

ŠTUDIJNÉ ZVESTI

ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

44

NITRA

STUDIJNÉ ZVESTI

ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU
SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

44

**Publikácia vznikla v rámci Centra excelentnosti SAV
Výskumné centrum najstarších dejín Podunajska
pri Archeologickom ústave SAV v Nitre
Zmluva III/1/2005**

Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV

44 - 2008

Recenzovaný časopis / Peer-reviewed journal

Hlavný redaktor / Editor-in-chief
Ivan Kuzma

Redakčná rada / Editorial board
Jozef Bujna, Eva Fottová, Joachim Henning, Ivan Cheben, Alexandra Krenn-Leeb, Ján Rajtár, Jozef Zábojník

Výkonná redaktorka / Executive editor
Daniela Fábiková

Počítačové spracovanie / Computer elaboration
Zuzana Turzová

Grafický návrh a počítačové spracovanie obálky / Graphic layout and computer elaboration of the cover
Ivan Kuzma

Recenzenti / Critics
Prof. PhDr. Alexander Ruttkay, DrSc.; doc. PhDr. Pavel Kouřil, CSc.

© Archeologický ústav SAV Nitra 2008
Vychádza dva razy do roka / Issued twice a year

Kontaktná adresa (príspevky, ďalšie informácie) / Contact address (Contributions, Further informations)
Archeologický ústav SAV, Akademická 2, SK-949 21 Nitra, Slovakia
Tel: +421 6410051, Fax: +421 37 7335618, e-mail: ivan.kuzma@savba.sk

Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma / Distributing, booking and subscription receives
Archeologický ústav SAV, Akademická 2, SK-949 21 Nitra
e-mail: nrauhalm@savba.sk

Za znenie a obsah príspevkov zodpovedajú autori.
The authors are responsible for their contributions.

Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť reprodukováaná alebo rozširovaná v žiadnej forme - elektronicky či mechanicky, vrátane fotokópií, nahrávania alebo iným použitím informačného systému vrátane webových stránok, bez predbežného písomného súhlasu vlastníka vydateľských práv.

No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form - electronic or mechanical, including photocopy, recording, or any information storage and retrieval system, including web pages, without the prior written permission from the copyright owner.

ISSN 0560-2793
ISBN 978-80-89315-11-6

Tlač MICHEL ANGELO Nitra / Printed by MICHEL ANGELO Nitra

OBSAH - INHALT

Vladimír Hašek - Jaroslav Peška - Josef Unger

The contribution of nondestructive prospecting methods to the archaeological excavation of burial grounds in Moravia	5
Podíl nedestruktivních prospekčních metod při archeologickém výzkumu pohřebiště na Moravě	47

Miriam Jakubčinová

Ojedinelé nálezy z vrchu Marhát	51
Vereinzelte Funde aus dem Berg Marhát	62

Erika Makarová

Ženský kroj lužické kultúry v dobe bronzovej na Slovensku. Pokus o rekonštrukciu na základe hrobových nálezov a depotov	65
Female Costume of the Slovak Branch of the Lusatian Culture in the Bronze Age. An Attempt at the Reconstruction on the Ground of Grave and Hoard Findings	188

Gabriel Nevizánsky

Nepublikované hrobové nálezy badenskej kultúry z juhozápadného Slovenska	193
Unveröffentlichte Grabfunde der Badener Kultur aus der Südwestslowakei	202

Terézia Vangľová

Osídlenie severnej časti Nitrianskej pahorkatiny a priľahlých svahov Považského Inovca a Tribeča v dobe železnej	203
Besiedlung des nördlichen Teils des Hügellandes Nitrianska pahorkatina und der anliegenden Hänge der Gebirge Považský Inovec und Tribeč in der Eisenzeit	216

Skratky	219
---------------	-----

THE CONTRIBUTION OF NONDESTRUCTIVE PROSPECTING METHODS TO THE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION OF BURIAL GROUNDS IN MORAVIA

Vladimír Hašek - Jaroslav Peška - Josef Unger

Morava, pohřebišť, magnetometrie, dipólové elektromagnetické profilování (DEMP), radar, výzkumy

Moravia, burial grounds, magnetometry, dipole electromagnetic profiling (DEMP), ground penetrating radar, excavations

The contribution of nondestructive prospecting methods to the archaeological excavation of burial grounds in Moravia

Excavation of various types of burial grounds is one of important tasks of archeological research in the Czech Republic. The origin of necropolises is connected with ritual burials. The archaeologically excavated burial grounds become an important source of information about life and structure of the society, its cultural and economic level, they provide evidence about spiritual sphere, material culture, and furthermore they also contribute to solving chronological questions. With reference to the results of excavations made up to now, the burial grounds in Moravia can be divided e. g. according to: the place of establishing - in open space in rural area, or in the interiors of ecclesiastical buildings (churches, monastic complexes, cult formations), the way of burying (inhumation graves or cremated burials), the outer form (flat, barrow burials), the arrangement of graves (groups, rows, irregular) etc.

METHODOLOGY OF THE FIELD WORKS AND ITS DEVELOPMENT

Up to this point, the field archaeological practice, when searching for burial grounds, was dependent chiefly on discoveries of graves during various constructional and other interventions in the landscape. Their localization, together with stating their size, or possibly with stating the location of the extinct sacral building (and also with some questions connected with determining static dislocation caused by both geological conditions around the area of interest and mechanical behaviour of foundation soils, levels of surfaces of underground waters etc.), is one of further tasks of the methods of non-destructive archaeology. For successful solving of all abovementioned tasks, aerial and geophysical prospecting (Hašek/Měřinský 1997, 425, 426) have been used apart from various research and exposure works. These methods can to a large extent substitute other approaches, which are in most cases both capital and labour intensive and which are often randomly chosen - the aim is to gradually limit these and direct them primarily into the areas chosen by prospecting. The primary areas of application of these methods are notably archaeological structures

- with backfill of colour, lithological and thus also physical properties different from the surrounding area;
- with ample iron inventory;
- with unfilled, or only partly filled stone or brick hollow spaces established in Quaternary layer of sacral features or also in various basement rocks.

This article deals, apart from the process of development of the applied methodology of non-destructive methods of fieldwork, primarily with practical possibilities and experience from applying these disciplines in solving the above-mentioned tasks (Fig. 1).

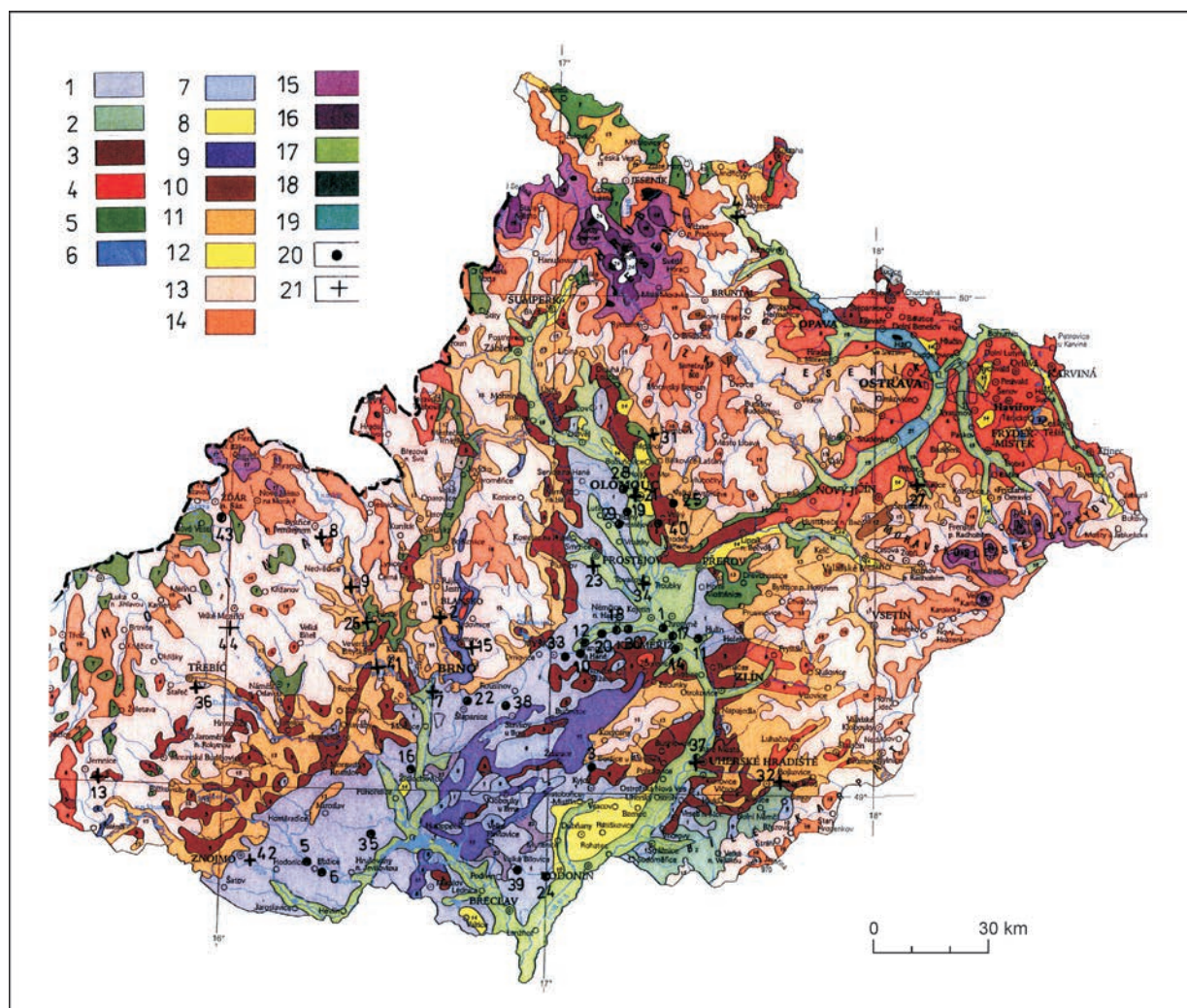

Fig. 1. Geophysically studied burial grounds and sacral buildings in Moravia in the soil map of the Czech Republic. 1 - Bezměrov; 2 - Blansko; 3 - Bohuslavice; 4 - Bohušov; 5 - Borotice; 6 - Božice; 7 - Brno; 8 - Bystřice nad Pernštýnem; 9 - Doubravník; 10 - Hoštice; 11 - Hulín; 12 - Ivanovice na Hané; 13 - Jemnice; 14 - Kroměříž; 15 - Křtiny; 16 - Ledce; 17 - Miňůvky; 18 - Mořice; 19 - Nemilany; 20 - Nezamyslice; 21 - Olomouc; 22 - Podolí; 23 - Prostějov; 24 - Prušánky; 25 - Přáslavice; 26 - Předklášteří-Tišnov; 27 - Příbor; 28 - Řepčín - Olomouc; 29 - Slavonín; 30 - Stříbrnice; 31 - Šternberk; 32 - Šumice; 33 - Topolany; 34 - Tovačov; 35 - Troskotovice; 36 - Třebíč; 37 - Uherské Hradiště; 38 - Velešovice; 39 - Velké Bílovice; 40 - Velký Týnec; 41 - Veverská Bítýška; 42 - Znojmo; 43 - Žďár nad Sázavou; 44 - Tasov u Velkého Meziříčí. Legend: 1 - black soils; 2 - black soils with fluvi-gleyic Phaeozem; 3 - brownearths; 4 - illimerized soils; 5 - pseudogleys with brown gleyfied soils; 6 - humus - carbonate soils; 7 - pararendzinas; 8 - arenosols with brown soils and podsols; 9 - pelosols; 10 - brown eutrophic soils; 11 - brown soils with raw soils; 12 - brown soils with podsols on terrace deposits; 13 - brown acidic soils; 14 - brown strongly acidic soils; 15 - rusty soils with podsols; 16 - podsols; 17 - alluvial soils; 18 - fluvi-gleyic Phaeozem; 19 - gleys; 20 - open burial grounds; 21 - sacral buildings.

Aerial Reconnaissance

The first attempt of using aerial photography in archaeology was made by the Department of Archaeology of the Philosophical Faculty of the University of Jan Evangelista Purkyně, near Prosiměřice in Znojmo area in 1957. A grave of the Bell-Beaker Culture surrounded by two concentric stripe channels was discovered here.

Targeted prospecting that included photography was started by South-Moravian Museum in Znojmo in 1983 and then in 1984 by Archaeological Institute of the Czechoslovak Academy of Sciences in Brno, which continues up to now without interruption. Through the reconnaissance a number of archaeological localities and new, so far unknown objects were detected. Number of new burial grounds increased markedly, especially those with barrow burials demarcated by both circular and quadratic channels (Kovárník 2008, 15), as e. g. Ledce, Němčíčky, district of Brno; Věteřov, district of Hodonín; Borotice, Tvořihráz, district

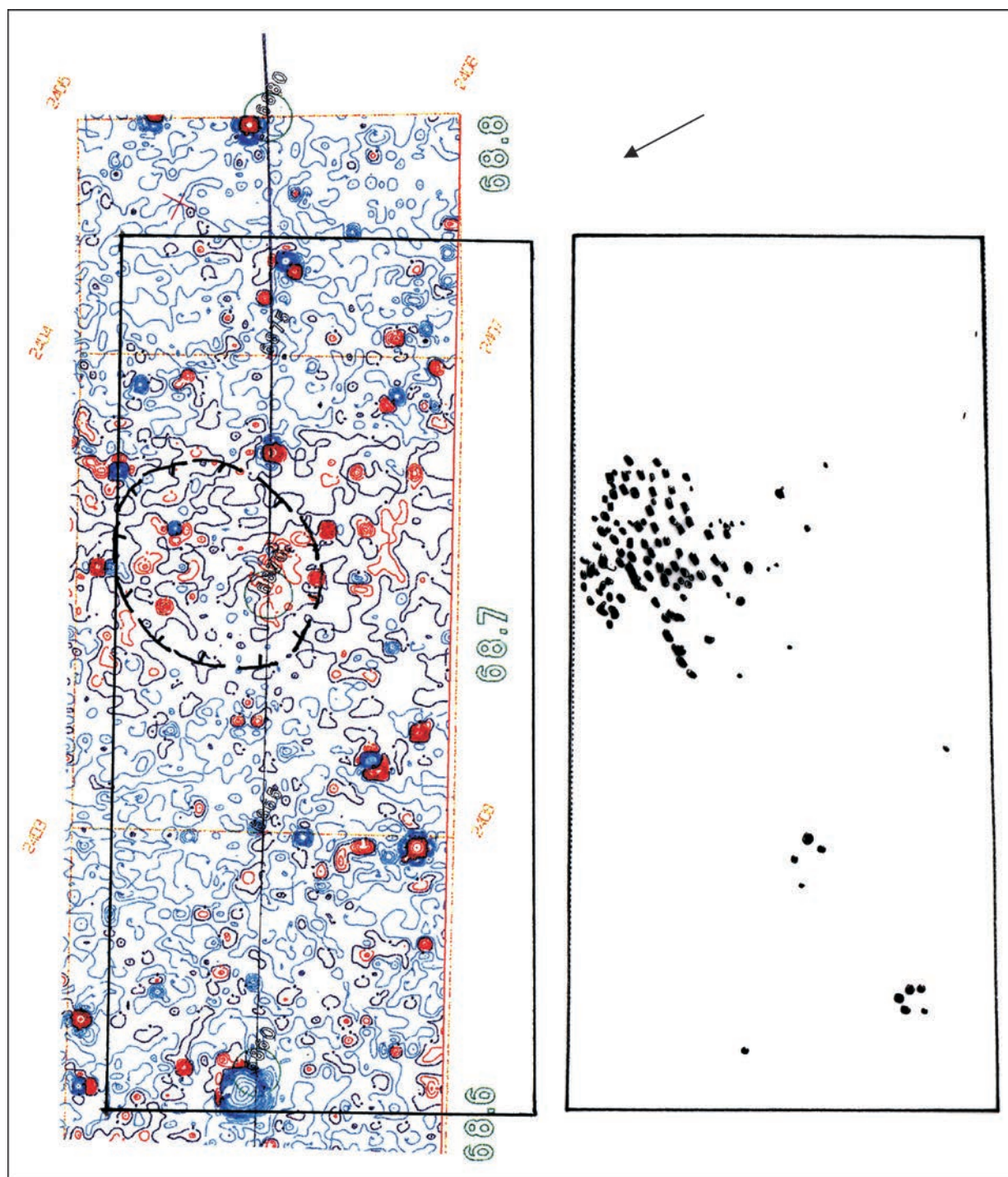

Fig. 2. Hulín 3, trať „U potůčku“, former district of Kroměříž. Map of T_z isanomals and exposed archaeological features - graves (acc. to Berkovec/Peška 2006).

of Znojmo; Cvrčovice, Jevišovka, Nosislav, district of Břeclav and many others. Also localization of flat inhumation burial grounds on linear buildings was successful (Hašek/Kovárník/Peška 2006, 89-95).

Geophysical Prospecting

The first experimental geophysical measuring for the stated purposes was performed on the inhumation burial ground from the middle “hillfort” period by Velké Bílovice (district of Břeclav) researched by the

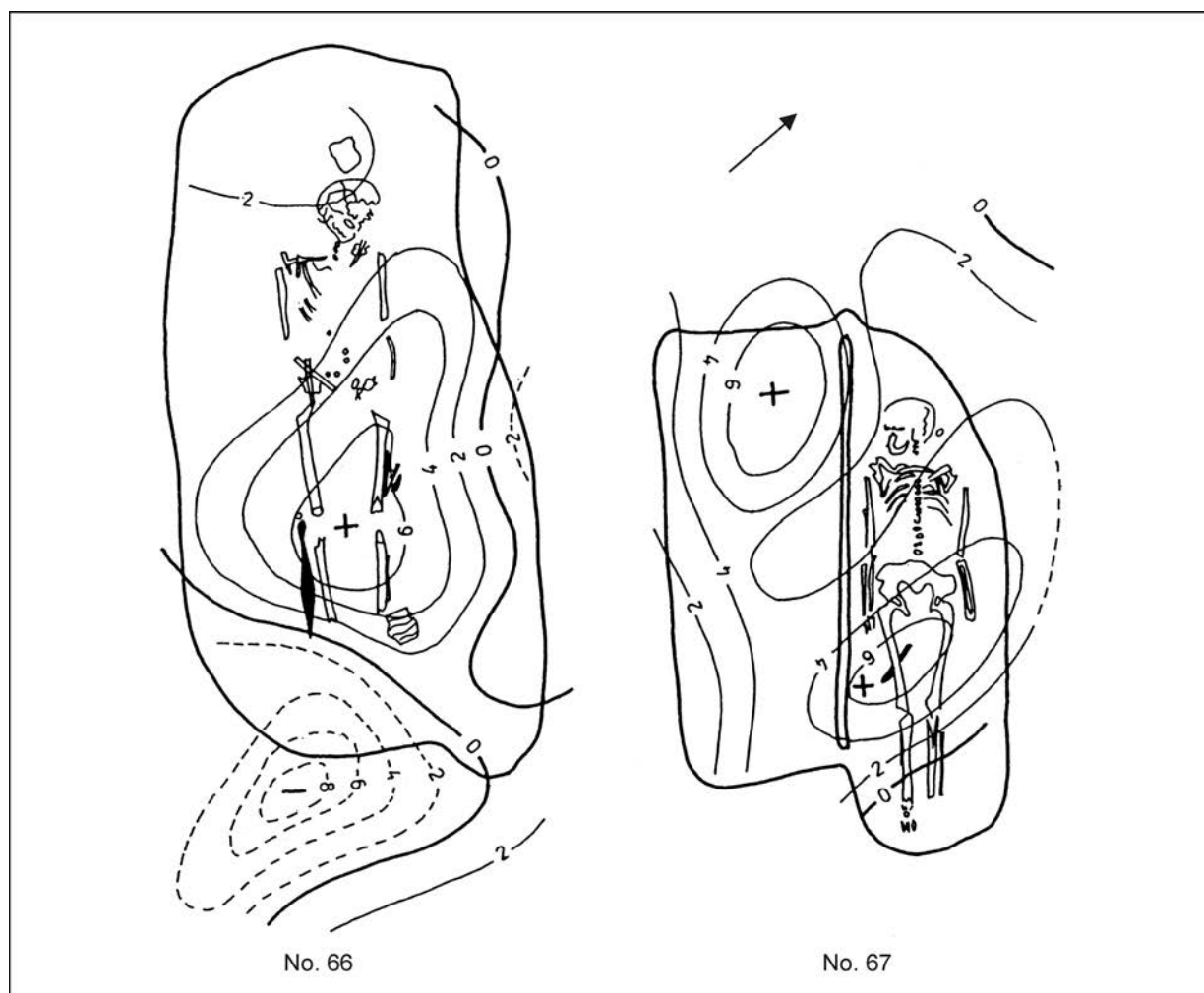

Fig. 3. Velké Bílovice, former district of Břeclav. Map of ΔT isoanomalies and situation of the archeology excavation.

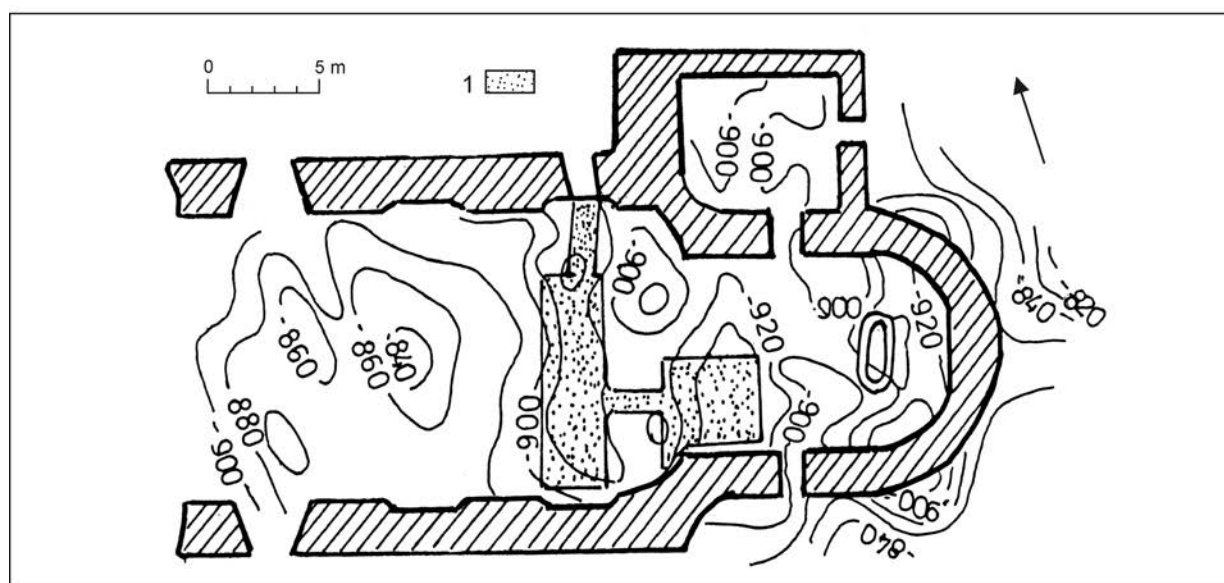

Fig. 4. Tovačov, Church of St. Wenceslas, former district of Přerov. Map of Bouguer isoanomalies with corrections. Legend: 1 - position of tombs.

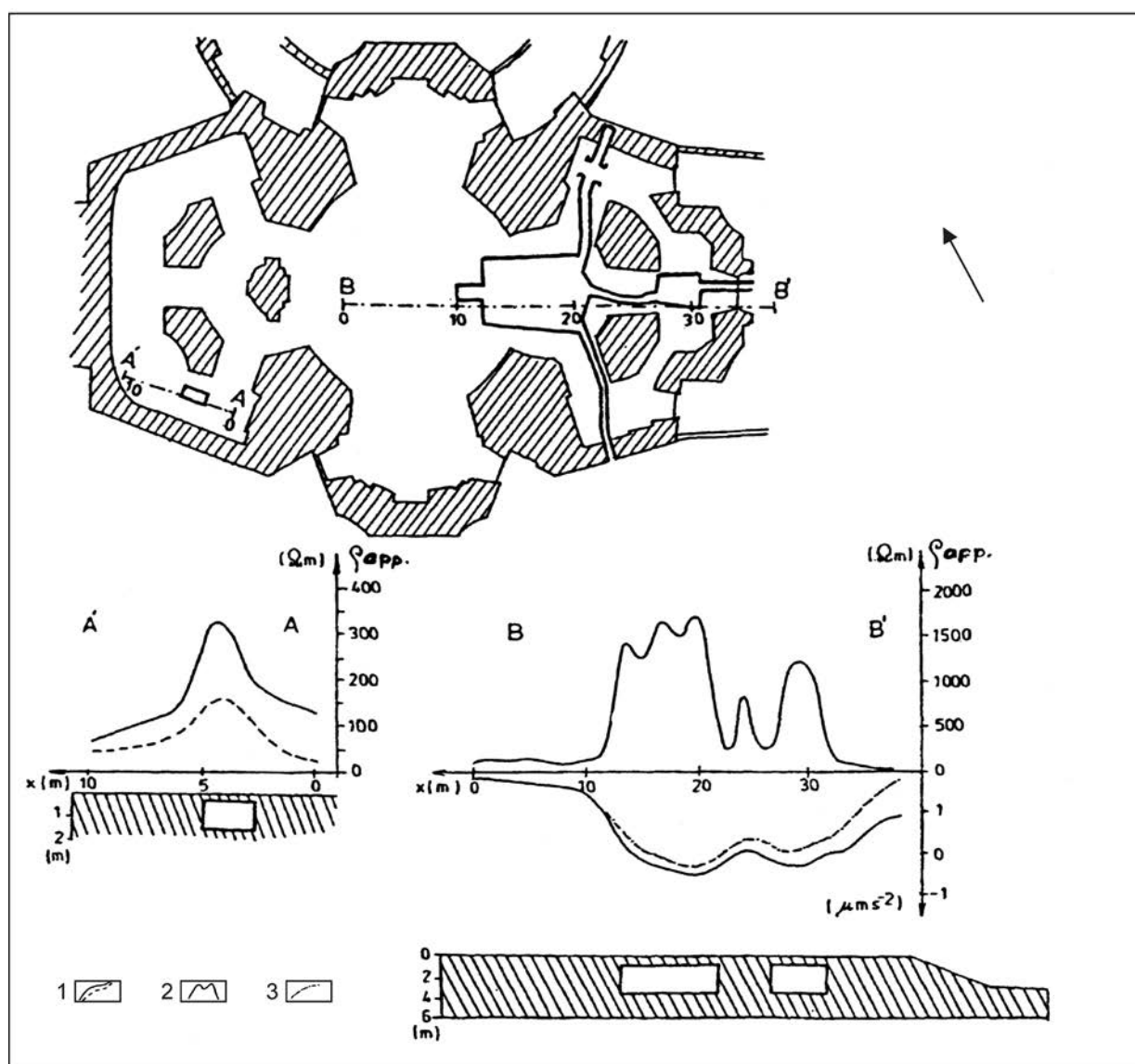

Fig. 5. Křtiny, Church of Virgin Mary, former district of Blansko. Gauged geophysical profiles in the interior of the building. Legend: 1 - curve Q_{zd} for $h = 1.5$ m, or $h = 4 - 5$ m; 2 - measured gravity curve; 3 - gravity curve with added effects of the scarp.

Archaeological Institute of the Czechoslovak Academy of Sciences in Brno in 1976 (Hašek/Měřínský 1991, 137). By detailed magnetometric measuring three grave pits (No. 66, 67, 71) were detected, characterized by ΔT positive anomalies (+8nT; +6 nT; +4 nT). Their backfill differed from the base in colour and physical properties. After removing the backfill, the grave No. 66 (Fig. 3) contained Fe-objects (pikes, knives), under the irregular backfill of No. 67 there was a grave in a niche with a skeleton and a knife. The niche was separated from the grave pit itself by a wooden partition. The third grave (No. 71) was an oval well-shaped channel with a human skeleton thrown in.

In 1977, prospection (using similar methodology as in the previous case) was made also at the cremated burial ground from the Podolí phase of the Middle Danubian Urnfields in Podolí in the district of Brno, studied by the Archaeological Institute of the Czechoslovak Academy of Sciences in Brno (Hašek/Měřínský 1991, 138). Results of this prospection proved existence of three rather local isometric anomalies of the magnetic field in the variable area. By test-trench excavation two rather simple graves were detected (bigger urns, smaller amphoras, a pot-like vessel) in the depth of ca 100 cm under the present surface level, and the third one was backfill of a trench.

In the same year also geophysical measuring was performed on the extensive barrow ground of the Middle Danubian Barrow Culture in Borotice, district of Znojmo, examined by the Department of Prehistory

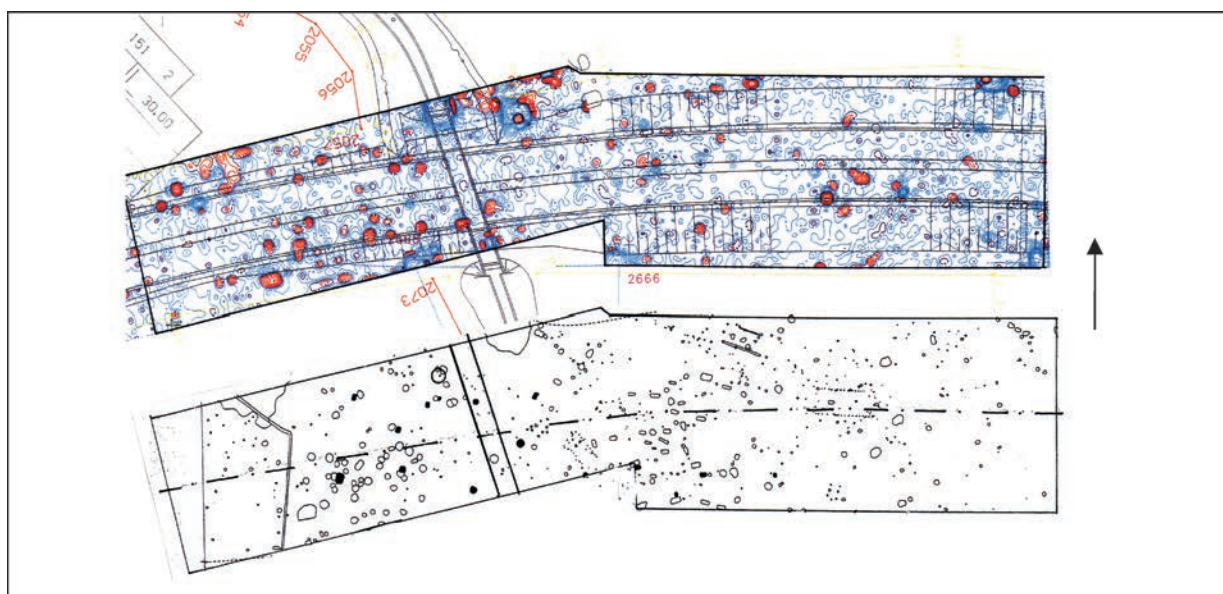

Fig. 6. Řepčín-Olomouc. Map of T_z isoanomalies and exposed archaeological situation in the area of the line building (acc. to Kalábek 2006).

of the Philosophical Faculty of the University of Jan Evangelista Purkyně in Brno and consequently by Archaeological Institute of the Czechoslovak Academy of Sciences in Brno (Hašek/Měřinský 1991, 140). By prospecting performed on a smaller area by magnetometry and the symmetric resistivity profiling method, several correlatable ΔT and ρ_z anomalies were detected. After removal of earth, these anomalies localized, apart from lithological changes in a barrow, also positions of several inhumation graves (Middle Danubian Culture, nations migration) with many finds (bronze and iron objects etc.; Stuchlík 2006).

Experimental geophysical works for the purposes of research of Christian sacred buildings in Moravia were performed in the beginning of the 1970s in the wider area of the chapel of Assumption of the Virgin by the castle of Veverí (Bernat/Hašek 1973). The task of localizing assumed graves, tombs and other inhomogeneities in the interior of the feature and surrounding area was solved by resistivity profiling, vertical electrical sounding, shallow refraction seismic prospecting, microgravimetry and drilling works. A number of weakened zones of various origin and near-surface hollows - tombs were detected; they are the probable cause of static defect of the studied Late Romanesque feature from the beginning of the 13th century.

One of projects of this type, which can also be marked as experimental action aiming to localizing tombs, is microgravimetric research, realized in interiors of the Church of St. Wenceslas in Tovačov, district of Blansko, and the Church of Virgin Mary in Křtiny, district of Blansko in 1976 (Bednář/Novotný/Švancara 1980, 23, 24). Results of the measuring proved the existence of a known tomb and an indication of another, so far unknown structure in the area of the presbytery (Fig. 4) in the first church, in the second case the measuring specified the location of a larger tomb and localized a hollow southwest of the tomb. Consequent earth-removing works detected a charnel house with larger amount of skeletal remains (Fig. 5). Later complementary DEMP measuring, carried out in the main nave of the church, localized a near-surface inhomogeneity of increased specific resistance, which, after research, turned out to be the tomb of the abbot of Zábřehov monastery Kryštof Matuška (Šebela a kol. 1991).

In 1980-2007, 33 burial grounds and 24 medieval (or modern) tombs or graves in sacred buildings (see Fig. 1) were researched in the whole Moravia territory by systematic geophysical prospecting during rescue archaeological excavations. The measurements were done by Geofyzika, n. p., Brno (Geofyzika, a. s., Brno) from the beginning until 1993, later by the Archaeological Institute of the Czech Academy of Sciences (1994-2004) in cooperation with the company Geodrill, s. r. o., Brno and consequently Geopek, spol. s r. o., Brno (since 2005). The aim of this future prospecting at both main abovementioned structures was to localize individual graves and tombs, determine their depth, or size, determine the total size of the burial ground, observe relics of masonries from older pulled-down features, specify the homogeneity of the environment and lithological properties of the near-surface layers of soils, but also to suggest both perspective and negative locations for situating surface exposures or test-pits. A complex of methods, depending on the nature of the task, is used to solve these problems.

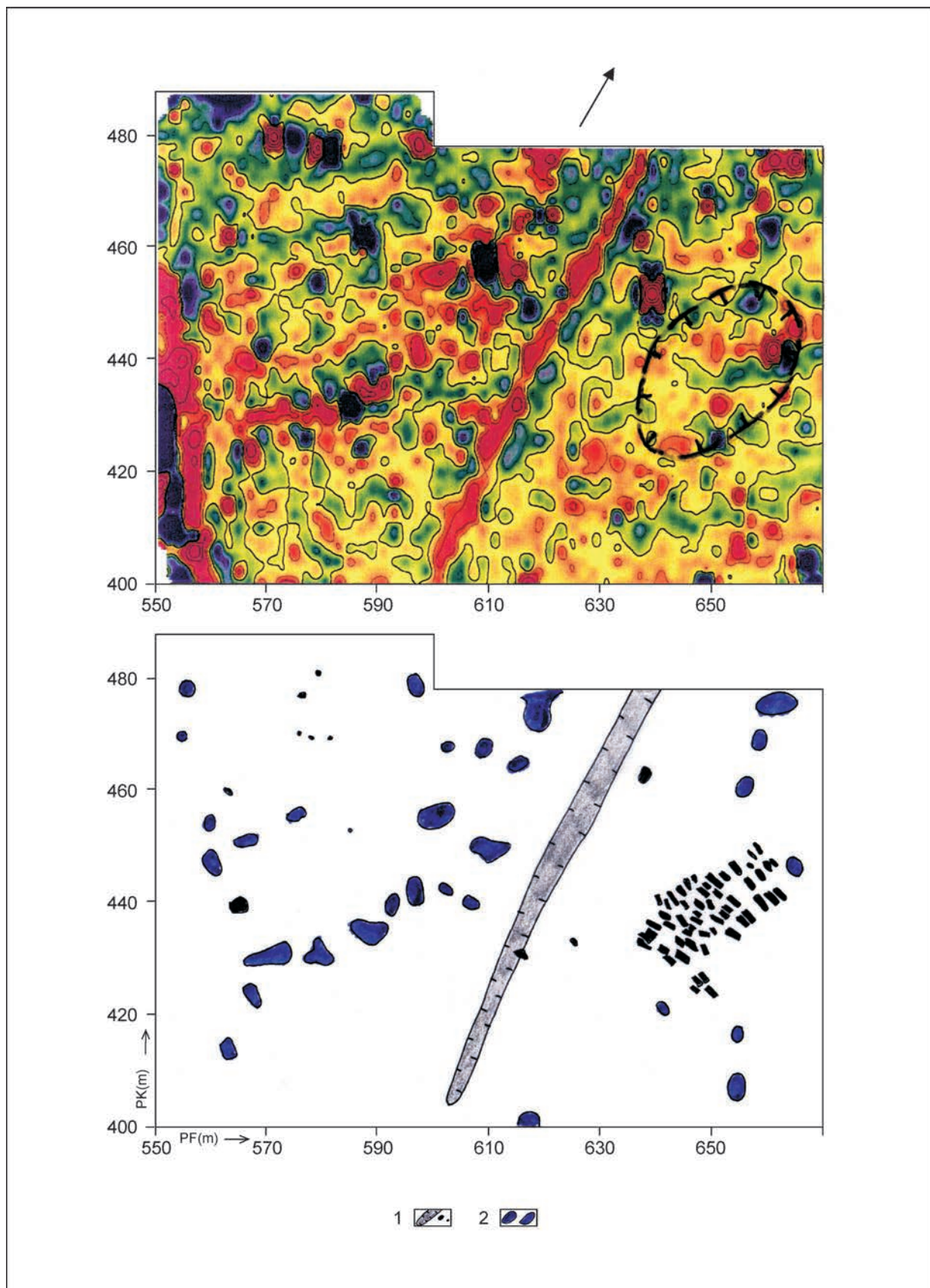

Fig. 7. Slavonín, route "U hvězdárny", former district of Olomouc. Map of T_z isoanomalies and exposed archaeological features (acc. to Bém et al. 2001). Legend: 1 - ditch-like formation and graves; 2 - settlement features.

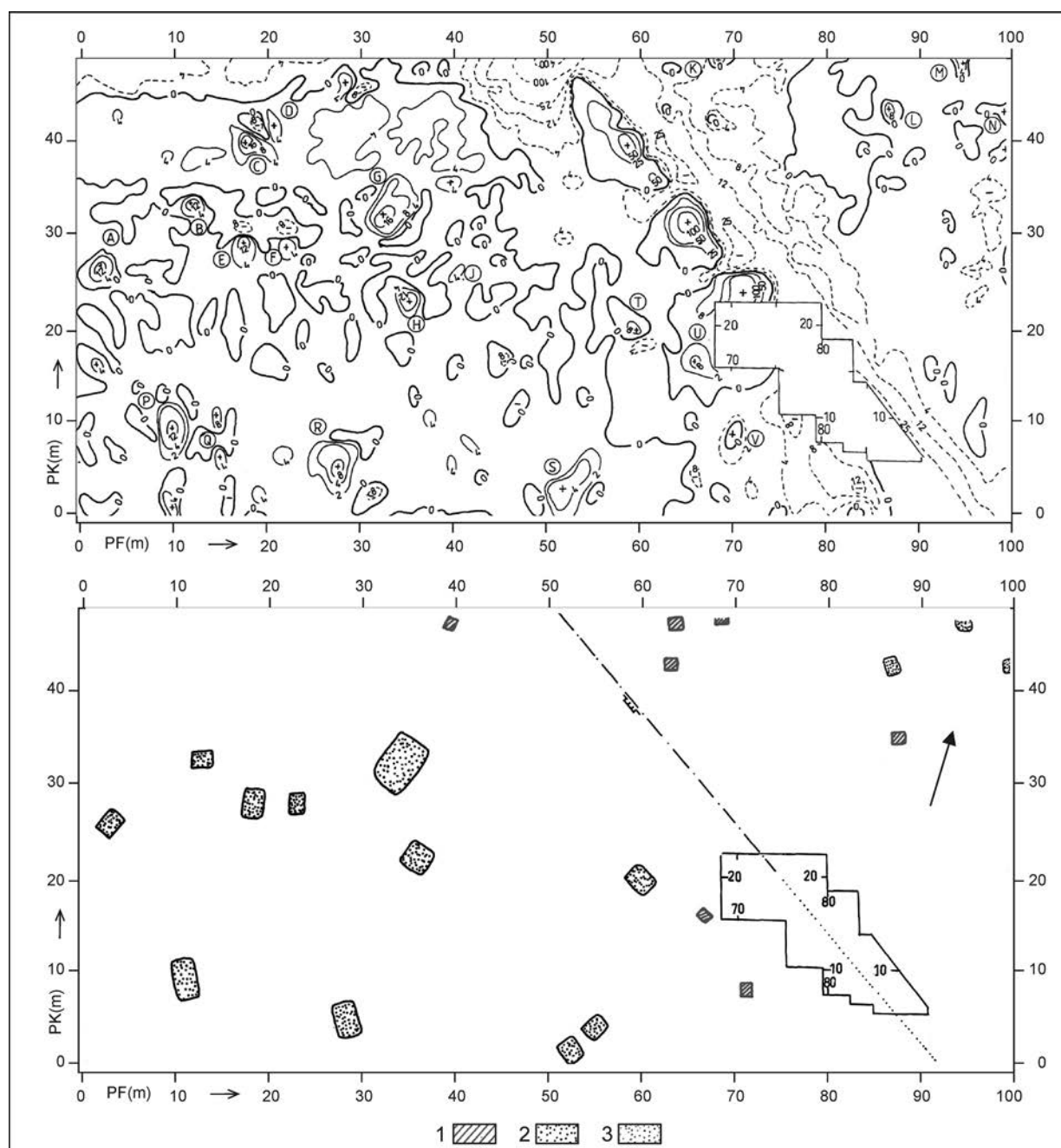

Fig. 8. Velešovice, former district of Brno. Map of ΔT isonomalies and correlation scheme from pedological verification of results of the geophysical works. Legend: 1 - graves; 2 - settlement features; 3 - inhomogeneities of unclear purpose.

Methodology of Geophysical Works

During the test measuring, the abovementioned geophysical methods, which had adequate instrumentation at that time (magnetometry, microgravimetry, resistivity profiling and shallow refraction seismic prospecting) were used. Thus it was found out that for solving the task at the burial grounds primarily magnetometry shows itself to be appropriate, in the interiors of the buildings microgravimetry is the most suitable method.

The systematic research of primeval to modern burial grounds in open space, tombs, graves in religious buildings can be thus divided into several main parts from the point of view of its implementor, methodology of the fieldwork and apparatuses used.

In the first stage (1980-1990, Geofyzika, n. p., Brno), proton magnetometers, either of western provenance (MP-2 of the company Geometrics, MP-1 of the company Scientrex), or PM-1 (product of Geofyzika, n. p.,

Brno) were used for measuring in the elementary interval of 1 x 1 m. Total vector of geomagnetic intensity (ΔT) accurate to ± 1 nT was being measured. From the acquired data and maps of ΔT isoanomalies, constructed for the most part by classical method, i. e. manual graphic interpolation, locations of individual graves, or the total size of the archaeological structure were determined by the research only in 4 localities: in skeleton burial grounds in Velešovice - Corded Ware Culture (Hašek 1999, 93) and Prušánky - Great Moravia period (Hašek/Měřinský 1991, 135), in the barrow ground from the 9th century in Bohuslavice u Kyjova (Hašek 1999, 94, 95) and in the tomb in the interior of the Church of St. Thomas in Brno. Here, in 1985, georadar was first used experimentally, apparatus SIR-7 (Hašek/Měřinský 1991, 141).

In the second stage (1991-2001, Archaeological Institute of the Czech Academy of Sciences Brno, Geodrill, s. r. o., Brno) the prospecting was performed by gradiometers PMG-1 (product of Geofyzika, a. s., Brno) accurate to $\pm 0,1$ nT/m, measuring the vertical gradient of the magnetic field intensity (T_z) in the elementary interval of 1 x 1 m, or 2 x 1 m, and since 1992 also by the dipole electromagnetic profiling method (DEMP). Field measuring was done by apparatuses of various depth ranges, discerning powers and operating frequencies. A digital conductometer KD-1 was used, operating at the frequency of 9.8 KHz with fixed distance between sending and receiving dipoles 3.66 and depth range ca 3-5 m and KD-2, whose frequency is 13.2 KHz, the distance between dipoles being 1.0 m, depth range ca 1.5 m (products of Geofyzika, a. s., Brno). The elementary interval of the measuring was usually the same as with magnetometry. Results of the works from the both abovementioned methods were already processed by special programs on the PC.

In the last years of this period, also georadar (GPR) began to be applied in the combination with DEMP thanks to the possibility of purchase of adequate apparatus. Its practical usage is based on different relative permittivities (or resistivities) of the features and the ambient medium. The depth range of the method depends also on the radiated pulse power, antenna and the sensitivity of the receiver. It is usually not greater than 4-5 m in our conditions. The apparatus RAMAC X 3M/GPR Geoscience Mala (Sweden), unshielded antennas 100, 250 KHz was used for fieldwork.

In this stage of works, 24 necropolises (Tab. 1) from various periods of prehistory, medieval period or even modern period were localized by combination of aerial reconnaissance, geophysical prospecting and consequent archaeological excavation, and a larger amount of medieval, or modern tombs and graves were found in 16 interiors of religious buildings (Tab. 2).

Tab. 1. Geophysical prospecting in 1994-2000 for the purpose of localization and archaeological excavation of prehistoric to modern burial grounds in Moravia.

Building project	Locality	Former district	Route	Section km	Structure	Period	Method
Line routes of the D1 highway The R35 expressways	Topolany	Vyškov	Díly od dědiny	34,6-35,0	S,B-I	Pr,Me	magnetometry
	Hoštice 1		Za Hanou	36,0-36,5	S,B-I,C	Pr,Mo	magnetometry
	Ivanovice na Hané 2		Padělky za cihelnou	39,2-39,6	S,B-I	Pr	magnetometry
	Nezamyslice	Přerov Kroměříž	Čtvrtě od Tištěna	45,0-45,35	S,B-I	Pr to Mo	magnetometry
	Mořice 2		Půldruhé čtvrtě	47,9-48,05	S,B-I	Pr to Mo	magnetometry
	Stříbrnice		Lopatý	51,0-51,5w	B-I	Pr	magnetometry
	Kroměříž 1		Újezd sv.Františka	60,85-61,4	S,B-I	Pr	magnetometry
	Hulín 1,2		U Izidorka	67,5-68,5	S,B-I,C	Pr	magnetometry
	Hulín 3		U potůčku	68,45-68,80	B-C		magnetometry
	Bezměrov 2		Díly	57,8-58,4	S,B-I	Pr	magnetometry
	Řepčín	Olomouc	Horní nivy	0,1-1,35	S,B-I,C	Pr to Mo	magnetometry
	Slavonín 1		U statku	141,5-142,6	S, B-C	Pr,Mo	magnetometry
	Slavonín 2		U hvězdárny	142,53-143,53	B-I	Pr, Me	magnetometry
	Nemilany 1,2		Pravá k Nedvězí	144,48-145,29	S,B-I	Pr	magnetometry
	Nemilany 3,4		Na kopci,Kapitulní	145,3-146,93	S,B-I	Pr	magnetometry
	Velký Týnec 3		Zadní díly	153,7-154,3	S,B-I	Pr	magnetometry
	Práslavice 2		Na širokém	158,8-159,2	S,B-I	Pr, Me	magnetometry
Acropolises	Božice	Znojmo	Kolonie u Dvora Hoja		F,B-I	Pr, Me	magnetometry
	Ledce Olomouc	Olomouc Znojmo	monastery, Hradisko Ve stráni		B-I S,B-I	Me, Mo Pr	DEMP magnetometry
	Troskotovice				F,B-I	Pr	

S - settlement; B - burial ground (I - inhumation, C - cremated); F - fortification; Pr - prehistory; Me - medieval period; Mo - modern period.

Tab. 2. Archaeogeophysical prospecting of Christian sacred buildings in Moravia in 1991-2000.

Locality	Former district	Church chapel	Founded (built)	Task of measuring	Method	Note
Bohušov	Bruntál	St. Martin	1 st half 14 th c. 1651-53	tombs, graves	GPR	A
Brno	Brno	St. Joseph St. Thomas	1356 ca 15 th c.	tombs tombs tombs	DEMP, GPR DEMP, GPR DEMP	A V
Bystřice nad Pernš. Doubravník	Žďár n. Sáz. Žďár n. Sáz.	St. Laurence	1535-57	tombs	DEMP	param. measur.
Jemnice	Třebíč	Finding of the Holy Cross		tombs, masonry	DEMP	A
Křtiny Město	Blansko	St. Vítus	half of 15 th c.	tombs, graves	DEMP	A
Albrechtice Prostějov	Bruntál Prostějov	Virgin Mary	1710(?) 1747	tomb tombs, graves	GPR DEMP	A
Příbor	Nový Jičín	Visitation of the Virgin Mary	1391	tombs, graves	GPR	A
Svitavy	Svitavy	Elevation of the Holy Cross	1251	graves	DEMP	
Šumice	Uher. Hrad.		13. c.	tombs, masonry	DEMP, GPR	A
Uherské Hradiště	Uher. Hrad.	Birth of the Virgin	19. c.	tombs	GPR	A
Znojmo	Znojmo	Visitation of the Virgin Mary Birth of the Virgin St. Fr. Xavier	17. c. 11. c. 14. c. 13. c.	tombs, masonry tombs, masonry graves	SOP, GPR, seismics GPR, DEM DEMP	Geofyzika, a.s., Brno A V
		St. Catherine				
		St. Nicholas St. Wenceslas				

A - archaeological excavation; V - bohrung excavation.

The **third stage** of these works (2002-2007, Archaeological Institute of the Czech Academy of Sciences in Brno, Geodril, s. r. o., Brno, Geopek, spol. s r. o., Brno) is a step-up as for quality. The required tasks began to be solved by continuously operating magnetometer accurate to $\pm 0,01$ nT/m, or $\pm 0,001$ nT/m for measuring vertical gradients (T_z) of magnetic field, e. g. the apparatus OVERHAUSER GSM-19 GEM SYSTEMS (Canada), atomic K-magnetometer GSMP-30 GEM SYSTEMS (Canada), cesium magnetometer G 858 GSX GEOMETRICS, Inc. (USA), for the DEM method multifrequency conductometer GEM-2 GEOPHEX (USA) and for GPR the apparatus RAMAC X 3M GEOSCIENCE MALA (Sweden) with shielded antennas 100, 250 and 500 MHz. The elementary interval is 0.2 or 0.5 m, the distances between profiles 1 and 2 m. Within these working activities of ours, after processing the measured data on the PC, 5 necropolises (Tab. 3) were detected by archaeological excavation so far and a larger number of graves and tombs in sacred objects (Tab. 4) were localized.

Tab. 3. Geophysical prospecting in 2001-2007 for the purposes of localization and archaeological excavation of primeval burial grounds and modern burial grounds in Moravia - complementary research.

Building project	Locality	Former district	Route	Section km	Structure	Period	Method
D 1	Hulín 1	Kroměříž	U potůčku	68,45-68,80	B-I	Pr	magnetometry
	Miřůvky		Křivky	60,13-60,28	S, B-I	Pr(?)	magnetometry
	Stříbrnice	Přerov	Lopatý	51,18-51,38/	B-I	Pr	magnetometry
Acropolis Necropolis	Olomouc Žďár n. Sáz.	Olomouc Žďár n. Sáz.	Horní lán Dolní hřbitov		S, B-I B-I	Pr, Early Me Mo	magnetometry GPR

Tab. 4. Archaeogeophysical prospecting of Christian sacred buildings in Moravia in 2001-2007.

Locality	Former district	Church chapel	Founded (built)	Task of measuring	Method	Note
Blansko	Blansko	St. Martin	1136, 13 th c.	graves, masonry tombs	GPR	A
Olomouc	Olomouc	St. Moritz Cath. of St. Wenceslas	13. c.	crypt	GPR	
Šternberk	Olomouc	Annunciation of the Virgin	1775-1783	tombs, graves	GPR, DEMP	A
Tišnov-Předklášteří	Brno	Assumption of the Virgin	1233	tombs, graves	GPR	
Tasov	Třebíč	St. Peter and Paul	14 th c.	graves, masonry graves	GPR	A
Třebíč	Třebíč	Basilica of St. Prokop	2 nd quarter of 13 th c.	graves	GPR	
Znojmo	Znojmo	Rotunda of St. Catherine	1134		GPR	
Znojmo- Louka	Znojmo	St. Wenceslas	13 th c.		GPR	

In the following paragraphs of our study we will limit ourselves only to concise and selective presentation of the main results, acquired by airplane (in places) and geophysical survey in combination with archaeological research in Moravia area. As stated before, some sites have been already treated in detail in number of publications, e. g. *Hašek (1999)*; *Hašek/Kalábek/Peška (2004)*; *Hašek/Kovárník/Peška (2006)*; *Hašek/Měřínský (1991)*; *Hašek/Unger (2001)*.

SELECTION OF ARCHAEOLOGICAL SITES FROM THE SYSTEMATIC PROSPECTING OF NECROPOLISES CARRIED OUT IN 1980-2007

The First Stage of the Works (1980-1990) Burial Grounds in Open Areas

Velešovice, district of Brno

In the area of the right side of the permanent occupation of the D1 highway route by the village of Velešovice, an **inhumation burial ground** of the Corded Ware Culture (CW) and settlement of people of Únětice Culture (UC) were detected by earthworks and partly uncovered by the consequent rescue excavation of the Archaeological Institute of the Czechoslovak Academy of Sciences in Brno in 1987.

The area by the studied site is situated in the left bank of the flood plain (up to 0.5 km wide) of the stream of Rakovec, which runs from the northeast from the Drahaný Upland (Drahanská vrchovina) to Holubice, where the direction changes into south and then it flows into the river of Litava. Orographically the area is located in the Dyje-Svratka Valley (Dyjskosvratecký úval), in the unit of Prace Highland (Pracká pahorkatina).

The Holocene filling of the flood plain, made of loamy sediments, rests on Lower Baden calcareous clays, above which remains of late Upper Baden Lithothamnium limestones with calcareous clays and sands survived in the eastern narrow flat crest of the counter line "Urabán". The left bank of Rakovec from Velešovice to 2 km distant Slavíkovice is covered by Upper Pleistocene loess drift.

The aim of the geophysical magnetometric measuring made on the area of 100 x 50 m southwards from the so-far explored area was to detect locations of other grave pits, or possibly also the extent of settlement in the area (*Hašek et al. 1988*). From the map of ΔT isoanomalies drawn (Fig. 8), an intense linear anomaly of the magnetic field (+ 250 nT), which runs approximately in the east-west direction across the whole studied area, is the most distinctive. The cause is a gas transmission line. Other ΔT isometric anomalies, which were verified by pedological probe, proved that their sources are features of UC, backfill of graves of the CW with the pits sized ca 2 x 2 m and 0.8 m deep, but also cultural layer not sunk into the loess base (*Čížmář/Geisler 1991, 16*). It is presumed upon the data of the geophysical measuring and the find situation that the burial ground of the CW runs in the area in question only by its southern edge (*Hašek/Měřínský 1989, 128, 129*). Its possible end is expected here, in contrast with fairly intense settlement of the whole area.

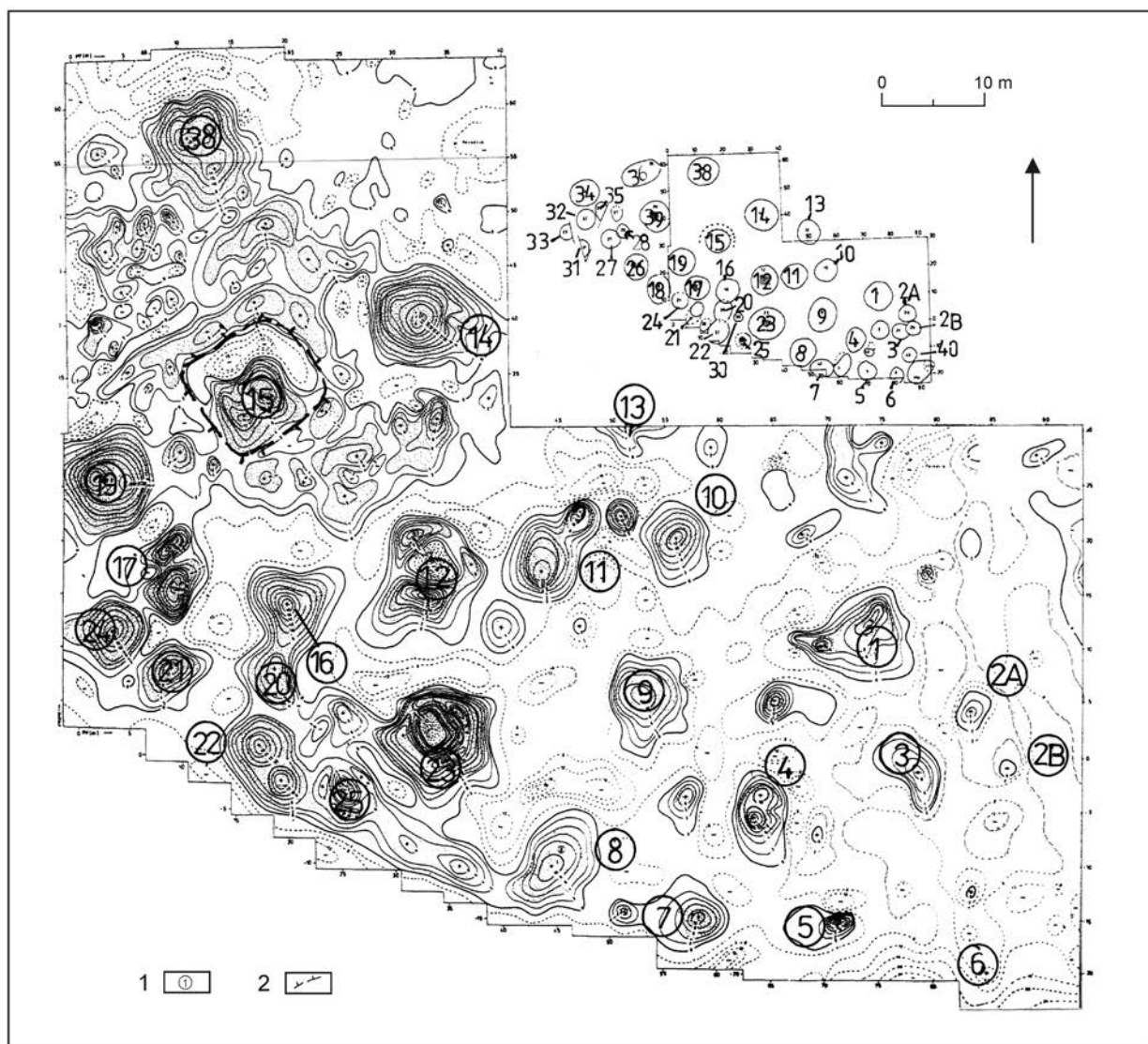

Fig. 9. Bohuslavice u Kyjova, former district of Hodonín. Map of ΔT isoanomalies and situation of the barrow ground. Legend: 1 - marking of individual barrows; 2 - position of the channel.

Bohuslavice u Kyjova, district of Hodonín

The aim of magnetic prospecting made on the area of ca 0.6 ha in a 1 × 1 m matrix was to map out the whole extent of the barrow ground, determine possible existence of other features - in the open space among the barrows No. 14, 15, 19, 30 (Fig. 9), and also in the other parts of the studied area.

On the basis of the regional structuring of reliefs in the Czech Republic (Czudek 1973), the studied area of the barrow ground from the Slavonic period (9th century) by Bohuslavice belongs to the Kyjov Highland (Kyjovská pahorkatina). It extends near the right bank of the brook of Kyjovka. The north-south shallow valley narrows markedly in the village but expands to the width of almost 0.5 km right under the village. By the northern periphery of the village, thrust nappe area of the northeast - southwest direction was detected. In small distances it is interrupted by transverse tectonic defects of the northwest-southeast direction. The course of the river Kyjovka uses one of them as well, so the defect goes also through the middle of the village. From the Ždánice unit (Mastricht - Eger), first under-menilite, above it menilite layers and in the highest position Ždánice-Husopeče formation appear in small thickness near Bohuslavice today. The Zdounky unit with its both lower and upper part (Berrias-Oligocene) appears on a small area. It is finally followed by members of the great Magura Nappe, which are primarily represented by Paleocene Lukov strata of the Soláň formation consisting of heavy-bedded subarkoses with frequent sites of conglomerates. Along both sides of the valley and the village, residues of Neogéne-

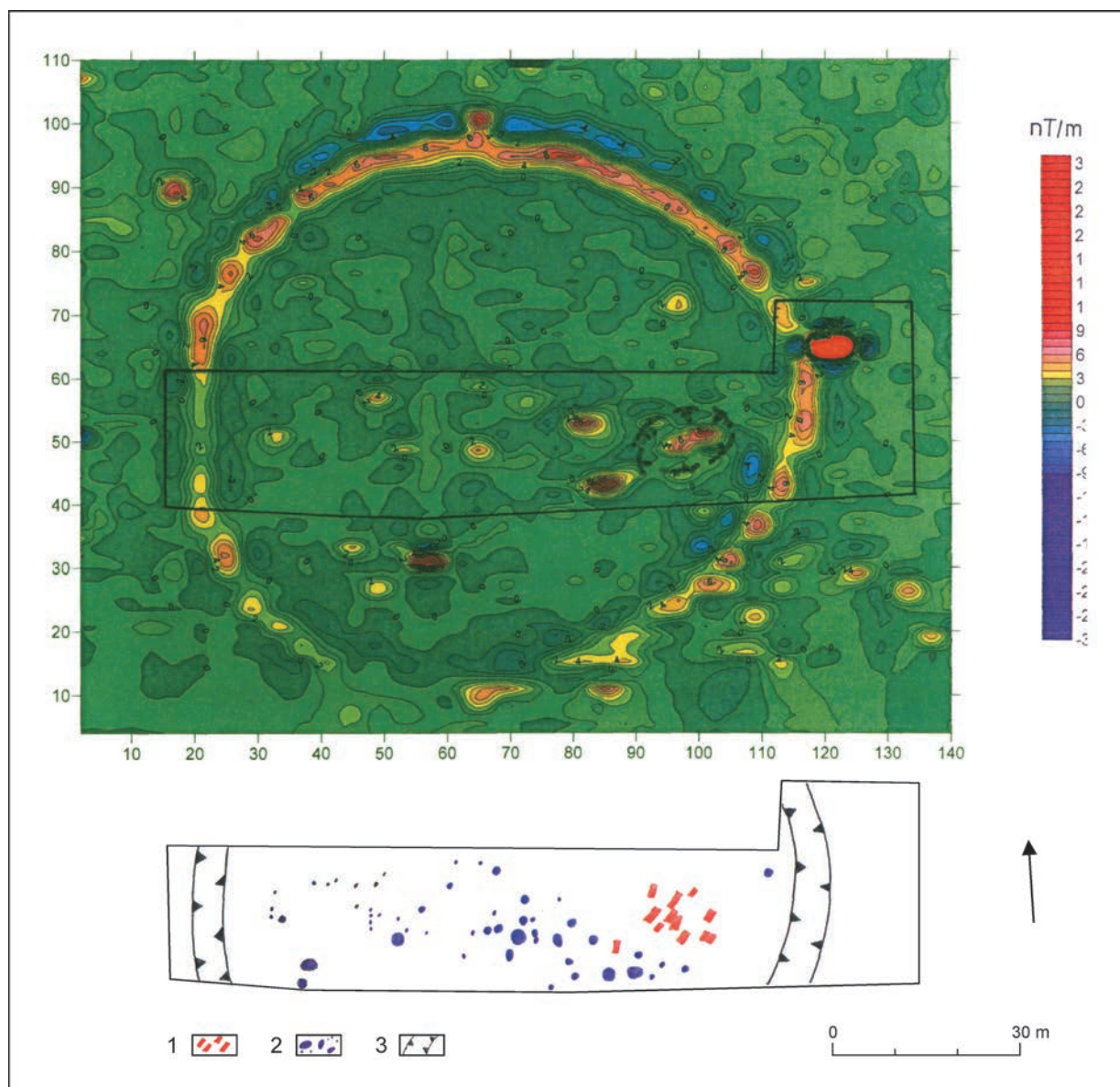

Fig. 10. Troskotovice, former district of Znojmo. Map of T_z isoanomalies and archaeological situation exposed by excavation (acc. to Podborský a kol. 1999). Legend: 1 - graves; 2 - settlement features; 3 - ditch.

Panon sands and clays, in which also humodyl seams appear in southern Moravia, survived on tops. Large areas covered with Pleistocene loesses are south of Bohuslavice, also Panon sediments are present on the highest rises.

It was found out from the magnetic modeling of impact of the barrow (backfill $\kappa_{zd} = 0,53 \cdot 10^{-3} \text{ j.SI}$ ambient medium $\kappa_{zd} = 0,2 \cdot 10^{-3} \text{ j.SI}$) that the source of the ΔT anomalies is the barrow-mound, the grave pit only accentuates its maximum. Individual barrows manifest themselves in the map of isoanomalies (see Fig. 9) by positive isometric anomalies with different area sizes, either with one or with two maximums (Hašek et al. 1989). In the case of barrows No. 12, 17, 23 and 25, in which a secondary intervention was done (amateurish archaeology research?), positive anomaly is broken in its top part by local negative anomaly in the place of the excavation. The narrower linearly oriented negative ΔT anomaly on the south margin side of the area of interest may be formed by a shallow ditch (a track?), which limits the size of the barrow ground in this section. Magnetometric measuring confirmed the existence of all barrows from the surface research and furthermore it provided some data about other features which are not apparent on the surface of the terrain. This applies particularly for the vicinity of the barrow No. 15 (see Fig. 9), where linear, circularly directed ΔT anomaly, lining the perimeter of the abovementioned feature, was

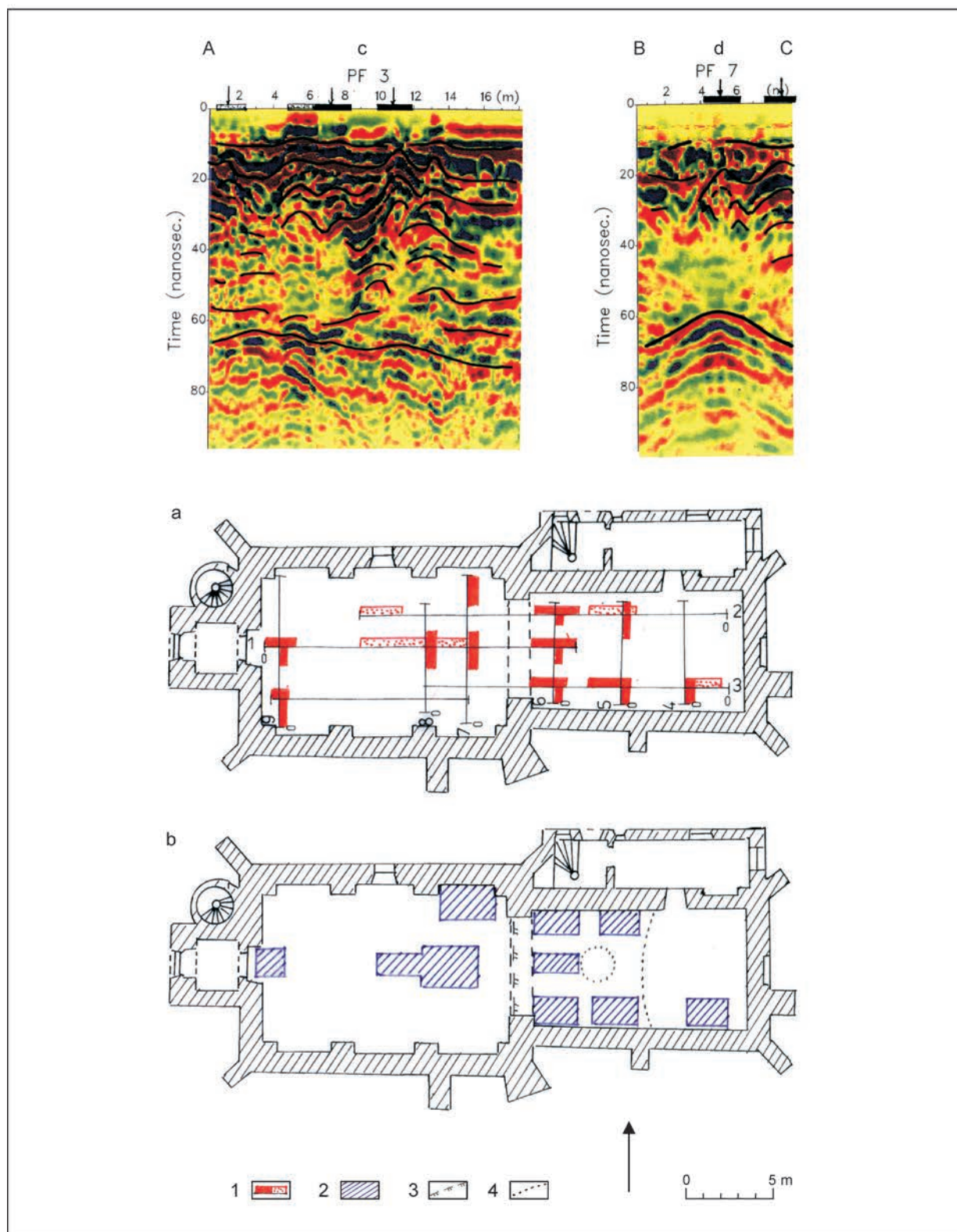

Fig. 11. Bohušov, the Church of St. Martin, former district of Bruntál. Correlation scheme of results of geophysical works (A); interpretation of measured data (B); manifestation of tombs by the south outer walls of the church from the GPR (C); tombs under the triumphal arch in the nave (D). Legend: 1 - manifestation of inhomogenities according to their distinctiveness; 2 - interpreted tombs; 3 - terrain step; 4 - borderline in the removed paving.

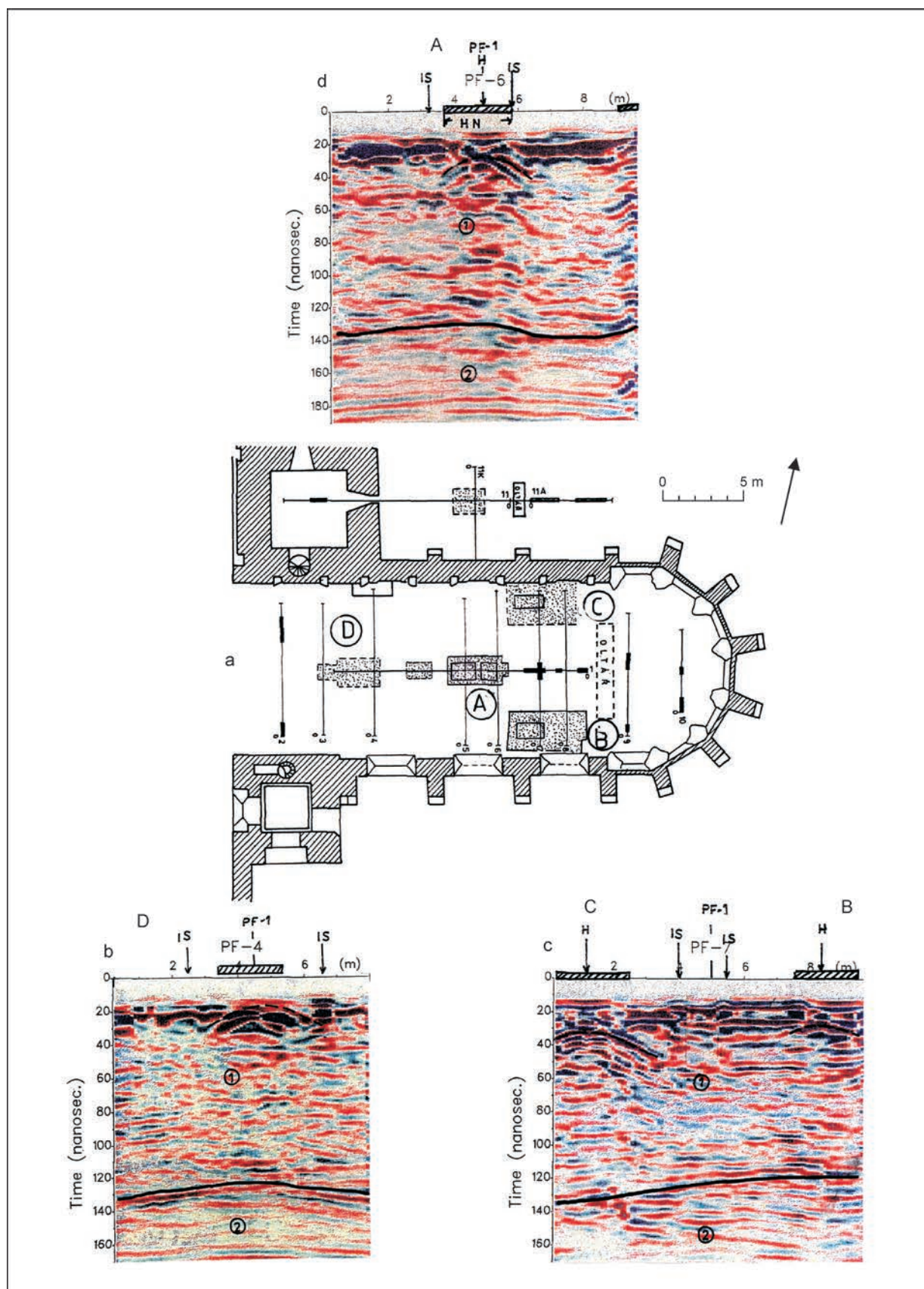

Fig. 12. Brno, the Church of St. Thomas. Correlation scheme of results of geophysical works and interpreted tombs (A); margrave Jošt's tomb in the radarogram (B); manifestation of baroque tombs in GPR (C); interpreted tomb in the church nave (D).

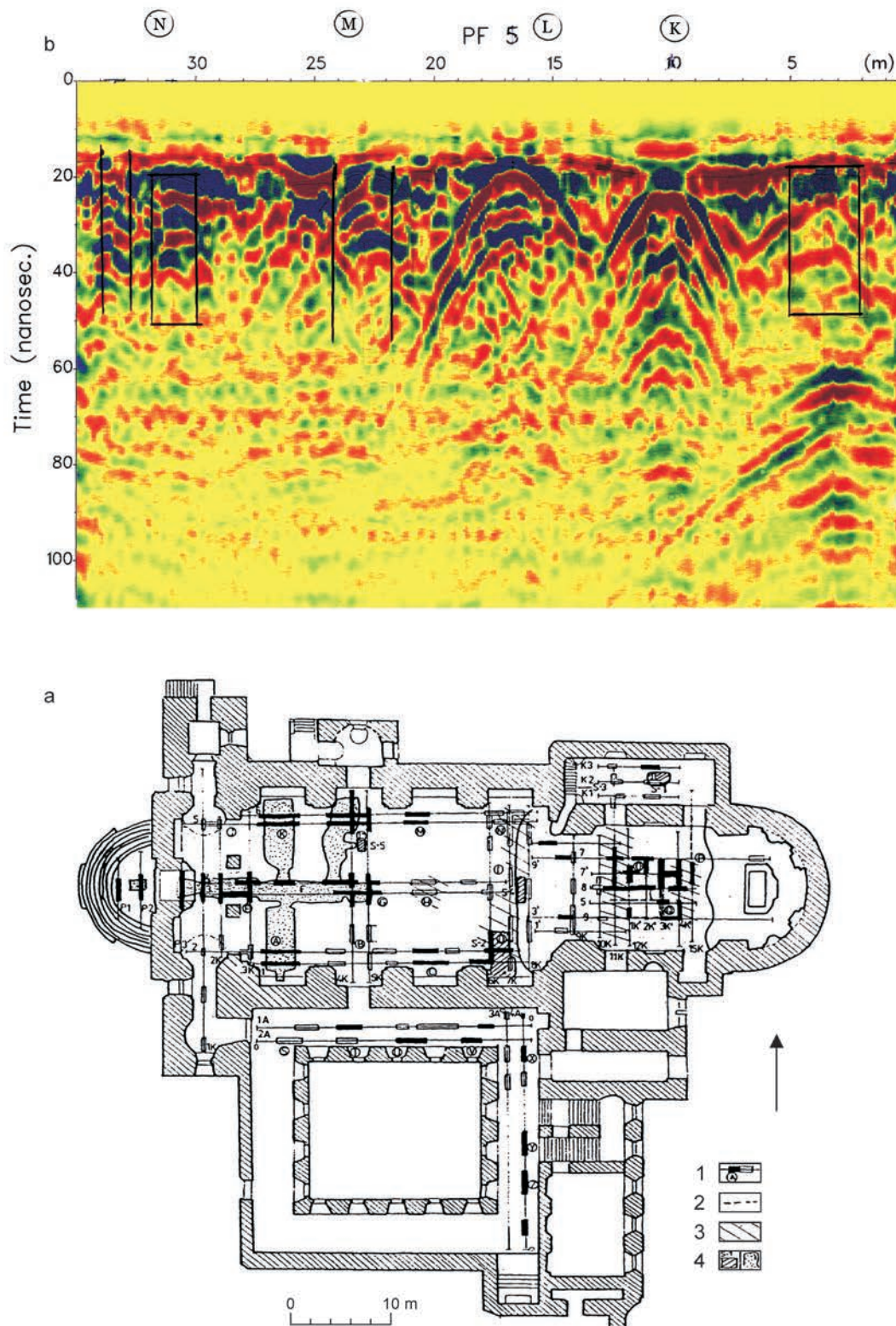

Fig. 13. Šternberk, the Church of the Annunciation, former district of Olomouc. Results of geophysical prospecting and archaeological research (A); gauged profile in the northern part of the nave and indication of inhomogeneities from the GPR method (B). Legend: 1 - indication of inhomogeneities according to their distinctiveness; 2 - interruption of the course of the reflection borderline; 3 - conductivity anomalies from the DEMP method; 4 - position of the crypt.

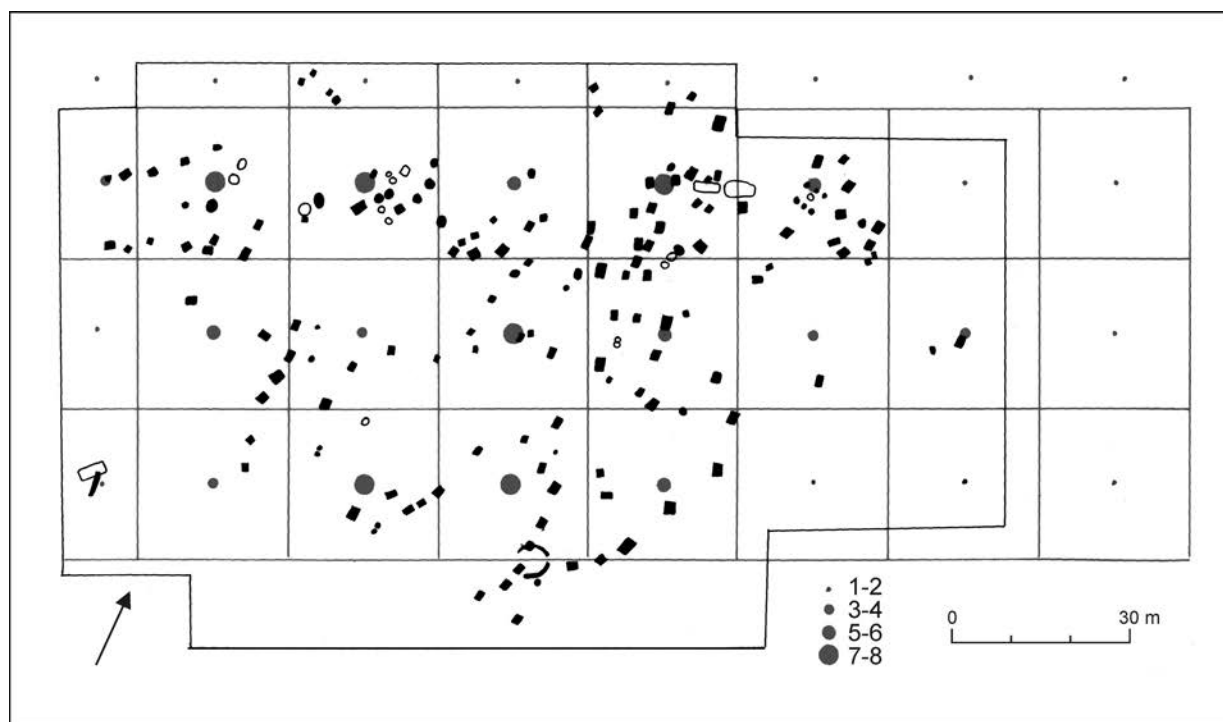

Fig. 14. Hoštice 1 "Za Hanou", former district of Vyškov. Areal representation of T_z anomalies in the exposed archaeological situation (acc. to Matějčková/Parma 2002).

detached by the prospecting. It could correspond to a course of a rather shallow ditch. A number of larger isometric ΔT anomalies are also among barrows No. 12, 14, 15, 38 and No. 1, 3, 4, 9. They are probably connected with other, even insunk, features. The cause of ΔT anomalies with two more local maximums, e. g. barrows No. 1, 4, 11, 12, 15, 19 and 30, may be two grave pits in the object, certain near-surface inhomogeneities in the mound, or also two smaller barrows in close vicinity.

The Second Stage of the Works (1991-2000) Burial Grounds in Open Areas

In the area of the wider route of the D1 highway, in the section of Vyškov - Hulín - Lipník nad Bečvou, building projects 0133, 0134 and 0135, a number of polycultural sites were detected on the basis of surface results of geophysical prospecting and partly also of aerial reconnaissance. They include burial grounds (inhumation, cremated) in combination with settlement features from prehistory to the medieval period (see Tab. 1), which were uncovered by consequent archaeology excavation by the Institute of Archaeological Monument Preservation in Brno in 2001-2002 and by the Archaeology Centre in Olomouc (2003-2004). As a demonstration of this activity we present the site of Rybníček - Hoštice in the district of Vyškov.

The studied route of the highway section 0133 (km 37.0-37.5) is located in the interface of the Ivanovice Gateway (Ivanovická brána, a part of the Vyškov Gateway (Vyškovská brána) and the base of the Bučovice Highland (Bučovická brána, a part of Litence Highland (Litěčnická pahorkatina), it runs along the right side of ca 0.7 km wide flood plain of the river of Haná.

In the regional geological structuring, this area belongs to the Carpathian Foredeep at the boundary between the Bohemian Massif and the West Carpathian Mountains. The foredeep is filled by autochthonous Neogène deposits. In the Vyškov Gateway they are overlapped by large blanket of Upper Pleistocene loesses and loess loams. The flat highland covered with loesses is broken by numerous streams putting in south of the river. In the valleys they bare the deepest-lying Lower Baden (Morava river) sea sediments - calcareous clays and above them the laid-down formation of Lithothamnium limestones, sandstones and calcareous clays of the same age but of rather brackish origin. The stream beds, and especially the bed of the river Haná, are covered with Holocene fluvial sandy-loamy sediments. Their banks are lined with loamy diluvial sediments also of Holocene-Pleistocene age.

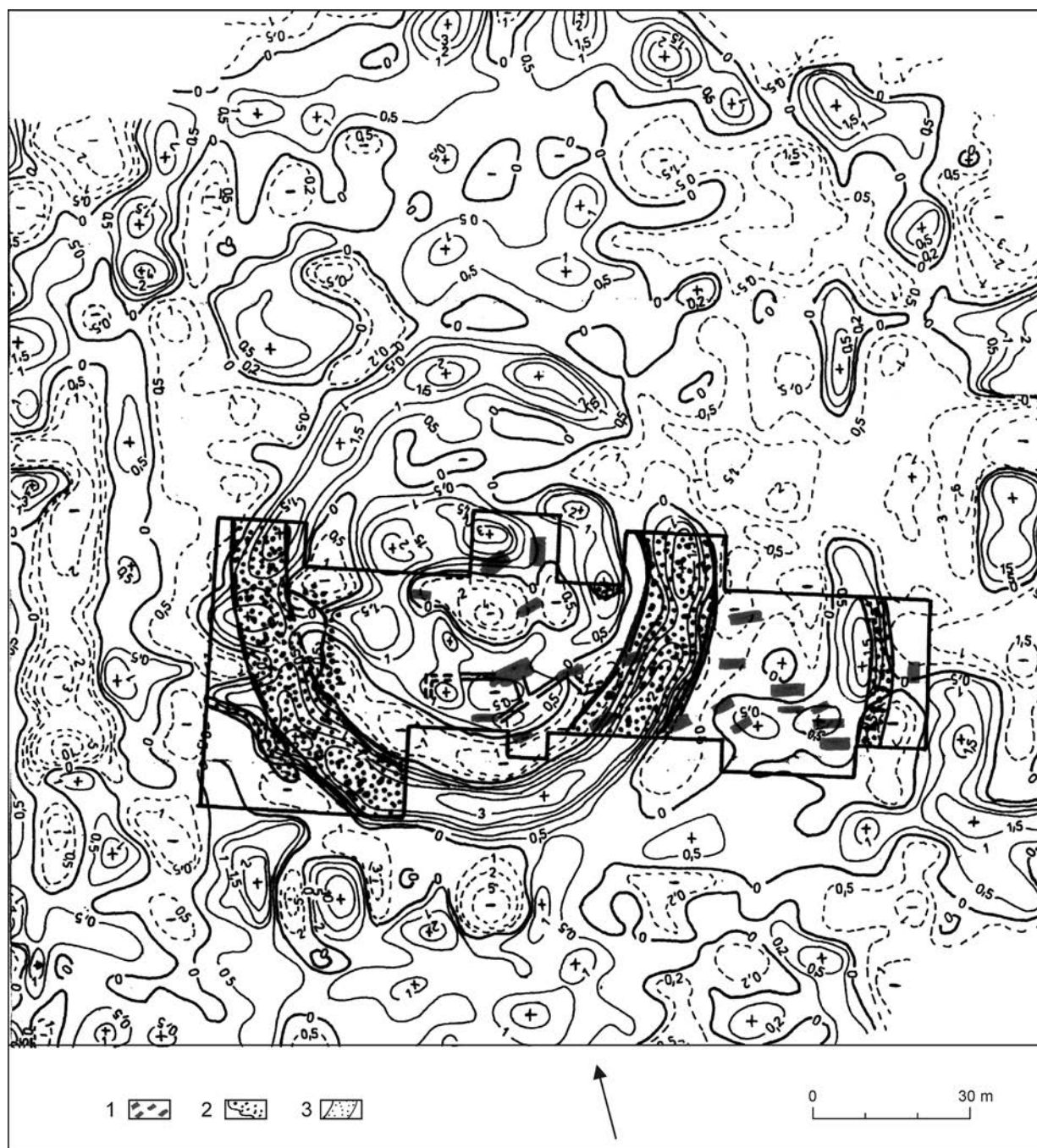

Fig. 15. Božice, former district of Znojmo. Map of T_z isoanomalies and exposed archaeological features (acc. to Podborský a kol. 1999). Legend: 1 - graves; 2 - settlement features; 3 - ditch.

Rybníček - Hoštice, district of Vyškov

Existence of smaller insunk features (Fig. 14) was indicated by geophysical works performed in 1998 (Hašek/Tomešek 1998) on the area of 4.4 ha according to the surface distribution of T_z isometric anomalies, confirmed by pedological proving holes. A consequent archeology excavation (Matějíčková/Parma 2002) uncovered a **biritual burial ground** and a settlement of the Bell-Beaker Culture here with 156 mostly inhumation graves. When comparing the magnetic picture with reality, a combination of grave pits and insunk settlement features is assumed. Most of the graves contain two or more vessels, animal bones, various stone or bone artifacts and copper objects. Also other sites introduced in the Tab. 1 have similar character as for manifestation of individual graves in geomagnetic measuring.

Hulín, district of Kroměříž

Also a **burial ground** from the Early Bronze Age (Nitra Culture) was detected by geophysical methods in the cadastral district of Hulín on the route "U potůčku" ("By the creek" - km 68.45-68.80; *Hašek/Peška/Tomešek 1999*). It was studied by the Archaeology Centre in Olomouc in 2004-2005 (*Berkovec/Peška 2006*, 142).

The flat terrain around Hulín on the east bank belongs to the Holešov Plateau, a part of the Upper Moravian Valley. Apart from the winding channel of the current course of the river Morava, also channels of many streams picked up by the river primarily from the left side (northeast) plough their way through the extensive flood plain of Morava from the northwest.

The flood plain is formed by Holocene river sediments of very heterogenous composition, such as sandy loams, sands, gravel-sands and gravels. Also low islands consisting of redeposited loams of loess origin formed in the flood plain. These fluvial sediments including deluviofluvial sandy loams underlay the substantial part of Hulín. The southmost part of the city rests on the Middle Pleistocene river terrace (Riss), which lines the left margin of the wide flood plain from the south to Záhlinice. Otherwise, the cadastral district of Hulín is covered with Upper Pleistocene loesses and loess loams.

A total of 94 grave pits oriented in the NNE-SSW direction were uncovered by the archaeology excavation of the site. It is obvious when comparing the character of the magnetic field with the uncovered situation (Fig. 2) that only the total size of the burial ground shows up in the results of the prospecting (by a surface positive T_z anomaly) and not individual graves with the skeleton material in very bad condition. This is because of small differentiation of the physical properties of the backfill.

Řepčín, route "Horní nivy", district of Olomouc

During building of the expressway R 35 Křelov - Lipník nad Bečvou, several mostly polycultural acropolises including both settlement features and burial areas were detected by the combination of the prospecting methods and archaeology excavation at the building projects 3508, 3509, 3510, 3511. Especially the sites of Řepčín and Slavonín can be considered among the positive ones as for geophysical monitoring of this type of burial grounds (see Tab. 1).

The route of the designed section of the link road to the expressway is situated in the Upper Moravian Valley and belongs into its sub-area - the Prostějov Highland (Prostějovská pahorkatina). Often several kilometres long flood plain of the river Morava and of bottom sections of many streams flowing in the river from both sides passes through the middle of the area. It is filled with Holocene fluvial sediments of very changeable thickness. They are mostly sandy loams with local accumulations of river gravels. The end points of the route Řepčín - Nemilany lie on the margin of the inundation area. Gravels, sands and clays of the so called "motley Pliocene series" emerge from the base of the inundation area to the bottom of the slowly rising slope and Neogéne calcareous clays with sands and even bedrock appear in their base in Hejčín and southeast of Křelov. The bedrock is formed by much older Lower Carboniferous, Upper Viséan graywackes of the Moravice formation. Most of the designed road route runs archwise on the mild flat rises of the Prostějov Highland, where the base Pliocene sediments are covered with continuous Pleistocene loess drifts. The majority of archaeogeophysically studied sites on the route are in loesses, the ones near Řepčín in Pliocene sands and clays.

The geophysical works were carried out in the area in question in 1999-2000 (*Hašek/Kovárník/Peška 2006*, 114, 115), the archaeological research was realized by the Archaeology Centre in Olomouc in 2004-2005 (*Kalábek 2006*, 131).

A large amount of rather local indications of inhomogeneities of varying ground plans and sizes were detected by studying older aerial photographs and by archaeological prospecting. They were consequently verified by pedological investigations, which tracked the thicker dark backfill layer of increased magnetic susceptibility indicating positions of both larger insunk features (probably of settlement character) and gravepits (Fig. 6).

During the archaeology excavation, almost 1160 settlement features and total of 55 **skeleton** graves from the Neolite, Bronze Age, late Roman Empire period, early and middle "hillfort" period and modern period were uncovered. A burial ground belonging to the CW culture with 10 shallow oblong graves oriented to N-E, containing pottery vessels (Photo 1) belongs to the eneolite. 17 inhumation, 2 cremated, 1 biritual and 7 empty graves with flake, polished and bone industry were excavated from the late period of the culture with Moravian painted pottery. Other 28 uncovered grave pits were attributed to the abovementioned younger cultures.

Slavonín, route "U hvězdárny" ("by the observatory"), district of Olomouc

In the area of the elevated crossing of the route R 35, an area sized 1.0 ha was gauged. A number of indications of inhomogeneities were detected in the excavated area of a "similar geological situation" as in the case of Řepčín from the results of the geophysical works. According to their size, the inhomogeneities corresponded to either possible settlement features, or, in the case of an area T_z anomaly in the eastern section of the area, accumulation of nearby grave pits was not excluded (Fig. 7).

The whole southeast section in the vicinity of the defunct observatory was characterized on the basis of the consequent pedological investigation by a larger representation of insunk features - settlements, burial grounds, and also by a linear structure - ditch-shaped formation (see Fig. 7). Lesser intensity of possible colonization was expected on the northwest margin segment. On the total area of the elevated crossing, 138 settlement features and 74 **inhumation and cremated burials** were archaeologically excavated (Kalábek in *Bém et al. 2001*, 98, 99).

The localized burial grounds comprise three time horizons. The first one belongs to the Late Stone Age and to the CW culture. Eleven inhumation graves had N-S (or S-N) orientation (Photo 2). The second burial ground dates back to the turn of Hallstat and La Tene. Kalábek (in *Bém et al. 2001*, 98, 99) considers cremated burials chronologically older; they survived in the form of overburned bones put into a shallow pit. Also four quadrangle ditch formations sized 10 x 10 m, whose main axis is oriented in the N-S direction, have been found here apart from simple cremated burials. Slavic burials from the 11th century (late "hillfort" period) were most strongly represented, though. 63 inhumation graves with W-E orientation were uncovered here. Charitable gifts appear sporadically.

Troskotovice, district of Znojmo

An indication of a circular formation was interpreted by aerial reconnaissance performed in 1993 (*Bálek 1997*, 310) ca 1300 m from the village of Troskotovice, on the left side of the road from Troskotovice to Vlasatice, according to the characteristic dark coloring of the soil.

The area belongs geomorphologically to the Lower Moravian Valley, to the subunit of Drnholec Highland (Drnholecká pahorkatina). Geologically it belongs to the Carpathian Foredeep built up by Neogène rocks. The before-Quaternary bedrock consists of Miocene sediments (the sea Carpathian) represented by flaggy calcareous clays with occurrences of calcareous sands, sandstones and secondarily gravels. The Quaternary cover is represented by Pleistocene loesses and loess loams (Würm) lined by deluviofluvial loamy Holocene deposits of local (ephemeral) streams.

From the data obtained by the geomagnetic measuring on the area of 1.8 ha (*Hašek/Tomešek 1995*), one of the most distinctive anomalies is a linear, slightly elliptically bent positive T_z anomaly (+8 nT/m), which corresponds with a simple ditch (Fig. 10). The size of the interpreted structure from the major semi-axis to its outer margin is 102 m (E-W orientation), from the minor semi-axis 92 m (N-S). This rondeloid is probably interrupted by entrances (gates) in two or three places; they are situated into its south (or

Photo 1. Řepčín "Horní nivy", former district of Olomouc: The inhumation grave H10 the Corded Ware Culture (Photo AC Olomouc).

Photo 2. Slavonín "U hvězdárny": Inhumation double grave with rich equipment, the Corded Ware Culture (Photo AC Olomouc).

Photo 3. Troskotovice, "Ve stráni" ("In the hillside"), former district of Znojmo: Aerial photo of the exposure on the area of the rondeloid of the Únětice Culture people, the Older Bronze Age (Photo J. Kovárník).

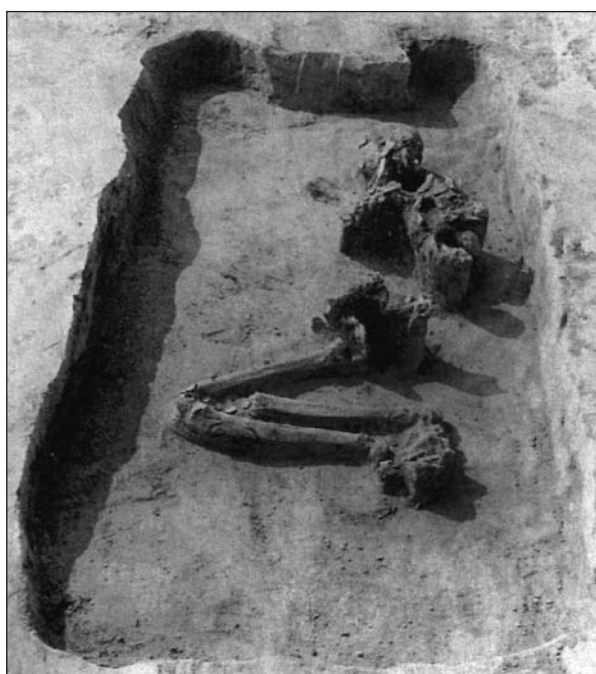

Photo 4. Troskotovice, "Ve stráni", former district of Znojmo: grave No. 1 of the Únětice people on the area of the rondeloid (Photo J. Kovárník).

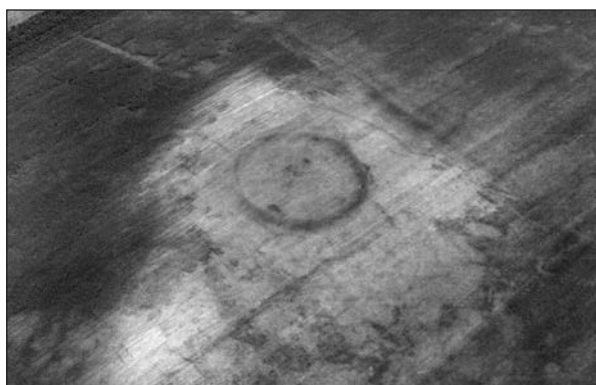

Photo 5. Božice "Kolonie Hoja", former district of Znojmo: Aerial photo of the circular medieval feature. (Photo J. Kovárník).

east) side (Hašek/Kovárník 1996, 64). The width of the ditch is ca 4-5 m. Its partial damage by recent groundworks is probably only on the slope in the south part of the area. A smaller local buckling is apparent by its north margin. An indication of a palisade groove can be seen ca 7-8 m from the inner foot of the ditch to the middle of the object. Positive local isometric T_z anomalies are concentrated mainly in the south (or southeast) sector (inside or outside of the structure). It can be assumed from the overall configuration of the detected three-dimensional bodies sized 2 x 1.5 m that this part of the area situated in the proximity of a watercourse could have been fairly intensively populated and also presence of a burial ground is possible.

The archaeological excavation carried out by the South Moravian Museum in Znojmo in 1997 made it possible to date the ditch enclosure back to the Únětice Culture of the Early Bronze Age. A burial ground with 12 **inhumation** graves of the ÚC people (Photo 3) was discovered in the east part of the rondeloid. This grave area was situated behind the palisade towards the middle of the structure (Fig. 10). The orientation of the grave pits is NNE-SSW (Photo 4), they are richly equipped burials (Podborský a kol. 1999, 142).

Božice, district of Znojmo

The village of Božice lies on the right bank of the wide valley of the river Jevišovka in Drnholec Highland (Drnholecká pahorkatina), in the part belonging to the Dyje-Svratka Valley. The winding course of Jevišovka forms a flat valley with a flood plain ca 1 km wide by the village.

The geological structure of the close vicinity of the village is formed especially by deposits filling the Carpathian Foredeep between the neighbouring Bohemian Massif and West Carpathian Mountains. The deposits consist of Miocene sediments (Ottang-Eggenburg), which occur in the base of the village and south of it, along the right bank of the river. Residues of a Pleistocene (Günz) river terrace consisting of sandy gravels survived on the sediments. By the way, south of Borotice, the area of this terrace is large on the right side of the stream Příční, which becomes a right-bank tributary of Jevišovka east of Božice. However, also residues of younger Pleistocene Riss terrace survived by the village on an island in the middle of a wide valley flood plain, filled by Holocene sandy loams. The banks of the flood plain are in spots lined by Holocene-Pliocene deluvial hillwash loams. The surface of the vicinity of Božice is nevertheless prevailingly covered with Upper Pleistocene (Würm) loesses and loess loams, enriched by rock chips.

A smaller double circular formation (Photo 5) was detected on a low rise in the proximity of the village by aerial reconnaissance in 1983 (Kovárník 1997, 313). For overall specifying of its position, size, etc., magnetometric measuring was done on the area of 80 x 90 m. It indicated, according to positive linearly oriented T_z anomalies, possible existence of both inner, wider circular ditch with ca 38 m in diameter, interrupted by probably only one entrance (on its NE section), and outer, oval, narrower ditch with a longer semi-axis (ca 75 m), oriented approximately in the N-S direction (Fig. 15). Both inside and outside the structure, several positive isometric and circularly curved anomalies of the magnetic field were measured out; they were interpreted as probably insunk objects of varying character, e. g. larger grave pits, or, in the case of a local circular body by the SW margin of the gauged area, a site of a barrow etc.

The archaeology excavation in 1995 (Hašek/Kovárník 1996, 75) confirmed the existence of the double circular area. It proved that both circles were built in the first third of the 15th century. Apart from pottery material of prehistoric age (Neolite - the Bronze Age), the inner ditch contained a considerable amount of pottery from the first third of the 15th century (fragments of vessel rims). They are the youngest finds in these ditches. The circular ditches can be interpreted as lighter field fortifications from the age of the Hussite wars.

The outer ditch of a slightly pointed profile has 1-1.2 m in width, 0.80 m in depth, 72-76 m in diameter, the inner (main) ditch has a bowl-shaped profile (see Fig. 15) that has 5-7.3 m in width, 0.8-1.1 m in depth, 27 m in inner diameter and 39 m in outer diameter. The investigated rise brings evidence of older epoch as well. A **cremated** burial of the Bell-Beaker Culture, two **inhumation** graves from the older period of the Únětice Culture, a grave of the Middle Danubian Barrow Culture and 16 Slavic graves from the younger "hillfort" period (11th century) were researched during the excavation in the places of local isometric T_z anomalies. The orientation of the grave pits is E-W to NE-SW (Podborský a kol. 1999, 262, 263).

Photo 6. Bohušov, the Church of St. Martin, former district of Bruntál: Slabs covering graves in situ and exposed brick tomb (Photo V. Hašek).

Sacral Buildings Interiors of Sacral Buildings

In connection with burials in interiors of churches, it is suitable to address this specific issue in general and somewhat more closely. The endeavor of the church was to reserve the area of the house of God for praying and liturgy. The interest of the privileged classes to be buried inside the cathedral stood against this endeavor.

There are several possibilities how a grave can come to be inside a cathedral. In the first place, when the church had been built on an older burial ground, or when older graves got into the newly interpreted interior during its extension. This is, however, not a burial into the church interior. Another possibility is that the privileged individual was buried into a cathedral already existing or under construction. In the first case, the place for the founder was usually in the axis of the building in front of the altar and the place for other family members and close persons was in the nave. Graves of founders are really found in these places during archaeology excavations in interiors of churches. For the persons of the highest rank annexes to churches were built, e. g. those from the Great Moravia period are known (Mikulčice u Hodonína, Sady u Uherského Hradiště).

Photo 7. Brno, the Church of St. Thomas: the overall view of the sacral building from the SW (Photo V. Hašek).

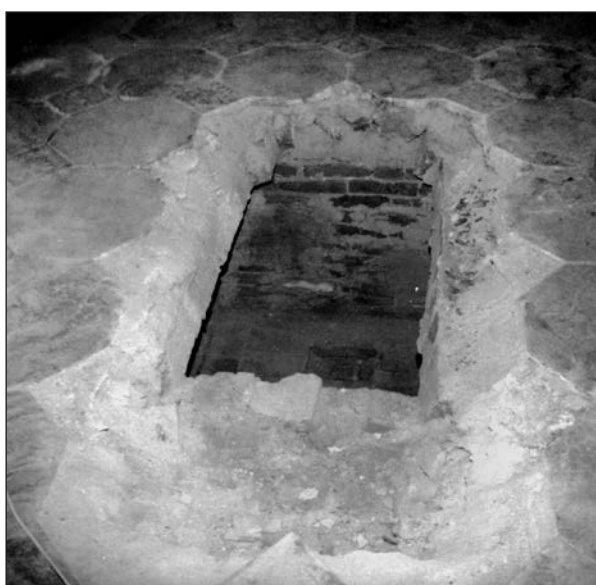

Photo 8. Brno, the Church of St. Thomas: The exposed brick tomb of the margrave Jošt (Photo V. Hašek).

Large tombs for more people were not built until the 2nd half of the 14th century. Later, especially from the 16th century, tombs for more people, “camouflet chambers”, were built in cathedrals, the cause being interest of the nobility in family traditions. Entrances into these spaces were covered with slabs with circles enabling their lifting.

Since the 17th century connection with newly established Loretan or other chapels appears and the chapels acquire the character of family burial grounds.

The rising economic potential of the bourgeoisie since the 16th century manifests itself in them being buried in churches, where various gravestones, epitaphs and sometimes even specially built chapels of bourgeoisie appear. This way of burying was formerly reserved to the monarch, higher nobility and the church hierarchy.

Bishops of the Western Church often used to be buried at pride of place - either in the residential church or in the church of the monastery they were connected with in some way. Crypts under cathedrals were built for burials of bishops during the Renaissance and Baroque periods.

Also since the end of the 15th century, larger tombs were built for burying monks in churches. Similarly, the effort of all chapter members since the 15th/16th century was to build a common tomb, as monks did.

Superiors of monasteries used to be buried in capitular halls but if the abbot had a special relation to a certain building, his wish could be obeyed and he could be buried outside his own monastery. Also abbesses were entitled to a special burial.

Orientation of graves of priests essentially concurred with that of churches and graves of other buried in keeping basically the west-east direction. As late as the 17th century burying of the clergymen in the opposite direction began - so that the faces of the deceased be turned towards the believers even after their death and this way their

exceptional position be emphasized. The impulse for this change in the burial rite was *Rituale Romanum* passed by the Catholic Church in 1614, which however was slow to come into effect.

In the 18th century, the excess demand for burials in churches (which could not be satisfied because of insufficient space capacities) called in some cases (e. g. Bratislava, the Cathedral of St. Martin) for building underground spaces in the form of wide corridors with niches at sides for placing the coffins, as it was in the old Christian catacombs.

One phase of burial rite ends with the imperial decrees of the 1780's, ordering burials outside the municipal lands and thus also outside the interiors of the churches, even though exceptions are known up to the present.

In some cases, burials in deserted churches were done. Problems with burials of dissenters arose in the 15th century, but primarily in the 16th century. They were refused burials at cemeteries administered by persons of a different religious belief. It is evident from the abovementioned that there is a number of various possibilities of burials in church interiors and every case needs to be judged and interpreted individually (Unger 2006).

Bohušov, the Church of St. Martin, district of Bruntál

Bohušov is located in Osoblaha Promontory (Osoblažský výběžek), approximately 2 km from the state border with Poland. From a geomorphological point of view, the region belongs

to Jindřichovice Highland (Jindřichovická pahorkatina), a part of Zlaté Hory Upland (Zlatohorská vrchovina).

The village spreads along the left margin of the wide Osoblaha river flood plain into which the flood plain of the stream Hroznová flows from the right side. Because of the flat surrounding terrain and gradual descent of the watercourse the thickness of the Holocene loamy fluvial filling of the flood plains is several meters. The surrounding peneplain is covered by Upper Pleistocene loess and loess loam drifts. Bassets of Middle Pleistocene gravel sands covered with loamy-sandy tills protrude from the drifts, especially along the valleys of the watercourses. These deposits represent residues of Middle Pleistocene Saal glaciation. South of Bohušov, in the Osoblaha river basin, residues of Cenomanian sediments consisting, apart from sandstones with hornstones, also of sands, and cardazytic sandy loams resting on Lower Carboniferous (Upper Viséan) sediments with rhythmic bedding of fine-grained wackes, siltites and shales, come up still more from the loess covers. In the stratigraphic division they are rocks of the Moravice formation - a part of the so-called Moravian-Silesian Culm. The Gothic Church of St. Martin is in the urban area of the village; it is a one-nave building with an oblong presbytery, probably from the 2nd half of the 13th century. The foundations of this building are for the most part on fluvial sediments, or in the deposits coming from the Saal glaciation.

From the data of the GPR method, using an unshielded antenna 250 MHz, places of known, mostly **brick tombs** (marked H1 to H4; Fig. 11c; Photo 6), and another tomb on the epistle side (A), south from the mensa of the main altar, can be localized in the place of the presbytery, along both sides of the tomb uncovered by the excavation of the State Institute for Monument Preservation in Ostrava in 1999-2000 during the rehabilitation of the building (Zezula 2001, 197). The tombs lie under the three Renaissance sepulchral slabs (16th to the beginning of the 17th century) located on the surface of the original brick paving by the peripheral masonry of the object (Fig. 11a, b). A smaller step-shaped entrance (H5), covered with a stone slab to the height of the abovementioned larger known tomb (Hašek/Unger 2001, 94) was detected close to the triumphal arch. A larger inhomogeneity (B) sized ca 4 x 2.5 m can be seen in the center line of the nave near the triumphal arch. It corresponds to either more extensive accumulation of stones in the anthropogenic layer up to 0.8 m thick in the superincumbent bed of the clayey-sandy weathered rocks, or a shallower tomb, or a grave (Fig. 11d). A similar situation is by its north margin (C), where an existence of a smaller tomb, or a grave, is also possible. The interpreted anomalies in the western section of the building near the entrance (D) are probably connected only with smaller local improvements of the object, or possibly with lithology of the backfill of the local depressions.

In the excavated part of the presbytery, altogether 18 funerals from the 13th to 17th century were uncovered. Some of them probably belonged to members of the noble family of Fulštejn, which had

Photo 9. Šternberk, the Church of the Annunciation, former district of Olomouc: A view of the sacral building from the west (Photo V. Hašek).

Photo 10. Šternberk, the Church of the Annunciation, former district of Olomouc: a tin tomb with remains of an adult man - perhaps Albert II of Šternberk (Photo P. Rozsival).

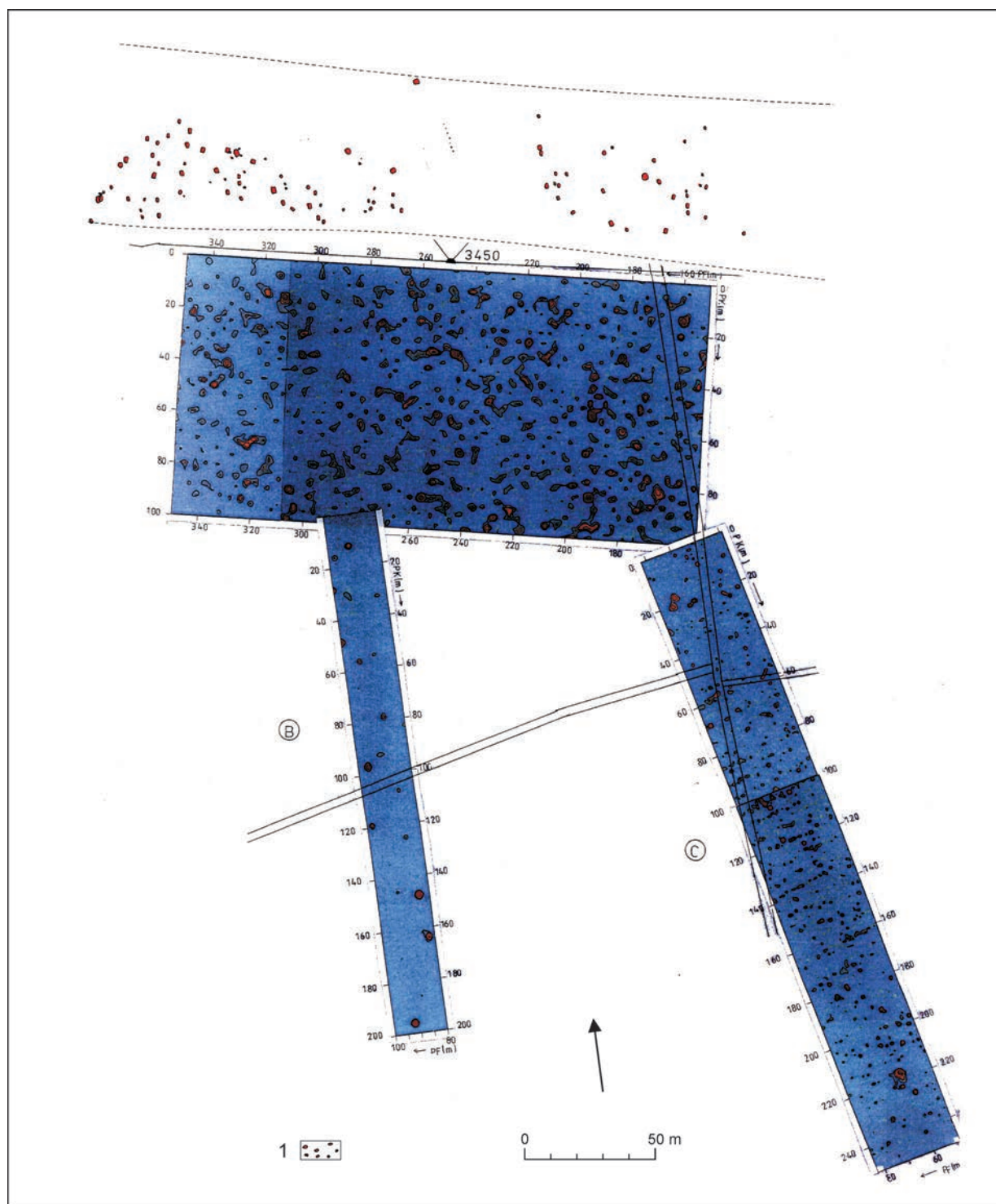

Fig. 16. Stříbrnice, route "Lopatý", former district of Přerov. Identification of isometric T_z anomalies and their comparison with results of archaeological exposures (according to *Tajer 2007*). Legend: 1 - exposed features in the route of the highway.

a castle built above the village since the 13th century. Some members or relatives of the family could be buried into brick vaulted chambers during the 16th and in the beginning of the 17th century. Four grave chambers were uncovered in the eastern part of the presbytery, other similar ones together with a larger tomb occurred in its western part (*Zezula 2001, 197*).

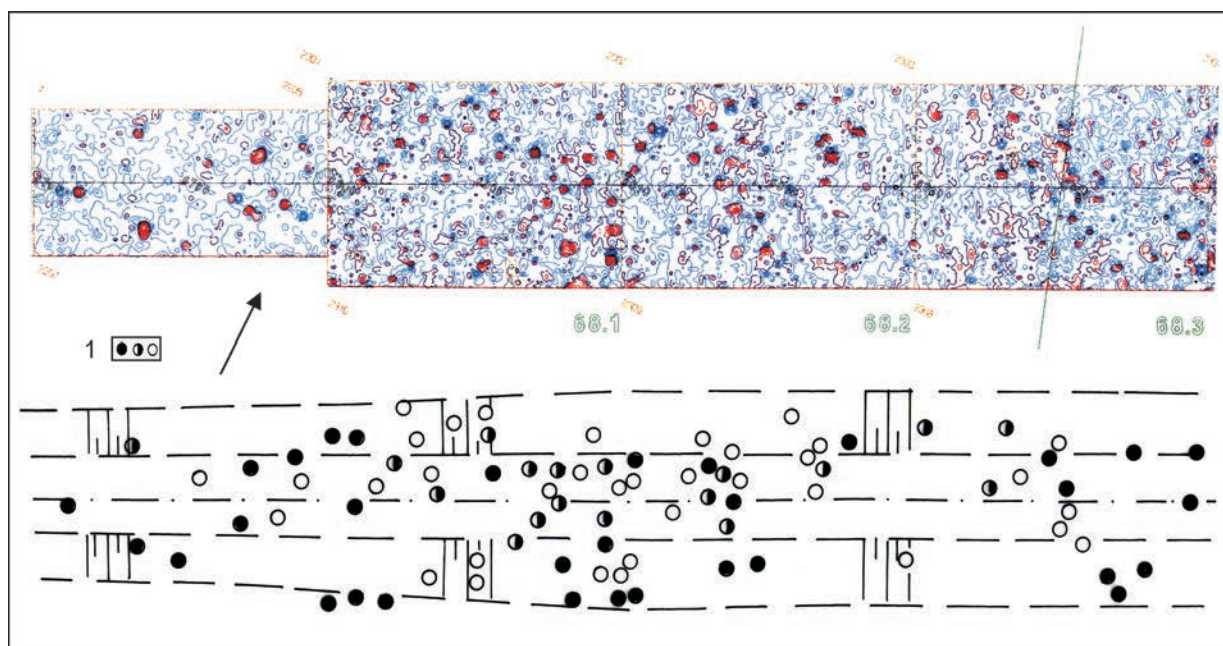

Fig. 17. Hulin 2, route "U Izidorka". Map of T_z isoanomalies and position of pedological proving holes. Legend: 1 - positive, partly negative and negative proving holes.

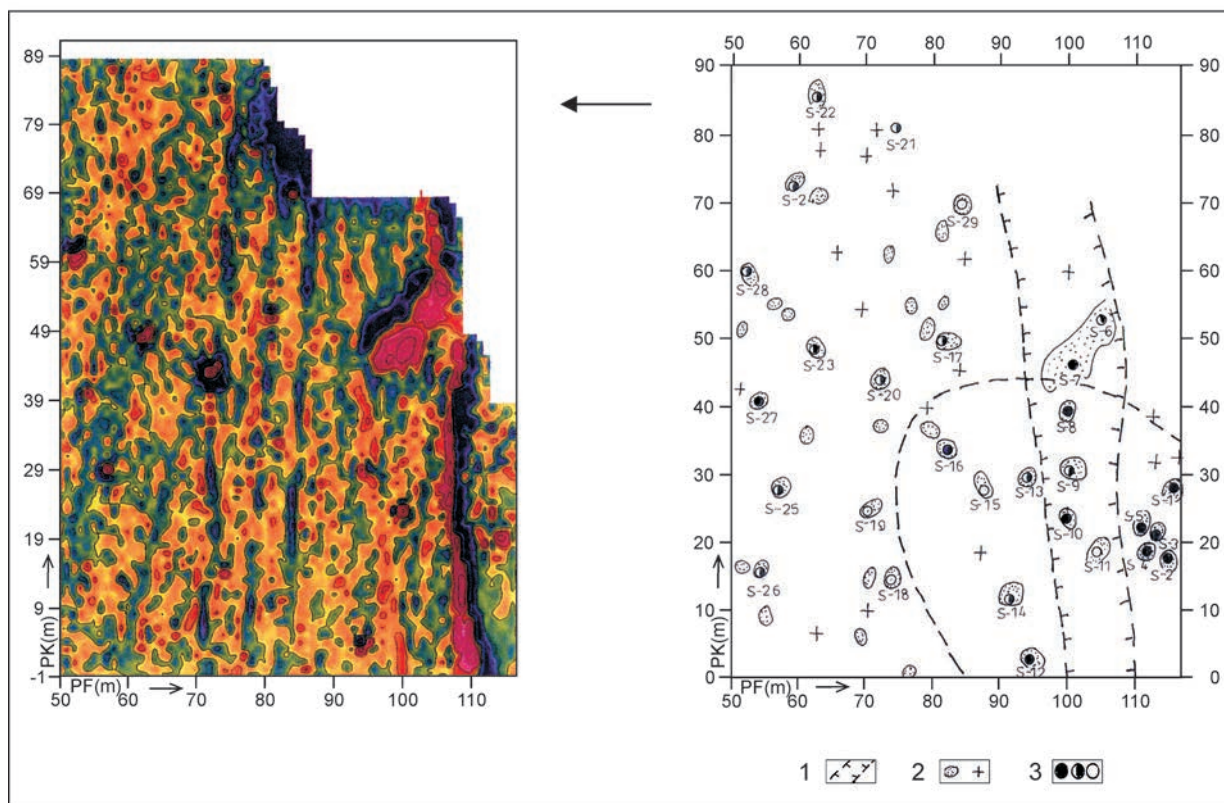

Fig. 18. Hulin 3, route "U potůčku", former district of Kroměříž. Map of T_z isoanomalies and correlation scheme of the results of geophysical works. Legend: 1 - the shoveled-off top soil; 2 - interpreted inhomogenities according to their distinctiveness; 3 - positive, partly negative and negative proving holes.

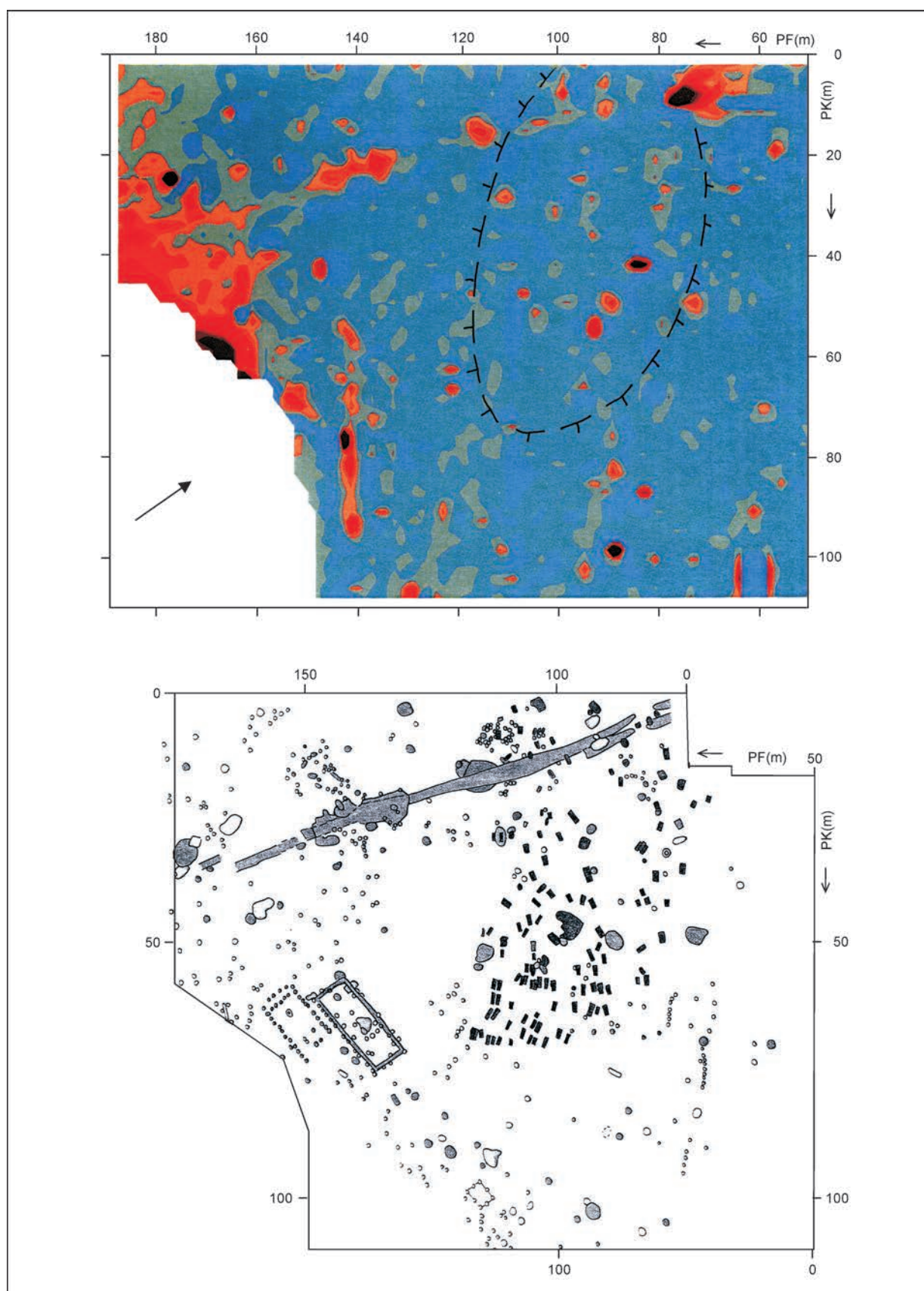

Fig. 19. Olomouc - Slavonín, route "Horní lán". Map of T_z isoanomalies and situation of archaeological features.

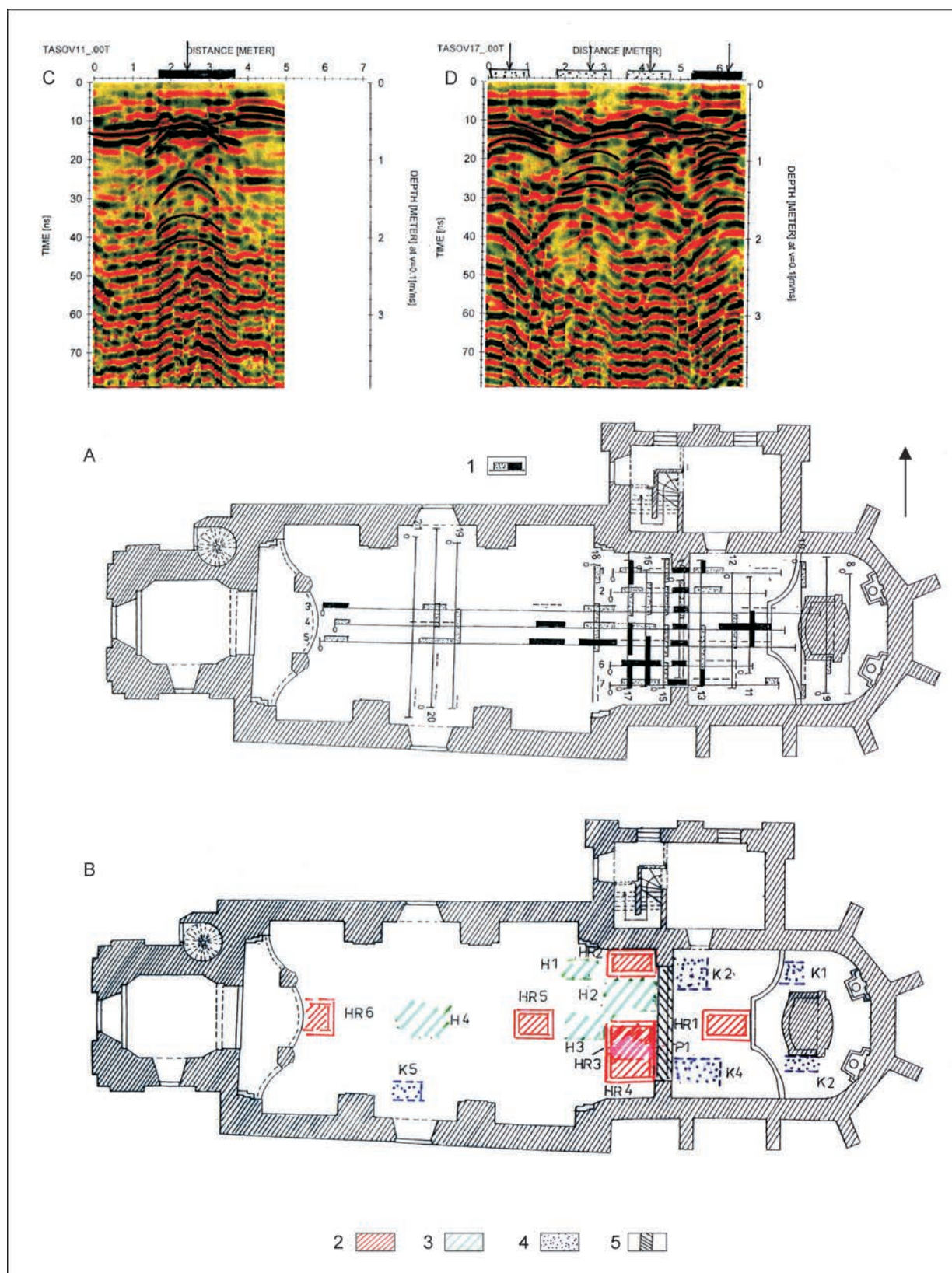

Fig. 20. Tasov by Velké Meziříčí, the Church of St. Peter and Paul, former district of Třebíč. Correlation scheme of results of the GPR measuring (A); interpretation of results of the prospecting (B); manifestation of a tomb in the radarogram from the vicinity of the altar (C); inhomogenities (tombs, graves, accumulations of stones etc.) under the triumphal arch (D). Legend: 1 - interpreted inhomogenities according to their distinctiveness; 2 - tombs; 3 - graves, accumulations of stones etc.; 4 - shallower inhomogenities - landfill, relics of the masonry, graves(?) etc.; 5 - the lintel, stairs.

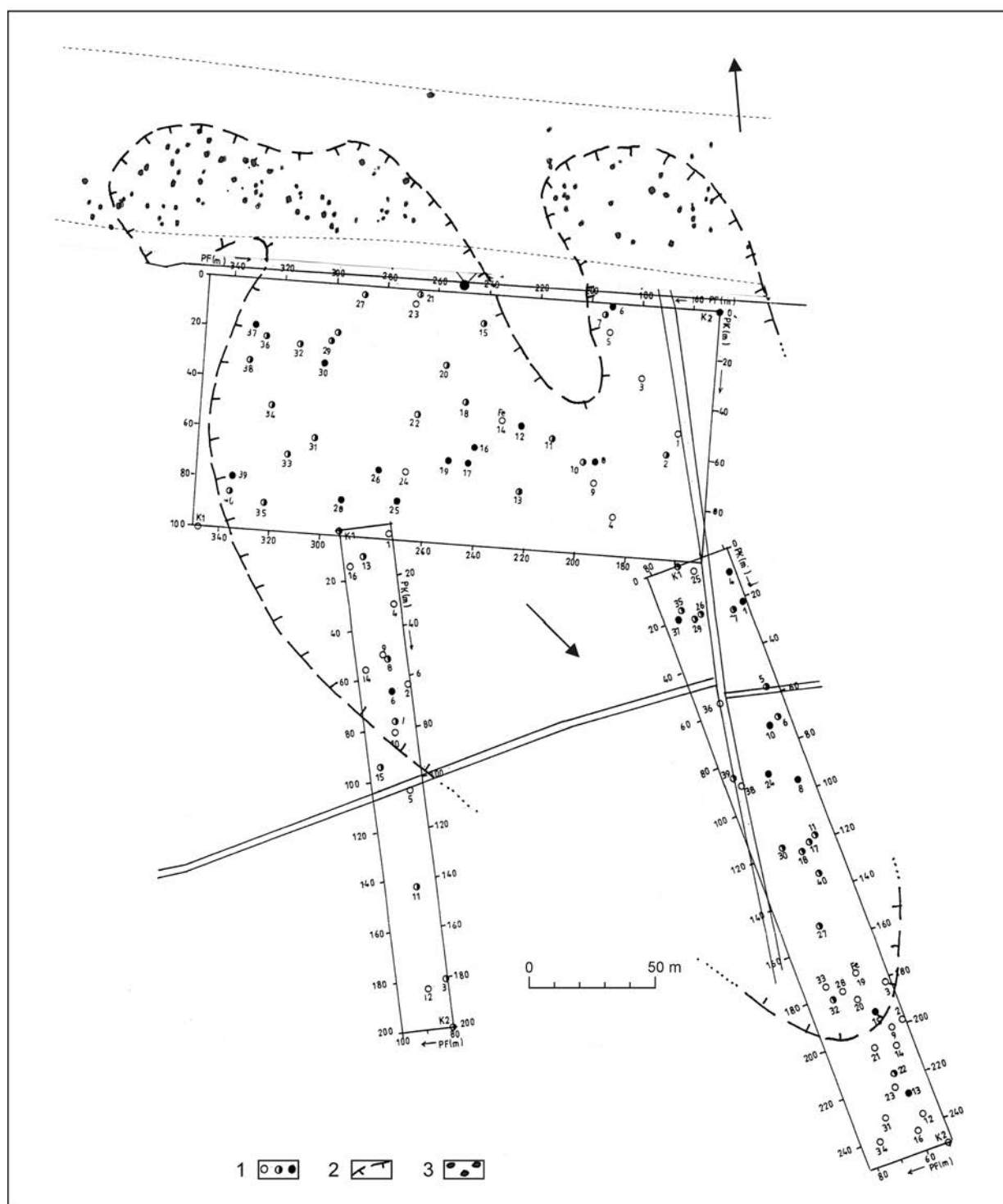

Fig. 21. Stříbrnice, route "Lopatý", former district of Přerov. Correlation scheme of results of geophysical works. Legend: 1 - positive, partly positive and negative proving holes; 2 - demarcation of the archaeological structure; 3 - exposed settlement features and graves.

Brno, the church of St. Thomas, district of Brno

The Moravian metropolis lies in the Dyje-Svratka Valley. The river Svratka in the west and Svitava in the east flow through the periphery parts of the city. Both rivers meet at the confluence in Brno-Přízřenice. The brook of Ponávka flows through the city centre from the northwest (the village Česká) through the northern city parts, it is however virtually invisible to the human eye today due to regulation. It is a left-side tributary of Svratka in Brno-Komárov. It left behind a flood plain, fairly wide in places, filled with Holocene fluvial, or even deluviofluvial sandy-loamy sediments. In the base of the Brno glomeration there are eruptive rocks of the Proterozoic Brno massif. Numerous types of granitoids are distinguished there. One of them, a well-known biotite granodiorite "the type of Královo Pole" forms the bedrock of the city centre. Superjacent are Miocene Lower Baden calcareous clays, on which Pleistocene (Mindel) fluvial sandy gravels rest. The centre is covered with Pleistocene loesses and loess loams, which cover intermittently the Brno massif from the north through Kuřim, Česká, the city centre towards the south. From Česká, they are most markedly preserved west of Ponávka. Rock tops of the cathedral of St. Peter and the citadel of Špilberk tower above the centre along the western margin of the Brno centre (Moravia Square, Freedom Square, Main Station). They are exemplifications of north-south stripe of metabasites and ultrabasites, which is a part of the whole massif.

The church of St. Thomas with the monastery of Augustinian pilgrims in the Moravia Square (Photo 7) was founded by the Moravian margrave Jan Jindřich in 1350. Apart from the centre of the church no other significant relics of the medieval buildings survived. The monastery suffered serious damage in 1645 during the siege of Brno by Swedish troops. An extensive new building followed in 1732-52 (Hašek/Unger 2001, 95, 96).

From correlation of the data of the accomplished geophysical works by the GPR and DEMP methods, five fairly extensive structures (marked A to E) can be localized in the area of the presbytery and the main nave in loesses, sandy gravels, or calcareous clays. They mostly correspond to positions of **tombs**, or possibly shallower **graves**. One of the most outstanding structures is the space of the famous baroque tomb (A) in the axis of the church sized ca 1.7 x 1.2 m, covered with a slab of pink limestone 0.15-0.18 m thick, in which remains of the margrave Jošt are laid (Cejnková/Hašek/Loskotová 1999, 425). According to the character of two different types of signals detected by the GPR in this area (Fig. 12a, b) it was necessary to expect combination of a bricked tomb (Photo 8) with iron poles and a relief of loesses under the backfill. Another grave of a size comparable to the structure A (Fig. 12a) is attached to the tomb on its western side. Manifestations of two larger baroque tombs of Augustinians (B, C) covered with ledgers (Fig. 12c) were intercepted in the form of multiple reflections on the both gospel and epistle sides of the altar. Their total sizes were not determined successfully by the geophysical prospecting because of various obstacles

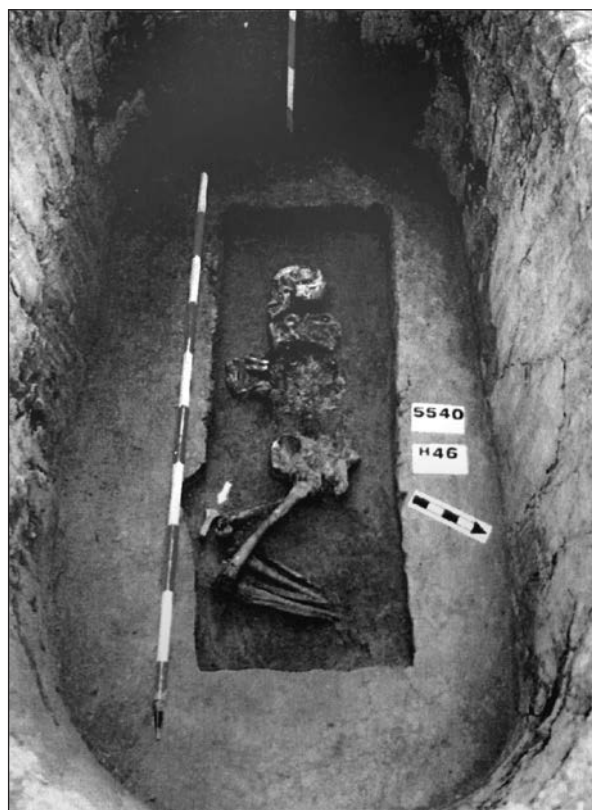

Photo 11. Slavonín, "Horní lán" ("Upper Field"), former district of Olomouc: Grave H 46 of the Únětice Culture, Older Bronze Age (Photo: the Archaeology Centre in Olomouc).

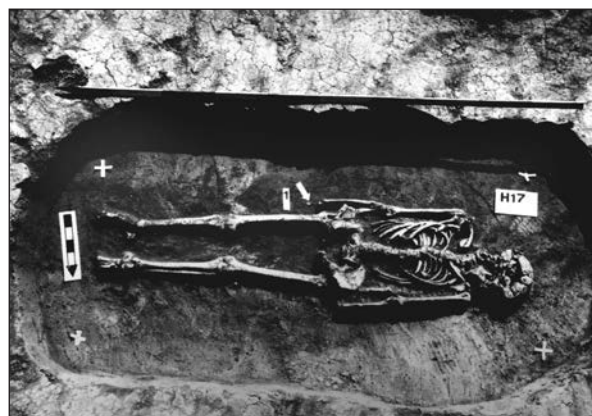

Photo 12. Slavonín "Horní lán", former district of Olomouc: Grave H17 from the young "hillfort" period (Photo: the archive of the Academy of Sciences in Olomouc).

in the wider area of the main altar. Furthermore, a shallower two-dimensional inhomogeneity sized up to ca 1.2 x 1.6 m (D) was detected near the altar in the axis of the building. It can represent combination of e. g. a smaller hollow filled with uncompacted material and brick masonry. Indication E located ca 5 m west from the tomb A sized ca 2 x 1.5 m (Fig. 12d) shows similar properties as D. In this case it could be a manifestation of a smaller tomb. Several two-dimensional inhomogeneities were localized on the eastern side of the altar in the closure of the presbytery. They correspond to either possible route of underground services or smaller objects under the stone floor of the building. In the axis of the northern chapel, indications of two structures sized up to ca 1.5 to 2 m were interpreted from the GPR, which could be a manifestation of one, or possibly two tombs.

Šternberk - the Church of the Annunciation, district of Olomouc

In the geomorphological structuring of the surface of the Czech Republic, Šternberk occurs exactly on the border line between the Domašov Upland (Domašovská vrchovina) of the Low Jeseník Mountains and the Uničov Plateau (Uničovská plošina) of the Upper Moravian Valley. From the geological point of view, the position of the town is fairly difficult. The city is built on the base of the Low Jeseník Mountains, a substantial part of which is built up of Lower Carboniferous sediments in the flysch development, traditionally denoted "the Moravia-Silesia Culm". Still older are basic metavolcanics and metatuffs, which are a part of Stínava-Chabíčov formation of Devonian age (Ems-Givet). They project in the west (or northwest) vicinity of the town and they also approach this town from the northeast in the settlement of Libina. Apart from the abovementioned volcanics, also probably Devonian quartzose sandstones to quartzites, or possibly silicirudites of the Morava-Beroun formation are folded into the superjacent Lower Carboniferous "Culm" sediments in anticlinal structures. In the intensive fold formation with the axes falling towards the north to northwest, Lower Carboniferous wackes and regularly folded wackes, siltstones and shales of the Andělská hora formation (Lower Visé) appear in the south of the town. In the superincumbent bed of the formation, bassets of Middle Viséan wackes and regularly folded wackes, siltstones and shales of the Horní Benešov formation occur in Šternberk. The morphologically articulate terrain is modeled primarily by the valley of the swift stream Sitka with several left-side tributaries of minor watercourses in deeply recessed beds that flow through the town. Their beds are filled with sandy-loamy to rocky-loamy Holocene fluvial sediments, which e. g. form deluviofluvial alluvial fan on the left side of the church. At the bases of slopes in the town, proluvial sandy-loamy gravels accumulated along the left bank of Sitka in Pleistocene. A substantial part of the town including the square is built on them.

The parish Church of the Annunciation (Photo 9) lies near the Šternberk castle in the slope on the walled terrace above the Upper Square. However, the sacral building itself is already set primarily into the above characterized sediments of the Horní Benešov formation, but it probably still partly rests on the proluvial base sediments. It is a lengthwise oriented one-nave building with a two-spired front and circularly closed presbytery, adjacent to the monastery and standing approximately at the place of the original Gothic church from the 14th century. The Gothic building was razed and a new church was built on its place according to the plans of F. G. Grimm and under the leadership of the Fulnek builder Thalherr in 1775-1783; it was not consecrated until 1792. In connection with the building aims of the Šternberk municipality, geophysical prospecting was carried out in the interior of the church and consequently also archaeology excavation performed by the Archaeology Centre of the Historical and Geographical Museum in Olomouc in 2000 (Čermák *et al.* 2001, 11).

From the overall correlations of indications of GPR and DEMP methods, a number of fairly extensive structures (marked A-N) corresponding to various near-surface inhomogeneities, can be localized in the area of the nave. Among the most distinctive reflections of the electromagnetic waves are e. g. the zones marked A, E, F, G, K, L (Fig. 13a, b) in the western part of the sacral building. They represent the summary effect of a larger and more articulate hollow space not very deep under the church floor. We think, and the results also indicate, that a known but not yet fully documented baroque tomb was intercepted by the measuring. Also an anomaly area on the SE margin of the researched feature, marked D, is interesting. This inhomogeneity - a combination of a geological cause and foundation walling - could be deeper, possibly under the new mensa. In the zone of reduced conductivities ca 8 x 4 m large marked I in the axis of the building by the foot of the presbytery near the triumphal arch it can be a probable superposition of stone accumulation and two routes of underground services along both its margins. In other cases - zones marked B, C, H, M, A, J in the middle to the NE part of the nave - they can be either so far unknown (half-filled) tombs (e. g. the area B, C, M, A) and shallower graves, or also possible relics of the foundation

walling from the defunct original building. In the area of the presbytery, three larger anomalous areas marked O, P, G were detached; they are accompanied by zones of reduced conductivities in places. We expect the impact of basement "Culm" rocks near the surface, in places the possibility of variable lithology of the backfill from the probable older object cannot be excluded. By the northern side chapel of Virgin Mary the Helper, only one anomalous zone (R) was detected by both applied methods; it indicates a smaller and shallower bricked tomb with maximum size of 2 x 1.5 m. The entrance into the grave itself, if there is one, cannot be determined from the results of the measuring - a manifestation of a deposit of church material. The distinctive reflections of electromagnetic waves by the western front of the church near the stairs (marked 1) are created by a shallow space - the main entrance into the abovementioned large baroque tomb. In the area of the cloister several inhomogeneities were localized (S, P, U, V, X, Y, Z), indicating places of graves with the main axis oriented approximately in the E-W direction.

On the basis of the results of the archeogeophysical prospecting, the pit lying in the axis of the chapel of Virgin Mary the Helper showed a distinctive near-surface inhomogeneity proved by a pedological drill pipe. After removing bricks and backfill, a tomb lined with Late Baroque bricks was found (length 1.30 m, width 1.20 m and maximum height 0.94 m). Two wooden cases were found in it. Remains of Albert of Šternberk are supposed to be in the larger one (Photo 10). A secondary burial of a man and a woman divided by a partition was in the second one. Remains of Petr of Šternberk and his wife Anna Rebeca are supposed to be here (*Drozdová 2001*).

In the next stage of the excavation, a **Baroque crypt** was opened and documented. It adjoins the Gothic crypt under the western part of the object - a corridor and four chambers built of quarry stone and bricks (sizes: the chamber 1: 7.90 x 3.30 x 2.20 m, the chamber 2: 7.90 x 3.10 x 1.90 m, the chamber 3: 2.80 x 2.9 x 1.8 m and the chamber 4: 7.50 x 3.30 x 2.22 m). Only the first chamber contained remains - of Augustin Kazimír Herdin (died 1783). They are placed in a very rotten wooden coffin (*Čermák et al. 2001*, 19, 20).

The Second Stage of the Works (2001-2008) Burial Grounds in Open Areas

Stříbrnice, route "Lopatý", district of Přerov

The site of interest occurs ca 0.4 km south of Stříbrnice on a wider route of the D1 highway, building project No. 0134.1/II between the villages Mořice and Kojetín. It occurs in the area of Litenčice Highland (Litenčická pahorkatina). It leads along the right - south bank of Haná, which forms up to 1.5 km wide flood plain here. Many streams and streamlets flow into it from both north and south, dividing crosswise both, only gently dipping, banks along Haná. Němčice na Hané lie on the opposite bank and Kojetín spreads out approximately 4 km southeast of Stříbrnice. The city lies by the mouth of Haná into Morava.

Geologically, the route of the road leads through the Carpathian Foredeep along the dividing line between the Western Carpathian Mountains and the Bohemian Massif. The whole area is covered by thick Upper Pleistocene loesses and loess loams, into which all streams have cut. Their bottoms and especially the flood plain of Haná are filled with Holocene fluvial loamy-sandy depositions. Holocene loamy and sometimes also gravel deluvial hems sometimes form along banks of both the river and the streams. A distinctive sandy-gravel terrace at the confluence of Morava and Haná, on which Kojetín is built, also comes from the Upper Pleistocene period. In the middle parts of valleys of streams running from the south into the valley of Haná, Lower Baden (Morav) calcareous clays with interbeds of sands and exceptionally brackish (Carpat) calcareous clays with sandstones, or interbeds of diatomites, emerge under frequent diluviums. These Neogéne sediments are a part of autochthonous deposits filling the foredeep.

The aim of the geophysical works in 1998 (*Hašek et al. 1999*) and 2007 (*Hašek/Peška/Tomešek 2007*) was to confirm and further specify indications of point features identified by the aerial reconnaissance (*Kovárník 1999*, 413) in the wider area of the designed building. A larger number of inhomogeneities of rather local character (Fig. 16) were detected by magnetometric prospection. It was found out by pedological sounding that they contained dark brown to brown humic cultural bed of increased magnetic properties forming the filling of the archaeological features, i. e. grave pits, or also settlement structures in places; their sizes vary from 1.5 x 1.5 m to 4 x 3 m. The structure localized in the route of the line building project has its further continuation in the south to SSE direction (Fig. 21).

By the research of the Archaeological Centre of Olomouc in 2006 (*Tajer 2007*, 369, 370), several settlement features, considered to be of Neolithic age, of the Bell-Beaker Culture, and several pits from the Věteřov group of the Old Bronze Age were discovered in the northwest and west part of the locality in question. The burial ground from Neolite with localized 98 **inhumation** graves of the Bell-Beaker Culture

was significant. Only the northern margin of the primeval necropolis was uncovered. The exposed graves were oriented mostly in the N-S direction and contain ceramic vessels, stone industry and other inventory. Other graves of the corded ware culture are mostly of square ground plan, sized ca 2 x 2 m, ca 2 m deep, of E-W orientation and were equipped with ceramic vessels and bone tools.

Hulín 2, route "U Izidorka", district of Kroměříž

According to the geomorphological structuring of the Czech Republic (Czudek 1973), the area of interest of the route of the designed highway D1 of the building project 0135 Hulín - Říkovice, section of km 67.90-68.35 and 67.45-68.80 belongs to the Middle Moravian floodplain, the Upper Moravian Valley basin.

The filling of the tectonic ramp valley of the Upper Moravian valley (196 m to 220 m above sea level) is formed primarily by rocks of Miocene age. Mainly rough to bouldery subjacent clastics was determined by bores, in their superincumbent bed there are sea sediments mainly in the form of grey calcareous clays with interbeds of sand. Lower Baden is represented by formation of rough gravels by the base; they pass into micaceous and calcareous clays, or clayey loams in the upper parts of the complex. Pliocene is represented by facies of variegated cardazytic clays and fine to middle-grained siliceous noncalcareous sands. Geological development of the interest area was determined by morphological position of its relief. According to the performed IG research (Stehlíková *et al.* 1997), in the western half of the route of the road the cover is formed by assise of loessy sediments - loesses and loess loams (thickness 4.7-8.0 m) and deluvial sediments (maximum thickness 6.0 m). In the valley flood plain of Morava and its tributaries, Pliocene fluvial gravels (thickness 3.0 to 5.0 m) are the most extensive gravel body. These accumulations alternated with erosion and thus also terrace platforms at the margins of the flood plain were formed. Layers of gravels in the valley flood plains are overlapped by Holocene flood loams (thickness 2.0 to 5.0 m). The succession is closed by humic loams, or charges. Towards the margin of the valley flood plain, originally monotonous fluvial sediments merge into a variegated complex of soils - alternating of clayey, loamy, sandy and gravelly layers. Up the slope, fluvial sediments replace gelifluction-proluvial soils, whose material comes most probably from higher lying Neogène gravelly sediments, or Paleogene rocks. The layer succession is finished by deluvial loamy soil with humic horizon, covered with charge in places.

The area geophysically excavated in 2000, cca 2.95 ha, is located into the top of a smaller ridge with an axis in the NE-SW direction. The western and middle part of the area is characterized by a larger amount of smaller isometric T_z anomalies, approximately evenly distributed, with downtrend from NW to SE (Fig. 17). The inhomogeneities can, apart from local lithological changes and thus magnetic properties of the ground, indicate also possible positions of insunk archaeological objects of varied character (settlement formations, grave pits; Kalábek 1999), of varied size and ground plan, filled with dark brown cultural bed of increased susceptibility. After pedological verification of the main T_z anomalies (85 points), total of 58.8 % of them were archaeologically positive with variable degree of probability.

Only two **inhumation** graves dated into the period of the Corded Ware Culture were uncovered on the highest spot of the rise by the archaeology excavation of the Archaeology Centre in Olomouc in 2004-2005 (Berkovec/Peška 2006, 142). One of them contained artifacts of flake industry and an axe hammer. Furthermore, 60 settlement features belonging to early Bronze Age and modern period were excavated.

Hulín, route "U potůčku", district of Kroměříž

In the interest area, an **inhumation** burial ground from the Early Bronze Age was uncovered by the Archaeology Centre in Olomouc in 2005 (see chapter 3.2.1), on the basis of results of the geophysical prospecting in 1999-2000. The aim of the complementary detailed magnetometric measuring and pedological proving holes situated north of the so-far explored area on the area of the total size of 0.52 ha (Hašek *et al.* 2005), was to provide other more detailed information about continuation of the localized necropolis in the aforementioned area. The area of interest was situated into morphologically gently dipping terrain, inclining towards SE.

The area of interest (Fig. 18) is characterized by a number of smaller and approximately evenly distributed positive T_z anomalies of relatively smaller area density. Increased accumulation of the near-surface inhomogeneities is expected namely in the NE to SW direction, or possibly also from N to S. They can be smaller insunk features from already more scattered type of individual structures with black-brown infill. On the basis of the results of the prospecting and archaeology excavation we expect continuation of

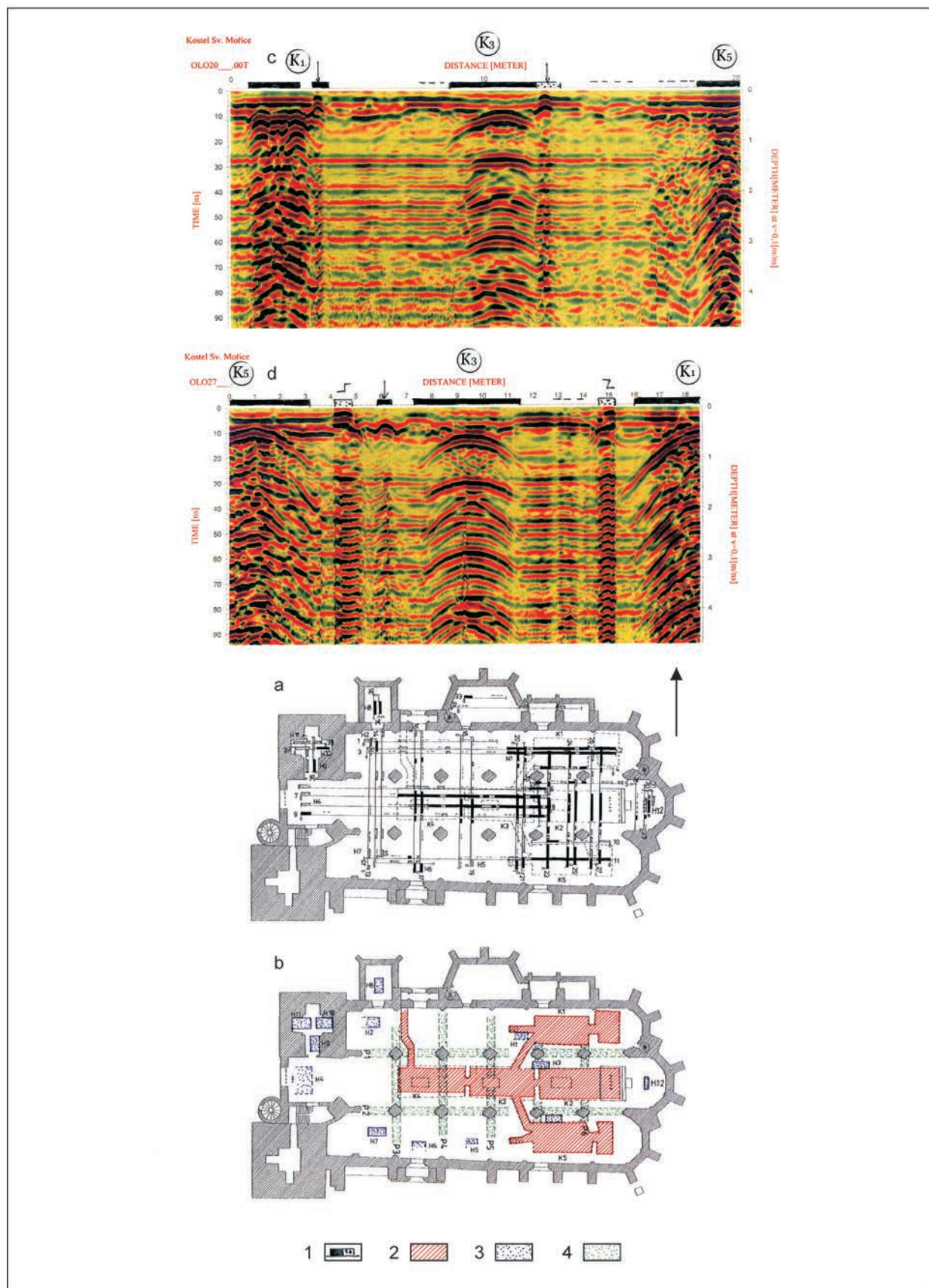

Fig. 22. Olomouc, the Church of St. Moritz. Correlation scheme of the results of the GPR prospecting (A); interpretation of the measured data (B), manifestation of crypts and tombs in the eastern part of the church (C, D). Legend: 1 - manifestation of inhomogeneities from the GPR according to their distinctiveness; 2 - crypts; 3 - graves; 4 - continuous column foundations.

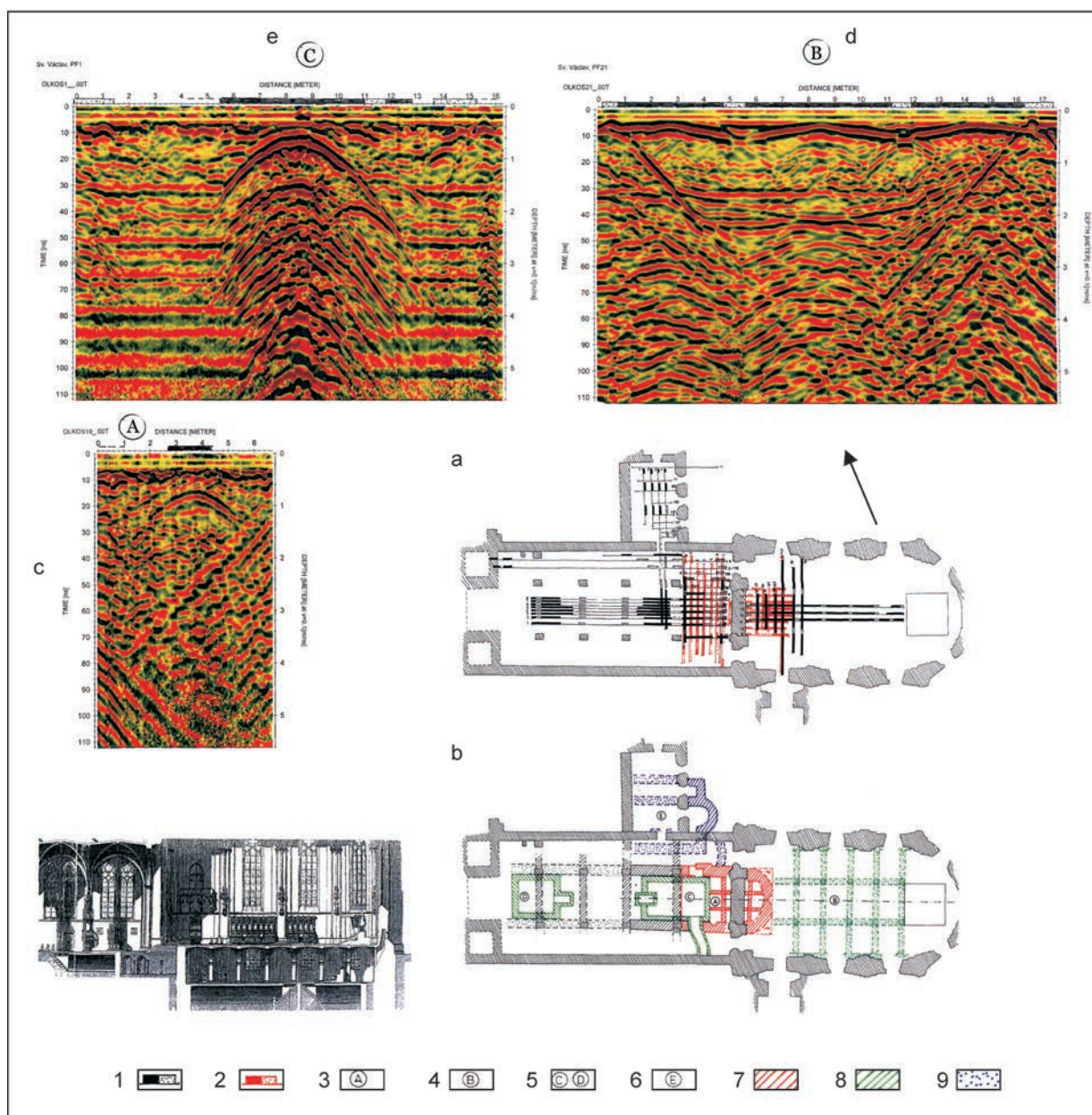

Fig. 23. Olomouc, the Cathedral of St. Wenceslas Correlation scheme of results of the GPR method from the years 2000-2007 (A); interpretation of measured data and the cross-section of the present features in the east part of the cathedral (B); manifestation of the caved Romanesque crypt in the radarogram (C); projection of the modern tombs under the presbytery (D); the modern tomb in the main nave (E). Legend: 1 - near-surface inhomogeneities according to their distinctiveness from the GPR measuring in 2003; 2 - near-surface inhomogeneities according to their distinctiveness from the GPR measuring in 2007; 3 - the Romanesque crypt of St. Adalbert; 4 - the modern tombs under the presbytery (1661); 5 - the modern tombs in the main nave (17th-18th century); 6 - relics of the exposed older Romanesque church; 7 - masonry of the Romanesque crypt; 8 - masonry of the modern tombs; 9 - relics of masonry of the Romanesque church.

this **inhumation** burial ground from the Early Bronze Age, intercepted by the SW segment of the area, or possibly also in combination with several smaller settlement features in the NE direction.

Olomouc - Slavonín, route "Horní lán", district of Olomouc

In the connection with building intentions of various investment organizations in the area SW of the centre of Olomouc, situated on the right side of the former imperial road from Brno to Olomouc, by the border of the cadastres of the city parts Olomouc - Slavonín and Olomouc - Nová ulice, in the route

“Horní lán”, rescue excavation was performed here before large-area exposures for future building of business, enterprise, social and private objects. The excavation was complemented by geophysical prospecting in 1996-2001 (*Hašek/Kalábek/Peška 2004, 26*). The researched area in the route “Horní lán” proceeds from the NW margin of the road E 462 Vyškov - Prostějov - Olomouc and continues in this direction towards the road I. P. Pavlova.

The area of interest, with the total area of ca 30 ha, consists of two relatively distinctive rises above both left and right bank of the watercourse Nemilanka with declination mostly towards the SE and 223 to 237 m above sea level. This terrain block is a part of the Holešovice fault. This faulted zone is a Cryptozoic structure established in the basement of before-Devonian rocks of granite composition, belonging to the extensive unit of Brunovistulicum (Zapletal in *Kazdová et al. 1999, 10*). According to the regional geomorphological structuring of the Czech Republic (*Czudek 1973*), the researched area belongs to the Upper Moravian valley, subunit of Křelovice Highland (Křelovická pahorkatina), which forms the northern section of the Prostějov Highland.

The before-Quaternary bottom layer is formed by grey and rusty brown clays to sandy clays of freshwater Pliocene, which reaches into depths of 10-15 m. Sea Miocene clay lies under it and it is already in the superincumbent bed of Paleozoic conglomerates and wackes. The Quaternary cover, except for the incoherent anthropogeneous sediments, is represented by gray-yellow to rusty brown, slightly micaceous, lightly calcareous loess loams (Pleistocene, Würm glacial), approximately 1 m thick (up to 4.5 m in some places) in the base of the ca 0.7 m thick soil mouldy horizon. The original loess complex was strongly disturbed by the mass movements. The resultant sediments have therefore character of loamy-silty deluvium. Archaeological objects are founded in both Quaternary and Pliocene soils.

From the results of geophysical magnetometric prospecting, ca 522 T_z anomalies were detected in this area. Their sources are, apart from predominance of various recent metal objects in the cover, also smaller insunk archaeological objects, or relics from several larger aerial structures. Interpreted sizes of these inhomogeneities of mostly circular, oval and irregular ground plans range mostly from 2 x 1 m to 10 x 4 m, sporadically up to ca 20 x 7 m. The largest concentrations of various more local isometric T_z anomalies occur in south, southwest, or even west section of the gauged area (Fig. 19). Towards N and E their density decreases, not taking into account local increase caused by recent matters, such as a dumping ground, material and other waste near allotted gardens.

Other, more extensive anomalies by the southern and northern margin of the area in question are connected with the course of roads, or with routes of underground services in their close vicinity. Also interesting is a narrower positive anomalous zone 2.5 x 3.0 m, located in the southern part of the interest area and oriented in the N-S direction. It was interpreted as a manifestation of a depression system 100 m long, interrupted in several places by larger insunk objects. It is probably also getting shallower.

By the excavation of the Archaeology Centre of the Museum of History and Geography in Olomouc, situated namely to the places fingered by the prospecting, more than 4350 various mainly insunk objects of settlement character of primeval age, a part of a fortification ditch and nearly 200 graves of prehistoric and early medieval age were uncovered on the total area of ca 14 ha.

From the point of view of localization of the burial grounds, 7 graves of the people of the Corded Ware Culture oriented N-S to NE-SW were detected, furthermore 35 **inhumation** graves of the Únětice Culture (Photo 11), 2 graves of the Middle Danube Barrow Culture and 155 graves from the Great Moravian and the late “hillfort” period (see Fig. 19). While graves from the 9th century are richly equipped with arms, graves from the 10th-11th century are poorer as for equipment (Photo 12; *Hašek/Kalábek/Peška 2004, 52-54*).

Manifestation of the structures is in some cases very distinct - especially with primaeval grave pits, other times it is not possible to localize them at all (Early Middle Ages), as opposed to the settlement features itself.

Photo 13. Tasov by Velké Meziříčí, the Church of St. Peter and Paul, former district of Třebíč: The aerial view of the sacral building from the north (Photo J. Kovárník).

Sacral buildings

Tasov u Velkého Meziříčí - the Church of St. Peter and Paul, district of Žďár nad Sázavou

The village of Tasov lies ca 2.5 km from the D1 highway, on which it is connected with Velké Meziříčí, situated 9 km to the northwest. It is located in Křižanovice Upland (Křižanovická vrchovina), which is a component unit of the Czech-Moravia Upland (Českomoravská vrchovina). Housing of the village follows (in the length of ca 1.5 km) a shallow valley, through which the stream of Polomina flows from the northwest to the southeast. Its flow path is strengthened by numerous small left-side tributaries. At the southeastern margin of the village Polomina changes its direction abruptly towards the southwest and becomes a left-side tributary flowing into the sharply cut valley of the river Oslava. Numerous small streams cut the mildly articulate terrain (which shows overall tendency to incline towards the southwest) by their narrow riverbeds.

The bedrock is formed by eruptive rocks of the Třebíč Massif, which is of Variscan - Paleozoic (probably Lower Carboniferous) age. From various facieses forming this durbachite complex, porphyritic small-grained melanocratic amphibole-biotitic granites to quartz syenites occur in the wider area of the village. At the northwestern end of the village, the small-grained facies of porphyritic type borders with the basic coarse-grained porphyritic facies of magmatites of the same composition along the line of disturbance in the northeast - southwest direction. Again moldanubic, but this time leucocratic biotite magmatites with sillimanite reach into the vicinity of the village from the north. Narrow stream beds are filled with Holocene sandy-clayey sediments and thicker, perhaps Pleistocene, deluvial loamy-sandy and loamy-stony accumulations formed on their confluences in places along their banks. A significant tectonic disturbance of the northwest - southeast direction predisposed the course of the valley through which the stream Planina flows through the whole village.

In the interior of the parish Church of St. Peter and Paul (Photo 13), built in the 2nd half of the 14th century, two component segments (the nave, the presbytery) sized ca 170 m² were geophysically researched (Hašek *et al.* 2007). In the gauged area it is possible to identify, according to individual findings, GPR indications of various smaller structures (marked HR1-HR4; H1-H4 and K1-K5). They can be attributed to **tombs** (HR1-HR4) and **graves**, larger accumulations of stones, variable lithology of the infill of depressions (H1-H4), relics of masonry (K1-K5) etc., situated mostly into the presbytery under the triumphal arch and in the axis of the church (Fig. 20a, b). One of the more significant ones, from our point of view, is the object HR1 located in the pride of place near the altar by its western margin (Fig. 20c), possibly also the tombs HR2 and HR3 west of the lintel - step (Fig. 20d), and maybe a possible tomb HR5 in the nave, too. Also the possibility of occurrence of half-filled tombs (graves), which manifest themselves indistinctly in the results of geophysical works, cannot be excluded. The geophysical indications were verified by archaeological test pit, located under the triumphal arch.

Olomouc - the Church of St. Moritz, district of Olomouc

The city of Olomouc is located in the Upper Moravian Valley on the boundary line of the Middle Moravian flood plain and the Prostějov Highland. The course of the river Morava runs towards the highland through a water cut. Near Černovír the river turns southwise. In the often-winding riverbed, it flows through the eastern part of the city and heads towards Kroměříž. The historic city, into which also the Church of St. Moritz belongs, lies in the several kilometres wide flood plain of Morava, which is widened in the east by flood plain of the river Bystřička. The centre of the city rests on the elevation of the bedrock, which is flowed around by the Mlýnský potok ("Mill Stream") along the eastern side in the articulate meander, and lined by a narrow zone of the flood plain of Morava in the west. The rock island is formed by Lower Carboniferous, Upper Viséan sediments of the Moravice formation. They are represented by partly uncovered bassets of outcrops with numerous thick areas of small-grained conglomerates. Housing in the Upper and Lower Square rests on sandy gravels with occurrences of clays from Neogène, which form the so-called "motley Pliocene series". They line the western margin of the island. In their superincumbent bed then, towards the west, follow residues of many hundred years' building development of the city in the form of rubble and waste. Their zone reaches approximately to the Freedom Avenue (třída Svobody) and the National Heroes Square (náměstí Národních hrdinů), from where the centre of the city is already lined with Holocene river sediments, which are namely sandy flood loams with variable admixture of

gravels. The Gothic church building built in the 2nd half of the 13th century was probably founded in Neogène sediments but it can be expected that the foundation walls already rest on the bedrock formed by massive Lower Carboniferous rocks, or near them.

In the interior of the parish church of St. Moritz, several subsegments sized ca 1000 m² (the main and both side naves, presbytery, sacristy, the Marian chapel and Holy Trinity chapel; *Hašek/Maštera/Tomešek 2007*) were geophysically gauged. A number of more extensive anomalous zones can be identified here; they correspond, according to their extension and configuration, probably to already known **baroque crypts** on the one hand, on the other hand to indications of mostly graves, larger accumulations of stone material, continuous column foundations etc. (Fig. 22a, b). In the area of all three naves, fairly extensive, articulate and relatively well accessible **baroque crypts** (K1 to K5) occur. They are interconnected by three narrow, ca 1 m wide corridors and four entrances (Fig. 22c, d). Apart from the abovementioned area features, also indications of smaller structures (H1 to H12) can be registered according to individual indications GPR (Fig. 22). They can be assigned to **graves** (or walled **tombs**), larger accumulations of stones, relics of masonry etc., situated mostly near side altars, and areas of individual chapels (Fig. 22). From our point of view, one of the most significant objects is the feature H4, located in the proximity of the main entrance by the western margin of the church, furthermore the grave or tomb H8 in the Marian chapel and the pit H12 behind the main altar, confirmed by the camera system. In the case of H4, there is a possibility that it can be a certain building component from the older extinct Romanesque church architecture placed probably outside the present object of the church, which was not intercepted by the geophysical measuring at the researched area, similarly as possible positions of older Gothic tombs. It is possible that these shapes could have been included in the baroque buildings of crypts. The orientation of possible graves is assumed to be E-W and sporadically also N-S. Continuous column foundations (P1 to P6) were partly localized in both the main and the side naves.

Photo 14. Olomouc, the Church of St. Moritz: The overall view of the sacral building from the SE (A salable photography).

Photo 15. Olomouc, the Cathedral of St. Wenceslas: A view of the sacral building from the SW (Photo V. Hašek).

Olomouc - the Cathedral of St. Wenceslas, district of Olomouc

The wider area of the rise of the cathedral belongs, according to the Regional structuring of the Czech Republic, into Middle Moravian floodplain of the Upper Moravian Valley (*Czudek 1973*). The site of interest occurs in the northeastern part of Olomouc. It is located on a rise, which is a part of the Hněvotín - Olomouc horst and at the same time also the Čelechovice - Olomouc elevation zone of the NE-SW direction. The area of interest itself is terminated by steep slopes and it is by-passed by one of the branches of the river Morava. The altitudes of the terrain range approximately in the interval between 213 and 223 m above sea level.

The before-Quaternary base is formed by Lower Carboniferous sediments in the Culm facies. In the stratigraphically lowest position are, according to *Barth et al. (1971)*, layers of compact wackes, in places also conglomerate wackes and small conglomerates of pea gravel type, which pass over the wackes into a 10 cm thick interbed of siltites and clayey shales. The layers decline in the angle of 30° on average towards the NW to NNW. Tectonic failure is apparent on bassets; it manifests itself by small shifts. The Quaternary cover is formed, according to the archaeological test pit, laid in the western corridor of the Gothic ambit, by relics of pleistocene loesses in the superincumbent bed of the bedrock (depth of ca 3 m). Stratigraphically higher, above the position of the yellow sand, primeval cultural layers lie, further is a 10th century horizon in the form of dense soil with ample residues of pottery, and finally also a thick layer of brown landfill, which used to overlain the rise north of the cathedral up to the Chapel of St. John the Baptist (*Michna/Pojsl 1988*). In view of the intense building activity in the past, anthropogenic layers might be spread all over the area of the Wenceslas Square.

The Romanesque cathedral of St. Wenceslas was, according to *Richter (1959)* and *Michna/Pojsl (1988)*, a three-nave basilica with four, or possibly even six, pairs of arcade pilasters. The main nave ended at the east side by a semicircular apse, and so probably did the side naves (*Hašek/Tomešek/Zatloukal 2003*). The presbytery was elevated above the church level by nine degrees. Here a crypt was located of the same thickness as the Gothic main nave, accessible by a narrow staircase from the north side nave. The vault was carried by five pairs of pillars. The floor was constituted of stone paving. Parts of the crypt between the pillars of the triumphal arch and the first pair of arcade pillars in the east of the Gothic triple nave were exposed by the excavation. The west outer wall was probably not detected. A newer tomb was established in this place, which probably destroyed this part of the building. Two prism-shaped towers of the same width as the side naves were located on the west side in the front of the church. According to the surviving written documentation, the total length of the building was ca 50 m and width more than 29 m (which also agrees with the Gothic disposition). The Romanesque part of the masonry disappeared gradually, first by Gothic rebuildings in the 13th century, except for the west front, which survived almost until the end of the 19th century (it was pulled down in 1886 during the regothization of the church). The Gothic reconstruction of the cathedral kept, according to available sources (e. g. *Richter 1959*), the towered west section of the building and sizes of the original Romanesque triple nave, which was however razed, for there are no relics of this masonry known in the present. Only a crypt located in the east part of the main nave survived. The new presbytery had no common building components with the old crypt. Bishop Bruno built walls of Early Gothic naves on the Romanesque foundations of the outer walls of the basilica triple nave; they survived up to the present. This hall disposition has a row of five vault fields of various sizes in the main nave. The main nave opens into the present presbytery by a lanced triumphal arch. The Early Gothic presbytery of the cathedral did not survive. According to the iconography available it was probably narrower and lower than the triple nave and it also had a straight east end. The surviving hall triple nave of the cathedral is not a unified building according to *Richter (1959)*. The triumphal arch has an Early Gothic profilation, but it probably had to be heightened. The vaults in all three naves, the arcades and their pillars, cannot be, according to the abovementioned author, considered as original - Early Gothic - from the architectural reasons. He puts their origin as late as to the middle pointed style, i. e. about the time after the fire in 1380, which he considers the most advantageous for further rebuilding of the cathedral. The High Gothic reconstruction of the cathedral was ended in the first decades of the 15th century, before the Hussite Wars. Instead of the limited original presbytery, a new one was supposed to be annexed to the triple nave. It was probably only founded and not finished. The new presbytery of the cathedral, which clearly did not get above the foundations in the beginning of the 16th century, was built as late as during the counter-reformation by Cardinal František of Dietrichstein in 1616-1618. At Cardinal's death (1636), two crypts had not been finished yet in this presbytery. They were built subsequently in 1661. The Dietrichstein presbytery is now preserved only in the pseudo-Gothic masonry of the present presbytery.

The aim of geophysical prospecting was to determine the building development of this monument and foreshadow possibilities of further research. From the total correlation of the indications, altogether 5 more extensive zones can be identified here (A - the Romanesque crypt; B - crypts in the presbytery from 1661; C and D - Baroque tombs in the axis of the nave; E - masonry from the Romanesque sacral building) and 19 narrower structures of linear character (various vault chords of both crypts, continuous column foundations in the nave, masonry of the vicarious sacristy, funeral objects).

In the anomalous zone A, detected by the prospecting under the triumphal arch, in the wider area of the stairway and at the west margin of the pseudo-Gothic presbytery, there is a manifestation of the

Romanesque and currently buried **crypt of St. Adalbert** (the largest inner size 9 x 7 m, thickness of the walling ca 1.0 m; Fig. 23c). It was probably destroyed (walled in) at its west side during the process of building, or during the eastern limitation of the Baroque tomb (C). We expect indications of only relics of its outer walls and vault chords in the lengthwise and transverse direction. The depth of the tomb ceiling is ca 0.8 to 1.4 m, the floor of the object ca 2.8-3.4 m. The original east end was constituted of an apse, which was probably finished afterwards (during building of the crypt in 1661) to form a rectangle; as is apparent on the present ground plan (Fig. 23).

Very interesting is, in spite of relatively small extent of radar measuring in this area of the cathedral (intensely built-up area, pews), the position of large **modern crypt** (Fig. 23d) with the same sizes as the pseudo-Gothic presbytery (ca 28 x 16 m - marked B). Indications of five vaults of the span of ca 4 m between the vault chords were detected here in the transverse direction and three vaults ca 5-6 m wide in the lengthwise direction. On both sides of the object, manifestation of outer walls cannot be excluded. Another narrower and more extensive tomb can be expected under the building (see Fig. 23).

In the area of the axis of the main nave, two areal zones (C, D) can be interpreted from the intense reflections of electromagnetic waves. They are followed by narrow near-surface linear anomalies in both the lengthwise and transverse direction - continuous column foundations. The anomalous areas C and D indicate known larger walled-up **modern** (17th-18th century) **tombs** (inner sizes 9 x 5.5 m; 5.5 x 5.5 m - walling thickness 0.6-0.7 m) placed in the middle (C) and western part (D) of the cathedral with ledgers apparent in the tile flooring. We expect two entrances in the relatively larger tomb (C) - on its west and south side. Fictive depths of ceilings of both objects are 0.7 m for C and 0.8 m for D (Fig. 23e).

An indication of a possible apse(?), terminating the north side nave on the east side of the cathedral, can be assumed under the triumphal arch by the stone stairway into the crypt located under the present presbytery.

CONCLUSION

The article aimed to show that efficiently chosen complex of nondestructive methods has become already an integral part of complexly interpreted archaeology excavation in the Czech Republic during several last years, despite certain complications. These methods are also bound with constructional-historical research, when solving various issues concerning localizing primeval to medieval necropolises in the open area, tombs, graves and crypts in interiors of both medieval and modern sacral buildings. In connection of geophysical methods with aerial reconnaissance, pedological drilling operations and subsequent archaeological probing, or areal exposure situated into interest areas, identified according to the data from the abovementioned disciplines, this approach ensures the optimum solution of the required tasks, from the aspect of acquiring large amount of information (e. g. about the position and total extent of the structure, about character, sizes and contents of individual objects), from the aspect of time and last but not least also from the economic aspect.

From the results of prospecting at individual sites up to now, the optimum methodology for localizing **burial grounds** appears to be the combination of aerial reconnaissance, magnetometry and pedological investigations with determining of magnetic susceptibility on the samples obtained from various depths, for observing tombs and graves in **interiors of churches** the method of soil radar, or DEMP if necessary, with subsequent survey and documentation by camera system.

With magnetometry, adequate results from localizing individual features are obtained mostly in the case of primeval inhumation graves, which are farther from one another, are larger, deeper and have darker infill, magnetically more distinct from the ambient medium. In case of larger accumulation of these objects, they are reflected as mostly areal positive anomalies of the magnetic field. In the case of early medieval necropolises, where the features are smaller, or the color of their infill is not different from the surrounding soil and they do not contain charitable gifts, the localizing is determined only by equipment of the graves with various iron objects. From these reasons these structures may not appear in T_z maps at all.

Determining of tombs and graves in interiors of churches by georadar depends on the character of the inhomogeneity, i. e. whether the object is walled up or if it is just a simple grave, whether it is empty, caved etc. In the optimum case the tomb is walled up, hollow and of a larger size. In such case the reflections of electromagnetic waves are most distinctive and the object is very well localizable. When caved, the interpretation can be multivalent; it can be assigned, among others, to larger areal accumulations of stones, lithological changes in the backfill of the anthropogenous layer, relics of masonry from an older pulled-down building etc. Therefore other complementary information about the building is very useful

here, such as possible positions of ledgers, location of these structures in the sacral building, routes of underground services etc.

The abovementioned relative complexity of geophysical conditions of the anthropogeneous layer, Quaternary cover, or soil mantle, with respect to their great lithofacial variability - clays, sands, loesses, stones, eluvium of basement rocks and consequent variable characteristics of physical parameters of studied objects and the ambient medium, often complexity of hydrogeological, or technical conditions - causes therefore the necessity of wider choice of not only appropriate complex of prospecting methods, but also of processing and interpreting the measured data when solving a concrete task concerning both the overall localization of necropolises and their subelements.

The optimum condition for detecting the excavated archaeological structure is thus big lithological differentiation between the sought-after object and its ambient medium, which is e. g. dark clayey backfill with organic residues in sandy, or rocky, surroundings, or stony-sandy object in clayey or silty surroundings.

We mentioned here only some most important, even stage, results and possibilities of nondestructive methods for localizing various burial grounds in Moravia. A number of partial tasks, which will have to be solved, lie ahead, such as detecting cremated burial grounds, medieval graves from "hillfort" periods, positions of caved tombs and simple graves in interiors of churches etc.

Translated by M. Burkartová

BIBLIOGRAPHY

- Bálek 1997 M. Bálek: Výsledky leteckého snímkování na Moravě. Přehled Výzkumů 38 (1993-1994), 1997, 307-331.
- Barth et al. 1971 V. Barth/V. Kopečný/V. Panoš/I. Pek/J. Zapletal: Geologická exkurse do Hornomoravského úvalu a okolí. PřF UP Olomouc. Olomouc 1971.
- Bednář/Novotný/Švancara 1980 J. Bednář/A. Novotný/J. Švancara: Mikrogravimetrie a její uplatnění v archeologii. In: Sborník referátů 1. celostátní konference „Aplikace geofyzikálních metod v archeologii a moderní metody terénního výzkumu a dokumentace“. Petrov nad Desnou 1980, 21-40.
- Bém et al. 2001 M. Bém/J. Bláha/M. Kalábek/P. Kouřil/J. Peška/P. Procházková/K. Šabatová/P. Vitula: Archeologické zrcadlení. Olomouc 2001.
- Berkovec/Peška 2006 T. Berkovec/J. Peška: Hulín „U Izidork“. Přehled Výzkumů 47 (2005), 2006, 127, 128, 142.
- Bernat/Hašek 1973 J. Bernat/V. Hašek: Příspěvek k průzkumu podzemních dutin v okolí hradu Veveří. Zprávy Čsl. Spol. Arch. 15/1-3, 1973, 8-14.
- Cejnková/Hašek/Loskotová 1999 D. Cejnková/V. Hašek/I. Loskotová: Archeogeofyzikální prospekce kostela sv. Tomáše v Brně. Přehled Výzkumů 40 (1997-1998), 1999, 422-428.
- Czudek 1973 T. Czudek: Geomorfologické členění ČR. Stud. Geographica 23. Praha 1973.
- Čermák et al. 2001 M. Čermák/V. Hašek/J. Peška/J. Vrána: Geofyzikální prospekce a archeologický výzkum v kostele Zvěstování Panny Marie ve Šternberku. In: Ve službách archeologie II. Brno 2001, 11-24.
- Čížmář/Geisler 1991 M. Čížmář/M. Geisler: Ověřovací výzkum u Velešovic, okr. Vyškov. Přehled Výzkumů (1988), 1991, 16.
- Drozdová 2001 E. Drozdová: Antropologický rozbor kosterních pozůstatků připisovaných biskupovi Albertu II. ze Šternberka, jeho synovci Petrovi ze Šternberka a jeho ženě Anně Rebece rozené z Kravař. In: Ve službách archeologie II. Brno 2001, 37-44.
- Hašek 1999 V. Hašek: Methodology of Geophysical Research in Archaeology. BAR. Internat. Ser. 769. Oxford 1999.
- Hašek et al. 1988 V. Hašek et al.: Geofyzikální příprava terénního archeologického výzkumu - etapa 1988. MS Geofond Praha. Praha 1988.
- Hašek et al. 1989 V. Hašek et al.: Geofyzikální příprava terénního archeologického výzkumu - etapa 1989. MS Geofond Praha. Praha 1988.
- Hašek et al. 2005 V. Hašek/T. Berkovec/J. Peška/J. Tomešek: Zpráva o archeogeofyzikální prospekci na akci Dálnice D1, stavba 0135, Hulín-Říkovice „U potůčku“. MS Geodrill, s. r. o., Brno. Brno 2005.
- Hašek/Kalábek/Peška 2004 V. Hašek/M. Kalábek/J. Peška: Bisherige Ergebnisse der geophysikalischen Prospektion und der archäologischen Forschung in der Lokalität Horní Lán in Olmütz - Slavonín. Acta Arch. Carpathica 39, 2004, 25-57.

- Hašek/Kovárník* 1996 V. Hašek/J. Kovárník: Letecká a geofyzikální prospekce při výzkumu pravěkých kruhových příkopů na Moravě. Sbor. Prací Fil. Fak. Brno M1, 45, 1996, 57-79.
- Hašek/Kovárník/Peška* 2006 V. Hašek/J. Kovárník/J. Peška: Results of Prospection and archaeological Research on Routes of linear Construction Projects in Moravia. Štud. Zvesti AÚ SAV 40, 2006, 77-128.
- Hašek/Maštera/Tomešek* 2007 V. Hašek/L. Maštera/J. Tomešek: Zpráva o archeogeofyzikální prospekci na akci Olomouc - farní kostel sv. Mořice. MS Geopek, s. r. o., Brno. Brno 2007.
- Hašek et al.* 2007 V. Hašek/L. Maštera/J. Tomešek/J. Unger: Zpráva o archeogeofyzikální prospekci na akci Tasov u Velkého Meziříčí - farní kostel sv. Patra a Pavla. MS Geopek, s. r. o., Brno. Brno 2007.
- Hašek/Měřinský* 1989 V. Hašek/Z. Měřinský: Podíl IRB při archeologickém výzkumu a archeogeofyzikálním průzkumu na Moravě v letech 1986-1988. In: Sborník „Geofyzika v archeologii a moderní metody terénního výzkumu a dokumentace“. Brno 1989, 103-151.
- Hašek/Měřinský* 1991 V. Hašek/Z. Měřinský: Geofyzikální metody v archeologii na Moravě. Brno 1991.
- Hašek/Měřinský* 1997 V. Hašek/Z. Měřinský: Archeogeofyzikální prospekce při zjišťování příčin statického narušení historických staveb na Moravě. Pravěk (N. Ř.) 7, 1997, 425-438.
- Hašek/Peška/Tomešek* 1999 V. Hašek/J. Peška/J. Tomešek: Zpráva o archeogeofyzikální prospekci na akci Dálnice D1, stavba 0134.2 Kojetín - Hulín. MS AÚ AV ČR Brno. Brno 1999.
- Hašek/Peška/Tomešek* 2007 V. Hašek/J. Peška/J. Tomešek: Zpráva o archeogeofyzikální prospekci na akci D1, stavba 0134.1/II, Mořice - Kojetín, sektor G-11 B,C - k. ú. Stříbrnice (km 51,18-51,38). Doplnující průzkum 2. MS Geodrill, s. r. o., Brno. Brno 2007.
- Hašek et al.* 1999 V. Hašek/J. Peška/J. Tomešek/R. Záhora: Zpráva o archeogeofyzikální prospekci na akci Dálnice D1, stavba 0134.2 Kojetín - Hulín, II. etapa. MS AÚ AV ČR Brno. Brno 1999.
- Hašek/Tomešek* 1995 V. Hašek/J. Tomešek: Zpráva o archeogeofyzikální prospekci na akci Troskotovice, okres. Znojmo. MS AÚ AV ČR Brno. Brno 1995.
- Hašek/Tomešek* 1998 V. Hašek/J. Tomešek: Zpráva o archeogeofyzikální prospekci na akci D1, stavba 0133 Vyškov-Mořice. MS AÚ AV ČR Brno. Brno 1998.
- Hašek/Tomešek/Zatloukal* 2003 V. Hašek/J. Tomešek/R. Zatloukal: Zpráva o archeogeofyzikální prospekci na akci Olomouc-Václavské náměstí a Dům sv. Václava. MS AÚ AV ČR Brno. Brno 2003.
- Hašek/Unger* 2001 V. Hašek/J. Unger: Geofyzikální prospekce při archeologickém výzkumu hrobek a krypt. In: Ve službách archeologie II. Brno 2001, 87-111.
- Kalábek* 1999 M. Kalábek: Územní archeologická studie pro stavbu 0135 dálnice D1 Hulín - Říkovice. MS AC VM Olomouc 1999.
- Kalábek* 2006 M. Kalábek: Olomouc (k. ú. Řepčín, okr. Olomouc) „Horní nivy“. Přehled Výzkumů 47, 2006, 131.
- Kazdová et al.* 1999 E. Kazdová/J. Peška/I. Matejciucová/J. Zapletal: Olomouc - Slavonín 1. Sídliště kultury s vypíchanou keramikou. Archaeological Regionalis Fontes 2. Olomouc 1999, 10.
- Kovárník* 1997 J. Kovárník: 10 let letecké archeologie na Moravě (a bývalém Československu) 1983-1993. Přehled Výzkumů 38 (1993-1994), 1997, 313.
- Kovárník* 1999 J. Kovárník: 15 let letecké archeologie na Moravě (a v bývalém Československu) 1983-1998. Přehled Výzkumů 40 (1997-1998), 1999, 406-419.
- Kovárník* 2008 J. Kovárník: Letecká detekce hrobů s obvodovými žlábků. Ve Službách Arch. 1, 2008, 15-33.
- Matějčková/Parma* 2002 A. Matějčková/D. Parma: Závěrečná zpráva o provedení záchranného archeologického výzkumu Hoštice-1 za Hanou. Dálnice D1, stavba 0133 Vyškov - Mořice. MS ÚAPP Brno. Brno 2002.
- Michna/Pojsl* 1988 P. Michna/M. Pojsl: Románský palác na olomouckém hradě. MVS Brno. Brno 1988.
- Podborský a kol.* 1999 V. Podborský a kol.: Pravěká sociokulturní architektura na Moravě. Brno 1999.
- Richter* 1959 V. Richter: Raně středověká Olomouc. Stavební dějiny vzniku města. Spisy Univ. Brno, Fil. Fak. 63. Brno 1959.
- Stehlíková et al.* 1997 V. Stehlíková/M. Kovářová/I. Staněk/R. Hand: Závěrečná zpráva o předběžném geotechnickém průzkumu trasy projektované dálnice D1, stavba 0134.II, km 57,00-68,00. MS Geogas Brno. Brno 1997.
- Stuchlík* 2006 S. Stuchlík: Borotice, mohylové pohřebiště z doby bronzové. Brno 2006.
- Šebela a kol.* 1991 L. Šebela a kol.: Kryštof Jiří Matuška (1702-1777). Křtiny 1991.
- Tajer* 2007 A. Tajer: Stříbrnice (k. ú. Stříbrnice nad Hanou, okr. Přerov). Přehled Výzkumů 48 (2006), 2007, 369, 370.
- Unger* 2006 J. Unger: Pohřební ritus 1. až 20. století v Evropě z antropologicko-archeologické perspektivy. Brno 2006.
- Zezula* 2001 M. Zezula: Bohušov, okr. Bruntál. Přehled Výzkumů 42 (2000), 2001, 197, 198.

Podíl nedestruktivních prospekčních metod při archeologickém výzkumu pohřebiště na Moravě

Vladimír Hašek - Jaroslav Peška - Josef Unger

SOUHRN

V předloženém příspěvku se autoři snažili ukázat, že účelně volený soubor nedestruktivních metod se v České republice stal v průběhu posledních několika let i přes určité komplikace již nedílnou součástí komplexně pojatého archeologického výzkumu, resp. i stavebně historického průzkumu při řešení různých otázek spojených s lokalizací pravěkých až středověkých nekropolí na volné ploše, hrobek, hrobů a krypt v interiérech středověkých i novověkých sakrálních staveb. Ve spojení geofyzikálních metod s leteckým snímkováním, pedologickými vrtnými pracemi a následnou archeologickou sondáží, případně plošným odkryvem situovaným do zájmových úseků vyčleněných dle podkladů z uvedených disciplín, zabezpečuje tento postup optimální řešení požadovaných úloh, a to jak z hlediska získání velkého počtu informací, například o poloze a celkovém rozsahu struktury, charakteru, rozměrech a složení jednotlivých objektů, tak z hlediska časového a v neposlední řadě i ekonomického.

Z výsledků dosavadní prospekce na jednotlivých lokalitách se jako optimální metodika prací pro lokalizaci **pohřebišť** jeví kombinace leteckého průzkumu, magnetometrie a pedologické opichy s určením magnetické susceptibility na odebraných vzorcích zemín z různých hloubek, v případě sledování hrobek a hrobů v **interiérech kostelů** pak metoda půdního radaru, eventuálně i DEMP, s následnou prohlídkou a dokumentací kamerovým systémem.

Při uplatnění magnetometrie se odpovídající výsledky z lokalizace jednotlivých objektů získávají převážně u pravěkých kostrových hrobů, které bývají ve větší vzdálenosti od sebe, jsou rozměrnější, hlubší a mají tmavší, magneticky výraznější zásyp od okolního prostředí. V případě větší kumulace těchto objektů se zobrazují převážně plošnou kladnou anomálií magnetického pole. U nekropolí raně středověkého stáří, kdy objekty mají menší rozměry, případně se jejich zásyp barevně neodlišuje od okolní zeminy a neobsahují milodary, je lokalizace závislá pouze na výbavě hrobů různými železnými předměty. Z uvedených příčin se tyto struktury nemusejí v mapách T_z projevit.

Zjišťování hrobek a hrobů v interiérech chrámů pomocí georadaru je závislé na charakteru nehomogenit, tzn. je-li objekt vyzděný, nebo pouze prostý hrob, zda-li je nezaplňený, zavalený apod. Optimální případ nastává tehdy, když je hrobka vyzděná, dutá a má větší rozměr. V tom případě jsou odrazy elektromagnetických vln nejvýraznější a tento objekt velice dobře lokalizovatelný. Při jeho zavalení může docházet při výkladu k nejednoznačné interpretaci, kdy jej lze mimo jiné přiřadit i k větším plošným kumulacím kamenů, litologickým změnám v zásypu antropogenní vrstvy, reliktním zdíva ze starší snesené stavby atp. Zde jsou potom velmi užitečné další doplňující informace o stavbě, jako například případné polohy náhrobních kamenů, umístění těchto struktur v sakrální stavbě, průběhy inženýrských sítí apod.

V článku uváděná poměrná složitost geofyzikálních poměrů antropogenní vrstvy, kvartérního pokryvu, resp. zvětralínového pláště vzhledem k jejich velké litofaciální variabilitě - jíly, písky, spraše, kameny, eluvium podložních hornin a z toho vyplývající proměnná charakteristika fyzikálních parametrů zkoumaných objektů i okolního prostředí, mnohdy komplikovanost hydrogeologických, případně technických poměrů vyvolává proto nezbytnou nutnost širší volby nejen vhodného komplexu prospekčních metod, ale i zpracování a interpretace naměřených dat při řešení konkrétní úlohy jak z celkové lokalizace nekropolí, tak i jejich dílčích prvků.

Optimální podmínkou pro zjištění zkoumané archeologické struktury je tedy velká litologická diferenciací mezi hledaným objektem průzkumu a jeho okolním prostředím, což je například tmavý jílovitý zásyp s organickými zbytky v písčitém, eventuálně kamenitém okolí, nebo kamenito-písčitý objekt v jílovitém nebo strahovitém prostředí.

Zmínili jsme se zde pouze o některých nejdůležitějších i etapových výsledcích a možnostech nedestruktivních metod při lokalizování různých pohřebišť na Moravě. Řadu dílčích úloh ovšem bude nutno ještě dořešit, například zjišťování žárových pohřebišť, středověkých hrobů z hradištních period, poloh zavalených hrobek a prostých hrobů v interiérech kostelů atp.

Obr. 1. Geofyzikálně zkoumaná pohřebiště a sakrální stavby na Moravě v půdní mapě ČR. 1- Bezměřov; 2- Blansko; 3- Bohuslavice; 4- Bohušov; 5- Borotice; 6- Božice; 7- Brno; 8- Bystřice nad Pernštýnem; 9- Doubravník; 10- Hoštice; 11- Hulín; 12- Ivanovice na Hané; 13- Jemnice; 14- Kroměříž; 15- Křtiny; 16- Ledce; 17- Miňůvky; 18- Mořice; 19- Nemilany; 20- Nezamyslice; 21- Olomouc; 22- Podolí; 23- Prostějov; 24- Prušánky; 25- Přáslavice; 26- Předklášteří-Tišnov; 27- Příbor; 28- Řepčín - Olomouc; 29- Slavonín; 30- Stříbrnice; 31- Šternberk; 32- Šumice; 33- Topolany; 34- Tovačov; 35- Troskotovice; 36- Třebíč; 37- Uherské Hradiště; 38- Velešovice; 39- Velké Bílovice; 40- Velký Týnec; 41- Veverská Bítýška; 42- Znojmo; 43- Žďár nad Sázavou; 44- Tasov u Velkého Meziříčí. Legenda: 1- Bezměřov; 2- Blansko; 3- Bohuslavice; 4- Bohušov; 5- Borotice; 6- Božice; 7- Brno; 8- Bystřice nad Pernštýnem; 9- Doubravník; 10- Hoštice; 11- Hulín; 12- Ivanovice na Hané; 13- Jemnice; 14- Kroměříž; 15- Křtiny; 16- Ledce; 17- Miňůvky; 18- Mořice; 19- Nemilany; 20- Nezamyslice; 21- Olomouc; 22- Podolí; 23- Prostějov; 24- Prušánky;

- 25 - Práslavice; 26 - Předklášteří-Tišnov; 27 - Příbor; 28 - Řepčín - Olomouc; 29 - Slavonín; 30 - Stříbrnice; 31 - Šternberk; 32 - Šumice; 33 - Topolany; 34 - Tovačov; 35 - Troskotovice; 36 - Třebíč; 37 - Uherské Hradiště; 38 - Velešovice; 39 - Velké Bílovice; 40 - Velký Týnec; 41 - Veverská Bítýška; 42 - Znojmo; 43 - Žďár nad Sázavou; 44 - Tasov u Velkého Meziříčí.
- Obr. 2. Hulín 3, trať „U potůčku“, býv. okres Kroměříž. Mapa izanomál T_z a odkryté archeologické objekty - hroby (dle *Berkovec/Peška 2006*).
- Obr. 3. Velké Bílovice, býv. okres Břeclav. Mapa izanomál ΔT a situace archeologického výzkumu.
- Obr. 4. Tovačov, kostel sv. Václava, býv. okres Přerov. Mapa Bouguerových izanomál s korekcemi. Legenda: 1 - poloha hrobek.
- Obr. 5. Křtiny, kostel P. Marie, býv. okres Blansko. Proměřené geofyzikální profily v interiéru stavby. Legenda: 1 - křivka Q_{zd} pro $h = 1,5$ m, resp. $h = 4-5$ m; 2 - naměřená tíhová křivka; 3 - tíhová křivka opravená o účinky terénního stupně.
- Obr. 6. Řepčín-Olomouc. Mapa izanomál T_z a odkrytá archeologická situace v prostoru liniové stavby (dle *Kalábek 2006*).
- Obr. 7. Slavonín, trať „U hvězdárny“, býv. okres Olomouc. Mapa izanomál T_z a odkryté archeologické objekty (dle *Bém et al. 2001*). Legenda: 1 - příkopovitý útvar a hroby; 2 - sídlištní objekty.
- Obr. 8. Velešovice, býv. okres Brno-venkov. Mapa izanomál ΔT a korelační schéma z pedologického ověření výsledků geofyzikálních prací. Legenda: 1 - hroby; 2 - sídlištní objekty; 3 - nehomogenity nejasného účelu.
- Obr. 9. Bohuslavice u Kyjova, býv. okres Hodonín. Mapa izanomál ΔT a situace mohylníku. Legenda: 1 - označení jednotlivých mohyl; 2 - poloha žlábků.
- Obr. 10. Troskotovice, býv. okres Znojmo. Mapa izanomál T_z a výzkumem odkrytá archeologická situace (dle *Podborský a kol. 1999*). Legenda: 1 - hroby; 2 - sídlištní objekty; 3 - příkop.
- Obr. 11. Bohušov, kostel sv. Martina, býv. okres Bruntál. Korelační schéma výsledků geofyzikálních prací (A); interpretace naměřených dat (B); projev hrobek u jižního obvodového zdiva kostela z GPR (C); hrobky pod vítězným obloukem v lodi (D). Legenda: 1 - projev nehomogenit dle výraznosti; 2 - interpretované hrobky; 3 - terénní stupeň; 4 - rozhraní v odstraněné dlažbě.
- Obr. 12. Brno, kostel sv. Tomáše. Korelační schéma výsledků geofyzikálních prací a interpretované hrobky (A); hrobka markraběte Jošta ve zpracovaném radarogramu (B); projev barokních hrobek v GPR (C); interpretovaná hrobka v lodi chrámu (D).
- Obr. 13. Šternberk, kostel Zvěstování Panny Marie, býv. okres Olomouc. Výsledky geofyzikální prospekce a archeologického výzkumu (A); proměřený profil v severní části lodi a indikace nehomogenit z metody GPR (B). Legenda: 1 - indikace nehomogenit dle výraznosti; 2 - přerušení průběhu odrazného rozhraní; 3 - vodivostní anomálie z metody DEMP; 4 - poloha krypty.
- Obr. 14. Hoštice 1 „Za Hanou“, býv. okres Vyškov. Plošné zastoupení anomálií T_z v odkryté archeologické situaci (dle *Matějčková/Parma 2002*).
- Obr. 15. Božice, býv. okres Znojmo. Mapa izanomál T_z a odkryté archeologické objekty (dle *Podborský a kol. 1999*). Legenda: 1 - hroby; 2 - sídlištní objekty; 3 - příkop.
- Obr. 16. Stříbrnice, trať „Lopaty“, býv. okres Přerov. Identifikace izometrických anomálií T_z a jejich porovnání s výsledky archeologických odkryvů (dle *Tajer 2007*). Legenda: 1 - odkryté objekty v trase dálnice.
- Obr. 17. Hulín 2, trať „U Izidorka“. Mapa izanomál T_z a poloha ověřovacích pedologických sond. Legenda: 1 - opichy pozitivní, částečně pozitivní a negativní.
- Obr. 18. Hulín 3, trať „U potůčku“, býv. okres Kroměříž. Mapa izanomál T_z a korelační schéma výsledků geofyzikálních prací. Legenda: 1 - shrnutá ornice; 2 - interpretované nehomogenity dle výraznosti; 3 - opichy pozitivní, částečně pozitivní a negativní.
- Obr. 19. Olomouc - Slavonín, trať „Horní lán“. Mapa izanomál T_z a situace archeologických objektů.
- Obr. 20. Tasov u Velkého Meziříčí, kostel sv. Petra a Pavla, býv. okres Třebíč. Korelační schéma výsledků měření GPR (A); interpretace výsledků prospekce (B); projev hrobky v radarogramu z blízkosti oltáře (C); nehomogenity (hrobky, hroby, kumulace kamenů apod.) pod vítězným obloukem (D). Legenda: 1 - interpretované nehomogenity dle výraznosti; 2 - hrobky; 3 - hroby, kumulace kamenů atp.; 4 - mělčí nehomogenity - navážka, relikt zdiva, hroby(?) atp.; 5 - překlad, schody.
- Obr. 21. Stříbrnice, trať „Lopaty“, býv. okres Přerov. Korelační schéma výsledků geofyzikálních prací. Legenda: 1 - ověřovací opichy pozitivní, částečně pozitivní a negativní; 2 - vymezení archeologické struktury; 3 - odkryté sídlištní objekty a hroby.
- Obr. 22. Olomouc, kostel sv. Mořice. Korelační schéma výsledků prospekce GPR (A); interpretace naměřených dat (B); projev krypt a hrobek ve východní části kostela (C, D). Legenda: 1 - projev nehomogenit z GPR dle výraznosti; 2 - krypty; 3 - hroby; 4 - základové pasy pro patky sloupů.
- Obr. 23. Olomouc, dóm sv. Václava. Korelační schéma výsledků metody GPR z let 200-2007 (A); interpretace naměřených dat a řez stávajících objektů ve východní části chrámu (B); projev zasypané románské krypty v radarogramu (C); zobrazení novověkých hrobek pod presbytářem (D); novověká hrobka v hlavní lodi (E). Legenda: 1 - přípovrchové nehomogenity dle výraznosti z měření GPR v roce 2003; 2 - přípovrchové nehomogenity dle výraznosti z měření GPR v roce 2007; 3 - románská krypta sv. Vojtěcha; 4 - novověké hrobky pod presbytářem (1661); 5 - novověké hrobky v hlavní lodi (17.-18. stol.); 6 - relikt odkrytého staršího románského kostela; 7 - zdivo románské krypty; 8 - zdivo novověkých hrobek; 9 - relikt zdiva románského kostela.

- Foto 1. Řepčín 1 „Horní nivy“, býv. okres Olomouc. Kostrový hrob H 10, kultura se šňůrovou keramikou (foto: AC Olomouc).
- Foto 2. Slavonín „U hvězdárny“. Kostrový dvojhrob s bohatou výbavou, kultura se šňůrovou keramikou (foto: AC Olomouc).
- Foto 3. Troskotovice „Ve stráni“, býv. okres Znojmo. Letecký snímek odkryvu na ploše rondeloidu lidu únětické kultury, starší doba bronzová (foto: J. Kovárník).
- Foto 4. Troskotovice „Ve stráni“, býv. okres Znojmo. Hrob č. 1 únětického lidu na ploše rondeloidu (foto: J. Kovárník).
- Foto 5. Božice „Kolonie Hoja“, býv. okres Znojmo. Letecký snímek kruhového středověkého objektu (foto: J. Kovárník).
- Foto 6. Bohušov, kostel sv. Martina, býv. okres Bruntál. Náhrobníky *in situ* a odkrytá cihlová hrobka (foto: V. Hašek).
- Foto 7. Brno, kostel sv. Tomáše. Celkový pohled na sakrální stavbu od JZ (foto: V. Hašek).
- Foto 8. Brno, kostel sv. Tomáše. Odkrytá cihlová hrobka markraběte Jošta (foto: V. Hašek).
- Foto 9. Šternberk, kostel Zvěstování P. Marie, býv. okres Olomouc. Pohled na sakrální stavbu od západu (foto: V. Hašek).
- Foto 10. Šternberk, kostel Zvěstování P. Marie, býv. okres Olomouc. Cínová tumba s ostatky dospělého muže - snad Alberta II ze Šternberka (foto: P. Rozsívál).
- Foto 11. Slavonín „Horní lán“, býv. okres Olomouc. Hrob H 46 únětické kultury, starší doba bronzová (foto: AC Olomouc).
- Foto 12. Slavonín „Horní lán“, býv. okres Olomouc. Hrob H 17 z mladohradištního období (foto: Archiv AV Olomouc).
- Foto 13. Tasov u Velkého Meziříčí, kostel sv. Petra a Pavla, býv. okres Třebíč. Letecký pohled na sakrální stavbu od severu (foto: J. Kovárník).
- Foto 14. Olomouc, kostel sv. Mořice. Celkový pohled na sakrální stavbu od JV (prodejní fotografie).
- Foto 15. Olomouc, dóm sv. Václava. Pohled na sakrální stavbu od JZ (prodejní fotografie).

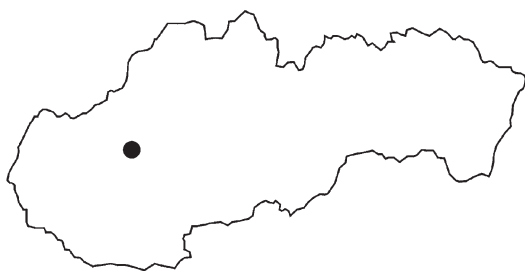
RNDr. Vladimír Hašek, DrSc.
Geopek, spol. s r. o.
Ječná 29a
CZ-621 99 Brno
hasek@geopek.cz

PhDr. Jaroslav Peška
Archeologické centrum,
příspěvková organizace
Bratří Wolfů 16
CZ-779 00 Olomouc
peska@ac-olomouc.cz

prof. PhDr. Josef Unger, CSc.
Katedra kulturní antropologie
Přírodovědecká fakulta MU
Viniční 5
CZ-603 00 Brno
unger@sci.muni.cz

OJEDINELÉ NÁLEZY Z VRCHU MARHÁT *

Miriám Jakubčinová

Západné Slovensko, Považský Inovec, Marhát, neskorá doba bronzová, doba železná, doba rímska, doba sťahovania národov, včasný stredovek, neskorý stredovek a novovek, hradisko, zbrane, drobné predmety

Western Slovakia, Považský Inovec hills, Marhát hill, Late Bronze Age, Iron Age, Roman period, Migration period, Early Middle Ages, Late Middle Ages to Modern period, weapons, small artefacts

Isolated Finds from Marhát Hill

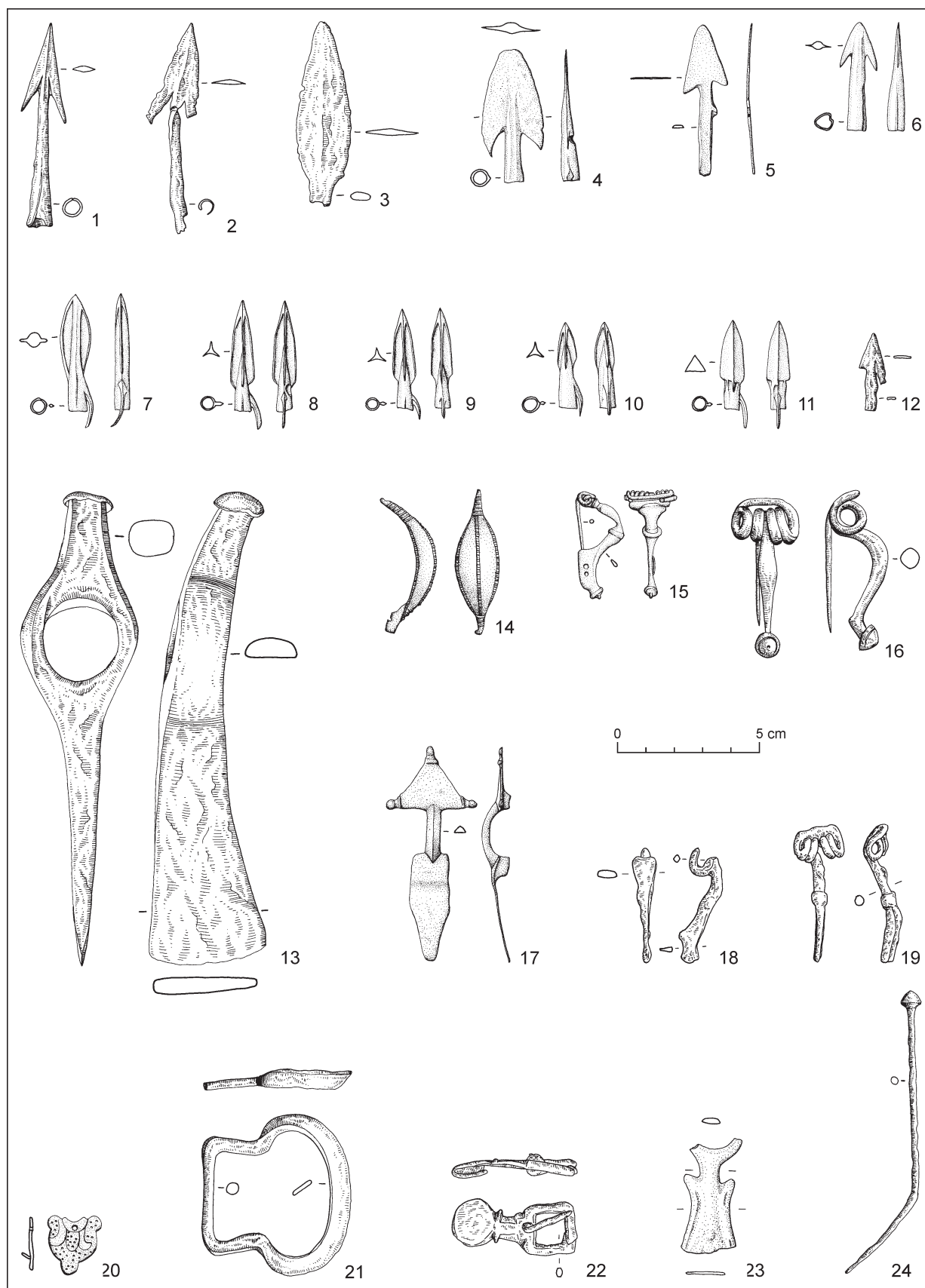
The Marhát hill dominates the Považský Inovec hills and by its position it certainly used to be a significant place in older historical periods. In its vicinity two important ways led, which connected Nitra and Váh river basins and were lines of trade and communication between these regions. Occurrence of iron ore at its eastern slopes was of the same relevance, too, and it remarkably influenced settlement of this area. On the hilltop a hillfort had been built there as soon as in the Late Bronze Age that was flowering mainly during the Iron Age. This is proved by finds of artefacts and pottery as well, which are dated to this time horizon. In later periods the site probably was not used so intensively, except for a short-term refuge or a watch point.

V priestore Považského Inovca sa nachádza viacero archeologických lokalít, ktoré dokladajú vývoj tejto oblasti už v starších historických obdobiach. Vrch Marhát, ktorý dominuje pohoriu Považský Inovec, sa prevažnou časťou svojej plochy nachádza v katastrálnom území obce Hubina, okr. Piešťany (predtým Moravany nad Váhom, časť Hubina), no zasahuje aj do katastrov iných okolitých obcí. Ako archeologická lokalita je Marhát známy od minulého storočia (Klčo 1995, 135-145; Ožďáni 2006, 156, 157; Pieta/Ruttkay 2007, 23; Ruttkay 1977, 249; Veliačik/Romsauer 1994, 127, 128), ale doteraz nebol komplexne skúmaný. Archeologické prieskumy a zisťovací archeologický prieskum tu robilo Balneologické múzeum v Piešťanoch (Klčo 1995, 135-145) a v poslednej dobe tomuto miestu venuje pozornosť L. Veliačik z Archeologického ústavu SAV v Nitre (touto cestou mu ďakujem za poskytnuté informácie). Systematický výskum, realizovaný v rámci sídliskovej aglomerácie Bojná, sa má zamerať aj na túto významnú lokalitu, ktorá v mnohom dopĺňa a objasňuje celkový obraz osídlenia oblasti Považského Inovca.

Z doterajších poznatkov je zrejmé, že na vrchu Marhát sa nachádza výšinné hradisko z neskoršej doby bronzovej a z doby halštatskej, ktoré sa dáva do súvisu s osídlením v blízkych polohách Jurko a Púšť v katastri obce Nitrianska Blatnica. Hradisko bolo opevnené valom, v ktorom sa zistila kamenná deštrukcia (Klčo 1995, 136; Ožďáni 2007, 155). Pochádzajú z neho aj ojedinelé nálezy z doby laténskej a rímskej, z doby sťahovania národov (pol. 5. stor.), zo včasného a vrcholného stredoveku, z neskorého stredoveku až novoveku. Zaujímavá je informácia o nájdení depotu železného poľnohospodárskeho náradia, pravdepodobne zo včasného stredoveku, a pozláteného bronzového kovania z neskoroavarského obdobia (Pieta/Ruttkay 2007, 23).

Okrem dávnejšie publikovaných ojedinelých nálezov predmetov (Bača/Krupa 1991, 19) pochádza z lokality významný súbor, ktorý sa od roku 1997 postupne darí získať do zbierky Archeologického ústavu SAV (prípadne aspoň na zdokumentovanie). Miesta nálezov predmetov, žiaľ, nie sú známe, okrem sekeromlatu, ktorý náhodou našiel pán V. Kováč a venoval ho Archeologickému ústavu v Nitre (za čo mu aj na tomto mieste treba poďakovať). Nález vraj pochádza z úľabiny, ktorá je vzdialená asi 20-30 m juhovýchodne od kríža na temene kopca, kde sa nachádza strmý skalný zráz. Analýza a interpretácia súboru nálezov z lokality je aj predmetom tohto článku.

* Príspevok vznikol v rámci Výskumného projektu Bojná č. R-33.

Obr. 1. Marhát. Bronzové a železné predmety. Kresba: J. Meszárošová.

OPIS NÁLEZOV

Výzbroj:

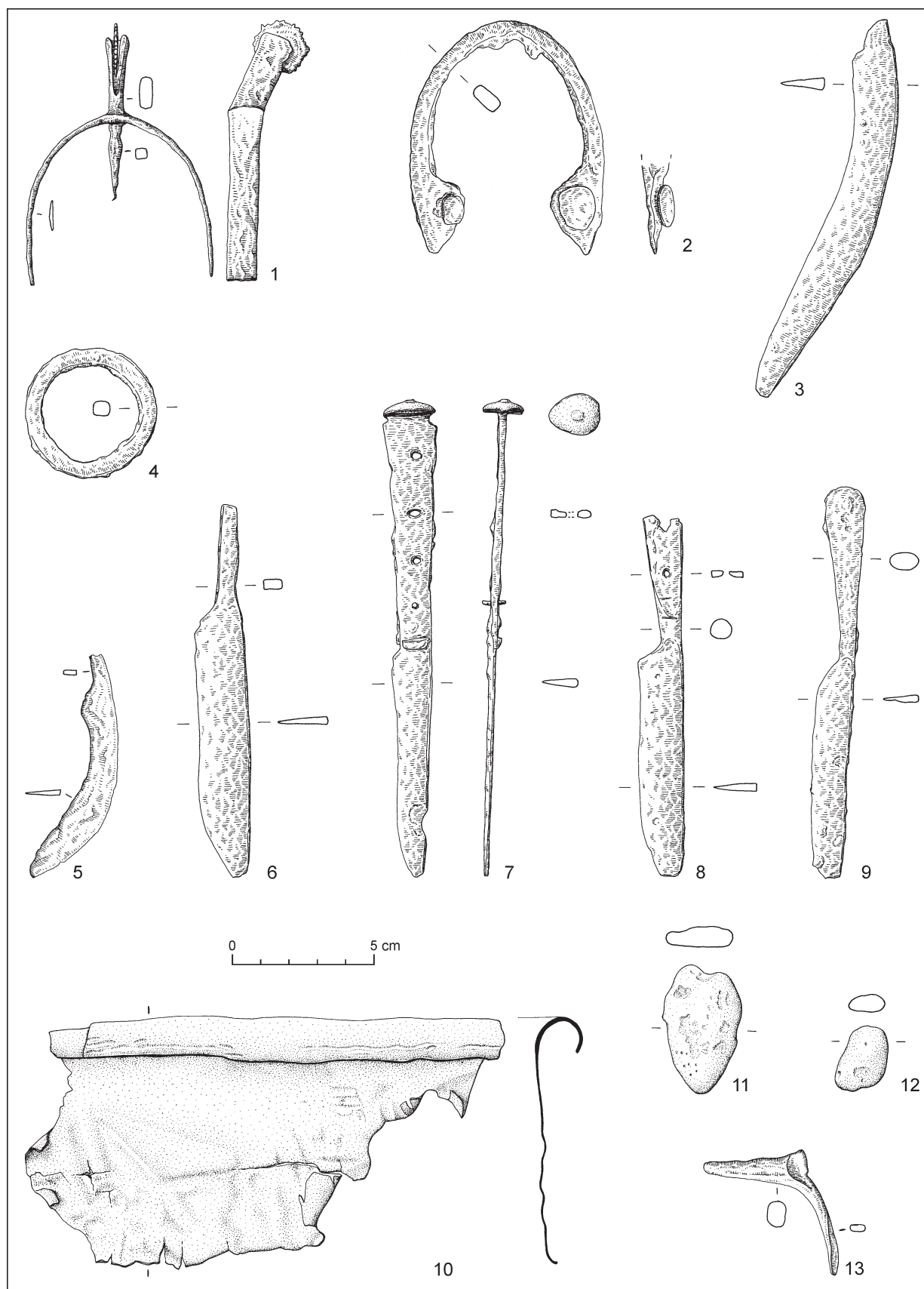
1. Bronzová strelka s dvomi krídelkami a krátkou tuľajkou; dĺ. 46 mm, pr. tuľajky 6 mm (obr. 1: 4).
2. Bronzová strelka s trojuholníkovitým hrotom s dvomi krídelkami; celá strelka spolu s listom je plochá a na hrote je malá opierka pre násadu; dĺ. 53 mm (obr. 1: 5).
3. Bronzová strelka s dvojlistým hrotom a tuľajkou s bočným trňom; dĺ. 41 mm, dĺ. s trňom 47 mm, pr. tuľajky 6 mm (obr. 1: 7).
4. Bronzová strelka s tromi krídelkami a tuľajkou s bočným trňom; dĺ. 39 mm, dĺ. s trňom 45 mm, pr. tuľajky 5 mm (obr. 1: 8).
5. Bronzová strelka s tromi krídelkami a tuľajkou s bočným trňom; dĺ. 35 mm, dĺ. s trňom 39 mm, pr. tuľajky 5 mm (obr. 1: 9).
6. Bronzová strelka s dvomi krídelkami a dlhšou tuľajkou; dĺ. 38 mm, pr. tuľajky 6 mm (obr. 1: 6).
7. Bronzová strelka trojhranného prierezu s krátkou tuľajkou s bočným trňom; dĺ. 31 mm, dĺ. s trňom 38 mm, pr. tuľajky 5 mm, (obr. 1: 11).
8. Bronzová strelka s tromi krídelkami a tuľajkou s bočným trňom; dĺ. 30 mm, dĺ. s trňom 33 mm, pr. tuľajky 6 mm (obr. 1: 10).
9. Železná strelka s trojuholníkovitým hrotom s dvomi krídelkami a dlhšou, mierne zdeformovanou tuľajkou; dĺ. 73 mm, pr. tuľajky 5 mm (obr. 1: 2).
10. Železná strelka s trojuholníkovitým hrotom s dvomi krídelkami; celá strelka spolu s listom je plochá; dĺ. 27 mm (obr. 1: 12).
11. Železná strelka s trojuholníkovitým hrotom s dvomi krídelkami a dlhšou tuľajkou; dĺ. 71 mm, pr. tuľajky 7 mm (obr. 1: 1).
12. Železná strelka s listovitým hrotom; list hrotu je plochý, z trňa sa zachovala len krátka vrchná časť; dĺ. listu 61 mm, dĺ. celej strelky 64 mm (obr. 1: 3).
13. Železný sekeromlat; telo sekery je mierne prehnuté, v časti okolo otvoru na porisko sa rozširuje a na konci je polguľovitý obuch; celková dĺ. 165 mm, pr. otvoru na porisko 26 mm, š. ostria 41 mm, pr. obuchu 18 mm (obr. 1: 13).

Súčasťi odevu a obuvi:

14. Zlomok loďkovitej spony; zachoval sa kúsok zachycovača a polkruhovito formovaný lučík, ktorý je zdobený tromi pozdĺžnymi vrúbkovanými linkami (dve po okrajoch, jedna v strede) a skupinou priečnych drážok na oboch koncoch; zach. dĺ. 51 mm, š. lučíka 15 mm (obr. 1: 14).
15. Bronzová, výrazne profilovaná spona so striebornou vonkajšou tetivou; dvojstranné asymetrické vinutie 4+3, na zachycovači sú 2 okrúhle otvory; dĺ. spony 37 mm (obr. 1: 15).
16. Spona s voľnou pätkou; symetrické vinutie 2+2; dĺ. spony 56 mm (obr. 1: 16).
17. Fragment striebornej spony s trojuholníkovou záhlavnou doštičkou; zach. dĺ. spony 75 mm (obr. 1: 17).
18. Fragment železnej spony; symetrické vinutie 2+2; zach. dĺ. 48 mm (obr. 1: 19).
19. Fragment železnej spony; zachoval sa len na plocho vytepaný lučík zužujúci sa smerom k patke; zach. dĺ. 40 mm (obr. 1: 18).
20. Železná jednodielna pracka štvorhranného tvaru s trňom pripevneným na rám a s tylovou doštičkou, na konci ktorej je kruhová zápona s háčikom; dĺ. pracky 43 mm (obr. 1: 22).
21. Malé liate bronzové erbovité kovanie zdobené palmetou a puncovaním; na remeň bolo upevnené prostredníctvom 2 nitov, z ktorých jeden sa zachoval; dĺ. 21 mm (obr. 1: 20).
22. Železná pracka kombinovaného tvaru - štvorboká základňa prechádza do kruhovej časti, ktorá je roztepaná; dĺ. pracky 51 mm, š. 56 mm v polkruhovitej časti a 41 mm v štvorbokej časti, š. roztepanej časti 8 mm (obr. 1: 21).
23. Bronzový závesok s prehnutými stenami; krúžok na zavesenie sa zachoval len sčasti, zach. dĺ. 40 mm (obr. 1: 23).
24. Železný krúžok, pr. 46 mm, hr. 6 mm (obr. 2: 4).
25. Mierne zdeformovaná železná ihlica s bikónickou hlavnicou; dĺ. 100 mm (obr. 1: 24).
26. Podkutie čižmy poloblúkovitého tvaru, na oboch koncoch oblúka sú dva nity; dĺ. 82 mm, š. 68 mm (obr. 2: 2).
27. Železná ostroha s ramenami, ktoré majú oválny prierez a tvoria parabolický oblúk, ukončenie ramien sa asi nezachovalo, z vnútornej strany je zašpicatený štvorboký trň a z vonkajšej strany mierne dohora vyhnutá platnička rozdelená na dve časti, medzi ktoré je nitom pripevnené ozubené koliesko; celková zach. dĺ. 89 mm, š. ramien 63 mm, dĺ. vnútorného trňa 27 mm, dĺ. vonkajšej platničky 27 mm, pr. ozubeného kolieska 18 mm (obr. 2: 1).

Kuchynské potreby:

28. Železný nôž so zahnutým ostrím a zvyškom odlomeného trňa, zach. dĺ. 138 mm, š. ostria 16 mm (obr. 2: 3).
29. Železný nožík so zahnutým ostrím; hrot nožíka sa nezachoval celý, len jeho malá časť, zach. dĺ. 81 mm, š. ostria 13 mm (obr. 2: 5).
30. Železný nôž s rovným ostrím s trňom; dĺ. noža 130 mm, š. ostria 13 mm (obr. 2: 6).
31. Železný príborový nožík, rúčka je zaguľatená; dĺ. noža 136 mm, š. ostria 8 mm (obr. 2: 9).

Obr. 2. Marhát. Bronzové a železné predmety. Kresba: J. Meszárošová.

32. Železný nôž s rúčkou v jednom celku; časť rúčky chýba a na zachovanej časti zostala dierka po nite, ktorým sa pripevňovala asi drevená násada, zach. dl. 121 mm, š. ostria 16 mm (obr. 2: 8).
33. Železný nôž s rúčkou v jednom celku; na rúčke bolo 5 nitov na pripevnenie násady, zachoval sa jeden nit spolu s kúskom bronzu; nôž má mosadzné ukončenie oválneho tvaru, pripevnené nitom; dl. noža 167 mm, š. ostria 9 mm, š. hlavičky 9 mm, dl. hlavičky 18 mm (obr. 2: 7).
34. Fragment okraja bronzovej nádoby; dl. 15,5 cm, pr. má pravdepodobne viac ako 50 cm (obr. 2: 10).

Ostatné:

35. Bronzový zliatok oválneho tvaru, dl. 45 mm, š. 22 mm (obr. 2: 11).
36. Bronzový polotovár, dl. 23 mm, š. 12 mm (obr. 2: 12).
37. Železný poloblúkovitý predmet s hrotitým výčnelkom na vrchu zachovaného oblúka, dl. 60 mm (obr. 2: 13).

K INTERPRETÁCII A DATOVANIU NÁLEZOV

Doba bronzová

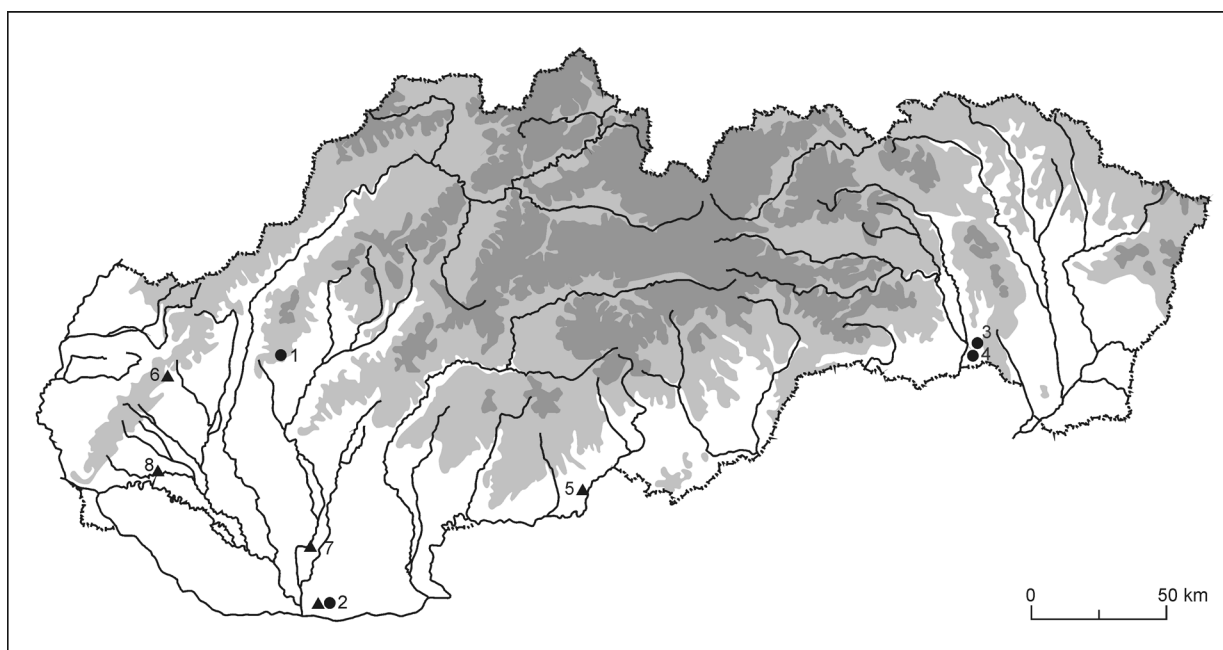
Na lokalite na vrchu Marhát sa našiel malý bronzový závesok v tvare presýpacích hodín či dvojitej sekery (obr. 1: 23). Takýto závesok by mohol patriť do neskoršej doby bronzovej, ale je možné, že sa používal aj v neskoršom období. Dosiaľ známe nálezy bronzových záveskov z územia Slovenska pochádzajú hlavne z oblasti lužickej a čačianskej kultúry (Furmánek 1980, 42, tab. 31: 806-810). Keďže krúžok na zavesenie sa zachoval len sčasti, nedá sa povedať, či bol jednoduchý alebo dvojité. Analogický bronzový prívesok sa našiel v osade z doby bronzovej v Pobedime (Studeníková/Paulík 1983, 135, tab. XL: 19, 20), ale aj v Dedinkách, kde je však krúžok na zavesenie dvojité (Furmánek/Veliačik/Vladár 1991, obr. 14: 7).

Bronzové hroty šípov z vrchu Marhát a jeho blízkeho okolia sú zastúpené väčším počtom exemplárov. Prvú, väčšiu skupinu tvoria bronzové strelky s trojuholníkovitým listom s dvoma spätnými krídelkami a s tuľajkou, jedna strelka je plochá (obr. 1: 4-6). Analogické hroty sa našli napríklad aj v Pobedime, pričom sa tam tiež vyskytla jedna plochá strelka (Studeníková/Paulík 1983, 127, 128, tab. XXXV). Takéto strelky však pochádzajú aj z neďalekého Hrádku, okr. Nové Mesto nad Váhom (Nešporová 2001, 157, 158, obr. 99: 1, 2) a bežne sa s nimi stretávame už v mohylových kultúrach strednej doby bronzovej a vyskytujú sa ešte aj v dobe halštatskej. Ploché strelky s trňom a spätnými krídelkami sa začínajú objavovať na konci neskoršej doby bronzovej, prípadne v dobe halštatskej (Studeníková/Paulík 1983, 127, 128).

Staršia doba železná

Zaujímavým nálezom z doby železnej je zlomok spony typu Šmarjeta (obr. 1: 14). Je to malá loďkovitá spona s dlhou profilovanou pätkou a na lučíku s troma plastickými, jemne rytými lištami pozdĺž okrajov aj v strede a s vodorovnými viacnásobnými drážkami na oboch koncoch lučíka, ktorú V. Stare (1973, 55) datuje do včasného stupňa HC a do začiatku stupňa HD. Podobné spony sa našli napríklad na hradisku Molpír pri Smoleniciach (Dušek/Dušek 1995, napr. tab. 62: 11; 83: 6; 89: 5), ale aj na hradisku v Horných Orešanoch (Pieta 2007b, 297, tab. 3: 4).

Vyššie už bola spomenutá typologicky staršia skupina bronzových hrotov šípov s možným prežívaním do doby železnej. Inú skupinu streliek pochádzajúcich z tejto lokality predstavuje niekoľko typov tzv. skýtskych streliek, a to dvojkrídelkovitá (obr. 1: 7), trojkrídelkovitá (obr. 1: 8-10) a trojhranná (obr. 1: 11). Všetky kusy majú zachovaný bočný trň a rovnako aj tuľajku. „Tieto typy pochádzajú zo stepných a lesostepných oblastí Pričiernomoria a z Kaukazskej oblasti. Dvojkrídelková strelka s tuľajkou patrí k najstarším typom týchto streliek. Popri týchto typoch sa neskôr začali používať aj trojkrídelkovité a trojhranné strelky“ (Stegmann-Rajtár 2002, 47). Analogické exempláre bronzových hrotov šípov sa vo veľkom množstve našli na hradisku Molpír pri Smoleniciach (Dušek/Dušek 1984, napr. tab. 32: 10, 12, 16, 17, 28, 30, 42, 43, 51; 69: 5, 7; Dušek/Dušek 1995, napr. tab. 86: 8-19; 88: 12; 89: 21-23, 29). Žiadne predmety, čiže ani bronzové strelky, ktoré boli nájdené na hradisku Molpír, nie sú mladšie ako HD1 a zánik sídliska je možné tiež datovať najneskôr do druhej polovice 7. stor. pred n. l. (Helmuth 2006, 201-205). Takéto bronzové strelky sa našli aj na hradisku Žibrica v Štitároch (Stegmann-Rajtár 2002, 47, obr. 3), na hradisku Veľký Lysec v Kostoľanoch pod Tribečom (Mitáš/Stegmann-Rajtár 2007, 147, obr. 72: 2), ako aj v Sklabinskom Podzámku na lokalite Katova skala (za informáciu ďakujem M. Hornákovi). Podobné typy streliek sa vyskytli aj v oblasti

Obr. 3. Rozšírenie sekeromlatov na Slovensku. 1 - Marhát; 2 - Chotín; 3 - Nižná Myšľa; 4 - Ždaňa (za informáciu ďakujem E. Miroššayovej); 5 - Malé Zlievce; 6 - Smolenice; 7 - Nové Zámky; 8 - Senec.

rozšírenia vekerzugskej kultúry (Chochorowski 1985, 86-94). U nás sa našli aj na pohrebisku v Chotíne, avšak odtiaľ pochádzajú typy hrotov bez tuľajky (Dušek 1966, 32, 33). Do tohto obdobia je ešte potrebné zaradiť aj jednu malú, celkovo plochú železnú strelku (obr. 1: 12), ktorá pravdepodobne pokračuje vo vývoji plochých bronzových streliek vyskytujúcich sa už v neskoršej dobe bronzovej a tiež v dobe halštatskej (Studeníková/Paulík 1983, 128, tab. XXXV: 12). Podobné strelky pochádzajú aj z hradiska v Horných Orešanoch, ktoré sa využívalo už v dobe halštatskej (Pieta 2007b, tab. 6: 7, 8), ale tiež z hradiska Molpír v Smoleniciach (Dušek/Dušek 1995, napr. tab. 110: 3).

Výnimočným predmetom nájdeným na tejto lokalite je železný sekeromlat (obr. 1: 13) s krátkym tylom, polguľovitým obuchom a kruhovým otvorom na porisko, telo ktorého je mierne ohnuté a pri otvore na porisko rozšírené. Spracovaním a rozdelením takýchto typov sekeromlatov sa zaoberali viacerí autori, pričom ich pôvod hľadajú v bronzových sekerách používaných v neskoršej dobe bronzovej v oblasti Kaukazu (Illinska 1961, 51). Železné sekeromlaty používali vo výzbroji skýtski bojovníci, čo je možné vidieť na kamenných stélach domácej skýtskej produkcie, ako aj na rôznych dielach gréckych dielní v spomínanej oblasti (Illinska 1961, 43, obr. 9; Mel'jukova 1964, obr. 3-5).

E. Miroššayová (1980, 389) rozdelila bojové sekeromlaty zo Slovenska na dva typy, a to na sekeromlaty s krátkym tylom a na podobné typy, ktoré však majú dlhé tylo (pozri obr. 3). Prvú skupinu tvoria sekeromlaty s krátkym tylom, no typy podobné exempláru z Marhátu sa v rámci územia Slovenska vyskytujú len ojedinele. Tvarovo najbližší sekeromlat sa našiel na pohrebisku I-B v Chotíne v kostrovom hrobe 46. Má mierne ohnuté telo, rozšírené pri otvore na porisko, ktoré je takisto okrúhle a ukončené polguľovitým obuchom na veľmi krátkom tyle (Dušek 1966, 30, tab. LIV). Ďalší podobný nález zo Slovenska bol v depote poľnohospodárskeho náradia z Nižnej Myšle (Miroššayová 1980, 388-390, obr. 1: 3). Je však trochu odlišný, pretože má hrubší a klinovito formovaný obuch. Celý depot sa zaraďuje do horizontu pamiatok patriacich do stupňa HD3, prípadne až na prelom stupňov HD/LTA, teda asi do 5.-4. stor. pred n. l. (Miroššayová 1980, 388-390, obr. 1: 3). Podobné typy sa našli aj v Čechách na žiarovom pohrebisku v Platěniciach, ktoré preskúmal J. L. Píček ešte v roku 1901 (Hralová 1965, 132). Obe sekerky majú krátke, avšak kladivovité tylo a priečny, obdĺžnikovitý otvor na porisko. Tvarom sa viac podobajú sekeromlatu z Nižnej Myšle, avšak ten má okrúhly otvor na porisko a s marhátskym nálezom ho spája najskôr podobný tvar s krátkym tylom.

Analogické sekeromlaty sú rozšírené aj v Maďarsku a Slovinsku a prenikajú na sever až na územie Poľska. M. Párducz (1965, 182) rozdelil nálezy z Karpatskej kotliny do viacerých typov. Sekerku z Nižnej Myšle zaradil do typu I, variantu 4, ku ktorému radil sekeromlaty s veľmi krátkym ramenom ukončeným tupým obuchom na jednej strane a dlhším ramenom s ostrím na strane druhej od otvoru na porisko. V tomto type je aj jeden nález sekerky z Vače zo Slovinska (Párducz 1965, 182; Stare 1954, 166; 1955,

tab. XVI), ktorý je veľmi podobný marhátskemu exempláru. Má krátke tylo ukončené polguľovitým obuchom a mierne prehnuté telo rozšírené v mieste okrúhleho otvoru na porisko.

J. Chochorowski (1985, 99-101) tieto sekery zaraďuje k dôležitej bojovej výzbroji vekerzugskej kultúry. Patrili sem väčšinou sekery s oblúkovito zahnutým chrbtom, ktoré mali otvor na porisko v strede. Väčšina nálezov bola domácej výroby, ale je na nich viditeľný vplyv východnej (skýtskej) kultúry. Takýto typ sekier bol v Európe známy už v 6. stor. pred n. l. a vo väčšom počte sa rozšíril práve v oblasti vekerzugskej kultúry. Všetky nálezy rozdelil J. Chochorowski (1985) do viacerých skupín, pričom do 9. skupiny zaradil sekery s krátkym asymetrickým otvorom na porisko a gombíkovitým tylom, kam by sa mohol priradiť aj nález z Marhátu.

Do druhej skupiny sekeromlatov (Miroššayová 1980, 389) patria exempláre z pohrebiska v Chotíne z hrobu 49-A (Dušek 1966, 161, tab. LV), z Malých Zlievec (Budinský-Krička 1947, 96, tab. XXXIII: 2), z hradiska Molpír pri Smoleniciach (Dušek 1974; Romsauer 2004, 401, tab. I: 4), z Nových Zámkov (Dušek 1961, tab. VI: 1) a zo Senca (Chropovský 1962, obr. 17: 1). Sem môžeme priradiť aj nálezy z územia Čiech - z lokalít Býčí skála (Průvodce 1969, tab. 23) a Skalice (Richlý 1906, tab. II: 8).

Bojové sekery boli často ukladané do hrobu spolu s hrotmi kopije, ako to ukazujú nálezy z alföldskej skupiny aj z oblasti severného Pričernomorja (Kemenczei 2005, 200). Sekeromlaty s krátkym tylom sa používali pravdepodobne ako sečné zbrane, kým tvary s dlhým tylom slúžili ako sečné aj úderné zbrane. Možno povedať, že bolo zistených viacero tvarových typov týchto zbraní (Miroššayová 1980, 388, 389).

Do halštatskej doby by sa pravdepodobne dali zaradiť aj dva nože so zahnutým ostrím a s trňom odsadeným na jednej strane (obr. 2: 3, 5). Takýto typ nožov bol v danom časovom období rozšírený (napr. Budinský-Krička/Miroššayová 1992, tab. X: 30, 38, 39).

Z lokality Marhát pochádza aj železná ihlica s bikónickou hlavicou (obr. 1: 24). Podobný typ ihlíc pravdepodobne vychádzal z bronzových predlôh, ktoré boli rozšírené aj u nás. Bronzové ihlice takýchto foriem sa vyskytovali od mladšej doby bronzovej, ale doložené sú ešte aj vo včasnej dobe železnej (Dušek 1966, tab. IV: 3; Studeniková/Paulík 1983, 131). Železné ihlice s bikónickou hlavicou sa nachádzajú ojedinele, jedna pochádza napríklad z lokality Terňa-Lysá stráž (Budinský-Krička/Miroššayová 1992, tab. X: 3). J. Chochorowski (1985, 68) ich v rámci typológie ihlíc vekerzugskej kultúry zaraďuje do 5. skupiny, kde patria ihlice s bikónickou hlavicou z bronzu aj zo železa.

Mladšia doba železná

Z Marhátu pochádza jedna železná spona (obr. 1: 16), pravdepodobne včasnotaténska (Pieta 2000, 337, tab. 14: 2). Je veľmi zaujímavá, pretože sa na nej dá sledovať pekná syntéza halštatského a laténskeho obdobia. Krátke vinutie a tvar lučika vychádzajú z laténskych predlôh spôn s voľnou pätkou, ale samotná pätká je veľmi podobná pätké certoskej spony. Mohlo by ísť o lokálnu produkciu (za radu ďakujem J. Bujnovi). Podobná spona snáď pochádza z pohrebiska v Bučanoch, má však vinutie 3+3 a odlomenú pätku (Bujna/Romsauer 1983, tab. II: 1).

Z laténskeho obdobia pochádza aj fragment železnej spony stredolaténskej konštrukcie s nečlenenou pätkou, krátkym vinutím a vonkajšou tetivou (Farkaš 2004, 87). Zachovala sa pätká pripojená svorkou na časť lučika a krátke symetrické vinutie 2+2 závitov s vonkajšou tetivou (obr. 1: 19). Podobné spony sa našli napríklad v Púchove, Bošáci, Kojetíne (Pieta 1982, tab. II: 4, 15), no rovnako aj na hradisku Molpír pri Smoleniciach (Farkaš 2004, 87, napr. obr. 6: 22; 7: 27). Táto spona sa datuje do obdobia LTC2, hoci by sa mohla používať aj v neskoršom období (Farkaš 2004, 87). Druhý fragment patrí tiež k typom železných spôn stredolaténskej konštrukcie s nečlenenou pätkou (obr. 1: 18). Je to spona spojennej konštrukcie s rovným, smerom ku krátkemu vinutiu trojuholníkovito sa rozširujúcim lučíkom a vonkajšou tetivou (Farkaš 2004, 88). Analogické typy spôn sa našli napríklad v Divinke, na sídlisku Liptovská Mara I (Pieta 1982, tab. I: 9, 10), ale tiež na hradisku Molpír pri Smoleniciach (Farkaš 2004, 88, napr. obr. 8: 41; 12: 2). Na tomto fragmente sa zachovala len časť rovného trojuholníkovitého lučika. Spona sa datuje na rozhranie LTC2/D1 (Farkaš 2004, 88).

Z vrchu Marhát pochádza aj niekoľko druhov železných hrotov šípov rôznych tvarov (obr. 1: 1-3), z ktorých väčší počet je z laténskeho obdobia. V analyzovanom súbore ide hlavne o strelky s trojuholníkovitým hrotom, s dlhšou tuľajkou a s dvoma spätnými krídelkami, ale tiež o strelku s listovitým hrotom. Takéto strelky sa používali hlavne v neskoršej dobe laténskej, pričom strelky s listovitým hrotom sú doložené aj zo staršej doby rímskej (Pieta 1982, 76). Podobné typy streliek sa našli na viacerých sídliskách a hradiskách púchovskej kultúry, napríklad v Trenčianskych Bohuslaviciach, na sídlisku Liptovská Mara I, v Púchove, vo Folkušovej (Pieta 2005, 45-48, tab. IV; V).

Doba rímska

Rímske obdobie je zastúpené výrazne profilovanou bronzovou sponou so striebornou vonkajšou tetivou (obr. 1: 15). Takéto spony patria k pomerne rozšíreným formám zo včasnej doby rímskeho cisárstva v barbariku. O. Almgren (1923) ich zaradzuje do skupiny IV pod číslom 68. Spona z Marhátu patrí medzi neskoršie typy, ktoré majú len dva otvory v zachycovači a datujú sa do poflaviovského obdobia, na koniec 1. a na začiatok 2. stor. n. l. (Maczyńska 2001, 165-167). Naša spona bola na dvoch miestach na vinutí prasknutá, čo svedčí o jej pomerne intenzívnom používaní. Zaujímavá je skutočnosť, že na opravu zlomeného vinutia bola použitá strieborná tetiva (za upozornenie ďakujem T. Kolníkovi). Podobné spony sa našli na viacerých lokalitách, napríklad v Abraháme (Kolník 1980, tab. XII, hrob 3: a), v Lábe (Eisner 1933, 218, tab. LXX: 2-5), v Sládkovičove (Kolník 1980, tab. CXXVIII, hrob 1: b), v Sučanoch (Pieta 1982, tab. VIII: 8), na sídlisku Liptovská Mara II (Pieta 2000, 321, tab. 4: 1).

Ďalším predmetom, ktorý by mohol patriť do doby rímskej, je fragment okraja bronzovej nádoby (obr. 2: 10) so stopami po železe pri zahnutí okraja nádoby. Zdá sa, že išlo o veľmi veľkú nádobu, pravdepodobne kotol, pretože jej priemer je väčší ako 50 cm. Na fragmente je vidieť, že bol vyrobený najmenej z dvoch kusov bronzových plechov. K. Peschel (1995) spracoval bronzové kotly, ktoré slúžili ako popolnice. Pri nádobách vyrobených starším spôsobom uvádza práve zahnutie okraja nádoby, do ktorého bola vsunutá železná tyčinka kvôli spevneniu okraja (Peschel 1995, 73). Možno aj exemplár z Marhátu patrila k takémuto typu bronzových kotlov.

Doba sťahovania národov

Zaujímavým nálezom z tohto obdobia je strieborná spona (obr. 1: 17) s trojuholníkovou záhlavnou doštičkou. Patrí k málo frekventovaným skorším formám spôn z doby sťahovania národov. Tento typ spony asi používala spoločensky vyššie postavená vrstva obyvateľstva (Pieta 2008, 460, obr. 2: 7). Ide pravdepodobne o liatu sponu typu Bratei, ktorá sa vyznačuje trojuholníkovou záhlavnou doštičkou a plochou nôžkou podlhovastého tvaru, ktorý má najväčšiu šírku približne v strede. Na záhlavnej doštičke i na nôžke má tri okrúhle výbežky (Bierbrauer 1989, 141-147). Podobné spony sa našli napríklad v Nových Zámkoch a v Slovenskom Pravne (Pieta 1987, obr. 6). Aj z blízkeho hradiska Bojná II pochádza takáto spona, odlišuje sa však poloblúkovitou záhlavnou doštičkou (Pieta 2007a, 175, obr. 3: 2).

Včasný stredovek

Zo včasného stredoveku pochádza malé liate bronzové kovanie (obr. 1: 20), ktoré je typické pre druhú polovicu 8. stor. n. l. (prvýkrát publikované J. Zábojníkom 2004, 99, tab. 10: B). Je ozdobené rastlinným motívom (palmeta) a pozadie je zvýraznené puncovaním. Mohlo by ísť o drobné kovanie z bočného remeňa opaska. Takýto spôsob výroby kovaní je typický pre neskorý stupeň avarského kaganátu, ktorý býva označovaný ako vrcholné obdobie umeleckého remesla kovolejárov (Zábojník 2004, 42). Drobné kovania sú pomerne časté a nachádzajú sa na rôznych pohrebiskách z tohto obdobia. Tvarovo sa podobajú, hoci výzdoba nie je na všetkých presne rovnaká (napr. Čilinská 1966, tab. XLIV: 16, 17; Točík 1968, tab. LXXXVII: 21-25), ale podobné opaskové kovanie sa našlo aj na hradisku Bojná I, Valy (Pieta/Ruttkay 2007, obr. 1: 2). Výzdobou sa mu najviac podobá kovanie z pohrebiska v Šali (Čilinská 1973, obr. 4: 14, 23). Do tohto obdobia môžeme pravdepodobne pridať aj jeden železný nôž s rovným ostrím a tŕňom (obr. 2: 6), ktorý sa však používal asi aj v neskoršom období (Točík 1968, tab. LXI: 1, 2, 7).

Neskorý stredovek až novovek

Neskorý stredovek je zastúpený železnou ostrohou (obr. 2: 1), prackami (obr. 1: 21, 22), podkutím čižmy (obr. 2: 2) a niekoľkými nožmi (obr. 2: 7-9). Železné ostrohy s ozubeným kolieskom sa začali používať už na konci 12. stor., ale najviac sa používali v 16.-17. stor. (Slivka 1980, 245-251). Vo väčšej miere sa pripevňovali na čižmu pomocou koženého remienka a malej pracky (Slivka 1980, 245-251). Ostroha z Marhátu má z vnútornej strany tŕň, ktorý by mohol slúžiť na pevné pripevnenie ostrohy k obuvi. Takéto tvary ostrôh, ktoré sa k obuvi pripevňovali podobne, sa vyskytujú hlavne od 16.-17. stor., no stretávame sa s nimi ešte aj v neskoršom období (Slivka 1980, 245-251). Podkutie čižmy bolo bežnou súčasťou obuvi v tomto období (Slivka 1981, 231, obr. 18).

Veľké železné pracky, ktoré pochádzajú pravdepodobne z konských postrojov, sú v sledovanom období časté a našli sa napríklad aj na stredovekom hradisku Zámčisko II pri Východnej (Pieta/Giertlová 1999, obr. 110: 14), v areáli hradu Cejkov, okr. Trebišov (Tomášová 2001, 201, obr. 114: 1, 2), ako aj na hradoch v Sliezsku (Kouřil/Prix/Wihoda 2000, 274). Pravdepodobne aj druhá pracka patrí do daného obdobia.

Do tohto obdobia patria aj zvyšné tri nože, ktoré predstavujú bežný typ nožov v neskorom stredoveku a tiež v neskoršom období (Slivka 1981, 228, 229, obr. 16: 10; 17: 3, 5, 9).

DISKUSIA

Priestor východnej strany Považského Inovca zohral v minulosti významnú úlohu ako komunikačná línia medzi Považím a Ponitím. Výskyt ložísk železnej rudy nepochybne zvyšoval význam tejto oblasti pre osídlenie v rôznych časových obdobiach. Ťažba železnej rudy bola potvrdená rovnako aj v Železnej doline v blízkosti hradiska Bojná II.

Osídlenie na Marháte má dlhšiu tradíciu, najmenej z doby bronzovej. Prevala nálezov z halštatskej doby naznačuje trvalejšie osídlenie práve v tomto období. Keramika nájdená na hradisku pri zisťovacom prieskume Balneologickým múzeom, zaradená na záver neskej doby bronzovej a na úplný začiatok doby halštatskej (Klčo 1995, 138), potvrdzuje osídlenie hradiska v tomto období. Už v uvedenom časovom horizonte mohlo osídlenie hradiska súvisieť s ťažbou železnej rudy na východných svahoch Marhátu (Ruttkay 2007, 195, 196). Ďalším dôvodom osídlenia Marhátu mohli byť podobné lokality v katastroch obcí Hubina (Romsauer/Pieta 1992, 213-222), Moravany nad Váhom (Ruttkay 1989, 73) a Nitrianska Blatnica (Klčo 1995, 135-145; Ruttkay 1977, 249), ktoré sa sústreďovali popri dôležitých cestách cez Považský Inovec.

Už v tejto dobe zrejme prechádzali dôležité cesty cez pohorie Inovec, a to v blízkosti Marhátu. Jedna významná trasa smerovala cez horský priechod Gajdy k Nitrianskej Blatnici, kde prechádzala lokalitami Jurko a Púšť až k brehom riečky Radošiny (Ruttkay 1989, 74, 75). Druhá cesta viedla proti prúdu riečky Striebornice cez horský priechod v priestore nazývanom Jelenie jamy až k hradisku Bojná I (Pieta/Ruttkay 2007, 23).

Neskôr sa kopec Marhát zrejme využíval len ako občasné refúgium, keď sa obyvatelia z okolitých miest v čase nebezpečenstva stiahli do vyššie položených polôh, alebo aj ako kultové miesto. Na využitie lokality v laténskom období poukazuje okrem opísaných fragmentov spôn aj drobná strieborná bójka minca s okrídleným koníkom, asi z polovice 2. stor. pred n. l. (Kolníková 2003, 230, tab. 2: 11).

O občasnom využívaní lokality v dobe rímskej a v dobe sťahovania národov by mohla svedčiť prítomnosť spôn z týchto období. Z konca 4. a zo začiatku 5. stor. je zo stredného Považia známych pomerne mnoho výšinných sídlisk. Väčšinou sa na osídlenie využívali staršie rozsiahlejšie hradiská, ale aj menšie hradiská púchovskej kultúry (Pieta 2007a, 175-179). V blízkosti Marhátu patrí do rovnakého obdobia aj osídlenie hradiska Bojná II.

Hradisko na vrchu Marhát mohlo mať v období včasného stredoveku vzťah k lokalitám v katastri obce Bojná, ktoré sa nachádzajú v jeho blízkosti, ale tiež k blízkej Nitrianskej Blatnici, kde bol preskúmaný veľkomoravský dvorec. Z tohto obdobia sa na Marháte zatiaľ nepodarilo objaviť viac nálezov okrem už spomínaného opaskového kovania z doby neskorého stupňa avarského kaganátu, údajného depotu železného poľnohospodárskeho náradia zo včasného stredoveku a pozláteneho bronzového kovania z neskorovaršského obdobia (Pieta/Ruttkay 2007, 23). Vzťah k Bojnej potvrdzuje zatiaľ len bronzové kovanie pravdepodobne z opaska, ktoré sa tvarovo podobá kovaniu z opaska nájdeného ešte v roku 2005 (Pieta/Ruttkay 2007, obr. 1: 2) a fragment bronzového nákončia z výskumnej sezóny v roku 2008 (za informáciu ďakujem K. Pietovi). Prieskumom realizovaným Balneologickým múzeom sa podarilo zistiť niekoľko stredovekých črepov, ktoré sa zaraďujú do 12.-14. stor. (Klčo 1995, 138, 139).

Doterajšie poznatky o osídlení tohto dominantného vrchu vychádzali z náhodne získaných častí zverejneného súboru, ale priniesli viac zaujímavých informácií. Bolo by dobré, ak by sa systematický výskum realizovaný v rámci sídliskovej aglomerácie Bojná, v budúcnosti zamerail aj na túto významnú lokalitu, ktorá v mnohom doplní a vysvetľuje celkový obraz osídlenia oblasti Považského Inovca. V blízkej budúcnosti sa počíta so zameraním lokality aj s podrobnejším zdokumentovaním tohto významného hradiska.

Z lokality Marhát pochádza niekoľko nálezov z rôznych časových období, s postupnosťou od neskej doby bronzovej až po novovek. Z každého obdobia je zastúpených niekoľko exemplárov, ale najväčšia skupina nálezov je datovaná do doby železnej. Je pravdepodobné, že hradisko bolo postavené a aj sa využívalo už v dobe bronzovej. Avšak, ako to naznačujú aj nájdené predmety, najväčší rozmach osídlenia spadá do doby halštatskej, kedy bolo pravdepodobne systematicky využívané. V neskorších obdobiach mohlo pravdepodobne slúžiť ako refúgium alebo ako strážny bod.

LITERATÚRA

- Almgren 1923* O. Almgren: Studien über nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinziäl-römischen und südrussischen Formen. Mannus-Bibl. 32. Leipzig 1923.
- Bača/Krupa 1991* R. Bača/V. Krupa: Ojedinelé a hromadné nálezy v múzeu v Piešťanoch. AVANS 1989, 1991, 19.
- Bierbrauer 1989* V. Bierbrauer: Bronzene Bügelfibel des 5. Jahrhunderts aus Südosteuropa. Jahresschr. Mitteldt. Vorgesch. 72, 1989, 141-160.
- Budinský-Krička 1947* V. Budinský-Krička: Slovensko v dobe bronzovej a halštatskej. In: Slovenské dejiny. I. Bratislava 1947, 68-103.
- Budinský-Krička/Miroššayová 1992* V. Budinský-Krička/E. Miroššayová: Terná-Lysá stráž - sídlisko z neskorej doby bronzovej a halštatskej (Pokus o chronologické a kultúrne určenie). Slov. Arch. 40, 1992, 47-76.
- Bujna/Romsauer 1983* J. Bujna/P. Romsauer: Späthallstatt- und frühlatènezeitliches Gräberfeld in Bučany. Slov. Arch. 31, 1983, 277-324.
- Čilinská 1969* Z. Čilinská: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Nové Zámky. Bratislava 1966.
- Čilinská 1973* Z. Čilinská: Dve predveľkomoravské pohrebiská v Šali, okr. Galanta. Arch. Rozhledy 25, 1973, 527-540.
- Dušek 1961* M. Dušek: Die thrako-skythische Periode in der Slowakei. Slov. Arch. 9, 1961, 155-174.
- Dušek 1966* M. Dušek: Thrakisches Gräberfeld der Hallstattzeit in Chotín. Bratislava 1966.
- Dušek 1974* M. Dušek: Der junghallstattzeitliche Fürstensitz auf dem Molpír bei Smolenice. In: Symposium zur Problemen der jüngeren Hallstattzeit in Mitteleuropa. Bratislava 1974, 137-150.
- Dušek/Dušek 1984* M. Dušek/S. Dušek: Smolenice-Molpír. Befestigter Fürstensitz der Hallstattzeit. I. Nitra 1984.
- Dušek/Dušek 1995* M. Dušek/S. Dušek: Smolenice-Molpír. Befestigter Fürstensitz der Hallstattzeit. II. Nitra 1995.
- Eisner 1933* J. Eisner: Slovensko v praveku. Bratislava 1933.
- Farkaš 2004* Z. Farkaš: Spony z doby laténskej z opevnenej polohy Molpír pri Smoleniciach. Zbor. SNM. Arch. 14, 2004, 67-94.
- Furmánek 1980* V. Furmánek: Die Anhänger in der Slowakei. PBF XI/3. München 1980.
- Furmánek/Veliačik/Vladár 1991* V. Furmánek/L. Veliačik/J. Vladár: Slovensko v dobe bronzovej. Bratislava 1991.
- Helmuth 2006* A. Helmuth: Smolenice-Molpír im Licht skytischer Angriffe auf die hallstattzeitlichen Siedlungen nördlich und südlich der Mährischen Pforte. Slov. Arch. 54, 2006, 191-208.
- Hralová 1965* J. Hralová: Postavení dvou halštatských seker z Platěnic. Čas. Národ. Muz. Praha 134, 1965, 132-138.
- Chochorowski 1985* J. Chochorowski: Die Vekerzug-kultur. Charakteristik der Funde. Warszawa - Kraków 1985.
- Chropovský 1962* B. Chropovský: Birituálne skytsko-halštatské pohrebisko v Senci. Štud. Zvesti AÚ SAV 9, 1962, 131-142.
- Illins'ka 1961* V. A. Illins'ka: Skifski sokiri. Archeolohija (Kyjiv) 12, 1961, 27-52.
- Kemenczei 2005* T. Kemenczei: Zu den östlichen Beziehungen der skytenzeitlichen Alföld-Gruppe. Commun. Arch. Hungariae 2005, 177-211.
- Klčo 1995* M. Klčo: Zisťovací archeologický prieskum v polohe Marhát v Moravanoch nad Váhom. Balneol. Sprav. 23, 1995, 135-145.
- Kolník 1980* T. Kolník: Römerzeitliche Gräberfelder in der Slowakei. I. Bratislava 1980.
- Kolníková 2003* E. Kolníková: Fundmünzen in den latènezeitlichen Burgwällen und anderen Höhenlagen in der Slowakei. Slov. Arch. 51, 2003, 223-246.
- Kouřil/Prix/Wihoda 2000* P. Kouřil/D. Prix/M. Wihoda: Hradý českého Slezska. Luginsland. Brno - Opava 2000.
- Maczyńska 2001* M. Maczyńska: Das Verbreitungsbild der Fibeln A. 67/68 und A.68 im Barbaricum. Slov. Arch. 49/1-2, 2001, 165-180.
- Meľjukova 1964* A. I. Meľjukova: Vooruženie skifov. Moskva 1964.
- Miroššayová 1980* E. Miroššayová: Depot železných predmetov z Nižnej Myšle. Slov. Arch. 28, 1980, 381-391.
- Mitáš/Stegmann-Rajtárová 2007* V. Mitáš/Z. Stegmann-Rajtárová: Nové nálezy z prieskumov opevneného hrádka veľký Lysec. AVANS 2005, 2007, 146-148.

- Nešporová 2001
Ožďáni 2006
Ožďáni 2007
Párducz 1965
Peschel 1995
Pieta 1982
Pieta 1987
Pieta 2000
Pieta 2005
Pieta 2007a
Pieta 2007b
Pieta 2008
Pieta/Giertlová 1999
Pieta/Ruttkey 2007
Průvodce 1969
Richlý 1906
Romsauer 2004
Romsauer/Pieta 1992
Ruttkey 1977
Ruttkey 1989
Ruttkey 2007
Slivka 1980
Slivka 1980
Stare 1954
Stare 1955
Stare 1973
Stegmann-Rajtár 2002
Studeníková/Paulík 1983
Točík 1968
Tomášová 2001
Veliačik/Romsauer 1994
Zábojník 2004
- T. Nešporová: Nálezy militárií z Hrádku. AVANS 2000, 2001, 157, 158.
O. Ožďáni: Depot bronzových predmetov z neskorej doby bronzovej z Nitrianskej Blatnice. AVANS 2004, 2006, 156.
O. Ožďáni: Sídlo lužickej kultúry z Nitrianskej Blatnice. AVANS 2005, 2007, 154-156.
M. Párducz: Graves from the scythian age at Ártánd. Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae 17, 1965, 136-231.
K. Peschel: Beobachtungen an zweigliedrigen Kesseln mit eisernem Rand. Alt-Thüringen 29, 1995, 69-94.
K. Pieta: Die Púchov-Kultur. Nitra 1982.
K. Pieta: Die Slowakei im 5. Jahrhundert. In: Germanen, Hunnen und Awaren. Schätze der Völkerwanderungszeit. Nürnberg 1987, 385-417.
K. Pieta: Die Siedlung Liptovská Mara II und die Anfänge der Einflüsse der Latène-Kultur im Westkarpatenraum. Slov. Arch. 48, 2000, 315-346.
K. Pieta: Spätlatènezeitliche Waffen und Ausrüstung im nördlichen Teil des Karpatenbeckens. Slov. Arch. 53, 2005, 35-84.
K. Pieta: Hradiská Bojná II a Bojná III. Významné sídlo z doby sťahovania národov a opevnenia z 9. storočia. In: K. Pieta/A. Ruttkey/M. Ruttkey: Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva. Nitra 2007, 173-190.
K. Pieta: Der frühlatènezeitliche Burgwall in Horné Orešany, Westslowakei. Slov. Arch. 55, 2007, 295-310.
K. Pieta: Höhensiedlungen der Völkerwanderungszeit im nördlichen Karpatenbecken. In: V. Bierbrauer/H. Steuer (Hrsg.): Höhensiedlungen zwischen Antike und Mittelalter von den Ardennen bis zur Adria. Ergänzungsbande zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde 58. Berlin - New York 2008, 457-480.
K. Pieta/M. Giertlová: Zaniknutá dedina Belansko a stredoveké hrádky pri Východnej. AVANS 1997, 1999, 134-136.
K. Pieta/A. Ruttkey: Bojná - mocenské a christianizačné centrum Nitrianskeho kniežatstva. In: K. Pieta/A. Ruttkey/M. Ruttkey: Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva. Nitra 2007, 21-70.
Hallstatt a Býčí skála. Průvodce výstavou významných nálezů z pravěkých zbírek Vídeňského přírodovědného muzea. Brno - Bratislava - Praha 1969.
J. Richlý: Předhistorické nálezy v jižních Čechách. Pam. Arch. 21, 1906, 82, 83.
P. Romsauer: Fragment kokily na odlievanie hrotov šípov skýtskeho typu zo Smoleníc. In: J. Batora/V. Furmánek/L. Veliačik (Hrsg.): Einflüsse und Kontakte alteuropäischer Kulturen [Festsch. Jozef Vladár]. Nitra 2004, 401-412.
P. Romsauer/K. Pieta: Významný nález z neskorej doby halštatskej v Hubine. Slov. Arch. 40, 1992, 213-222.
A. Ruttkey: Výskum zaniknutého včasnostredovekého sídliska, architektúry a pohrebiska pri Nitrianskej Blatnici v roku 1976. AVANS 1976, 1977, 243-251.
A. Ruttkey: Feudálne sídla a fortifikačné zariadenia na Slovensku pred pol. 13. stor. (problematika a novšie výskumy). Zbor. SNM 83. Hist. 29, 1989, 57-107.
A. Ruttkey: Významné archeologické lokality z včasného stredoveku v oblasti Považského Inovca. In: K. Pieta/A. Ruttkey/M. Ruttkey: Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva. Nitra 2007, 191-201.
M. Slivka: Stredoveké hutníctvo a kováčstvo na východnom Slovensku 2. Hist. Carpatica 11, 1980, 218-288.
M. Slivka: Stredoveké hutníctvo a kováčstvo na východnom Slovensku 3. Hist. Carpatica 12, 1980, 211-276.
F. Stare: Prazgodovinske Vače. Ljubljana 1954.
F. Stare: Vače. Ljubljana 1955.
V. Stare: Prazgodovina Šmarjete. Ljubljana 1973.
S. Stegmann-Rajtár: Bronzové hroty šípov z hradiska Žibrica. Štud. Zvesti AÚ SAV 35, 2002, 45-52.
E. Studeníková/J. Paulík: Osada z doby bronzovej v Pobedime. Bratislava 1983.
A. Točík: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Holiare. Catalogi Arch. 1. Bratislava 1968.
B. Tomášová: Stredoveké nálezy z hradu Cejkov. AVANS 2000, 2001, 201, 202.
L. Veliačik/P. Romsauer: Vývoj a vzťah osídlenia lužických a stredodunajských popolnicových polí na západnom Slovensku. Katalóg. Nitra 1994.
J. Zábojník: Slovensko a avarský kaganát. Bratislava 2004.

Vereinzelte Funde aus dem Berg Marhát

M i r i a m J a k u b č i n o v á

ZUSAMMENFASSUNG

Im Raum des Gebirges Považský Inovec befinden sich mehrere archäologische Lokalitäten, die die Entwicklung in diesem Gebiet schon in den älteren historischen Perioden belegen. Der Berg Marhát, der im Gebirge Považský Inovec emporragt, befindet sich im Katastergebiet der Gemeinde Hubina, Bez. Piešťany (vorher Moravany nad Váhom, Teil Hubina). Mit seiner Fläche erstreckt sich er aber auch in den Katastern der anderen umliegenden Gemeinden.

Auf dem Berg Marhát befindet sich eine Besiedlung, die in die Spätbronze- und in die Hallstattzeit zu datieren ist. Es wird ein Zusammenhang mit den Siedlungen in den nahen Lagen Jurko und Púšť im Kataster der Gemeinde Nitrianska Blatnica gesehen. Der Burgwall war mit einem Wall befestigt, in dem eine steinerne Destruktion festgestellt wurde. Die Lokalität war schon früher bekannt, aber bis heute wurde keine komplexe Erforschung durchgeführt. Es wurden hier archäologische Begehungen realisiert.

In dem vorgelegten Fundbestand befinden sich Funde, die in die Spätbronzezeit bis in das Spätmittelalter datiert werden können. Vertreten sind hier ein paar Exemplare aus jedem Zeitabschnitt, aber die größte Gruppe wird in die Eisenzeit datiert.

Die Spätbronzezeit belegen ein bronzener Anhänger (Abb. 1: 23) und bronzene Pfeilspitzen mit zwei Flügelwiderhaken und einer Tülle und eine flache Pfeilspitze (Abb. 1: 4-6). Den nächsten anknüpfenden Horizont bildet die Hallstattzeit. Es stammen von dort einige bronzene Pfeilspitzen: zweiflügelige, dreiflügelige und eine dreikantige (Abb. 1: 7-11). Analogische Exemplare von bronzernen Pfeilspitzen wurden in großen Mengen auf dem Burgwall Molpír bei Smolenice gefunden, die spätestens in die zweite Hälfte des 7. Jh. v. u. Z. datiert werden (*Helmuth 2006*, 201-205).

Zu einem außergewöhnlichen Gegenstand, der auf dieser Lokalität gefunden wurde, kann die eiserne Hammeraxt (Abb. 1: 13) mit kurzem Nacken, halbkugelige Schlagfläche und kreisförmiger Öffnung für den Stiel zugeordnet werden. Die Klinge der Hammeraxt ist leicht gebogen und bei der Stielöffnung leicht verbreitet. Im 6.-3. Jh. v. u. Z. bildeten eiserne Hammeräxte einen Bestandteil der Ausrüstung von skythischen Kämpfern, was auf den steinernen Stelen heimischer skythischer Produktion wie auch auf verschiedenen Werken aus griechischen Werkstätten zu sehen ist.

Eine Hammeraxt, die sehr der Hammeraxt aus Molpír bei Smolenice ähnlich ist, wurde auf dem Gräberfeld I-B in Chotín im Skelettgrab Nr. 46 gefunden. Sie hat eine leicht gebogene Klinge, die bei der Stielöffnung verbreitet ist, der Stiel ist auch kreisförmig und mit einer halbkugeligen Schlagfläche auf einem sehr kurzen Nacken abgeschlossen. Ein weiterer ähnlicher Fund aus der Slowakei wurde im Depotfund von landwirtschaftlichen Werkzeugen in Nižná Myšľa gefunden, der aber ein bisschen anders aussieht, weil er eine dickere und keilförmige Schlagfläche hat. Ähnliche Typen wurden auch in Tschechien auf einem Brandgräberfeld in Platěnice gefunden (*Hralová 1965*, 132). Nach *J. Chochorowski (1985, 99-101)* gehören diese Äxte zur wichtigen Kampfausrüstung der Vekerzug-Kultur. Alle Funde teilte er in mehrere Gruppen ein, wobei zur Gruppe 9 Äxte mit kurzer asymmetrischer Stielöffnung und knopfförmigem Nacken gehören. Zu dieser Gruppe könnte auch der Fund aus Marhát zugeordnet werden.

Die Hammeräxte mit kurzem Nacken wurden wahrscheinlich als Hieb- als auch Schlagwaffen verwendet, während die Formen mit einem langen Nacken sowohl als Hieb- als auch Schlagwaffen verwendet werden.

Es kann gesagt werden, dass bei diesen Waffen mehrere Formentypen im Ort ihres Ursprungs auch in den Ländern festgestellt wurden, in denen sie sich später verbreiteten (*Miroššayová 1980*, 388, 389).

In die Hallstattzeit können wahrscheinlich auch zwei Messer mit gebogener Schneide und dem auf einer Seite abgesetztem Dorn datiert werden (Abb. 2: 3, 5). Aus dieser Lokalität stammt auch eine eiserne Nadel mit doppelkonischem Kopf (Abb. 1: 24). Ein ähnlicher Typ von Nadeln ging von bronzernen Vorlagen aus, die auch bei uns verbreitet waren. Bronzene Nadeln dieser Formen kommen seit jüngerer Bronzezeit vor, aber sie sind auch noch in der frühen Eisenzeit zu finden (*Studeníková/Paulík 1983*, 131).

Keramikfunde aus der Feststellungsgrabung des Balneologischen Museums belegen die Besiedlung des Burgwalls in diesem Zeitabschnitt. Insgesamt kann diese Keramik an das Ende der Spätbronzezeit und vor allem in den Anfang der Hallstattzeit datiert werden (*Klčo 1995*, 138).

Vertreten wird hier die Latènezeit durch eine frühlatènezeitliche Fibel mit freiem Fußknopf (Abb. 1: 16), durch Fragmente von Fibeln mittellatènezeitlicher Konstruktion (Abb. 1: 18, 19) wie auch durch einige Eisenpfeilspitzen (Abb. 1: 1-3). Die Fibel mit freiem Fußknopf ist sehr interessant, da sie wie eine schöne Synthese hallstattzeitlicher und latènezeitlicher Epoche aussieht. Kurze Spiralkonstruktion und die Form des Bügels gehen von latènezeitlichen Vorlagen der Fibeln mit freiem Fußknopf aus, aber die Fußzier ist der Certosa-Fibel sehr ähnlich. Es könnte sich um die lokale Produktion handeln (für den Rat danke ich Herrn J. Bujna). Auf die Besiedlung des Burgwalls in der Latènezeit weist außer den gefundenen Fragmenten von Fibeln auch eine kleine silberne Bojer-Münze mit beflügeltem Pferd von der Mitte des 2. Jh. v. u. Z. hin. Außer der refugialen Funktion kann dieser Ort in der Latènezeit auch als Kultort gedient haben (*Kolníková 2003*, 230, Taf. 2: 11).

Die Römerzeit vertritt hier eine bronzene, stark profilierte Fibel mit silberner äußerer Sehne (Abb. 1: 15). Diese Fibeln gehören zu ziemlich verbreiteten Fibelformen aus der frühen Zeit des römischen Kaisertums im Barbarikum. Die Fibel wird von O. Almgren (1923) zur Gruppe IV, Nr. 68 zugeordnet. Einen weiteren Gegenstand, der in die Römerzeit datiert werden könnte, stellt das Fragment des Randes von einem Bronzegefäß (Abb. 2: 10) mit Eisenspuren bei der Wölbung des Gefäßrandes dar. Wahrscheinlich ging es um ein großes Gefäß, wahrscheinlich war es ein Kessel, weil sein Durchmesser größer als 50 cm ist. Auf dem Fragment ist zu sehen, dass es mindestens aus zwei bronzenen Blechteilen hergestellt wurde.

Die Völkerwanderungszeit repräsentiert eine silberne Fibel (Abb. 1: 17) mit dreieckiger Kopfplatte. Es handelt sich wahrscheinlich um eine gegossene Fibel des Typs Brateil, die eine dreieckige Kopfplatte und einen flachen länglichen Fußknopf hat, der die größte Breite ungefähr in der Mitte erreicht. Auf der Kopfplatte und auch auf dem Fußknopf sind drei kreisförmige Ausläufer (Bierbrauer 1989, 141-147).

Aus dem Frühmittelalter stammt ein kleiner bronzener Beschlag (Abb. 1: 20), der für die zweite Hälfte des 8. Jh. u. Z. typisch ist. Der Beschlag ist mit einem Pflanzenmotiv verziert (Palmette) und die Rückseite ist gepunzt (Zábojník 2004, 42, 99, Taf. 10: B). Es könnte sich um einen kleinen Beschlag von dem seitlichen Riemen des Gürtels handeln.

Das Spätmittelalter repräsentieren hier ein Eisensporn (Abb. 2: 1), eine Schnalle (Abb. 1: 21), ein Stiefelbeschlag (Abb. 2: 2) und einige Messer (Abb. 2: 7-9).

Die Besiedlung auf dem Berg Marhát hat eine längere Tradition, wenigstens aus der Bronzezeit. Die Mehrheit der Funde aus der Hallstattzeit deutet eine dauerhafte Besiedlung eben in diesem Zeitabschnitt an. Die Besiedlung des Burgwalls schon in diesem Zeitabschnitt kann mit der Förderung des Eisenerzes auf den östlichen Hängen des Berges Marhát wie auch mit einer ähnlichen Besiedlung in den Katastern der Gemeinden Hubina (Romsauer/Pieta 1992, 213-222), Moravany nad Váhom (Ruttkay 1989, 73), Nitrianska Blatnica (Klčo 1995, 135-145; Ruttkay 1977, 249) zusammenhängt haben. Die Förderung des Eisenerzes wurde auch im Tal Železná dolina in der Nähe des Burgwalls Bojná II bestätigt. Schon in dieser Zeit verliefen wichtige Wege durch das Gebirge Inovecké pohorie, und zwar in der Nähe des Berges Marhát. Es ist anzunehmen, dass der Burgwall schon in der Bronzezeit aufgebaut und ausgenutzt wurde. Aber wie es auch die gefundenen Gegenstände andeuten, ist der größte Aufschwung der Besiedlung in die Hallstattzeit zu datieren, wann er wahrscheinlich systematisch ausgenutzt wurde. In den späteren Zeitabschnitten diente der Burgwall wahrscheinlich nur als Refugium oder als Überwachungsort.

Abb. 1. Marhát. Bronzene und eiserne Gegenstände. Zeichnung: J. Meszárošová.

Abb. 2. Marhát. Bronzene und eiserne Gegenstände. Zeichnung: J. Meszárošová.

Abb. 3. Verbreitung von Hammeraxten in der Slowakei. 1 - Marhát; 2 - Chotín; 3 - Nižná Myšľa; 4 - Ždaňa (für die Information danke ich Frau E. Miroššayová); 5 - Malé Zlievce; 6 - Molpír bei Smolenice; 7 - Nové Zámky; 8 - Senec.

Mgr. Miriam Jakubčinová
Archeologický ústav SAV
Akademická 2
SK-949 21 Nitra
nraumjak@savba.sk

ŽENSKÝ KROJ LUŽICKEJ KULTÚRY V DOBE BRONZOVEJ NA SLOVENSKU POKUS O REKONŠTRUKCIU NA ZÁKLADE HROBOVÝCH NÁLEZOV A DEPOTOV *

Erika Makarová

Slovensko, mladšia a neskorá doba bronzová, lužická kultúra, depot, hrobový nález, kroj, sociálny status, súčasti odevu, šperk

Slovakia, Late and Final Bronze Age, Lusatian culture, hoard, grave finding, costume, social status, clothing fittings, jewel

Female Costume of the Slovak Branch of the Lusatian Culture in the Bronze Age (An Attempt at the Reconstruction on the Ground of Grave and Hoard Findings)

Clothing is inseparable part of the human being. It protects him against severe weather, reflects his social status in community, it is an expression of aesthetic feeling of the person. Clothing is a very good measure of cultural level in a specific period, too. Costume of prehistoric cultures represents not only textile parts of clothes. Its parts are also clothing fittings and ornaments, including jewels decorating different parts of the body by which the cultures and groups vary from each other. Because there are not well-preserved any organic parts of the prehistoric clothing in our geological-soil conditions, even we do not have any iconographical or written evidence from that time, we can use only anorganic clothing fittings and personal ornaments for reconstruction of the female costume of the Lusatian culture. People of the Slovak branch of the Lusatian culture used only cremation, so it is hard to say how they wore the personal ornaments or clothing fittings, not as in case of the inhumation graves. Providing that person had these objects with him on the funeral pyre, many times the objects had been damaged so much that it was impossible to define not only number but also original appearance of the objects. For this reason the hoards of the bronze ornaments on the area of the Lusatian culture are important help for creating idea about kinds of the things completing mainly ceremonial costumes. Only few graves were antropologically determined, so first we had to determine the graves where women were buried. We compared objects which had been found not only in the graves of Lusatian culture with antropological analyses in Slovakia and other countries (Moravia, Poland), but also in the graves of current cultures. We tried to find out, if the objects had been used by women. Upon them we determined individual graves as female graves. To determine which personal ornaments and clothing fittings from hoards had been component parts of the female costume, we used results acquired by comparing the objects from graves.

ÚVOD

Odev je neodmysliteľnou súčasťou človeka. Chráni ho pred nepriaznivými vplyvmi počasia, odzrkadľuje jeho postavenie v spoločnosti, je prejavom jeho estetického cítenia. Oblečenie je tiež výborným meradlom na posudzovanie kultúrnej úrovne daného obdobia.

Kroj pravekých kultúr nepredstavuje len textilné diely šiat, jeho súčasťou sú tiež funkčné a ozdobné prvky, ba dokonca aj šperky zdobiace rôzne časti tela, ktorými sa jednotlivé kultúry či skupiny od seba odlišujú.

Rekonštrukcia kroja patrí k vyhľadávaným a atraktívnym témam, a to často napriek veľkým ťažkostiam pri jej uskutočňovaní. Významným uľahčením sú nálezy z bahnísk či soľných baní, ako aj ikonografické či písomné pramene. Dôležitý prameň poznania predstavujú tiež kostrové hroby. V prípade uplatňovaného žiarového pohrebného rituálu však hroby vo veľkej miere strácajú túto vypovedaciu schopnosť.

Keďže sa v našich geograficko-pedologických podmienkach nedochovali žiadne organické súčasti pravekého šatu a nemáme o ňom žiadne ikonografické či písomné doklady z nami skúmaného obdobia, považujeme práve anorganické súčasti odevu a šperky za jediný základ, z ktorého môžeme oprávnené vychádzať pri pokuse o rekonštrukciu ženského kroja lužickej kultúry.

* Podakovanie. Za metodické rady a odborné pripomienky ďakujem PhDr. Etele Studeníkovej, CSc. a prof. PhDr. Jozefovi Bátorovi, DrSc., za rady a pomoc s literatúrou ďakujem prof. Dr. hab. Janovi Chochorowskému a Dr. hab. Wojciechovi Blajerovi.

Výhradný žiarový pohrebný rítus, uplatňovaný ľuďmi lužickej kultúry na území Slovenska, nás ochudobňuje o náznak spôsobu nosenia jednotlivých ozdôb, ktorý možno vyčítať z miesta ich výskytu v kostrových hrobách. V prípade, ak jednotlivé predmety nasledovali jedinca na pohrebnú hranicu, boli veľakrát žiarom poškodené natoľko, že nebolo možné určiť ani ich počet, ale ani pôvodný vzhľad. Z tohto dôvodu sú hromadné nálezy bronzových okrás, vyskytujúce sa na území rozšírenia lužickej kultúry, významnou pomôckou v utvorení si obrazu o druhoch predmetov dopĺňajúcich predovšetkým slávnostný kroj.

Keďže len nepatrná časť hrobov je antropologicky určená, museli sme najskôr indikovať tie, v ktorých boli pochované ženy. Porovnávaním predmetov nachádzajúcich sa nielen v antropologicky určených hrobách lužickej kultúry na Slovensku a v susedných krajinách (Morava a Poľsko), ale aj ich súčasných kultúr, sme sa snažili zistiť, či dané predmety boli používané jedincami ženského pohlavia. Na základe nich sme následne jednotlivé hroby určili za pohreby žien.

Pri určovaní, ktoré šperky a súčasti odevu nachádzajúce sa v hromadných nálezoch boli súčasťou ženského kroja, sme vychádzali zo záverov zistených pri porovnávaní predmetov vyskytujúcich sa v hrobách.

DEFINÍCIA A CHARAKTERISTIKA KROJA

Slovník slovenského jazyka (1959, 776) definuje kroj ako šat, ktorým sa odlišujú ľudia určitej doby, spoločnosti alebo určitého kraja.

Etnografi nazývajú krojom slávnostné oblečenie, ktoré má nielen úžitkovú, ale aj symbolickú funkciu (Nosáľová/Paličková 1988, 7). Ide pritom o charakteristické obliekanie sa určitého národa, v určitej historickej dobe, na určitom území, ktoré zároveň ukazuje určitý stupeň národného vkusu i technickej vyspelosti. Etnológ J. Vydra (1937, 7 n.) považuje kroj predovšetkým za prejav výtvarného citu v odievaní, či už jednotlivca, alebo celého kraja, národa, či zeme.

Podľa archeológov kroj v praveku predstavoval sprostredkovaný znak konkrétnej spoločnosti. Obsahoval všetky viditeľné atribúty a spolunáležitosti skupiny a súčasne odrážal sociálne postavenie nositeľa. Okrem toho odzrkadľoval aj ekonomickú základňu pravekej spoločnosti (Furmánek/Veljačík/Vladár 1991, 303). Napríklad už v dobe kamennej nosili najlepší lovci najvzácnejšie a najkvalitnejšie kožušiny zvierat (Furmánek/Pieta 1985, 9).

Názorov na dôvod vzniku odevu je viacero. Väčšina bádateľov sa zhoduje v tom, že človek si chcel oblečením chrániť telo pred poranením a chladom. Ďalší sa domnievajú, že ho k tomu viedla hanba z nahoty. Tretia časť bádateľov tvrdí, že odevom, najmä jeho ozdobnejšími časťami túžil človek upútať pozornosť druhých (Nosáľová/Paličková 1988, 10). Ľudia sa snažili obliekaním ukázať aj svoju vlastnú moc a postavenie, a to tým viac, čím viac sa začali deliť na vládcov a ovládaných. Človek teda nosil odev, aby prekonal svoj pocit menejcennosti a cítil sa nadradený ostatným živým tvorom (Živná 1976, 9).

Vznik a vývoj odevu ovplyvnili predovšetkým geografické a klimatické podmienky. Avšak na celkové formovanie ľudového odevu okrem nich vplývali i ďalšie znaky, s ktorými môžeme viac či menej rátať i v praveku. Sú to:

- biologické faktory, teda príslušnosť k pohlaviu, vek, stav a zaradenie do rodinného i do širšieho (dedinského) kolektívu,
- druh zamestnania a práce,
- spoločenská a triedna príslušnosť,
- náboženstvo,
- styk s historickou módou a cudzinou (Nosáľová 1983, 9).

Ešte pred II. svetovou vojnou bol kroj na našom území výrazným znakom, ktorý jasne dával najavo odkiaľ jeho nositeľ pochádzal, k akej spoločenskej vrstve patril, čím sa zaoberal, či už vstúpil do manželstva alebo bol slobodný, ba i to, akého bol náboženstva (Nosáľová/Paličková 1988, 5). Napriek tomu, že v praveku pravdepodobne nedochádzalo k takej výraznej diferenciácii kroja, ako tomu bolo v novoveku, isté rozdiely existovali. Poukazujú na to práve nálezy tak z hrobov, ako aj z depotov jednotlivých kultúr či skupín.

V novoveku výzdoba súčastí odevu (výšivky, tkaniny, čipky, aplikácie, šnurovanie) bezprostredne súvisela s vývojom kroja. Vznikla na miestach pôvodných účelových švov, akými bolo spájanie, upevňovanie, riasenie a ukončovanie odevu (Nosáľová 1983, 14). Obdobne tomu bolo i v praveku, kde sa súčasťou dobového kroja stali rôzne závesky, nášivky, gombíky, ihlice a spony, ale aj šperky zdobiace hlavu či rôzne časti končatín, ktorými sa obyvatelia jednotlivých kultúr od seba odlišovali.

HISTÓRIA A STAV BÁDANIA

Vo všeobecnosti je odev populárnou témou nielen pre etnológov, ale i pre archeológov. Rekonštrukciou odevu tej-ktorej doby či kultúry sa snažia o priblíženie danej spoločnosti.

Napriek tomu, že vyšlo viacero prác zaoberajúcich sa rekonštrukciou pravekého šatu, a to najmä z pera zahraničných autorov, všimame si len tie, ktoré sa venujú dobe bronzovej, pričom oblasťou nášho záujmu je najmä odev kultúr chronologicky súčasných s lužickou kultúrou, resp. odev ľudu lužickej kultúry.

G. Schumacher-Matthäus (1985) analýzou troch druhov prameňov, a to hrobových nálezov, depotov a antropomorfných plastík zo staršej až počiatku mladšej doby bronzovej, vytvorila ženský, ale aj mužský kroj viacerých archeologických kultúr v Karpatskej kotline. Podľa kombinácie šperkov vytvorila 7 skupín súborov, a to s diadémom, príveskom, s kombinovanou ozdobou nachádzajúcou sa na zadnej časti hlavy (Kopfrückenschmuck), nákrčníkom, ozdobou hrude, nánožníkmi a náramenicami (Handschutzspiralen).

Všeobecný pohľad na praveký kroj, s dôrazom na dobu bronzovú, podala vo svojom článku J. Rosen-Przeworska (1949), pričom sa dotkla i spoločenských otázok spojených práve s odevom.

Práce venujúce sa jednotlivým šperkom a súčastiam odevov, ako aj snaha o rekonštrukciu kroja, nechýbajú ani v slovenskej archeológii.

Problematika terminológie šperkov a súčastí odevu bola u nás spracovaná širokým autorským kolektívom v publikácii obsahujúcej jednak názvoslovie druhov a typov šperkov a súčastí odevu, ako aj ich morfológických častí v štyroch jazykoch (slovenskom, anglickom, francúzskom a nemeckom), jednak ich grafické zobrazenie (Bujna et al. 1996).

V rámci edície Prähistorische Bronzefunde (PBF) vyšli publikácie o ihliciach (Novotná 1980), sponách (Novotná 2001), záveskoch (Furmánek 1980), ako aj o nákrčníkoch a diadémoch (Novotná 1984). Okrem týchto súborných prác bolo publikovaných množstvo článkov a príspevkov venujúcich sa šperkom a súčastiam odevu, v ktorých sa mnohokrát autori venovali aj problematike ich funkcie a nosenia (Demeterová 1977, 449-462; Furmánek 1982, 315-344; Novotná 1967, 47-68; 1982, 97-106; Paulík 1959, 328-362; Paulík/Chropovský 1971, 25-47).

Z pera V. Furmánka a K. Pietu vyšlo prvé slovenské dielo približujúce praveký a včasnodedinný odev nielen odbornej, ale aj širokej verejnosti (Furmánek/Pieta 1985). Na základe archeologického materiálu z územia Slovenska a pomocou analógií z iných oblastí predstavili spôsoby odievania od paleolitu až po 5. storočie nášho letopočtu, pričom text doplnili fotografiami zobrazujúcimi možnú aplikáciu nájdených artefaktov práve na ženskom kroji.

Ženský i mužský kroj doby bronzovej v krátkosti opísal V. Furmánek (2004, 79 nn.) v rámci publikácie, ktorá bola vydaná k výstave Zlatý vek v Karpatoch.

Kroj staršej doby bronzovej, konkrétne ľudu nitrianskej, únětickej a maďarovskej kultúry, predstavil J. Bátora (2000). Vychádzal z jednotlivých typov ozdôb uložených na/pri kostrách v hroboch na pohrebisku v Jelšovciach. Vďaka antropologickým analýzám vypracoval kroj nielen podľa pohlavia, ale aj podľa veku (infans II - matus II/senilis) pochovaných jedincov.

O rekonštrukciu slávnostného ženského kroja strednej doby bronzovej (stredodunajskej mohylovej a karpatskej mohylovej kultúry) sa vo svojej diplomovej práci pokúsila A. Slaná (2003), pričom pre každú z nich vypracovala niekoľko typov.

Z územia Slovenska máme najlepšie rozpracovaný odev mladobronzovej čačianskej kultúry, a to zásluhou J. Paulíka. Prvou významnou prácou o mladobronzovom odevu je jeho rekonštrukcia slávnostného ženského kroja z mohyly v Dedinke, ktorá bola záverečnou časťou príspevkov o danej mohyle (Paulík 1986, 69 nn.). Kresbovú rekonštrukciu čačianskej ženy spravil aj z hrobu v mohyle v Kolte. Ďalšou rekonštrukciou bol slávnostný ženský pohrebný kroj z „hrobového depotu“ z Bratislavy-Rusoviec. Taktiež ide o odev čačianskej kultúry z prelomu stupňov BD a HA1 (Schmidtová/Baxa/Paulík 2002, 277 nn.).

V protiklade s krojom čačianskej kultúry stojí kroj kultúry lužickej, ktorému doposiaľ na Slovensku nebola venovaná takmer žiadna pozornosť. Krojom nami skúmanej kultúry sa zaoberala vo svojej štúdiu jedine M. Novotná (1986, 149-159). Porovnávala v nej materiálnu náplň hrobov a depotov lužickej kultúry a stredodunajských popolnicových polí v časovom rozpätí od prelomu raných k starším obdobiam popolnicových polí po ich stredné obdobie, avšak bez pokusu o jeho rekonštrukciu.

Okrem uvedeného príspevku nie je dosiaľ ďalší, ktorý by sa zaoberal krojom ľudu lužickej kultúry z územia Slovenska.

Inak je tomu v Poľsku, kde sa problematike kroja venuje viacero prác, ba dalo by sa povedať, že majú v tomto smere akési prvenstvo. Práve z tohto dôvodu považujeme za potrebné v stručnosti poinformovať o prácach venujúcich sa kroju hornosliezsko-malopoľskej skupiny lužickej kultúry, ktorá je vďaka kostrovým hrobom užitočnou pomôckou pri rekonštrukcii kroja lužickej kultúry i na Slovensku.

Existuje viacero prác zaoberajúcich sa opisom kroja, i keď väčšinou nejde o ucelené štúdie venujúce sa výhradne kroju či jeho súčastiam, ale len o kapitoly v rámci publikovaného pohrebiska. Poľskí bádatelia v nich opisovali nielen vzhľad jednotlivých predmetov, ale zamýšľali sa aj nad otázkou funkcie a spôsobu nosenia ozdôb a súčastí odevu, ako aj vzťahu medzi pohlavím a hrobovou výbavou (*Abłamowicz 1994*, 54-62; *Błaszczuk 1965*, 167-176; *Dobrzańska-Szydłowska/Gedl 1962*, 86-100; *Jażdżewski 1932*, 109-112; *Nosek 1946*, 297; *Reyman 1929*, 63; *Szydłowska 1972*, 36-70). Veľká pozornosť bola venovaná najmä ozdobám hlavy, a to diadémom a špirálovitým krúžkom (*zawieszki skroniowe*; *Dąbrowski 1993*, 5-16; *Pfützenreiter 1938*, 240, 241; *Szydłowska 1963*, 44 nn.).

Celkovú rekonštrukciu ženského i mužského kroja hornosliezsko-malopoľskej skupiny lužickej kultúry z neskorej doby bronzovej a včasnej doby železnej urobila vo svojej diplomovej práci *P. B. Kowalczyk (2005)*.

Pokiaľ ide o pokusy s rekonštrukciou ženského kroja z krajín blízkych nášmu územiu a časovo spadajúcich do obdobia rozšírenia lužickej kultúry, treba spomenúť niekoľko rekonštrukcií tohto ženského odevu zo zadunajského čačianskeho pohrebiska Bakonyjako (*Jankovits 1992*, 261 nn.), rekonštrukciu odevu nositeľky čačianskej kultúry na základe hrobu z dolnorakúskeho Zurndorfu (*Helgert 1995*, 197 nn.), ako aj rekonštrukciu podľa pohrebu ženy patriacej k spoločenskej elite velatickej kultúry z moravských Ivanovic na Hanej (*Parma 2004*, 429 nn.).

TEXTILNÁ VÝROBA

V tejto kapitole sa nebudeme zaoberať typmi vlákien či technikami, ani podrobným opisom jednotlivých nástrojov slúžiacich na výrobu textílií, a to najmä z dôvodu, že táto problematika už bola za súčasného stavu poznania dostatočne spracovaná (pozri *Belanová 2002*). Podstatou kapitoly bude nahliadnuť do problematiky textilnej výroby v oblasti lužickej kultúry na našom území na základe zozbieraného archeologického materiálu spájaného práve s textilnou výrobou, ako aj stručne poinformovať o funkcii týchto predmetov.

Zo skúmanej oblasti nie sú známe žiadne priame doklady textílií, čo bezpochyby súvisí s tamojšími pedologickými podmienkami.¹ Z tohto dôvodu sme odkázali len na sekundárne pramene dokazujúce existenciu textílií, akými sú predmety používané na ich výrobu. K takýmto signifikátorom patria počas celého praveku, počnúc neolitom, ale aj v ranej dobe dejinnej, dva druhy nálezov - hlinené prasleny a závažia (*Furmánek/Veličik/Vladár 1991*, 246).

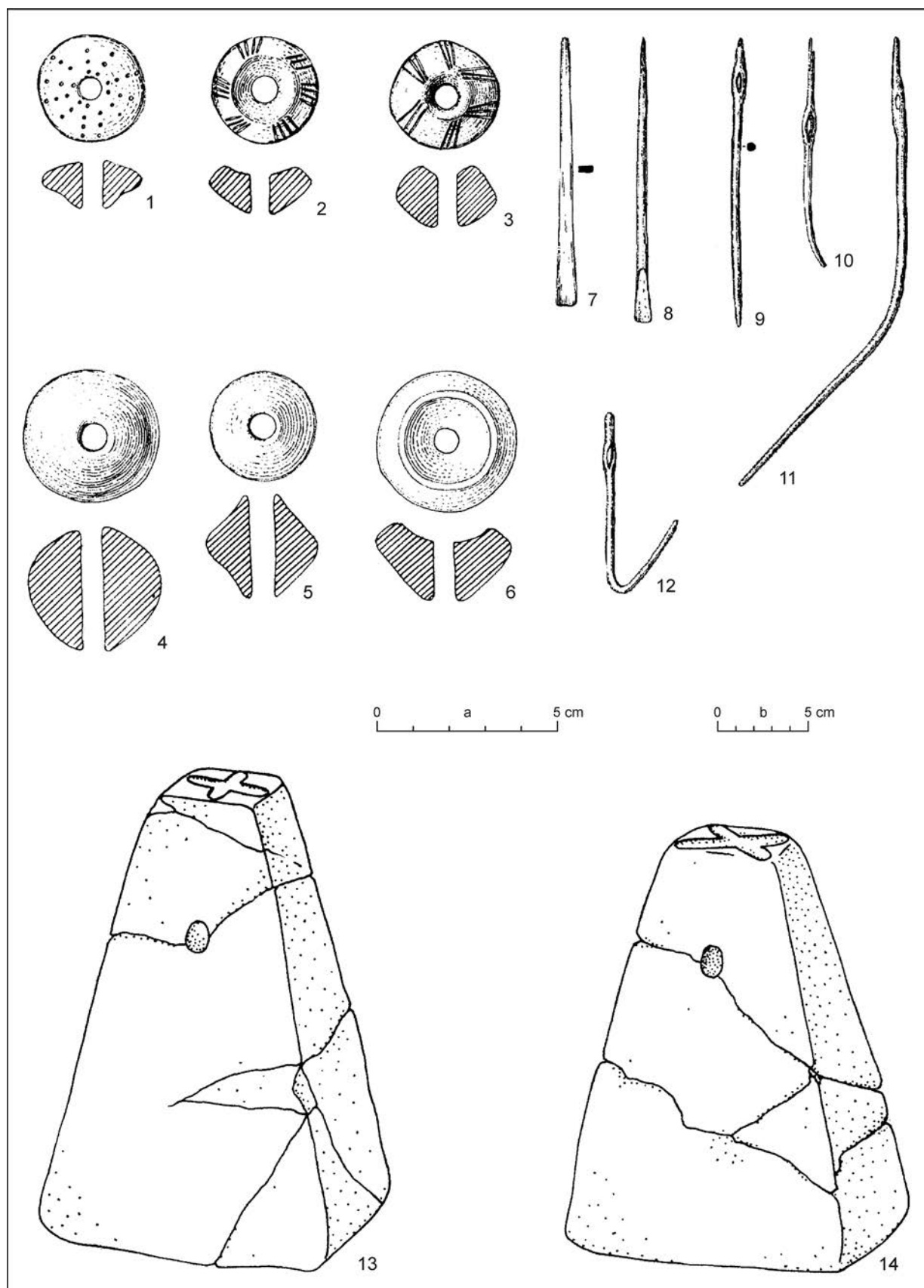
Praslen nasadený na paličku, najčastejšie drevenú, zabezpečoval rotáciu vretena slúžiaceho na pradenie (*Belanová 2002*, 17). Vďaka experimentom sa dokázalo, že ľahké a malé prasleny sa využívali pri pradení vlny, zatiaľ čo ťažšie prasleny slúžili na pradenie ľanu alebo hrubej priadze (*Furmánek/Pieta 1985*, 19). V neolite sa okrem klasických hlinených praslenov používali aj vybrúsené časti keramiky a kameňa do okrúhleho tvaru. Dôležitým doplnkom pri pradení bola praslica, t. j. vidlicovitá žrdka s kúdeľou pripevnených vlákien, ktorá sa však v archeologickom materiáli takmer nevyskytuje (*Belanová 2002*, 18 n.).

Hlinené závažia boli súčasťou krosien, na ktorých sa tkaním spracúvali nite zhotovené zo spradených vlákien. Avšak horizontálne prevrtnané závažia sa nemuseli používať iba na napínanie osnovy krosien, ale tiež ako zariadenia na súkanie a navíjanie priadze, kedy sa medzi dve závažia vsunulo vreteno stabilizované na oboch koncoch praslenmi (*Belanová 2002*, 20 nn.).

Okrem predmetov slúžiacich na vyhotovovanie textílie sa stretávame aj s tými, ktoré sa využívali pri ich spracovávaní. K týmto predmetom sa radia hlavne ihly, no nemožno vylúčiť ani nožičky, ktoré pri zhotovovaní odevu pravdepodobne tiež našli svoje uplatnenie.

Na domácu výrobu tkanín v rámci lužickej kultúry na severnom Slovensku poukazujú viaceré nálezy objavené na sídliskách. Na otvorenom sídlisku Dolný Kubín III-Medzihradné sa vyskytli bronzové ihly, kostené šidlá, hlinené tkáčske závažia a iné pomôcky. Ihlica s uškom, nájdená v objekte, mohla slúžiť aj na šitie. Početné prasleny diskovitého alebo kužeľovitého tvaru, tkáčske závažia a kostené šidlá sa našli na opevnenom sídlisku na Tupej skale nad Vyšným Kubínom (*Čaplovič 1987*, 105 nn.). Pracovné priestory na tkanie látok sa odkryli na opevnenom sídlisku v Istebnom-Hrádku. V priestore pozdĺž zrubového paženia zemného valu sa narazilo na rad blízko seba uložených hlinených tkáčskych závaží, ktoré boli pôvodne zavesené na osnove pripevnenej na zrubovej stene, pričom bol celý výrobný objekt prekry-

¹ Zo susednej Moravy z lokality Staré Město pochádza nález tkaniny z mladšej doby bronzovej (HA), z prostredia velatickej kultúry (*Hrubý 1969*, 52 n.) a niekoľko dokladov tkanín sa zachovalo aj na území hornosliezsko-malopoľskej skupiny lužickej kultúry v Poľsku, napr. tkaniny z ovčej vlny, pochádzajúce z pohrebiska v Łabędach-Przyszwóce (*Dobrzańska-Szydłowska/Gedl 1962*, 101 n.).

Obr. 1. Doklady textilnej výroby z osady v Pobedime. 1-12 - kultúrna vrstva; 13, 14 - objekt 2/69. Mierky: a - 1-13; b - 14, 15. Podľa: Studeníková/Paulík 1983.

tý strechou (Čaplovič 1987, 135, obr. 64). Chata, pravdepodobne výrobný objekt, s deviatimi hlinenými tkáčskymi závažiami sa odкрыla aj na južnej strane akropoly opevneného sídliska Ostražica nad Nižnou (Čaplovič 1987, 155). Do doby bronzovej, konkrétne do jej mladšej fázy (BD-HA), boli však datované len nálezy z Dolného Kubína III. Všetky ostatné doklady tkáčstva pochádzajú až z doby halštatskej.

V Žiline, v časti Závodie, v polohe Pod Skalkou sa v strede výplne objektu 2/78 sústreďovali nálezy keramiky spolu s kusmi prepálenej mazanice, medzi ktorými bolo i hlinené závažie s obdĺžnikovou podstavou. Objekt je datovaný do mladšej až neskorej doby bronzovej, t. j. do stupňov HA-HB (Moravčík 1980b, 177 n.).

Produkcia textilu je doložená tiež na území západného Slovenska. V Hornom Srní, na vrchu Ostrá hora, kde bolo vybudované opevnené hradisko, sa našli viaceré hlinené prasleny a závažia, ako aj kostenná a parohová industria. Avšak kultúrne zaradenie daných predmetov je problematické, a to vzhľadom na to, že okrem obyvateľov lužickej kultúry, žijúcich na hradisku počas neskorej doby bronzovej, obýval hradisko aj ľud púchovskej kultúry (LTC2/LTB; Cheben 1998, 80). Nálezy praslenov a ihlanovitých závaží pochádzajú aj z lužického opevneného sídliska v Zemianskom Podhradí, datovaného do konca mladšej doby bronzovej až začiatku doby halštatskej (Veličik/Romsauer 1994, 231).

Z polohy Pri bokšínskom jarku v Čachticiach sa pri povrchovom zbere našlo poloblúkovité hlinené „pečatidlo“², hlinené koliesko a zlomok závažia, datované do konca doby bronzovej, resp. na počiatok doby halštatskej. Do toho obdobia sú datované aj fragmenty hlinených závaží, nájdené v sídliskových objektoch z Vrbového, ako aj praslen objavený na sídlisku vo Veľkých Kostoľanoch (Veličik/Romsauer 1994, 42 nn.).

Zlomky ihlanovitých závaží z Piešťan-Kocuríc sú črepmi datované do mladšej a neskorej doby bronzovej a predstavujú sliezsku fázu lužickej kultúry (Studeníková 1980, 198).

Tkáčstvo a textilná výroba je doložená aj na nížinnom sídlisku v Pobedime-Hradištiach. V jame 2/69, považovanej za výrobný objekt, sa vyskytovalo osem hlinených ihlanovitých závaží (obr. 1: 13, 14), ktoré predstavujú pozostatky tkáčskeho stavu. Ďalšie zoskupenia závaží sa našli v rôznych miestach osady a tri ihlanovité závažia sa objavili dokonca vo výplni šachty studne (objekt 1/67). Spolu s množstvom hlinených praslenov (obr. 1: 1-6), ako aj s bronzovými ihlami s uškom (obr. 1: 9-12) a zahrotenými šidlami (obr. 1: 7, 8) vypovedajú o značne rozvinutej textilnej výrobe. Objekty 1/67 a 2/69 sú datované do záverečnej (halštatskej) fázy osídlenia (Studeníková/Paulík 1983, 64 nn.).

V Dolných Vesteniciach sa povrchovým prieskumom v polohe Za záhradami našli keramické kolieska a prasleny, datované sprievodnou keramikou do horizontu II lužickej kultúry až po sliezsky stupeň (Barta 2000, 22 n.).

Jeden dvojkonický hlinený praslen pochádza z rozrušeného žiarového hrobu na pohrebisku v Nedanovciach, ktoré je datované do mladšej až neskorej doby bronzovej (Ruttkay/Ruttkayová/Varsik 1988, 119, obr. 38: 5).

Početné doklady textilnej výroby sú z územia Topoľčian a jeho okolia. Vďaka záchranným prácam na polohe Sihof v Topoľčanoch sa preskúmalo 16 kultúrnych jam obsahujúcich keramiky, ako aj fragment vrchnej časti závažia s otvorom. Dvojkonický praslen so zväzkami šikmých rýh sa spolu s črepmi objavil v objekte z profilu výkopu vodovodnej ryhy z polohy Hrad. Zo zberu na polohe Škvorákova tehelňa pochádzajú tri kužeľovité závažia a pár porušených kužeľovitých závaží bol objavený záchranným výskumom. Z polohy Stavenisko hydinárskeho závodu pochádzajú okrem črepov a zlomkov bronzových ihlíc aj hlinené kolieska (Wiedermann 1985, 21, 22), ktoré mohli plniť rovnakú funkciu ako prasleny.

Povrchovým zberom v Hajnej Novej Vsi sa získalo niekoľko praslenov a koliesok (Wiedermann 1985, 17), avšak vzhľadom na skutočnosť, že v keramickom materiáli bola doložená aj prítomnosť bošáckej skupiny, ich príslušnosť k lužickej kultúre je otáznava.

Z konca mladšej až prvého stupňa neskorej doby bronzovej (HA2-HB1) pochádza žiarový hrob z Ludańíc, v ktorom sa okrem popolnice a dvoch náramkov vyskytol aj praslen (Veličik/Romsauer 1994, 95).

Jeden praslen pochádza tiež z obce Kovarce (Wiedermann 1985, 28) a dva neúplné prasleny, radené do konca doby bronzovej až počiatku doby halštatskej (HB3-HC1), sa objavili prieskumom v polohe Sádocké močidlá v Klátovej Novej Vsi (Veličik/Romsauer 1994, 79 n.). Do súvisu s hradiskom na vrchu Marhát sa dávajú sídliskové objekty z Nitrianskej Blatnice, v ktorých sa okrem iného našlo aj niekoľko praslenov (Veličik/Romsauer 1994, 127).

Fragment veľkého ihlanovitého závažia s jamkou na vrchole pochádza z povrchového zberu v Nitrianskej Strede (Wiedermann 1985, 15, 33, tab. II: 7).

Do neskorej doby bronzovej je datovaný objekt 8, preskúmaný na Svätoplukovom námestí v Nitre. Okrem početnej keramiky z neho pochádza aj praslen (Ruttkay 2006, 168, obr. 93: 4). Prasleny a menšie

² Hlinené pečatidlo, taktiež označované ako pintadera, slúžilo pravdepodobne na farbenie textilu; v hroboch sa často vyskytuje spolu s praslenmi, čo je hodnotené ako dôkaz pre spojitost s textilnou produkciou (Chochorowski 1985, 83).

kolieska s otvorom sa vyskytli aj v mlado- a najmä neskorobronzových objektoch nájdených v Nitre v polohe Šindolka-Pri prameni (*Ruttkay/Ruttkayová* 2006, 174, obr. 103).

Neďaleko od Nitry, v obci Veľký Lapáš, bola v záhrade J. Kiša objavená kužeľovitá zásobná jama z neskorej doby bronzovej, obsahujúca črepy, kusy mazanice a fragment hlineného ihlanovitého závažia. K týmto nálezom možno pripočítať aj ďalšie dve ihlanovité hlinené závažia, ktoré našiel a odovzdal majiteľ pozemku (*Ružičková/Bednár* 1992, 94).

Šesť praslenov a jedno závažie pochádza z výšinného sídliska v polohe Hrádok v Lieskovci, nachádzajúce sa neďaleko Zvolena. Podľa množstva nálezov vyskytujúcich sa na sídlisku ich možno s najväčšou pravdepodobnosťou zaradiť do doby bronzovej (*Malček* 2003, 81).

Zatiaľ najjužnejším nálezom dokladujúcim textilnú výrobu ľudu lužickej kultúry je hlinený dvojkónický praslen z areálu hradiska Krivín v Rybníku, okres Levice (*Bátora* 2006, 29).

Z vyššie uvedeného prehľadu vyplýva, že v rámci rozšírenia lužickej kultúry sa artefakty dokladujúce textilnú výrobu geograficky koncentrujú na Orave, na západnom Slovensku v okolí Trenčína, Piešťan, Topoľčian a Nitry, zo stredného Slovenska pochádzajú z okolia Zvolena.

Všetky známe doklady tejto remeselnej činnosti pochádzajú takmer výlučne zo sídliskových objektov. Pokiaľ je nám známe, praslen sa vyskytol len v dvoch hrobách z neskorej doby bronzovej. V hrobách sa hlinené závažia spolu s praslenmi pravidelne objavujú až od doby halštatskej (*Belanová* 2002, 20).³ Tieto ženské atribúty väčšinou nasledovali do hrobu zomrelú ženu. Predsa ich však nedostala každá, čo azda naznačuje, že praslen bol označením určitého sociálneho postavenia ženy (*Eibner* 2001, 108). Vreteno teda zohrávalo v živote ženy určitý význam (pozri *Eibner* 1986, 39 nn.).

Zaujímavé je aj zistenie, že na rozdiel od mladšej a neskorej doby bronzovej, kedy sa textilná výroba objavuje na otvorených sídliskách, na konci neskorej doby bronzovej a najmä v dobe halštatskej sa koncentruje na opevnených hradiskách. Súvisí to predovšetkým s rozvojom hospodárskej činnosti, s pokročilejšou organizáciou a pravdepodobne aj s postupným prehľbovaním sociálnej diferenciácie (*Veliačik* 1983b, 21), ktorá sa neprejavovala len v pohrebnom ríte, ale aj v osídlení. Dokladajú to aj otvorené sídliská nachádzajúce sa na nízkych terasách a v nive rieky Nitry v nadmorskej výške do 150 m, pri ktorých je zjavný ich roľnícky charakter. Ten potvrdzuje výskyt zásobnicových jám, absencia špecializovaných remesiel, ako aj poloha týchto sídlisk. S najväčšou pravdepodobnosťou zásobovali obyvatelov hradísk poľnohospodárskymi výrobkami (*Romsauer* 1993, 48 n.).

Výnimkou je sídlisko v Pobedíme, ktoré napriek nížinnému, neopevnenému charakteru, zohrávalo z hľadiska organizácie hospodárskeho, ako aj spoločenského života významnú úlohu. Výhodná geografická poloha a prirodzená ochrana lokality vodnými tokmi a močiarom mu dávali charakter hradiska, čo v konečnom dôsledku potvrdzuje aj výskyt špecializovanej remeselnej výroby (*Studeníková/Paulík* 1983, 104).

Pokiaľ ide o časové zaradenie výskytu praslenov a tkáčskych závaží, môžeme konštatovať, že väčšina z nich je z obdobia neskorej doby bronzovej, resp. z jej konca, a zo začiatku doby halštatskej, datovaných Reineckeého stupňami HB3-HC1. Práve doba halštatská bola obdobím, kedy v celej strednej Európe dochádzalo k mimoriadnemu rozmachu textilnej výroby (*Studeníková/Paulík* 1983, 102). Okrem už spomenutých hrobov s praslenmi a tkáčskymi závažiami pochádzajú z tohto obdobia i vyobrazenia žien-tkáčok.⁴ Zobrazenie pradenia a tkania, činností tradične vykonávaných ženami, malo i symbolický význam - priadla sa niť života a tkal sa jeho osud (*Stegmann-Rajtár* 2005, 61). Vreteno a pradenie sa často vysvetľujú ako atribúty všetkých „bohýň-matiek“ či „lunárnych bohýň a tkáčok osudu“ (*Belanová* 2003, 8). Kultový význam tkania dokladajú aj domy s ojedinelým výskytom tkáčskych závaží v centrálnej časti hradiska na Molpíre, ktoré leží na rozhraní východo-halštatského a lužického kultúrneho okruhu. Tieto závažia neboli súčasťou tkáčskeho stavu, ale predstavovali akési idoly, nositeľov osobnej symboliky. Niektoré z nich boli zdobené figurálnymi alebo inými motívami, iné boli bez výzdoby (*Stegmann-Rajtár* 2000, 458 n.).

Keďže veľké množstvo nami skúmaného materiálu pochádza len z povrchového zberu, prípadne záchranných akcií, ktoré často neposkytujú dostatočnú vypovedaciu hodnotu, nemožno považovať doterajšie zistenia o dokladoch textilnej výroby ľudu lužickej kultúry za konečné a nemenné. K osvetleniu tejto problematiky by nepochybne prispeli systematické výskumy všetkých typov sídlisk.

³ Na pohrebisku kultúry Vekerzug v Chotíne bol praslen pomerne častým nálezom v ženských hrobách; najčastejšie sa vyskytoval jeden kus, v troch prípadoch to boli tri kusy a v jednom prípade dokonca tri prasleny (*Dušek* 1966). Naproti tomu sa však na pohrebisku lužickej kultúry z toho istého obdobia v Dolnom Kubíne II nenašiel ani jeden praslen (*Čaplovič* 1977). Jeden, príp. dva prasleny sa objavili v niekoľkých hrobách na pohrebisku lužickej kultúry v Moravičanoch na Morave, pričom všetky tieto hroby boli datované až do doby halštatskej (*Nekvasil* 1982).

⁴ Tkáčska scéna je vyobrazená na nádobe z mohyly 27 na pohrebisku Sopron-Burgstall (*Eibner* 1986, tab. 1), na bronzovom tintinabule z Bologne, ako aj na operadle dreveného trónu z Verucchio v Taliansku (*Kossac* 1992 - cit. podľa: *Eibner* 2001, obr. 2b, 2c).

ANALÝZA NÁLEZOV

Úvod do problematiky

V archeologickej literatúre sa stretávame so štyrmi druhmi nálezov; sú to sídliskové nálezy, hrobové celky, hromadné a ojedinelé nálezy. Ako vyplýva už z podnázvu, v našej práci vychádzame len z dvoch z nich, a to z hrobových a hromadných nálezov.

Hroby a depoty ako jednorazovo archeologizované a úmyselne uložené súbory predmetov predstavujú kvalitatívne prvotriedne súbory. Výbava hrobov predstavuje výber zo známych (rituálnych) príčin, na rozdiel od depotov, ktoré sa skladajú z výberov na základe rôzne motivovaných, z časti nezistiteľných kritérií (Vencl 2001, 600).

Skôr ako začneme s analýzou jednotlivých artefaktov, považujeme za potrebné aspoň v krátkosti poinformovať, čo chápeme pod pojmom hrobový celok a depot, ako aj o zvykoch pochovávaní a deponovania konkrétne nositeľov lužickej kultúry na území Slovenska.

Hrob predstavuje intencionálny nálezový celok, ktorý tvorí len hrobová výbava, nie výplň hrobových jám (Vencl 2001, 595 n.).

Pohrebný rítus ľudu lužickej kultúry na území Slovenska bol výlučne žiarový. Svojich mŕtvych spaľovali a pochovávali na rozsiahlych popolnicových poliach (Kujovský 2006, 63).

Úprava hrobu bola rôzna. Pre staršie obdobie sú charakteristické mohyly s kamenným obložením. Kamenné prstence, objavujúce sa od prechodu medzi strednou a mladšou dobou bronzovou, označovanou aj ako horizont Liptovský Mikuláš-Ondrašová, boli nahradené v mladšej dobe bronzovej (v horizonte Diviaky nad Nitricou I) tzv. plnými kamennými kruhmi. V nasledujúcom horizonte (Diviaky nad Nitricou II) končí výskyt mohýl s plným kamenným kruhom a miesto nich sa objavujú hroby prikryté skupinou kameňov navršných do menšej mohylky (Veliačik 1982, 79 nn.). Popri hroboch pod mohylou existovali aj tzv. ploché hroby, teda hroby bez mohylového násypu. V mladšom období sa objavujú i hroby s kamennými skrinkami.

Spôsob uloženia spolnotených zvyškov zomrelých jedincov tiež nebol jednotný. Prevládalo uloženie v urne, najmä v staršom a strednom období trvania lužickej kultúry. Časté bolo prikrývanie popolnic misou obrátenou hore dnom alebo kamennou platňou, ako aj porušenie dna urny otvorom, ktorý je často označovaný ako otvor pre dušu. Od konca doby bronzovej sa však čoraz viac presadzovali tzv. jamkové hroby, v ktorých boli zvyšky kremácie pôvodne uložené buď v nejakom obale z organického materiálu, alebo len voľne rozsypané na dne menšej hrobej jamy (Furmánek/Veliačik/Vladár 1991, 136).

V starších stupňoch (Martin-Mikušovce) bola v hrobe spravidla len jedna urna, pričom ojedinele sa vyskytli aj hroby s dvoma urnami. V týchto prípadoch možno hovoriť o spoločnom hrobe dvoch jedincov. Viacurnové hroby v tejto dobe vystupujú ako zriedkavý úkaz. Inak je tomu v závere mladšej a hlavne v neskoršej dobe bronzovej, kedy tvoria hroby s jednou urnou iba malé percento a vo väčšine hrobov sa nachádzajú dve a viac urien (Hrubeč/Kujovský 1994, 14).

Hrobový inventár pozostával okrem popolnice a jej prikrývky z rôzneho počtu nádob, menej častými boli bronzové predmety (Furmánek/Veliačik/Vladár 1991, 136), ktoré boli niekedy prepálené (napr. na pohrebisku v Beluši boli bronzové predmety vo všetkých prípadoch poznačené žiarom, čo svedčí o tom, že ich mal mŕtvy počas kremácie na/pri sebe; Furmánek 1970, 438), v iných prípadoch bez stôp po ohni (dobře zachované bronzové predmety, nepoškodené ohňom, boli na pohrebisku v Diviakoch nad Nitricou, čo znamená, že netvorili súčasť alebo doplnky odevu mŕtveho, ale boli do popolnice vkladané ako milodary; Pivovarová 1959b, 320). Na bronzovú industriu sú bohaté predovšetkým hroby pod mohylou. Aj keď sa medzi jednotlivými pohrebiskami prejavujú rozdiely, bronzová industria je zastúpená na všetkých preskúmaných pohrebiskách s mohylami (Pivovarová 1965, 124).

Depot, označovaný taktiež ako hromadný nález či poklad, definoval O. Montelius ako súbor najmenej dvoch zámerne a súčasne uložených artefaktov, ktoré však nemôžu byť súčasťou hrobej výbavy alebo predstavovať sídliskové pozostatky v zmysle náhodného zoskupenia nálezov vo vrstve či jame (Montelius 1903, 10 n. - cit. podľa: Salaš 2005, 12). Rozhodujúcim kritériom pre označenie nálezu za depot je teda úmysel uložiť predmety spolu, pričom množstvo kusov a ráz nerozhoduje (Novotná 1970, 129). V tomto

duchu predovšetkým nemeckí archeológovia zastávajú názor, že ako depot, teda zámerne uložený predmet, možno chápať aj tzv. ojedinelý nález, tradične považovaný za náhodne stratený predmet. Túto myšlienku ďalej rozvíja M. Salaš, ktorý navrhuje používať termín depozitum, pričom by sa ojedinelý nález označoval ako jednokusové (solitérne) depozitum a hromadný nález ako viackusové depozitum (Salaš 2005, 13 n., tam aj ďalšia literatúra).

Deponovanie, teda ukladanie rôznych druhov predmetov, možno vzhľadom na markantný počet práve v dobe bronzovej považovať za fenomén tejto doby. Príčin deponovania bolo viacero. Podľa toho, či boli depoty ukladané s úmyslom neskoršieho vyzdvihnutia (reverzibilné depozitá), alebo malo byť deponovanie trvalé (ireverzibilné depozitá), ich možno interpretovať ako nerituálne (spravidla reverzibilné depozitá profánneho významu) a ako rituálne (ireverzibilné depozitá socio-kultového významu). Na základe týchto dvoch typov môžeme o nich ďalej uvažovať ako o pokladoch schovaných v stave ohrozenia a v období nepokojov, ako o skladoch metalurgov, prípadne migrujúcich zlievačov, ba dokonca sa objavila teória o zámernom zničení bronzov, aby sa tým zvýšil dopyt po bronzových produktoch. Možno ich tiež interpretovať ako obetiny a votívne dary, ako predmety zasvätené či rituálne aplikované, ktoré boli znehodnotené a uložené do zeme za účelom zabránenia ich znesväteniu a profánnemu použitiu, ako výbavu vopred ukladajú pre posmrtný život, prípadne ich možno dávať do súvisu s kultom predkov (Salaš 2005, 225 n.). Nemožno však vylúčiť ani spojenie profánneho a kultového motívu ukladania depotov, pretože, ako dosvedčujú viaceré etnohistorické pramene, aj celkom profánne výrobné aktivity boli silne ritualizované (Eliade 1994, 81 n. - cit. podľa: Salaš 2005, 227).

Pri interpretácii jednotlivých depotov zohráva významnú úlohu nielen obsah a stav zachovanosti predmetov, ale najmä prostredie, v ktorom sa depot našiel a spôsob jeho uloženia (Furmánek/Vladár 2003, 73).

Najstaršie depoty, viažuce sa priamo s metalurgickou produkciou ľudu lužickej kultúry na Slovensku, pochádzajú z jeho mohylového horizontu Mikušovce (Reineckeho stupeň BD; Novotná 1982, 97 n.). Z predchádzajúceho obdobia (z horizontu Martin a Liptovský Mikuláš-Ondrašová) nie je známy žiaden hromadný nález (Veličik 1983a, 167 n.). Depoty zo stupňa BD sa dajú vzhľadom na svoj pôvod rozdeliť do dvoch skupín. Prvú tvoria depoty obsahujúce importy z prostredia pilinskej kultúry, druhú predstavujú monotypové depoty typu Malá Vieska, považované za produkty domácej, lužickej výroby (Veličik 1983a, 146 n.).

V nasledujúcom období, v horizonte Martinček-Bodrog, dochádza k nárastu bronzových depotov, ktoré svojou náplňou nezriedka zdôrazňujú osobitosť ľudu lužickej kultúry z územia Slovenska. V zhode s rovnakými prejavmi v celej strednej Európe, aj na nami skúmanom území dochádza k najväčšej koncentrácii depotov práve v tomto horizonte (Novotná 1982, 99 nn.).

Do poslednej fázy mladšej doby bronzovej, do horizontu Trenčianske Bohuslavice, patrí len menšia skupina depotov. V ich obsahu je viditeľný rozdiel medzi depotmi zo západných a zo severnejšie položených oblastí lužickej oikumeny, pre ktoré sú v tomto stupni tiež typické čisté depoty mečov (Novotná 2000, 376).

Zatiaľ čo sa ukladanie bronzových depotov v neskoršej dobe bronzovej v oblasti juhovýchodných popolnicových polí výrazne zmenšilo a v oblasti stredodunajských popolnicových polí takmer úplne zaniklo, v prostredí lužickej kultúry bola tezaurácia bronzových depotov stále na vysokej úrovni (Furmánek/Veličik/Vladár 1991, 266).

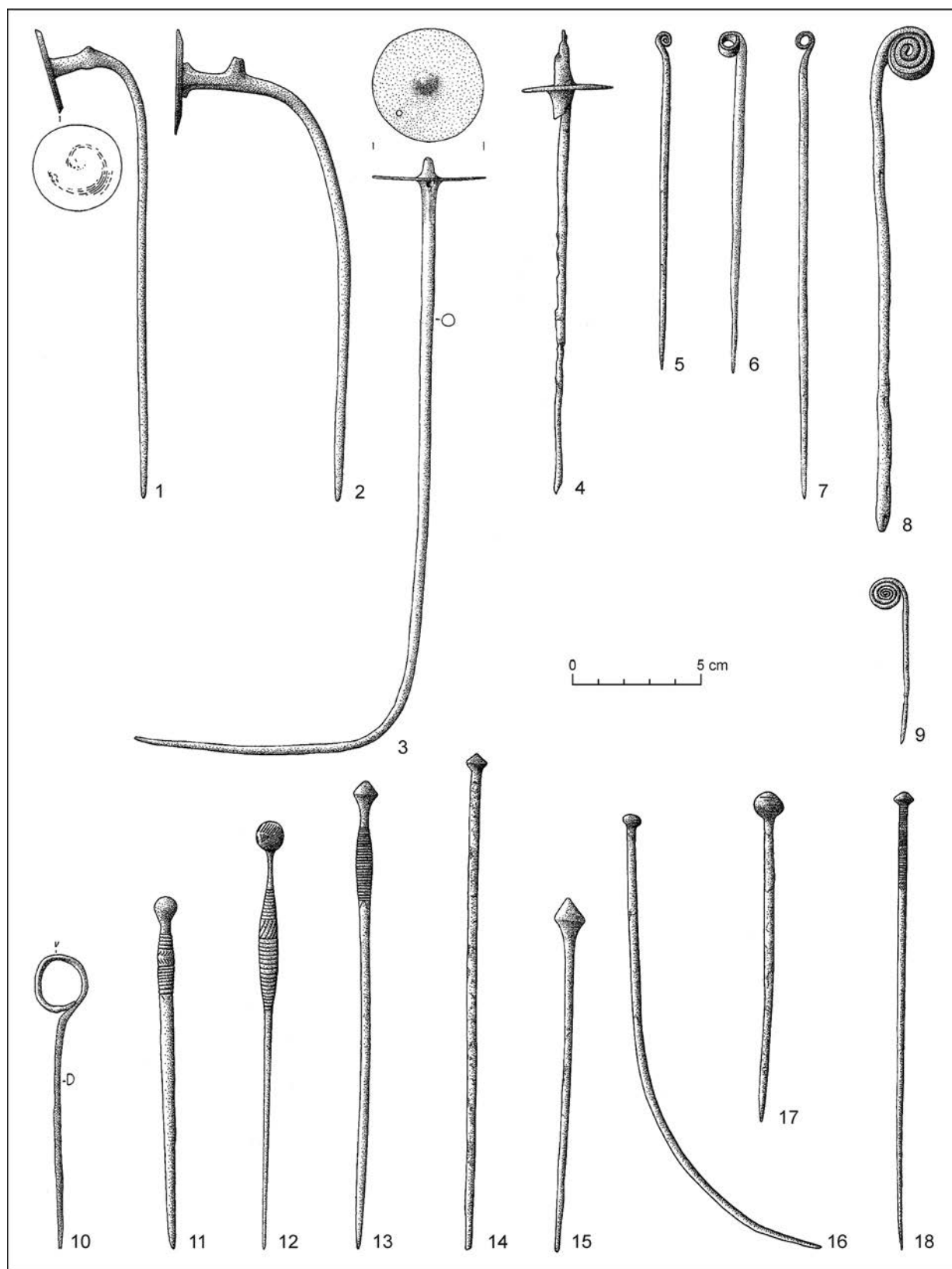
V závere doby bronzovej dochádza k zániku deponovania bronzových predmetov takmer na celom území Slovenska. Výnimku tvorila len oblasť dnešnej Oravy, z ktorej pochádzajú depoty bronzov zo stupňa HB3, eventuálne zo stupňov HC-HD (Novotná 1970, 133).

Materiálna náplň hrobov

Ihlice

Ihlice predstavujú najčastejšie sa vyskytujúcu súčasť odevu v hroboch lužickej kultúry. Vyznačujú sa veľkou variabilitou, či už ide o tvar a výzdobu hlavice, alebo křička ihly. Napriek množstvu druhov, typov a variantov vytvorených tak M. Novotnou (1980), ako aj inými autormi (Říhorský 1979; Veličik 1983a), rozhodli sme sa jednotlivé ihlice zadeliť do väčších skupín, vytvorených podľa všeobecného tvaru hlavice.

Ihlica s terčovitou hlavitou patrí k charakteristickým nálezom z oblasti rozšírenia lužickej kultúry (Veličik 1983a, 62), avšak z územia Slovenska sú zatiaľ známe len štyri kusy, a to z hrobu 3 pod mohylou I z Liptovského Mikuláša-Ondrašovej (Veličik 1975, 14), z hrobu bez bližších nálezových okolností (Veličik

Obr. 2. Ihlice. 1 - Martin, hrob 73; 2 - Martin, hrob 120; 3 - Martin, hrob 17/A; 4 - Ľuborča, bez bližších nálezových okolností; 5 - Diviaky nad Nitricou, hrob 3/1940; 6 - Trenčianske Teplice, mohyla 32; 7 - Košeca, bez bližších nálezových okolností; 8 - Martin, hrob 89; 9 - Vyšný Kubín, bez bližších nálezových okolností; 10 - Mikušovce, poloha Nivky, mohyla 46; 11 - Mikušovce, poloha Nivky, mohyla 60; 12 - Veľká Lehota, bez bližších nálezových okolností; 13 - Ľuborča, bez bližších nálezových okolností; 14 - Ľava, hrob 69/1929; 15 - Ľava, hrob 79; 16, 17 - Ľava, hrob 94/1932; 18 - Diviaky nad Nitricou, hrob 9/1957. Podľa: Novotná 1980.

1983a, 62) a z hrobov 73 a 120 (obr. 2: 1, 2) z pohrebiska v Martine (Benkovská-Pivovarová 1972, 256 n.). Od ihlíc z ostatného územia rozšírenia lužickej kultúry sa odlišujú menším trojuholníkovým výbežkom vybiehajúcim z křčika pod hlavicou, preto ich M. Novotná (1980, 91 n.) pomenovala ako ihlice typu Martin. Vo všetkých prípadoch sa našli v hrobe len po jednom kuse. V jednom hrobe sa spolu s takouto ihlicou objavil aj zlomok inej ihlice (Martin, hrob 73). Časovo sú ihlice s terčovitou hlavicou datované do obdobia stupňa BC a na prelom stupňov BC/BD, teda do obdobia predlužickej kultúry. Tomu zodpovedá aj oblasť ich rozšírenia - územie Turca a Liptova, teda územie, na ktorom sa okruh lužickej kultúry v rámci Slovenska vytvoril (Novotná 1980, 92).

Ihlica s vretenovitou hlavicou (obr. 2: 3), ktorú L. Veliačik (1983a, 63) nazýva ihlica s terčovitou hlavicou a trňom (Scheibenkopfnadeln mit Dorn), je rozšírená, podobne ako predchádzajúci druh, na nami skúmanom území prevažne v jeho severnej oblasti (výnimku tvorí len nález z Ľuborče nachádzajúcej sa na strednom Považí), a to od konca stupňa BC a v stupni BD (Veliačik 1983a, 63). Vždy sa objavili v hrobe len po jednom kuse (Martin, hrob 17/A a hrob 58 - Novotná 1980, 75; Varín, hrob 1/1963 - Moravčík 1991, 35), pričom v danom hrobe už nebol žiaden iný nález. Štyri ihlice pochádzajú z pohrebísk bez bližších nálezových okolností - jeden kus z Belej (Budinský-Krička 1948, 60), jeden kus z Ľuborče (obr. 2: 4; Budaváry 1929b, 85, obr. 3: 7) a dva kusy z Liptovského Mikuláša-Ondrašovej (Novotná 1980, 75).

Ihlica s hlavicou zvinutou do očka (obr. 2: 5-7) patrí k chronologicky málo významným nálezom (Veliačik 1983a, 70), avšak k najčastejšie sa vyskytujúcemu druhu ihlíc v hroboch. Našla sa až v 34 hroboch, pričom v jednom hrobe sa objavila v dvoch urnách. Väčšinou, teda v 26 hroboch sa vyskytovala len po jednom kuse, a to v Diviakoch nad Nitricou (hrob 3/1940 - Budinský-Krička 1962, 127; hrob 13/1957: urna 1 - Pivovarová 1959b, 319; hroby 6/1974, 32/1974, 34/1974, 43/1975, a 75/1975: urna 1 - Veliačik 1991, 144 n.), v Dražovciach (hrob 3/1948 - Kraskovská 1962, 78), v Ilave (hroby 59, 81, 142, 147, 151, 185, 20/1932, 46/1932, 71/1932, 72/1932, 74/1932 - Novotná 1980, 30 n.), v Kšínnej (hrob 32 - Novotná 1980, 32), v Liptovskom Mikuláši-Ondrašovej (mohylový hrob 2/II - Veliačik 1975, 16 n.), v Ľuborči (Novotná 1980, 32), v Partizánskom (hrob 26/1950 - Porubský 1958, 90, tab. V: 1; hrob 1/1985: urna 3 - Kujovský 2002, 15), v Švábovciach (hrob 3/1956 - Miroššayová 1976, 158), v Trenčianskych Tepliciach (mohyla 32 - Pivovarová 1965, 113 n.). V štyroch prípadoch sa spolu s takouto ihlicou vyskytol iný druh ihlice (Banka, hrob 4/1986 - Bača/Krupa 1998, 97 n.; Diviaky nad Nitricou, hroby 1/1974, 9/1974 a 53/1975 - Veliačik 1991, 144), v dvoch prípadoch sa s danou ihlicou vyskytli ešte ďalšie dve ihlice (Diviaky nad Nitricou, hrob 75/1975 - Veliačik 1991, 175; Partizánske, hrob 1/1958 - Benkovská-Pivovarová 1975, 35) a v jednom prípade sa spolu s ihlicou zvinutou do očka objavili v hrobe zlomky niekoľkých ihlíc (Abrahám, hrob 1 - Struhár/Fodor 1998, 156). Až tri kusy sa spolu so zlomkom ďalšej ihlice objavili v jednom hrobe (Dražovce, hrob 5/1948 - Kraskovská 1962, 79). Ihlice nami sledovaného druhu sa našli aj na pohrebisku bez bližšie uvedených nálezových okolností: 3 kusy sú z pohrebiska v Kšínnej, 2 kusy z Ilavy a 1 kus z pohrebiska v Domaníkoch (Novotná 1980, 31-34), po jednom kuse sa našli na pohrebisku v Košeci (Budaváry 1933, 19 n.), v Malých Kršteňanoch (Porubský 1959, 60) a Sklabinskom Podzámku (Horňák 2005, 206). Pokiaľ ide o geografické rozšírenie, možno konštatovať, že takéto ihlice sa vyskytujú na celom území osídlenom ľudom lužickej kultúry, avšak ako už bolo uvedené, najviac kusov pochádza z pohrebiska v Diviakoch nad Nitricou a Ilave, čo je však bezpochyby podmienené aj tým, že ide o pohrebiská s vysokým počtom hrobov.

Ihlica s hlavicou zvinutou do jednostrannej ružice (obr. 2: 8, 9) sa vždy po jednom kuse vyskytla iba v piatich hroboch, a to v Dolnom Kubíne (hrob 20/1948 - Čaplovič 1959a, 307), v Ilave (hroby 130 a 141/1929-1930 - Novotná 1980, 93 n.), v Martine (hrob 89 - Benkovská-Pivovarová 1972, 258), v Zlatých Moravciach (hrob 20/V - Kujovský 1981, 151). Ďalších päť exemplárov pochádza z pohrebísk bez bližších nálezových okolností: 1 kus z Liptovského Mikuláša-Ondrašovej, 1 kus z Dolného Kubína a 3 kusy z Vyšného Kubína (Novotná 1980, 93 n.). Zdá sa, že takéto ihlice boli používané počas celého trvania lužickej kultúry.

Ihlica s kruhovito ohnutou hlavicou (obr. 2: 10), podobne ako predchádzajúci druh, nepatrí k početne zastúpeným ihliciám, ale zato k dlhodobo používaným. Doposiaľ je známa len zo šiestich hrobov. V hrobe 35/1975 na pohrebiska v Diviakoch nad Nitricou sa nachádzali tri exempláre (Veliačik 1991, 200), vo zvyšných piatich hroboch boli po jednom kuse: v Diviakoch nad Nitricou (hrob 1/1974 - Veliačik 1991, 144), v Jasenovej (hrob 27 - Čaplovič 1971, 20), v Krásnej Vsi (hrob 9/1935 - Budinský-Krička/Veliačik 1986, 88), v Liptovskom Mikuláši-Ondrašovej (hrob 1/IV - Veliačik 1975, 18), v Mikušovciach, v polohe Nivky (mohyla 46 - Pivovarová 1965, 108).

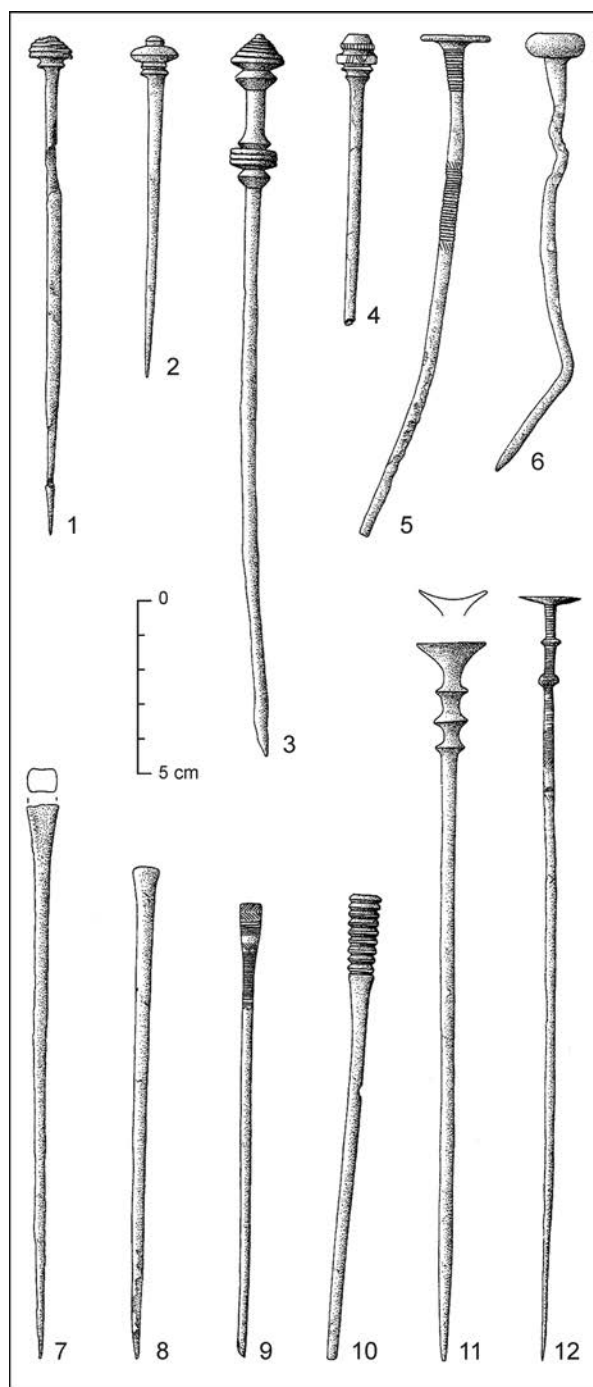
Ihlice s dvojkónickou alebo guľovitou hlavicou patria k frekventovanému druhu najmä na pohrebiskách. Zatiaľ čo M. Novotná (1980) vytvorila viacero typov a variantov, L. Veliačik (1983a, 63-66) ich rozdelil len do štyroch skupín, a to na základe ich veľkosti a tvaru křčika. Ihlice so zosilneným křčikom (obr. 2: 11-13) sa objavujú počas mladšej doby bronzovej, resp. už od prechodu strednej a mladšej doby bronzovej a sú charakteristické pre lužické mohyly na Slovensku (Pivovarová 1965, 124). Najčastejšie sa vyskytovali v hrobe po jednom kuse, a to buď ako jediná ihlica (Dlžín, hrob 1/1957: urna 1 a urna 2

- Benkovská-Pivovarová 1983, 101; Košeca, hrob 1/1931 - Budaváry 1933, 21; Krásna Ves, mohyla 25/1938 - Budinský-Krička/Veliačik 1986, 51; Liptovský Mikuláš-Ondrašová, hrob 3/III - Veliačik 1975, 17; Mikušovce, poloha Nivky, mohyla 46: urna 2 a Mikušovce, poloha Kopce, mohyla 4 - Pivovarová 1965, 108 n.; Veľká Lehota, mohyla 2/1888 - Rakovszky 1888, 328 a Veľká Lehota, mohyla 1/1889 - Rakovszky 1889, 388; Žiar nad Hronom, hrob 62/IX/1985 - Trgina 1986, 229), alebo spolu s inou ihlicou (Dolný Kubín, hrob 19/1948 - Čaplovič 1959a, 307; Krakovany, hrob 1/1995 - Krupa/Klčo 1996, 123; Krásna Ves, mohyla 12 - Budinský-Krička/Veliačik 1986, 31; pravdepodobne Skalská Nová Ves, hrob 1 - Pichlerová 1966, 341; Žiar nad Hronom, mohyla 1/1982 - Trgina 1983, 251). Len v troch prípadoch sa objavili v hrobe dve takéto ihlice (Liptovský Mikuláš-Ondrašová, hrob 4/III - Veliačik 1975, 17; Mikušovce, poloha Nivky, mohyla 60 - Pivovarová 1965, 109; Partizánske, hrob 1/1985: urna 1 - Kujovský 2002, 14 n.) a v jednom hrobe boli spolu s dvoma ihlicami so zdureným krčikom aj ďalšie dve ihlice (Žiar nad Hronom, hrob 30/VI/1984 - Trgina 1986, 230). Niekoľko kusov je známych aj z plochy pohrebiska bez bližších nálezových okolností (Luborča - Budaváry 1929b, 84; Košeca, Veľká Lehota, Krásna Ves a Liptovský Mikuláš-Ondrašová - Novotná 1980, 103 nn.).

Početnejšie sú zastúpené ihlice s rovným krčikom (obr. 2: 14-18), ktoré sú rozšírené počas celého obdobia trvania lužickej kultúry (Veliačik 1983a, 65 n.). Väčšina sa vyskytla v hrobe len po jednom kuse (Dlžín, hrob 2/1941 - Budinský-Krička 1962, 129; Ilava, hroby 26, 79, 126, 152, 175, 44/1929, 58/1929, 154/1929, 88/1929, 2/1932, 37/1932 91/1932; Kšinná, hroby 25 a 30; Veľké Hoste, hrob 31/1975 - Novotná 1980, 112 nn.), no tiež spolu s ihlicou iného druhu (Diviaky nad Nitricou, hrob 14/1957 - Pivovarová 1959b, 319; Dlžín, hrob 1/1956 - Budinský-Krička 1962, 129; Ilava, hrob 110 - Novotná 1980, 116 n.; Partizánske, hroby 3/1949 a 1/1950 - Porubský 1958, 85 n.), s ďalšími dvoma ihlicami (Ilava, hrob 69/1929 - Novotná 1980, 117; Nováky, hrob 2/1889 - Rakovszky 1889, 386 n.), či s tromi zlomkami ďalších ihlíc (Sedmerovec, hrob 2 - Hutýrová 1964, 247). Sporadicky sa objavujú v hrobe po dvoch kusoch (Diviaky nad Nitricou, hroby 3/1957 a 9/1957 - Pivovarová 1959b, 318; Ilava, hroby 96, 6/1932, 94/1932 a 119/1929 - Novotná 1980, 116 n.; Jahodníky, hrob 1 - Budaváry 1939, 14) a v jednom hrobe sa našli spolu so sponou (Horné Opatovce, hrob 1 - Budinský-Krička 1948, 57 n.). Niekoľko ihlíc pochádza z pohrebísk bez bližších nálezových okolností (Dlžín, Kšinná, Vyšný Kubín - Novotná 1980, 117 nn.).

V jednom prípade sa v hrobe nachádzali dve ihlice so zdureným a jedna s rovným krčikom (Nováky, hrob 2/1889 - Rakovszky 1889, 386, 387).

Ihlice s dvojkonickú alebo guľovitú hlaviciu, u ktorých nevieme, aký mali krčik, sa objavili v štyroch hroboch (Chrenovec-Brusno, mohyla III - Remišová 1999, 140; Diviaky nad Nitricou, hrob 13/1974

Obr. 3. Ihlice. 1 - Dlžín, hrob 5/1941; 2 - Košeca, hrob 2/1931; 3 - Mikušovce, poloha Nivky, mohyla 93; 4 - Trenčianska Teplá, hrob 1/1936; 5, 6 - Čachtice, hrob 1; 7 - Partizánske, hrob 15/1970; 8 - Luborča, bez bližších nálezových okolností; 9 - Dolný Kubín, bez bližších nálezových okolností; 10 - Dolný Kubín, hrob 19/1848; 11 - Partizánske, hrob 15/1950; 12 - Diviaky nad Nitricou, hrob 4/1940. Podľa: Novotná 1980.

- *Veliačik* 1991, 202; Krásna Ves, mohyla 33/1938 - *Budinský-Krička/Veliačik* 1986, 56; Zlaté Moravce, hrob 44 - *Kujovský* 1982, 169).

Ihlica s profilovanou hlavnicou (obr. 3: 1-4) sa v oblasti rozšírenia lužickej kultúry na území Slovenska vyskytuje výlučne v hrobách, na rozdiel od situácie na ostatnom území, kde sa s týmto druhom ihlíc stretávame aj v depotoch (*Veliačik* 1983a, 66). Takáto ihlica sa považuje za typický predmet lužickej kultúry, rozšírený počas stupňov BD až HA (*Pivovarová* 1959b, 319). Stretávame sa s ňou celkom v sedemnástich hrobách, z toho v ôsmich prípadoch sa vyskytla v hrobe po jednom kuse (Diviaky nad Nitricou, hrob 76/1975 - *Veliačik* 1991, 200; Dlžín, hrob 5/1941 - *Budinský-Krička* 1962, 129; Dolný Kubín, rozrušený hrob z r. 1956 - *Čaplovič* 1959a, 312; Košeca, hrob 2/1931 - *Budaváry* 1933, obr. 4: 3; Mikušovce, poloha Nivky, mohyla 93 - *Pivovarová* 1965, 125; Trenčianska Teplá, hrob 1/1936 - *Pivovarová* 1966, 340; Veľké Hoste, hrob 16/1959 - *Porubský* 1955, 124; Zvolen, poloha Balkán, hrob 1/1999 - *Mácelová* 2000, 87). V jednom prípade sa objavili v hrobe dve ihlice tohto druhu (Luborča, hrob 5 - *Novotná* 1980, 137), avšak spolu s nimi bol v hrobe i zlomok ďalšej ihlice. Veľmi časté je vystupovanie ihlice s profilovanou hlavnicou spolu s inou ihlicou, ako to bolo v siedmich hrobách (Diviaky nad Nitricou, hrob 14/1957 - *Pivovarová* 1959b, 319; Diviaky nad Nitricou, hrob 62/1975 - *Veliačik* 1991, 168; Dlžín, hrob 1/1956 - *Budinský-Krička* 1962, 129; Ilava, hrob 59 - *Novotná* 1980, 136; Krásna Ves, mohyla 1/1935 a mohyla 27/1938 - *Budinský-Krička/Veliačik* 1986, 88; Partizánske, hrob 3/1949 - *Porubský* 1958, 90), alebo s dvoma ďalšími ihlicami (Skalská Nová Ves, hrob 1 - *Pichlerová* 1966, 341). V tomto prípade sa však zachovali zvyšné dve ihlice len v zlomkoch, takže nie je možné určiť, o aký druh ide. Jeden kus sa našiel aj v rozrušenom hrobe na pohrebisku v Liptovskom Mikuláši-Ondrašovej (*Novotná* 1980, 135). Výskyt ihlíc s profilovanou hlavnicou sa koncentruje prevažne na oblasť stredného Považia a horného Ponitria.

Ihlica s pečatidlovou hlavnicou sa vyskytovala v pätnástich hrobách, tri kusy pochádzajú zo zberu na pohrebisku z Dolného Kubína (1 kus) a z Liptovského Mikuláša-Ondrašovej (2 kusy). Tri ihlice z Vyšného Kubína a jeden kus z Partizánskeho sú bez bližších nálezových okolností (*Novotná* 1980, 81 n.). Tento druh ihlice sa najčastejšie objavoval v hrobe po jednom kuse, konkrétne v ôsmich prípadoch (Bešeňová, hrob 1/1934 - *Pivovarová* 1966, 337; Diviaky nad Nitricou, hrob 83/1976 - *Veliačik* 1991, 200; Chocholná-Velčice, hrob 2/1980 - *Nešporová* 1983, 172; Ilava, hrob 6 a hrob 171/1930 - *Novotná* 1980, 81, 82; Partizánske, hrob 21/1950 - *Porubský* 1958, 85; Sklabinský Podzámok, hroby 1/I a 3/I - *Horňák* 2005, 203, 204). Dva kusy sa našli len v jednom hrobe (Čachtice, hrob 1 - *Eisner* 1933-1934, 12 n.), avšak ihlice neboli totožné - jedna z nich bola zdobená rytou výzdobou (obr. 3: 5), druhá bola bez výzdoby (obr. 3: 6; *Novotná* 1980, 79 n.). Ihlica s pečatidlovou hlavnicou sa spolu s ďalšou ihlicou objavila v štyroch hrobách (Diviaky nad Nitricou, hrob 9/1974 - *Veliačik* 1991, 150; Krakovany, hrob 1/1995 - *Klčo/Krupa* 1997, 113; Kysucké Nové Mesto-Radola, hrob 2 - *Đurišová* 1991, 32; Partizánske, hrob 1/1950 - *Porubský* 1958, 85) a spolu s ďalšími tromi ihlicami len v dvoch hrobách (Dolný Kubín, hrob 20/1948 - *Čaplovič* 1959a, 307; Žiar nad Hronom, hrob 30/VI/1984 - *Trgina* 1986, 230). Ich výskyt je počas celej mladšej doby bronzovej (*Veliačik* 1983a, 70).

Ihlica s kyjovitou hlavnicou (obr. 3: 7-9) sa považuje za charakteristický predmet stupňa HA1, ale objavila sa aj v mladších nálezových celkoch, datovaných do stupňa HA2 (*Veliačik* 1991, 201). Nachádzala sa v devätnástich hrobách, z toho v jednom hrobe sa vyskytla v dvoch urnách. Po jednom kuse bola v desiatich hrobách (Diviaky nad Nitricou, hrob 6/1957 - *Pivovarová* 1959b, 318; Diviaky nad Nitricou, hroby 2/1974, 11/1974: urna 1, hrob 42/1975: urna 1, hrob 70/1975: urna 2 - *Veliačik* 1991, 201; Ilava, hroby 128, 161 a 196; Ladce, rozrušený hrob - *Novotná* 1980, 139, 140; Krásna Ves, mohyla 16/1936 - *Budinský-Krička/Veliačik* 1986, 36), dva exempláre boli len v jednom hrobe (Diviaky nad Nitricou, hrob 11/1974: urna 1 - *Veliačik* 1991, 152 n.). V štyroch prípadoch sa ihlica s kyjovitou hlavnicou našla v hrobe spolu s inou ihlicou (Diviaky nad Nitricou, hrob 11/1974: urna 2 - *Veliačik* 1991, 154; Ilava, hrob 104 a Opatovce nad Nitrou, hrob 42/1972 - *Novotná* 1980, 140 n.; Partizánske, hrob 15/1970 - *Porubský* 1958, 88), v štyroch hrobách bola spolu s dvoma ihlicami iného druhu (Diviaky nad Nitricou, hrob 4/1940 - *Budinský-Krička* 1962, 127; Diviaky nad Nitricou, hroby 9/1974, 65/1975 a 75/1975: urna 2 - *Veliačik* 1991, 149 n.). Z Luborče pochádza ihlica bez bližších nálezových okolností, ďalšia je zo zberu z pohrebiska z Dolného Kubína, ako aj z Oravského Podzámku (*Novotná* 1980, 139 n.).

Ihlice s vrúbkovanou hlavnicou (obr. 3: 10), ktoré *M. Novotná* (1980, 143, 144) radí k ihliciám s kyjovitou hlavnicou a pomenúva ich ako ihlice s vrúbkovanou kyjovitou hlavnicou (gerippte Keulenkopfnadeln), sú rozšírené predovšetkým na území lužickej kultúry. Na Slovensku sa objavujú len sporadicky. V hrobách sú vždy len po jednom kuse, a to buď ako jediná ihlica (Krásna Ves, mohyla 12/1935 - *Budinský-Krička/Veliačik* 1986, 89; Zvolen, hrob 123 - *Balaša* 1964, 43; Dubnica; Kšinná, hrob XIV - *Novotná* 1980, 143), alebo spolu s iným druhom ihlice (Dolný Kubín, hrob 19/1948 - *Čaplovič* 1959a, 307; Diviaky nad Nitricou, hrob 65/1975 - *Veliačik* 1991, 200).

Ihlica s čiaskovitou hlavnicou (obr. 3: 11, 12) je prevažne spojená práve s lužickou oikumenou. Výskyt týchto ihlíc je relatívne dlhý. Objavujú sa od stupňa Diviaky nad Nitricou I až po neskorú dobu bronzovú

(Novotná 1980, 151 n.; Veliačik 1983, 72; 1991, 201). Takéto ihlice boli nájdené v deviatich hroboch, pričom v šiestich prípadoch sa vyskytli po jednom kuse (Diviaky nad Nitricou, hrob 69/1975 - Veliačik 1991, 201; Háj, hrob 55 - Hrubec/Kujovský 1994, 11; Košeca, hrob 5/1929 - Budaváry 1929a, 128; Partizánske, hrob 14/1950 - Porubský 1958, 87; Veľké Hoste, hrob 30/1974 - Porubský 1955, 125, 126; Zvolen, poloha Balkán, hrob 56 - Balaša 1964, 31), spoluvýskyt s inou ihlicou bol zaznamenaný v jednom prípade (Partizánske, hrob 15/1950 - Porubský 1958, 88). Dve ihlice s čiaškovitou hlavicom sa spolu s ďalším druhom ihlice vyskytli tiež len v jednom hrobe (Diviaky nad Nitricou, hrob 4/1940 - Budinský-Krička 1962, 127) a opäť iba v jednom v hrobe sa našli až tri ihlice tohto druhu (Krásna Ves, mohyla 23/1936 - Budinský-Krička/Veliačik 1986, 48). Po jednom kuse sa našli na pohrebiskách, odkiaľ nie sú známe bližšie nálezové okolnosti (Ila-va, Kšinná a Vyšný Kubín - Novotná 1980, 151 n.). Tieto ihlice sa nachádzajú na celom území osídlenom lužickou kultúrou.

Chrániče hrotov ihlíc

Polmesiacovité závesky sú častejšie označované ako chrániče hrotov ihlíc (Veliačik 1983a, 81). Po dvoch kusoch sa našli v mohylách 46 a 174 v Mikušovciach (Pivovarová 1965, 125), jeden kus pochádza zo zberu na pohrebisku v Diviakoch nad Nitricou (Veliačik 1991, 203) a fragment chrániča sa vyskytol v hrobe 1/1936 z Trenčianskej Teplej (Pivovarová 1966, 339 n.). Azda chránič hrotu pochádza tiež z hrobu 10 a zo zberu na pohrebisku v Beluši (Furmánek 1970, 441). Chrániče hrotov ihlíc sa objavujú vo všetkých susedných súčasných kultúrnych skupinách (Pivovarová 1965, 125). Všetky exempláre sú datované do stupňa BD až začiatku HA1 (Veliačik 1983a, 81).

Spony

Spony predstavujú vzácnu skupinu nálezov vyskytujúcich sa v hrobových celkoch.

Oblúková spona je doposiaľ známa len z jedného hrobu. Jej zlomok pochádza z Martina z hrobu 143 (obr. 4: 1), datovanom na prelom stupňov BD a HA1 (Benkovská-Pivovarová 1972, 264).

Jednodielne drôtené spony sa na území rozšírenia lužickej kultúry na Slovensku objavili výlučne v hroboch. Na pohrebisku v Luborči sa v rozrušených hroboch našli tri spony s rovným lučíkom typu Unter-Radl (obr. 4: 2). Dve z nich boli poškodené a deformované ohňom, tretí exemplár bol celý (Veliačik 1983a, 57). Datované sú do okruhu stupňa Mikušovce (Novotná 2001, 14).

Zatiaľ jediná jednodielna drôtená spona s osmičkovitým vinutím (typ Čaka) pochádza z rozrušeného hrobu z Horných Opatoviec (dnes Žiar nad Hronom; obr. 4: 3). Údajne sa našla spolu s ihlicou s dvojkuželovitou hlavicom v popolnici obloženej kameňmi (Budinský-Krička 1948, 57 n.). Podľa M. Novotnej (2001, 16) je priradenie tohto hrobu lužickej kultúre a datovanie do stupňa HA podľa L. Veliačika (1983a, 58) oprávnené. Fragment takejto spony pochádza tiež z hrobu 577 z lužického pohrebiska v Moravičanoch na Morave (Nekvasil 1982, 172, tab. 159: 4).

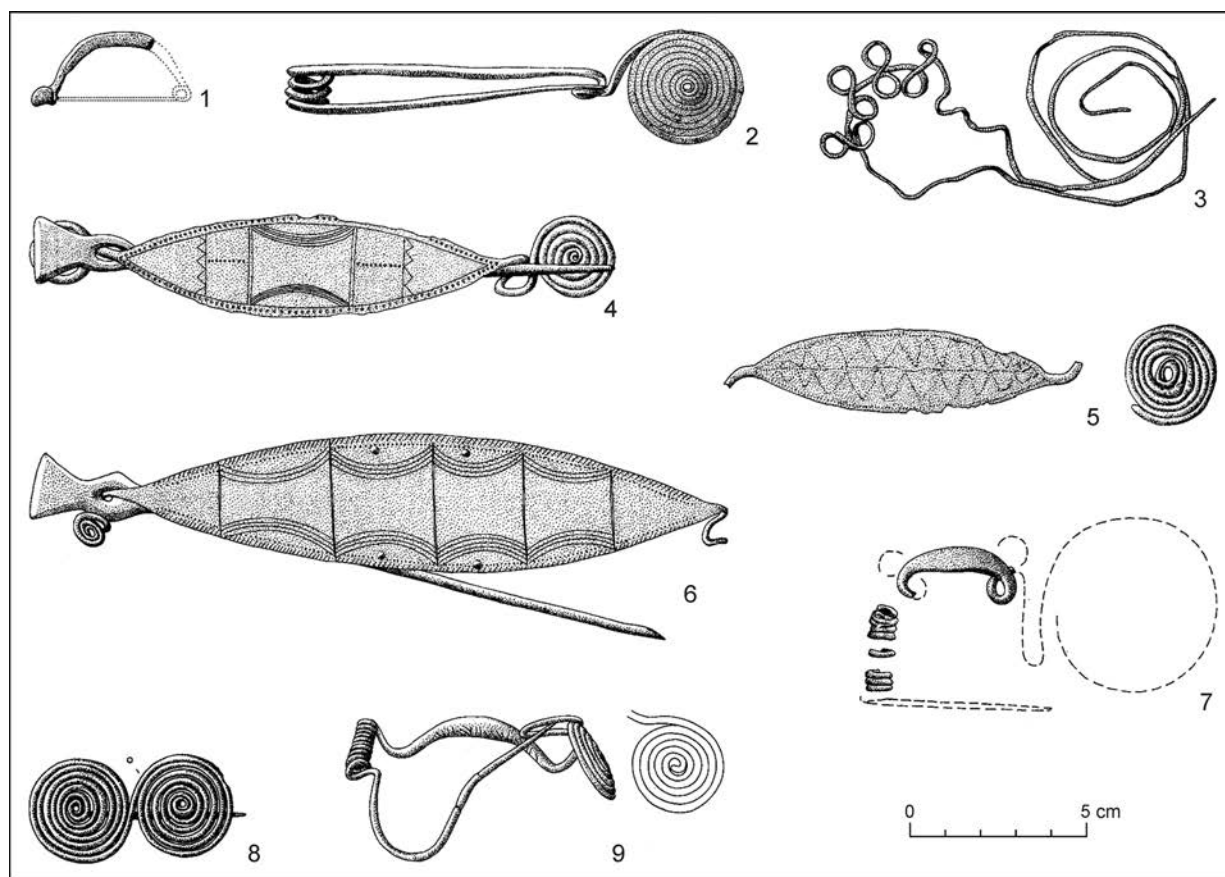
Dvojdielne štítové spony sa vyskytli v štyroch hroboch. Slovensko je pritom poslednou oblasťou smerom na juhovýchod, kde sa táto výrazná zložka severnej bronzovej industrie vyskytuje ešte pomerne často (Paulík/Chropovský 1971, 25).

V mohyle 174 v Mikušovciach, v polohe Nivky, sa našla spona typu Drslavice (obr. 4: 4). Spona bola uložená v popolnici s nedohorenými kosťami zomrelého jedinca spolu s ďalšími súčasťami odevu a ozdobami. V mohyle bola uložená ešte jedna popolnica, ktorá obsahovala okrem iného aj dýku a bočnice zubadiel. Mohyla je pokladaná za dvojhrob muža a ženy, pričom sa predpokladá, že práve v popolnici obsahujúcej sponu boli uložené pozostatky zosnulej ženy (Pivovarová 1965, 119).

Spona typu Bohdalice sa vyskytla v bohatom hrobe v Skalskej Novej Vsi (obr. 4: 6), v ktorom boli okrem nej tiež tri ihlice a sedem bronzových korálikov. Všetky bronzы sú dobre zachované a nie sú deformované žiarom, teda boli do popolnice vložené spolu s nedohorenými kosťami až po kremácii (Pichlerová 1966, 340 n.). Na pohrebisku v Žiari nad Hronom, v polohe Dlhé diely, bola v mohyle IV/82 popolnica obsahujúca tiež fragment tohto typu spony (obr. 4: 5), ako aj ihlicu a prepálený bronzový predmet (Trgina 1983, 251).

Spona typu Křenůvky-Domaniža sa našla na pohrebisku v Diviakoch nad Nitricou v hrobe 43/1975 (Veliačik 1991, 164).

Sedlovitá spona sa objavila v dvoch hroboch. Lučik z takejto spony pochádza z bližšie neurčeného žiarového hrobu vykopaného v roku 1889 v Domaníkoch (obr. 4: 7; Bátora 1979, 60 n.) a zlomok pravde-

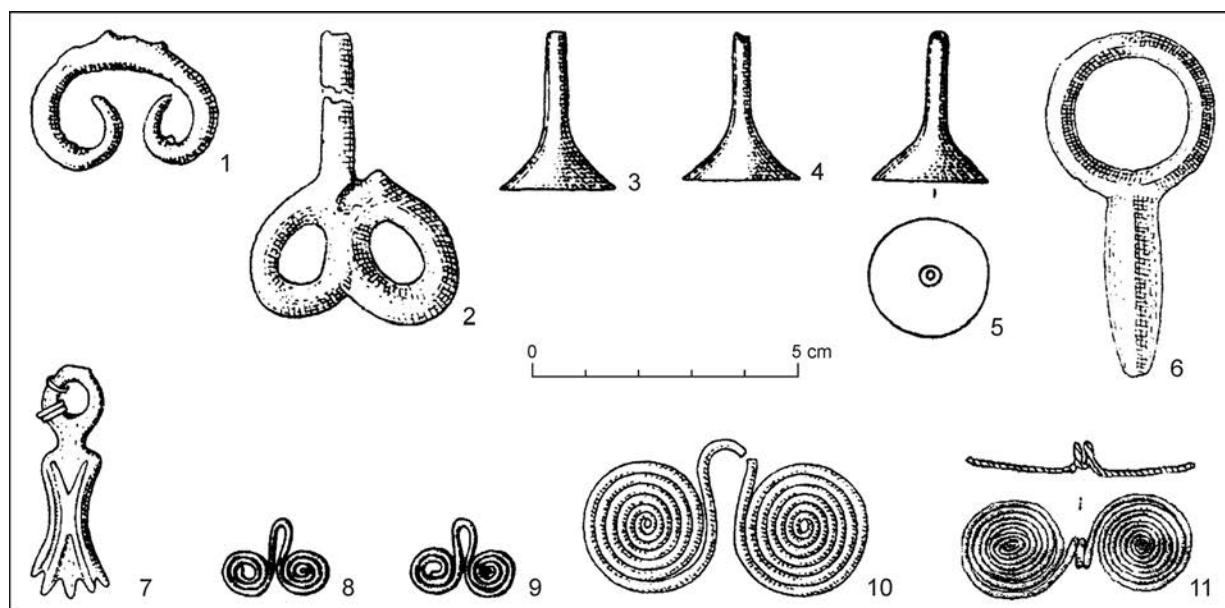
Obr. 4. Spony. 1 - Martin, hrob 143; 2 - Luborča, rozrušený hrob; 3 - Horné Opatovce (dnes Žiar nad Hronom), rozrušený hrob; 4 - Mikušovce, poloha Nivky, mohyla 174; 5 - Žiar nad Hronom, mohyla IV/1982; 6 - Skalská Nová Ves, hrob 1; 7 - Domaníky, hrob z roku 1889; 8 - Nedanovce, rozrušený hrob; 9 - Nové Mesto nad Váhom, rozrušený hrob. Podľa: Novotná 2001.

podobne z osmičkovitej slučky sedlovitej spony sa našiel v hrobe 21 na pohrebisku vo Zvolene-Balkáne (Balaša 1964, 25; Batora 1979, 77). Napriek tomu, že obidve spony pochádzajú z hrobov lužickej kultúry, vyskytli sa na území ovplyvnenom kyjatickou kultúrou. Dôkazom toho sú i zmienené spony, ktoré sa koncentrujú práve v oblasti rozšírenia neskej kyjatickej kultúry v severovýchodnom Maďarsku a juho- východnom Slovensku (Novotná 2001, 32 n.).

Ružicové spony patria k najrozšírenejším sponám na území tzv. „slovenskej vetvy“ lužickej kultúry, no napriek tomu sa objavili pravdepodobne len v troch hroboch. Zachovali sa iba fragmentárne, a tak nie je možné určiť, o ktorý typ ružicovej spony ide, resp. či vôbec ide o sponu. V mohyle 9 z Krásnej Vsi sa našiel fragment drôtu na konci s ružicou (Budinský-Krička/Veličik 1986, 26), z nepublikovaného pohre- biska v Jasenici (hrob 1) pochádzajú dve špirálové ružice a dve okrúhle tyčinky možnože z ihly a lučika prepálenej spony a z hrobu 11 v Kotešovej dve malé ružice (Novotná 2001, 50).

Okuliarovité spony patria k pomerne častým druhom spôn vyskytujúcich sa v lužickej kultúre, avšak podobne ako v prípade ružicových spôn, ani tento typ nie je bežne sa vyskytujúcim v hroboch. Tie, ktoré sa v hroboch zachovali celé, netvorili súčasť pohrebného rúcha, ale boli do hrobu vkladané dodatočne, ako vlastníctvo zosnulého (Novotná 2001, 59). Jednodielna okuliarovitá spona bez osmičkovitej slučky pochádza z rozrušeného žiarového hrobu v Nedanovciach (obr. 4: 8; Ruttkay/Ruttkayová/Varsik 1988, 119, obr. 38: 7). Z bližšie neurčeného hrobu nepublikovaného pohrebniska v Lišove sú dve špirálové ružice so zvyškami drôtov v strede, azda z ihly a zachycovača, eventuálne z jednodielnej okuliarovitej spony (Novotná 2001, 56). Okuliarovitá spona sa našla aj v urnovom hrobe v Trenčianskych Tepliciach (Veličik/Romsauer 1994, 205) a v Hornej Súči, kde mala terčovitá špirála v strede pripevnený fragment ihly. Údajne sa tu našlo viacero ružíc, azda štyri kusy, čo by zodpovedalo dvom sponám (Nešporová 2004, 98 n.).

Harfovité spony sa objavuje od konca obdobia popolnicových polí až do doby halštatskej. Jeden kus pochádza z rozrušeného hrobu v Novom Meste nad Váhom (obr. 4: 9; Veličik/Romsauer 1994, 131) a jeden z pohrebniska v Lišove (Novotná 2001, 35). Zo žiarového pohrebniska v Budmericiach, datovaného do sliez- skeho stupňa lužickej kultúry, sú známe dva exempláre (Eisner 1933, 117).

Obr. 5. Závesky. 1 - Ľuborča, rozrušený hrob; 2 - Vyšný Kubín, bez bližších nálezových okolností; 3-5 - Martin, hrob 89; 6 - Liptovský Michal, rozrušený hrob; 7 - Púchov, hrob 60/1969; 8, 9 - Martin, hrob 80; 10 - Partizánske, hrob 3/1949; 11 - Diviaky nad Nitricou, hrob 30/1974. 1-10 podľa: Veliačik 1983a; 11 - podľa: Veliačik 1991.

Nákrčníky

Celkový výskyt nákrčníkov v lužickej kultúre je značne chudobný (Veliačik 1983a, 78). Väčšina nálezov pochádza z depotov, v hrobových celkoch sa objavujú len ojedinelé.

Dva zlomky sa našli na pohrebisku v Diviakoch nad Nitricou (hrob 65 a 69). Patria k staršiemu horizontu výskytu tordovaných nákrčníkov, ktorých rozkvet doznieva až v neskorej dobe bronzovej (Veliačik 1991, 202). Masívny tordovaný nákrčník s koncami zvinutými do očka pochádza z pohrebiska v Domaníkoch, datovaného do HB3 (Eisner 1933, 124). Pravdepodobne tordovaný nákrčník je z hrobu 77/72 z Opatoviec nad Nitrou. Fragmenty nákrčníka pochádzajú z hrobu 5 z Kotešovej, z hrobu 32 z Jasenice a z hrobov 8 a 195 z Ilavy. Ich poškodený stav dokladá, že boli osobným šperkom zosnulého a zdobil ho i na pohrebnej hranici (Novotná 1984, 41 nn.).

Závesky

Srdcovitý závesok pochádza z rozrušeného hrobu z pohrebiska v Ľuborči (obr. 5: 1) a z pohrebiska vo Vyšnom Kubíne (obr. 5: 2, Veliačik 1983a, 79, tab. X: 1, XXXI: 1).

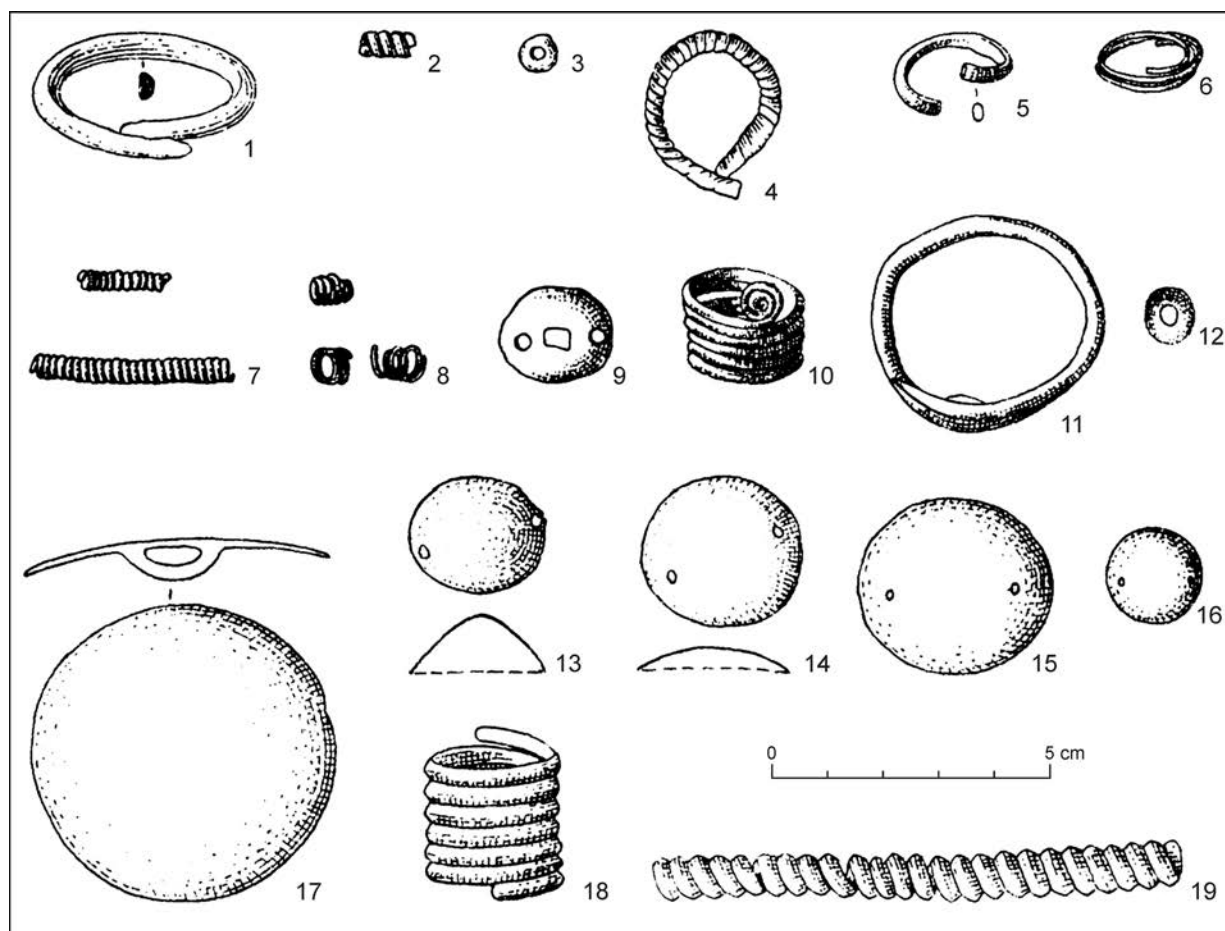
Lievikovité závesky (obr. 5: 3-5) - tri exempláre sa našli v hrobe 89 na pohrebisku v Martine, datovanom do stupňa BB2 (Benkovská-Pivovarová 1972, 258).

Listovité závesky sú väčšinou súčasťou ružicových spôn alebo iných záveskov. Samostatne sú známe len z dvoch pohrebísk. Jeden je z rozrušeného hrobu na pohrebisku v Liptovskom Michale (obr. 5: 6, Veliačik 1983a, 81, tab. I: 35), druhý sa našiel v Beluši v hrobe 11, rámcovo datovanom do stupňov BD-HA1 (Furmánek 1970, 441).

Závesok tvaru presýpacích hodín (obr. 5: 7) z hrobu 60/69 z Púchova predstavuje v lužickej kultúre unikátny nález. Tvarom pripomína štylizovanú ľudskú (ženskú) postavu a s najväčšou pravdepodobnosťou ho môžeme datovať do stupňa HA1 (Veliačik 1983a, 82).

Okuliarovité závesky so závesným pútkom predstavujú najviac zastúpený typ záveskov. Charakteristické sú práve pre špirálovú industriu lužickej kultúry. Vzhľadom na ich dlhé trvanie však nemajú žiaden chronologický význam (Veliačik 1983a, 83). Z hrobu 80 v Martine pochádzajú dva kusy (obr. 5: 8, 9; Benkovská-Pivovarová 1972, 257), jeden kus je z hrobu 2/1889 v Novákoch (Rakovszky 1889, 386 n.) a z hrobov 1/1950 a 3/1949 v Partizánskom (obr. 5: 10; Porubský 1958, 84 n.).

Okuliarovitý závesok so špirálovitým spojením pochádza z rozrušeného hrobu z Ladiec (Budaváry 1932, obr. 1: 6) a z hrobu 30 z pohrebiska v Diviakoch nad Nitricou (obr. 5: 11; Veliačik 1991, 202).

Obr. 6. Drobné ozdoby. 1-4 - Mikušovce, poloha Nivky, mohyla 46; 5, 6 - Martin, hrob 73; 7 - Martin, hrob 80; 8, 9 - Martin, hrob 89; 10-12 - Beluša, hrob 19; 13, 14 - Liptovská Mara (dnes Liptovská Sielnica), depot; 15-19 - Zvolen-Pustý hrad, depot. Podľa: Veliačik 1983a.

Pravdepodobne pozostatkami okuliarovitých záveskov sú aj torzá špirálových terčov z hrobov 17/1974, 29/1974, 64/1975 a 65/1975 z Diviak nad Nitricou (Veliačik 1991, 203) a z hrobov 129 a 130 z pohrebiska v Martine (Benkovská-Pivovarová 1972, 271).

Krúžky (záušnice, prstene)

Krúžky z bronzového drôtu (obr. 6: 1, 4, 5) predstavujú druhý najčastejší sa vyskytujúci nález v hroboch lužickej kultúry na Slovensku.

Spomedzi nich sú najčastejší zastúpeným typom krúžky z drôtu okrúhleho alebo oválneho prierezu, zvinutého do niekoľkých závitov (obr. 6: 6). Objavujú sa takmer na všetkých pohrebiskách počas celého trvania lužickej kultúry na území Slovenska.

Len výnimočne sa v hroboch nachádzajú krúžky s niekoľkými vinutiami, ktoré sú ukončené menšou špirálovou ružicou (obr. 6: 10; Beluša, hrob 19 - Furmánek 1970, 436; Krásna Ves, mohyla 32 - Budinský-Krička/Veliačik 1986, 56).

Kľúčkovité záušnice z dvojitého drôtu sa vyskytujú od staršej až po mladšiu dobu bronzovú. Kritériom pre ich typologicko-chronologické zaradenie je podľa názoru M. Novotnej (1978, 335) ich veľkosť. V staršom, počiatočnom období sa používali hlavne menšie krúžky s dobre k sebe priliehajúcimi dvojicami otočených drôtov, zatiaľ čo v strednej dobe bronzovej to boli spravidla väčšie exempláre, ktorých drôtené kľučky natoľko k sebe nepriliehajú.

Dva väčšie dvojzávitové krúžky, označované za náramky, pochádzajú z hrobu 1/1948 z pohrebiska v Diviakoch nad Nitricou (Šuhajiková-Pivovarová 1961a, 237) a jeden krúžok z dvojitého drôtu (priemer 3,8 cm) je z mohyly 4 z Krásnej Vsi (Budinský-Krička/Veliačik 1986, 92).

Koráliky

Koráliky predstavujú typické nálezy z pohrebísk lužickej kultúry na území Slovenska, najmä z obdobia prvého stupňa mladšej doby bronzovej. Podľa Z. Pivovarovvej (1965, 126) sa koráliky v materiálnej náplni lužickej kultúry na území Slovenska nevyskytujú mimo časového horizontu mohylového pochovávaní.

Azda za najstarší exemplár možno považovať menší *hlinený korálik* súdkovitého tvaru z hrobu 2 pod mohylou III na pohrebisku Liptovský Mikuláš-Ondrašová, datovaného do konca stupňa BC až na prelom stupňov BC/BD (Veličik 1975, 17, obr. 10:14). Jeden hlinený korálik dvojkónického tvaru pochádza aj z rozrušeného hrobu v Nedanovciach, s datovaním do mladšej až neskorej doby bronzovej (Ruttkay/Ruttkayová/Varsik 1988, 119, obr. 38: 2).

Od fázy Liptovský Mikuláš-Ondrašová až do stupňa HA sa objavujú na lužických pohrebiskách aj *sklené koráliky*, no najčastejšie sa vyskytujú v stupni Mikušovce (Veličik 1991, 202). Celkovo sa našli v desiatich hroboch, pričom ich počet bol rôzny. Po jednom kuse sa našli v troch hroboch (Dlžín, hrob 2/1941 - Budinský-Krička 1962, 129; Martin, hrob 98 - Benkovská-Pivovarová 1972, 258, tab. VIII: 11; Žiar nad Hronom, hrob 30/VI/1986 - Trgina 1986, 230). Tri kusy korálikov pochádzajú z jedného hrobu (Partizánske, hrob 1/1950 - Porubský 1958, 84 n.), päť kusov z dvoch hrobov (Liptovský Mikuláš-Ondrašová, hrob 1 pod mohylou II - Veličik 1975, 16; Sklabinský Podzámok, hrob 5 pod mohylou II - Horňák 2005, 204, tab. II: 14) a 7 kusov opäť z jedného hrobu (Trenčianske Teplice, poloha Kút, mohyla 45 - Pivovarová 1965, 115 n., tab. V: 21). V jednom hrobe sa našlo 13 celých korálikov a ich zlomky (Diviaky nad Nitricou, hrob 17/1974 - Veličik 1991, 156). Až 18 kusov je z mohyly I/1889 z pohrebiska vo Veľkej Lehote (Rakovszky 1889, 388 n.). Niekoľko sklenených korálikov sa našlo v hrobe 17/1950 na pohrebisku v Partizánskom (Porubský 1958, 88). Pozostatkami sklenených korálikov sú pravdepodobne aj drobné úlomky prepáleného sklovitého predmetu zelenomodrej farby z hrobu 45/1984 zo Žiaru nad Hronom (Trgina 1985, 240). Sklené koráliky sú v prostredí lužickej kultúry považované za import (Horňák 2005, 211), s čím nepochybne súvisí aj ich nie veľmi častý výskyt.

Doposiaľ je známy len jeden *fajansový korálik* valcovitého tvaru, objavený v hrobe 1/1956 na pohrebisku vo Švábovciach. Zvláštnosťou je, že sa nachádzal v hrobe datovanom do stupňa HA (Miroššayová 1976, 156), a to i napriek tomu, že výskyt fajansových korálikov sa obmedzuje na kultúry staršej doby bronzovej (Furmánek/Veličik/Vladár 1991, 246).

Najčastejšie sa vyskytovali *bronzové koráliky* (obr. 6: 3, 12) rôzneho tvaru (guľaté, krúžkové, kónické, dvojkónické, valcovité). Objavili sa v 22 hroboch, najčastejšie po jednom kuse (Beluša, hrob 19 - Furmánek 1970, 436; Krásna Ves, mohyly 9/1935, 20/1936, 21/1936: pri urne 2, mohyla 28/1938: urna 1, mohyly 34/1938 a 38/1938 - Budinský-Krička/Veličik 1986, 93; Mikušovce, poloha Nivky, mohyly 46 a 174: urna 1 - Pivovarová 1965, 126; Sklabinský Podzámok, hrob 3 pod mohylou I - Horňák 2005, 204), menej často sa v hrobe vyskytli po dvoch kusoch (Dlžín, hrob 5/1941 - Budinský-Krička 1962, 129; Krásna Ves, mohyla 21/1936: urna 1 a mohyla 40/1938 - Budinský-Krička/Veličik 1986, 93; Partizánske, hrob 1/1985: urna 1 - Kujovský 2002, 14 n.), po troch kusoch (Beluša, hrob 23 - Furmánek 1970, 437; Trenčianske Teplice, poloha Kút, mohyla 32 - Pivovarová 1965, 126), po piatich kusoch (Sedmerovec, hrob 15 - Hutýrová 1964, 257), v jednom prípade sa v hrobe objavilo sedem kusov (Skalská Nová Ves, hrob 1 - Pichlerová 1966, 340 n.) a v jednom hrobe bolo dokonca až 11 kusov (Krásna Ves, mohyla 2/1935 - Budinský-Krička/Veličik 1986, 12 n.). Niekoľko malých bronzových korálikov pochádza aj z mohyly 1 z Veľkej Lehoty (Rakovszky 1888, 328) a z hrobov 39/1984 a 45/1948 zo Žiaru nad Hronom (Trgina 1985, 240). Na rozdiel od sklenených korálikov, ktoré sa vyskytovali v hrobe aj samostatne, bronzové koráliky (s výnimkou mohyly z Veľkej Lehoty) boli v hrobe vždy spolu s ďalšími ozdobami či súčasťami odevu.

Kostené koráliky sú známe z dvoch pohrebísk. Na pohrebisku v Háji sa objavili v dvoch hroboch - v hrobe 32 boli 3 kusy a v hrobe 8 sa našli 2 kusy (Hrubec/Kujovský 1994, 7 n.). V hrobe 5 na pohrebisku v Malých Kršteňanoch bol len jeden kus (Porubský 1959, 57). Všetky kostené koráliky pochádzajú z hrobových celkov datovaných do sliezkej fázy lužickej kultúry (Hrubec/Kujovský 1994, 32; Porubský 1959, 57).

Na pohrebisku z mladšej a neskorej doby bronzovej v Trenčíne-Biskupiciach sa ojedinele našli v hroboch aj *jantárové koráliky* (Cheben 2003, 67; 2004, 81).

Špirálové rúrky

Jednoduché špirálové rúrky patria k častým nálezom na pohrebiskách ľudu lužickej kultúry na Slovensku. Sú vyrobené z tenkého drôtu kruhového alebo oválneho prierezu, majú rôznu dĺžku a rôzny počet vinutí (obr. 6: 7, 8; Veličik 1983a, 84). S malými zmenami sa vyrábali od staršej doby bronzovej, takže nemajú žiaden chronologický význam (Budinský-Krička/Veličik 1986, 93).

Objavili sa v rôznom počte v inventári hrobov na mnohých pohrebiskách počas celého trvania lužickej kultúry. Ich nálezy sú známe z lokalít: Beluša (hroby 6, 11, 15, 19, 23 - *Furmánek* 1970, 434 n.), Diviaky nad Nitricou (hrob 1/1948 - *Šuhajíková-Pivovarová* 1961a, 237; hrob 8/1957 - *Pivovarová* 1959b, 318; hroby 9/1974, 29/1974 a 65/1975 - *Veliačik* 1991, 149 n.), Háj (hrob 32 - *Hrubec/Kujovský* 1994, 8), Handlová (hrob 3 - *Pivovarová* 1959a, 788 n.), Košeca (hrob 4/1929 - *Budaváry* 1929a, 128), Krásna Ves (mohyly 9, 12, 17, 24, 27, 28, 34, 39 a 40 - *Budinský-Krička/Veliačik* 1986, 93), Kysucké Nové Mesto-Radola (hrob 2 - *Đurišová* 1991, 31 n.), Malé Kršteňany (hrob 3 - *Porubský* 1959, 56), Martin (hroby 73, 80, 81, 89, 96, 100, 116, 121, 134, a 143 - *Benkovská-Pivovarová* 1972, 271), Mikušovce, poloha Nivky (mohyly 46, 87, 173 a 174 - *Pivovarová* 1965, 108 n.), Nováky (hrob 2/1889 - *Rakovszky* 1889, 386 n.), Partizánske (hrob 1/1950 - *Porubský* 1958, 85; hrob 1/1985 - *Kujovský* 2002, 14), Púchov (*Moravčík* 1980a, 17), Sedmerovec (hrob 3 - *Hutyrová* 1964, 251), Trenčianska Teplá (hrob 1/1936 - *Pivovarová* 1966, 339), Trenčianske Teplice, poloha Pod Pleškami (hrob 12 - *Pivovarová* 1965, 113), Veľká Lehota (mohyla 2/1888 - *Rakovszky* 1888, 328), Zlaté Moravce (mohylka III - *Kujovský* 1981, 150), pričom najväčší počet (až 103 zlomkov) bol v hrobe 80 na pohrebisku v Martine, datovanom do stupňa BD (*Benkovská-Pivovarová* 1972, 257).

Gombíky

Na sledovanom území sa vyskytujú hlinené a bronzové gombíky výlučne na pohrebiskách.

Hlinené kužeľovité gombíky s tromi až štyrmi dierkami sa objavujú len ojedinele. Jeden exemplár pochádza z hrobu 1/1934 z Bešeňovej (*Pivovarová* 1966, 337) a z hrobu 28 z Jasenovej (*Čaplovič* 1971, 20). Dva celé gombíky a niekoľko zlomkov sa našlo v hrobe 18/1932 na pohrebisku v Dolnom Kubíne (*Čaplovič* 1959a, 307), štyri kusy pochádzajú z mohyly 2/1935 z Krásnej Vsi (*Budinský-Krička/Veliačik* 1986, 85). Exemplár z Jasenovej dokazuje, že takého gombíky sa nevyskytujú len počas mladšej doby bronzovej, ale pretrvávajú aj v neskoršom období.

Častejšie sa stretávame s menšími okrúhlymi bronzovými gombíkmi s uškom, ktorých priemer sa pohybuje v rozmedzí 1-1,8 cm. V piatich hroboch sa vyskytli po jednom kuse (Beluša, hrob 19 - *Furmánek* 1970, 436; Diviaky nad Nitricou, hrob 26/1974 - *Veliačik* 1991, 158; Krásna Ves, mohyla 23/1936: urna 2 - *Budinský-Krička/Veliačik* 1986, 48; Malé Kršteňany, hrob 2 - *Porubský* 1959, 56; Mikušovce, mohyla 93 - *Pivovarová* 1965, 109), v troch prípadoch boli v hrobe dva exempláre (Beluša, hrob 15 - *Furmánek* 1970, 436; Partizánske, hrob 3/1949 - *Porubský* 1958, 90; Sedmerovec, hrob 15 - *Hutyrová* 1964, 257). Až štrnásť kusov pochádza z pohrebiska v Novákoch (hrob 2/1889), kde tvorili spolu so špirálovými rúrkami náramky (*Rakovszky* 1889, 386 n.). Rovnakého tvaru, avšak väčších rozmerov (priemer 2,9 cm), bol gombík z hrobu 1/1995 z Krakovian (*Krupa/Klčo* 1996, 123).

Pukličky

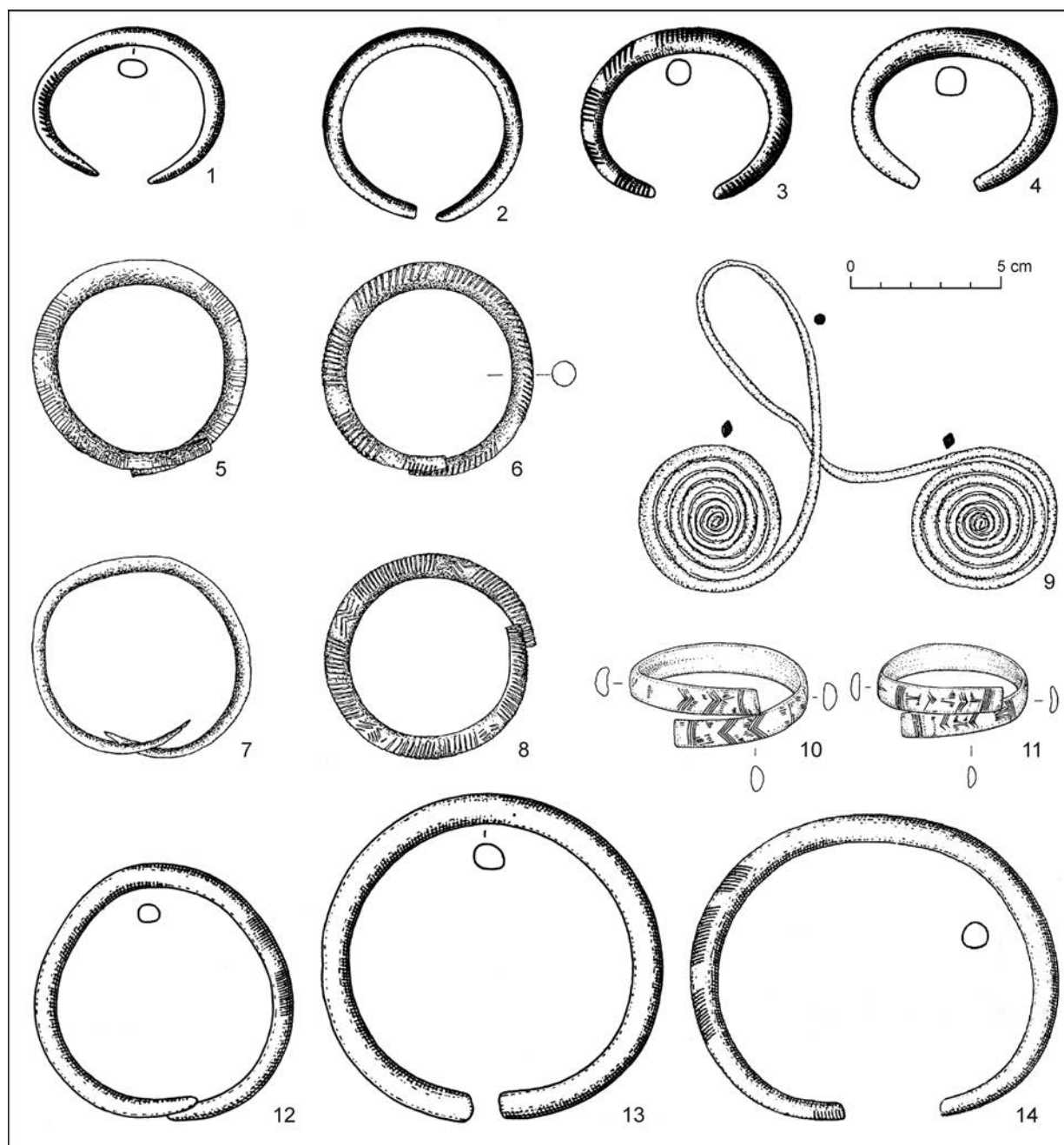
V hroboch lužickej kultúry sporadicky stretávame aj s ozdobnými pukličkami, a to od konca strednej až po neskorú dobu bronzovú, pričom najviac nálezov pochádza z mladšej doby bronzovej.

Vypuklé pukličky s dvoma zahrotenými úchytkami sa objavili na pohrebisku v Krásnej Vsi (2 kusy v mohyle 20/1936 a 1 kus v mohyle 40/1938 - *Budinský-Krička/Veliačik* 1986, 40 n.) a v Partizánskom (12 kusov v hrobe 12/1950 - *Porubský* 1958, 87). Z Partizánskeho sa v hrobe 1/1985 našla tiež kruhová puklička s dvoma protiľahlými otvormi na okraji (*Kujovský* 2002, 14 n.) a podobná, len navyše s jednou dierkou v strede, pochádza z hrobu 89 z pohrebiska v Martine (obr. 6: 9; *Benkovská-Pivovarová* 1972, 258). Ozdobné pukličky sú známe aj z ďalších lokalít. V Chocholnej-Velčiciach sa našlo 5 kusov (hrob 2/1985 - *Nešporová* 1986, 163), z Krásnej Vsi je 1 kus (mohyla 28/1938 - *Budinský-Krička/Veliačik* 1986, 53), ďalšie pochádzajú z Novák z hrobu 1/1888 a z Veľkej Lehoty z mohyly 2/1888 (*Rakovszky* 1888, 328). Pravdepodobne pukličkami sú aj zlomky plechu z pohrebiska v Martine (hroby 80 a 81 - *Benkovská-Pivovarová* 1972, 257).

Do neskoršej doby bronzovej sú datované bronzové pukličky (20 kusov), ktoré sa našli v hrobe 3/1948 na pohrebisku v Dražovciach (*Kraskovská* 1962, 79).

Náramenice

V hroboch sa nachádzajú len malé, ohňom deformované zlomky nárameníc (*Veliačik* 1983a, 73). Zlomok náramenice so stredovým rebrom pochádza z hrobu 19 z pohrebiska v Beluši (*Furmánek* 1970, 436;

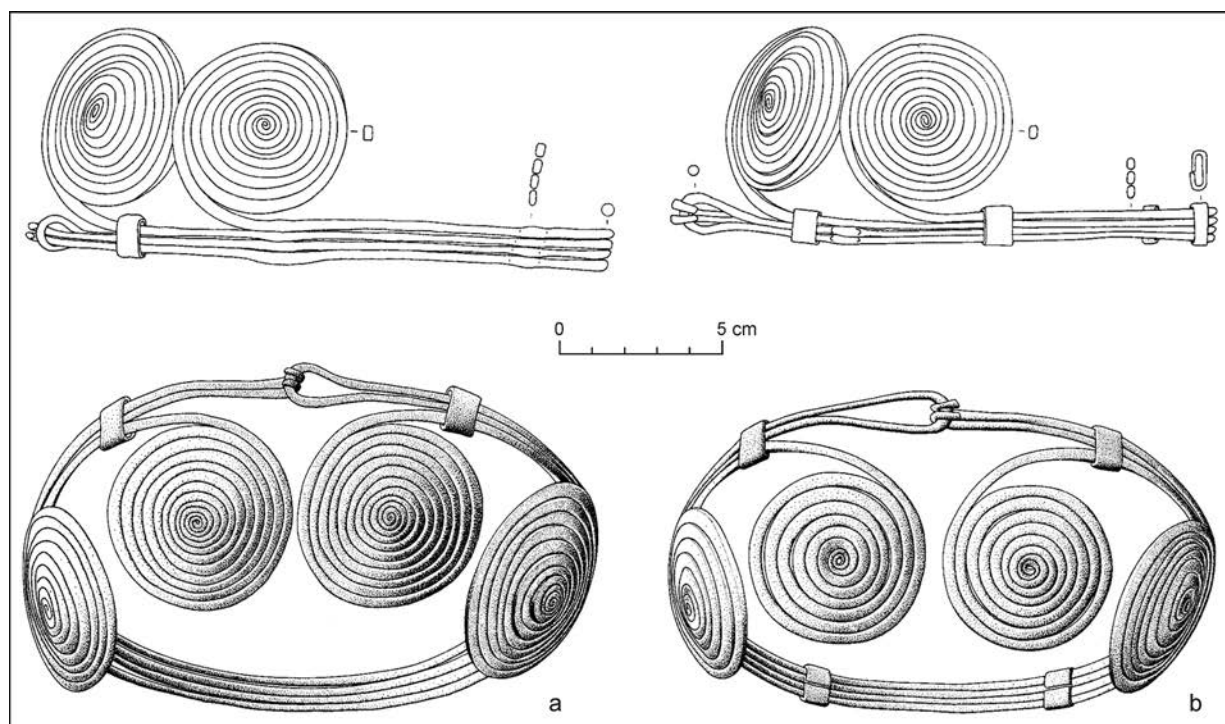
Obr. 7. Náramky a nánožníky. 1 - Martin, hrob 73; 2 - Liptovský Mikuláš-Ondrašová, nález z pohrebiska; 3, 4 - Horná Štubňa, depot; 5-8 - Stará Turá, depot; 9 - Chocholná-Velčice, depot; 10, 11 - Nitrianska Blatnica, depot; 12-13 - Rosina, depot; 14 - Prievidza-Hradec, depot. 1-4, 12-14 - podľa Veliačik 1983a; 5-9 - podľa Nešporová 2004; 10, 11 - podľa Ožd'ani 2006.

Veliačik 1983a, 75) a z mohýl 24, 27 a 40 z pohrebiska v Krásnej Vsi (Budinský-Krička/Veliačik 1986, 91). Zlomky pochádzajú z hrobov datovaných do stupňov BD až HA1.

Náramky

V lužickej kultúre na Slovensku predstavujú náramky z typologického hľadiska málo výrazný nález (Veliačik 1983a, 75). Z hrobov pochádza pomerne málo nálezov tohto druhu, pričom sa väčšina zachovala len v zlomkoch.

Masívny tyčinkový náramok oválneho prierezu je z hrobu 73 z pohrebiska v Martine (obr. 7: 1), sprievodnými nálezmi datovaný do začiatku stupňa BD. Na danom pohrebisku sa našli tri zlomky otvorené-

Obr. 8. Diadémy z depotu z Vyšného Sliača. Podľa: Novotná 1984.

ho náramku s kužeľovitými koncami v hrobe 122-123 (stupeň BC) a ďalší zlomok náramku v hrobe 157 (stupeň BB2; Benkovská-Pivovarová 1972, 256 n.).

Z hrobu 5 v Ľuborči, datovanom do stupňa HA, pochádza náramok z tenkej bronzovej tyčinky s mierne zahrotenými koncami (Novotná 1980, 137; Veliačik 1983a, 76). Z rozrušeného hrobu na tom istom pohrebisku bol nezdobený tyčinkový náramok okrúhleho tvaru (Veliačik 1983a, 76) a podobný exemplár bol aj v hrobe 1/III z pohrebiska v Liptovskom Mikuláši-Ondrašovej (obr. 7: 2; Veliačik 1975, 17). Oba náramky sú pravdepodobne zo začiatku mladšej doby bronzovej. Z mohyly 46 z pohrebiska v Mikušovciach (poloha Nivky) je malý náramok so zúženými koncami (Pivovarová 1965, 108).

Na pohrebisku v Diviakoch nad Nitricou sa našli zlomky náramku z hladkej (hrob 55/1975) a tordovanej tyčinky (hrob 69/1975; Veliačik 1991, 166 n.). Dva náramky v zlomkoch sa našli v hrobe z konca mladšej až zo začiatku neskoršej doby bronzovej v Ludaniciach (Veliačik/Romsauer 1994, 95). Pravdepodobne zlomky náramkov pochádzajú tiež z pohrebiska v Beluši (hroby 5, 9, 14 a 19 - Furmánek 1970, 441), v Háji (hrob 58 - Hrubec/Kujovský 1994, 11), v Krásnej Vsi (mohyly 13, 24 a 39 - Budinský-Krička/Veliačik 1986, 92), v Martine (hrob 122-123 a 157 - Benkovská-Pivovarová 1972, 262 nn.), v Partizánskom (hrob 20/1950 - Porubský 1958, 89), v Trenčianskych Tepliciach-Kúte (mohyla 32 - Pivovarová 1965, 126) a vo Zvolene (hroby 31, 75 a 135 - Balaša 1964, 23 n.).

Materiálna náplň depotov

Diadémy

Na Slovensku sa v oblasti osídlenej ľuďmi lužickej kultúry vyskytujú tri typy diadémov, pričom do doby bronzovej, presnejšie do stupňa HB1, radíme len jeden typ. Ide o drôtený diadém so štyrmi postrannými ružicami, označovaný aj ako ružicový diadém. Jeden kus pochádza z depotu z Medvedzieho (obr. 20: 1; Novotná 1967, 67), dva exempláre z Vyšného Sliača (obr. 8, Kürti 1929, 33 n.).

Ihlice

Ihlice typu Malá Vieska (obr. 9) sú typickým nálezom v depotoch zo začiatku mladšej doby bronzovej. Sú to mohutné ihlice s guľovitou až dvojkoľníckou hlavicom a zdureným krčikom, dlhé sú 60 až 70 cm,

Obr. 9. Ihlice z depotu z Malej Viesky (dnes Turčianske Teplice). Podľa: Novotná 2001.

a z eponymnej lokality dokonca pochádza ihlica dlhá až 93,3 cm (Novotná 1980, 107). Vo väčšine prípadov tvorili monotypové depoty, t. j. boli jediným predmetom v hromadnom náleze. Takéto depoty sa našli v Malej Vieske (dnes Turčianske Teplice, 10 kusov), v Nolčove (36 kusov), v Novej Lehote (11 kusov; Eisner 1933, 80 n.; Novotná 1980, 107 n.) a v Ovčiarisku (pôvodne 25-30 kusov, zachránených len 13 kusov;

Hutyrová 1962, 133). V rôznom počte sa vyskytovali aj spolu s podobnými ihlicami (ihlicami typu Hradec), a to v depote z Hradca-Cígľa (8 kusov; *Novotná* 1980, 108 n.) a Martina-Priekopy (5 kusov; *Demeterová* 1977, 452). Jeden exemplár sa dokonca objavil v problematickom depote z Púchova, ktorý je datovaný až do stupňov HB2-HB3 (*Novotná* 1980, 108; 2001, 44).

Ihlice typu Hradec, tzn. ihlice s dvojkónickou hlavnicou zvlášť nasadenou na ihlu (obr. 10: 10, 11), sa našli v depote z Hradca-Cígľa (7 kusov; *Novotná* 1980, 108 n.) a Martina-Priekopy (1 kus; *Demeterová* 1977, 452).

Dve ihlice s hlavnicou zvinutou do očka (obr. 10: 1, 2) a jedna ihlica s cylindrickou hlavnicou (typ Banka; obr. 1: 3) pochádzajú z depotu z Banky, datovaného do stupňa HB (*Novotná* 1970, 88 n.).

Ihlica s kyjovitou hlavnicou sa našla v depote z Trenčianskych Bohuslavíc (obr. 10: 4; *Novotná* 1970, 121; *Petrikovich* 1904, 112 n.) a z Bešeňovej (obr. 10: 5), v ktorom sa tiež nachádzala ihlica s pečatidlovou hlavnicou (obr. 10: 6) a dve ihlice s dvojkónickou hlavnicou a zdureným krčikom (obr. 10: 7, 8; *Kürti* 1930, 182 n.), pomenované M. *Novotnou* (1980, 111) ako typ Bešeňová. Jedna ihlica s dvojkónickou hlavnicou (typ Ilava; obr. 10: 9) bola v neúplnom depote z Hradca (*Budaváry* 1937, 29). Všetky tri depoty pochádzajú z mladšej doby bronzovej.

Chrániče hrotov ihlíc

Tento druh predmetu sa objavil len v jednom hromadnom náleze, a to v depote zo Zvolena-Pustého hradu (obr. 13: 7), v ktorom sa vyskytli dva exempláre. Depot bol datovaný do stupňa BD, resp. začiatku stupňa HA1 (*Balaša* 1946, 90 n.).

Spony

Jednodielna štítová spona (typ Röschitz) patrí k typu vyskytujúceho sa na Slovensku v oblasti stredodunajských a juhovýchodných popolnicových polí, zatiaľ čo na území lužickej kultúry ide o výnimočný nález (*Novotná* 2001, 22). Doposiaľ sú z lužického prostredia známe len dve takéto spony, obe datované do stupňa HA. Jeden exemplár pochádza z neúplného depotu z Prievidze-Hradca (obr. 11: 1; *Budaváry* 1930, 96), ďalší je z Martina (nie je však isté, či ide o depot alebo hrobový nález; *Vangľová/Zajacová* 2007, 195 n.).

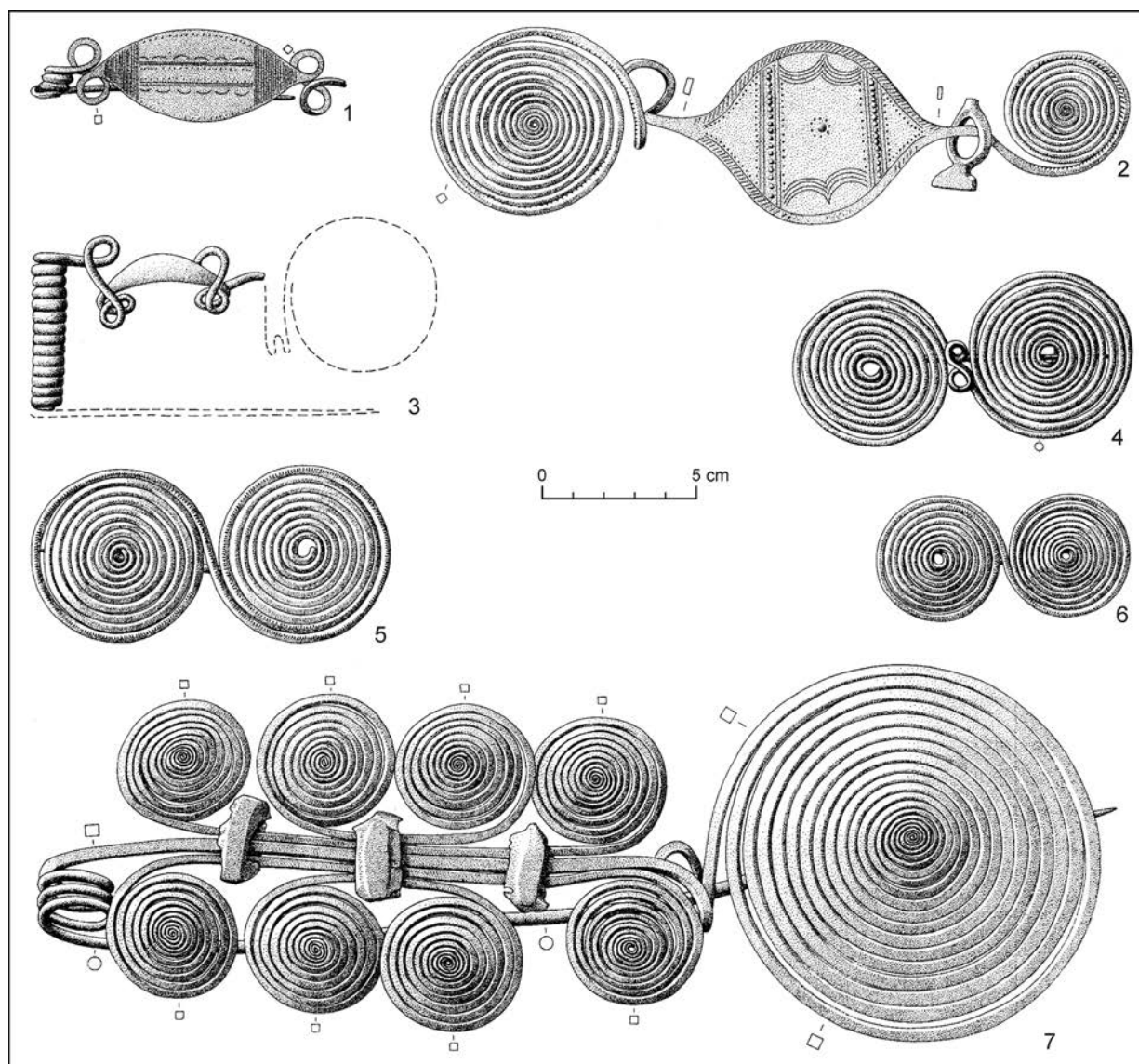
Dvojdielna štítová spona (tzv. spindlersfeldská spona) je známa najmä z hrobov. Len jedna spona (typ Křenůvky-Domaniža; obr. 11: 2) pochádza z depotu objaveného v Domaniži (*Novotná* 1970, 93), ktorý je datovaný do stupňa HB1 (*Novotná* 2001, 27).

Zlomok *sedlovitej spony* (obr. 11: 3) sa našiel v hromadnom náleze z Počúvadla, datovanom do stupňa HB3 (*Budinský-Krička* 1948-1949, 272).

Ružicové spony s ôsmimi postrannými ružicami (variant A3) sú najčastejšie a najrozšírenejšie ružicové spony nielen v Karpatskej kotline (*Paulík* 1959, 342), ale i na území tzv. „slovenskej vetvy“ lužickej kultúry. Ich výskyt je od posledného stupňa mladšej až po prvý stupeň neskorej doby bronzovej (*Veličák* 1983a, 59). Až na spomenuté neisté exempláre z hrobov sa takéto spony nachádzajú výlučne v depotoch. Po jednom kuse sa našli v depote z Banky, Bobrovca (*Novotná* 1970, 88 n.) a Blatnice II (*Veličák* 1983a, 58), dva kusy boli v hromadnom náleze z Púchova (*Halaša* 1903, 4 n.), tri exempláre pochádzajú z Domaniže (obr. 11: 7; *Novotná* 1970, 93). V depote z Bobrovčeka boli tri poškodené spony a tri špirálové ružice pochádzajúce pravdepodobne z ďalšej spony (*Heimann* 1997, 148). Zlomky ružicových spôn sa našli tiež v Starej Turej (*Nešporová* 1988, 97) a Trenčianskych Bohuslaviciach (*Paulík* 1959, 354; *Petrikovich* 1904, 112 n.).

Ružicová spona typu B má dve dvojice párových postranných ružíc, ktoré sú k lučíku pripojené predĺženými svorkami hore ukončenými štylizovanými vtáčikmi a dole krúžkom a ozdobenými listovitými záveskami. Jeden exemplár pochádza z neskorobronzového depotu z Medvedzieho (obr. 20: 4; *Čaplovič* 1959b, 70).

Jednodielne okuliarovité spony sú ďalším najrozšírenejším druhom spôn v lužickom svete na území Slovenska. Objavujú sa v priebehu mladšej doby bronzovej až po začiatok doby halštatskej (*Veličák* 1983a, 60). Dve väčšie a dve menšie spony sú známe z depotu z Ivanoviec (obr. 11: 5, 6; *Veličák/Němejcová-Pavůvková* 1987, 56 n.), ktoré ležia na hranici dvoch kultúrnych okruhov - lužického a stredodunajského (velatická kultúra). Pravdepodobne štyri kusy pochádzajú z depotu z Púchova (*Novotná* 1970, 113; 2001, 40 n.). Jedna okuliarovitá spona s osmičkovitou slučkou v strede je z Očovej (obr. 11: 4; *Paulík* 1982, 19) a ďalšie tri sa našli v depote z Počúvadla (*Budinský-Krička* 1948-1949, 272).

Obr. 11. Spony z depotov. 1 - Prievidza-Hradec; 2 - Domaniža; 3 - Počúvadlo; 4 - Očová; 5, 6 - Ivanovce; 7 - Domaniža. Podľa: Novotná 2001.

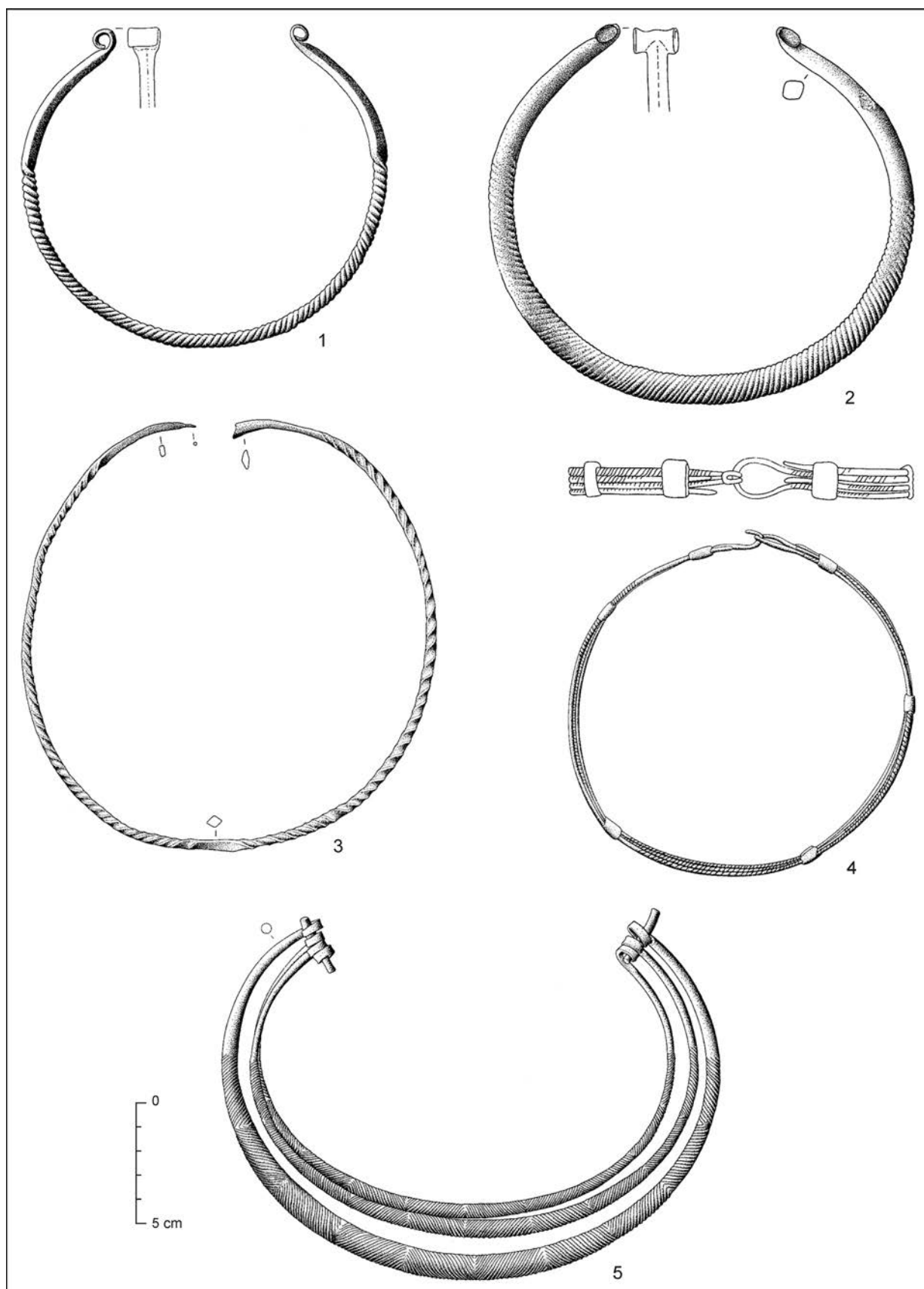
Nákrčníky

Dva nákrčníky z hladkej bronzovej tyčinky pochádzajú z depotu z Púchova (poloha Skalka) a sú datované do stupňa HB2-HB3 (Novotná 1984, 28 n.).

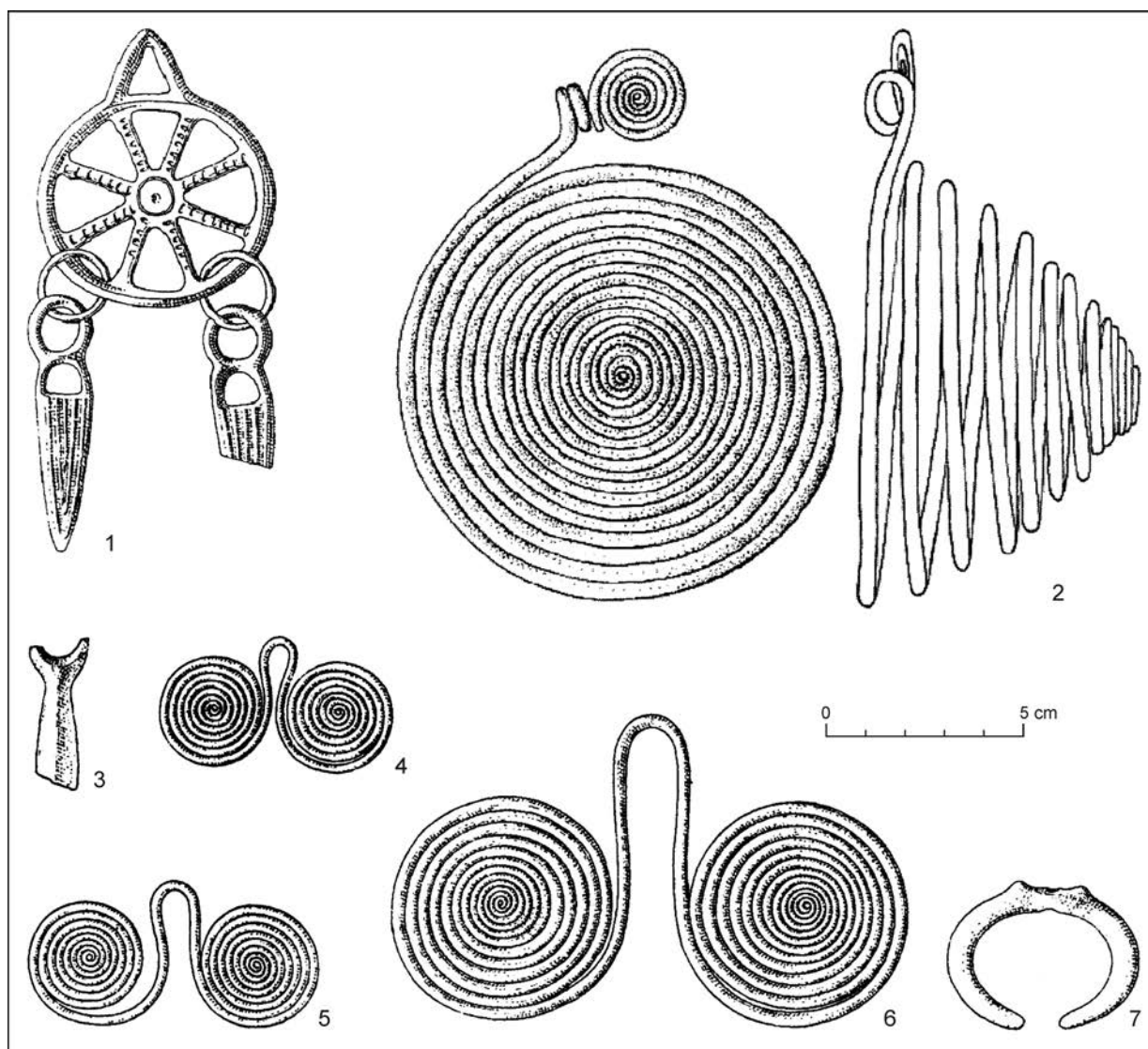
Pôvodne trinásť otvorených masívnych tordovaných nákrčníkov, z ktorých sa zachovalo len deväť, bolo objavených v depote z Počúvadla (obr. 12: 1, 2; Budinský-Krička 1948-1949, 272). Fragment tordovaného nákrčníka s koncami zvinutými do očka je z depotu z Trenčianskych Bohuslavíc a ako jediný je datovaný do stupňa HA2 (Petríkovich 1904, 112 n.). Tordovaný nákrčník s rovno zrezanými koncami pochádza z depotu z Očovej (obr. 24: 6; Paulík 1982, 21) a jeden exemplár je z Vyšného Sliača (obr. 12: 3; Kürti 1929, obr. 3; Novotná 1984, 44). V hromadnom náleze zo Zvolena, z polohy Krivá Púť-Balkán, sa našiel jeden tordovaný a štyri tyčinkové nákrčníky ukončené hákovitou záponou (Ožďáni/Ušiak/Zachar 2007, 167 n.). Deväť nákrčníkov s nepravým tordovaním sa vyskytlo v depote z Nitrianskej Blatnice, pochádzajúcim z neskej doby bronzovej (Ožďáni 2006, 156).

Ojedinelým nálezom je náhrdelník zhotovený z troch otvorených kruhov, ktorý sa vyskytol v depote z Počúvadla (obr. 12: 5; Budinský-Krička 1948-1949, 272).

Zo Žiliny zas pochádzajú tri nepravo tordované štvornásobné náhrdelníky (obr. 12: 4), ktoré M. Novotná (1968, 32 n; 1984, 48) pôvodne považovala za diadémy.

Obr. 12. Nákrčníky z depotov. 1, 2, 5 - Počúvadlo; 3 - Vyšný Sliach; 4 - Žilina. Podľa: Novotná 1984.

Obr. 13. Závesky z depotov. 1 - Púchov; 2 - Pucov; 3-5 - Osádka; 6 - Vyšný Sliač; 7 - Zvolen-Pustý hrad. 1 - podľa: Furmánek 1982; 2 - podľa: Furmánek 1980; 3-7 - podľa: Veličik 1983a.

Závesky

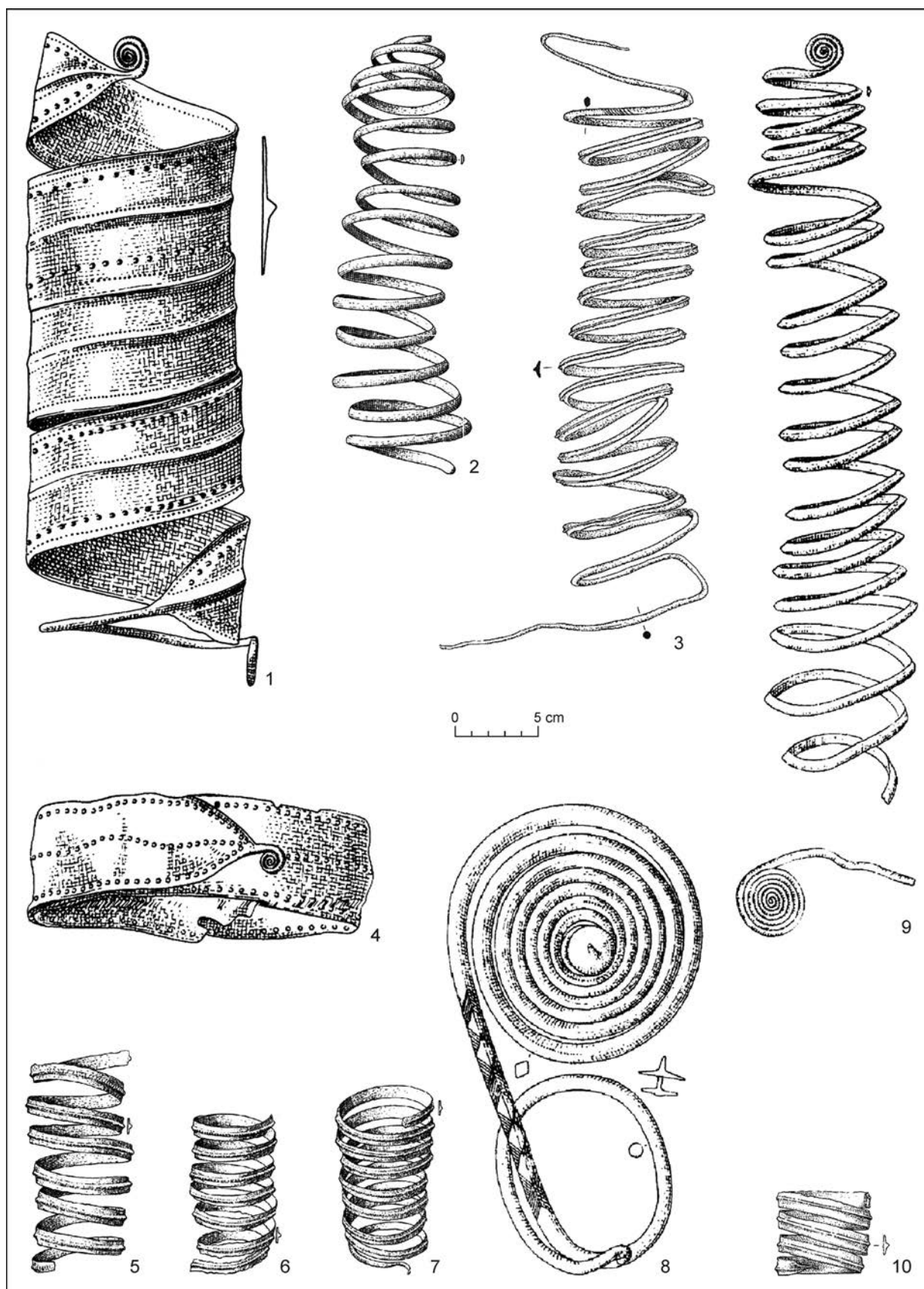
Fragment srdcovitého závesku pochádza z hromadného nálezu z Trenčianskych Bohuslavíc (Petrikovich 1904, 112 n.).

Lievikovitý závesok z depotu z Lubietovej bol sprievodnými nálezmi datovaný do stupňa BD, resp. HA1 (Veličik 1983a, 80 n.).

Dva zlomky listovitých záveskov sú z depotu z Osádky (obr. 13: 3), pochádzajúceho zo stupňa HA1 (Budinský-Krička 1946, 38).

Kruhový závesok s dvoma listovitými záveskami (obr. 13: 1) sa objavil v depote z Púchova, datovanom do stupňov HB2-HB3 (Furmánek 1982, 329).

Okuliarovitý závesok so závesným pútkom (obr. 13: 6) sa našli vo Vyšnom Sliači (2 kusy; Kürti 1929, 34), tri závesky a dva zlomky špirálových ružíc (asi tiež pozostatky závesku) v depote z Očovej (obr. 24: 1, 3-5, 8; Paulík 1982, 19 n.). Viac ako 27 celých a v zlomkoch zachovaných exemplárov pochádza z Osádky (obr. 13: 4, 5; Budinský-Krička 1946, 36 n.), jeden zlomok je z hromadného nálezu z Počúvadla (Budinský-Krička 1948-1949, 272) a dva kusy sú z problematického depotu z Púchova (Novotná 1970, 113). Pravdepodobne okuliarovitý závesok pochádza tiež z mladobronzového depotu z Bešeňovej (Kürti 1930, 182 n.). Dva okuliarovité závesky so špirálovitým spojením sú z depotu z Domaniže (Novotná 1970, 93).

Obr. 14. Náramenice. 1 - Blatnica II; 2 - Vyšný Sliač; 3 - Chocholná-Velčice; 4 - Komjatná-Bobrovec; 5-7 - Osádka; 8, 9 - Zvolen-Pustý hrad; 10 - Nitrianska Blatnica. 1-2, 4-9 - podľa: *Veliačik 1983a*; 3 - podľa: *Nešporová 2004*; 10 - podľa: *Ožďáni 2006*.

Závesky typu Pucov (obr. 13: 2) sú známe len z depotov. Výskyt týchto kupolovitých špirálových ružíc zakončených malým špirálovým terčom možno časovo zaradiť do stupňov HA až HB (*Furmánek 1980, 41*). Jeden kus pochádza z depotu z Trenčianskych Bohuslavíc (*Furmánek 1980, 41; Petrikovich 1904, 112 n.*), dva kusy z Medvedzieho (obr. 20: 2, 3; *Čaplovič 1959b, 71*) a až deväť exemplárov z depotu z Pucova (*Novotná 1970, 113*).

Krúžky (záušnice, prstene)

Krúžky z niekoľkokrát zvlnitého bronzového drôtu s *koncovými špirálovými ružicami* sa objavujú nielen v depotoch z mladšej doby bronzovej z Liptovskej Mary (*Houdek 1927, 117*) či z Nižnej (*Čaplovič 1957a, 776; Kavuljak 1940, 78*), ale aj v depotoch z neskorej doby bronzovej v Banke (*Novotná 1970, 88*) a v Žiline (*Novotná 1968, 32*).

Tri *jednoduché špirálovité prstene* sa vyskytli v depote z Nižnej (*Čaplovič 1957a, 776; Kavuljak 1940, 78*) a tri exempláre z hrubšieho drôtu v depote zo Zvolena (obr. 6: 18, *Balaša 1946, 94*). Rovnako tri prstene sú z Liptovského Jána a pravdepodobne prsteň pochádza tiež z hromadného nálezu zo Zemianskeho Podhradia (*Novotná 1970, 103 n.*).

Osobitú skupinu predstavujú tri *jednoduché krúžky* s priemerom 3,6 až 3,7 cm z depotu z Očovej (obr. 24: 7, 10, 11), z ktorých mal jeden stopy po odlievaní (*Paulík 1982, 21*).

Koráliky

Zatiaľ čo sú bronzové koráliky častým nálezom na pohrebiskách lužickej kultúry, doposiaľ sú známe len z jedného depotu. Dvadsaťšesť bronzových rôzne veľkých valcovitých korálikov sa nachádzalo v depote z mladšej doby bronzovej v Nižnej (*Čaplovič 1957a, 776; Kavuljak 1940, 78*).

Špirálové rúrky

Podobne ako bronzové koráliky, aj špirálové rúrky sa zriedkavo objavujú v hromadných nálezoch. Z depotu z Nižnej pochádzalo šesť fragmentov (*Kavuljak 1940, 78*) a štyri dlhé špirálové rúrky sa našli v depote zo Zvolena-Pustého hradu (obr. 6: 19; *Balaša 1946, 94*). Oba depoty sú datované do mladšej doby bronzovej.

Puklice

Puklice nachádzajúce sa v depotoch sú síce tvarovo podobné tým, čo sa vyskytujú v hroboch, avšak rozmerovo sú podstatne väčšie.

Kruhovité puklice s dvoma protifaľnými otvormi na okraji (obr. 6: 13, 14) boli spolu s inými predmetmi v hromadnom nález z Liptovskej Mary (366 kusov; *Houdek 1927, 117*), z Osádky (4 kusy; *Budinský-Krička 1946, 38*) a zo Zvolena-Pustého hradu (39 kusov; obr. 6: 15, 16; *Balaša 1946, 94*), no predstavovali aj monotypové depoty (Zvolen-Balkán: 134 kusov - *Paulík 1965, 17 n.*; Petrovec: 12 kusov - *Nešporová 2003, 100*). Ich priemery sa pohybovali približne od 2 do 7 cm. Všetky uvedené depoty patria do horizontu depotov Martinček-Bodrog (stupeň HA1; *Novotná 1981, 312*).

Miskovité puklice pripomínajúce gombíky s uškom na spodnej strane (obr. 6: 17) sa našli v depote zo Zvolena-Pustého hradu (2 kusy; *Balaša 1946, 94*), z Počúvadla (2 kusy; *Budinský-Krička 1948-1949, 272*), a v nejasnom depote z Vyšného Sliacha (1 kus; *Kürti 1929, 35*).

Náramenice

Náramenice sa v prostredí lužickej kultúry na Slovensku vyskytujú najmä v depotoch.

Nadväzujúcim typom na staršie stredobronzové ramenné a nožné špirály sú dva exempláre z depotu II z Blatnice (obr. 14: 1), datované do stupňa BD (*Veličik 1983a, 74*). Torzo plechovej náramenice sa vyskytlo v depote z Komjatnej-Bobrovca (obr. 14: 4), ktorý je datovaný do stupňa HA2 (*Novotná 1970, 100*).

K zriedkavým nálezom patria náramenice z masívneho drôtu trojhranného prierezu, ukončené pomerne veľkými koncovými špirálami. Pochádzajú z depotu I z Blatnice, z Púchova a z depotu I zo Zvolena-Pustého hradu (obr. 14: 9). Ďalší podobný nález je zo Zvolena-Borovej hory, avšak jeho nálezové okolnosti sú nejasné. Napriek tomu, že sa objavujú v jadre lužického osídlenia, predstavujú tu cudzí prvok. Svedčí o tom predovšetkým výrazná koncentrácia tohto predmetu na území rozšírenia pilinskej kultúry (Veliačík 1983a, 73 n.). Importom z oblasti pilinskej kultúry je podľa T. Nešporovej (2004, 98) aj trubicová špirálová náramenica z depotu z Chocholnej-Velčíc (obr. 14: 3).

Pre vetvu lužickej kultúry z územia Slovenska je charakteristická náramenica z relatívne masívneho plechu s ostro osadeným výrazným stredovým rebrom, ukončená špirálovým terčom. Nepoškodený kus sa objavil v depote z Púchova (predtým Vieska Bezdedov; Novotná 1970, 113). Šesť nekompletne zachovaných nárameníc a malé fragmenty z nich sa vyskytli v depote z Osádky (obr. 14: 5-7; Budinský-Krička 1946, 36 n.) a 1 exemplár je z Komjatnej-Bobrovca (Novotná 1970, 100). Z hromadného nálezu z Brnvišťa a Žaškova pochádzajú iba ich nevýrazné zlomky. Náramenice so stredovým rebrom vznikli v čase najväčšieho rozmachu bronzovej industrie lužickej kultúry na Slovensku, a to v stupni HA (Veliačík 1983a, 75).

Z neskorej doby bronzovej je poškodená náramenica z plechového pásu z Vyšného Sliača (obr. 14: 2; Kürti 1929, 34), plechová špirálová náramenica z Nitrianskej Blatnice (obr. 14: 19; Ožďáni 2006, 156) a tri kusy tohto sú z depotu z Počúvadla (Budinský-Krička 1948-1949, 272). Päť menších špirálových nárameníc pochádza z hromadného nálezu zo Žiliny (Novotná 1986, 32 n.).

Výlučne v depotoch sa objavujú náplečné, tzv. šalgotarjánske kruhy. V inventári lužickej kultúry predstavujú zriedkavý nález, ktorý sa spája s pilinskou kultúrou (Veliačík 1983a, 72). Vyskytli sa v depote zo Zvolena-Pustého hradu (obr. 14: 8; Balaša 1946, 90), zo Zvolena-Borovej hory (Veliačík 1983a, 72) a boli aj v hromadnom náleze z Kráľovej Lehoty (Novotná 1970, 102). Náplečné ochranné špirály sú typické pre horizont depotov Ožďany (stupeň BB2/BC; Novotná 1997, 147), no stretávame sa s nimi aj v nasledujúcom období. Práve exempláre z územia lužickej kultúry patria do mladšej etapy ich výskytu, teda do stupňa BD až začiatku stupňa HA1 (Veliačík 1983a, 73).

Náramky a nánožníky

Tyčinkové náramky z masívnej tyčinky kruhového prierezu, so zúženými a rovno zrezanými alebo nepatrne zaoblenými koncami buď blízko pri sebe, alebo preloženými cez seba, sa vyskytujú ako nezdobené, častejšie sú však exempláre zdobené rytou výzdobou. V depote z Blatnice boli náramky kruhového tvaru, zatiaľ čo nálezy z Hornej Štubne (2 kusy; obr. 7: 3, 4) majú tvar oválny, aký sa objavuje predovšetkým v pilinskej kultúre. Hlavný výskyt masívnych tyčinkových náramkov pripadá na stupeň BD (Veliačík 1983a, 76). Do stupňa HA2 je datovaný otvorený náramok s prierezom v tvare písmena D z Martina (Vangľová/Zajacová 2007, 195 n.). Takýto masívny náramok pochádza aj zo Zemianskeho Podhradia (Novotná 1970, 124).

Otvorený tyčinkový náramok sa našiel v depote z Banky (Novotná 1970, 88 n.), štyri náramky z bronzovej tyčinky rôzneho prierezu boli v hromadnom náleze z Rosiny (obr. 7: 12; Moravčík 1980a, 26 n.), štyri exempláre sa našli v Starej Turej (obr. 7: 5-8; Nešporová 1986, 164) a jeden náramok je aj z depotu z Lubietovej (Novotná 1970, 103).

V Necpaloch bol objavený depot, ktorý obsahoval náramok z tyčinky kosoštvorcového prierezu a tordovaný náramok (Novotná 1970, 107). Tri tyčinkové náramky - jeden tordovaný, jeden väčší a jeden menší sú z depotu z Nižnej (Čaplovič 1957a, 775 n.) a tri náramky - tordovaný, otvorený a uzatvorený, pochádzajú aj z Púchova (Novotná 1970, 113). Náramok z tyčinky hranatého prierezu sa vyskytol v depote z Očovej (Paulík 1982, 21) a z Prievidze-Hradca (Budaváry 1937, 29).

Z Nitrianskej Blatnice sú dva špirálovité náramky s geometrickou výzdobou (obr. 6: 10, 11; Ožďáni 2006, 156) a zdeformovaný náramok ukončený špirálovými ružicami je z Chocholnej-Velčíc (obr. 7: 9; Nešporová 2004, 96).

Náramky väčších rozmerov, často označované ako nánožníky, predstavujú počtom málo zastúpený šperk. Jeden kus pochádza z depotu v Prievidzi-Hradci (obr. 7: 14), datovanom do stupňa HA1 (Budaváry 1937, 29) a jeden masívny kruh s rovno zrezanými koncami (obr. 7: 13) sa nachádzal aj v depote z Rosiny, pravdepodobne pochádzajúceho zo stupňa HA2 (Moravčík 1980a, 26 n.).

Tabela 1. Výskyt jednotlivých šperkov a súčastí odevu na pohrebiskách a v depotoch.

Predmet		Počet kusov z pohrebísk [na koľkých pohrebiskách]	Počet kusov z depotov [v koľkých depotoch]
Ihlica	s terčovitou hlavicou	4 [2]	-
	s vretenovitou hlavicou	7 [5]	-
	s hlavicou zvinutou do očka	51 [15]	1 [1]
	s hlavicou zvinutou do jednostrannej ružice	10 [6]	-
	s kruhovito ohnutou hlavicou	8 [5]	-
	s dvojkónickou alebo guľovitou hlavicou a zosilneným krčikom	28 [13]	2 [1]
	s dvojkónickou alebo guľovitou hlavicou a rovným krčikom	43 [11]	6 [3]
	typu Malá Vieska	-	101(?) [7]
	s profilovanou hlavicou	18 [14]	-
	s pečatidlou hlavicou	23 [12]	1 [1]
	s kyjovitou hlavicou	23 [9]	2 [2]
	s vrúbkovanou hlavicou	6 [6]	-
	s čiaškovitou hlavicou	15 [10]	-
Chránič hrotu ihlice		8(?) [4]	2 [1]
Spona	oblúková	1[1]	-
	jednodielná drôtená	4 [2]	-
	jednodielná štítová	-	2 [2]
	dvojdílna štítová	4 [4]	1 [1]
	sedlovitá	2(?) [2]	1 [1]
	ružicová	3(?) [3]	15(?) [9]
	okuliarovitá	5(?) [4]	12(?) [4]
	harfovité	4 [3]	-
Nákrčník/náhrdelník		8(?) [6]	32/4 [7/2]
Závesok	srdcovitý	2 [2]	1 [1]
	lievikovitý	3 [1]	1 [1]
	listovitý	2 [2]	2 [1]
	tvary presýpacích hodín	1 [1]	-
	okuliarovitý	13(?) [5]	39(?) [7]
	kruhový	-	1 [1]
	typu Pucov	-	12 [3]
Krúžok (záušnica alebo prsteň)		x [22]	x[8]
Korálik	hlinený	2 [2]	-
	sklený	54 + ? [9]	-
	bronzový	47 + ? [11]	26 [1]
	kostený	6 [2]	-
	jantárový	? [1]	-
Špirálová rúrka		x [18]	6(?) [2]
Gombík	hlinený	9(?) [4]	-
	bronzový	26 [9]	-
Puklička		47 [7]	-
Puklica		-	x [7]
Náramok		26(?) [12]	x [15]
Náramenica		4(?) [2]	28 [14]
Nánožník		-	2 [2]
Diadém		-	3 [2]

KRITÉRIÁ PRE IDENTIFIKÁCIU ŽENSKÝCH HROBOV

Skôr než sa pokúsime o rekonštrukciu ženského kroja ľudu lužickej kultúry, musíme sa pokúsiť určiť, ktoré ozdoby a súčasti kroja boli nosené ženami. Pri takomto určení sa zvyčajne vychádza z antropologicky určených hrobov, ktoré obsahujú dané predmety. Ak máme antropologicky určené kostrové hroby, máme značne zjednodušenú situáciu nielen pokiaľ ide o nositeľov, ale aj o polohu nosenia jednotlivých predmetov.

Žiaľ, v prípade lužickej kultúry takúto značnú pomôcku nemáme, a to vzhľadom na to, že na území Slovenska nositelia tejto kultúry pochovávali svojich zosnulých výhradne žiarovým pohrebným ritom. Situáciu nám sťažuje aj fakt, že z množstva preskúmaných pohrebísk sú doposiaľ len dve pohrebiská antropologicky určené. No aj v týchto dvoch prípadoch nemožno hovoriť o nejakom exaktnom určení. Vo väčšine prípadov sa podarilo určiť iba relatívny vek pochovaného (najčastejšie je udávané, či bol pochovaný dospelým jedincom alebo ešte len dieťaťom, v niektorých prípadoch sa podarilo aj presnejšie určenie, t. j. približný vek). Len v niekoľkých prípadoch sa dalo určiť aj pohlavie pochovanej osoby. Okrem jednournových pohrebov sa na týchto pohrebiskách vyskytli aj hroby nielen s väčším počtom urien, ale aj pohreby viacerých jedincov v jednej urne (na pohrebisku v Diviakoch nad Nitricou sa okrem samostatných hrobov vyskytli v trinástich objektoch dvojpopolnicové hroby, ako aj deväť dvojpopohrebov a dva trojpopohreby v jednej urne; *Veliačik 1991, 211*), čo väčšinou vlastne úplne znemožňuje priradiť jednotlivé nálezy ku konkrétnej osobe.

S ohľadom na všetky vyššie spomenuté okolnosti sme sa rozhodli hľadať rôzne možnosti rozlíšenia ženských a mužských hrobov.

Podobne ako R. Essen (1991, 103-108), ktorá hľadala súvislosti medzi typom popolnice a vekom a pohlavím zosnulého na základe materiálu zo včasnolužickej časti pohrebiska v Kietrzy, aj my sme sa pokúsili o identifikáciu ženských hrobov na základe urien. Z oboch antropologicky určených pohrebísk v Diviakoch nad Nitricou a Krásnej Vsi sme vybrali tie hroby, ktoré boli určené za ženské a mužské a zisťovali sme, či sú niektoré tvary urien typické pre určité pohlavie. Prišli sme k zisteniu, že na rozdiel od poľských pohrebov, kde sa ako popolnice žien najčastejšie používali nádoby zdobené vypuklinami, menej aj nádoby s esovitou profiláciou a dvojkónické nádoby a u mužov boli najtypickejšie dvojkónické nádoby, na slovenských pohrebiskách nebadáť žiadnu odchýlku pri použití popolnice u mužov a žien. Najčastejším typom nádoby u oboch pohlaví bola amfora, amforovitá váza a bikónická nádoba, menej často sa používal hrniec (tabela 2). Treba však podotknúť, že veľký podiel na nami zistenom výsledku má malý počet presne antropologicky určených hrobov⁵, čím dochádza ku skresleniu záverov.

Keďže sa nám nepodarilo zistiť rozdiel pri používaní urien u jednotlivých pohlaví, a teda priradenie hrobu k určitému pohlaviu podľa tohto kritéria nie je za súčasného stavu poznania možné, pristúpili sme k najčastejšie používanému kritériu pre identifikáciu pochovaného, a to na základe hrovej výbavy.

Tabela 2. Typy popolníc dospelých jedincov z antropologicky určených hrobov.

Pohrebisko	Pohlavie	Amfora	Amforka	Amforovitá váza	Hrniec	Bikónická nádoba	Misa
Diviaky nad Nitricou	žena	3	-	2	2	2	-
	muž	2+2?	-	3	1	1?	-
Krásna Ves	žena	3+1?	1	2+1?	-	4	1?
	muž	-	-	1+1?	1	2+1?	-

Napriek tomu, že identifikácia pohlavia vychádzajúca z tohto hľadiska nie je vždy presná, nakoľko mnohé typy predmetov nemožno exaktne považovať za čisto ženské alebo čisto mužské, za daných podmienok sa nám zdá táto metóda ako jediné prijateľné riešenie.

Na rozdiel od šperkov alebo súčastí odevu, ktoré mohli nosiť tak ženy, ako aj muži, sa za vyslovene mužský atribút vo všeobecnosti považuje výzbroj a výstroj. V Homérovej Iliade (VI/490-494) Hektor vraví Andromache: „Vráť sa však do svojej izby a staraj sa o svoje práce, krosná a vreteno, dozeraj na slúžky, aby si svoju robili prácu, a vojna už bude starosťou chlapov...“ Z uvedeného textu vyplýva, že vojna, ku ktorej zbrane neodlučiteľne patria, bola výlučne mužskou záležitosťou,⁶ zatiaľ čo medzi ženské práce patrila starosť o domácnosť a tkanie.

Túto domnienku by nám mohla potvrdzovať aj skutočnosť, že hroty šípov (jeden alebo viacero) sa vyskytli na pohrebisku v Diviakoch nad Nitricou (hrob 58/1975 - *Veliačik 1991, 204*) a v Krásnej Vsi (mo-

⁵ Vychádzali sme z 35 popolníc, v ktorých boli uložené zvyšky antropologicky určené, pričom obsah dvadsiatich bol určený za zvyšky žien a obsah pätnástich popolníc za zvyšky mužov; R. Essen vychádzala z 216 hrobov, pri ktorých bolo možné určiť typ nádoby slúžiacej ako popolnica, ako aj pohlavie a vek mŕtveho.

⁶ Napriek tomu sa však so ženskými hrobmi obsahujúcimi zbrane stretávame. Takéto hroby sa vyskytujú najmä v oblasti severného Pričernomorja a dávajú sa do súvisu s Amazonkami (Rolle 1980, 97 n.). Avšak príslušnosť pochovaných k nomádskeho obyvateľstvu, pre ktorý je spôsob života značne odlišný od tzv. roľníckych spoločenstiev, ku ktorým možno ľud lužickej kultúry priradiť, ako aj mladší vek hrobov, ich nedovoľujú dávať do súvisu s nami skúmanou kultúrou.

hyly 3, 5, 6, 8 a 34 - Budinský-Krička/Veličik 1986, 85) takmer výlučne v hroboch, ktoré boli antropologicky určené ako mužské. Na pohrebisku v Diviakoch nad Nitricou sa však objavil hrot šípu v hrobe 60/75, antropologicky určenom ako hrob ženy vo veku maturus. Hrot šípu nebol uložený v urne spolu so zvyškami nedohorených kostí, ale sa nachádzal západne od urny, v čiernej popolovitej vrstve spolu s uhlíkmi (Stloukal 1991, 218; Veličik 1991, 168).

Hroby lužickej fázy lužickej kultúry na Morave, obsahujúce niektoré z militárií (dýky, kopije, hroty šíпов, meč), interpretuje K. Šabatová (2007, 279) ako pohreby mužov-bojovníkov. Takéto hroby obsahujú spravidla ďalšie bronzové predmety, ale skôr chudobnú keramickú výbavu. Okrem hrobov bojovníkov sa objavujú aj bohaté mužské hroby s vyšším počtom keramických nádob a bronzových milodarov, ktoré neobsahujú zbraň, napríklad hrob 33 z Přáslavíc.

K ďalším predmetom mužského rázu sa radia britvy a väčšina nástrojov, predovšetkým sekerky, dláta a metalurgické nástroje (Salaš 2005, 236). Pokiaľ ide o britvy, treba poukázať na hrob 1/1974 na pohrebisku Diviaky nad Nitricou, v ktorom bola pochovaná žena vo veku 30 až 40 rokov spolu s dieťaťom (Stloukal 1991, 215). Tento hrob obsahoval okrem dvoch ihlíc aj jednu britvu (Veličik 1991, 144). Pravdepodobnosť, že britva patrila pochovanému dieťaťu, je minimálna. Ako uvádza A. Jockenhövel (1971, 247), neexistuje žiaden detský hrob s britvou. Podľa jeho názoru boli britvy osobným majetkom dospelého muža, pričom existoval zvláštny vzťah medzi týmto nástrojom a jeho majiteľom, ktorý začal dosiahnutím dospelosti a možno bol spojený aj s jeho iniciáciou. Túto teóriu by potvrdzoval hrob 58/1975 z Diviak nad Nitricou, v ktorom bol pochovaný dospelý muž (Stloukal 1991, 218). V hrobe sa objavila britva spolu s dvomi hrotmi šípu a ihlou ihlice (Veličik 1991, 144). Taktiež na pohrebisku v Krásnej Vsi bola britva v mohyle 22 (Budinský-Krička/Veličik 1986, 43), v ktorej boli podľa antropologickej analýzy pochované pravdepodobne zvyšky dospelého muža (Stloukal 1986, 130).

Sporným predmetom zostáva nôž. Rúčka z bronzového noža alebo dýky sa našla v mohyle 1 na pohrebisku v Krásnej Vsi (Budinský-Krička/Veličik 1986, 11), antropologicky určenej ako hrob mladej dospeléj ženy (Stloukal 1986, 124). Na tom istom pohrebisku sa však fragment rukoväti noža objavil aj v mohyle 5, v ktorej bol podľa antropologickej analýzy pochovaný muž vo veku adultus (Stloukal 1986, 125). Fragment noža sa našiel vo vrstve žiaroviska spolu s tromi hrotmi šípu, kúskom zliateho bronz, zlomkom bronzového plechu, s atypickými črepami a zvyškami nedohorených kostí, ktoré sa však stratili. Napriek tomu ale môžeme považovať za veľmi pravdepodobné, že išlo o žiarovisko tej istej osoby, ktorá bola pochovaná v urne, a to i z toho dôvodu, že v obsahu urny boli okrem zvyškov nedohorených kostí a uhlíkov aj dva ohňom deformované hroty šípu rovnakého typu, aké sa našli vo vrstve žiaroviska (Budinský-Krička/Veličik 1986, 20 n.). Problém určenia, či sa nôž pridával ako hrobová príloha ženám alebo mužom, existuje aj na Morave. Na pohrebisku v Oblekoviciach sa objavil nôž v jednom detskom a dvoch ženských hroboch, avšak z piatich kľentnických hrobov s nožom nie je známe pohlavie pochovaného (Říhovský 1972, 3). Na pohrebisku v Kietrzi sa fragment noža alebo britvy vyskytol predovšetkým v hroboch antropologicky určených ako hroby žien (hroby 586, 2336 a 3519A - Gedl 1984, 83 n.).

Z pracovných nástrojov sú sporné kosáky, ktoré jedni bádatelia považujú za ženský, iní za mužský atribút. Ako o ženskom atribúte o nich hovorí M. Novotná (1997, 147), ktorá kosáku priraduje aj kultový význam, zatiaľ čo M. Salaš (2005, 235) jej názor spochybňuje. Poukazuje na výskyt tohto predmetu, výnimočne sa vyskytujúceho v hrobových výbavách počas doby popolnicových polí, práve v mužských, resp. v bojovníckych hroboch (napr. Smolín na Morave). To, že tieto predmety boli zrejme skôr vkladané do hrobov žien, dokazuje napríklad pohrebisko v Radzovciach, kde sa bronzové kosáky, resp. ich zlomky, objavujú v ženských hroboch jedenásťkrát častejšie ako v hroboch mužských (Mitáš 2007, 194).

Na pohrebisku juhovýchodných popolnicových polí v Radzovciach boli spony, rovnako ako britvy, dýky, meč, nože, sekerka, dláto a zlato, typickou výbavou mužských hrobov a v hroboch žien sa neobjavili (Mitáš 2007, 194). Z územia rozšírenia hornosliezsko-malopoľskej skupiny sa dalo určiť pohlavie pochovanej osoby len v jednom hrobe obsahujúcom sponu (podľa diadému bol hrob určený ako ženský), a tak sa nedá povedať, v akých hroboch sa spony objavovali (Kowalczyk 2005, 34).

Niektoré typy spôn sa pokladajú za ženský šperk. Dvojdielne štítové spony typu Gemeinlebern z Mikušoviec (mohyla 174) a typu Bohdalice zo Skalskej Novej Vsi sa spájajú s výbavou žien (Novotná 1986, 152 n.). Typ Křenůvky-Domaniža, rovnako patriaci k dvojdielnym štítovým sponám, bol nájdený na pohrebisku Diviaky nad Nitricou v hrobe 43/1975, antropologicky určenom ako hrob približne 40-ročnej ženy (Veličik 1991, 164).

Podľa názoru P. Betzlera (1974, 24) bola spona typu Čaka nosená výlučne mužmi. Na území Slovenska sa tento typ spony, podobne ako aj typ Unter-Radl, vyskytoval skôr v oblasti rozšírenia stredodunajských popolnicových polí. To, že tieto spony boli s najväčšou pravdepodobnosťou nosené oboma pohlaviami,

dokazuje nález spony typu Čaka z centrálného mužského hrobu II pod mohylou v Čake, ako aj z bohatého ženského hrobu IV v Dedinke (Novotná 2001, 16).

Okuliarovité spony sa samostatne vyskytovali hlavne v ženských hroboch (Novotná 1987, 128 n.). Okuliarovitá spona s osmičkovitou slučkou sa našla tiež v jame 519 na sídlisku v Ivanoviciach na Hanej, kde bola pochovaná žena (Parma 2004, 431 n.).

Podľa nášho názoru môžeme spony priradiť k súčasťiam odevu noseného ženskou časťou populácie lužickej kultúry na území Slovenska. Dokladá to i skutočnosť, že v nami skúmaných hroboch sa spona nenašla v žiadnom z hrobov, ktorý bol antropologicky určený ako mužský, ani v hrobe obsahujúcom zbraň alebo britvu.

K predmetom, ktoré nosili tak muži, ako aj ženy patria ihlice. Vo všeobecnosti sa predpokladá, že súčasťou mužského odevu bola jedna ihlica, zatiaľ čo ženy si spínali odev dvoma ihlicami (Furmánek/Veliačik/Vladár 1991, 305). V hornosliezsko-malopoľskej skupine lužickej kultúry sa ihlica vyskytovala najčastejšie po jednom kuse, a to bez rozdielu pohlavia jej nositeľov (Kowalczyk 2005, 32). V lužickej kultúre na území Slovenska sa tiež najčastejšie objavovala v hrobe jedna ihlica, no našli sa hroby aj s dvomi, ba dokonca s tromi či štyrmi kusmi. Rozdiel medzi ženskými a mužskými hrobmi, ktorý má byť i v tom, že v hroboch mužov sa nachádzala vždy len jedna ihlica, zatiaľ čo v hroboch žien sa jedna ihlica vyskytla len občas a častejšie boli ihlice dve (Mitáš 2007, 195), v lužickej kultúre neplatí bezvýhradne. Vyskytli sa totiž prípady, kedy sa aj v hrobe muža objavili ihlice dve (Diviaky nad Nitricou, hrob 11/1974: urna 2, hrob 53/1975: urna 1, hrob 75/1975: urna 2 - Veliačik 1991, 152 nn.; Krásna Ves, mohyla 3/1935: urna 1 - Budinský-Krička/Veliačik 1986, 16 n.; Kysucké Nové Mesto-Radola, hrob 2 - Ďurišová 1991, 31 n.).

Napriek tomu, že ihlice spínali mužské i ženské šaty, snažili sme sa zistiť, či jednotlivé typy ihlíc neboli nosené len určitým pohlavím. Prišli sme k zisteniu, že ihlica s profilovanou hlavicou bola nosená prevažne ženami. Práve tento druh sa našiel v hroboch antropologicky určených ako ženské (Diviaky nad Nitricou, hrob 62/1975 - Veliačik 1991, 168; Krásna Ves, mohyly 1 a 27 - Budinský-Krička/Veliačik 1986, 10 nn.), pričom sa nevyskytol v žiadnom hrobe antropologicky určenom ako mužský. V nami stanovenej hypotéze nás utvrdzuje fakt, že takmer polovica nájdených ihlíc sa vyskytovala v páre s nejakou inou ihlicou. Podobne aj bohatá výbava hrobu zo Skalskej Novej Vsi (Pichlerová 1966, 340 n.), ako aj zvyšné nálezy v hrobe 5 z Ľuborče (dve ihlice s profilovanou hlavicou, zlomok ďalšej ihlice, fragment náramku, prstene, kosák a cievka) dávajú predpoklad, že pochovanou osobou bola práve žena (Novotná 1980, 136 n.). V prípadoch, keď sa v hrobe našiel len jeden exemplár tohto druhu ihlice, nenachádzal sa spolu so zbraňami. Výnimkou je hrob pod mohylou 93 na pohrebisku v Mikušovciach v polohe Nivky. Tu sa v hrobe síce objavil hrot šípu a aj úlomok dýky, avšak boli v značnej vzdialenosti od urny, v ktorej bola ihlica uložená spolu so zvyškami nedohorených kostí. Sporným hrobom zostáva aj hrob 1/1936 z Trenčianskej Teplej, v ktorom sa našla aj britva. Taktiež na pohrebisku v Kietrzi sa ihlica s profilovanou hlavicou objavovala prevažne v hroboch určených ako ženské.⁷

Na druhej strane za ihlice nosené prevažne mužskou časťou populácie považujeme ihlice s pečatidlovou hlavicou, o čom svedčí inventár mnohých hrobov nielen z oblasti rozšírenia lužickej kultúry (Novotná 1980, 82). Lenže ihlica s pečatidlovou hlavicou bola i v bohatom hrobe čačianskej ženy z Dedinky (Paulík 1986, 96). V hrobe 2 v Kysuckom Novom Meste-Radoli sa nachádzali dve ihlice, z toho jedna bola s pečatidlovou hlavicou a druhá s hlavicou zvinutou do očka (Ďurišová 1991, 31 n.). Podľa antropologickej analýzy bol v hrobe pochovaný pravdepodobne muž vo veku 20 až 50 rokov (Jakab 1991, 46).

Predovšetkým mužský odev dopĺňala podľa M. Novotnej (1980, 126) ihlica typu Diviaky, čo potvrdzujú tiež nálezy z iných krajín, kde sa vyskytujú spolu s britvou a nožom, ako aj nálezy v kniežacích hroboch s mečom. Za hrob muža môžeme považovať hrob 9/1957 z Diviak nad Nitricou (Pivovarová 1959b, 318) a pravdepodobne muž bol pochovaný aj v hrobe 1/1950 v Partizánskom (Porubský 1958, 84). Nezdobený exemplár takejto ihlice sa však našiel aj v hrobe 69/1975 na pohrebisku v Diviakoch nad Nitricou. Ihlica bola uložená v popolnici 1 (Veliačik 1991, 168), v ktorej boli podľa antropologickej analýzy uložené zvyšky nespálených kostí mladej dospeléj ženy (Stloukal 1991, 218).

Azda medzi ihlice nosené skôr mužmi by sme mohli zaradiť aj ihlice s kyjovitou hlavicou. Objavili sa v troch hroboch, ktoré boli antropologicky určené ako mužské (Diviaky nad Nitricou, hrob 11/1974:

⁷ Ihlica s profilovanou hlavicou sa objavila v 7 hroboch antropologicky určených ako ženské, v 3 prípadoch nebolo možné určiť pohlavie pochovaného a v 3 hroboch boli pochované deti. Taktiež v troch prípadoch sa však takáto ihlica vyskytla aj v hrobe muža. V dvoch prípadoch bolo spolu s mužom pochované dieťa, a keďže išlo o tzv. jamkové hroby, nie je možné jednoznačne určiť, komu ihlica patrila (Gedl 1984; 1991; 1992; 1996). Vzhľadom na to, že sa tento druh ihlice našiel aj v hroboch detí, pokladáme za pravdepodobné, že i v týchto dvoch prípadoch patrila práve deťom pochovaných spolu s dospelým mužom.

urna 2, hrob 70/1975: urna 2 a hrob 75/1975: urna 2 - *Stloukal 1991*, 215 n.). Aj v hrobe 6/1957 z Diviak nad Nitricou bol zrejme pochovaný muž (*Novotná 1980*, 141). Na tom istom pohrebisku sa ale takáto ihlica objavila v hrobe 2/1974, v ktorom bola pochovaná pravdepodobne žena (*Stloukal 1991*, 215). Ihlica s kyjovitou hlavicou sa vyskytla aj v troch detských hroboch na pohrebisku v Diviakoch nad Nitricou (*Stloukal 1991*, 215 n.), kde bolo pochované dieťa vo veku 8 rokov a dieťa vo veku 6-9 mesiacov (hrob 11/1974: urna 2), dieťa vo veku 6 rokov (hrob 42/1975: urna 1) a deti vo veku 2 a 7 rokov (hrob 65/1975: urna 2). Podľa výbavy ďalších hrobov sa však nedá určiť pohlavie pochovaného jedinca (*Novotná 1980*, 141).

Zatiaľ zostáva otázne, či ihlicu s vrúbkovanou hlavicou môžeme považovať za ihlicu spínajúcu odev žien. Napovedala by nám o tom skutočnosť, že takéto ihlice sa nevyskytli v hroboch, ktoré by sme mohli s istotou považovať za hroby mužov, ako aj to, že na pohrebisku v Kietrzi sa vyskytli v hrobových celkoch, v ktorých boli podľa antropologickej analýzy pochované ženy spolu s dieťaťom (*Gedl 1984*, 83 n.).

Za druh ihlice nosenej oboma pohlaviami považujeme ihlicu s hlavicou zvinutou do očka. Ide o bežne sa vyskytujúci druh tak v ženských (Diviaky nad Nitricou, hroby 1/1974 a 43/1975), ako aj v mužských hroboch (Diviaky nad Nitricou, hroby 53/1974 a 75/1975) a nachádzame ju aj v hroboch detí (Diviaky nad Nitricou, hroby 34/1974 a 75/1975).

Na pohrebisku v Diviakoch nad Nitricou sa v hroboch antropologicky určených ako ženské našla ihlica s kruhovito ohnutou hlavicou v hrobe 1/1974 a ihlica s dvojkónickou hlavicou v hrobe 13/1974 (*Veliačik 1991*, 144, 145), na pohrebisku v Krásnej Vsi sa našli 3 ihlice s čiaškovitou hlavicou v mohyle 23/1936 (*Budinský-Krička/Veliačik 1986*, 46 n.). Vzhľadom na to, že sa objavili vždy len v jednom hrobe určenom ako hrob ženy a vzhľadom na to, že nálezy z iných hrobov obsahujúcich takéto ihlice neumožňujú určenie pohlavia pochovanej osoby, nevieme stanoviť ich príslušnosť ku konkrétnemu pohlaviu. Rovnako v prípade ostatných druhov ihlíc vyskytujúcich sa v hroboch ľudu lužickej kultúry na našom území nie je možné určiť, či boli spínadlom ženských, alebo mužských šiat.

Podľa *M. Novotnej (1986, 152)* sú ihlice v kombinácii s náramkami, prsteňmi, vlasovými krúžkami a nákrčníkmi súčasťou súpravy charakteristickej pre ženu. Bronzové krúžky (prstene alebo záušnice) sa na pohrebisku v Diviakoch nad Nitricou nevyskytli v žiadnom antropologicky určenom mužskom hrobe (objavili sa v ôsmich detských hroboch, v troch ženských hroboch, v dvoch hroboch nedospelých jedincov a v dvoch hroboch dospelých). Na tomto pohrebisku sa tiež nevyskytli v žiadnom hrobe obsahujúcim zbraň, britvu či nôž. S obdobnou situáciou sa stretávame aj na pohrebisku v Krásnej Vsi (výnimku tvorí rozrušená mohyla 34/1938, v ktorej sa našiel okrem iného špirálovitý krúžok s priemerom 3,4 cm a hrot šípu - *Budinský-Krička/Veliačik 1986*, 57 n.). Krúžky z bronzových drôtov, či už jednoduché alebo špirálovito stočené, sa však nachádzajú aj v hroboch, ktoré môžeme považovať za pohreby mužov (napr. Kysucké Nové Mesto-Radola, hrob 2, Martin, hrob 73 a Veľká Lehota, hrob 1/1889).

Výlučne v hroboch žien na pohrebisku v Radzovciach sa nachádzali závesky, pukličky, vlasové krúžky a ihly na šitie (*Mitáš 2007, 194*).

Za relatívne spoľahlivé atribúty žien sa pokladajú plechové špirály s koncovými ružicami a nákrčníky, ktoré sa považujú za doplnok ženských šiat (*Novotná 1986, 155; Salaš 2005, 236*).

Zlomky plechových nárameníc sa našli síce len v štyroch hroboch, no v žiadnom z nich sa nevyskytovala zbraň ani britva, dokonca v dvoch hroboch bola podľa antropologickej analýzy pochovaná žena (na pohrebisku v Krásnej Vsi sa našli zlomy náramenice v mohyle 27/1938, v ktorej bola pochovaná pravdepodobne žena vo veku adultus a v mohyle 40/1938 bola v urne 2 dospelá žena spolu s ďalšou dospelou osobou - *Budinský-Krička/Veliačik 1986*, 51 n.). Nákrčník, ktorý patrí tiež k zriedkavo sa vyskytujúcim nálezom v hroboch, nebol v žiadnom antropologicky určenom hrobe. Napriek tomu, že boli v hornosliezsko-malopoľskej skupine nákrčníky nosené oboma pohlaviami, prevažne sa nachádzali v hroboch žien (*Kowalczyk 2005, 67*). *M. Novotná* zas považuje masívne tordované nákrčníky najskôr za mužský šperk slúžiaci ako symbol určitého spoločenského postavenia jeho nositeľa (*Novotná 1984, 36*). Miera poškodenia týchto nálezov dokladá, že patrili k osobným šperkom, ktoré zosnulého zdobili aj na pohrebnej hranici (*Novotná 1984, 43*).

Zatiaľ ostáva otázne, či náramky z prostredia lužickej kultúry na Slovensku zdobili ruky žien alebo mužov. Len v dvoch hroboch obsahujúcich fragment tejto ozdoby bola pochovaná žena, avšak spolu s ňou bol v hrobe pochovaný jeden, alebo aj viac nedospelých jedincov (na pohrebisku v Krásnej Vsi v mohyle 13 bola pochovaná dospelá žena a nedospelý jedinec, v mohyle 39 boli okrem dospeléj ženy aj zvyšky troch ďalších jedincov - osoba vo veku juvenis, 3-ročné dieťa a novorodenec - *Stloukal 1986, 128 n.*). Hrob 122-123 z Martina by sme však mohli na základe ostatného inventára priradiť skôr mužovi. V hornosliezsko-malopoľskej skupine sa vyskytoval síce náramok v hroboch oboch pohlaví, lenže častejšie sa nachádzal v hroboch mužov (*Kowalczyk 2005, 38*). Podľa domnienky *W. Blajera (1996, 104)* vyskytovanie ozdôb horných a dolných končatín v páre predstavuje predovšetkým ženský prvok. Dva,

resp. tri náramky sa objavili aj v dvoch lužických hroboch z Rájca (*Nekvasil 1975*, 309 n.), v ktorých boli pochované pravdepodobne ženy (*Stloukal 1975*, 341 n.). Mladá žena bola pochovaná v hrobe 23 z Přáslavic, obsahujúcom dva náramky, a za pohreb ženy sa považuje aj hrob 21, obsahujúci tiež dva kusy tohto šperku (*Šabatová/Vitula 2002*, 69).

Pukličky a drobné gombíky s uškom predstavovali výzdobu ženského kroja (*Blumbers 1982*, 28). Podľa názoru *K. Šabatovej (2007, 279)* je však pravdepodobné, že rombické pukličky sa, rovnako ako je to pri kalotovitých pukličkách, vyskytujú v ženských i mužských hroboch.

Lievikovité závesky boli zrejme súčasťou ženského, ale aj mužského rúcha (*Paulík 1986*, 82). Za predmety krásiace obe pohlavia možno považovať aj ďalšie závesky, ako aj náhrdelníky zložené zo špirálových rúrok a korálikov. V hornosliezsko-malopoľskej skupine boli v hroboch detí bronzové alebo hlinené koráliky, zatiaľ čo dospelí nosili náhrdelníky skôr zo sklenených korálikov. Avšak rovnako, ako u nás, nemôžeme priradiť surovinu korálikov určitému pohlaviu (*Kowalczyk 2005*, 25 n.).

Na základe vyššie uvedených skutočností môžeme vytvoriť tri skupiny ženských hrobov, a to podľa miery určenia ich príslušnosti k ženskému pohlaviu (tabela 3).

Tabela 3. Zoznam hrobov určených ako pohreby žien.

Skupina	Lokalita	Číslo hrobu/mohyle (číslo urny)
1. skupina	Diviaky nad Nitricou	13/1974, 43/1975, 62/1975, 69/1975 (U1)
	Krásna Ves	1/1935, 23/1936 (U2)
2. skupina	Diviaky nad Nitricou	14/1957, 2/1974, 17/1974, 54/1975, 76/1975
	Dížín	5/1941, 1/1956
	Dolný Kubín	1/1956
	Horná Súča	1
	Chocholná - Velčice	1/1985
	Košeca	2/1931
	Krásna Ves	4/1935 (U1, U2), 27/1938 (U1), 28/1938 (U2), 40/1938 (U2, U3)
	Ľuborča	5
	Ludanice	1
	Malé Kršteňany	5
	Martin	143
	Mikušovce - Nivky	174 (U1)
	Nováky	2/1889
	Partizánske	3/1949
	Skalská Nová Ves	1
	Zvolen	1/1999
	Žiar nad Hronom	1/1948
3. skupina	Abrahám	1
	Banka	1/1986, 4/1986
	Beluša	5, 6, 10, 11 (U2, U3), 12, 14, 15, 19 (U1, U2), 23
	Diviaky nad Nitricou	1/1940, 3/1940, 1/1948, 8/1957, 13/1957 (U1, U2), 6/1974, 10/1974 (U2), 19/1974, 29/1974, 30/1974, 32/1974, 35/1975, 53/1975 (U2), 55/1975, 63/1975, 70/1975 (U1), 72/1975
	Dížín	2/1941, 1/1957 (U1)
	Dolný Kubín	18/1932, 19/1948, 21/1948
	Dražovce	3/1948, 5/1948
	Háj	8, 9, 11, 17, 21, 23, 24, 26, 32 (U1, U2), 40, 54, 55, 57 (U1, U2), 58 (U1, U2, U3), 63, 65
	Handlová	3
	Chocholná - Velčice	1/1984, 2/1985
	Chrenovec - Brusno	I, II, III
	Jahodníky	1
	Jasenová	27, 28, 30, 31, 39
	Košeca	2/1929, 4/1929, 5/1929, 1/1931
	Krásna Ves	mohyla 2/1935, 12/1935 (U1, U2, U3), 20/1936 (U1, U2), 21/1936 (U1), 24/1936, 25/1938, 28/1938 (U1), 32/1938; hrob 3, 6
	Liptovský Mikuláš - Ondrašová	2/I, 3/I, 1/III, 2/III, 3/III, 4/III, 5/III, 1/IV, 1/VI
	Malé Kršteňany	2, 3, 4, 6, 7, 2/1961
	Martin	23, 80, 81, 84, 89, 96, 98, 100, b, 102, 104, 112, 116, 120, 121, 127, 129, 130, 134, 148, 150, 157

Tabela 3. Pokračovanie.

Skupina	Lokalita	Číslo hrobu/mohyle (číslo urny)
3. skupina	Medovarce	2/1975
	Mikušovce - Nivky	mohyla 46 (U1, U2), 60, 87, 173 (U2)
	Mikušovce - Kopce	mohyla 4
	Nováky	1/1888, 1/1889
	Partizánske	12/1950, 14/1950, 15/1950, 17/1950, 20/1950, 24/1950, 26/1950, 1/1958, 1/1985 (U1, U2, U3)
	Sedmerovec	2, 3, 15
	Sklabinský Podzámok	4/II, 5/II, 6/II, 9/III, 11/V, 12/V, 14
	Švábovce	1/1956, 3/1965
	Trenčianska Turná	1
	Trenčianske Teplice - Kút	mohyla 32, 61
	Trenčianske Teplice - Pod Pleškami	hrob 12
	Varín	1/1963
	Veľká Lehota	1/1888, 2/1888
	Vyšný Kubín	6, 15
	Zemianske Kostolany - Kňazská	mohyla 1
	Zemianske Kostolany - R. k. kostol	hrob 1
Skupina	Lokalita	Číslo hrobu/mohyly (číslo urny)
3. skupina	Zlaté Moravce	III, 20/V, 22, 44, 50b
	Zvolen	7, 9, 10, 12, 31, 38, 46, 48, 49, 56, 66, 75, 117, 123, 135, 143
	Žiar nad Hronom	I/1982, II/1982, III/1982, IV/1982, 39/1984, 45/1984, 62/IX/1985, 63/IX/1985
	Žilina	1/1935

1. skupina obsahuje hroby, ktoré sú bezpochyby pohrebmi žien. Keďže ani antropologické analýzy žiarových hrobov nie sú vždy presné, zaradili sme do tejto kategórie len tie, ktoré sú bez väčších pochybností určené ako ženské hroby a zároveň neobsahujú žiaden mužský atribút. Z pohrebiska Diviaky nad Nitricou sú to hroby 13/1974, 62/1975 a 69/1975, z pohrebiska Krásna Ves hrob 1/1935.

Okrem týchto štyroch hrobov sme sem zaradili i také, ktoré boli určené ako hroby žien, no v hrobe bolo pochované aj dieťa vo veku do jedného roka. V takomto prípade sme považovali všetky nálezy za predmety patriace pochovanej žene. Viedlo nás k tomu zistenie, že napriek tomu, že i malé deti mali v niekoľkých prípadoch v hrobe ihlicu či bronzový krúžok, napríklad na pohrebisku z Diviak nad Nitricou (hrob 23/1974: malé dieťa - dva bronzové krúžky, hrob 24/1974: novorodenec - fragment bronzového krúžka, hrob 34/1974: 6-mesačné dieťa - ihlica s hlavícou zvinutou do očka, hrob 71/1975: pravdepodobne novorodenec - zlomok ihlice - *Veliačik 1991*, 158 n.), v prípade pochovania s dospelou osobou neobsahovala urna, v ktorej bolo pochované dieťa, žiadne nálezy (Diviaky nad Nitricou, hrob 10/1974: novorodenec; Krásna Ves, mohyla 20/1936: dvojročné dieťa a mohyla 40/1938: dieťa bez bližšieho určenia veku).

Takými hrobmi boli hrob 43/1975 na pohrebisku v Diviakoch nad Nitricou, v ktorom bola pochovaná približne 40-ročná žena so 6-mesačným dieťaťom (*Veliačik 1991*, 164) a pohreb ženy vo veku adultus spolu s novorodencom v urne 2 v mohyle 23/1936 na pohrebisku v Krásnej Vsi (*Budinský-Krička/Veliačik 1986*, 46 n.).

2. skupina zahŕňa hroby, ktoré môžeme najskôr považovať za ženské. Sú to tie, ktoré podľa antropologickej analýzy predstavujú pravdepodobne pohreb ženy. Do tejto skupiny patria tiež všetky hroby, ktoré sa nám podľa nálezov či ich kombinácií nachádzajúcich sa v hroboch, javia ako hroby žien. Vylúčili sme pritom všetky hroby, ktoré obsahovali nejaký predmet považovaný za mužský atribút, napríklad zbraň, nástroje (okrem nožov a šidiel) či britvu, a to i v prípade, keď išlo o hrobový celok bohatý na šperky a súčasti odevu. Takéto hroby totiž mohli predstavovať pohreby mužov-bojovníkov, prípadne bohaté mužské hroby, aké sa objavujú na Morave.

3. skupina zahrňuje hroby bez možnosti určenia pohlavia, teda také, ktoré neobsahujú žiaden predmet alebo kombináciu predmetov, umožňujúcu zaradiť hrob k ženskému či mužskému pohlaviu. Takéto hroby predstavujú drvivú väčšinu, preto sme sa ich rozhodli použiť pri vyhodnocovaní ženského kroja. Riadili sme sa pritom filozofiou, že všetky hroby, pri ktorých nie je možné vylúčiť, že ide o pohreby žien, predstavujú potenciálne ženské hroby.

Depoty obsahujúce ženské atribúty

Ako sme už spomenuli, k ukladaniu depotov viedlo ľudí viacero dôvodov. Avšak nech už bola príčina deponovania akákoľvek, obsah týchto celkov nám poukazuje na bohatstvo a rozmanitosť typologickú škálu bronzových výrobkov, ako aj na znalosť postupne náročnejších výrobných postupov (*Veliačik 1983a*, 146). V skladbe jednotlivých depotov pritom možno vidieť mužské alebo ženské garnitúry, dokonca sa dá o niektorých hromadných nálezoch uvažovať ako o depozitoch jednej alebo viacerých osôb (*Salaš 2005*, 237).

Podobne ako v predchádzajúcej časti, aj tu sa pokúsime na základe artefaktov považovaných za ženské predmety priradiť k ženám či už celé depoty, alebo len ich časti.

Tak ako sme označili hroby obsahujúce zbrane a nástroje za mužské, aj depoty obsahujúce výlučne tieto predmety (napr. hromadné nálezy mečov) môžeme považovať za čisto „mužské“, tzn. deponujúci bol muž (alebo skupina mužov), prípadne boli určené mužským božstvám. Takéto depoty sú však pre nás vzhľadom na absenciu predmetov použiteľných pri rekonštrukcii kroja bezpredmetné.

Za ozdobu, či skôr za predmet chrániaci rameno bojovníka sa považuje tzv. šalgotarjanský kruh. Tento predmet sa objavuje výlučne v depotoch a patrí k málo zastúpeným nálezom v rámci okruhu lužickej kultúry na Slovensku (*Veliačik 1983a*, 72).

Puklicové nášivky boli používané na výzdobu kože, ktorej zvyšky boli v hroboch zistené chemickým rozborom. Podľa mnohých bádateľov bol kožený ochranný odev, prípadne odev zo silnej látky s aplikáciou bronzu alternatívou celokovových pancierov v strednej Európe (*Nešporová 2003*, 100; *Paulík 1965*, obr. 2). Za súčasť bojovníckeho štítu považovala *T. Nešporová* (2003, 100) aj nález bronzových miskovitých puklíc z osady Petrovec. Podľa *M. Novotnej* (1981, 312) použitie puklíc z depotu z Liptovskej Mary ako ozdoby štítu je nepravdepodobné, skôr tvorili kompletnú výzdobu vozíka. Z týchto dôvodov sme depot bronzových puklíc zo Zvolena (*Paulík 1965*, 17 n.) a Petrovca (*Nešporová 2003*, 100) neuvádzali ani v katalógu.

Kruhovité terče na spodku s uškom mohli byť ozdobnými terčmi na konských postrojoch, ale tiež doplnkovým šperkom kroja (*Salaš 2005*, 123). V hromadných nálezoch zo stredného Nemecka sa vyskytujú väčšinou so ženskými šperkami (*Brunn 1968*, 159).

Na druhej strane za čisto „ženské“ depoty možno označiť hromadné nálezy obsahujúce diadémy. Antropologické rozbor kostier zo staršej doby bronzovej a kombinácia diadémov so ženskými súčasťami kroja od včasnej až po mladšiu dobu bronzovú dokladujú, že ide o ženský šperk (*Schumacher-Matthäus 1985*, 128). Rovnako na Slovensku sa v oblasti rozšírenia lužickej kultúry tieto ozdoby hlavy našli v hromadných nálezoch spolu s inými ozdobnými predmetmi považovanými za ozdoby krásiace ženskú časť populácie. Jedinou výnimkou je sporný nález z Vyšných Sliačov, kde sa údajne našli aj spráchnivené kosti (*Kürti 1929*, 33 n.), no i v tomto prípade možno uvažovať skôr o depote ako hrobe.

Ostatné predmety tvoriace súčasť hromadných nálezov, ktoré sa nachádzajú aj v hroboch, sme rozobrali v predchádzajúcej časti.

Na základe uvedených skutočností sme takisto depoty zaradili do nasledovných troch skupín, a to podľa ich miery priraditeľnosti k ženskému pohliaviu:

1. skupina predstavuje tzv. čisto ženské depoty, teda také, ktoré obsahovali len šperky.
2. skupina zahŕňa tzv. zmiešané depoty, teda tie, ktoré obsahujú tak ženské, ako aj mužské atribúty. Do tejto skupiny patrí väčšina hromadných nálezov.
3. skupina obsahuje tzv. monotypové depoty ihlíc. Pri nich nie je možné určiť, či ide o ženské alebo mužské depoty, nakoľko sa nám nepodarilo zistiť, či ihlice takéhoto tvaru (samozrejme menších rozmerov) spínali šaty mužom alebo ženám.

POKUS O REKONŠTRUKCIU KROJA

Časti odevu

Veľmi málo vieme povedať o strihu a materiáli šiat, nakoľko sa na našom území žiadne priame doklady textílií nenašli.

Ako vyzeral kroj doby bronzovej nám približujú nálezy z Borum Eshøj z Jutského polostrova, dnes uložené v Národnom múzeu v Kodani. K ženskému kroju patrila veľká bohato riasená sukňa z vlnenej tkaniny, siahajúca až k prsiam, v páse previazaná dvomi opaskami. Jeden zo zachránených opaskov bol 2,46 m dlhý a 3 cm široký, s dvomi tmavými bočnými a jedným svetlým pásom v strede. Pozoruhodný je aj vzor rybej kosti, ktorý predstavuje v dobe bronzovej veľkú vzácnosť, ako aj obojstranné ukonče-

nie opasku vo forme jedného veľkého strapca. Z vlnenej, ale ľahšej súkennej tkaniny bola zhotovená aj blúzka s lodičkovým výstrihom a s pristrihnutými rukávmi (dnes tzv. „kimono“ strih). Kroj dievčat bol zložený z ľahkej vlnenej blúzky rovnakého strihu ako blúzka ženy a zo sukničky siahajúcej po kolená, zhotovenej z krútených vlnených šnúrok. Táto šnúrovacia sukňa sa nosila dvakrát opásaná. Ženy nosili účes z dlhých vlasov umiestnených v sieťke na vlasy, upravený na šiji do uzla, vlasy dievčat boli pravdepodobne voľne rozpustené (Schlabow 1962, 35 n.).

Na našom území odev príslušníčok nielen mohylových kultúr, ale aj kultúr starších úsekov mladšej doby bronzovej tiež charakterizovalo široké zvislé skladanie sukne, pričom smerom k záverečnému úseku doby bronzovej sa záhyby zjemnili a zhustili (Plachá/Paulík 2000, 5).

H. Helgert pri rekonštrukcii dievčenského odevu z čačianskeho hrobu v Zurndorfe uplatnila antický grécky peplos, t. j. šaty z jednoduchej tkanej vlnenej šatky prehnutej na hrudi a chrbte a spojennej na oboch pleciach sponou, čím boli plecيا a ramená odhalené a na páse boli zviazané opaskom. Vychádzala pritom práve z dvoch spôn nachádzajúcich sa v hrobe, ktoré podľa jej názoru spájali na pleciach prednú a zadnú časť týchto šiat (Helgert 1995, 217).

Počas doby bronzovej sa v karpatsko-stredodunajskom priestore vládnuca vrstva spoločnosti snažila vyrovnávať s vývojom na vyspelejšom juhovýchode (mykénskou civilizáciou) aj v odevoch, čo sa bezpochyby prejavilo v prevzatí odevných prvkov (Plachá/Paulík 2000, 5). V prípade lužickej kultúry však len s veľkými výhradami možno uvažovať o takýchto vplyvoch. Dokladuje to i skutočnosť, že v prostredí čačianskej a velatickej kultúry, na rozdiel od oblasti rozšírenia lužickej kultúry, dochádza k južným vplyvom i v prípade pohrebného ritu, a to budovaním mohýl, v mnohom pripomínajúcich tzv. homérsky pohreb (Furmánek 2004, 88). Tieto veľké, samostatne stojace bohaté mohyly sú dokladom výraznej sociálnej diferenciácie, ktorá vo svete lužickej kultúry nebola taká výrazná (Kujovský 2005, 27).

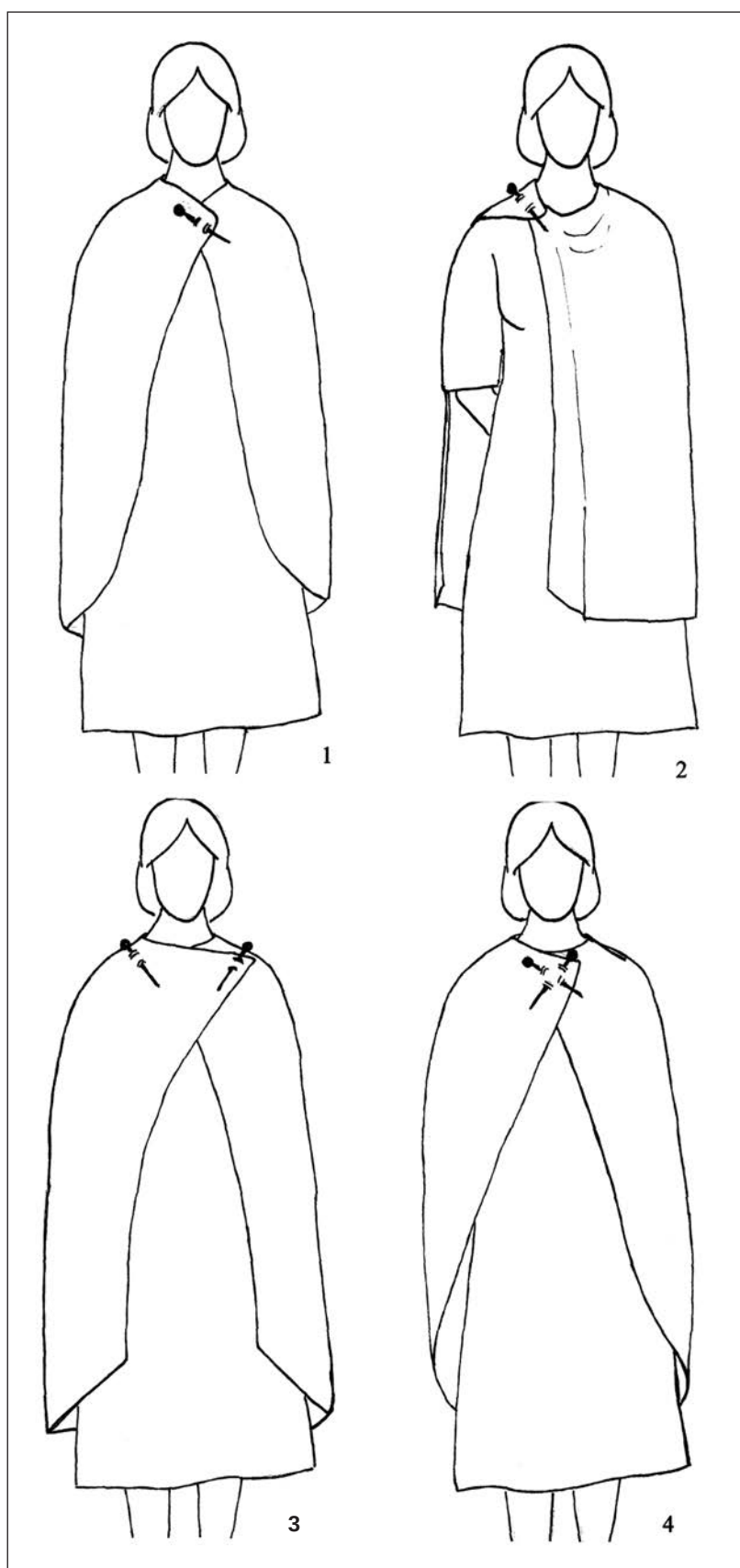
Severná časť Slovenska v období lužickej kultúry inklinovala k severnej a severozápadnej časti strednej Európy (Furmánek/Pieta 1985, 29), a tak môžeme za vzor ženského odevu považovať skôr nálezy z Dánska a severného Nemecka. Podobne ako pri už spomenutom náleze z lokality Borum Eshøj, aj kroj nositeľiek lužickej kultúry bol zrejme zložený z blúzky s rukávmi, ktorých dĺžka mohla byť podmienená ročným obdobím, a z nariasenej sukne pravdepodobne siahajúcej do polovice lýtok alebo po členky, na páse pripevnej opaskom. Opasok sa používal ako funkčný doplnok odevu po celú dobu bronzovú (Furmánek/Pieta 1985, 33). Nemožno však vylúčiť, že kroj tvorili jednoduché jednodielne šaty zopnuté ihlicami (Furmánek/Veličik/Vladár 1991, 305), bez rukávov alebo tiež s rukávmi rôznej dĺžky, rovnako prepásané opaskom. Neisté je opásanie zásterkou. Práve ona bola typickou súčasťou mykénskeho ženského kroja a predpokladá sa tiež u žien otomanskej kultúry (Furmánek 2004, 79). Na prítomnosť zásterovitej látky môžu poukazovať podľa J. Paulíka (1986, 74) pásové a bedrové polohy pukličiek v kostrových hroboch.

Azda najviac poznatkov o odevu ľudu lužickej kultúry pochádza z Poľska, konkrétne z hornosliezsko-malopoľskej skupiny, a to vďaka hromadnému vyskytovaniu sa kostrových hrobov najmä v V. dobe bronzovej (HB2-HB3) a dobe halštatskej (HC). Nálezy z týchto hrobov dokladajú, že sa nosili vlnené plášte alebo pláštenky (peleríny) spínané na hrudi ihlicou. Tento zvyk bol dlho rozšírený, keďže sa ihlice nachádzajú na hrudi nebožtíka (spravidla šikmo uložené) aj v hroboch včasnej fázy lužickej kultúry (Gedl 1975, 66). Možno však predpokladať, že mohli byť zviazané aj pomocou šnúrk. Peleríny mali tvar približne oválny alebo obdĺžnikový (Kowalczyk 2005, 52 n.).

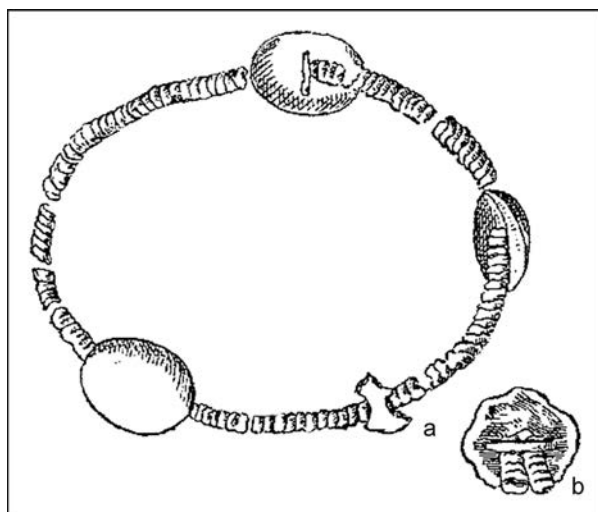
Vzhľadom na naše geograficko-klimatické podmienky musíme rátať s letným a zimným oblečením (Paulík 1986, 74). Ako sme už spomínali, podľa ročného obdobia sa mohli blúzky či šaty nosiť s dlhými alebo krátkymi rukávmi a mohlo sa nosiť aj viac vrstiev odevu naraz. V zimnom období sa asi nosili peleríny zhotovené z kože alebo kožušiny.

Nevieme s určitosťou povedať, či bola látka zdobená farbením, alebo boli tkaním vytvárané rôzne vzory, prípadne či bol odev doplnený výšivkami. Azda jediným nepriamym dokladom farbenia látok je pintadera nájdená v Čachticiach, no tá je sprievodnými nálezmi datovaná do konca doby bronzovej až začiatku doby železnej (Veličik/Romsauer 1994, 42). Farbenie tkanín sa objavuje s istotou práve od včasnej doby železnej (Kowalczyk 2005, 64). Skôr ako o farbení látok uvažujeme o využívaní prirodzených farieb vlny (od bielej cez hnedú až po čiernu), čím sa mohli pri tkaní vytvárať nielen látky rôznych farieb, ale tiež rôzne obrazce. Môžeme to vidieť nielen na už spomínanom opasku z lokality Borum Eshøj, ale tiež na okraji rukávov a výstrihu blúzky, ktoré boli ukončené ozdobným lemom z vlnenej nite tmavšej farby (Schlabow 1962, 38 n.).

Veľmi málo vieme o obuvi. Hlinené modely topánok svedčia o nosení obuvi, ale neprinášajú príliš veľa informácií o strihu či technike jej vyhotovovania. V niektorých prípadoch vodorovné skupiny okolitých línií, objavujúce sa na holení modelu, možno interpretovať ako snahu vyznačenia remienkov, ktorými bola topánka priviazaná na nohe (Gedl 1975, 66).

Obr. 15. Znázornenie spôsobov spínania peleríny. 1, 2 - pomocou jednej ihlice; 3, 4 - pomocou dvoch ihlíc. Autorka kresieb: E. Makarová.

Obr. 16. Náramok. Nováky, hrob 2/1889. Podľa: Rakovszky 1889.

Spôsob nosenia jednotlivých šperkov a súčastí odevu

Ako sme už spomínali, uplatňovanie žiarového pohrebného ritu sťažuje, dokonca v niektorých prípadoch až znemožňuje rekonštruovať bežne nosený kroj danej spoločnosti. Napriek tomu sú hrobové celky jedinou indíciou pri jeho rekonštrukcii. Domnievame sa, že nebožtíci boli na cestu smerujúcu na pohrebnú hranicu odetí nie v slávnostnom rúchu, ale skôr v šatách na bežné nosenie. To by vysvetľovalo veľký počet hrobov bez prítomnosti bronzov, resp. ak sa vyskytnú, tak v relatívne malom počte.

Šaty, najskôr ich vrchnú časť (plášť, pelerínu), držala pohromade ihlica. Podľa náleзовých situácií v kostrových hroboch z hornosliezsko-malopolskej skupiny možno usudzovať o dvojakom spôsobe spínania plášťov. Jeden koniec peleríny bol prehodený cez rameno a na rameno zopnutý ihlicou,

o čom svedčia ihlice nájdené v okolí kľúčnej kosti (obr. 15: 2), alebo bola pelerína spínaná na hrudi (obr. 15: 1; Kowalczyk 2005, 52, obr. V: 2, 3). Dva spôsoby spínania plášťa možno predpokladať i v prípade, keď boli použité dve ihlice. Buď spínali plášť na každej strane v oblasti kľúčnych kostí (obr. 15: 3), alebo boli dvojmo spínané na hrudi, pravdepodobne prekřížením (obr. 15: 4). Výskyt viacerých kusov ihlíc v hrobe nepovažuje M. Novotná za nevyhnutné príslušenstvo na spínanie odevu, ale za osobné vlastníctvo mŕtveho, ktoré ho nasledovalo do hrobu (Novotná 1980, 136). Štyri ihlice z Dražoviec, ktoré zrejme neboli v ohni (Kraskovská 1962, 78), by tomu nasvedčovali.

Napriek praktickému využitiu ihlíc nemožno týmto predmetom odoprieť ani estetickú stránku, najmä pokiaľ ide o ihlice s „ozdobnejšími“ hlavicami (napr. s profilovanou alebo čiaškovitou).

Ihlice doplnené chráničmi hrotov plnili funkciu ozdobného doplnku plášťov. Skutočnosť, že sa chrániče hrotov ihlíc nevyskytujú spolu s ihlicami, ktoré mali chrániť, vysvetľuje J. Paulík tak, že medzi ihlicou a chráničom hrotu bola pravdepodobne ešte akási ochranná medzivložka z mäkkejšej látky (textil, koža, drevo). Nemožno tiež vylúčiť, že existovali aj drevené ihlice (Paulík 1986, 100). Rovnako však možno predpokladať, že pred nebezpečenstvom poranenia hrotom ihlice mohol chrániť jeho nositeľa tiež drevený chránič hrotu.

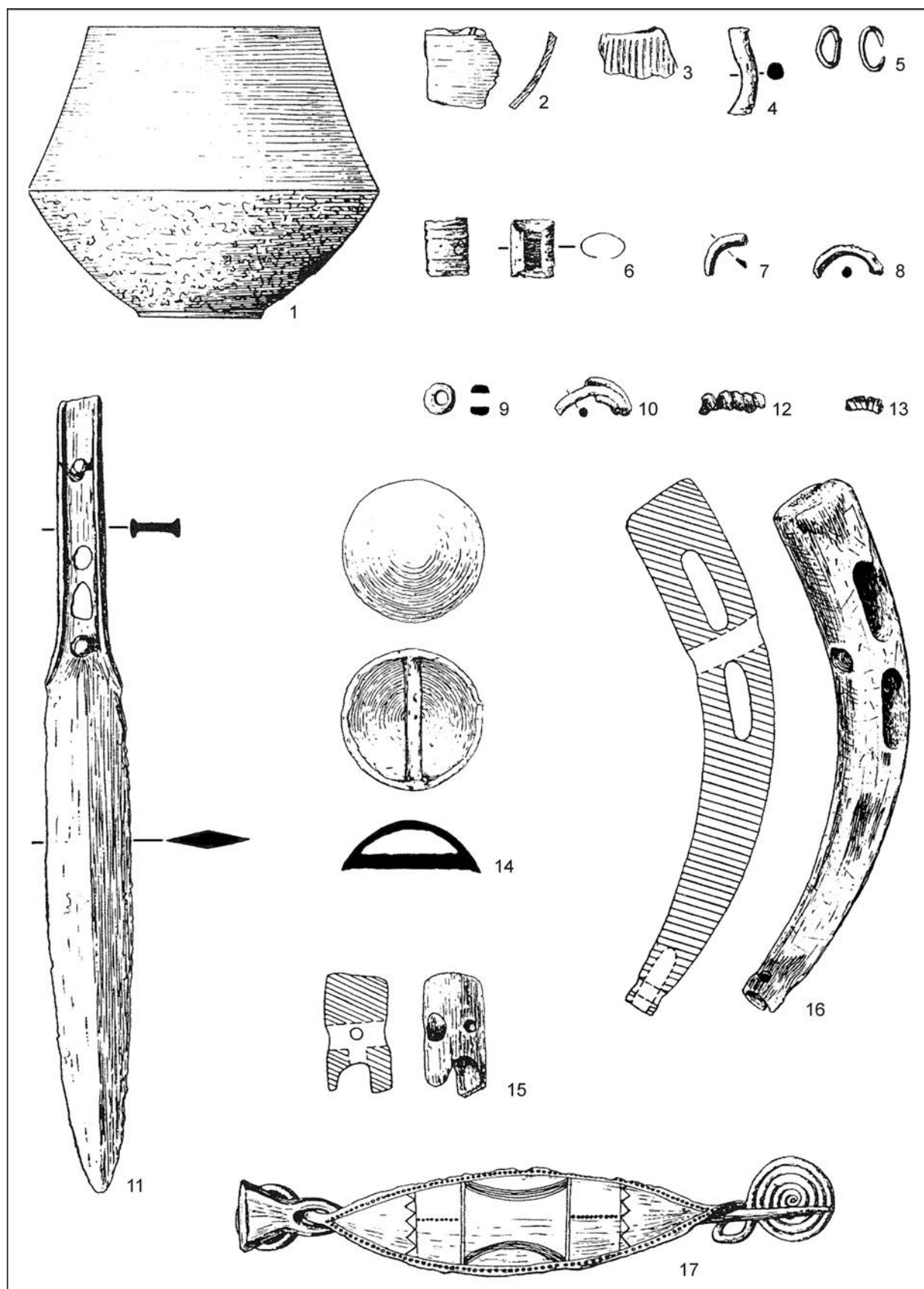
Neskôr k odevu pribudla spona, až napokon ihlica stratila funkciu spínadla a zostala jej už len dekoratívna funkcia (Novotná 2001, 16). Spona, rovnako ako ihlica, spájala hrubšiu látku, najskôr plášť (Betzler 1974, 24; Paulík 1986, 106).

Jednoduché plechové kruhové pukličky s dvomi protiľahlými dierkami pri krajoch mali hlavné uplatnenie ako nášivky odevu. Mohli tvoriť výzdobu pokrývky hlavy, ale aj výzdobu šiat v podkrčných, prsných, pásových, bedrových, nadlaktkových a podlaktkových partiách, ako aj výzdobu plášťa na rôznych miestach lemovania okrajov (Paulík 1986, 73 n.). Podobne boli používané aj malé gombíky s uškom (Blumbers 1982, 28 n.). Na pohrebisku lužickej kultúry z konca doby bronzovej v Pawelkách bol v jednom kostrovom hrobe v oblasti hlavy dokonca objavený kúsok koženého pásika s našitými bronzovými misovitými gombíkmi (Młodkowska-Przepiórowska 1998, 41, obr. 2: 4).

Okuliarovité závesky zdobili podľa V. Furmánka (1980, 10) krk a hornú časť hrude. S týmto názorom v podstate súhlasíme, avšak s tou výhradou, že pravdepodobne netvorili súčasť náhrdelníka, ale boli prišívane na odev. Pevné pripojenie na odev takejto drôtenej ozdoby predpokladá aj M. Novotná (1986, 149). Je možné, že zdobili nielen hornú časť odevu, ale že boli prišívane aj na ich dolnú časť, teda na sukňu či zásteru (Harding 2000, obr. 11.4).

Predmety lievikovitého tvaru sú väčšinou označované ako lievikovité závesky, ale aj ako tzv. tutuli. A. Mozsolics (1967, 85) ich považuje za chrániče hrotov ihlíc, ale väčšina bádateľov im pripisuje funkciu ozdoby odevu (Benkovská-Pivovarová 1972, 273). Zdobili najskôr spodný okraj plášťa, pričom sa zrejme aplikovali na rozstrapatené ukončenie textílií (Paulík 1986, 82). Rovnako však nimi mohli byť ukončené šnúry alebo remene používané ako opasok (Eisner 1933, 75).

Koráliky boli súčasťou náhrdelníka. Vzhľadom na to, že sa v hroboch nevyskytuje veľký počet týchto predmetov, prevláda názor, že okrem korálikov z anorganických materiálov existovali i koráliky vy-

Obr. 17. Mikušovce, poloha Nivky, mohyla 174. Rôzne mierky. Podľa: Pivovarová 1965.

robené z organického materiálu (Veliačik 1983a, 84). Súčasťou náhrdelníka boli tiež špirálové rúrky. Na kombinovanie korálikov a špirálových rúrok pri zhotovovaní rôznych šperkov, či už náhrdelníkov alebo náramkov, poukazuje nález z mohyly 9 v Krásnej Vsi - špirálová rúrka, na ktorej bol navlečený bronzový korálik (Budinský-Krička/Veliačik 1986, 27, tab. V: 18), ale aj náramok vytvorený spojením špirálových rúrok a plechových gombíkov, objavený v hrobe v Novákoch (obr. 16; Rakovszky 1889, obr. 10, 11). Okrem uvedeného využitia sa koráliky aj špirálové rúrky azda uplatňovali ako ozdoby odevu. Podľa J. Paulíka (1986, 83) mohli medzery medzi strapcami na plášti zdobiť práve vodorovne našité špirálové rúrky.

Stavené úlomky bronzového krúžka, ktoré sa našli na lebečnej kosti nebožtíka na pohrebisku v Diviakoch nad Nitricou, svedčia o tom, že časť týchto predmetov, hlavne tých s menším priemerom, sa používala ako ozdoba do vlasov (Veliačik 1983a, 85).

Bronzové krúžky sa mohli nosiť na vrkočoch, ako tomu bolo v prípade ženy zo staršej doby bronzovej z Rusoviec i čačianskej ženy z Dedinky (Paulík 1986, 103).

Ojedinele sa stretávame tiež s krúžkami vyhotovenými zo zlatých drôtikov. Aj pri nich môžeme predpokladať, že sa pripletali do vlasov. Zlato vo vlasoch vyvoláva predstavu o vysokom hodnotení samotných vlasov súčasníkmi (Paulík 1986, 104).

Krúžky väčších rozmerov, zo špirálovite zvinutého bronzového drôtu, sa často označujú ako špirálové náramky a predpokladá sa, že zdobili zápästia detí. Na pohrebisku v Krásnej Vsi sa však našiel tento šperk v hrobe, v ktorom bola podľa antropologickej analýzy pochovaná dospelá žena. Jeho veľkosť (priemer 3,8 cm) neumožňuje jeho nosenie ako náramku. Výskyt tohto šperku je známy už od staršej doby bronzovej, kedy sa krúžky vyhotovené z dvojitého drôtu používali nielen ako náramky a prstene, ale najmä ako záušnice (Budinský-Krička/Veliačik 1986, 92). V neskoršom období, v neskorej dobe bronzovej a dobe halštatskej, sa na území Poľska v hornosliezsko-malopoľskej skupine lužickej kultúry tiež stretávame s takýmito krúžkami, pričom sa považujú za súčasť čeleniek a diadémov (Szydłowska 1963, 44 n.).

Dĺžka nepoškodených nárameníc, ktorá nezriedka presahuje 50 cm, svedčí o tom, že zakrývali takmer celé rameno, pričom obmedzovali pohyblivosť rúk. Možno teda predpokladať, že ide o prepychový výrobok, nosený len pri výnimočných, slávnostných príležitostiach (Veliačik 1983a, 73).

Kombinácia jednotlivých predmetov

Ako sme už uvádzali, súčasťou ženského kroja doby bronzovej boli rôzne bronzové, hlinené i sklené dekorácie. Rozdelili sme ich podľa ich primárnej funkcie do dvoch hlavných skupín a niekoľkých podskupín:

1. Súčasti odevu

- 1A - Funkčné súčasti odevu;
- 1B - Ozdobné súčasti odevu.

2. Šperky

- 2A - Ozdoby hlavy;
- 2B - Ozdoby krku a dekoltu;
- 2C - Ozdoby končatín.

Medzi funkčné časti odevu patria spínadlá, t. j. ihlice a spony. Nezaradili sme sem gombíky, nakoľko ich funkcia bola skôr dekoratívna. Okrem gombíkov sme do podskupiny ozdobných súčastí odevu zaradili tiež pukličky, okuliarovité a lievikovité závesky, keďže pravdepodobne netvorili súčasť náhrdelníka, ale boli našívané či pripevnené na odev.

Medzi ozdoby hlavy patria diadémy, ale aj krúžky do vlasov. Len ťažko sa však dá určiť, či boli krúžky pripevňované do vlasov, alebo sa používali ako prstene. Predpokladáme, že krúžky do vlasov boli skôr špirálovitého tvaru. Vychádzali sme pritom z nálezov v kostrovom hrobe ženy z Ivanovic na Hanej, kde sa v oblasti spánkov pochovanej našli špirálovité krúžky, zatiaľ čo na prstoch boli navlečené krúžky jednoduché. Priemer špirálových krúžkov sa pohyboval od 1,2 do 2 cm, zatiaľ čo krúžky na prstoch (prstene) mali väčšie rozmery - ich priemer bol 2,2 až 2,4 cm (Parma 2004, 431 n.). Za krúžky do vlasov môžeme zrejme považovať aj krúžky, rozmer ktorých neumožňuje ich nosenie ako prsteňov - sú príliš veľké, ale ani ako náramkov - sú príliš malé (pokiaľ neberieme do úvahy možnosť, že ide o pohreb dieťaťa).

Pod ozdobami krku a dekoltu rozumieme nákrčníky, bronzové náhrdelníky, ale aj náhrdelníky zložené z korálikov, špirálových rúrok a záveskov (napr. listovité závesky).

Medzi ozdoby končatín patria náramenice, náramky, nánožníky a prstene.

Na základe tohto rozdelenia sme si všimali kombinácie jednotlivých skupín a podskupín v hrobách. Vzhľadom na veľkú variabilitu počtu kusov jednotlivých predmetov (najmä pokiaľ išlo o drobné predmety ako krúžky, špirálové rúrky a pod.) sme si všimali počet kusov len u ihlíc a náramkov.

Najčastejšie sa vyskytujúcimi hrobmi boli hroby obsahujúce len ihlicu, alebo kombináciu ihlice s iným predmetom. Takéto hroby sa vyskytovali takmer na každom nami skúmanom pohrebisku. Len na štyroch lokalitách sa ihlica v hrobe neobjavila, napriek tomu však nemožno jej výskyt vylúčiť.⁸

Až v 81 hrobách sa objavil len tento druh spínadla. Najčastejšie sa vyskytla jedna ihlica (63 hrobov), menej často dve (15 hrobov), v dvoch hrobách boli tri kusy a v jednom hrobe štyri ihlice.

Pomerne častá bola kombinácia ihlice a krúžka (9 hrobov). V troch hrobách sa ihlica objavila s ozdobou krku (špirálovou rúrkou alebo korálkom) a rovnako v troch hrobách sa vyskytla spolu s ozdobou končatín - v dvoch hrobách bola jedna ihlica a náramok, v jednom hrobe boli 3 ihlice a náramok. Len v jednom hrobe sa našla kombinácia ihlice, krúžok a špirálová rúrka; ihlica, krúžok a náramok; ihlica, krúžok, špirálová rúrka a náramok.

Zdá sa, že len v troch hrobách sa vyskytla ozdobná súčasť odevu. V oboch prípadoch bol v hrobe výlučne špirálový terč, azda pozostatok okuliarovitého závesku, a v jednom hrobe bola len jedna puklička. Ozdobná súčasť odevu bola spolu s ozdobou hlavy v jednom hrobe (gombík + krúžok), v štyroch hrobách bola spolu s ozdobou krku (okuliarovitý závesok + špirálová rúrka; puklička + špirálová rúrka; gombík + špirálová rúrka; gombík + korálik). V dvoch prípadoch sa vyskytla kombinácia ozdobnej časti odevu, ozdoby hlavy a ozdoby krku (gombík + krúžok + špirálová rúrka).

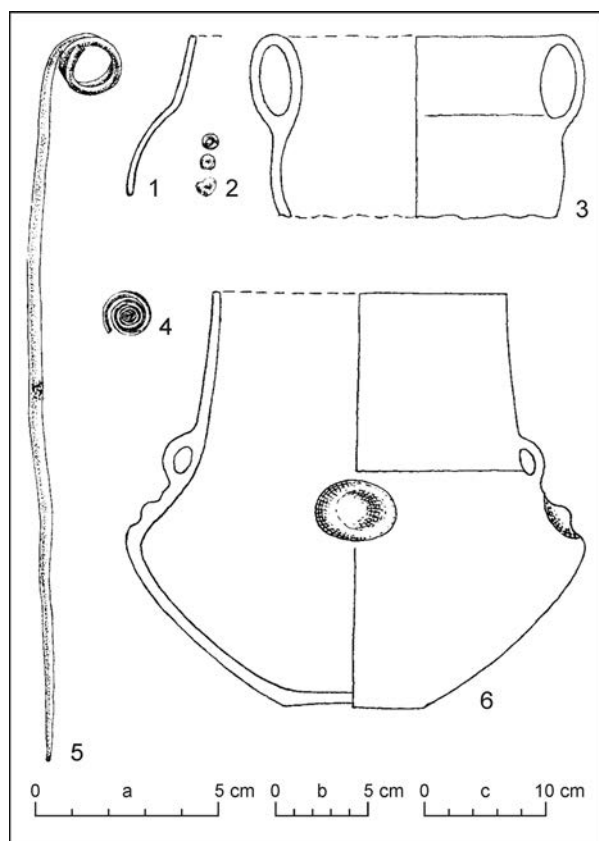
Iba v jednom prípade sa funkčná a ozdobná súčasť odevu objavili spolu v hrobe bez ozdôb tela (dve ihlice, okuliarovitý závesok a dva gombíky). Vždy len v jednom hrobe sa vyskytli spolu s ozdobou hlavy (ihlica + puklička + krúžok), krku (ihlica + lievikovitý závesok + puklička + špirálová rúrka) a spoločne s ozdobou hlavy a krku (ihlica + puklička + krúžok + špirálová rúrka).

Samostatne sa vyskytujúce šperky zdobiace jednotlivé časti tela sa objavovali pomerne často. Druhé najčastejšie sa vyskytujúce hroby sú tie, ktoré obsahovali len krúžok (30 hrobov). Do podskupiny ozdôb krku a dekoltu patria hroby obsahujúce rôzny počet korálikov (10 hrobov), špirálových rúrok (7 hrobov), ich kombináciu (3 hroby), závesok (1 hrob)

Obr. 18. Pokus o schematickú rekonštrukciu kroja ženy s vyšším sociálnym statusom z mohyly 174 v Mikušovciach (poloha Nivky). Autorka kresby: E. Makarová.

⁸ Na dvoch pohrebiskách (Handlová a Trenčianske Teplice-Pod Pleškami) sa v hrobe objavili fragmenty bronzovej tyčinky, eventuálne pozostatky ihlíc. Hroby z ďalších dvoch lokalít (Horná Súča, Ludanice) predstavovali solitérne nálezové celky, pričom môžeme predpokladať, že sa v ich blízkosti nachádzajú ďalšie hroby, v ktorých sa ihlica môže nachádzať. Tento predpoklad však treba overiť terénnym výskumom.

Obr. 19. Diviaky nad Nitricou, hrob 17/1974. Mierky: a - 2, 4, 5; b - 1, 3; c - 6. Podľa: Veliačik 1991.

a závesok spolu so špirálovou rúrkou (1 hrob). Podskupina ozdôb končatín je vzhľadom na fragmentárnosť nálezov problematická. Isté sú len dva hroby (jeden z nich obsahoval jeden náramok, druhý dva náramky). Prítomnosť náramku v ďalších siedmych hroboch je otázna.

Objavili sa tiež kombinácie jednotlivých podskupín ozdôb tela. Vyskytovala sa kombinácia ozdôb hlavy s ozdobami krku, pričom krúžok spolu so špirálovou rúrkou bol v jednom hrobe, rovnako v jednom hrobe bola kombinácia krúžka a korálik, raz sa vyskytla aj kombinácia krúžka, korálik a špirálovej rúrky. V jednom hrobe sa dokonca objavila pravdepodobne čelenka spolu s korálikom. Kombinácia ozdoby krku a končatín sa vyskytla len v jednom hrobe (dva náramky a korálik). Všetky tri skupiny ozdôb boli taktiež len v jednom hrobe (krúžok, špirálová rúrka, náramok).

Spona síce patrí medzi funkčné súčasti odevu, no na rozdiel od ihlíc predstavuje vzácny druh nálezu, a tak sa jej kombinácii s ostatnými predmetmi venujeme v nasledujúcej časti.

Ako vyplýva z uvedeného prehľadu, kombinácia jednotlivých šperkov a súčastí odevu je značne variabilná, pričom sa neprejavujú žiadne platné pravidlá v ich kombinovaní. Zdá sa, že ich kombinácia sa neprejavila ani v rámci jednotlivých časových úsekov trvania lužickej kultúry. V období trvania tzv. predlužickej kultúry sa objavujú jednak hroby čisto s ihlicou, jednak kombinácie jednotlivých predmetov. Podobne je tomu aj v staršom

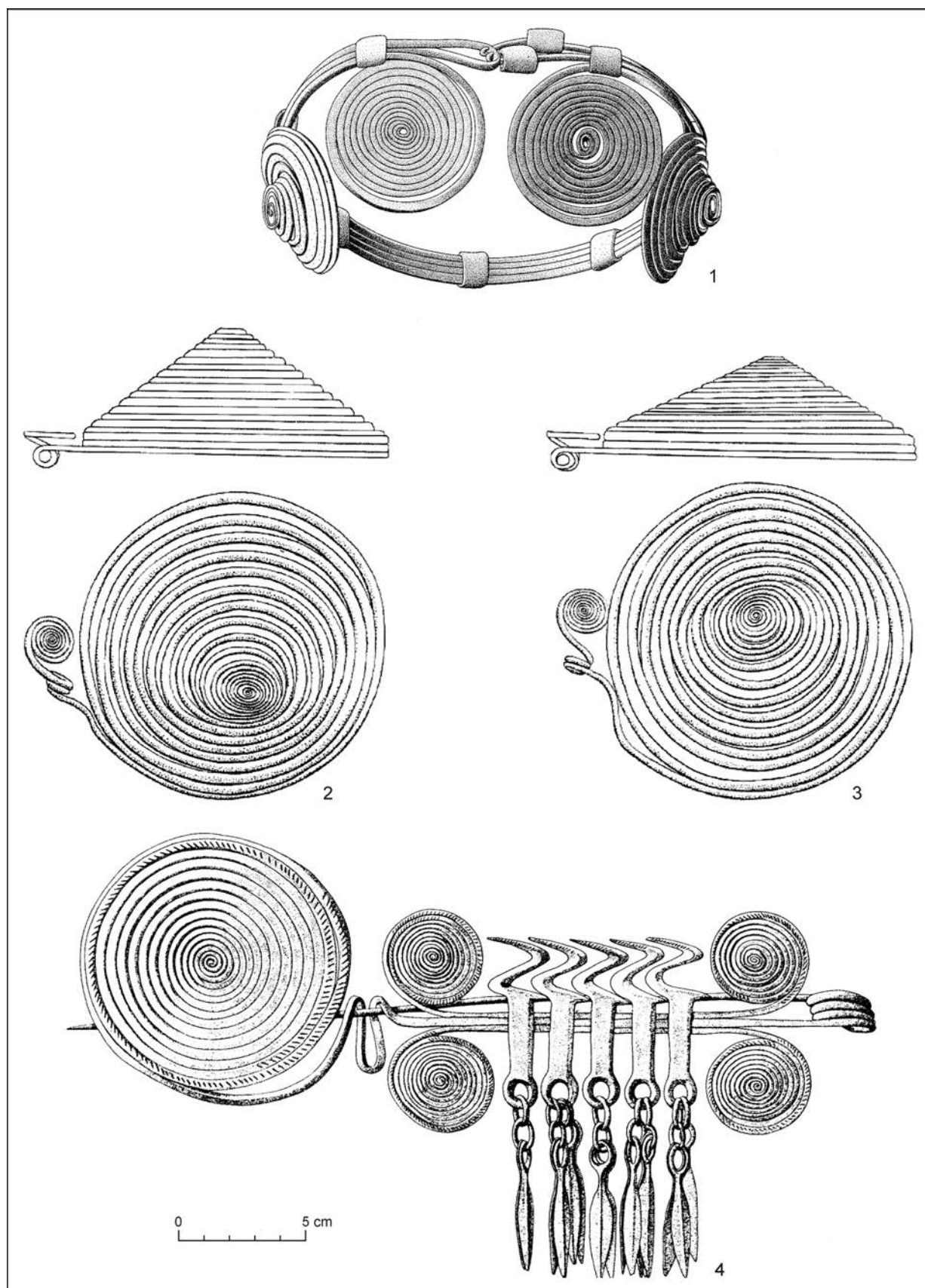
a mladšom úseku už vyvinutej lužickej kultúry. Jediný rozdiel je v bohatstve hrobov, viažuci sa na úpravu hrobu (vo všeobecnosti sú hroby pod mohylou bohatšie na bronz, na čo však poukázali už viacerí autori; pozri napr. Z. Pivovarová 1965, 107 n.), na územie (napríklad oblasť rozšírenia zvolenskej skupiny je na bronz chudobná; Batora 1979, 57), ako aj na etapy jej existencie (v hroboch tzv. predlužickej kultúry je v porovnaní s nasledujúcim obdobím bronzov menej). Celkovú situáciu skresľuje skutočnosť, že pri mnohých hroboch nebolo možné zistiť kombináciu jednotlivých nálezov. Žiarom sa totiž mnohé predmety znehodnotili natoľko, že sa nedalo určiť o aký predmet pôvodne išlo. Najmä pri mohylových hroboch sa objavil problém priradenia jednotlivých predmetov nachádzajúcich sa v zásype mohyly, v jej kamennej konštrukcii, vo vrstve žiaroviska či mimo urny ku konkrétnej osobe, nakoľko bolo v mohyle uložených viacero urien, čo dáva predpoklad pohrebu viacerých osôb pod mohylou.

Kroj žien s vyšším sociálnym postavením

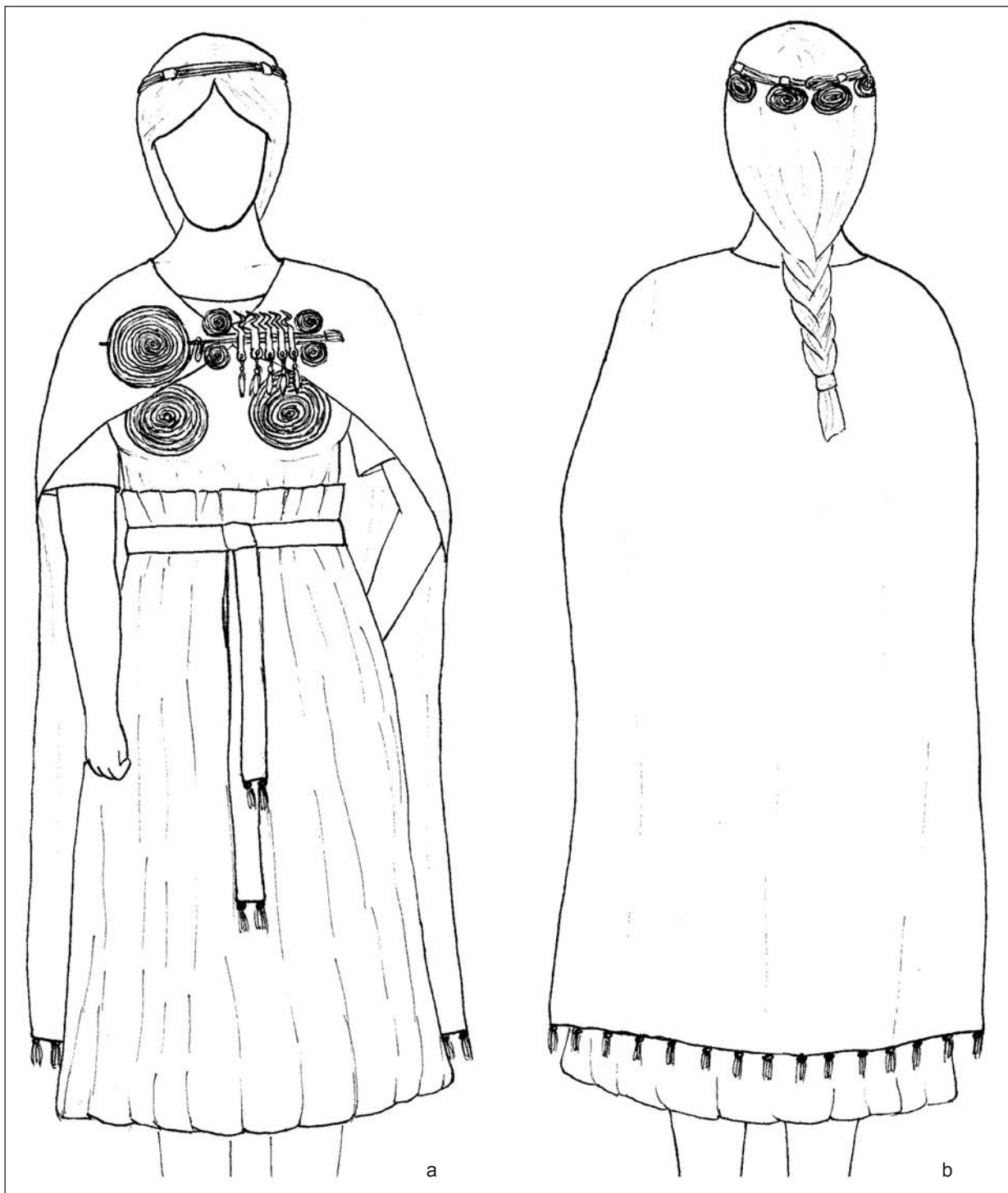
Napriek tomu, že ľud lužickej kultúry nemal také okázalé pohreby spoločenskej elity, ako tomu bolo u ľudu stredodunajských popolnicových polí, možno v materiálnej náplni niektorých hrobov zistiť, že ide o pohreby osôb s vyšším sociálnym postavením.

K štandardným znakom elít patria zbrane, honosný šperk, náročnejšia úprava hrobu a nadregionálne kontakty zjavné z nálezov (Novotná 2004, 498 - cit. podľa: Šabatová 2007, 279). Vzhľadom na to, že zbrane sa považujú za mužský atribút, hlavným znakom žien s vyšším sociálnym postavením budú s najväčšou pravdepodobnosťou honosné šperky. Medzi takéto ozdoby môžeme zaradiť diadémy, spony, špirálové náramenice a nákrčníky. Utvrdzuje nás v tom skutočnosť, že ide o málo sa vyskytujúce predmety, ako aj to, že sa objavujú predovšetkým, alebo výlučne, v depotoch.

Relatívne chudobné hroby žien radených k miestnej elite je v porovnaní s ich južnejšími susedmi v protiklade s bohatstvom šperkov objavujúcich sa v depotoch. Ako sme už spomínali, nepredpokladáme, že odev pochovanej osoby by sa nejako výrazne líšil od jej bežne nosených šiat. Malý počet bronzov v hroboch by

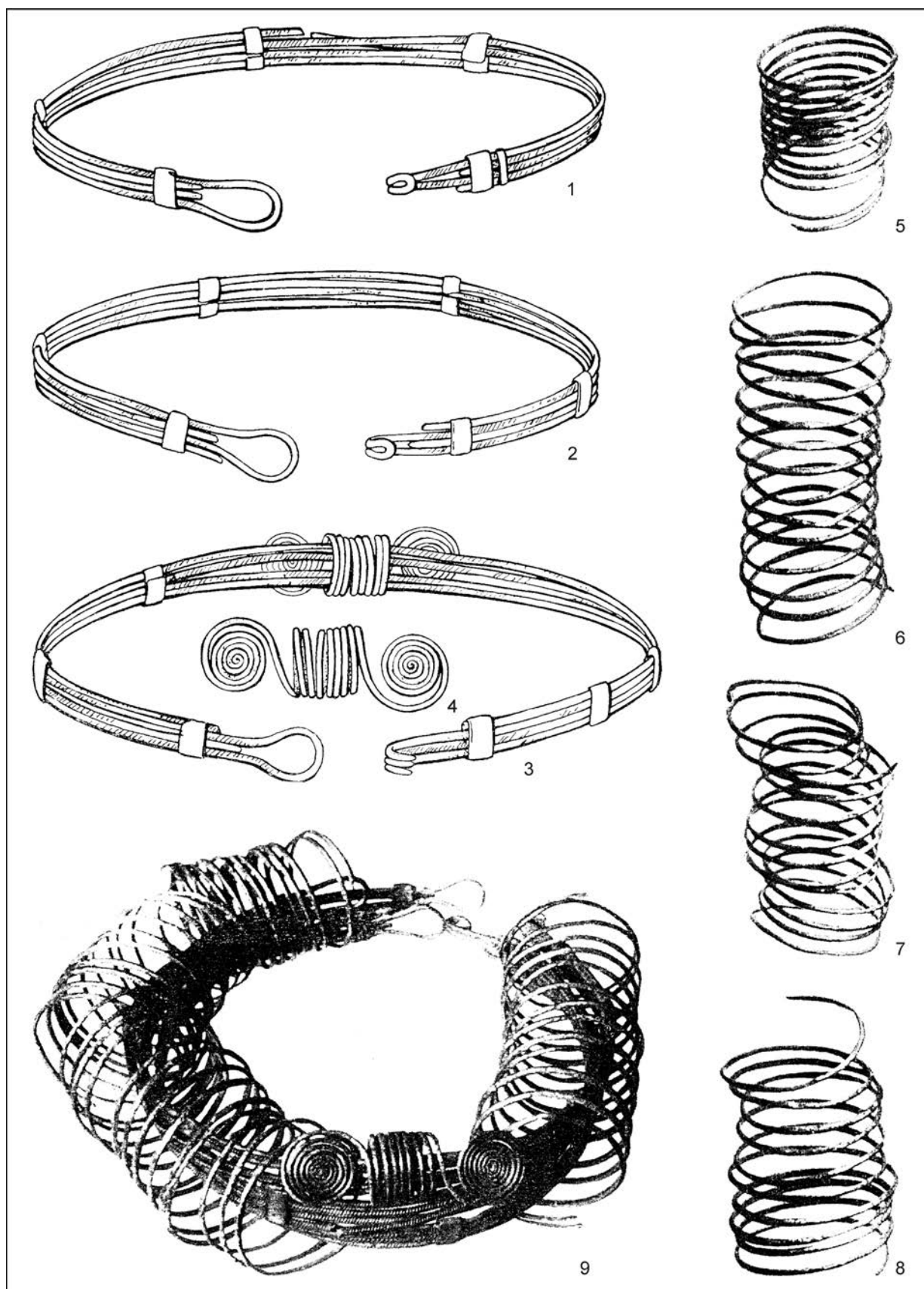

Obr. 20. Medvedzie, depot. 1 - podľa: Novotná 1984; 2, 3 - podľa: Furmánek 1980; 4 - podľa: Novotná 2001.

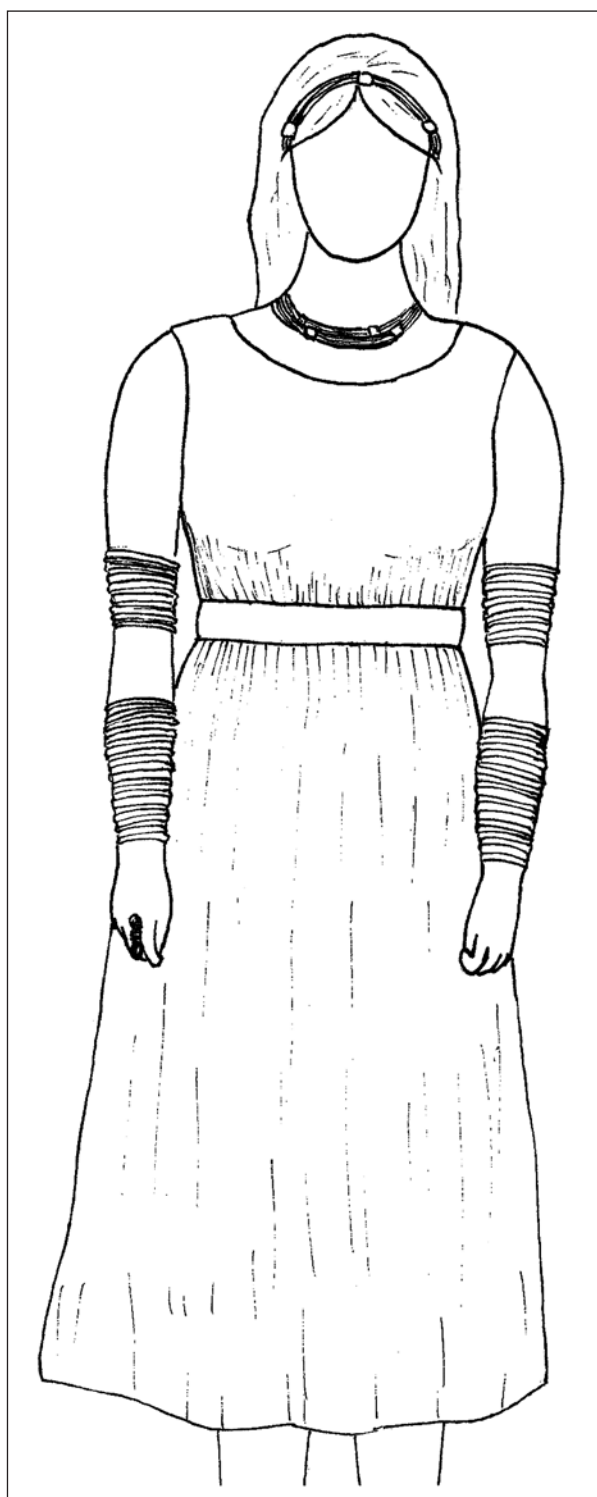

Obr. 21. Pokus o schematickú rekonštrukciu slávnostného kroja ženy podľa nálezov z depotu z Medvedzieho. a - predná strana; b - zadná strana. Autorka kresieb: E. Makarová.

sme tiež mohli vysvetliť uplatňovaním žiarového pohrebného rítu, kedy sa ohňom podstatná časť poškodí, prípadne úplne znehodnotí, ako tomu bolo v prípade pohrebu ženy a muža v mohyle 174 v Mikušovciach. No existujú aj prípady, kedy bronzové ozdoby neniesli stopy po žiari, ako to bolo v bohatom hrobe zo Skalskej Novej Vsi. Bronzy sú dobre zachované a nie sú deformované žiarom, z čoho vyplýva, že boli do popolnice vložené spolu s nedohorenými kosťami až po kremácii. Menšie ihlice boli kosákovito ohnuté a najväčšia bola už pôvodne rozlomená, čo dokladajú jej lomy, a až potom vložená do popolnice (Pichlerová 1966, 340 n.). Z toho možno usudzovať, že nie vždy bol nebožtík na pohrebnej hranici odtý v honosnom rúchu,

Obr. 22. Žilina, depot. Podľa: Novotná 1968.

Obr. 23. Pokus o schematickú rekonštrukciu slávnostného kroja mladej ženy podľa nálezov z depotu zo Žiliny. Autor-ka kresby: E. Makarová.

(obr. 19: 4) a až trinásť sklenených korálikov (obr. 19: 2), ktoré sa považujú v oblasti rozšírenia lužickej kultúry za import.

Podobne ako pri bežnom kroji, aj v slávnostnom kroji žien s vyšším sociálnym postavením sa jednotlivé ozdoby a súčasti odevu nosili v rôznych kombináciách.

aj keď išlo v rámci danej komunity o výnimočného jedinca. Napriek tomu sa mu však dodatočne vložil do hrobu predmet odzrkadľujúci jeho postavenie.

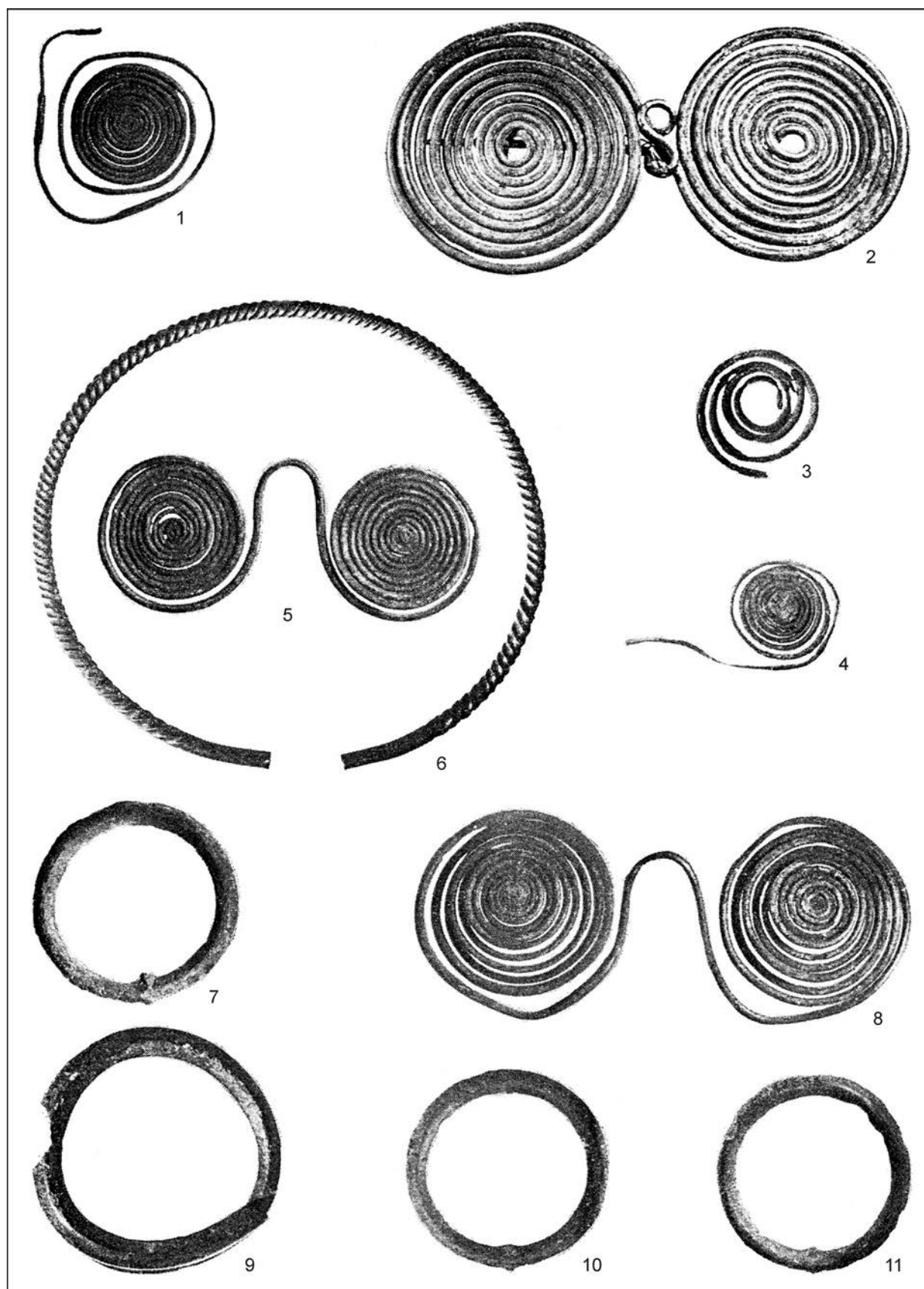
Pri rekonštrukcii odevu žien s vyšším sociálnym postavením preto musíme vychádzať predovšetkým z hromadných nálezov, v ktorých sa vyskytujú všetky predmety spájané s osobami miestnej elity, objavujúce sa tiež v bohatých pohreboch stredodunajských popolnicových polí.

Medzi hroby vyššie postavených žien sme zaradili tie, ktoré obsahujú sponu, náramenicu alebo nákrčník. Zaujímavé je pritom zistenie, že sa nevykytol ani jeden hrob, ktorý by obsahoval všetky tri nálezy. Pozoruhodné je i to, že väčšina hrobov s jedným takýmto nálezom bola pomerne chudobná na ostatné bronz.

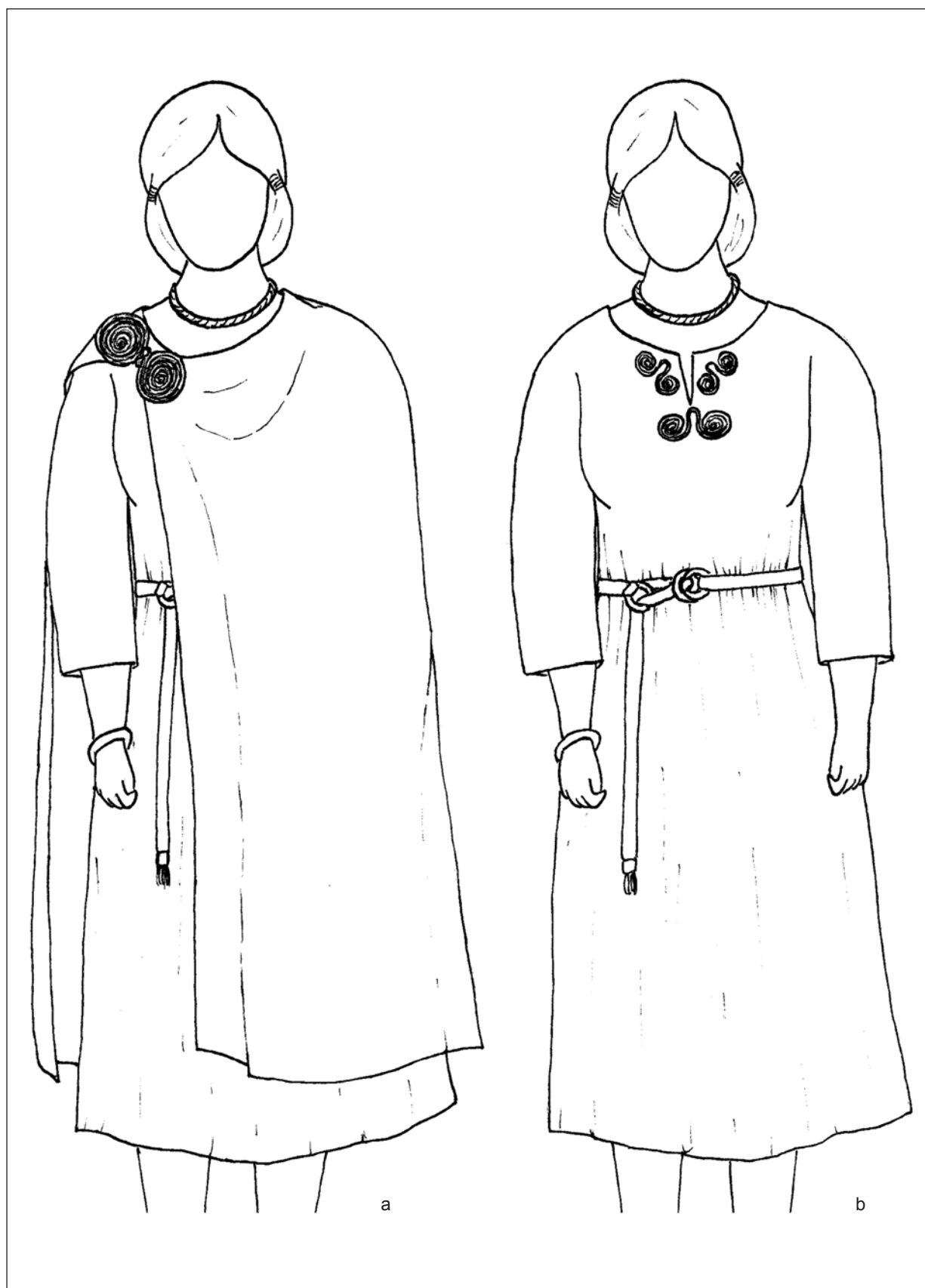
V hrobe obsahujúcom sponu sa zvyčajne objavil len jeden exemplár tohto spínadla. Iba v hrobe z Hornej Súče boli v hrobe pravdepodobne dve spony (Nešporová 2004, 98 n.). Za najbohatšie hroby obsahujúce sponu môžeme označiť mohylu 174 z Mikušoviec a hrob (pravdepodobne to bola mohyla) zo Skalskej Novej Vsi, ktorý obsahoval dvojdielnu štítovú sponu, tri ihlice a sedem bronzových korálikov.

V mohyle z Mikušoviec boli uložené dve urny a predpokladá sa, že išlo o dvojhrob muža a ženy, nepochybne s výnimočným postavením (obr. 17). V urne 1 bola pravdepodobne pochovaná žena. Súbor nálezov uložených v tejto urne je príkladom honosného ženského rúcha (obr. 18). Krk zosnulej ženy krášľil náhrdelník zo špirálových rúrok (obr. 17: 12, 13) a z minimálne jedného bronzového korálika (obr. 17: 9). Zlomok špirálovej ružice (obr. 17: 10) je azda pozostatkom okuliarovitého závesku našitého na halenke. Fragmenty z dvoch chráničov hrotov ihlíc (obr. 17: 7, 8) poukazujú na prítomnosť dvoch ihlíc. Keďže hlavným štýlotvorným kánonom mladšej doby bronzovej bola symetria (Paulík 1986, 91), predpokladáme, že každá ihlica spínala plášť na jednom pleci. V prípade, ak bol plášť zopnutý sponou (obr. 17: 17), predstavovali ihlice už len dekoratívnu súčasť odevu (podobne, ako tomu bolo v prípade čačianskej ženy z Dedinky; pozri Paulík 1986, obr. 9). Či bola zosnulá žena ozdobená tiež nejakým náramkom alebo iným šperkom, sa vzhľadom na viacero fragmentov bronzových tyčiniek a zliatkov bronz nedá spoľahlivo doložiť.

Na vyššie sociálne postavenie pochovanej osoby poukazujú tiež nálezy z hrobu 17/1974 z Diviak nad Nitricou (obr. 19). V popolnici bola uložená ihla zo spony (obr. 19: 5), okuliarovitý závesok

Obr. 24. Očová, depot. Podľa: Paulík 1982.

Obr. 25. Pokus o schematickú rekonštrukciu slávnostného kroja ženy podľa nálezov z depotu z Očovej. a - s pelerínou; b - bez peleríny. Autorka kresieb: E. Makarová.

Vrchný odev bol spínaný sponou, často bol ozdobený ihlicami, podobne ako v prípade spomínanej ženy z Mikušoviec alebo čačianskej ženy z Dedinky. Šaty boli tiež zdobené rôznymi nášivkami (gombík, puklička, niektoré druhy záveskov), najčastejšie však okuliarovitými záveskami. S tradíciou ceremoniálneho kroja sú spojené predovšetkým veľké ružicové spony (Novotná 2001, 43).

Zatiaľ čo v mladšej dobe bronzovej bol slávnostný ženský kroj doplnený náhrdelníkom z bronzových špirálových rúrok a korálikov (tie sa nachádzajú nielen v hroboch, ale i v depotoch, a to z Nižnej a Zvolena-Pustého hradu), v neskorej dobe bronzovej bol skôr doplnený nákrčníkom, ako na to poukazuje pomerne častý výskyt tohto predmetu v depotoch (nákrčník sa objavuje v šiestich depotoch z neskorej doby bronzovej, ale iba jeden exemplár pochádza z hromadného nálezu z konca mladšej doby bronzovej - stupeň HA2). V depote z Počúvadla sa dokonca stretávame s masívnym náhrdelníkom, ktorý je zložený z troch kruhov (Budinský-Krička 1948-1949, 272).

Skutočnosť, že ruky boli počas významných príležitostí veľmi často zdobené náramkami, menej často náramenicami, potvrdzujú depoty, v ktorých sa tieto predmety vyskytujú z obdobia mladšej i neskorej doby bronzovej v hojnom zastúpení. Nenosenie ozdôb horných končatín počas všedného dňa, na čo poukazujú hroby, v ktorých sa s takýmto druhom šperku stretávame len veľmi málo, možno vysvetliť z čisto praktického hľadiska. Najmä náramenice totiž obmedzovali pohyblivosť rúk. Akiste boli zdobené i dolné končatiny. Podľa prímeru špirál boli náramenice z depotu II z Blatnice nosené práve na nohách (Veliačik 1983a, 74).

Pri kresbovej rekonštrukcii konkrétneho slávnostného kroja sme vychádzali z troch „čisto ženských“ depotov datovaných do neskorej doby bronzovej, ktoré môžeme považovať za deponované ženské kroje. Je možné, že do zeme bol uložený celý kroj, z ktorého sa zachovali len jeho kovové časti.

Významným svedectvom o slávnostnom odevu je hromadný nález z Medvedzieho (obr. 20). Obsahoval síce len štyri bronzové predmety, ale honosnosťou a nádherným vypracovaním týchto predmetov sa radí azda k najkrajším depotom z oblasti rozšírenia lužickej kultúry. Domnievame sa, že ide o uloženie kovových častí dopĺňajúcich honosný kroj ženy s výnimočným postavením v spoločnosti (obr. 21). Azda nie je prehnané, ak uvažujeme o danej osobe ako o žene z najvyššej vrstvy, či priam o manželke samotného náčelníka. Depot obsahoval ružicový diadém (obr. 20: 1), šperk, ktorý symbolizoval spravdla moc i bohatstvo (Novotný a kol. 1986, 193). Doposiaľ sú známe len tri kusy ružicových diadémov z prostredia lužickej kultúry na území Slovenska (jeden kus je z Medvedzieho a dva exempláre pochádzajú z údajne kostrového hrobu z Vyšného Sliača). Poukazuje to na fakt, že túto honosnú pokrývku hlavy smeli nosiť skutočne len najvyššie postavené osoby. Ďalším honosným šperkom bola veľká, až 34 cm dlhá ružicová spona s postrannými ružicami a so štylizovanými vtáčikmi a záveskami na svorkách (obr. 20: 4), s najväčšou pravdepodobnosťou spínajúca plášť.⁹ Poslednými dvomi nálezmi boli kupolovité špirálové ružice zakončené malou špirálkou, známe ako závesky typu Pucov (obr. 20: 2, 3). Funkcia týchto predmetov je neznáma. My sa prikláňame k názoru V. Furmánka (1980, 41) o možnosti využitia tohto predmetu ako okrasy prs. Nielen to, že sa objavili v páre, ale tiež ich rozmer (priemer oboch veľkých ružíc je približne 14 cm a hĺbka 4,4 a 5,6 cm)¹⁰ nás utvrdzujú v správnosti jeho domnienky. Predpokladáme, že boli našívane na blúzku, pričom na pevné prichytenie bezpochyby slúžila i slučka, ktorá vychádza z veľkej ružice a prechádza do malej.

Síce menej honosný, no taktiež „čisto ženský“ depot pochádza zo Žiliny (obr. 22; Novotná 1968, 32 n.). Podľa prímeru náramkov možno usudzovať, že ich nosila mladá žena (Novotná 1984, 52). Okrem nich bol v depote tiež prsteň ukončený z oboch strán ružicou. Náramky a prsteň boli navlečené na troch nepravo tordovaných kruhoch, spadajúcich do rámca drôtovej industrie typu ružicových spôn a ružicového diádemu. Predpokladáme, že každý z týchto šperkov bol nosený samostatne a navzájom spojené boli len pred zakopaním. Obe ruky zomrelej mladej ženy zdobili nielen špirálovité náramky, ale na prste mala navlečený tiež prsteň. Tri kruhy mohla nosiť pravdepodobne ako náhrdelník, no podľa nápadnej podoby s ružicovými diadémami nie je vylúčené, že mohli byť aj ozdobou hlavy (obr. 23).

Tretím „čisto ženským“ depotom z neskorej doby bronzovej je hromadný nález bronzov z Očovej pri Zvolene (obr. 24; Paulík 1982, 19 n.). Najvýznamnejším nálezom z neho je okuliarovitá spona s osmičkovitou slučkou (obr. 24: 2), pravdepodobne spínajúca plášť (obr. 25: a). Krk zomrelej ženy zdobil tordovaný nákrčník (obr. 24: 6), na ruke mala náramok. Tri okuliarovité závesky a dva zlomky špirálových ružíc, zrejme pochádzajúce z ďalšieho okuliarovitého závesku, boli akiste našité na šatách v oblasti hornej časti

⁹ Práve veľká spona nám dáva možnosť interpretovať daný súbor nálezov aj ako súčasť odevu sochy boha (pozri časť Kultový kroj).

¹⁰ Rozdiel v hĺbke oboch špirál môžeme vysvetliť tiež rozdielnou veľkosťou ženských prs, a teda prispôbením rozmerov týchto okrás ich veľkosti, ako na to poukázal pri „bradavkovitých“ pukličkách už J. Paulík (1986, 80 n.).

hrude (obr. 25: b). Depot obsahoval aj tri liate bronzové krúžky - jeden s priemerom 3,7 cm a dva s priemerom 3,6 cm. Ich rozmer bráni uvažovať o nich ako o prsteňoch, ich tvar zas vyvoláva pochybnosti o ich využití ako ozdôb do vlasov. Funkcia týchto predmetov je témou viacerých diskusií. S najväčšou pravdepodobnosťou boli aplikované ako kompozičný prvok na rôznych častiach a doplnkoch odevu, prípadne na konských postrojoch (Salaš 2005, 104). Uplatnenie našich krúžkov ako súčasti konského postroja však vzhľadom na ostatné nálezy zrejme môžeme vylúčiť, môžeme ich teda považovať za súčasť kroja. Vzhľadom na ich nie príliš okrasný charakter predpokladáme, že mali skôr praktickú funkciu. Mohli mať využitie ako opaskové krúžky, aké sa v podstate používajú dodnes.

Kultový kroj

Zvláštnymi predmetmi sú dlhé ihlice typu Malá Vieska, objavujúce sa v depotoch. Domnievame sa, že ide o monumentálne repliky ihlíc s guľovitou hlavicou, pričom ich funkcia ako spínadla odevu naďalej zostáva. Otázne je, komu mohli takéto veľké ihlice patriť. Azda najpravdepodobnejším vysvetlením je priradiť ich nejakému božstvu. Prevláda názor o antropomorfizácii bohov už od konca doby bronzovej, teda v dobe popolnicových polí mali celkom isto svoju autentickú antropomorfnú podobu (Podborský 2006, 229 n.). Podobne, ako sa interpretujú zlaté „slnčné klobúky“ zo stredozápadnej Európy ako ceremoniálne pokrývky hlavy bohov, „kňazokráľov“ alebo kňazov, či ako koruny obradného slnečného stĺpa - idolu (Podborský 2006, 231 n.), aj obrovské ihlice alebo tiež veľké ružicové spony mohli byť súčasťou ceremoniálneho odevu ľudí zastupujúcich božstvo na zemi, resp. priamo súčasťou odevu modelov týchto božstiev (napríklad v starovekom Egypte mali kňazi žijúci v chrámoch na starosti denné rituály - obliekať, kŕmiť a ukladať do postele sochy reprezentujúce bohov - <http://library.thinkquest.org/16325/e-rel.html>). Ak išlo o modely bohov, pravdepodobne boli vyhotovené z dreva, pretože sa doteraz nepodarilo objaviť žiadnu monumentálnu sochu z anorganického materiálu.

Možné je však aj to, že svoje božstvá nestvárnili, len im skladali obete. Keďže mali bohovia už ľudskú podobu, je viac než pravdepodobné, že aj oni nosili v predstavách ľudí šaty podobné tým ľudským. Veľké ihlice deponované do zeme teda mohli byť darmi pre bohov, aby si mohli svoje šaty zopnúť či okrášliť.

Naďalej však ostáva nejasné nielen to, o aké konkrétne božstvo išlo, ale i to, či to božstvo bolo ženské alebo mužské.

V dobe bronzovej sa do popredia dostáva Slnko, s ktorým súvisia slnečné kulty, resp. slnečné božstvá. No i keď sa tým dostávajú ženské (materské) kulty do úzadia, úcta k nim naďalej pretrváva. V prípade, že by išlo o mužské božstvo, nie je vylúčené, že bolo odeté v ženských šatách. Na takúto možnosť poukazuje model hlineného vozíka z Dupljaja, na ktorom stojí sám Apolón s vtáčou hlavou, pričom je odetý do ženských zvonových šiat a je ozdobený šperkom (Podborský 2006, 230).

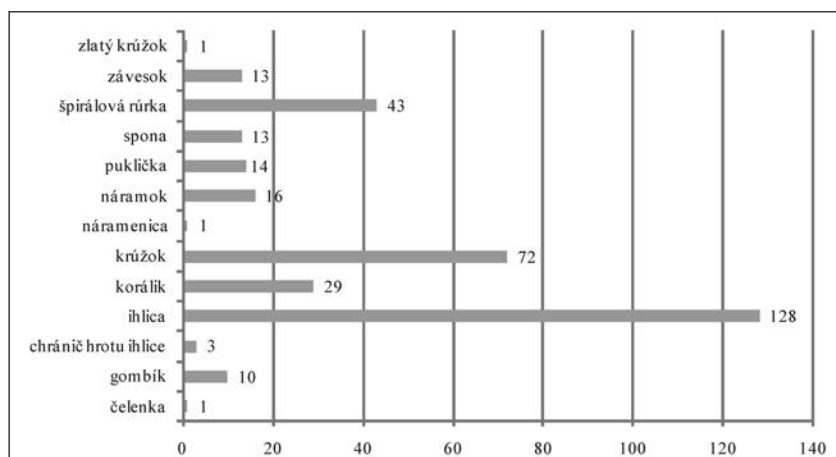
ZÁVER

V dobe popolnicových polí pokročila sociálna diferenciácia spoločnosti, čo sa odzrkadlilo i na odeve ľudu lužickej kultúry na území dnešného Slovenska. Kroj odrážal sociálne postavenie jeho nositeľa a poukazoval tiež na kultúrnu úroveň vtedajšej spoločnosti.

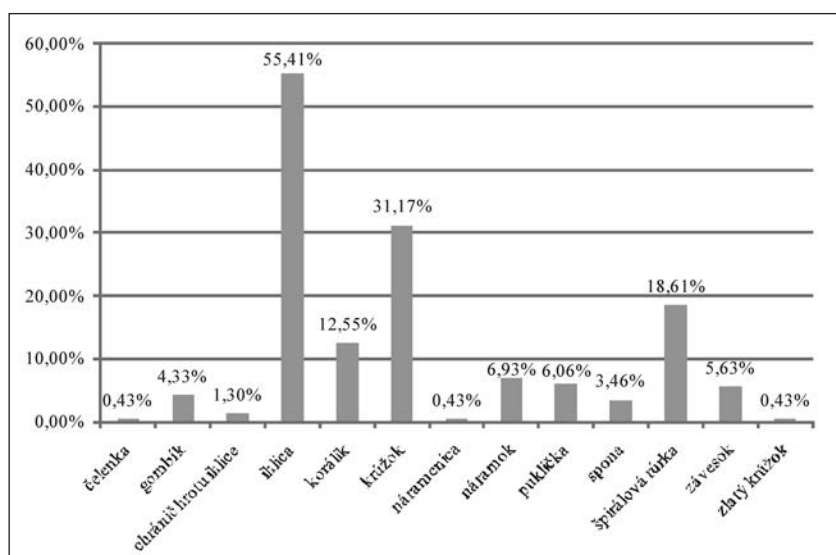
Všeobecná chudobnosť hrobov na bronzovú industriu poukazuje na jednoduchý kroj žien pospolitého ľudu, ktorý bol väčšinou úplne bez doplnkov, prípadne bol doplnený iba jednou alebo len niekoľkými ozdobami.

Najčastejším nálezom v hrobách určených ako pohreby žien bola ihlica (55,4 % hrobov). Z toho až 76,6 % hrobov obsahovalo len jednu ihlicu, zatiaľ čo dve ihlice boli len v 16,4 % hrobov určených ako pohreby žien (graf 1). Pravidlo spínania ženského odevu dvoma ihlicami sa teda nepotvrdilo. Častý výskyt ihlíc možno vysvetliť predovšetkým jeho praktickou funkciou (slúžili na spínanie pláňa). Napriek tomu, že u väčšiny druhov ihlíc vyskytujúcich sa v hrobách lužickej kultúry na našom území, nie je možné určiť, či boli spínadlom ženských, alebo mužských šiat. Pravdepodobne ihlice s profilovanou hlavicou nosili prevažne ženy, zatiaľ čo ihlice s pečatidlovou a s kyjovitou hlavicou zrejme nosili predovšetkým muži. Ihlice s hlavicou zvinutou do očka boli bežne nosené oboma pohlaviami.

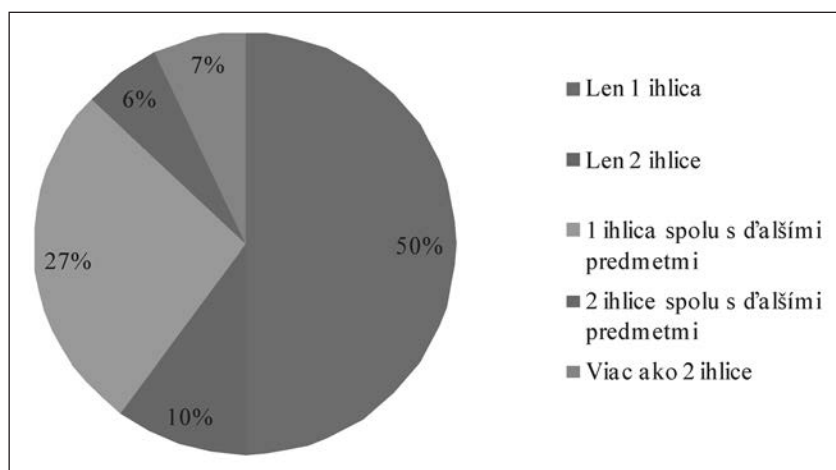
K frekventovaným predmetom vyskytujúcim sa v hrobách patrili aj krúžky z bronzového drôtu (31,6 % hrobov), ktoré vo väčšine prípadov slúžili ako ozdoba do vlasov, no pomerne časté boli aj súčasti náhrdelníka - koráliky (12,6 % hrobov) a špirálové rúrky (19 % hrobov).

Graf 1. Percentuálne vyjadrenie počtu ihlíc v ženských hroboch.

Graf 2. Počet ženských hrobov obsahujúcich jednotlivé šperky a súčasti odevu.

Graf 3. Percentuálne vyjadrenie počtu ženských hrobov obsahujúcich jednotlivé šperky a súčasti odevu.

Ostatné predmety (náramok, závesok, puklička, gombík, chránič hrotu ihlice) sa objavovali len zriedka (graf 2; 3).

Výnimočne sa v hrobch objavovali aj spony, ktoré možno priradiť k súčastiach odevu žien s vyšším sociálnym statusom.

Nepodarilo sa nám zistiť žiadne zákonitosti v kombinácii nosenia jednotlivých šperkov. Uvedomujeme si však, že dané zistenie je v značnej miere skreslené uplatňovaním žiarového pohrebného ritu. Až 19,5 % nami určených ženských hrobov obsahovalo okrem určitelných predmetov aj neurčiteľné zlomky a zliatky.

Na základe hrobov žien s vyšším sociálnym postavením, ale najmä vďaka depotom sa nám podarilo rozpoznať tri druhy kroja - kroj nosený v bežný deň, slávnostný a kultový kroj. Treba si však uvedomiť, že rozdiely medzi nimi boli často len veľmi nepatrné.

Zdá sa, že kroj bohatých žien sa v priebehu trvania lužickej kultúry príliš nemenil. V mladšej i neskoršej dobe bronzovej bol doplnený rôznymi typmi záveskov a nášiviek, plášť spínala spona, prípadne mohol byť doplnený aj ihlicou, ktorá však mala už len ozdobnú funkciu. Domnievame sa, že počas všedného dňa ruky zdobil jeden či dva náramky, pri slávnostiach mohol byť ich počet vyšší, alebo boli ruky zdobené náramenicami. Krk bol okrášlený náhrdelníkom zloženým zo špirálových rúrok, bronzových a sklenených korálikov. V neskoršej dobe bronzovej sa pravdepodobne pri významných príležitostiach nosil nákrčník alebo bronzový náhrdelník. V danom období sa tiež začínajú objavovať bronzové diadémy. Ich veľmi malý výskyt svedčí nielen o výnimočnosti tejto ozdoby, ale aj o výnimočnosti jeho nositeľa.

Najmä depoty dlhých ihlíc, ale tiež veľké ružicové spony môžeme chápať ako funkčno-dekoračné súčasti kultového kroja používaného pri rôznych ceremóniách. Nosili ich významní jedinci, azda predstavitelia zastupujúci božstvo na zemi, alebo dokonca patrili priamo bohovi, či už boli aplikované na sochách znázorňujúcich bohov, alebo ukladané ako dary pre bohov, ktorí mali síce ľudskú podobu, no nadľudské rozmery. Veď sila a moc sa odjakživa spájala práve s veľkosťou.

Na záver treba pripomenúť, že vzhľadom na doterajší stav výskumu nie je možné podať ucelený pohľad na ženský kroj lužickej kultúry na území Slovenska. Na bližšie objasnenie jeho výzoru, no najmä na určenie druhov predmetov dopĺňajúcich ženský kroj je nevyhnutné uskutočňovať antropologické analýzy hrobov.

KATALÓG VYBRANÝCH HROBOV

Vzhľadom na nedostatočné publikovanie mnohých pohrebísk lužickej kultúry, t. j. keď sú v literatúre len zmienky o ich existencii, prípadne je vymenovaná iba škála nálezov vyskytujúcich sa na pohrebisku, ako aj vzhľadom na používanie žiarového pohrebného ritu, pri ktorom v mnohých prípadoch došlo k poškodeniu, prípadne úplnému roztaveniu bronzovej prílohy, sme v nasledovnom katalógu uvádzali len tie hroby, ktoré sú viac-menej opísané a zároveň sa v nich našiel najmenej jeden predmet, pri ktorom vieme aspoň zhruba určiť, o aký druh ozdoby alebo súčasti odevu ide.

Pri označení hrobu sme vychádzali z pôvodného značenia uvádzaného v literatúre. Vyskytli sa však i pohrebiská, na ktorých boli jednotlivé hroby objavené v rôznych rokoch, pričom boli vždy označované od čísla jeden. V takých prípadoch sme za číslo hrobu napísali aj rok, v ktorom bol hrob objavený. Na označenie hrobu sme použili arabské číslice. Ak sa pod jednou mohylou vyskytlo viacero hrobov, za číslo daného hrobu sme napísali číslo mohyly, pod ktorou sa hrob nachádzal, pričom sme ju označili rímskou číslicou.

Podrobnejšie opisujeme iba tie nálezy, ktoré predstavujú šperky alebo súčasti odevu. Ostatné nálezy sú vymenované v rámci nálezových okolností.

Použité skratky: dl. - dĺžka; hr. - hrúbka; inv. č. - inventárne číslo; max. - maximálna; pr. - priemer; š. - šírka; U - urna; v. - výška; zach. - zachovaná.

Značenie vekových kategórií: infans I: do 7 rokov; infans II: 7-14 rokov; juvenis: 14-20 rokov; adultus I: 20-30 rokov; adultus II: 30-40 rokov; maturus I: 40-50 rokov; maturus II: 50-60 rokov; senilis: 60 rokov a viac.

ABRAHÁM, poloha Pirintov (okr. Galanta)

Hrob 1

Nálezové okolnosti: V hĺbke asi 45 cm deformovaná popolnica - amfora (1) obsahujúca zvyšky kostí a zlomky bronzových predmetov (2, 3). Vedľa popolnice dve ďalšie nádoby (4, 5).

Opis nálezov:

- 2 - ihlica s hlavicou stočenou do očka,
- 3 - zlomky ihliel z ďalších ihlíc.

Datovanie: HB3.

Uloženie nálezov: Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, Katedra archeológie.

Literatúra: Struhár/Fodor 1998, 156, obr. 108: 6.

BANKA, poloha Za pohostinstvom (okr. Piešťany)

Hrob 1/1986

Nálezové okolnosti: Popolnica - amfora (1) obsahujúca zvyšky nedohorených kostí a bronzový krúžok (2) a prekrytá misou (3). V blízkosti amfory tri malé nádoby (4-6) a hlinený idol (7).

Opis nálezov:

- 2 - malý bronzový krúžok s neúplným trojitým vinutím; pr. 1,4 cm (inv. č. A-1575/B).

Datovanie: BD - HA

Uloženie nálezov: Balneologické múzeum v Piešťanoch.

Literatúra: Bača/Krupa 1998, 89-91, tab. I: 1575/B.

Hrob 4/1986

Nálezové okolnosti: Hrob spolovice zničený. Popolnica - dvojkónická nádoba (1) obsahujúca zvyšky nedohorených kostí, dve malé nádoby (2, 3) a dve ihlice (4, 5). V hrobe ďalších šesť nádob (6-11).

Opis nálezov:

- 2 - dva zlomky masívnej bronzovej ihlice s roztepanou hlavicou a zvinutou do očka, bez stôp po žiari; dl. 3,6 cm, š. hlavice 1,2 cm (inv. č. A-1585/A, B);
- 3 - bronzová ihlica so zhrubnutou hlavicou a šikmo zrezaným hrdlom, tordovanie po celom tele a hlavicu, stopy po dlhodobom užívaní; dl. 8 cm, hr. ihlice 0,2 cm, hr. hlavice 0,3 cm (inv. č. A-1586).

Datovanie: BD-HA.

Uloženie nálezov: Balneologické múzeum v Piešťanoch.

Literatúra: Bača/Krupa 1998, 97-100, tab. IV: 1585, 1586.

BELUŠA, pol. Pechová (obr. Púchov)

Hrob 5

Nálezové okolnosti: V hrobe spolu so zvyškami nedohorených kostí džbánik (1), fragment bronzového náramku (2) a kúsok tenkého bronzového drôtu (3).

Opis nálezov:

2, 3 - bližšie neopísané.

Datovanie: BD-HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Furmánek 1970, 434.

Hrob 6

Nálezové okolnosti: V hrobe popolnica - amfora (1), dve misky (2, 3), zlomok bronzovej ihlice (4) a špirálové rúrky (5).

Opis nálezov:

4 - zlomok hranenej ihly bronzovej ihlice;

5 - tri bronzové špirálové rúrky.

Datovanie: BD-HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Furmánek 1970, 434.

Hrob 9 (dieťa)

Nálezové okolnosti: Jamkový hrob s nedohorenými kostičkami a fragmentom náramku (1).

Opis nálezov:

1 - malý fragment plochého bronzového náramku.

Datovanie: BD-HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Furmánek 1970, 434.

Hrob 10

Nálezové okolnosti: Mesiačikovitý závesok (1) a bronzové šidlo (2) medzi črepmi niekoľkých nádob.

Opis nálezov:

1 - bronzový mesiačikovitý závesok alebo chránič hrotu ihlice, zlomený na niekoľko kúskov.

Datovanie: BD-HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Furmánek 1970, 434.

Hrob 11

Nálezové okolnosti: V strede hrobu amfora (4) s prepálenými kostičkami a dvoma menšími nádobami (5, 6). Severovýchodne od nej väčšia misa (7) prikrytá inou miskou (8) a obsahujúca nedohorené kosti a zlomky bronzových predmetov (1). Juhozápadne od centrálnej popolnice ďalšia amfora (9) vo vnútri s koflíkom (10), pod ktorým boli nedohorené zvyšky kostí a bronzové predmety (2a, 2b). Vedľa amfory dve nádoby (11, 12). Medzi dvoma popolnicami (4, 7) stál hrniec (13) obsahujúci nedohorené kosti a nádobu (14). Západne od centrálnej urny (4) dvojuchý hrniec (15), na ňom amforka (16) s prepálenými kosťami a bronzovými predmetmi (3a, 3b). Vedľa nich ďalšia nádoba (17) a severne od centrálnej popolnice (4) hrniec (18) obsahujúci ďalšiu nádobu (19).

Opis nálezov:

1 - malá bronzová špirálová rúrka s piatimi závitmi;

2a - bronzová špirálová rúrka so štyrmi závitmi;

2b - bronzový listovitý závesok; dl. 5,9 cm;

3a - bronzová špirálová rúrka;

3b - zlomok tenkého bronzového drôtu.

Datovanie: BD-HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Furmánek 1970, 434, 435, obr. 8: 3.

Hrob 12

Nálezové okolnosti: Hrob v strede s amforou (1) prekrytou miskou (2) a obsahujúcou nedohorené kosti, zlomok ihlice (12) a nádobku (11). Severovýchodne od popolnice (1) hrniec (3) a dvojuchá amfora (4) prekrytá miskou (5) a obsahujúca zvyšky nedohorených kostí. Severozápadne od centrálnej urny (1) ďalších päť nádob (6-10).

Opis nálezov:

12 - ihla bronzovej ihlice; dl. 8 cm.

Datovanie: BD-HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Furmánek 1970, 435, obr. 8: 2.

Hrob 14

Nálezové okolnosti: Popolnica - amforka (1) s nedohorenými zvyškami kostí a zlomkom bronzového náramku (3), prekrytá miskou (2).

Opis nálezov:

3 - bližšie neopísané.

Datovanie: BD-HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Furmánek 1970, 436.

Hrob 15

Nálezové okolnosti: Popolnica - amforka (1) obsahujúca nedohorené kosti a bronzové predmety (4a-4c), prekrytá koflíkom (2). Obe nádoby ešte prekryté miskou (3).

Opis nálezov:

4a - zlomky bronzových špirálových rúrok;

4b - zliatok väčšieho špirálovitého krúžka;

4c - dva vypuklé bronzové gombíky s jedným uchom na vnútornej strane; pr. 1,0 a 1,4 cm.

Datovanie: BD-HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Furmánek 1970, 436, obr. 8: 15-18.

Hrob 19

Nálezové okolnosti: V južnej časti hrobu centrálna urna (1) prekrytá misou (10) a obsahujúca nedohorené zvyšky kostí, dve nádoby (8, 9) a bronzové predmety (16-18). Severne od nej hrniec (7) s nedohorenými kosťami, nádobou (12), dvoma náramkami (13, 14) a bronzovým korálikom (15), prekrytý miskou (2); ďalšie tri nádoby (3, 6, 11) a črepy z dvoch nádob (4, 5).

Opis nálezov:

13 - fragment páskového náramku (náramenice) so stredovým rebrom presekávaným ryhami;

14 - náramok zhotovený z ihly bronzovej ihlice; pr. 4-4,2 cm;

15 - bronzový korálik elipsoidného tvaru; 0,8 x 1,1 cm;

16 - zlomky štyroch špirálovitých bronzových prsteňov, z ktorých jeden je ukončený terčovito stočenou ružicou;

17 - bronzová špirálová rúrka;

18 - polkruhovitý bronzový gombík s uškom; pr. 13 mm.

Datovanie: BD-HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Furmánek 1970, 436, obr. 8: 6-14.

Hrob 23

Nálezové okolnosti: Popolnica - amforovitá váza (1) prikrytá miskou (7) a obsahujúca nádobu (2). Vedľa popolnice hrniec (3) s ďalšími nádobami (4, 5) vo vnútri a ďalšia nádoba (6). V hline pod popolnicou bronzové predmety (8, 9).

Opis nálezov:

8 - zlomky (12 závitov) bronzovej špirálovej rúrky;

9 - tri malé bronzové koráliky krúžkového tvaru; vonkajší pr. 0,8 cm, vnútorný pr. 0,4 cm.

Datovanie: BD-HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Furmánek 1970, 437, obr. 8: 19-22.

BEŠEŇOVÁ (okr. Ružomberok)**Hrob 1/1934**

Nálezové okolnosti: Popolnica - amfora (1), črepy šálky (2), britva (3), ihlica (4), zlomky bronzoviny (5), zlomok gombíka (6) a kamenné štiepané nástroje (7).

Opis nálezov:

4 - bronzová ihlica s pečatidlovou hlaviceou, s dvojkónickým lomeným výčnelkom na krčiku, spodná časť ihly odlomená; zach. dl. 6,2 cm;

6 - zlomok hlineného kužeľovitého gombíka.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Liptovské múzeum v Ružomberku.

Literatúra: Pivovarová 1966, 337, obr. 4: 4.

ČACHTICE (okr. Nové Mesto nad Váhom)

Hrob 1

Nálezové okolnosti: Popolnica (1) s obsahom nedohorených kostí, mečom (2), hrotom šípu (3), nožom (4) a dvoma ihlicami (5, 6).

Opis nálezov:

- 5 - ihlica s pečatidlovou hlavicou, zdobená;
- 6 - ihlica s pečatidlovou hlavicou, nezdobená.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Archeologická zbierka pri Pamätných izbách v Čachticiach.

Literatúra: Eisner 1933-1934, 12, 13; Novotná 1980, 79 n., tab. 20: 448; 21: 488.

DIVIAKY NAD NITRICOU (okr. Prievidza)

Hrob 1/1940 (U - nedospelý jedinec)

Nálezové okolnosti: V spodnej časti urny - dvojkoníckej nádoby (1) zvyšky nedohorených kostí a na nich bronzová ihlica (2).

Opis nálezov:

- 2 - jednoduchá bronzová ihlica (typ Zemianske Podhradie); dl. 9,85 cm (inv. č. D 566).

Datovanie: HA-HB.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička 1962, 126, obr. 6: 3.

Hrob 3/1940

Nálezové okolnosti: Popolnica - amforovitá nádoba (1) obsahujúca zvyšky kostí, na ktorých ležala bronzová ihlica (2). V spodnej časti popolnice väčší kameň.

Opis nálezov:

- 2 - bronzová ihlica s hlavicou zvinutou do očka (inv. č. D 570).

Datovanie: HA-HB.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička 1962, 127, obr. 6: 6.

Hrob 4/1940

Nálezové okolnosti: Popolnica - amfora (1) obsahujúca zvyšky nedohorených kostí, na nich ležali tri bronzové ihlice (2-4) a torzo noža s prelamovanou rukoväťou (5), úplne na dne popolnice črepy šálky (6).

Opis nálezov:

- 2 - ihlica s čiaškovitou hlavicou a s dvoma uzlíkmi na hrdle; dl. 22 cm (inv. č. D 575);
- 3 - ihlica s drobnou hlavicou podobnou predchádzajúcej; dl. 9,8 cm (inv. č. D 573);
- 4 - ihlica s kyjovitou hlavicou, zdobená jemným skrutkovitým ryhovaním a skupinkami rýh; dl. 17,1 cm (inv. č. D 574).

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička 1962, 127, obr. 6: 11-13.

Hrob 1/1948

Nálezové okolnosti: Popolnica - šálka (1) obsahujúca nedohorené kosti, dva náramky (2, 3) a zlomky iných bronzových predmetov (4-7) sa nachádzala v blízkosti roztlačených tuhovaných popolníc.

Opis nálezov:

- 2 - bronzový dvojzávitový náramok stočený z dvojitého tenkého drôtu, ktorý na jednom konci vytvára tordovanú slučku, na druhom konci je zúžený; pr. 3,5 cm;
- 3 - bronzový dvojzávitový náramok stočený z úzkeho plochého pásika, obidva konce sú poškodené; pr. 2,9 cm;
- 4 - dva zlomky bronzovej prehnutej tyčinky kruhového prierezu; dl. 4 cm;
- 5 - tri zlomky inej bronzovej tyčinky okrúhleho prierezu; dl. 3,8 cm, 2,5 cm a 2 cm;
- 6 - dva zlomky špirálovej rúrky stočenej z plochého bronzového drôtu;
- 7 - beztvárny fragment zliateho bronzu.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi.

Literatúra: Šuhajiková-Pivovarová 1961a, 237, obr. 1: 1, 3.

Hrob 3/1957

Nálezové okolnosti: Dno a steny hrovej jamy boli do výšky jednej tretiny popolnice obložené šiestimi väčšími kameňmi. V hĺbke 60 cm popolnica - amforovitá váza (1) prikrytá porušenou misou (2). V popolnici kosti

a dve ihlice (3, 4). Okolo ústia popolnice v nepravidelných vzdialenostiach rozmiestnené skupiny väčších kameňov.

Opis nálezov:

3 - bronzová ihlica s guľovitou, trocha sploštenou hlavicou, krčik zdobený plastickou špirálou; dĺ. 21 cm;

4 - bronzová ihlica, tvarom podobná predchádzajúcej, krčik zdobený skupinami vodorovných a šikmých rýh (typ Diviaky); dĺ. 17 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Pivovarová 1959b, 318, tab. I: 1; II: 2.

Hrob 6/1957

Nálezové okolnosti: Dno jamy vyložené piatimi väčšími kameňmi, v hĺbke 60 cm popolnica (1) obsahujúca kosti, ihlicu (2) a britvu (3).

Opis nálezov:

2 - bronzová ihlica s kyjovitou hlavicou zdobenou skupinami vodorovných rýh; dĺ. 18,5 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Pivovarová 1959b, 318, tab. II: 6.

Hrob 8/1957

Nálezové okolnosti: V hĺbke 36 cm roztláčaná popolnica - amfora (1) v ležatej polohe. Medzi jej črepmi črepy misy (2), pod popolnicou prsteň (3), špirálová rúrka (4) a dva beztvare kúsky zliateho bronzu spolu s časťou obsahu popolnice.

Opis nálezov:

3 - špirálovitý bronzový prsteň stočený z drôtu obdĺžnikového prierezu; pr. 1,8 cm;

4 - špirálová rúrka, bližšie neopísaná.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Pivovarová 1959b, 318, tab. II: 11.

Hrob 9/1957

Nálezové okolnosti: Popolnica (1) v hĺbke 30 cm, jej steny podopreté piatimi väčšími kameňmi. Popolnica obsahovala popol s nedohorenými kosťami, dve ihlice (2, 3), britvu (4) a kosti zajaca.

Opis nálezov:

2 - bronzová ihlica so sploštenou guľovitou hlavicou, krčik zdobený skupinami vodorovných a šikmých rýh (typ Diviaky); dĺ. 18 cm;

3 - bronzová ihlica podobná predchádzajúcej, krčik nezdobený; dĺ. 15 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Pivovarová 1959b, 318, tab. II: 4.

Hrob 13/1957

Nálezové okolnosti: V hĺbke 70 cm popolnica - hrniec (1) prikrytý misou (2) a obsahujúci nedohorené kosti, ihlicu (3) a šidielko (4). Druhá popolnica (5) v tesnej blízkosti prvej, prikrytá misou (6), obsahujúca nedohorené kosti a úlomok ihlice (7). Okolo oboch popolníc v polkruhu (smer V-Z) rozostavané štyri nádoby (8-11).

Opis nálezov:

3 - bronzová ihlica s hlavicou zvinutou do očka, z tyčinky štvoruholníkového prierezu; dĺ. 7,5 cm;

7 - úlomok bronzovej ihlice z tyčinky okrúhleho prierezu; dĺ. 6,5 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Pivovarová 1959b, 319, tab. II: 8.

Hrob 14/1957

Nálezové okolnosti: V hĺbke 40 cm porušená popolnica - amforovitá váza (1) s obsahom nedohorených kostí a dvoma ihlicami (2, 3). Vo vzdialenosti 40 cm na JV od popolnice skupinka črepov (4).

Opis nálezov:

2 - bronzová ihlica s dvojkónickou hlavicou, nezdobená (typ Ilava); dĺ. 15,5 cm;

3 - bronzová ihlica s drobnou profilovanou hlavicou, krčik zdobený skupinami vodorovných a šikmých rýh; dĺ. 8,5 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Pivovarová 1959b, 319, tab. II: 5, 9.

Hrob 1/1974 (U - žena vo veku 30-40 rokov + dieťa)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob, rozrušený; malá mohyla(?). Urna - amforovitá váza (1) obstavaná vápencom najmä v severnej polovici, prikrytá pôvodne obrátenou nádobou (2) a vápencovou platňou a obsahujúca zvyšky nedohorených kostí, päť malých nádob (3-7), bronzovú britvu (8), ihlicu (9) a fragment ďalšej ihlice (10).

Opis nálezov:

9 - veľká masívna ihlica s hlavicou zvinutou do očka; dĺ. 22,7 cm, pr. hlavice 0,8 cm;

10 - ihlica s kruhovito ohnutou hlavicou, z drôtu štvorhranného prierezu; dĺ. 9,1 cm, pr. hlavice 1 cm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 144, obr. 4: 6, 11.

Hrob 2/1974 (U - pravdepodobne žena)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob, mohyla. Kameňmi obložená urna - dvojkónická nádoba (1) obsahujúca zvyšky nedohorených kostí a bronzovú ihlicu (2).

Opis nálezov:

2 - ihlica s kyjovitou hlavicou, s výraznými stopami po tepaní; dĺ. 11,5 cm, pr. hlavice 3,5 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 144, obr. 5: 14.

Hrob 6/1974 (U - pravdepodobne juvenis)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob, mohyla. Urna - amforovitá váza (1), okolo nej keramika a okruhliaky, pri jej ústí črepy amfory (2), pričom jej prevažná časť bola medzi zvyškami nedohorených kostí. Vedľa urny dve nádoby (3, 4), v jej ústí pod ďalšou nádobou (5) amforka (2), ihlica (6) a prsteň (7).

Opis nálezov:

6 - ihlica s hlavicou zvinutou do očka; dĺ. 11,7 cm, pr. hlavice 0,5 cm;

7 - špirálovitý prsteň z drôtu oválneho prierezu, konce mierne zúžené a zahrotené; pr. 2,2 cm a 1,3 cm, v. 1,2 cm.

Datovanie: HA2.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 149, obr. 5: 2, 7.

Hrob 9/1974 (U1 - dieťa vo veku 2-3 rokov; U2 - dieťa vo veku 3-4 rokov)

Nálezové okolnosti: Dvojhrob, urnový, mohylový. Centrálna časť hrobovej jamy prekrytá väčším kameňom. Urna - hrniec (1) pravdepodobne prikrytý amforou (2), dookola obloženie okruhliakmi. Pri urne ihlica (4) a ďalšie štyri nádoby (3, 5-7). Medzi črepmi nádoby (5) urna 2 - amforka (8) a šálka (9). V urne 1 zvyšky nedohorených kostí, uhlíky (15), kúsky dreva (16), tri črepy (10), zlomky dvoch ihlíc (11, 12), kúsok prsteňa (13) a zlomok špirálovej rúrky (14). V urne 2 zvyšky nedohorených kostí, zlomok ihlice (17) a prsteň (18).

Opis nálezov:

4 - ihlica s kyjovitou hlavicou, zdobená skupinou obiehajúcich rýh a krokrovým ornamentom; dĺ. 13,4 cm, max. pr. hlavice 0,6 cm;

11 - poškodená ihlica s nezachovanou hlavicou zvinutou do očka; dĺ. 11,1 cm, pr. 3 mm;

12 - torzo ihlice s pečatidlovou hlavicou, s rebrom na krčiku; zach. dĺ. 2,4 cm, pr. hlavice 1,3 cm;

13 - roztavený kúsok deformovaného prsteňa;

14 - zlomok špirálovej rúrky;

17 - torzo menšej ihlice so stopami po opracovaní; zach. dĺ. 4,5 cm, pr. drôtu 0,2 mm;

18 - špirálovitý prsteň z drôtu kruhového prierezu, konce vybiehajúce do špicu; pr. 1,8 cm, v. 0,9 cm.

Datovanie: HA2.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 149, 150, obr. 7: 11, 15-18, 21.

Hrob 10/1974 (U1 - dieťa: novorodenec; U2 - dospelý)

Nálezové okolnosti: Dvojhrob, urnový, porušený, malá mohyla. Poškodená urna 1 - amfora (1) obsahujúca zvyšky nedohorených kostí. Medzi kameňmi črepy viacerých nádob (2) spolu so zvyškami kostí kúsok zliatku bronz (3). Vo vzdialenosti 30 cm východne urna 2 - hrniec (4) prikrytý miskou (5) a obsahujúci zvyšky nedohorených kostí, špirálovitý krúžok (6) a cudzí črep (7).

Opis nálezov:

6 - ohňom deformovaná špirálovitá záušnica z drôtu trojhranného prierezu; pr. 1,3 cm.

Datovanie: HA2.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 150-152, obr. 5: 10.

Hrob 11/1974 (U1 - dieťa vo veku 6-9 mesiacov a dieťa vo veku 8 rokov; U2 - asi muž vo veku maturus)

Nálezové okolnosti: Dvojhrob, urnový, mohylový. Poškodená urna 1 - amforovitá váza (1) prikrytá vápencovou platňou, obsahujúca zvyšky nedohorených kostí (1a), dve ihlice (10, 11), šálku (12), črep ďalšej nádoby (13) a prsteň (14). Pri urne 1 črepy z dvoch nádob (3, 4). Druhú skupinu tvorilo 5 nádob (4-8), pričom dve nádoby (5, 7) boli na vápencovej platni, ktorou bola prikrytá urna 2 - dvojkónická nádoba (9) s nedohorenými kosťami (9a), dvoma nádobkami (15, 16), bronzovou ihlicou (17) a zlomkom ďalšej ihlice (19). Pod nádobkou (3) ďalšia miniatúrna nádoba (18).

Opis nálezov:

- 10 - nezdobená ihlica s kyjovitou hlavicom; dĺ. 13,1 cm, pr. hlavice 0,5 cm;
- 11 - nezdobená ihlica s kyjovitou hlavicom; dĺ. 14,1 cm, pr. hlavice 0,5 cm;
- 14 - záušnica s dvojitým špirálovitým vinutím z drôtu s plankonvexným prierezom; pr. 1,4 cm;
- 17 - ihlica s kyjovitou hlavicom zdobenou vertikálnou viacnásobnou kľukatkou, lemovaná obiehajúcimi ryhami; dĺ. 14,6 cm, pr. hlavice 0,5 cm;
- 19 - zlomok ihlice(?) so širokou tepanou ihlou, koniec ihlice slučkovito ohnutý; zach. dĺ. 2,1 cm, pr. drôtu 2,5 mm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 152-154, obr. 9: 1, 3, 4, 8, 9.

Hrob 13/1974 (U - žena vo veku adultus)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob. Urna - hrniec (1) prikrytý nádobou (2) a obstavaný okruhliakmi. Pri urne dve nádobky (3, 4), vo vnútri zvyšky nedohorených kostí, bronzový prsteň (5) a ihlica (6).

Opis nálezov:

- 5 - špirálovitá záušnica alebo prsteň so špicatým koncom; v. 1,7 cm, pr. 1,7 cm a 2 cm;
- 6 - ohňom deformovaná dvojkónická hlavica asi dvojdielnej ihlice; pr. hlavice 2 cm;
- 7 - zlomok tenkého drôtu.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 154-156, obr. 7: 2, 4, 6.

Hrob 16/1974 (U - tri deti: vo veku 3-4 rokov, vo veku 5-6 rokov a neurčeného veku)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob, malá mohyla(?). Urna - amforovitá váza (1) prikrytá skupinou kameňov, obstavaná okruhliakmi a ďalšími tromi nádobami (2-4). V urne zvyšky nedohorených kostí (1a), dve šálky (5, 6), bronzová ihlica (7) a kúsok bronzu (8).

Opis nálezov:

- 7 - ihla ihlice; dĺ. 8,5 cm;
- 8 - zlomok ihly ihlice.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 156, obr. 9: 13.

Hrob 17/1974 (U - dospelý vo veku adultus)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob. Urna - amfora (1) pôvodne prikrytá nádobou (2) a obsahujúca zvyšky nedohorených kostí (1a), ihlu (3), plechovú nášivku odevu (4) a zlomky sklenených korálikov (5).

Opis nálezov:

- 3 - pravdepodobne ihla spony so špirálovitým vinutím; dĺ. 19,5 cm, pr. špirály 1,5 cm;
- 4 - torzo špirálovitej ružice, pravdepodobne okuliarovitý závesok; pr. 1,1 cm;
- 5 - tyrkysovomodré sklené koráliky - celé a zlomky (13 kusov); pr. 0,4-0,6 cm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 156, obr. 9: 18, 20, 21.

Hrob 19/1974 (U - nedospelý)

Nálezové okolnosti: Urnový(?) hrob, porušený, malá mohyla(?). Črepy amfory (1), severnejšie od nich ďalšie črepy (2) a medzi nimi zvyšky nedohorených kostí a prsteň (3).

Opis nálezov:

- 3 - špirálovitý prsteň zo štvorhranného drôtu; v. 0,9 cm, pr. 2,1 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 156, obr. 13: 1.

Hrob 23/1974 (U - malé dieťa)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob. Urna - šálka (1) obsahujúca zvyšky nedohorených kostí (1a) a dva bronzové krúžky (3), obstavaná bola malými okruhliakmi a pri nej ďalšia šálka (2).

Opis nálezov:

3 - zlomky záušnice a masívny fragment drôtu; pr. 1,2 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 158, obr. 11: 4.

Hrob 24/1974 (U - novorodenec)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob. Urna - amfora/amforovitá váza (1) obsahujúca zvyšky nedohorených kostí (1a) a bronzový krúžok (2).

Opis nálezov:

2 - fragment bronzovej záušnice z drôtu kruhového prierezu; pr. 1,4 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 158, obr. 11: 15.

Hrob 26/1974 (U - tri deti: jedno vo veku 8 rokov, dve ďalšie boli mladšie)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob, mohyla. Urna - hrniec (1) obšavaný okruhliakmi, prikrytý vápencovou platňou a obsahujúci zvyšky nedohorených kostí (1a) a bronzový gombík (3). Pri urne menšia nádoba (2).

Opis nálezov:

3 - poškodený gombík s uškom; pr. 1,3 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 158, obr. 13: 3.

Hrob 29/1974 (U - dvaja dospelí: jeden z nich pravdepodobne žena vo veku maturus)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob. Urna - amforovitá váza (1) prikrytá nádobou (2), obšavaná kameňmi. Pri urne ďalšie nádoby (3-4). V nádobe (3) malá šálka, medzi nedohorenými kosťami dva bronzové predmety (8a, 8b).

Opis nálezov:

8a - masívna špirálová rúrka z hrubého kruhového drôtu, konce sa nezachovali; pr. 10,5 mm, pr. drôtu 2,5 mm;
8b - ohňom deformovaná ružica z drôtu kosoštvorcového prierezu, pravdepodobne okuliarovitý závesok; pr. 1,9 cm.

Datovanie: HA2.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 158, 159, obr. 13: 19, 20.

Hrob 30/1974 (U - neurčiteľné)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob. Urna - malá amfora (1) obšavaná malými okruhliakmi, pôvodne prikrytá šálkou (2), obsahujúca zvyšky nedohorených kostí (1a) a kúsok bronz (3), na jej východnej a severnej strane uhličky (4). Východne od urny závesok (5).

Opis nálezov:

3 - amorfný zliatok bronz;

5 - okuliarovitá špirála s centrálnym špirálovitým vinutím, špirálový terč poukazuje na osem vinutí, drôt má kruhový prierez, pravdepodobne časť okuliarovitého závesku; dl. 4,2 cm, pr. špirálového terča 1,9 cm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 159, obr. 13: 6.

Hrob 32/1974 (U - dospelý)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob, mohyla. Urna - amfora (1) prikrytá nádobou (2), obsahujúca zvyšky nedohorených kostí (1a), ihlicu (4) a uhličky (5). Pri urne nádobka (3).

Opis nálezov:

4 - ihlica s hlavicou zvinutou do očka; dl. 14,4 cm, pr. hlavice 0,9 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 159, obr. 13: 16.

Hrob 34/1974 (U - dieťa vo veku okolo 6 mesiacov)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob. Urna - šálka (1) prikrytá črpákom (2), obsahujúca zvyšky nedohorených kostí (1a) a bronzovú ihlicu (4). Vedľa urny amfórka (3).

Opis nálezov:

4 - poškodená ihlica s hlavicou zvinutou do očka; zach. dl. 7,1 cm, pr. hlavice 6,5 cm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 159, 160, obr. 13: 13.

Hrob 35/1975 (U - mladší dospelý + dieťa vo veku 1 roka)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob, mohyla. Urna - amforovitá váza (1) prikrytá kameňom a obstavaná okruhliakmi, obsahujúca zvyšky nedohorených kostí (1a), uhľíky (2), tri bronzové ihlice (3-5), zlomok bronzovej tyčinky (6) a kúsok bronzoviny (7). Pri východnom okraji plášťa mohyly črepy misy (8).

Opis nálezov:

3 - ihlica s kruhovito ohnutou hlavicou z tenkého štvorhranného drôtu; dĺ. 8,7 cm, pr. hlavice 1 x 1,7 cm;

4 - ihlica s malou, kruhovito ohnutou hlavicou, zo štvorhranného drôtu; dĺ. 9,1 cm, pr. hlavice 0,6 cm;

5 - ihlica s kruhovito ohnutou hlavicou, koniec nezachovaný; zach. dĺ. 7,8 cm, pr. hlavice 1,5 cm;

6 - fragment ihly ihlice;

7 - amorfný kúsok zliatka, pôvodne z dvojitého drôtu.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 160, obr. 16: 4, 6, 8.

Hrob 42/1975 (U1 - dieťa vo veku 6 rokov; U2 - dieťa)

Nálezové okolnosti: Dvojhrob, urnový, mohylový. Stredná časť hrobovej jamy vyplnená malými okruhliakmi. Urna 1 - amfora (2) prikrytá kamennou platňou, obsahujúca zvyšky nedohorených kostí (2a), bronzový prsteň (11) a ihlicu (12). Urna 2 - hrniec (5) prikrytý kamennou platňou, obsahujúci nedohorené kosti (5a), ohňom deformovaný náramok (13), špirálovitú záušnicu (14) a jednoduchý krúžok (15). V hrobe ďalších deväť nádob (1, 3, 4, 6 - 10, 16).

Opis nálezov:

11 - bronzový prsteň z kruhového drôtu s 3,5 vinutím, jeden koniec široko roztepaný, druhý nezachovaný; pr. 2,5 cm, v. 0,6 cm;

12 - ihlica s kyjovitou hlavicou, hrany vrúbkované, krčik vyzdvihnutý obiehajúcim jemným ryhovaním; dĺ. 9,1 cm, pr. hlavice 4,5 cm;

13 - zlomok a zliatok špirálovitého krúžka z drôtu kruhového prierezu, so zvyškom priečnej ryhy ako výzdoby;

14 - špirálovitá záušnica z drôtu s pravouhlým prierezom, so štyrmi vinutiami a zúženými koncami; v. 0,9 cm, pr. 1,5 cm;

15 - bronzový krúžok z masívneho drôtu kruhového prierezu s presahujúcimi koncami, celý obvod zdobený priečnym ryhovaním; pr. 1,6 cm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 162-164, obr. 18: 3-5, 9, 13.

Hrob 43/1975 (U - žena vo veku okolo 40 rokov: matus + dieťa vo veku 6 mesiacov)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob. Urna - amfora (1) obsahujúca zvyšky nedohorených kostí (1a), zlomok spony (2), ihlicu (3), dva špirálovité krúžky (4, 5) a prelamovaný lem odevu (6).

Opis nálezov:

2 - zlomok dvojdielnej štítovej spony, zdobený motívom presýpacích hodín, okraj lemovaný obiehajúcimi ryhami a bodkovanými čiarami;

3 - ihlica s hlavicou zvinutou (dvakrát) do očka; dĺ. 11,6 cm, pr. hlavice 0,7 cm;

4 - špirálovitý prsteň alebo záušnica z tenkého drôtu s kruhovým prierezom, s piatimi vinutiami a do špica vybiehajúcimi koncami; pr. 1,8 cm, v. 0,8 cm;

5 - podobný špirálovitý krúžok z okrúhleho drôtu s tromi vinutiami, jeden koniec špicatý, druhý nezachovaný; pr. 1,7 cm, v. 0,5 cm;

6 - prelamovaný lem odevu(?) s ústrednou dierkou, štyrmi sploštenými ramenami a ústredným rebrom; pr. 2,25 cm, v. 1,4 cm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 164, obr. 18: 17-20, 22.

Hrob 53/1975 (U1 - dospelý muž; U2 - dospelý vo veku matus)

Nálezové okolnosti: Dvojhrob, urnový, mohylový. Črepy nádoby (1) a voľne ležiace kalcinované kosti, vedľa nich črepy ďalších troch nádob (2-4); pri mise (3) dve ihlice (5, 6). Západne pod vápencovou platňou urna - amfora (7) obsahujúca zvyšky nedohorených kostí, fragment ihlice (8) a dva malé zlomky tyčinky (9).

Opis nálezov:

5 - ihla bronzovej ihlice; dĺ. 10,7 cm;

6 - poškodená ihlica s hlavicou zvinutou do očka; dĺ. 9,5 cm;

- 8 - ihla bronzovej ihlice;
- 9 - zlomok bronzovej tyčinky.

Datovanie: HA2.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 164-166, obr. 20: 1, 7.

Hrob 54/1975 (U - dospelý, pravdepodobne žena)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob, malá mohyla(?). Urna - hrniec (1) obsahujúci zvyšky nedohorených kostí, zlomok bronzového krúžka (4) a bronzovú guľôčku (5) a prikrytý kamennou platňou a dvoma nádobami (2, 3), obstaná okruhliakmi.

Opis nálezov:

- 4 - zlomok jednoduchého drôteného krúžka, drôt s plankonvexným prierezom;
- 5 - malá bronzová guľôčka, pr. 4 mm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 166.

Hrob 55/1975 (U - pravdepodobne nedospelý, no nie malé dieťa)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob, porušený, mohyla. Urna - amfora (1) obsahujúca len dve kalcinované kosti, ihlu ihlice (6) a zlomky bronzovej tyčinky (7), zvyšné kosti voľne na zemi. V hrobe boli aj zlomky ďalších nádob (2-5).

Opis nálezov:

- 6 - zlomok ihly ihlice; zach. dĺ. 6,7 cm;
- 7 - zlomky tyčinky náramku a ďalšie nevýrazné fragmenty.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 166, obr. 20: 9, 13.

Hrob 58/1975 (U - muž vo veku maturus)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob, mohyla. Urna - amforovitá váza (1) prikrytá kamennou platňou, obstaná okruhliakmi, obsahujúca zvyšky nedohorených kostí, dva bronzové hroty šípu (2, 3), ihlu ihlice (4) a britvu (5).

Opis nálezov:

- 4 - ohňom zdeformovaná ihla bronzovej ihlice; dĺ. 9,2 cm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 166, obr. 20: 27.

Hrob 61/1975 (U - dospelý muž)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob. Urna - hrniec (1) obstaný malými okruhliakmi, prikrytý nádobou (2) a obsahujúci zvyšky nedohorených kostí, hrot ihlice (3) a zlomky nádoby (4). Pri urne črepy amfory (5).

Opis nálezov:

- 3 - hrot ihlice; dĺ. 1,8 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 168.

Hrob 62/1975 (U - žena vo veku juvenis-adultus)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob, mohyla. Urna - amfora (1) prikrytá dvoma kamennými platňami, obstaná okruhliakmi, obsahujúca zvyšky nedohorených kostí (1a), ihlicu (2) a zlomok ďalšej (3).

Opis nálezov:

- 2 - ihlica s profilovanou gombíkovito ukončenou hlavicou, ostro zahnuté horizontálne rebro ornamentu krokvy; dĺ. 9,9 cm, pr. hlavice 7 mm;
- 3 - ohňom deformovaná ihla ihlice; dĺ. 10,8 cm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 168, obr. 22: 9.

Hrob 63/1975 (U - dvaja jedinci)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob. Urna - amforovitá váza (1) prikrytá kamennou platňou, obstaná okruhliakmi, obsahujúca zvyšky nedohorených kostí a torzo bronzového predmetu (2).

Opis nálezov:

- 2 - oblúkovito ohnutá bronzová tyčinka s kruhovým prierezom, pravdepodobne ihla ihlice; dĺ. 4,1 cm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 168, obr. 26: 7.

Hrob 64/1975 (U - nedospelý jedinec)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob, malá mohyla. Urna - dvojkónická nádoba (1) obšovaná malými okruhliakmi, prikrytá dvoma kamennými platňami, obsahujúca zvyšky nedohorených kostí (1a), bronzové dlátko (2) a uhlík (3). Východne od hrobu pod kameňom zlomok špirálovitej ružice (4). Medzi črepmi urny zlomky ďalšej nádoby (5) a pod kamenným vencom ďalšie črepy (6).

Opis nálezov:

4 - špirálovitý terč z jemného drôtu oválneho až kosoštvorcového prierezu, s najväčšou pravdepodobnosťou z okuliarovitého závesku; pr. 1,5 cm.

Datovanie: HA2.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 168, obr. 22: 13.

Hrob 65/1975 (U1 - dospelý vo veku adultus; U2 - dieťa vo veku 2-3 rokov a dieťa vo veku 7 rokov)

Nálezové okolnosti: Dvojhrob, mohyla. Hrobová jama obšovaná malými okruhliakmi. Črepy urny - amfory (1), medzi nimi zvyšky nedohorených kostí (1a) a črepy desiatich nádob (2-11). V južnej časti hrobu druhá urna - dvojkónická nádoba (12) prikrytá kamennou platňou, obsahujúca zvyšky nedohorených kostí (12a), miniatúrnu nádobu (13), dve celé ihlice (14, 15), jednu poškodenú ihlicu (16), záušnicu (17), špirálovú rúrku (18), fragment krúžka (19) a tri zliatky bronz (20). Pod kamenným vencom na severnej a juhozápadnej strane dve jamky - v jednej zlomok krúžka (21) a nákrčníka (22), v druhej roztavená ružica (23), kúsok plechu (24) a zlomky tyčinky (25). V oboch jamkách uhlíky (26).

Opis nálezov:

14 - masívna ihlica s vrúbkovanou hlavicou; dl. 17,5 cm, pr. hlavice 0,45 cm;

15 - masívna ihlica s kyjovitou hlavicou a výraznými stopami po tepaní; dl. 11,1 cm, pr. hlavice 0,5 cm;

16 - ihla ihlice z kruhovej tyčinky so stopami po tepaní; dl. 10,3 cm;

17 - masívny vlasový krúžok z takmer troch špirálovitých vinutí drôtu oválneho prierezu, konce nezachované; v. 0,8 cm, pr. 1,7 cm;

18 - tri špirálové rúrky náhrdelníka; dl. 0,6 cm, 1,2 cm a 1,3 cm;

19 - zlomok prsteňa alebo vlasového krúžka s tordovaným povrchom; dl. 1,3 cm;

20 - amorfný kúsok bronzoviny;

21 - zlomok krúžka;

22 - malý zlomok pravdepodobne tordovaného nákrčníka; dl. 1,6 cm, pr. 0,8 cm;

23 - kúsok zliatka čiastočne roztaveného špirálového terča z drôtu pravouhlého prierezu, asi z okuliarovitého záveska;

24 - zlomky plechu;

25 - zlomky tyčinky štvorhranného prierezu.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 168-172, obr. 24: 3, 4, 6, 10, 15, 17, 18.

Hrob 69/1975 (U1 - žena vo veku adultus; U2 - dieťa vo veku 7 rokov: infans I)

Nálezové okolnosti: Dvojhrob, urnový, mohylový. Prvá urna - amfora (1) prikrytá kamennou platňou, obšovaná okruhliakmi, obsahujúca zvyšky nedohorených kostí (1a), ihlicu (2) a ďalšie dve časti ihlice (3). Južnejšie druhá urna - dvojkónická nádoba (4), prikrytá kamennou platňou, obsahujúca zvyšky nedohorených kostí, miniatúrnu nádobu (5), ihlicu (6) a zlomky záušnice (7). Pod južnou okrajovou časťou kamenného venca nepravidelná škvrna premiešaná s popolom, z ktorej pochádzajú črepy nádob (8, 9), zlomok nákrčníka (10), zlomok tordovaného náramku (11), kúsky bronzoviny (12) a uhlíky (13).

Opis nálezov:

2 - ihlica s kľincovitou hlavicou (typ Diviaky), sekundárne prepálená; zach. dl. 4,9 cm, pr. hlavice 0,7 cm;

3 - torzo ihly ihlice so stopami po tepaní a ďalšia, deformovaná ihla ihlice; dl. 6 cm;

6 - ihlica s čiaškovitou hlavicou a priečnym rebrom na křčiku, s horizontálnym žliabkovaním; dl. 23 cm, pr. hlavice 1,9 cm;

7 - fragment bronzového krúžka z jemného drôtu kruhového prierezu; pr. 1,5 cm;

10 - ohňom deformované zlomky tordovaného nákrčníka; pr. tyčinky 1,4 x 1,1 cm;

11 - zlomok náramku z úzkej tordovanej tyčinky; pr. tyčinky 0,4 cm.

Datovanie: HA2.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 172-174, obr. 30: 6, 9-16.

Hrob 70/1975 (U1 - dospelý vo veku adultus; U2 - dospelý muž vo veku adultus)

Nálezové okolnosti: Dvojhrob, urnový, mohylový. Urna 1 - amforovitá váza (1) prikrytá platňou, obsahujúca zvyšky nedohorených kostí, zlomky krúžkov (2) a ihlu ihlice (3). Urna 2 - amfora (4) prikrytá ďalšími tromi kamennými platňami, obsahujúca zvyšky kostí (4a) a torzo ihlice (5).

Opis nálezov:

2 - zlomky špirálovitého prsteňa alebo záušnice, z jemného drôtu kruhového prierezu;

3 - zlomky ihly ihlice, krčik zdobený obiehajúcimi ryhami a cikcakovým vzorom;

5 - torzo ihlice s kyjovitou hlavicou, s krokvoým vzorom a na krčiku s obiehajúcimi ryhami; dĺ. 4,3 cm, pr. hlavice 0,65 cm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 174, obr. 26: 13, 14.

Hrob 71/1975 (U - dieťa: pravdepodobne novorodenec)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob. Urna - amforka (1) so zvyškami nedohorených kostí a zlomkom ihlice (3), prikrytá nádobou (2).

Opis nálezov:

3 - malý zlomok bronzovej ihlice.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 174.

Hrob 72/1975 (U - dospelý jedinec)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob, porušený. Črepy urny - amforka? (1), medzi nimi zvyšky nedohorených kostí (1a) a zlomok špirálovitého krúžka (2).

Opis nálezov:

2 - zlomok špirálovitého krúžka.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 174.

Hrob 75/1975 (U1 - dieťa vo veku 10-11 rokov; U2 - muž vo veku maturus)

Nálezové okolnosti: Dvojhrob, urnový, poškodená mohyla. Prvá urna - amfora (1) prikrytá kamennou platňou, obsahujúca zvyšky nedohorených kostí (1a), torzo ihlice (4) a dve záušnice (5, 6). Pri urne nádoba (3). Druhá urna - amfora/amforovitá váza (2) obsahujúca nedohorené kosti (2a), dve ihlice (7, 8) a zlomok bronzovej tyčinky (9). Medzi črepami urny uhľiky (12), v juhozápadnej časti kamenného venca ďalšie dve nádoby (10, 11).

Opis nálezov:

4 - poškodená ihlica s hlavicou zvinutou do očka; zach. dĺ. 4,8 cm, š. hlavice 0,7 cm;

5 - špirálovitý krúžok s dvoma vinutiami z jemného drôtu oválneho prierezu, konce špicaté; pr. 1,6 cm;

6 - zlomok podobného krúžka;

7 - ihlica s hlavicou zvinutou do očka; dĺ. 13,7 cm, pr. hlavice 0,45 cm;

8 - ohňom poškodená a deformovaná ihlica s kyjovitou hlavicou, na hlavicu a ihle výrazné stopy po tepaní; zach. dĺ. 7 cm, pr. hlavice 1,1 cm;

9 - fragment zakrivenej ihly ihlice; dĺ. 4,6 cm.

Datovanie: HA2.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 175, obr. 31: 6-8, 10, 11.

Hrob 76/1975 (U - dospelý vo veku adultus)

Nálezové okolnosti: Urnový hrob, mohylový, porušený. Urna - amfora (1) prikrytá dvoma kamennými platňami, obšahaná okruhliakmi, obsahujúca zvyšky nedohorených kostí (1a), ihlicu (6), dva prstene (7, 8) a bronzový krúžok (9). Vedľa urny štyri nádoby (2-5) a črepy ďalšej nádoby (10) pod kamenným vencom.

Opis nálezov:

6 - ihlica s profilovanou hlavicou zdobenou obiehajúcimi ryhami, s rovnou ihlou; dĺ. 12,1 cm, pr. hlavice 0,65 cm;

7 - dvojvinutý prsteň z jemného štvorhranného drôtu; pr. 1,9 cm;

8 - podobný prsteň s tri a pol vinutiami z jemného bronzového drôtu; pr. 2,1 cm;

9 - uzavretý bronzový krúžok z plochej tyčinky šošovkovitého prierezu, na jednom mieste výrazne zjemnený; pr. 2,9 cm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 176, obr. 30: 21-24.

Hrob 83/1976

Nálezové okolnosti: Porušený, obsahujúci štyri nádoby (1-4) a ihlicu (5).

Opis nálezov:

5 - ihlica s pečatidlovou hlavicou; dĺ. 13,3 cm, pr. hlavice 1,1 cm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1991, 176-180, obr. 32: 19.

DLŽÍN, poloha Pod stráňami (okr. Prievidza)

Hrob 2/1941

Nálezové okolnosti: Urna (misa; 1), ihlica (2), sklený korálik (3) a zlomok drôtu (4).

Opis nálezov:

2 - bronzová ihlica s nepravidelnou, približne guľovitou hlavicou; zach. dĺ. 22,8 cm;

3 - sklený korálik modrej farby;

4 - zlomok oblého bronzového drôtu.

Datovanie: HA-HB.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Budinský-Krička 1962, 129, obr. 7: 7-9.

Hrob 5/1941

Nálezové okolnosti: Hrobový nález, ktorý objavil G. Turba, obsahoval popolnicu (1), tri menšie nádoby (2-4), bronzové koráliky (5) a ihlicu (6).

Opis nálezov:

5 - dva bronzové valcovité koráliky;

6 - bronzová ihlica s profilovanou hlavicou.

Datovanie: HA-HB.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Budinský-Krička 1962, 129.

Hrob 1/1956

Nálezové okolnosti: Na ďalší hrobový celok sa prišlo podľa správy J. Porubského roku 1956 na pozemku domu č. 52. Šlo o mohylu s kamennou konštrukciou. Hrob obsahoval popolnicu (1) vo vnútri s dvoma ihlicami (2, 3).

Opis nálezov:

2 - bronzová ihlica s dvojkónickou, husto žliabkovanou hlavicou;

3 - bronzová ihlica s profilovanou hlavicou; dĺ. 14,5 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Budinský-Krička 1962, 129, obr. 7: 12, 13.

Hrob 1/1957

Nálezové okolnosti: Žiarový hrob s kamenným obložením, v jeho strede dve popolnice. Popolnica 1 - amforovitá váza (1) prikrytá misou (2), obsahujúca nedohorené kosti, medzi nimi fragmenty bronzového drôtu (6) a kúsky bronzoviny (7), na kostiach bronzová ihlica (5). Obsah popolnice prikrytý spodnou časťou nádoby (4). Popolnica 2 - dvojkónická nádoba (3) obsahovala nedohorené kosti a bronzovú ihlicu (8). Črepy ďalšej nádoby (9) zo zberu v hrobe.

Opis nálezov:

5 - fragmenty sekundárne prepálenej bronzovej ihlice s guľovitou hlavicou, odliatej v dvoch častiach (inv. č. 2474);

6 - dva fragmenty sekundárne prepáleného tenkého bronzového drôtu; dĺ. 0,7 a 1 cm;

7 - sedem kúskov bronzoviny zo sekundárne roztavených bronzových predmetov;

8 - fragmenty sekundárne prepálenej bronzovej ihlice s dvojkónickou hlavicou a so zosilneným křčikom zdobeným špirálovitým ryhovaním, odliata v dvoch častiach (inv. č. 2483).

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1983, 99-101, obr. 2: 3, 4.

DOLNÝ KUBÍN, poloha Na Hradách (okr. Dolný Kubín)

Hrob 18/1932

Nálezové okolnosti: Hrob pod mohylou okrúhleho pôdorysu, v hĺbke asi 110 cm. V strede urna - amforovitá váza

(1) prikrytá okrúhlym pieskovcovým plochým kameňom, zlomky kostí premiešané s hlinou, ihlica (2), menšia ihlica (3), špirálovitý prsteň (4), hlinené gombíky (5) a bronzová fólia (6).

Opis nálezov:

2 - veľká bronzová ihlica s kužeľovitou hlavicou a zosilneným hrdlom zdobeným rytými závitnicami, zohnutá, nepoškodená, ku hrotu zoslabovaná (typ Bešeňová), nezachovala sa; dĺ. 37 cm, pr. hlavice 1,8 cm, pr. hrdla 0,9 cm;

3 - malá bronzová ihlica bez hlavice, krčik omotaný tenkým bronzovým drôtikom, nezachovala sa; dĺ. 11,2 cm, hr. 0,3 cm;

4 - bronzový prsteň z drôtu tvorí 6 špirál navinutých vedľa seba, nepoškodený; hr. drôtu 0,2 cm, pr. 2,5 cm, dĺ. vinutia 1,7 cm;

5 - hlinené gombíky kužeľovitého tvaru, z jemne plaveného materiálu, svetlohnedej farby, celkove dva kusy a niekoľko zlomkov; pr. 2 cm;

6 - bronzová fólia; stratila sa spolu s predošlými nálezmi z hrobu.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Oravské múzeum v Oravskom Podzámku.

Literatúra: Čaplovič 1959a, 305-307, obr. 6: 1-3.

Hrob 19/1948

Nálezové okolnosti: Hrob v hĺbke 120 cm, označený 60 cm širokým radom do kruhu poukladaných kameňov, rozrušený. V strede črepy popolnice - amfory (1) s kosťami, dvoma ihlicami (2, 3) a zlomkami bronzov (4).

Opis nálezov:

2 - kratšia ihlica s vrúbkovanou hlavicou z masívneho bronzu; dĺ. 13,5 cm, hr. hlavice 0,9 cm, dĺ. hlavice 2,4 cm;

3 - ihlica s guľovitou hlavicou, na povrchu hlavice stopy zvislého ryhovania, na mierne zosilnenom krčiku vedie dookola závitnicovito rytá ryha, prelamaná, dlhší koniec s hrotom chýba; dĺ. 8,5 cm, hr. hlavice 1,2 cm, hr. krčika 0,6 cm;

4 - žiarom roztavené bronzы zachované ako nepravidelné guľky rôznej veľkosti; oblúkovite zahnutý bronz - ulomený, zdá sa byť zlomkom záušnice; dĺ. 4,2 cm, hr. drôtu 0,2 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Oravské múzeum v Oravskom Podzámku.

Literatúra: Čaplovič 1959a, 307, obr. 6: 4, 5; tab. I: 5.

Hrob 20/1948

Nálezové okolnosti: V hĺbke 100 cm kamenný kruhový veniec s priemerom 7 m. V strede popolnica - amforovitá váza (1), v jej vnútri nedohorené kosti a dve ihlice (2, 3). Ďalšia ihlica (4) voľne v pôde.

Opis nálezov:

2 - bronzová ihlica s pečatidlovou hlavicou, nepoškodená; dĺ. 11,5 cm, pr. hlavice 1,9 cm, hr. ihlice 0,4 cm;

3 - podobná ihlica ako predošlá, tiež s pečatidlovou hlavicou, odlomenou; dĺ. 15 cm, pr. hlavice 1,6 cm, hr. ihlice 0,3 cm;

4 - bronzová ihlica s hlavicou zvinutou do jednostrannej ružice, nepoškodená, krčik ihlice je štvorhranný (ihla zo spony?); dĺ. 16,1 cm, hr. ihlice 0,3 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Oravské múzeum v Oravskom Podzámku.

Literatúra: Čaplovič 1959a, 307, obr. 6: 6-8.

Hrob 21/1948

Nálezové okolnosti: Hrob pod mohylou s kamenným vencom s priemerom 650 cm. V strede, v hĺbke 60 cm, urna - dvojkónická nádoba (1) s nedohorenými kosťami, popolom a zlomkami bronzov (2).

Opis nálezov:

2 - z bronzov dotknutých žiarom sa zachovalo 13 rôznych zlomkov, z nich dva sú zlomky ihlice; dĺ. 4,6 a 5,0 cm; jeden pletený bronz; dĺ. 3,1 cm, hr. 0,25 cm; jeden zlomok bronzu bude najskôr súčasťou záušnice.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Oravské múzeum v Oravskom Podzámku.

Literatúra: Čaplovič 1959a, 307, tab. I: 7, 8, 10, 11.

Hrob 1/1956

Nálezové okolnosti: V roku 1956 pri stavbe domu na Nádašiho ceste vykopali robotníci bronzovú ihlicu. Črepy na povrchu výkopu svedčia, že išlo o rozrušenie aspoň jedného hrobu.

Opis nálezov:

1 - bronzová ihlica s profilovanou hlavicou, ktorej jednotlivé disky sú po obvode zdobené vrúbkami, čiastočne pokrivená; dĺ. 21,2 cm, hr. ihlice 0,5 cm, pr. stredného disku hlavice 1,95 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Oravské múzeum v Oravskom Podzámku.

Literatúra: Čaplovič 1959a, 312, obr. 6: 11.

DRAŽOVCE, poloha Funduše (okr. Nitra)

Hrob 3/1948

Nálezové okolnosti: Hrob obsahoval skupinu nádob. Uprostred bola popolnica - amfora (1) obsahujúca nedohorené kosti a bronzové ozdoby (6-9), na nich ležala šálka (2), na pleciach popolnice malá nádobka (5); obe nádoby prikryté misou (3). Vedľa popolnice menšia nádoba (4).

Opis nálezov:

- 6 - bronzová ihlica s roztepanou hlavicou zvinutou do očka, koniec má odlomený; dĺ. 9,2 cm;
 - 7 - špirálovite stočená záušnica z dvojitého bronzového drôtu; pr. 2 x 2,5 cm;
 - 8 - zlomky dvojitého drôtu, pravdepodobne z troch ďalších záušníc; pr. 3 cm;
 - 9 - dvadsať drobných kovaní z tenkého bronzového plechu, ako objímky, navlečené na prúžok plátna mohli slúžiť ako okrasa hlavy alebo hrdla; dĺ. 1,1 cm.
- Uvedené bronzové okrasy zrejme neboli v ohni.

Datovanie: HB.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Bratislave.

Literatúra: Kraskovská 1962, 78.

Hrob 5/1948

Nálezové okolnosti: Hrob nájdený na parcele F. Zelenáka, obsahujúci popolnicu - amfora (1) a ihlice (2-5).

Opis nálezov:

- 2 - bronzová ihlica s hlavicou zvinutou do očka; dĺ. 14,5 cm;
- 3 - ihlica podobná predchádzajúcej; dĺ. 10,4 cm;
- 4 - podobná, ohnutá a rozlomená ihlica; rozpätie 8 cm;
- 5 - zlomok ohnutej ihlice bez hlavičky; rozpätie 7 cm.

Datovanie: HB.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Bratislave.

Literatúra: Kraskovská 1962, 79.

HÁJ, poloha Tlstá hora (okr. Martin)

Hrob 8

Nálezové okolnosti: Obsah hrobu zachránený baníkmi. Amfora (1) obsahujúca zvyšky kostí, črepy hrncovitej nádoby a šálky, stočený bronzový pásik (2) a kostené koráliky (3).

Opis nálezov:

- 2 - stočený bronzový pásik (krúžok?); š. 0,5 cm;
- 3 - dva kostené koráliky; pr. 0,5 cm, pr. otvoru 0,2 cm.

Datovanie: HA-HB.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Hrubec/Kujovský 1994, 7, tab. I: 12, 14.

Hrob 9

Nálezové okolnosti: Obsah hrobu zachránený baníkmi. Hrncovité nádoby (1-3), amfory (4, 5), misky (6, 7), šálka (8), miniatúrna nádobka (9), črpák (10) a črepy z ďalších nádob. V nádobách (1-4) zvyšky kostí, v hrncovitej nádobe (2) aj fragment bronzovej tyčinky (11), v amfore zlomky bronzového krúžka (12). Hrnec (1) prikrytý miskou (7).

Opis nálezov:

- 11 - fragment bronzovej tyčinky kruhového prierezu; zach. dĺ. 2,3 cm, pr. 0,3 cm;
- 12 - fragment bronzového drôteného krúžka; pr. krúžka 1,5 cm, pr. drôtu 0,1 cm.

Datovanie: HA-HB.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Hrubec/Kujovský 1994, 7.

Hrob 11

Nálezové okolnosti: Obsah hrobu zachránený baníkmi. Popolnica - amfora (1) obsahujúca zvyšky kostí a zlomky bronzového krúžka (2).

Opis nálezov:

- 2 - fragment bronzového krúžka; pr. krúžka 1,2 cm, pr. drôtu 0,2 cm.

Datovanie: HA2.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Hrubec/Kujovský 1994, 7, tab. II: 20.

Hrob 17

Nálezové okolnosti: Hrob pri skupine kameňov, zničený, obsahujúci črepy a bronzový krúžok (1).

Opis nálezov:

1 - bronzový krúžok z drôtu okrúhleho prierezu; pr. krúžka 1,9 cm, pr. drôtu 0,2 cm.

Datovanie: HA-HB.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Hrubec/Kujovský 1994, 7.

Hrob 21

Nálezové okolnosti: Nádoby postavené na podloží. Popolnica - hrniec (1) obsahujúci zvyšky kostí a krúžok bronzového drôtu (4), misku (2) a fragment šálky (3).

Opis nálezov:

4 - krúžok z bronzového drôtu oválneho prierezu; pr. krúžka 1,7 cm.

Datovanie: HA2.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Hrubec/Kujovský 1994, 8.

Hrob 23

Nálezové okolnosti: Hrob porušený robotníkmi bane, prikrytý plochým kameňom. Črepy, fragment bronzovej špirály a bronzového drôtu (1).

Opis nálezov:

1 - fragment špirálovej rúrky; bronzový drôt okrúhleho prierezu; pr. 0,3 cm, zach. dl. 2,8 cm;

Datovanie: HA-HB.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Hrubec/Kujovský 1994, 8, tab. III: 6.

Hrob 24

Nálezové okolnosti: Urna - hrniec (1) obsahujúci zvyšky kostí a fragmenty bronzových špirálok (2) a prikrytý miskou (3).

Opis nálezov:

2 - fragment špirálok z bronzového drôtika.

Datovanie: HA-HB.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Hrubec/Kujovský 1994, 8.

Hrob 26

Nálezové okolnosti: Hrniec (1) obsahujúci zvyšky kostí a zlomok pravdepodobne z ihlice (2), prikrytý črepmi hrncovitej nádoby. V hrobe bola aj šálka (3).

Opis nálezov:

2 - bronzový drôt okrúhleho prierezu, pravdepodobne z ihlice; zach. dl. 3,5 cm, pr. 0,45 cm.

Datovanie: HA2.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Hrubec/Kujovský 1994, 8, tab. III: 10.

Hrob 32

Nálezové okolnosti: Hrob pomerne plytko pod povrchom, čiastočne poškodený. Amfora (1) prikrytá miskou (6), obsahujúca zvyšky kostí a zlomok bronzového krúžka (7). V ďalšej amfore (5) zvyšky kostí, zlomky bronzových špirálok a krúžkov a kostené koráliky (8a-8e). Zvyšky kostí aj v hrnci (2) prikrytom miskou (3) a v amforke (4) prikrytej črepmi z tela hrnca. V hrobe tiež šálka (9) a amforka (10).

Opis nálezov:

7 - zlomok oblúkovite stočeného bronzového drôtika; pr. drôtu 0,1 cm;

8a - špirálka z bronzového plechového pásika; dl. 2,2 cm, pr. špirálky 0,8 cm, š. pásika 0,5 cm;

8b - bronzový krúžok s prečnievajúcimi koncami; pr. krúžka 1,5 cm, pr. drôtu 0,1 cm;

8c - bronzový krúžok; pr. krúžka 1 cm, pr. drôtika 0,15 cm;

8d - bronzový pásik, polkruhovo prehnutý; š. pásika 0,2 cm, hr. 0,05 cm;

8e - tri prevrtné kostené koráliky; pr. korálikov 0,4-0,45 cm, pr. otvoru 0,2 cm.

Datovanie: HB.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Hrubec/Kujovský 1994, 8, tab. IV: 3.

Hrob 40

Nálezové okolnosti: Hrob objavený baníkmi, nálezové okolnosti neisté. Torzo amfory (1) a hrot bronzovej ihlice (2).

Opis nálezov:

2 - hrot bronzovej ihlice okrúhleho prierezu; zach. dl. 4,7 cm, pr. 0,2 cm;

Datovanie: HA-HB.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Hrubec/Kujovský 1994, 9, tab. IV: 19.

Hrob 54

Nálezové okolnosti: Hrob v humusovej vrstve. Amfora (1) so zvyškami kostí a miniatúrna amforka (2) obsahujúca zvyšky kostí, bronzový stočený drôť (3) a krúžok z tordovaného bronzového drôť (4). Šálka (5) pri amfore (1).

Opis nálezov:

3 - krúžok z bronzového drôť (4) okrúhleho prierezu; pr. krúžka 0,8 cm, pr. drôť (4) 0,1 cm;

4 - krúžok z tordovaného bronzového drôť (4); pr. krúžka 0,8 cm.

Datovanie: HB.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Hrubec/Kujovský 1994, 11, tab. VII: 4, 5.

Hrob 55

Nálezové okolnosti: Hrob v humusovej vrstve. Hrniec (1) prikrytý črepmi (2), obsahujúci zvyšky kostí a fragment bronzovej ihlice (3).

Opis nálezov:

3 - fragment bronzovej ihlice s čiaškovitou hlavou a tromi vývalkami na křčiku; zach. dl. 4,5 cm, pr. 0,3 cm.

Datovanie: HA2.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Hrubec/Kujovský 1994, 11, tab. VII: 9.

Hrob 57

Nálezové okolnosti: Hrob na rozhraní humusu a svetlého podložia. Štyri urny tvorili pravidelný štvoruholník s jednou nádobou v strede ohraničenej plochy. Hrncovitá nádoba (1) prikrytá miskou (2), obsahujúca zvyšky kostí a dva zlomky špirálok z bronzového drôť (3a, 3b). V ďalšom hrnci (4) zvyšky kostí a nad nimi zlomky bronzových drôť (5). Ako urna použité aj dva hrnce (6, 7). V strede plochy šálka (8).

Opis nálezov:

3a - nízky špirálovitý krúžok z bronzového drôť (5) okrúhleho prierezu; pr. drôť (5) 0,2 cm;

3b - špirálovitý krúžok z bronzového drôť (5) oválneho prierezu;

5 - zlomky krúžkov z bronzových drôť (5) okrúhleho prierezu; pr. drôť (5) 0,1 cm.

Datovanie: HA2.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Hrubec/Kujovský 1994, 11, tab. VII: 15-17.

Hrob 58

Nálezové okolnosti: Hrob v humusovej vrstve. Nádoby v rade za sebou v smere sever-juh. Zvyšky kostí v každej nádobe. Amforovitá nádoba (1) so zlomkom bronzového predmetu (2), hrniec (3) s viacnásobne stočeným bronzovým drôť (4) a džbánok (5) obsahujúci bronzový drôť (6).

Opis nálezov:

2 - fragment bronzového predmetu (náramku?), profil oblúkový, z vonkajšej strany výzdoba priečnymi ryhami; zach. dl. 3,5 cm, pr. oblúka 1,5 cm, hr. 0,2 cm;

4 - viacnásobný krúžok z bronzového drôť (4) okrúhleho prierezu; pr. drôť (4) 0,15 cm;

6 - zlomok bronzového drôť (4) kruhového prierezu (krúžok?); zach. dl. 1,2 cm, pr. 0,15 cm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Hrubec/Kujovský 1994, 11, tab. VII: 20-22.

Hrob 63

Nálezové okolnosti: Hrob na podloží v humusovej vrstve. Hrniec (1) obsahujúci zvyšky kostí a fragment deformovaného bronzového drôť (2), amfora (3) s obsahom zvyškov kostí a črpák (4).

Opis nálezov:

2 - deformovaný bronzový drôť (2) okrúhleho prierezu (krúžok?); pr. drôť (2) 0,1 cm.

Datovanie: HB.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Hrubec/Kujovský 1994, 12, tab. VIII: 10.

Hrob 65

Nálezové okolnosti: Hrob v humusovej vrstve na svetlom podloží. Dve amfory (1, 2) so zvyškami kostí, šálka (3) a hrncovitá nádoba (4). V amfore (2) kostený korálik (5).

Opis nálezov:

5 - kostený korálik tvaru zrezaného kužeľa, pozdĺžne prevrtaný; pr. dolnej základne 1,2 cm, pr. hornej plochy 0,9 cm, pr. otvoru 0,5 cm.

Datovanie: HB.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Hrubec/Kujovský 1994, 12, tab. VIII: 14.

HANDLOVÁ, poloha Pstruháre (okr. Prievidza)

Hrob 3

Nálezové okolnosti: Zvyšky kamenného obloženia, poškodené. Hrob obsahujúci črepy popolnice (1), tuhované črepy nádob (2), dve špirálové rúrky (3) a fragment bronzovej tyčinky (4).

Opis nálezov:

3 - dve špirálové rúrky z bronzového drôtu, prepálené, pri vyberaní sa rozpadli;

4 - fragment bronzovej tyčinky, prepálený, pri vyberaní sa rozpadol.

Datovanie: HB.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Pivovarová 1959a, 788-790.

HORNÁ SÚČA (okr. Trenčín)

Hrob 1

Nálezové okolnosti: S najväčšou pravdepodobnosťou časť hrobového celku pozostávajúceho z dvoch amforiek (1, 2) a terčovitej špirály (3), pôvodne azda štyri kusy.

Opis nálezov:

3 - terčovitá špirála z čiastočne presekávanej bronzovej tyčinky, v strede ružice pripevnený fragment ihly, azda okuliarovitá spona (pôvodne 2 ks?); pr. 5 cm.

Datovanie: BD-HA.

Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum v Trenčíne.

Literatúra: Nešporová 2004, 98, 99.

HORNÉ OPATOVCE, poloha Dlhé Diely (dnes Žiar nad Hronom; okr. Žiar nad Hronom)

Hrob 1

Nálezové okolnosti: Údajne urna (1) obložená kameňmi, obsahujúca ihlicu (2) a sponu (3).

Opis nálezov:

2 - bronzová ihlica s dvojkónickou hlavicou a rovným nezdobeným krčikom;

3 - jednodielna bronzová spona s osmičkovito vinutým lučíkom.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička 1948, 57, 58, obr. 1: 1, 3.

CHOCHOLNÁ - VELČICE, časť Chocholná (okr. Trenčín)

Hrob 2/1980

Nálezové okolnosti: Hrob obsahujúci popolnicu - amforu (1) so zvyškami kremácie a bronzovou ihlicou (2). Vedľa popolnice amforka (3).

Opis nálezov:

2 - bronzová ihlica s malou pečatidlovou hlavicou, na krčiku ryhovanie a jemný vetvičkový ornament v niekoľkých radoch, bez stôp po ohni; dl. 17,4 cm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum v Trenčíne.

Literatúra: Nešporová 1983, 172.

Hrob 1/1984

Nálezové okolnosti: Hrob pravdepodobne s kamenným obložením, porušený orbou. Popolnica - amfora (1) prikrytá misou, obsahujúca zvyšky kremácie, amforku a bronzovú ihlicu (8). Ďalšie nádoby (5-7 ks) v rade vedľa popolnice.

Opis nálezov:

8 - bronzová ihlica s hlavicou zvinutou do očka, z hrubšej tyčinky kruhového prierezu; dl. 9,4 cm.

Datovanie: HA1-HA2.

Uloženie: Trenčianske múzeum v Trenčíne.

Literatúra: Nešporová 1985, 169, 170.

Hrob 1/1985

Nálezové okolnosti: Popolnica - amfora (1) obsahujúca zvyšky nedohorených kostí, šálku (2), bronzovú ihlicu (3) a dva bronzové krúžky (4), pôvodne prikrytá misou (5). Vedľa popolnice nádoba (6).

Opis nálezov:

3 - bronzová ihlica s dvojkužeľovitou členenou hlavicou; dl. 9,5 cm;

4 - dva jemné drôtené krúžky.

Datovanie: HA1-HA2.

Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum v Trenčíne.

Literatúra: Nešporová 1986, 163.

Hrob 2/1985

Nálezové okolnosti: Skupina pravdepodobne troch nádob (1-3). V amforke (2) len ojedinelé kalcinované kosti a pliešky (4).

Opis nálezov:

4 - päť miniatúrnych plieškov, azda nášiviek.

Datovanie: HA1-HA2.

Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum v Trenčíne.

Literatúra: Nešporová 1986, 163.

CHRENOVEC - BRUSNO, poloha Chmeliny (okr. Prievidza)**Mohyla I**

Nálezové okolnosti: Dve urny, dve misky a menšia nádobka (1-5). V blízkosti keramiky dve bronzové ihlice (6, 7).

Opis nálezov:

6, 7 - bližšie neopísané.

Datovanie: ?

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi.

Literatúra: Remiašová 1999, 140.

Mohyla II

Nálezové okolnosti: Popolnica (1) a malá nádobka (2), v ich blízkosti hlavica z bronzovej ihlice (3) a ihla (4).

Opis nálezov:

3 - bližšie neopísané;

4 - bronzová ihla na oboch koncoch zahrotená.

Datovanie: ?

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi.

Literatúra: Remiašová 1999, 140.

Mohyla III

Nálezové okolnosti: Popolnica (1) obsahujúca ihlicu (2), ďalšia urna (3) a dve nádoby (4, 5).

Opis nálezov:

2 - ihlica s guľovitou hlavicou.

Datovanie: ?

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi.

Literatúra: Remiašová 1999, 140.

JAHOBNÍKY (okr. Martin)**Hrob 1 (dospelý jedinec)**

Nálezové okolnosti: Popolnica - hrniec (1) obsahujúci zlomok dvoch ihlíc (2, 3), guľôčku bronzoviny (4) a zlomky kostí.

Opis nálezov:

2 - zlomok bronzovej ihlice s dvojkónickou hlavicou (inv. č. 6626);

3 - zlomok bronzovej ihlice s drobnou, približne guľatou hlavičkou (inv. č. 6624).

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine .

Literatúra: Budaváry 1939, 14-16.

JASENOVÁ (okr. Dolný Kubín)

Hrob 27

Nálezové okolnosti: Popolnica - amfora (1) v hĺbke 50 cm, obsahujúca nedohorené kosti a bronzovú ihlicu (2).

Opis nálezov:

2 - bronzová ihlica s kruhovito ohnutou hlavicou, zhotovená z drôtu kruhového prierezu, smerom k hrotu sa stenčuje; dĺ. 15 cm, hr. drôtu 0,4 cm, pr. slučky 3,9 cm.

Datovanie: HB-HC.

Uloženie nálezov: Oravské múzeum v Oravskom Podzámku.

Literatúra: Čaplovič 1971, 19, 20.

Hrob 28

Nálezové okolnosti: V hĺbke 35 cm dve nádoby: hrniec a vázička (1, 2), obsahujúce popol a kosti, hlinený gombík (3) a hrot bronzovej ihlice (4).

Opis nálezov:

3 - hlinený konkávny svetlohnedý gombík so štyrmi dierkami, vyrobený z piesočnatej hliny so značným množstvom drobného piesku; pr. 2,8 cm, v. 0,85 cm;

4 - hrot bronzovej ihlice, pokrytý bronzovou patinou; dĺ. 2 cm.

Datovanie: HB-HC.

Uloženie nálezov: Oravské múzeum v Oravskom Podzámku.

Literatúra: Čaplovič 1971, 20.

Hrob 30

Nálezové okolnosti: V hĺbke 20 cm črepy pravdepodobne dvoch nádob - hrncov (1, 2) a zvyšky kostí, medzi nimi zlomok bronzovej ihlice (3).

Opis nálezov:

3 - oblúkovite zahnutý hrot bronzovej ihlice z drôtu kruhového prierezu; dĺ. 4,2 cm, pr. 0,35 cm.

Datovanie: HB-HC.

Uloženie nálezov: Oravské múzeum v Oravskom Podzámku.

Literatúra: Čaplovič 1971, 20.

Hrob 31

Nálezové okolnosti: V hĺbke 15-20 cm urna (1) obsahujúca zvyšky kostí, popola a zlomky ihlice (2), prikrytá črepmi inej nádoby (3).

Opis nálezov:

2 - malá bronzová ihlica s guľovitou hlavicou a ohnutým hrotom; dĺ. 6,6 cm, pr. hlavice 1,1 cm.

Datovanie: HB-HC.

Uloženie nálezov: Oravské múzeum v Oravskom Podzámku.

Literatúra: Čaplovič 1971, 20.

Hrob 39

Nálezové okolnosti: V hĺbke 60 cm rozrušená urna - hrniec (1), obsahujúci zvyšky kostí, popola s nedohorenými uhlíkmi, ďalšie črepy (2) a zlomok bronzu (3).

Opis nálezov:

3 - zlomok bronzového krúžka z drôtu kruhového prierezu; dĺ. 2,2 cm, pr. 0,15 cm.

Datovanie: HB-HC.

Uloženie nálezov: Oravské múzeum v Oravskom Podzámku.

Literatúra: Čaplovič 1971, 21.

KOŠECA (okr. Ilava)

Hrob 2/1929

Nálezové okolnosti: V hĺbke 47 cm popolnica - amfora (1) obsahujúca zvyšky kostí, krúžok (2), úlomok plochého kolieska (3), ihlice (4) a črepy čaše (5). Pri popolnici v hĺbke približne 55 cm črepy iného osudia (6).

Opis nálezov:

2 - krúžok z dvojnásobne stočeného bronzového drôtu, pr. 1,4 cm;

4 - šidlovito prehnutá ihlica s valcovitou (malou cylindrickou) hlavicou, hlavica a krížik zdobené ryhami.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budaváry 1929a, 126-128, obr. 1: 4, 6.

Hrob 4/1929

Nálezové okolnosti: V hĺbke 35 cm črepy nádoby (1), medzi nimi zvyšky kostí a zlomky bronzovej špirálovej rúrky (2).

Opis nálezov:

2 - dva zlomky špirálových rúrok z bronzového drôtu

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budaváry 1929a, 128, obr. 1: 9.

Hrob 5/1929

Nálezové okolnosti: V hĺbke 42 cm popolnica - amforovitá váza (1) s obsahom nedohorených kostí a ihlicou (2).

Opis nálezov:

2 - bronzová ihlica s čiaškovitou hlavicou a uzlíkom na hrdle; dĺ. ihlice 21,7 cm, pr. hlavice 1,7 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budaváry 1929a, 128, obr. 1: 8.

Hrob 1/1931

Nálezové okolnosti: V hĺbke asi 30 cm popolnica - amfora (1), pri jej okraji a medzi pozostatkami misy (2) črepy troch nádob (3-5). V popolnici (1) ďalšie štyri nádoby (6-9). Amfora (7) obsahujúca zvyšky nedohorených kostí, ihlicu (10) a dva krúžky (11).

Opis nálezov:

10 - bronzová ihlica s guľovitou hlavicou; dĺ. 5,3 cm;

11 - dva krúžky z plochého bronzového drôtu; pr. 1 a 1,15 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budaváry 1933, 19-22, obr. 4: 4-6.

Hrob 2/1931 (U - dospelý jedinec)

Nálezové okolnosti: Zlomky popolnice (1), misa (2), črepy ďalších nádob (3), bronzová ihlica (4), kúsky dreveného uhlia a zvyšky kostí.

Opis nálezov:

4 - bronzová ihlica s profilovanou hlavicou; dĺ. 9,85 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budaváry 1933, 22.

KRAKOVANY, poloha Dolné dielce (okr. Piešťany)**Hrob 1/1995**

Nálezové okolnosti: Pri zemných prácach rozrušený žiarový hrob v hĺbke cca 60 cm, obsahujúci päť nádob; zo štyroch nádob (amfor/amforovitých váz a črpáka) len črepy, celá len šálka (5) a bronzové predmety (6-10).

Opis nálezov:

6 - ihlica s guľovitou hlavicou a mierne zhrubnutým krčkom zdobeným priečnymi ryhami; dĺ. 43,9 cm;

7 - ihlica s pečatidlovou hlavicou, hrot ohnutý; dĺ. 14,2 cm;

8 - špirálovitý prsteň; v. 1,7 cm, pr. 2,3 cm;

9 - bronzový gombík s uškom na spodnej strane, mierne poškodený; max. pr. 2,9 cm;

10 - dve čiastočne tordované špirálovité krúžky so slučkovitým ukončením, nepatrne poškodené ohňom; pr. 2,7 cm.

Datovanie: HB.

Uloženie nálezov: Peter Remiš, Krakovany, č. p. 12.

Literatúra: Krupa/Klčo 1996, 123, 124, obr. 2-7; Klčo/Krupa 1997, 113, obr. 72: 1, 3.

KRÁSNA VES (okr. Bánovce nad Bebravou)**Mohyla 1/1935 (U - žena vo veku adultus)**

Nálezové okolnosti: V strede mohyly v hĺbke 35 cm doska z vápenca a na nej črepy z nádoby (4). Pod platňou urna - misa (11) obsahujúca nedohorené kosti, bronzovú ihlicu (11b) a rukoväť bronzového noža (11c). V blízkosti hrdla urny zvyšky kostí a dva zlomky bronzového drôtu (11a). Pri odstránení hrobej výplne objavené ďalšie

nespálené zvyšky mŕtveho, odštep rádiolaritu (3) a čepeľ (10). Severovýchodne od hrobovej jamy amforovitá nádoba (5) a na rôznych miestach štiepaná industria (6-9), črepy eneolitickej nádoby (12) a zvieracia košť (13).

Opis nálezov:

11a - dva zlomky bronzového drôtu, resp. tyčinky, pravdepodobne ihla ihlice;

11b - poškodená bronzová ihlica s profilovanou polguľovitou hlavickou, hore zdobená horizontálnymi ryhovanými líniami a v spodnej časti ryhou, kĺčik zdurený; zach. dl. 12,7 cm.

Datovanie: zač. HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 10-12, tab. IV: 4, 6.

Mohyla 2/1935 (U - pravdepodobne dospelý jedinec)

Nálezové okolnosti: V strede mohyly urna - dvojkónická nádoba (1) obsahujúca dve kalcinované kosti a hrot bronzovej ihlice (1a), dve nádoby (35a, 35b), kusok bronzového drôtu (2), zvieracia košť (3), päť bronzových korálikov (4-6, 10, 11), dva hlinené gombíky (8, 13), dva rádiolaritové úštepy (7, 16), tri kusky zliatkov bronzoviny (9, 12, 14), dve nádoby (15a, 15b), bronzový korálik (17), kusok bronzového drôtu (19), dva hlinené gombíky (18, 20), atypický črep (21), šesť predmetov štiepanej industrie (22-27), ďalšie kamenné predmety (28, 29, 32-34), črep bošáckej skupiny (30), dve zvieracie kosti (31, 36), ďalšie rádiolaritové odštepy (37), vrstva žiaroviska (38), košť (39), atypické črepy z mladšej doby bronzovej (39a), päť bronzových korálikov a dva kusky bronzového drôtu (40), misovitá nádoba (41), ďalšie rádiolaritové odštepy (42), amforovitá váza (35a) a amforka (35b).

Opis nálezov:

1a - koniec hrotu bronzovej ihlice; dl. 4 cm;

2 - esovito ohnutý kusok bronzového drôtu; dl. 2,7 cm;

4-6 - tri bronzové koráliky; pr. 0,9-1 cm, jeden so stopami po žiari;

8 - kónický hlinený gombík so štyrmi otvormi; v. 1,8 cm, pr. 2,7 cm;

10, 11 - dva bronzové koráliky; pr. 0,9 cm;

13 - kónický hlinený gombík s tromi otvormi; v. 1,75 cm, pr. 2,7 cm;

17 - bronzový korálik; pr. 0,9 cm;

18 - kónický hlinený gombík s tromi otvormi; v. 1,9 cm, pr. 2,8 cm;

19 - fragment štvorhrannej oblúkovitej bronzovej tyčinky; hr. drôtu 0,35 cm, dl. 2,55 cm;

20 - kónický hlinený gombík s tromi otvormi; v. 1,4 cm, pr. 2,65 cm;

40a - päť bronzových korálikov; pr. 0,9 cm;

40b - zlomky okuliarovitého závesku;

40c - zlomky bronzového drôtu.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 12-16, tab. IV: 12-25, 27-32, 37, 38.

Mohyla 3/1935 (U1 - muž vo veku okolo 40 rokov; U2 - dospelý jedinec vo veku 40-50 rokov)

Nálezové okolnosti: V strede mohyly skupina kameňov, pri ich juhovýchodnom okraji črepy hrncovitej nádoby (1) so zvyškami nedohorených kostí. Pod skupinou kameňov dve vedľa seba ležiace urny, ako aj ďalšia nádoba (3a). Prvá urna - dvojkónická nádoba (2) obsahovala zvyšky nedohorených kostí, medzi nimi dva hroty šípu (2a, 2b), kusok bronzového drôtu (2c) a fragment bronzovej ihlice (2d). Druhá urna - amfora (3) so zvyškami kostí a popola. Z mohylového zásypu pochádzajú dva odštepy rádiolaritu (4).

Opis nálezov:

2c - zlomok masívneho drôtu, asi ihla ihlice; dl. 3,5 cm;

2d - ihla bronzovej ihlice; dl. 7,35 cm.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 16, 17, tab. IV: 9, 10.

Mohyla 4/1935 (U1 - pravdepodobne žena vo veku adulthood; U2 - pravdepodobne žena; U3 - najskôr žena)

Nálezové okolnosti: V strede mohyly dve misy (1, 3) obrátené hore dnom a prekrývajúce dve urny (2, 4). Prvá urna - dvojkónická nádoba (2) obsahujúca popol (2a), črep nádoby (2b) a zlomok špirálového krúžka (2c). Druhá urna - amfora (4) obsahujúca zvyšky kremácie a nekompletný krúžok (4b). Severovýchodne od nich črepy nádoby (5) a na východ od nich tretia urna - amforovitá nádoba (6). Medzi ňou a urnou 2 (4) zlomok bronzovej pinzety (7), v kamennej konštrukcii mohyly fragment bronzového krúžka (8). Pri odstránení mohylového násypu ojedinelé prepálené kosti, črep a kamenné odštepy (9-12).

Opis nálezov:

2c - pravdepodobne náramok z dvojitého, špirálovito stočeného, čiastočne tordovaného bronzového drôtu; pr. 3,8 cm (tab. V: 6);

4b - nekompletný krúžok z tenkého bronzového drôtu; pr. 1,9 cm;

8 - fragment krúžka z tenkého bronzového drôtu; pr. 3,3 cm.

Datovanie: zač. HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 18, 19, tab. V: 4-6.

Mohyla 6/1935 (U1 - dospelý jedinec; U2 - dospelý jedinec)

Nálezové okolnosti: Pri odstraňovaní mohylového násypu a čistení kamennej konštrukcie nájdený zlomok ihlice (a), úštepý rádiolaritu (b-f, 2, 4), črepy (g) a tri bronzové hroty šípu (1, 3, 5). V strede mohyly v hĺbke 45 cm plochý kameň prikrývajúci črepy urny - amfory (6). V hĺbke 70 cm pod vrcholom mohyly čierna vrstva ľadvinovitého tvaru s rozmerom 355 x 210 cm, hrubá 5-7 cm, obsahujúca kúsok bronz (h), rádiolaritový úštep (i), niekoľko kalcinovaných kostí (j) a kúsky uhlíkov (k). Pod touto vrstvou črepy urny - amfory (7), ktorej dno ležalo v hĺbke 98 cm pod vrcholom mohyly, obsahujúcej zvyšky kremácie. Východne od urny, v okrajovej časti tmavej vrstvy, sa našiel hrot šípu (8) a v hnejšej ílovitej vrstve (pôvodne na povrchu) rádiolaritový úštep (9) a zvieracia kosť (10). Z násypu a hnejšej ílovitej vrstvy je viacero črepov (l, m).

Opis nálezov:

- a - zlomok bronzovej ihlice s pečatidlovou hlaviceou, s jemnými horizontálnymi ryhami; zach. dl. 3,8 cm, max. pr. hlavice 1,2 cm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 21-23, tab. V: 32.

Mohyla 9/1935 (U - 3 deti: dve približne vo veku 3 rokov, jedno: novorodenec)

Nálezové okolnosti: Mohyla, veľmi porušená. Pri odstraňovaní zvyškov násypu objavené nástroje z rádiolaritu (1-4), eneolitický črep (5), mladobronzové črepy (6-11, 13-15), kalcinovaná kosť (16) a kosť zo zvierat (17). V strede mohyly popolnica - dvojkónická nádoba (12) obsahujúca zvyšky nedohorených kostí a bronzové predmety (12a-12g).

Opis nálezov:

- 12a - ihlica s kruhovito ohnutou hlaviceou z masívneho drôtu; dl. 11,1 cm;
- 12b - torzo masívneho drôtu, na jednom konci špirálovite stočeného, s najväčšou pravdepodobnosťou zo závesku alebo spony;
- 12c - deformovaný krúžok zo špirálovite skrúteného drôtu štvorhranného prierezu; pr. 1,6 cm;
- 12d - podobný krúžok z drôtu oválneho prierezu; pr. 1,6 cm;
- 12e - deformovaný krúžok s menšou špirálou na konci, pôvodne z okrúhleho drôtu; pr. 1,8 cm;
- 12f - špirálová rúrka s navlečeným bronzovým korálikom; dl. 2,3 cm;
- 12g - kúsok bronzového zliatku.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 26, 27, tab. V: 14-18, 20.

Mohyla 12/1935 (U1 - neurčiteľné kostrové zvyšky; U2 - dospelý jedinec; U3 - dospelý vo veku adultus)

Nálezové okolnosti: V južnej polovici mohylového hrobu urna (1) s obsahom zvyškov nedohorených kostí a zlomkom ihlice (1b). Črepy urny (1) čiastočne prekryté ústím druhej urny - dvojkónickej nádoby (8) obsahujúcej zvyšky kostí a bronzové predmety (8a-8g). Pod urnou (8) nádobka (9), južne od prvej urny črepy nádob (2, 2a, 3, 4) a množstvo nedohorených kostí s bronzovými predmetmi (6a, 6b). V severnej polovici dva amorfné kúsky bronzoviny (7) a nádoba (5). Pri odstraňovaní mohylového násypu a kamenného venca zozbierané črepy (10a, 10b), zlomok ihlice (10c), bronzový krúžok (10d) a zlomok zvieracej kosti (10e).

Opis nálezov:

- 1b - torzo masívnej ihlice; zach. dl. 7,6 cm;
- 6a - zlomok asi špirálovite skrúteného krúžka z bronzového drôtu;
- 6b - päť zlomkov špirálovej rúrky z plochého drôtu;
- 8a - poškodená ihlica s mierne dvojkónickou hlaviceou a mierne zdureným krčikom symetricky horizontálne vrúbkovaným; zach. dl. 21,4 cm;
- 8b - šesť zlomkov špirálovej rúrky z plochého drôtu;
- 8c - zlomok krúžka z tenkého bronzového drôtu; pr. 1,6 cm;
- 8d - päť amorfných zliatkov bronz;
- 8e - malý kúsok bronzového plechu s trňom;
- 8f - hrot asi bronzovej ihlice; dl. 2,3 cm;
- 8g - zlomok bronzovej špirálovej rúrky;
- 10c - poškodená masívna vrúbkovaná hlavica ihlice; dl. 3,3 cm;
- 10d - asymetrický bronzový krúžok s hrubými preloženými koncami z tenkej tyčinky plankonvexného prierezu, pravdepodobne skrútený z ihly ihlice; pr. 3,5 cm.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 29-31, tab. VI: 3-5, 9-14, 17-23; XIII: 12, 19.

Mohyla 13/1936 (dospelá žena + nedospelý jedinec)

Nálezové okolnosti: Vo vnútri mohyly pravdepodobne dva hroby, jeden v južnej, druhý v severovýchodnej časti. V prvej skupine nálezov črepy rôznych nádob (1) a dve čepele (1a), trocha severnejšie ďalšia skupina črepov asi troch nádob (2) spolu s tromi bronzovými predmetmi (2a) a kalcinovanými kosťami. Na ňu napojené na juhozápadnej strane hniezdo atypických črepov (5). Západne od skupiny črepov (2) a čiastočne pod nimi hrobová jama vyplnená črepmi, zvyškami nedohorených kostí a zlomkom bronzu (7a). V severovýchodnej časti mohyly hrobová jama obsahujúca uhľiky (4l). V strede jamy urna - amfora (4g), pôvodne prikrytá misou (4f), obsahujúca zvyšky kostí. Pri nej ďalšie nádoby (4a-4e, 4h-4k, 9). Na západ od jamy črepy nádoby (3), zvyšky nedohorených kostí (3a) a dva odštepý rádiolaritu (3b).

Opis nálezov:

2a - dva zlomky esovito ohnutého drôtu a amorfný kúsok bronzu;

7a - zlomok bronzového kruhu z plochej tyčinky so šošovkovitým prierezom (zlomok tyčinkového náramku).

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 32-34, tab. VII: 2-4.

Mohyla 14/1936 (pravdepodobne dospelý jedinec)

Nálezové okolnosti: Pri odstraňovaní zvyškov násypu nájdené zvyšky kostí (a), atypické črepy (b) a dva bronzové krúžky (c). V centrálnej časti mohylového plášťa pod tromi väčšími okrúhlymi kameňmi hrobová jama s črepmi asi troch nádob bez zvyškov kostí (1), ďalej od nej črepy ďalších dvoch nádob (2, 3).

Opis nálezov:

c - dva krúžky z bronzového drôtu; pr. od 1 cm.

Datovanie: zač. HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 34, 35, tab. VI: 31, 32.

Mohyla 16/1936 (dospelý jedinec)

Nálezové okolnosti: V strede mohyly hniezdo črepov, medzi nimi zvyšky kostí a odštep (1). Severne od nich jama, v jej výplni črepy (2), zvieracia kosť a zlomok parohu (2a). V okrajovej časti kamennej konštrukcie bronzová ihlica (3).

Opis nálezov:

3 - ihlica s gombíkovito ukončenou a cikcakovito zdobenou hlavicou (so zdobenou kyjovitou hlavicou); dĺ. 14,4 cm.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 36, tab. VIII: 1.

Mohyla 17/1936 (U - nedospelý jedinec)

Nálezové okolnosti: V strede mohyly vyhlbená jama obsahujúca misu (2), zlomky bronzov (2a, 2b), zvyšky nedohorených kostí, zvieracie kosti a tri eneolitické črepy.

Opis nálezov:

2a - fragment špirálovej rúrky z bronzového drôtu;

2b - zlomok tenkého drôtu štvorhranného prierezu (krúžok?).

Datovanie: zač. HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 37-39, tab. VIII: 9, 10.

Mohyla 20/1936 (U1 - dospelý jedinec; U2 - dospelý jedinec; U3 - dospelý jedinec + dieťa vo veku 10-12 rokov; U4 - dieťa vo veku 2 rokov)

Nálezové okolnosti: V západnej časti mohylového plášťa, medzi kameňmi konštrukcie, prvý hrob, obsahujúci črepy amforovitej nádoby (1), nedohorené kosti (1a) a zlomok ihlice (1b). V centrálnom hrobe 2 urna - amforovitá váza (2a) so zvyškami kostí, črepy ostatných nádob (2b-2d) spolu s bronzovými predmetmi (2e-2g) a nedohorenými kosťami. Tretí hrob v severozápadnej časti mohyly pod kamennou konštrukciou, s dvoma vedľa seba stojacimi hrncami (3a, 3b). Prvý so zvyškami kostí a korálikom (3d), druhý tiež s nedohorenými kosťami a dvoma črepmi (3c). Vo výplni črepy ďalšej nádoby (3e).

Opis nálezov:

1b - ihla bronzovej ihlice, poškodená v hornej časti štvorhranného prierezu; dĺ. 6,4 cm;

2e - ozdobná puklička z bronzového plechu s dvoma zaostrenými koncami ohnutými naspäť; pr. 0,9 cm;

2f - podobná ozdobná puklička; pr. 0,8 cm;

2g - zlomok bronzového drôtu;

3d - valcovitý bronzový korálik; pr. 0,8 cm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 40, 41, tab. VII: 17-19.

Mohyla 21/1936 (U1 - pravdepodobne dospelý jedinec; U2 - nedospelý vo veku juvenis)

Nálezové okolnosti: Vo výplni mohyly črepy (1), kalcinované kosti (1a) a medvedí zub (1b), ako aj hniezdo črepov (4). Hrob 1 v severnej časti s urnou - amforovitou vázou (2) obsahujúcou črepy a zvyšky nedohorených kostí (2a), v jej blízkosti bronzové predmety (2b, 2c). Pri odstraňovaní ílovitej vrstvy črepy ďalších nádob (3a, 3b), kalcinované kosti (3c) a zvieracia kosť (3d). Druhý hrob v západnej okrajovej časti mohylového plášťa. Pod črepmi misy (7a) urna - hrniec (7b) obsahujúci zvyšky nedohorených kostí a amforku (7c) tiež so zvyškami kostí. Pri hrobe zlomok ihlice (5) a korálik (6).

Opis nálezov:

2b - dva bronzové koráliky - kónický a dvojkónický;

2c - dva zlomky bronzovej špirálovej rúrky;

5 - zlomok bronzovej ihlice s masívnou, v strede mierne zosilnenou klinevitou hlavicou; max. pr. 1,8 cm;

6 - dvojkónický bronzový korálik.

Datovanie: zač. HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 42, tab. IX: 1-3.

Mohyla 23/1936 (U1 - dospelý vo veku matusus; U2 - žena vo veku adultus + dieťa: asi novorodenec)

Nálezové okolnosti: V strede mohyly urna - amfora (1b), na jej pleciach ďalšie dve nádoby (1a, 1c). Severne od nich ďalšia urna - amfora (1h) prikrytá misou (1f, 1g); na severovýchodnej strane naberačka (1i) a tri nádoby (1d, 1e, 1j). V urne (1h) zvyšky kostí, vázička (1k) s kosťami dieťaťa a nádobka (1l). Medzi kosťami tri ihlice (1m-1o), gombík (1p), krúžok (1r) a kúsok plechu (1s). V mohyle ďalšie dve nádoby (3, 4).

Opis nálezov:

1m - bronzová ihlica s čiaškovitou hlavicou a zdureným kĺčikom zdobeným horizontálnymi a priečnymi zväzkami rytých línií; dl. 20,2 cm;

1n, 1o - dve podobné torzá ihlic s nezachovanou hlavicou, s guľovitým vývalkom a rytou výzdobou; dl. 18,1 a 10,5 cm;

1p - ohňom deformovaný plechový gombík s uškom; pr. 1,8 cm;

1r - deformovaný krúžok z drôtu kosoštvorcového prierezu;

1s - nevýrazný kúsok bronzového plechu.

Datovanie: HA2.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 46-48, tab. X: 1-6.

Mohyla 24/1936 (U - dospelý jedinec)

Nálezové okolnosti: V juhovýchodnej časti črepy amfory (1) a pri nich drôtená špirála (3). V strede kamenného venca rozrušená hrobová zostava (2): nádoba (2a), misa (2b) a pod ňou urna - amforovitá váza (2c) obsahujúca zvyšky nedohorených kostí, črepy a zlomky bronzových predmetov (2d). V blízkosti vrstva popola so zlomkami bronzu (2e), zvieracími kosťami, odštepom a črepmi.

Opis nálezov:

2d - zlomky jednej špirálovej rúrky a kúsku drôtu;

2e - dva fragmenty náramnice so stredovým rebrom; dve špirálové rúrky; nit; časti tyčinky (zlomok náramku);

3 - úlomok špirálovej ružice z bronzového drôtu okrúhleho prierezu, pravdepodobne z okuliarovitého závesku; pr. 3,7 cm.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 49, tab. IX: 8-17, 19-22.

Mohyla 25/1938 (U - dospelý jedinec)

Nálezové okolnosti: V strede mohyly črepy urny - amfory (3) obsahujúcej zvyšky nedohorených kostí (3a), ihlicu (3b) a odštep (3c). V blízkosti urny hlavica ihlice (4), nespálené zvieracie kosti (5) a úštep rádiolaritu (6).

Opis nálezov:

3b - ihla bronzovej ihlice; dl. 8,7 cm;

4 - guľovitá hlavica ihlice; pr. 1,2 cm.

Datovanie: BD-HA.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 50, 51, tab. VIII: 14, 15.

Mohyla 27/1938 (U1 - pravdepodobne žena vo veku adultus; U2 - ?)

Nálezové okolnosti: V strede mohyly urna - dvojkónická nádoba (1) so zvyškami kostí (1a) a ihlicou (1b). Pod ňou štyri nádoby (5a, 5b; 6, 7). Severne od nich ďalšia urna - amforovitá váza (2) prikrytá misou (3), obsahujúca zvyšky kostí (2a) a črepy (2b). V zásype hrobu zlomky bronzových predmetov (8), odštep a čepeľ. Južne od urny 1 črep z dvoch nádob (4a, 4b).

Opis nálezov:

- 1b - bronzová ihlica s bohato profilovanou hlavicou; dĺ. 14,7 cm;
- 8 - tri zlomky náramenice z bronzového plechu so stredovým rebrom; dva zlomky bronzového drôtu, resp. jemnej tyčinky, asi ihla ihlice; kúsok špirálovej rúrky.

Datovanie: zač. HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 51, 52, tab. IX: 19-22.

Mohyla 28/1938 (U1 - dospelý jedinec; U2 - pravdepodobne žena vo veku adultus: 20-30 rokov)

Nálezové okolnosti: V strede mohyly urna - dvojkónická nádoba (1) obsahujúca zvyšky nedohorených kostí (1a) a bronzové predmety (1b-1d). Severne od nej ďalšia urna - amforovitá váza (2) pôvodne prikrytá misou (2a), obsahujúca zvyšky kostí (2d) a bronzové predmety (2b, 2c, 2e-2g); pri nej nádoba (3). V okolí oboch urien črepy a odštep rádiolaritu (2h).

Opis nálezov:

- 1b - valcovitý bronzový korálik; pr. 0,8 cm;
- 1c - torzo špirálovej rúrky; dĺ. 3 cm;
- 1d - kúsok bronzového plechu;
- 2b - štyri kúsky bronzového plechu z predmetu neznámej funkcie;
- 2c - špirálovitý krúžok z tenkého bronzového drôtu oválneho prierezu; pr. 2,3 cm; zlomok ďalšieho krúžka;
- 2e - zlomky drôteného krúžka, stratené; pr. 2,7 cm;
- 2f - kúsok bronzového drôtu, stratený;
- 2g - bronzová ozdobná puklička, stratená.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 52, 53, tab. IX: 27, 29, 30.

Mohyla 32/1938

Nálezové okolnosti: Mohyla zničená, obsahujúca črepy a zvyšky nedohorených kostí (stratené), štyri odštep rádiolaritu, dva uhlíky a prsteň (1).

Opis nálezov:

- 1 - špirálovitý prsteň z dvojitého drôtu, na jednom konci skrútený a tordovaný, na druhom skrútený do špirály; pr. 2,3 cm.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 56, tab. XI: 1.

Mohyla 33/1938 (U1 a U2 - neurčiteľné)

Nálezové okolnosti: V násype atypické črepy, uhlíky, zvyšky nedohorených kostí, odštep, amorfný zliatok bronz a ihlica (a). V strede mohyly urna - misa (1) so zvyškami kostí. Severne od nej ďalšia urna - amforovitá váza (2) obsahujúca črepy naberačky (3), v ktorých boli nedohorené kosti, odštep rádiolaritu, uhlíky, dva zlomky ihlice (3a) a amorfný zliatok bronz (3b). Pod naberačkou, na dne urny, malé množstvo nedohorených kostí a uhlíky.

Opis nálezov:

- a - dva malé zlomky bronzovej ihlice s dvojkónickou hlavicou; dĺ. 5,6 cm;
- 3a - dva zlomky, pravdepodobne ihla ihlice so stopami po kutí; dĺ. 4,2 cm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 56, tab. XI: 2, 3.

Mohyla 34/1938 (U - dospelý jedinec)

Nálezové okolnosti: Mohyla porušená. V jej strede množstvo nedohorených kostí, črepy viacerých nádob (1a-1g), bronzové predmety (2, 3, 5-7), hrot šípu (4), košť zvierat a dva odštep rádiolaritu.

Opis nálezov:

- 2 - poškodené špirálové rúrky z plochého bronzového drôtu;
- 3 - dvojkónický bronzový korálik; pr. 0,9 cm;
- 5 - torzo asi špirálovitého náramku, jeden koniec stočený do uška, drôt trojhranného prierezu; pr. 3,4 cm;
- 6 - fragment ihly ihlice; dĺ. 2,1 cm;
- 7 - nepravidelne zvlnený drôt štvorhranného prierezu; dĺ. 12,3 cm.

Datovanie: zač. HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 57, 58, tab. XI: 7-9, 11-14.

Mohyla 39/1938 (U - dospelá žena + nedospelý jedinec vo veku juvenis: 14-20 rokov + 2 deti: jedno vo veku 3 rokov, druhé novorodenec)

Nálezové okolnosti: Mohylový násyp porušený. V strede mohyly urna - dvojkónická nádoba (1) obsahujúca zvyšky nedohorených kostí, zlomky bronzov (1a-1f) a odštep rádiolaritu (1g).

Opis nálezov:

- 1a - menší špirálovitý krúžok z okrúhleho drôtu; pr. 15 mm;
- 1b - tri zlomky pravdepodobne prsteňa z pásu plechu;
- 1c - zlomok tenkej bronzovej tyčinky kruhového prierezu, asi náramku;
- 1d - dva malé zlomky asi špirálovitého krúžka z bronzového drôtu;
- 1e - tri špirálové rúrky z jemného plochého bronzového drôtu;
- 1f - fragment okrúhlej bronzovej tyčinky.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 59, 60, XI: 21-29.

Mohyla 40/1938 (U1 - muž vo veku adultus; U2 - dospelý jedinec + dospelá žena; U3 - žena; U4 - dieťa)

Nálezové okolnosti: Mohyla porušená. V násype črepy viacerých nádob, štyri kalcinované kosti a štyri odštep rádiolaritu. Pod násypom v južnej časti črepy urny 1 - amforovitej vázy (1) so zvyškami nedohorených kostí, črepmi nádob a zlomkom bronzu (1a). V strede mohyly skupina nádob (2-13). Urna 2 - dvojkónická nádoba (5) obsahovala zvyšky nedohorených kostí a zlomky bronzových predmetov (5a-5e). Pri vydutí urny 2 päť nádob (7-11), z ktorých amforka (8) obsahovala kalcinované kosti a dva zlomky drôtu (8a), amfora (9) obsahovala bronzovú rúrku (9a) a šálka (11) obsahovala viacero kalcinovaných kostí.

Opis nálezov:

- 1a - zlomok tyčinky oválneho prierezu; dl. 2,9 cm;
- 5a - zlomok náramenice so stredovým rebrom, z jemného pásu bronzového plechu; dl. 4,2 cm, š. 0,8 cm;
- 5b - fragment tenkej tyčinky okrúhleho prierezu; dl. 2,1 cm;
- 5c - bronzová ozdobná puklička z tenkého plechu s dvoma zahrotenými koncami zahnutými naspäť; š. 0,8 cm;
- 5d - zlomok špirálovej rúrky; dl. 1 cm;
- 5e - dva dvojkónické bronzové koráliky;
- 8a - dva zlomky ihlice, stratené;
- 9a - fragment špirálovej rúrky z plochého bronzového drôtu.

Datovanie: zač. HA1.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 60-62, tab. XII: 1, 2, 9-11, 14.

Hrob 3

Nálezové okolnosti: V hĺbke 10 cm pod povrchom črepy z urny - hrnca (1), obsahujúce zvyšky nedohorených kostí a zlomok ihly (2a); na črepoch nádobka (2).

Opis nálezov:

- 2a - ihla bronzovej ihlice; dl. 6,8 cm.

Datovanie: HA2.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 63, tab. XIII: 1.

Hrob 6

Nálezové okolnosti: V hĺbke 10 cm prvé črepy. Nádoba (1) obsahovala bronzovú ihlicu (1a) a malú dvojkónickú nádobu (2), v ktorej boli zvyšky nedohorených kostí.

Opis nálezov:

- 1a - bronzová ihlica s tordovaným krčikom, hlavica deformovaná ohňom; dl. 10,8 cm.

Datovanie: BD-HA.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička/Veliačik 1986, 64, tab. XIII: 11.

KYSUCKÉ NOVÉ MESTO - RADOLA (okr. Kysucké Nové Mesto)

Hrob 2 (U - pravdepodobne muž vo veku 20-50 rokov: adultus-maturus)

Nálezové okolnosti: Urna - dvojkónická nádoba (1) obsahujúca bronzové predmety (2-5).

Opis nálezov:

- 2 - bronzová špirálka (špirálová rúrka?);
- 3 - bronzový krúžok s dvoma vinutiami;

- 4 - ihlica s pečatidlovou hlavicou;
- 5 - fragmenty ihlice so stočenou hlavicou.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: KM v Čadci.

Literatúra: Ďurišová 1991, 31, 32; Jakab 1991, 46.

LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ-ONDRAŠOVÁ (okr. Liptovský Mikuláš)

Hrob 2/I

Nálezové okolnosti: Takmer uprostred mohyly v hĺbke 85 cm urna (1) prikrytá pieskovcovou platňou, vo vnútri nedohorené kostičky a bronzová ihlica (2).

Opis nálezov:

- 2 - bronzová ihlica s viacnásobne zosilneným, kvadraticky hraneným krčikom, v zúženej časti zdobeným horizontálnymi ryhami, hlavica sa nezachovala; zach. dl. 12,8 cm.

Datovanie: koniec BC-BC/BD.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1975, 14, obr. 10: 20.

Hrob 3/I

Nálezové okolnosti: Hrob západne od hrobu 2/I. Urna - vázovitá amfora (1) prikrytá pieskovcovou platňou, z bokov a zospodu obložená drobnými okruhliakmi, obsahujúca nedohorené kosti, ihlicu (2) a torzo pinzety (3).

Opis nálezov:

- 2 - bronzová ihlica s terčovitou nezdobenou hlavicou, s takmer v pravom uhle zahnutým krčikom, z ktorého vybieha menší trojuholníkový výbežok; dl. 17,5 cm, pr. hlavice 2,8 cm.

Datovanie: koniec BC-BC/BD.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1975, 14, obr. 10: 18.

Hrob 1/II

Nálezové okolnosti: Urna - vázovitá amfora (1) prikrytá pieskovcovou platňou, obsahujúca nedohorené kosti so zlomkami lebky uprostred, zlomky dvoch ihlíc (2), torzo dlátka (3), zlomky dvoch prsteňov (4) a prepálené koráliky (5).

Opis nálezov:

- 2 - fragmenty dvoch ihlíc z bronzového drôtu; zach. dl. 6,7 a 8,7 cm;
- 4 - zlomky pravdepodobne dvoch bronzových prsteňov;
- 5 - zvyšky sklenených korálikov tyrkysovej farby, deformovaných žiarom.

Datovanie: koniec BC-BC/BD.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1975, 14, 15, obr. 10: 2, 4-11.

Hrob 2/II (U - dieťa)

Nálezové okolnosti: Južne od hrobu 1/II. Urna - hrncovitá nádoba (1) prikrytá pieskovcovou platňou, pôvodne postavená na menších okruhliakoch, vo vnútri s nedohorenými kosťami a ihlicou (2).

Opis nálezov:

- 2 - ihlica s hlavicou zvinutou do očka, z bronzového drôtu oválneho prierezu, telo nepatrne zvlnené; dl. 11,5 cm.

Datovanie: koniec BC-BC/BD.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1975, 16, 17, obr. 10: 12.

Hrob 1/III

Nálezové okolnosti: V západnej polovici mohyly urna (1) obsahujúca nedohorené kosti, bronzovú ihlicu (2) a zlomok bronzu (3), prikrytá pieskovcovou platňou.

Opis nálezov:

- 2 - bronzová ihlica s dvojkónickou hlavicou a zosilneným krčikom, horná plocha hlavice zdobená tromi obežnými líniami, lom hlavice je presekávaný a zosilnený krčik zdobený vo dvoch pásoch obežnými líniami, medzi ktorými je husto rytá lomenica; dl. 14,6 cm, pr. hlavice 0,9 cm;
- 3 - drobný amorfný zlomok bronz, pravdepodobne zo špirálovitého pásikového náramku.

Datovanie: koniec BC-BC/BD.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1975, 17, obr. 10: 19.

Hrob 2/III

Nálezové okolnosti: Hrob v blízkosti kamenného prstenca mohyly, južne od hrobu 1/III. Urna - vázovitá amfora (1) prikrýta pieskovcovou platňou, vo vnútri so zvyškami nedohorených kostí a korálikom (2).

Opis nálezov:

2 - menší súdkovitý hlinený korálik; v. 0,8 cm.

Datovanie: koniec BC-BC/BD.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1975, 17, obr. 10: 14.

Hrob 3/III

Nálezové okolnosti: Hrob východne od hrobu 2/III. Urna - vázovitá amfora (1) obsahujúca nedohorené kosti, bronzovú ihlicu (2) a drobné zlomky bronzu (3), prikrýta pieskovcovou platňou.

Opis nálezov:

2 - bronzová ihlica s guľovitou hlavicom a mierne zosilneným krčikom zdobeným priečnym ryhovaním, hrot sa nezachoval; zach. dĺ. 22,6 cm, pr. hlavice 1,1 cm;

3 - malé amorfné zlomky bronz.

Datovanie: koniec BC-BC/BD.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1975, 17, obr. 10: 22.

Hrob 4/III

Nálezové okolnosti: Hrob porušený káblom. Urna - vázovitá amfora (1) s dvoma ihlicami (2, 3) a zvyškami nedohorených kostí, prikrýta pieskovcovou platňou.

Opis nálezov:

2, 3 - dve bronzové nezdobené ihlice s guľovitou hlavicom a mierne zosilneným krčikom, na hlaviciach a na tele sú drobné dutinky ako dôsledok nedokonalého odlievania; dĺ. 15 a 12,7 cm.

Datovanie: koniec BC-BC/BD.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1975, 17, obr. 10: 16, 17.

Hrob 5/III

Nálezové okolnosti: Hrob východne od stredu mohyly. Urna - vázovitá amfora (1), prikrýta pieskovcovou platňou, postavená na ďalšej platni a obložená väčšími okruhliakmi. Obsahovala prepálené kosti so zlomkami lebky uloženými uprostred nádoby a bronzovú ihlicu (2).

Opis nálezov:

2 - bronzová ihlica s nezdobenou klincovitou hlavicom a krčikom zvýrazneným troma zdureninami, na zúžených častiach zdobeným skupinkami horizontálnych a na zosilnených miestach skupinami vertikálnych čiar; dĺ. 21,6 cm, pr. hlavice 1,5 cm.

Datovanie: koniec BC-BC/BD.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1975, 17, 18, obr. 10: 15.

Hrob 1/IV

Nálezové okolnosti: Hrob v strede mohyly. Urna - vázovitá amfora (1) so zvyškami nedohorených kostí a ihlicou (2), prikrýta pieskovcovou platňou.

Opis nálezov:

2 - ihlica s kruhovito ohnutou hlavicom; dĺ. 8 cm.

Datovanie: koniec BC-BC/BD.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1975, 18, obr. 10: 13.

Hrob 1/VI

Nálezové okolnosti: Urna - vázovitá amfora (1) prikrýta pieskovcovou platňou, obsahujúca nedohorené kosti a ihlicu (2).

Opis nálezov:

2 - bronzová ihlica v hornej časti mierne porušená, so zosilneným, kvadraticky hraneným krčkom, hrot ihlice nezachovaný, nezdobená; zach. dĺ. 10,7 cm.

Datovanie: koniec BC-BC/BD.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik 1975, 19, obr. 10: 21.

LUBORČA (okr. Trenčín)

Hrob 5

Nálezové okolnosti: Žiarový hrob obsahujúci dvojkónickú nádobu (1), dve ihlice (2, 3) a zlomok ďalšej (3), fragment náramku (4), prstene (5), kosák (6) a cievku (7).

Opis nálezov:

- 1, 2 - dve ihlice s bohato profilovanou hlavicou;
- 3 - zlomok bronzovej ihlice;
- 4, 5 - bližšie neopísané.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Národné múzeum v Prahe.

Literatúra: Novotná 1980, 137, tab. 40: 889, 890, 52: 1378.

LUDANICE, poloha Škola (okr. Topoľčany)

Hrob 1

Nálezové okolnosti: Žiarový hrob v hĺbke 80 cm, porušený, obsahujúci fragment spodnej časti nádoby (1), v ktorej boli nedohorené kosti, dva bronzové náramky v zlomkoch (2, 3) a praslen (4).

Opis nálezov:

- 2, 3 - bližšie neopísané.

Datovanie: HA2-HB1.

Uloženie nálezov: Múzeum v Topoľčanoch.

Literatúra: Veliačik/Romsauer 1994, 95.

MALE KRŠTEŇANY (okr. Partizánske)

Hrob 2

Nálezové okolnosti: Hrob obložený kamením. Popolnica - amfora (1) prikrytá misou (3), obsahujúca zvyšky nedohorených kostí, bronzový prsteň (3), dve náušnice (4), gombičku (5) a hrebienkovitý predmet (6). Pri popolnici ďalšie dve nádoby (7, 8).

Opis nálezov:

- 3 - bronzový prsteň z tenkého drôtu, dvakrát na seba stočený, pr. cca 2,3 cm;
- 4 - dve záušnice z tenkého bronzového drôtu, ich konce sú ulomené, jedna má na konci zahnutú záchytku; pr. 2,5 cm;
- 5 - bronzový miskovitý gombík, na spodku má uško a na okraji malú dierku; pr. 1,4 cm;
- 7 - bronzový hrebienkovitý predmet vyhotovený odlievaním, má plochý chrbát s vlnkovitými hranami, používal sa pravdepodobne ako ozdoba; dl. 5 cm a 7 zubov o dĺžke 1 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Porubský 1959, 56, tab. I: 8, 9.

Hrob 3

Nálezové okolnosti: Popolnica - hrniec (1) prikrytý misou (2), obsahujúci zvyšky nedohorených kostí, uhľiky, popol, zlomok bronzovej špirálky (3), ihlicu (4) a prsteň (5).

Opis nálezov:

- 3 - zlomok malej bronzovej špirálky;
- 4 - hrot bronzovej ihlice;
- 5 - prsteň z hrubšej bronzovej tyčinky s voľnými koncami; pr. 1,8 - 2,0 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Porubský 1959, 56, 57, tab. II: 3-5.

Hrob 4

Nálezové okolnosti: Popolnica - šálka (1) obsahujúca hrot ihlice (3), prikrytá nádobkou (2).

Opis nálezov:

- 3 - hrot bronzovej ihlice;

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Porubský 1959, 57.

Hrob 5

Nálezové okolnosti: Popolnica - hrniec (1) obsahujúci zvyšky nedohorených kostí, korálik (2) a bronzové kovanie (3).

Opis nálezov:

2 - kostený korálik štvorhranného tvaru, jeden koniec trochu zúžený; 0,7 x 1,0 x 2,5 cm;

3 - bronzové kovanie podobné čelenke, z tenkého plechu, polámané na viac kusov a ohňom poskrúcané, pozdĺž okrajov sú vybíjané drobné bodky, na jednom kuse je malý klinček, na konci z dvoch strán zahrotený; š. 1,6 - 2,0 cm.

Datovanie: koniec HA2.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Porubský 1959, 57, tab. II: 9, 10.

Hrob 6

Nálezové okolnosti: Popolnica - amforka (1) prikrytá miskou (2), obsahujúca zvyšky nedohorených kostí a bronzový krúžok (3).

Opis nálezov:

3 - krúžok z tenkého bronzového drôtu; pr. 1,2 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Porubský 1959, 57.

Hrob 7

Nálezové okolnosti: Popolnica - amforka (1) obsahujúca zvyšky nedohorených kostí a dva prstienky (2).

Opis nálezov:

2 - dva prstienky z tenkého bronzového drôtu, jeden z nich je poškodený; pr. 2,1 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Porubský 1959, 57.

Hrob 2/1961

Nálezové okolnosti: Žiarový urnový hrob s kamenným obložením. V strede popolnica - amfora (1) prikrytá misou (2), obsahujúca väčšie množstvo nedohorených kostí a ihlicu (7). Okolo popolnice rozostavané štyri nádoby (3-6). V nádobe 5 časť pieskovcovej osličky, vedľa nej šidlo a kremenný drvič.

Opis nálezov:

7 - bronzová ihlica s vázičkovitou hlavicou, prepálená v ohni.

Datovanie: HB.

Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum v Topoľčanoch.

Literatúra: Šuhajiková-Pivovarová 1961b, 798.

MARTIN (okr. Martin)**Hrob 23**

Nálezové okolnosti: V hĺbke 43 cm urna - amfora? (1), prikrytá miskou (2), obsahujúca zvyšky nedohorených kostí, bronzovú ihlicu (3), niekoľko bronzových fragmentov (4); obsah urny prikrytý časťou ďalšej nádoby s kužeľovitým hrdlom (5).

Opis nálezov:

3, 4 - stratené; podľa nálezovej správy mala bronzová ihlica štvorhrannú podlhovastú mierne ohnutú hlavičku prechádzajúcu do ihly kruhového prierezu bez výrazného odsadenia.

Datovanie: BC.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine (keramika).

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 254.

Hrob 73

Nálezové okolnosti: V ústí hrovej jamy zlomky hrncovitej nádoby (1) a miska (2), obsahujúce zvyšky nedohorených kostí; medzi nimi malá nádoba (3). Na dne hrovej jamy urna - amforovitá váza (5) prikrytá misou (4), obsahujúca zvyšky nedohorených kostí, bronzový náramok (8), početné bronzové fragmenty (9-15) a bronzovú ihlicu (7); jej obsah prikrytý časťou nádoby (6).

Opis nálezov:

7 - ihlica s terčovitou hlavicou z bronzu, ihla pravouhlo ohnutá, medzi ohybom a terčom trojhranné výbežky, povrch terča so stopami kruhových rýh; dl. 18,7 cm, pr. terča 3,6 cm, š. terča 0,3 cm;

8 - náramok z oválnej bronzovej tyčinky s kužeľovitým koncom a stopami po ryhovanej výzdobe; sekundárne prepálený(?), mierne deformovaný; pr. 6,2 x 5,4 cm;

9 - dva zlomky predmetu so širším rebrom, pravdepodobne dýka, jeden zo zlomkov stavený s fragmentom

- špirálovej rúrky, sekundárne prepálený, deformovaný; veľkosť 2,6 x 1,6 a 3,1 x 1,7 cm;
10 - zlomky (34 kusov) jedného(?) špirálovitého krúžka z jemného bronzového drôtu; sekundárne prepálený, pr. najväčšieho, deformovaného zlomku 1,4 x 1,9 cm;
11 - šesť fragmentov špirálovej rúrky z jemného bronzového drôtu; max. dĺ. 1 cm;
12 - hrot bronzovej ihlice, sekundárne prepálenej a pokrivenej; dĺ. 3,5 cm;
13 - zlomok bronzovej tyčinky kruhového prierezu, pravdepodobne patriaci k ihlici 12; dĺ. 2,8 cm;
14 - zlomok ploskej, úzkej, nepravidelne zrolovanej bronzovej tyčinky, sekundárne prepálenej; pr. 2,2 x 1,6 cm;
15 - bronzový zliatok.

Datovanie: BC/BD.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 256, tab. VI: 7-14.

Hrob 80

Nálezové okolnosti: Na dne hrobovej jamy urna - amforovitá váza (1) prikrytá misou (2), obsahujúca zvyšky nedohorených kostí, bronzovú ihlicu (3), súčasti náhrdelníka (4, 5) a zliatky (6). Vo výplni hrobu spolu s popolom špirálová rúrka a niekoľko kusov bronzového plechu (7, 8).

Opis nálezov:

- 3 - bronzová ihlica s dlhou cylindrickou gombíkovito ukončenou hlavickou zdobenou vodorovnými a priečnymi rebrami, niektoré rebrá priečne vrúbkované; dĺ. 22,5 cm, pr. hlavice 1,1 cm;
4 - dva malé okuliarovité závesky z jemného bronzového drôtu; š. 2-2,1 cm, v. 1,5 cm;
5 - zlomky špirálových rúrok (102 kusov) z jemného bronzového drôtu; dĺ. 1 x 3,6 cm, 1 x 2,8 cm, 27 x 0,9-1,9 cm, 73 menších zlomkov;
6 - tri zliatky bronzu;
7 - zlomok špirálovej rúrky zo silnejšieho bronzového drôtu;
8 - tri zlomky bronzového plechu, pravdepodobne pochádzajúce z pukličky alebo rúrky.

Datovanie: BC.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 257, tab. VII: 3-6.

Hrob 81

Nálezové okolnosti: Vo výplni hrobovej jamy fragmenty bronzov (1, 2).

Opis nálezov:

- 1 - zlomok špirálovej rúrky z jemného bronzového drôtu; dĺ. 1,1 cm;
2 - tri zlomky bronzového plechu, pravdepodobne puklička; dĺ. 1,8, 1,4 a 1 cm.

Datovanie: BB2-BD.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 257, tab. VII: 14, 15.

Hrob 84

Nálezové okolnosti: V hĺbke 10 cm hrncovitá nádoba (1), dva bronzové krúžky (2, 3), zlomky bronzového drôtu (4) a zvyšky nedohorených kostí.

Opis nálezov:

- 2 - špirálovitý krúžok z ploského masívneho bronzového drôtu, sekundárne prepálený, deformovaný; pr. 1,5 x 1,7 cm, v. približne 0,6 cm;
3 - špirálovitý krúžok z masívneho bronzového drôtu, sekundárne prepálený, deformovaný; pr. 2,1 x 2,3 cm;
4 - dva zlomky masívneho, sekundárne prepáleného a deformovaného bronzového drôtu; dĺ. 2,6 a 4,1 cm.

Datovanie: BB1-BD.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 257, 258, tab. VII: 9-11.

Hrob 89

Nálezové okolnosti: Na dne hrobovej jamy urna - amforovitá váza (1) prikrytá misou (2), obsahujúca zvyšky nedohorených kostí, tri závesky (3), ihlicu (4), dve šidlá (5, 6), špirálovú rúrku (7) a pukličku (8).

Opis nálezov:

- 3 - tri lievikovité závesky z bieleho bronzu; v. 2 x 2,8 cm, 1 x 3 cm, pr. 2,2 cm;
4 - ihlica s hlavickou zvinutou do jednostrannej ružice, z tenkého, nepravidelne hranatého bronzového drôtu; dĺ. 19,8 cm, pr. hlavice 1 cm;
7 - osem zlomkov špirálovej rúrky z jemného bronzového drôtu; max. dĺ. 0,6 cm;
8 - puklička z jemného bronzového plechu s dierkou v strede a dvoma menšími na okraji, sekundárne prepálená, deformovaná; v. 0,5 cm, pr. 2 x 1,7 cm.

Datovanie: BB2.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 258, tab. VIII: 14, 18-20.

Hrob 96

Nálezové okolnosti: V hĺbke 20 cm urna - hrncovitá nádoba (1) obsahujúca zvyšky nedohorených kostí a zlomok špirálovej rúrky (2).

Opis nálezov:

2 - zlomok špirálovej rúrky z jemného bronzového drôtu; dl. 0,3 cm.

Datovanie: BB2-BD.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 259, VIII: 7.

Hrob 98

Nálezové okolnosti: V hĺbke 26 cm urna - hrncovitá nádoba (1) so zvyškami nedohorených kostí a skleným korálikom (3); pri nej zlomky misy (2).

Opis nálezov:

3 - opálovo lesklý sklený korálik, sekundárne prepálený, poškodený; pr. 1,1 cm, v. 1 cm.

Datovanie: BD.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 258, tab. VIII: 11.

Hrob 100

Nálezové okolnosti: V hĺbke 45 cm urna - amforovitá váza (1) prikrytá misou (2), obsahujúca zvyšky nedohorených kostí a niekoľko bronzových fragmentov (3-5); v hrobe tiež zlomky dvoch ďalších nádob (6, 7). Okolo hrobu kruhová priekopa s vonkajším priemerom 6,5 m, jej východná strana prekrytá kamenným obložením.

Opis nálezov:

3 - zlomok špirálovitého krúžka z jemného bronzového drôtu, sekundárne prepálený, deformovaný; dl. 1,6 cm;

4 - jeden zlomok a šesť celých špirálových rúrok z jemného bronzového drôtu; sekundárne prepálené, deformované, max. dl. 1 cm;

5 - desať zliatkov bronz.

Datovanie: BD.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 259, tab. IX: 13, 14.

Hrob b

Nálezové okolnosti: Vo vzdialenosti 130 cm na západ od hrobu 100, v hĺbke 18 cm, tri zlomky krúžka (1) a štyri zliatky bronz.

Opis nálezov:

1 - tri zlomky krúžka z bronzového drôtu.

Datovanie: BB2-BD.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 259.

Hrob 102

Nálezové okolnosti: V hĺbke 45 cm urna - amforovitá váza (1), prikrytá misou (2), obsahujúca zvyšky nedohorených kostí a niekoľko fragmentov bronzov (3, 4).

Opis nálezov:

3 - dva zlomky špirálovitého krúžka z masívneho dvojitého bronzového drôtu, sekundárne prepálené, deformované; pr. 2,8 x 1,2 cm;

4 - tri zlomky bronzového drôtu, sekundárne prepálené, deformované; dl. 2,4 cm, 4 cm a 4,1 cm.

Datovanie: BC.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 260, tab. VIII: 2, 3.

Hrob 104

Nálezové okolnosti: Pod juhovýchodným vonkajším okrajom kamenného obloženia nálezového komplexu okolo hrobu 100 urna - hrncovitá nádoba (1), pôvodne prikrytá misou (2), obsahujúca zvyšky nedohorených kostí a niekoľko fragmentov bronzov (3, 4).

Opis nálezov:

3 - hrot bronzovej ihlice; dl. 4,7 cm;

4 - zlomok bronzovej tyčinky kruhového prierezu, pravdepodobne patriaci k ihlici 3.

Datovanie: BB2-BD.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 260, tab. IX: 8a, 8b.

Hrob 112

Nálezové okolnosti: V hĺbke 30 cm urna (1) obsahujúca zvyšky nedohorených kostí, zlatý krúžok (2) a zliatok bronz (3); pri nej misa (4).

Opis nálezov:

2 - špirálovitý krúžok zo zlatého drôtu, stratený; zach. dl. 0,6 cm.

Datovanie: BD.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 261.

Hrob 116

Nálezové okolnosti: V hĺbke 60 cm urna (1) prikrytá misou (2), obsahujúca zvyšky nedohorených kostí a zlomok špirálovej rúrky (3), okrem urny zlomky ďalšej nádoby (4).

Opis nálezov:

3 - zlomok špirálovej rúrky z jemného bronzového drôtu.

Datovanie: BB2-BD.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 261.

Hrob 120

Nálezové okolnosti: V hĺbke 50 cm v oválnej hrobovej jame s rozmerom 100 x 86 cm urna - amforovitá váza (1), prikrytá misou (2), obsahujúca zvyšky nedohorených kostí a bronzovú ihlicu (3).

Opis nálezov:

3 - ihlica s terčovitou hlavicou; ihla pravouhlo ohnutá, medzi oblúkom a terčom trojhranný výbežok; dl. 18,2 cm, pr. terča 3,7 cm, hr. terča 0,2 cm.

Datovanie: BC.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 261, tab. XII: 3.

Hrob 121

Nálezové okolnosti: V hĺbke 36 cm urna (1) prikrytá misou (2), obsahujúca zvyšky nedohorených kostí, bronzový krúžok (3) a niekoľko fragmentov bronzov (4, 5); v hrobe črep z ďalšej nádoby (6).

Opis nálezov:

3 - poškodený špirálovitý krúžok z bronz (3) a 11 zlomkov z neho; sekundárne prepálené, deformované; pr. 2,8 x 2,1 cm;

4 - špirálová rúrka z jemného bronzového drôtu, dl. 4,2 cm; tri zlomky z inej podobnej špirálovej rúrky; dl. 0,7 cm, 1,4 cm a 1,8 cm;

5 - štrnásť zlomkov sekundárne prepálených špirálových rúrok a jeden zliatok bronz.

Datovanie: BC.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 262, tab. X: 13, 14.

Hrob 122-123

Nálezové okolnosti: Hrob s 2 urnami, chybne označená každá urna ako samostatný hrob. V hĺbke 30 cm poškodená urna (9) so zvyškami nedohorených kostí. Na jej južnej strane ďalšia urna (1) prikrytá misou (2), obsahujúca nedohorené kosti a početné fragmenty bronzov (3-7); východne od nej črepy ďalšej nádoby (8).

Opis nálezov:

3 - tri zlomky otvoreného masívneho náramku nepravidelného kruhového prierezu s ihlanovými/kužeľovitými koncami, sekundárne prepálené, deformované; dl. 2,9 cm, 1,9 cm a 1,8 cm;

4 - dva zlomky bronzovej tyčinky kruhového prierezu, sekundárne prepálené, deformované, stavené s úlomkom kosti; dl. 1,8 a 2,5 cm;

5 - dva bronzové nity/čapy so zaoblenou hlavičkou; dl. 1,3 cm, pr. hlavičky 0,7 cm (podľa nálezovej správy sa našli také nity tri);

6 - šesť malých zlomkov liateho bronzového predmetu, pravdepodobne dýky;

7 - zlomky bronzoviny (21 kusov).

Datovanie: BC.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 262, tab. XI: 16, 18, 19.

Hrob 127

Nálezové okolnosti: Hrob porušený, obsahujúci niekoľko zlomkov nádoby (1), bronzovú ihlicu (2) a zvyšky nedohorených kostí.

Opis nálezov:

2 - bronzová ihlica s hákovitou, osobitne odlievanou oválnou hlavicou, ihla trochu deformovaná; dl. 22,2 cm,

dĺ. hlavice 2,3 cm, š. hlavice 1,7 cm.

Datovanie: BB2-BD.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 263, tab. XII: 4.

Hrob 129

Nálezové okolnosti: Urna - hrncovitá nádoba (1) pôvodne prikrytá misou (2), obsahujúca zvyšky nedohorených kostí a zlomky bronzového špirálového terča (3); jeden mimo urny.

Opis nálezov:

3 - malý poškodený bronzový špirálový terč a niekoľko jeho zlomkov; sekundárne prepálené, čiastočne stavené; pr. špirálového terča 1 cm.

Datovanie: BB2-BD.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 263, tab. XI: 10.

Hrob 130

Nálezové okolnosti: V blízkosti niekoľkých zlomkov misy (1) zvyšky nedohorených kostí a bronzový špirálový terč (2).

Opis nálezov:

2 - špirálový terč z jemného drôtu; pr. 1,3 cm.

Datovanie: BB2-BD.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 263, tab. XI: 4.

Hrob 134

Nálezové okolnosti: V hĺbke 40 cm urna (1) so zvyškami nedohorených kostí a niekoľkými fragmentmi bronzov (2-4); na hrdle urny zlomok šálky (5), vedľa niekoľko zlomkov misy (6).

Opis nálezov:

2 - päť zlomkov jednej, v priereze trojhrannej bronzovej tyčinky, sekundárne prepálenej; dĺ. 1,7cm, 2 cm, 2,1 cm a 2,8 cm;

3 - šesť zlomkov špirálovitého krúžka z hrubšieho bronzového drôtu, sekundárne prepálených, čiastočne stavených;

4 - zlomok špirálovej rúrky; dĺ. 0,7 cm.

Datovanie: BB2-BD.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 263, tab. XI: 12-14.

Hrob 143

Nálezové okolnosti: V hĺbke 22 cm urna - hrncovitá nádoba (1) so zvyškami nedohorených kostí a fragmentom bronzu (2), vedľa nej špirálovitá rúrka (3) a niekoľko zlomkov nádoby (4).

Opis nálezov:

2 - zlomok oblúkovitej spony z bronzového drôtu so zachycovačom, lučík nepravidelne hranatý, sekundárne prepálený; dĺ. 3,9 cm;

3 - špirálová rúrka z jemného bronzového drôtu; dĺ. 1 cm.

Datovanie: BD-HA.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 264, tab. XI: 11, 22.

Hrob 148

Nálezové okolnosti: Hrob východne od systematicky skúmaného pohrebiska, na pláne nezakreslený, obsahujúci urnu (1) so zvyškami nedohorených kostí a dvoma zlomkami bronzov (2).

Opis nálezov:

2 - dva zlomky jednej, v priereze trojhrannej bronzovej tyčinky (náramok?); dĺ. 1,1 a 1,5 cm.

Datovanie: BB2-BD.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 264, tab. XI: 23.

Hrob 150

Nálezové okolnosti: V hĺbke 45 cm urna - amforovitá váza (1) obsahujúca zvyšky nedohorených kostí, pôvodne prikrytá misou (2), na severe urny zlomky ďalšej nádoby (3), nad misou zlomok zlatého krúžka (4).

Opis nálezov:

4 - zlomok zlatého prsteňa z jemného trojitého(?) drôtu, sekundárne prepálený, deformovaný; pr. 1,8 x 1,9 cm, v. 6 mm.

Datovanie: BC/BD.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 265, tab. XIII: 5.

Hrob 157

Nálezové okolnosti: V hĺbke 30 cm poškodená urna - džbán (1) so zvyškami nedohorených kostí a niekoľkými fragmentmi bronzov (2-4).

Opis nálezov:

2 - dva zlomky bronzovej tyčinky kruhového prierezu, sekundárne prepálené, deformované; dĺ. 1,2 a 2,2 cm;

3 - zlomok náramku s prierezom v tvare písmena D, sekundárne prepálený, deformovaný; dĺ. 1,7 cm, pr. 0,6 cm;

4 - zliatok bronzu.

Datovanie: BB2.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1972, 266.

MEDOVARCE, poloha (okr. Krupina)

Hrob 2/1975 (U - dospelý vo veku juvenis-maturus)

Nálezové okolnosti: V hĺbke 40 cm amforovitá váza (1) s popolom, kosťami a zlomkami bronzovej ihlice (4), prikrytá misou (2). V spodnej časti hrobu roztrúsené črepy (3); hrob prikrytý plochým kameňom.

Opis nálezov:

4 - dva zlomky bronzovej ihlice okrúhleho prierezu, prepálené, hlavica nezachovaná; dĺ. 9,5 cm, hr. 0,2 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Bátora 1978, 242, 243, obr. 3: 2.

MIKUŠOVCE, poloha Nivky (okr. Ilava)

Mohyla 46

Nálezové okolnosti: Kamenná konštrukcia mohyly v tvare prstenca s priemerom asi 5 m. Uprostred prstenca dve popolnice. V hĺbke 51 cm popolnica 1 - dvojkónická nádoba (1) prikrytá plochým kameňom, obsahujúca nedohorené kosti, bronzovú ihlicu (8), náramok (9), fragmenty ďalších bronzových predmetov (10-12) a rádiolaritovú čepieľku (13). V hĺbke 49 cm popolnica 2 - amforovitá váza (2). V jej ústí hore dnom uložené dve amforky (5, 6) a črpák (7), pod ktorým bol rádiolaritový úštep (24). Popolnica obsahovala nedohorené kosti a početné bronzky (14-23). Pri jej západnom okraji bol hrniec (3) prikrývajúci malú nádobku (4).

Opis nálezov:

8 - bronzová ihlica s kruhovito ohnutou hlavicou; dĺ. 11,8 cm;

9 - malý bronzový náramok so zúženými koncami, zhotovený z tyčinky v priereze tvaru písmena D; pr. 3,8 x 4,1 cm;

10 - bronzový tordovaný krúžok nepravidelného tvaru; pr. 2,5 x 3,1 cm;

11 - bronzová tyčinka kruhového prierezu, jeden koniec roztepaný a zohnutý v pravom uhle; dĺ. po ohyb 4,2 cm;

12 - šesť fragmentov bronzových tyčínok kruhového a obdĺžnikového prierezu;

14 - bronzová ihlica s vysokou dvojkónickou hlavicou a zosilneným krčikom zdobeným špirálovitým ryhovaním, ihla v spodnej tretine takmer v pravom uhle zohnutá (typ Hradec, variant Mikušovce); dĺ. asi 38,5 cm;

15 - chránič hrotu ihlice s poloblúkovými krídelkami, jedno je poškodené, po stranách otvoru na vonkajšej strane dva malé výčnelky; zach. š. 3,1 cm;

16 - fragment menšieho poškodeného bronzového chrániča hrotu ihlice toho istého tvaru; zach. š. 2,4 cm;

17 - špirálová ružica z masívneho bronzového drôtu kruhového prierezu, pokrivená ohňom; pr. 2,2 x 2,6 cm;

18 - bronzový korálik tvaru sploštenej guľky; pr. 7 mm;

19 - dva fragmenty poškodeného krúžka špirálovite stočeného z masívneho bronzového drôtu, pravdepodobne prsteňa;

20 - špirálová rúrka z tenkého bronzového drôtu; dĺ. 1 cm;

21 - šesť fragmentov špirálových rúrok z hrubšieho bronzového drôtu; max. dĺ. 1 cm;

22 - fragment špirálovej rúrky alebo korálik, poškodený ohňom;

23 - šesťnásť fragmentov bronzových tyčínok kruhového prierezu a tordovaných tyčínok.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Pivovarová 1965, 108, tab. V: 1-5, 8, 9, 13, 15.

Mohyla 60

Nálezové okolnosti: Mohyla nemala kamennú konštrukciu, okolo hrobu pravidelná kruhová plocha s priemerom asi 6 m. V jej strede dve popolnice - amforovité vázy. Prvá popolnica (1) v hĺbke 53 cm, prikrytá veľkým

plochým kameňom, obsahujúca nedohorené kosti, ihlicu (3) a odliatok ďalšej ihlice (4). Druhá popolnica (2) v hĺbke 51 cm, v jej ústí dva malé ploché kamene a vo vnútri nedohorené kosti a uhlíky.

Opis nálezov:

- 3 - bronzová ihlica s guľovitou hlavickou a zosilneným krčikom zdobeným rytím (typ Deinsdorf); dĺ. 13,5 cm;
- 4 - chybný odliatok ihlice toho istého typu; dĺ. 11,6 cm.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Pivovarová 1965, 109, tab. V: 16; VII: 17.

Mohyla 87

Nálezové okolnosti: Kamenná konštrukcia mohyly v tvare prstenca s priemerom asi 4,5 cm. Amforovitá váza (1) v hĺbke 63 cm približne v strede prstenca, prikrytá veľkým plochým kameňom, obsahujúca nedohorené kosti, fragmenty bronzových predmetov (5, 6) a malú nádobku (4). Hrnec (3) pri JV strane ústia amfory (1), obsahujúci nedohorené kosti, prikrytý šálkou (2).

Opis nálezov:

- 5 - fragment bronzového gombíka opatreného uškom, poškodený ohňom; zach. pr. 1,3 cm;
- 6 - niekoľko fragmentov špirálovej rúrky z plochého bronzového drôtu.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Pivovarová 1965, 109, tab. V: 19.

Mohyla 93

Nálezové okolnosti: Kamenná konštrukcia mohyly, odkrytá len čiastočne. Zachytená časť v tvare prstenca s priemerom približne 7 m. Asi v strede prstenca v hĺbke 55 cm dvojkónická nádoba (1) s nedohorenými kosťami, dvoma šálkami (2, 3) a ihlicou (4), prikrytá veľkým plochým kameňom. Pri popolnici rádiolaritové úštepky a škrabadlo (5). V hĺbke 40 cm, 1 m na juh od popolnice, hrot šípu (6) a fragment bronzového predmetu (7). V hĺbke 50 cm, 50 cm na sever od popolnice, úlomky dýky (8). Na vnútornej ploche prstenca fragmenty ďalších bronzových predmetov (9), rádiolaritové úštepky a nástroje (10). Črepy z viacerých nádob (11-21) na kamennej konštrukcii mohyly.

Opis nálezov:

- 4 - bronzová ihlica s dvojkónickou profilovanou hlavickou a vývalkovitým profilovaným krčikom; dĺ. 20,9 cm;
- 7 - fragment masívnejšieho bronzového predmetu so zaobleným okrajom; dĺ. 1,6 cm;
- 9 - fragment gombíka a tri amorfné kusky zliateho bronzu.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Pivovarová 1965, 109, tab. V: 12.

Mohyla 173

Nálezové okolnosti: Kamenná konštrukcia mohyly značne poškodená, pravdepodobne v tvare prstenca s priemerom asi 4 m. V centre prstenca dve popolnice. V hĺbke 30 cm črepy dvojkónickej nádoby (1), medzi nimi nedohorené kosti, nožík (5), hrot šípu (6) a čriepky dvoch malých nádobiek (3, 4). Pri západnom okraji popolnice rádiolaritové jadro (10). Severne od popolnice v hĺbke 51 cm dvojkónická nádoba (2) prikrytá veľkým plochým kameňom, obsahujúca nedohorené kosti, bronzový krúžok (7), fragmenty bronzových tyčíniek (8) a špirálovitých rúrok (9).

Opis nálezov:

- 7 - bronzový krúžok nepravidelného tvaru (fragment väčšieho predmetu?) z hrubšej tordovanej bronzovej tyčinky; pr. 1,5 x 1,9 cm;
- 8 - tri fragmenty špirálových rúrok z tenkého bronzového drôtu;
- 9 - šesť fragmentov bronzových tyčíniek kruhového prierezu s rôznou hrúbkou; tri fragmenty zliateho bronzu.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Pivovarová 1965, 111, tab. VI: 1.

Mohyla 174

Nálezové okolnosti: Kamenné obloženie mohyly odkryté len čiastočne, pravdepodobne v tvare prstenca s priemerom asi 8 m. V strede prstenca v hĺbke 32 cm hrniec (1). Pod ním pod tenkou vrstvou hliny dva veľké ploché kamene prikrywajúce amforovitú vázu (2) a dvojkónickú nádobu (3). Medzi popolnicami črepy dvoch šálok (4, 6), črepy amfory (5) na východ od popolníc, v hĺbke 56 cm. Prvá popolnica (2) v hĺbke 68 cm, obsahovala nedohorené kosti, bronzový korálik (8), fragmenty bronzových špirálovitých rúrok (9), špirálovej ružice (10), chráničov ihlíc (11) a bronzových tyčíniek, amorfné kusky bronzoviny (12) a bronzovú sponu (13). Druhá popolnica (3), v hĺbke 84 cm, obsahovala nedohorené kosti, články retiazky (14), ozdobné pliešky (15), nity (16), amorfné kusky bronzoviny (17), bronzové návlečky (20), bronzovú dýku (21) a kostené bočnice zubadiel (18, 19).

Opis nálezov:

- 8 - bronzový valcovitý korálik so širším otvorom; pr. 0,9 cm;
- 9 - trinásť fragmentov špirálových rúrok z tenšieho (11 kusov) a hrubšieho (2 kusy) bronzového drôtu; max. dĺ. 1,8 cm;
- 10 - fragmenty špirálovej ružice z bronzového drôtu kruhového prierezu;
- 11 - dva fragmenty z dvoch bronzových chráničov hrotov ihlíc;
- 12 - sedem fragmentov bronzových tyčínok kruhového prierezu rôznej hrúbky a tri amorfné fragmenty zliateho bronz;
- 13 - bronzová dvojdielna štítková spona s pomerne úzkym štítkom ukončeným menšími špirálovitými ružicami, v strede štítku motív presýpacích hodín, ihla má veslovitú hlavicu; dĺ. spony 16,4 cm, dĺ. štítku 11 cm, š. štítku 3 cm;
- 14 - dvadsaťpäť článkov (vrátane fragmentov) retiazky z bronzového drôtu prierezu v podobe písmena D, konce roztepané; priemerná dĺ. článkov asi 1,2 cm;
- 15 - šesťnásť ozdobných bronzových plieškov (vrátane fragmentov) z malých obdĺžnikov, ktorých dve protiľahlé strany sú ohnuté k sebe, po okrajoch zdobené dvoma plastickými rebrami; rozmery zach. exemplárov: v. 1,6-1,8 cm, najčastejšie 1,7 cm, š. 1-1,3 cm;
- 16 - dva bronzové nity z tyčinky kruhového prierezu, dlhší z nich je pokrivený; dĺ. 1,6 a 2,5 cm;
- 20 - tri bronzové polguľovité návlečky s rovnou tyčinkovitou priečkou vo funkcii záchytného uška; v. 1,4-1,6 cm, pr. 3,9-4,1 cm.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Pivovarová 1965, 111, 112, tab. VI: 4, 6-10, 12-14, 17.

MIKUŠOVCE, poloha Kopce (okr. Ilava)

Mohyla 4

Nálezové okolnosti: Kamenná konštrukcia mohyly tvaru prstenca s priemerom asi 6 m. Uprostred prstenca v hĺbke 32 cm dvojkónická nádoba (1). Vo vzdialenosti 55 cm na juh od nej v hĺbke 36 cm niekoľko črepov z tej istej nádoby a ihlica (2).

Opis nálezov:

- 2 - bronzová ihlica s vysokou dvojkónickou hlavicom a mierne zosilneným krčikom zdobeným nevýraznou rytou špirálou, ihla poprehýbaná a poškodená (typ Veľká Lehota); zach. dĺ. 19,5 cm; pravdepodobne z tej istej ihlice je zohnutý fragment bronzovej tyčinky; dĺ. 5,5 cm.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Pivovarová 1965, 112, tab. V: 12.

NOVÁKY (okr. Prievidza)

Hrob 1/1888

Nálezové okolnosti: Popelnica (1) obsahujúca nádobku (2) s bronzovými platničkami (3).

Opis nálezov:

- 3 - zopár bronzových platničiek, bližšie neopísaných.

Datovanie: BD-HA.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Rakovszky 1888, 328.

Hrob 1/1889

Nálezové okolnosti: Poškodená urna - amfora (1) obsahujúca zvyšky kremácie a bronzový krúžok (2).

Opis nálezov:

- 2 - bronzový krúžok bližšie neopísaný.

Datovanie: BD-HA.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Rakovszky 1889, 385.

Hrob 2/1889

Nálezové okolnosti: Urna - dvojkónická nádoba (1) obsahujúca tri ihlice (2-4), bronzový nožík (5), dva náramky (6, 7) a nádobku (8) so záveskom (9), korálikom (10) a prsteňom (11).

Opis nálezov:

- 2, 3 - dve bronzové ihlice s guľovitou hlavicom a zdureným krčikom; dĺ. 32 a 27 cm;

- 4 - bronzová ihlica s guľovitou hlavickou; dĺ. 15 cm;
- 6 - náramok z bronzových špirálových rúrok, na ktorých boli navlečené štyri bronzové gombíky;
- 7 - náramok podobný predchádzajúcemu, vyhotovený z dvojitého drôtu a desiatich gombíkov;
- 9 - okuliarovitý závesok;
- 10 - bronzový korálik;
- 11 - zlomok bronzového krúžka.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Rakovszky 1889, 386 n., obr. 6-8; 10-12; 14; 15.

PARTIZÁNSKE-Šimonovany, poloha Tehelňa (okr. Partizánske)

Hrob 1/1950

Nálezové okolnosti: Skrinkový hrob s vencovou kamennou ohradou v hĺbke 150 cm. V hrobe popolnica - hrniec (1) obsahujúci zvyšky nedohorených kostičiek a nádobku (2) a štyri ďalšie kusy drobnej keramiky (3-6). V hline mimo nádob väčšie množstvo nedohorených kostičiek premiešaných s popolom a uhlíkmi, medzi nimi 2 bronzové ihlice (7, 8), bronzový závesok (9), nákrčník zo 6 bronzových špiráliek a 3 sklenených korálikov (10) a bronzový hrot šípu (11).

Opis nálezov:

- 7 - bronzová ihlica s pečatidlovou hlavickou, zdobená rytými vodorovnými kružnicami na spodku hlavice a na hrdle; dĺ. 16 cm, hr. 0,4 cm, pr. hlavice 1,6 cm;
- 8 - bronzová ihlica s okrúhlou, plocho stlačenou hlavickou, pod ňou jemne a husto ryté kružnice; dĺ. 15 cm, hr. 0,3-0,4 cm, pr. hlavice 1 cm;
- 9 - bronzový závesok z tenkého drôtu, na jednom konci stočený do kruhovej ružice s priemerom 1,4 cm, druhý koniec porušený;
- 10 - šesť bronzových špirálových rúrok z tenkého drôtu, dlhých až 1 cm, tvorilo nákrčník spolu s tromi sklenými okrúhlymi korálikmi s dierkou s priemerom 0,5 cm, sú priesvitné, modratej farby.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Porubský 1958, 84, 85, tab. I: 2, 4-11.

Hrob 12/1950

Nálezové okolnosti: Hrob umiestnený uprostred kamenného venca s priemerom 1,5 m. Urna - dvojkónická nádoba (1) prikrytá kameňom, obsahujúca zvyšky nedohorených kostí, uhlíkov, popola, menšiu nádobku (2), bronzovú ihlicu (3), 12 bronzových plieškov (4) a bronzový drôt (5) umiestnený vo vydutine popolnice.

Opis nálezov:

- 3 - fragment bronzovej ihlice z dolnej časti, bez hlavice;
- 4 - dvanásť kusov tenkých bronzových plieškov, slúžiacich ako ozdobné gombíky, z jednej strany vypuklé, na druhej majú zahrotené záchytky;
- 5 - bronzový drôt; dĺ. 36 cm, hr. 0,3 cm.

Datovanie: HA-HB.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Porubský 1958, 87, tab. III: 3.

Hrob 14/1950

Nálezové okolnosti: Kamenná mohyla, uprostred nej v hĺbke 1,45 m popolnica - dvojkónická nádoba (1) so zvyškami nedohorených kostí, vedľa nej fragmenty z viacerých nádob (2), drobnejšie amorfné kusy bronzoviny (3) a hlavica bronzovej ihlice (4).

Opis nálezov:

- 4 - hlavica bronzovej ihlice čiaškovitého tvaru, na krčiku profilovaná a zdobená rytými vodorovnými krúžkami; pr. 1,3 cm.

Datovanie: HA-HB.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Porubský 1958, 87.

Hrobový celok 15/1950

Nálezové okolnosti: Osem nádob uprostred kruhovej kamennej ohrady. Z nich jedna, popolnica - dvojkónická nádoba (1) prikrytá misou (2), obsahovala nedohorené kosti, dve nádoby (7, 8) a dve bronzové ihlice (9, 10). Ostatné štyri nádoby (3-6) vedľa popolnice.

Opis nálezov:

- 9 - bronzová ihlica s čiaškovitou hlavickou, na krčiku tri vývalky s lomením; dĺ. 20,7 cm, pr. hlavice 2 cm;
- 10 - bronzová ihlica s kyjovitou hlavickou; dĺ. 16 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Porubský 1958, 87, 88, tab. II: 4, 9.

Hrob 17/1950

Nálezové okolnosti: Hrob s kamenným vencom v hĺbke 1,4 m. Popolnica - amfora (1) s nedohorenými kosťami a sklenými korálkami (3). V hrobe bola aj misa (2).

Opis nálezov:

3 - sklené krúžkové korálky modrastej a zelenastej farby, ohňom čiastočne roztavené, takže tvoria beztvárny konglomerát.

Datovanie: HA-HB.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Porubský 1958, 88.

Hrob 20/1950

Nálezové okolnosti: Kamenný kruh celý vyplnený vápencovými kusmi tak, že kamene uprostred boli hlbšie a hrob bol umiestnený na nich v hĺbke 0,3 m (od umelo zníženého povrchu). Popolnica - vázovitá nádoba (1) so zvyškami kostí, popola, uhlíkov, bronzovou ihlicou (2) a fragmentom náramku (3). Vedľa hrobu bronzová špirálka (4) a bronzový krúžok (5).

Opis nálezov:

2 - bronzová ihlica so zosilnenou slabo profilovanou kužeľovito zakončenou hlavicou (malou cylindrickou hlavicou), ryté závitý striedajúce sa s cikcakovito lámanou rytou ozdobou na hrdle; dĺ. 19,7 cm;

3 - fragment náramku z bronzovej tyčinky;

4 - krátka bronzová špirála z tenkého drôtu;

5 - krúžok z tenkého bronzového drôtu s voľnými koncami.

Datovanie: HA-HB.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Porubský 1958, 89, tab. IV: 2, 4.

Hrob 21/1950

Nálezové okolnosti: Hrob uprostred kamenného venca v hĺbke 1,25 m. Popolnica - dvojkónická nádoba (1) obsahujúca zvyšky nedohorených kostí, misku (2), bronzovú ihlicu (3) a hrot šípu (4).

Opis nálezov:

3 - bronzová ihlica s pečatidlovou hlavicou, po jej okraji sú dva vodorovné ryté žliabky (typ Vyšný Kubín); dĺ. ihlice 14,5 cm, pr. hlavice 1,3 cm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Porubský 1958, 89, tab. IV: 6.

Hrob 24/ 1950

Nálezové okolnosti: Hrob bez kamennej ohrady v hĺbke 0,5 m. Popolnica - amforka (1) so zvyškami nedohorených kostí a bronzovou špirálou (2). Vedľa popolnice miska (3) a šálka (4).

Opis nálezov:

2 - bronzová špirála z tenkého drôtu.

Datovanie: HA-HB.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Porubský 1958, 90.

Hrob 26/1950

Nálezové okolnosti: Hrob umiestnený na vonkajšom okraji vencovej kamennej ohrady v hĺbke 0,5 m. Popolnica - amfora (1) prikrytá misou (2), obsahujúca nedohorené zvyšky kostí a bronzovú ihlicu (3).

Opis nálezov:

3 - bronzová ihlica s hlavicou zvinutou do očka; dĺ. 10,5 cm.

Datovanie: HA-HB.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Porubský 1958, 90, tab. V: 1.

Hrob 3/1949

Nálezové okolnosti: Materiál z hrobu zachránený r. 1949 architektom Fackenburgom. Presnejšie nálezové okolnosti neznáme. Popolnica (1), tri nádoby (2-4) a bronzové milodary (5-8).

Opis nálezov:

5 - okuliarovitý závesok z drôtu stočeného do kruhu; pr. 2,5 cm;

6 - bronzová ihlica s profilovanou hlavicou; dĺ. 18 cm;

- 7 - bronzová ihlica s dvojkónickou hlavickou s rytými vodorovnými kružnicami, hrot ulomený (typ Banka);
8 - dva gombíky z bronzového pliešku, v profile polkruhovitý tvar a dolu uško.

Datovanie: HA-HB.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Porubský 1958, 90, tab. V: 3-16.

Hrob 1/1958

Nálezové okolnosti: V hĺbke 135 cm pod kamennou mohylkou s priemerom cca 2 m črepy popolnice - amfory (1), medzi nimi nedohorené kosti. Okolo popolnice črepy ďalších deviatich nádob (2-9). Na črepy misy (3) a črpáka (4) uložené dve ihlice (10, 11), fragment ďalšej ihlice (12), nožík (13) a tri prstene (14-16). Zo zberu v hrobe sú črepy ďalších siedmich nádob (17-23) a niekoľko atypických črepov (24). Medzi kameňmi mohylky črepy piatich nádob (25-29), v jej zásype črepy ďalších piatich nádob (30-34), fragment bronzového predmetu (35) a bronzový zliatok (36).

Opis nálezov:

- 10 - bronzová ihlica s guľovitou, mierne sploštenou hlavickou zdobenou vodorovným vrúbkovaním (s profilovanou hlavickou); dĺ. 12,5 cm, pr. hlavice 1,3 cm (inv. č. 3190);
11 - bronzová ihlica s hlavickou roztepanou a zvinutou do očka, ihla oblúkovito prehnutá; dĺ. 8,6 cm (inv. č. 3193);
12 - prehnuté torzo bronzovej ihlice; dĺ. 13,4 cm (inv. č. 3191);
14 - bronzový špirálovite stočený prsteň z dvojitého drôtu, konce tordovite spletené; pr. 1,9 cm (inv. č. 3195);
15 - bronzový prsteň toho istého typu; pr. 1,7 cm (inv. č. 3194);
16 - poškodený bronzový prsteň toho istého typu ako 14 a 15; pr. 1,6 cm (inv. č. 3196);
35 - fragment sekundárne prepálenej a oblúkovito prehnutej bronzovej tyčinky trojuholníkového prierezu; dĺ. 2,4 cm (inv. č. 3249).

Datovanie: HA/HB.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Benkovská-Pivovarová 1975, 35, 36, obr. 5: 6-10, 12.

Hrob 1/ 1985

Nálezové okolnosti: Hrob, čiastočne poškodený, v hĺbke 100-120 cm. Základ hrobu tvorila dvojkónická nádoba (1) obsahujúca hore dnom obrátený malý hrniec (2), v ňom zvyšky kostí a malá bronzová puklička (3). Hrniec prekrytý šálkou (4). Vo vnútri popolnice, vedľa hrnca (2) a miniatúrnej nádoby (5), dva bronzové koráliky (6, 7), dve drobné bronzové špirálky (8, 9), pravdepodobne súčasť toho istého náhrdelníka, jemný špirálový prsteň z tordovaného drôtu (10), zlomky bronzových plieškov (11), dve veľké ihlice (12, 13). V ústí nádoby hrniec (14) obsahujúci zvyšky kostí, na nich menšia ihlička (15), prekrytý amforou (16).

Opis nálezov:

- 3 - bronzová kruhová puklička, na okraji dva protiľahlé otvory; pr. pukličky 1,8 cm, hr. plechu 0,1 cm;
6 - bronzový korálik valcovitého tvaru; dĺ. 1 cm, pr. 1 cm, pr. otvoru 0,5 cm;
7 - bronzový korálik valcovitého tvaru, poškodený žiarom; dĺ. 1 cm, pr. 1 cm, pr. otvoru 0,5 cm;
8 - bronzová drôtená špirálová rúrka; dĺ. 1,7 cm, pr. 0,5 cm;
9 - bronzová drôtená špirálová rúrka; dĺ. 1,2 cm, pr. 0,4 cm;
10 - bronzový prsteň z tordovaného drôtu stočeného do troch závitov; pr. prsteňa 1,7 cm, pr. drôtu 0,3 cm;
11 - tri malé zlomky bronzového plechu; hr. 0,1 cm;
12 - fragment bronzovej ihlice s guľovitou hlavičkou a zhrubnutým krčikom, hlavička je mierne zahrotená, krčik je zdobený rytou závitnicou, hrot je odlomený; zach. dĺ. 21 cm, pr. 0,5 cm;
13 - bronzová ihlica s guľovitou hlavičkou a zhrubnutým krčikom zdobeným rytou závitnicou; dĺ. 37 cm, pr. 0,5 cm;
15 - fragment bronzovej ihlice s hlavickou zvinutou do očka, ihla kruhového prierezu, koniec ihly odlomený; zach. dĺ. 12 cm, š. hlavice 1,2 cm.

Datovanie: BD-HA1.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Kujovský 2002, 14, 15, obr. 1: 4-7; 2: 1, 2, 4.

SEDMEROVEC, poloha Niva (okr. Ilava)

Hrob 2

Nálezové okolnosti: Hrob rozrušený. Popolnica (1) údajne obložená kameňmi, obsahujúca zvyšky nedohorených kostí, ihlicu (5) a zlomky z ďalšej ihlice (6). Črepy ďalších troch nádob (2-4).

Opis nálezov:

- 5 - bronzová ihlica s dvojkónickou hlavickou, nezdobená; dĺ. 12,5 cm;
6 - tri zlomky bronzových ihlíc.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Považské múzeum v Žiline.

Literatúra: Huttyrová 1964, 247.

Hrob 3

Nálezové okolnosti: Hrob rozrušený, obsahujúci popolnicu (1) a bronzové predmety (2, 3).

Opis nálezov:

2 - tri bronzové špirálky (špirálové rúrky?), dve väčšie a jedna menšia;

3 - zlomok štvorhrannej bronzovej tyčinky s roztepaným koncom; dĺ. 6,6 cm.

Datovanie: HA-HB.

Uloženie nálezov: Považské múzeum v Žiline.

Literatúra: Huttyrová 1964, 251.

Hrob 15

Nálezové okolnosti: Popolnica - hrniec (1) obsahujúci zvyšky nedohorených kostí, nádobku (2), bronzové gombíky (5) a koráliky (6); črepy ďalších nádob (2-4).

Opis nálezov:

5 - dva bronzové oválne vypuklé gombíky s uškom na spodnej strane; pr. 1,2 x 1,5 cm a 1,3 x 1,4 cm;

6 - päť okrúhlych bronzových korálikov; pr. cca 0,3 cm.

Datovanie: HA-HB.

Uloženie nálezov: Považské múzeum v Žiline.

Literatúra: Huttyrová 1964, 257.

SKALSKÁ NOVÁ VES (okr. Trenčín)

Hrob 1

Nálezové okolnosti: Popolnica - dvojkónická nádoba (1) prikrytá kamennou doskou, obsahujúca prepálené kostičky, malú misku (2), bronzovú sponu (3), tri bronzové ihlice (4a-4c) a sedem bronzových korálikov (5).

Opis nálezov:

3 - poškodená dvojdielna bronzová spona spindlersfeldského typu, skladajúca sa z liatej ihly ukončenej plochou veslovitou hlavicu so šikmo skrojeným okrajom, sponu tvorí plechová štítová doštička pretiahnutého šošovkovitého tvaru, ktorá na oboch koncoch prechádza do drôtu s kruhovým prierezom, stočeným do malej plochej špirálovej ružice; zach. dĺ. 20 cm, š. štítu 4,2 cm;

4 a - bronzová ihlica s profilovanou hlavitou, ihla kosákovito ohnutá; dĺ. 16 cm;

4 b - bronzová ihlica, chýba hlavička a hrot, pomerne dlhá, na zosilnenom kĺčku po obvode zdobená rytými vodorovnými čiarami, pravdepodobne mala guľovitú alebo dvojkónickú hlavicu; zach. dĺ. 24 cm;

4 c - časť kosákovito ohnutej ihly; dĺ. 10,5 cm;

5 - sedem bronzových liatych valcovitých korálikov; pr. približne 0,7 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Archeologické oddelenie SNM v Bratislave.

Literatúra: Pichlerová 1966, 340, 341.

SKLABINSKÝ PODZÁMOK (okr. Martin)

Hrob 1/I

Nálezové okolnosti: V strede mohyly v hĺbke asi 65 plochý kameň, na ňom niekoľko črepov vázy (1), kosti a popol. Asi 30 cm severne od kameňa v hĺbke približne 75 cm váza (2), šálka (3) a črepy džbánka (4). Vo váze (2) bronzová ihlica (5) a prsteň (6).

Opis nálezov:

5 - bronzová ihlica s pečatidlovou hlavitou; dĺ. 13,5 cm, pr. hlavice 1,8 cm, hr. hlavice 0,5 cm;

6 - prsteň z bronzového drôtu, skladajúci sa zo siedmich špirál kruhového prierezu; pr. prsteňa 2,4 cm, š. vinutia 1,8 cm, pr. špirály 0,2 - 0,3 cm.

Datovanie: BD-HA1.

Uloženie nálezov: Malé Vozokany.

Literatúra: Horňák 2005, 203, tab. I: 8, 9.

Hrob 3/I

Nálezové okolnosti: Hrob v tesnej blízkosti prstenca mohyly západným smerom, v hĺbke 120 cm. V hrobe šálka (1) obsahujúca popol, prepálené kosti a malý bronzový korálik (2). Vedľa hrobu hlavica ihlice (3).

Opis nálezov:

2 - malý bronzový korálik; pr. 0,7 cm, hr. 0,5 cm;

3 - hlavica z pečatidlovej ihlice; pr. 1,7 cm.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Malé Vozokany.

Literatúra: Horňák 2005, 204, tab. I: 6.

Hrob 4/II

Nálezové okolnosti: Hrob v južnej časti kamenného zoskupenia mohyly. Obsahoval torzo hrnca (1) a dva zlomky bronzov (2).

Opis nálezov:

2 - dva zlomky bronzového prsteňa kruhového prierezu; dl. 2 cm, pr. 0,2 cm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Malé Vozokany.

Literatúra: Horňák 2005, 204, tab. II: 8.

Hrob 5/II

Nálezové okolnosti: Hrob v severozápadnej časti mohyly. V amfore (1) popol, prepálené kosti a päť sklených korálikov (2).

Opis nálezov:

2 - päť sklených priesvitných korálikov tyrkysovomodrej farby; pr. 0,4 cm, hr. 0,2 cm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Malé Vozokany.

Literatúra: Horňák 2005, 204, tab. II: 14.

Hrob 6/II

Nálezové okolnosti: Hrob vo východnej časti zoskupenia kameňov. V šálke (1), prikrytej črepmi misky (2), boli kosti, popol a 19 bronzových zlomkov ihlíc (3). V blízkosti šálky (1) črepy nádoby (4) a hrnca (5), medzi nimi bronzový prsteň (6).

Opis nálezov:

3 - devätnásť bronzových zlomkov ihlíc; dl. 0,5-3,5 cm, pr. 0,3-0,4 cm;

6 - bronzový prsteň skladajúci sa z dvoch špirál kruhového prierezu; pr. prsteňa 1,4 cm, š. vinutia 0,5 cm, pr. špirály 0,2-0,3 cm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Malé Vozokany.

Literatúra: Horňák 2005, 204, tab. II: 3, 5, 6.

Hrob 9/III

Nálezové okolnosti: Pod príkrovným kameňom dve šálky (1, 2). V prvej šálke (1) prepálené kosti a zlomok bronzovej ihlice (3), šálka (1) bola prikrytá druhou šálkou (2). Ďalšie nálezy: torzo ďalšej šálky (4), črepy hrnca (5) a nádoba (6).

Opis nálezov:

3 - zlomok bronzovej ihlice; dl. 3,8 cm, pr. 0,3 cm.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Malé Vozokany.

Literatúra: Horňák 2005, 205, tab. II: 11.

Hrob 11/V

Nálezové okolnosti: V strede kamenného venca váza (1) obsahujúca prepálené kosti, popol a zlomok bronzovej ihlice (4). V hrobe tiež črepy amfory (2) a hrnca (3).

Opis nálezov:

4 - zlomok bronzovej ihlice kruhového prierezu; dl. 2,5 cm, pr. ihlice 0,3-0,4 cm.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Malé Vozokany.

Literatúra: Horňák 2005, 206, tab. III: 7.

Hrob 12/V

Nálezové okolnosti: Hrob v blízkosti vonkajšej strany prstenca, vo vzdialenosti 25 cm, v hĺbke 125 cm. Prepálené kostičky a uhličky v šálke (1), amforke (2) a malej miske (3). V miske (3) tiež zlomok bronzovej ihlice (4).

Opis nálezov:

4 - zlomok bronzovej ihlice kruhového prierezu; dl. 1,4 cm, pr. 0,4 cm.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Malé Vozokany.

Literatúra: Horňák 2005, 206, tab. III: 8.

Hrob 14

Nálezové okolnosti: Hrob na západnom brehu koryta regulovaného potoka, v hĺbke 110 cm, poškodený zemnými prácami. Črepy misky (1) s uhlíkmi, vedľa nich torzo hrnca (2) a hrnček (3). Medzi nádobami ležali črepy ďalšieho hrnca (4) a bronzový prsteň (5). V hrobe ešte viaceré nezachované nádoby.

Opis nálezov:

5 - bronzový prsteň skladajúci sa z dvoch špirál kruhového prierezu; pr. prsteňa 2,5 cm, š. vinutia 0,4 cm, pr. špirály 0,2-0,3 cm.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Malé Vozokany.

Literatúra: Horňák 2005, 206, tab. III: 6.

ŠVÁBOVCE, poloha Vápenica (okr. Poprad)

Hrob 1/1956

Nálezové okolnosti: Žiarový hrob bez kamennej konštrukcie, poškodený. Črepy šálky (1), fajansový korálik (2) a tri pazúrikové úštepy (3).

Opis nálezov:

2 - fajansový korálik valcovitého tvaru; v. 0,5 cm, pr. 0,8 cm, pr. otvoru 0,2 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum v Poprade.

Literatúra: Miroššayová 1976, 156, obr. 2: 7.

Hrob 3/1965

Nálezové okolnosti: Hrob v hĺbke 15-30 cm, bez kamennej konštrukcie. Popolnica - hrniec (1), ihlica (2) a bronzový krúžok (3).

Opis nálezov:

2 - fragment bronzovej ihlice s hlavicou zvinutou do očka, druhotne vyhotovená z hranatej bronzovej tyčinky; dĺ. 10 cm, pr. 0,4 cm;

3 - bronzový krúžok z tenkého drôtu trojuholníkového prierezu, konce mierne prekryté; pr. 1,5 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Podtatranské múzeum v Poprade.

Literatúra: Miroššayová 1976, 158, obr. 2: 1-3.

TRENČIANSKA TEPLÁ (okr. Trenčín)

Hrob 1/1936

Nálezové okolnosti: Popolnica - dvojkónická nádoba (1), britva (2), ihlica (3), fragment plechu (4), fragment chrániča hrotu ihlice (5) a fragmenty špirálovitých rúrok (6).

Opis nálezov:

3 - bronzová ihlica s profilovanou hlavicou, spodná časť ihly odlomená; zach. dĺ. 8,5 cm;

4 - fragment tenkého nezdobeného bronzového plechu;

5 - bližšie neopísané;

6 - bližšie neopísané.

Datovanie: BD.

Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum v Trenčíne.

Literatúra: Pivovarová 1966, 339, 340, obr. 4: 1.

TRENČIANSKA TURNÁ (okr. Trenčín)

Hrob 1

Nálezové okolnosti: Žiarový hrob objavený robotníkmi v hĺbke približne 1 m, obsahujúci črepy dvoch nádob. V popolnici (1) popol a kalcinované kosti, tri nože (2) a tri fragmenty bronzových krúžkov (3), druhá nádoba (4) obsahovala poréznú hmotu, snáď potravu zosnulého.

Opis nálezov:

3 - tri fragmenty bronzových krúžkov okrúhleho a hranateho prierezu.

Datovanie: BD-HA1.

Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum v Trenčíne.

Literatúra: Nešporová 2004, 94.

TRENČIANSKE TEPLICE, poloha Kút (okr. Trenčín)

Hrob 39

Nálezové okolnosti: Hrob pod SV okrajom približne polkruhovitého zoskupenia kameňov. V hĺbke 79 cm hrniec (1) prikrytý misou (2), na jej dne nedohorené kosti a medzi nimi britva (5). Kosti prekryté črpákom (3). Vo zvyšnej časti popolnice (1) boli črepy ďalšej nádoby (8), šálky (4), ihlica (6) a dva fragmenty bronzovej tyčinky (7).

Opis nálezov:

6 - bronzová ihlica s hlavicou zvinutou do očka; dĺ. 9,8 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Pivovarová 1966, 340, 341, obr. 5: 1.

Mohyla 32

Nálezové okolnosti: Kamenná konštrukcia prstenca tvaru nepravidelného prstenca s priemerom 7 m. Približne v strede prstenca v hĺbke 59 cm amforovitá váza (1) s nepatrným množstvom nedohorených kostí. Črepy z viacerých nádob (9-15) pri okraji prstenca a na kamennom prstenci (30, 35). V zásype v strede mohyly - črepy (23), fragment bronzovej tyčinky (28) a rádiolaritové jadierko (31). Žiarovisko vo vzdialenosti 40 cm na západ od popolnice, na ploche asi 100 x 160 cm. Vrstva popola s uhlíkmi, nedohorené kosti a úlomky prepálených bronzových predmetov (32-34). V žiarovisku uložené nádoby (9, 10); 100 cm južne od popolnice dvojkónická nádoba (2) obsahujúca nedohorené kosti, bronzovú ihlicu (3) a črepy viacerých nádob (4-8). Pod dnom popolnice kotľovitá jamka hlboká 15 cm a vyplnená zvyškami hranice.

Opis nálezov:

3 - bronzová ihlica s hlavicou roztepanou a zvinutou do očka; dĺ. 13,3 cm;

28 - fragment hrubej bronzovej tyčinky kruhového prierezu, pravdepodobne náramku; dĺ. 2,8 cm, hr. 0,8 cm;

32 - tri bronzové guľaté koráliky; jeden vyšší, dva sploštené; pr. 0,2 x 1,0 cm (dva) a 0,1 x 0,8 cm;

33 - bronzový prsteň z plochého drôtu, konce preložené; pr. 1,8 x 1,9 cm;

34 - fragmenty hrubšej bronzovej tyčinky, bronzového drôtu a amorfné kúsky zliateho bronzu (9 ks).

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Pivovarová 1965, 113, 114, tab. V: 18.

Mohyla 45

Nálezové okolnosti: Kamenná konštrukcia mohyly odkrytá len čiastočne, pravdepodobne v tvare prstenca s priemerom 7-8 m. Asi v strede dve poškodené popolnice. V hĺbke 53 cm dvojkónická nádoba (1) obsahujúca nedohorené kosti, bronzový hrot šípu (3) a fragmenty sklenených korálikov (4). V hĺbke 49 cm bezucha amfora (2) s menším množstvom nedohorených kostí. Medzi črepmi popolníc črepy ďalších dvoch nádob (5, 6).

Opis nálezov:

4 - sedem fragmentov sklenených korálikov belaso-zelenej farby, poškodených.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Pivovarová 1965, 115, 116, tab. V: 21.

Mohyla 61

Nálezové okolnosti: Kamenná konštrukcia mohyly odkrytá len čiastočne, pravdepodobne v tvare prstenca s priemerom približne 4 m. Uprostred prstenca v hĺbke 90 cm dvojkónická nádoba (1) prikrytá veľkým plochým kameňom, obsahujúca nedohorené kosti a úlomky bronzového krúžka (3). Amforka (2) vo vzdialenosti 70 cm na západ od popolnice, v hĺbke 52 cm. Črepy viacerých nádob (4-15) na kamennom prstenci, pod ním aj v jeho blízkosti.

Opis nálezov:

3 - tri fragmenty malého bronzového drôteného krúžka.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Pivovarová 1965, 118.

TRENČIANSKE TEPLICE, poloha Pod Pleškami (okr. Trenčín)

Hrob 12

Nálezové okolnosti: Hrob pod zoskupením črepov z mohyly 11, približne v jeho strede. Hrniec (1) v hĺbke 63 cm, obsahujúci nedohorené kosti, bronzový prsteň (3), rozetku (4), špirálovitú rúrku (5) a úlomky bronzového drôtu (6). Pri južnej strane popolnice amforka (2).

Opis nálezov:

3 - bronzový prsteň z drôtu kruhového prierezu; pr. 2,3 x 2,6 cm;

- 4 - rozetka z bronzového drôtu kruhového prierezu; pr. 1,6 cm;
- 5 - špirálová rúrka z masívnejšieho bronzového drôtu; dl. 1,3 cm;
- 6 - fragmenty bronzového drôtu kruhového prierezu.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Pivovarová 1965, 113.

VARÍN, Pri hrádke (okr. Žilina)

Hrob 1/1963

Nálezové okolnosti: Hrob obsahujúci popolnicu - amforovitú vázu (1) a ihlicu (2).

Opis nálezov:

- 2 - bronzová ihlica s vretenovitou hlavicou; stratená.

Datovanie: BC/BD.

Uloženie nálezov: Považské múzeum v Žiline.

Literatúra: Moravčík 1991, 35.

VEĽKÁ LEHOTA/LEHOTA POD VTÁČNIKOM (okr. Prievidza)

Mohyla 1/1888

Nálezové okolnosti: Urna (1) obsahujúca popol, kostičky, bronzové koráliky (2) a malú nádobku (3), v ktorej sa nachádzala obsidiánová čepeľ (4) a malé kamenné nástroje (5).

Opis nálezov:

- 2 - malé bronzové koráliky, bližšie neopísané.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Rakovszky 1888, 328.

Mohyla 2/1888

Nálezové okolnosti: Dve urny - dvojkónické nádoby (1, 2) stojace na veľkom plochom kameni a prikryté plochým kameňom, obsahujúce bronzové platničky (3), bronzový krúžok (4), špirálové rúrky (5) a ihlicu (6).

Opis nálezov:

- 3 - veľa malých bronzových platničiek;
- 4 - zlomky bronzového krúžka;
- 5 - zlomky špirálových rúrok;
- 6 - bronzová ihlica s dvojkónickou hlavicou a zdureným krčikom (typ Veľká Lehota).

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Rakovszky 1888, 328, obr. 4, 9.

Mohyla I/1889

Nálezové okolnosti: Voľne na dne rozsypané veľké množstvo zvyškov kremácie, medzi nimi bronzová ihlica (1) a sklenené koráliky (2). Vedľa urny (3) obsahujúca bronzový prsteň (4), dýku (5) a tri kamenné úštepy (6).

Opis nálezov:

- 1 - bronzová ihlica s dvojkónickou hlavicou a zdureným krčikom (typ Veľká Lehota);
- 2 - osemnásť sklenených korálikov modrej farby;
- 3 - fragment bronzového špirálovitého prsteňa.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Rakovszky 1889, 388 n., obr. 22-24.

VYŠNÝ KUBÍN, poloha Pod Skalkou (okr. Dolný Kubín)

Hrob 6

Nálezové okolnosti: Hrob, porušený oráním, obsahoval popolnicu - vázu (1) s nedohorenými kosťami a zlomkom bronzovej ihlice (6) a ďalšie štyri nádoby (2-5).

Opis nálezov:

- 6 - bližšie neopísaný zlomok bronzovej ihlice.

Datovanie: HB.

Uloženie nálezov: Oravské múzeum v Oravskom Podzámku.

Literatúra: Čaplovič 1957b, 340.

Hrob 15

Nálezové okolnosti: Takmer zničené dve nádoby (1, 2) s obsahom popola a spálených kostí, medzi nimi bronzový závesok (3). Ďalšie dve nádoby (4-5) taktiež obsahujúce zvyšky kostí, črep (6).

Opis nálezov:

3 - plochý obdĺžnikový bronzový závesok; dĺ. 2,1 cm, š. 0,8 cm.

Datovanie: HB.

Uloženie nálezov: Oravské múzeum v Oravskom Podzámku.

Literatúra: Čaplovič 1957b, 342.

ZEMIANSKE KOSTOLANY, poloha Kňazská (okr. Prievidza)

Mohyla 1

Nálezové okolnosti: Mohyla s priemerom 300 cm, obsahujúca črepy nádob (1-13) a fragmenty bronzových ihlíc (14, 15).

Opis nálezov:

14 - fragment bronzovej ihlice, hlavička nezachovaná; zach. dĺ. 18,5 cm;

15 - fragment neúplnej ihlice(?), oblúkovite ohnutá; zach. dĺ. 4,2 cm.

Datovanie: HB.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (keramika); súkromná zbierka J. Žiaka (bronzy).

Literatúra: Katkinová 2001, 396-398.

ZEMIANSKE KOSTOLANY, poloha R. k. Kostol Narodenia Panny Márie (okr. Prievidza)

Hrob 1

Nálezové okolnosti: V sonde I/95 sa objavili črepy nádob (1-8) a zlomok bronzovej ihlice (9). Podľa keramického materiálu ide pravdepodobne o hrobový celok.

Opis nálezov:

9 - fragment bronzovej ihlice, hlavička a hrot nezachované, krčik zdobený rytou špirálou prerušovanou cikcakovitým motívom, telo hlavice kruhového prierezu; zach. dĺ. 7,8 cm, pr. ihlice 0,4 cm (prír. č. 2/95).

Datovanie: HB.

Uloženie nálezov: Pamiatkový ústav - Krajské stredisko Nitra.

Literatúra: Katkinová 2001, 398, 399, tab. III: 2.

ZLATÉ MORAVCE, časť Kňazice (okr. Zlaté Moravce)

Mohylka III

Nálezové okolnosti: V kamennej mohylke umiestnené tri urny - amfory, okolo nich viaceré nádoby. V dvoch urnách okrem zvyškov kremácie tiež fragmenty špirálových rúrok (1).

Opis nálezov:

1 - fragmenty špirálových rúrok z bronzového drôtika.

Datovanie: koniec HA-HB.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Kujovský 1981, 150.

Hrob 20/V

Nálezové okolnosti: Hrob v centre mohylky, porušený, obsahujúci viacero nádob. Zvyšky kremácie v piatich nádobách, z toho v jednej aj fragmenty bronzových krúžkov (1) a ihlica (2), prekryté šálkou.

Opis nálezov:

1 - bližšie neopísané;

2 - malá bronzová ihlica s hlavicou stočenou do jednostrannej ružice.

Datovanie: koniec HA-HB.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Kujovský 1981, 151.

Hrob 22

Nálezové okolnosti: Jamkový hrob obsahujúci zvyšky kremácie a bronzový krúžok (1), prikrytý veľkým kameňom.

Opis nálezov:

1 - bližšie neopísaný.

Datovanie: koniec HA-HB.

Uloženie náleзов: ?

Literatúra: Kujovský 1981, 151.

Hrob 44

Nálezové okolnosti: Jamkový hrob v hĺbke 70 cm, obsahujúci zvyšky nedohorených kostí, popol a fragment ihlice (1), prikrýté črepom misky.

Opis náleзов:

1 - fragment malej bronzovej ihlice s dvojkónickou hlavickou.

Datovanie: HA-HB.

Uloženie náleзов: ?

Literatúra: Kujovský 1982, 169.

Hrob 50b

Nálezové okolnosti: Jamkový hrob označený skupinkou kameňov, nachádzajúci sa 10-15 cm pod hrobom 50. V jamke zvyšky nedohorených kostí a na nich bronzový krúžok (1); v blízkosti črepy roztlačených nádob.

Opis náleзов:

1 - bližšie neopísaný.

Datovanie: HA-HB.

Uloženie náleзов: ?

Literatúra: Kujovský 1982, 169.

ZVOLEN, poloha Balkán (okr. Zvolen)

Hrob 7

Nálezové okolnosti: Hrob v hĺbke 0,6 m. Popolnica - vázička (1) pravdepodobne v jamke, obsahujúca nedopálené kosti a bronzovú tyčinku (2).

Opis náleзов:

2 - zlomok bronzovej tyčinky, pravdepodobne koniec ihlice; zach. dĺ. 4,3 cm.

Datovanie: HA2.

Uloženie náleзов: Vlastivedné múzeum v Banskej Bystrici.

Literatúra: Balaša 1964, 22.

Hrob 9

Nálezové okolnosti: Hrob v hĺbke 0,7 m, na vrchu označený plochým kameňom. Popolnica - vázička (1) obsahujúca nedohorené kosti a zlomok bronzovej ihly (2). Mimo popolnice nedohorené kosti, hrubostenný črep (3), črep misky (4) a atypické črepy (5).

Opis náleзов:

2 - do špirály ohnutá spodná časť bronzovej ihly; dĺ. 13 cm.

Datovanie: HB.

Uloženie náleзов: Vlastivedné múzeum v Banskej Bystrici.

Literatúra: Balaša 1964, 23.

Hrob 10

Nálezové okolnosti: Hrob pod mohylou s priemerom 650 cm, v hĺbke 0,8 m. V strede skrinkový hrob, uprostred ktorého urna - váza (1) obsahujúca nedohorené kosti a zlomok bronzovej tyčinky (2). V okolí hrobu črepy (3), kusy mazanice (4), väčšia nespálená kosť a uhlíky.

Opis náleзов:

2 - zlomok ohnutej bronzovej tyčinky okrúhleho prierezu s jedným výčnelkom, azda torzo náramku; dĺ. 2,6 cm.

Datovanie: BD-HA1.

Uloženie náleзов: Vlastivedné múzeum v Banskej Bystrici.

Literatúra: Balaša 1964, 23.

Hrob 12

Nálezové okolnosti: Hrob v hĺbke 0,5 m. Popolnica - hrniec (1) s obsahom nedohorených kostí a bronzovou ihlicou (2), pravdepodobne prikrýty miskou (3).

Opis náleзов:

2 - tenká bronzová ihlica bez hlavičky; dĺ. 7,5 cm.

Datovanie: HA2.

Uloženie náleзов: Vlastivedné múzeum v Banskej Bystrici.

Literatúra: Balaša 1964, 23.

Hrob 21

Nálezové okolnosti: V blízkosti zhluku kameňov urna - hrniec (1) obsahujúci nedohorené kosti a pozostatky nádoby (2), medzi kosťami bronzový drôt (3).

Opis nálezov:

3 - do slučky stočený bronzový drôt kruhového a kosoštvorcového prierezu.

Datovanie: BD-HB.

Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum v Banskej Bystrici.

Literatúra: Balaša 1964, 25.

Hrob 31

Nálezové okolnosti: Hrob v hĺbke 0,5 m. Popolnica - hrniec (1) s nedohorenými kosťami a kúskom bronzového drôtu (2), misa (3).

Opis nálezov:

2 - fragment zaobleného bronzového drôtu, azda z náramku.

Datovanie: BD-HB.

Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum v Banskej Bystrici.

Literatúra: Balaša 1964, 27.

Hrob 38

Nálezové okolnosti: Hrob v hĺbke 0,4 m obsahoval dvojkónickú vázičku (1), vedľa nej črepy misky (2), pod nimi nedohorené kosti a zlomok ihlice (3).

Opis nálezov:

3 - zlomok konca bronzovej ihlice; dĺ. 3,8 cm.

Datovanie: BD-HB.

Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum v Banskej Bystrici.

Literatúra: Balaša 1964, 28.

Hrob 46

Nálezové okolnosti: Hrob v hĺbke 0,5 m, medzi zhlukmi kameňov nádoba (1), v jej blízkosti črepy viacerých nádob (2), nedohorené kosti a torzo bronzovej ihlice (3).

Opis nálezov:

3 - torzo spodnej časti bronzovej ihlice; zach. dĺ. 6,5 cm.

Datovanie: HB.

Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum v Banskej Bystrici.

Literatúra: Balaša 1964, 29.

Hrob 48

Nálezové okolnosti: Hrob v hĺbke 0,4 m obsahoval črepy amforky (1), črepy inej nádoby (2), misku (3), nedohorené kosti a torzo ihlice (4).

Opis nálezov:

4 - torzo plochej hlavičky ihlice z bronzu(?); veľkosť 1,2 cm.

Datovanie: HB.

Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum v Banskej Bystrici.

Literatúra: Balaša 1964, 30.

Hrob 49

Nálezové okolnosti: Hrob v hĺbke 0,4 m prikrýty plochým kameňom. Popolnica - hrniec (1) s nedohorenými kosťami a zlomkami ihlice (3), prikrýty miskou (2).

Opis nálezov:

3 - tri zlomky konca bronzovej ihlice.

Datovanie: HA2.

Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum v Banskej Bystrici.

Literatúra: Balaša 1964, 30.

Hrob 56

Nálezové okolnosti: Hrob v hĺbke 0,4 m. Urna - hrniec (1) obsahujúci nedohorené kosti a ihlicu (3); vedľa črepy misky (2).

Opis nálezov:

3 - stočená bronzová ihlica s čiaškovitou hlavicou a zdureným křčikom zdobeným jedným menším a väčším vývalkom a ryhovaním; pr. hlavice 2,5 cm.

Datovanie: HA2.

Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum v Banskej Bystrici.

Literatúra: Balaša 1964, 31.

Hrob 66

Nálezové okolnosti: Hrob v hĺbke 0,44 m. Pri dvoch kameňoch popolnica - hrniec (1) obsahujúci nedohorené kosti a zlomky bronzovej ihlice (3), prikrytý miskou (2).

Opis nálezov:

3 - štyri zlomky bronzovej ihlice s plochou nízkou kužeľovitou hlavicou, bez zachovaného konca; pr. hlavice 1,5 cm, dĺ. torza 11,5 cm.

Datovanie: BD-HA1.

Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum v Banskej Bystrici.

Literatúra: Balaša 1964, 33.

Hrob 75

Nálezové okolnosti: Hrob v hĺbke 0,5 m. Vedľa kameňa misa (1), pod ňou črpák (2) s obsahom nespálených kostí a fragmentom bronzovej tyčinky (4); obe nádoby obrátené hore dnom. Vedľa črepy amfory (3).

Opis nálezov:

4 - kúsok zaoblenej bronzovej tyčinky (náramok?), kruhového prierezu; dĺ. 2,5 cm.

Datovanie: BD-HA1.

Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum v Banskej Bystrici.

Literatúra: Balaša 1964, 35.

Hrob 112

Nálezové okolnosti: Hrob v hĺbke 0,78 m. Hrniec (1), amforka (2), vedľa ktorej boli nedohorené kosti, medzi nimi zlomok bronzovej tyčinky (6). Ďalšie dve nádoby (3, 4) a črepy (5).

Opis nálezov:

6 - fragment ohnutej bronzovej tyčinky; dĺ. 2,5 cm.

Datovanie: HA2.

Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum v Banskej Bystrici.

Literatúra: Balaša 1964, 40, 41.

Hrob 117

Nálezové okolnosti: Hrob v hĺbke 0,65 m. Pod plochým kameňom popolnica - vázička (1) s nedohorenými kosťami, vedľa zlomky bronzovej tyčinky (2).

Opis nálezov:

2 - štyri kusky bronzovej tyčinky, azda ihlice; dĺ. 1 cm, 2,2 cm, 3,3 cm a 45 mm.

Datovanie: BD-HB.

Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum v Banskej Bystrici.

Literatúra: Balaša 1964, 41.

Hrob 123

Nálezové okolnosti: Hrob v hĺbke 0,5 m. Hrubostenné dno (1), na ňom nedohorené kosti prekryté črepami (2). Pri hrobe bronzová ihlica (3).

Opis nálezov:

3 - bronzová ihlica s drobnou hlavičkou, na krčiku zdobená dvoma jemnými vývalkami a cikcakovou ozdobou; dĺ. 13,5 cm.

Datovanie: HB.

Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum v Banskej Bystrici.

Literatúra: Balaša 1964, 43.

Hrob 135

Nálezové okolnosti: Hrob v hĺbke 0,3 m. Dno hrnca (1) s nedohorenými kosťami a zlomok bronzovej tyčinky (2).

Opis nálezov:

2 - zlomok bronzovej zaoblenej tyčinky, azda z náramku; dĺ. 4 cm.

Datovanie: BD-HB.

Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum v Banskej Bystrici.

Literatúra: Balaša 1964, 45.

Hrob 143

Nálezové okolnosti: Hrob v hĺbke 0,15 m. Vo váze (1) vázička (2) zakrytá torzom misy (3). Medzi nedohorenými kosťami fragmenty bronzového drôtu (4).

Opis nálezov:

4 - tri kusky jemného bronzového drôtu, snáď koniec jednej ihlice; dĺ. 5 cm, 2 cm a 6 cm.

Datovanie: koniec HB-zač. HC.

Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum v Banskej Bystrici.

Literatúra: Balaša 1964, 46.

Hrob 1/1999

Nálezové okolnosti: V hĺbke 60 cm popolnica - hrniec (1) obsahujúci nedohorené kosti a črepy ďalších troch nádob (2-4). Vedľa menšia amfora (5) s nedohorenými kosťami a zámerne stočenou bronzovou ihlicou (6).

Opis nálezov:

6 - bronzová ihlica s profilovanou hlavicom, tenkou ihlou, s vývalkom na lučíku, zámerne stočená; max. hr. ihly 0,26 cm.

Datovanie: HA2/HB.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Banskej Bystrici.

Literatúra: Mácelová 2000, 86, 87, obr. 49: 5.

ŽIAR NAD HRONOM, poloha Dlhé Diely (okr. Žiar nad Hronom)**Mohyla I/1982**

Nálezové okolnosti: Mohyla porušená. Popolnica - amfora (1) prekrytá misou (2), dva fragmenty prepáleného bronzového predmetu (3) a dve bronzové ihlice (4, 5).

Opis nálezov:

4 - bronzová ihlica s guľovitou hlavicom a zdureným krčikom;

5 - bližšie neopísaná.

Datovanie: koniec BD.

Uloženie nálezov: Mestské múzeum v Novej Bani.

Literatúra: Trgina 1983, 251, obr. 164: 7; 165: 6.

Mohyla II/1982

Nálezové okolnosti: Konštrukcia mohyly rozrušená. V popolnici - amfore (1) zlomky dvoch bronzových ihlíc (2, 3).

Opis nálezov:

2, 3 - bližšie neopísané.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Mestské múzeum v Novej Bani.

Literatúra: Trgina 1983, 251.

Mohyla III/1982

Nálezové okolnosti: Mohyla rozrušená orbou. Dve urny - amfory (1, 2) prekryté misami (3, 4). V jednej z nich bronzová ihlica (5) a zvyšky nedohorených kostí.

Opis nálezov:

5 - bližšie neopísané.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Mestské múzeum v Novej Bani.

Literatúra: Trgina 1983, 251, obr. 165: 5.

Mohyla IV/1982

Nálezové okolnosti: Mohyla zničená. Popolnica - amfora (1) obsahujúca zvyšky kremácie, bronzovú ihlicu (2), fragmenty spony (3) a prepálený bronzový predmet (4).

Opis nálezov:

2 - ihlica bližšie neopísaná;

3 - fragmenty dvojdielnej štítovej spony.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Mestské múzeum v Novej Bani.

Literatúra: Trgina 1983, 251, obr. 165: 4.

Hrob 30/VI/1984

Nálezové okolnosti: Hrob takmer v strede mohyly. Urna - amfora (1) prekrytá veľkým riečnym kameňom, obsahujúca bronzový kosák (2), štyri ihlice (3-6), bronzový prsteň (7), niekoľko hrotov šípu (8) a sklený korálik (9).

Opis nálezov:

3, 4 - dve veľké bronzové ihlice s guľovitou hlavicom a so zdureným, špirálovite zdobeným krčikom;

5 - menšia bronzová ihlica s pečatidlovou hlavicom;

6 - menšia bronzová ihlica s profilovanou hlavicom;

7 - bronzový prsteň zo špirálovite stočeného drôtu;

9 - prepálený sklený korálik.

Datovanie: BD-HA.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Trgina 1986, 230, obr. 99: 1, 2, 4, 5.

Hrob 39/1984

Nálezové okolnosti: Popolnica (1) prekrytá misou (2), šálka (3) a bronzové koráliky (4).

Opis nálezov:

4 - bližšie neopísané.

Datovanie: BD-HA.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Trgina 1985, 240.

Hrob 45/1984

Nálezové okolnosti: Popolnica - dvojkónická nádoba (1) prekrytá misou (2), ďalšie dve nádoby (3, 4), bronzové koráliky (5) a úlomky sklovitého predmetu (6).

Opis nálezov:

5 - bližšie neopísané;

6 - drobné úlomky prepáleného sklovitého predmetu zelenomodrej farby.

Datovanie: BD-HA.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Trgina 1985, 240.

Hrob 62/IX/1985

Nálezové okolnosti: Hrob približne v strede mohyly. Urna - amfora (1) prikrytá miskou (2), obsahujúca zvyšky kremácie a fragment ihlice (3).

Opis nálezov:

3 - fragment bronzovej ihlice s guľovitou hlavicou a so zdureným, špirálovite zdobeným krčikom.

Datovanie: BD-HA.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Trgina 1986, 229, obr. 99: 3.

Hrob 63/IX/1985

Nálezové okolnosti: Hrob takmer v strede mohyly. Popolnica - amfora (1) prikrytá miskou (2), obsahujúca zvyšky kremácie a prsteň (3).

Opis nálezov:

3 - žiarom deformovaný bronzový pásikový prsteň.

Datovanie: BD-HA.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Trgina 1986, 229.

ŽILINA, poloha Evanjelický kostol (okr. Žilina)

Hrob 1/1935

Nálezové okolnosti: Žiarový hrob nájdený staviteľom kostola, obsahujúci bronzovú ihlicu (1).

Opis nálezov:

1 - bronzová ihlica s klincovitou hlavicou a diskovitým uzlíkom na krčiku, smerom nadol zúžená, ihla kruhového prierezu; dĺ. 12,5 cm, pr. 0,2-0,4 cm; pr. hlavice 1,3 cm.

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Považské múzeum v Žiline.

Literatúra: Moravčík 1980, 176, obr. 89: 4.

KATALÓG VYBRANÝCH DEPOTOV

Obdobne ako v katalógu hrobov, aj v katalógu hromadných nálezov sme uvádzali len tie depoty, ktoré obsahovali nejaké šperky alebo súčasti odevu.

Podrobnejšie sme opisovali tiež len šperky a súčasti odevu vyskytujúce sa v depote, ostatné nálezy sme len vymenovali spolu s uvedením nálezových okolností (ak sú známe).

BANKA, poloha Tehelňa (okr. Piešťany)

Nálezové okolnosti: V roku 1902 sa pri ťažbe hliny v miestnej tehelni narazilo na depot obsahujúci dve nekompletné zachované hlinené nádoby a 12 bronzových predmetov: spona (1), tri ihlice (2-4), bronzový kruh (5), náramok (6) s dvoma prsteňmi (7, 8), viackrát ohnutý plechový pás, faléra, fragment noža a sekera.

Opis nálezov:

- 1 - poškodená ružicová spona, koncová ružica zo štvorhranného a postranné ružice z okrúhleho drôtu (variant A3); dĺ. 23,7 cm;
- 2 - bronzová ihlica s cylindrickou hlavicou zdobenou vrubmi (typ Banka); dĺ. 16,5 cm;
- 3 - bronzová ihlica s hlavicou zvinutou do očka; dĺ. 14,5 cm;
- 4 - bronzová ihlica s hlavicou zvinutou do očka; dĺ. 27 cm;
- 5 - uzavretý bronzový kruh z tyčinky hranatého prierezu; pr. 5,3 cm;
- 6 - otvorený tyčinkový náramok zdobený zväzkami rýh; pr. 7,8 cm;
- 7 - špirálovitý krúžok s 9 vinutiami, ukončený malou špirálkou; pr. 2,5 cm;
- 8 - špirálovitý krúžok s 10 vinutiami, na jednom konci ukončený špirálovou ružicou; pr. 2,5 cm.

Datovanie: HB.

Uloženie nálezov: Balneologické múzeum v Piešťanoch.

Literatúra: Novotná 1970, 88, 89.

BEŠEŇOVÁ, (okr. Ružomberok)

Nálezové okolnosti: Depot údajne uložený v hlinenej nádobe, obsahujúci dve sekery s tuľajkou, hrot kopije, nôž, tri kosáky, tri ihlice (1-3) údajne spolu zviazané drôtom, prsteň (4), miniatúrnu sekerku, ďalšiu ihlicu (5), zlomok drôtu, špirálovú ružicu (6) a predmet neznámeho účelu.

Opis nálezov:

- 1 - ihlica s dvojkónickou hlavicou a zdureným krčikom, hrot ihlice ulomený, na krčiku ihlice navinutý kúsok drôtu, dĺ. 352 mm (inv. č. 24.900);
- 2 - ihlica s dvojkónickou hlavicou; dĺ. 163 mm (inv. č. 24.901);
- 3 - ihlica s pečatidlovou hlavicou, na krčiku dve zdureniny (typ Vyšný Kubín); dĺ. 187 mm (inv. č. 24.902);
- 4 - špirálovitý prsteň z piatich závitov; pr. 20-21 mm (inv. č. 24.904);
- 5 - ihlica s kyjovitou hlavicou zdobenou vodorovnými a cikcakovitými ryhami (inv. č. 24.908);
- 6 - špirálová ružica so zahnutým kúskom drôtu, pravdepodobne okuliarovitý závesok.

Datovanie: BD-HA.

Uloženie nálezov: Liptovské múzeum v Ružomberku.

Literatúra: Kürti 1930, 182-187, Novotná 1970, 89, 90.

BOBROVČEK (okr. Liptovský Mikuláš)

Nálezové okolnosti: Okolnosti nálezu nejasné. Pravdepodobne ide len o časť depotu; dva meče, hrot kopije, dve spony (1, 2) a tri špirálové ružice (3, 4).

Opis nálezov:

- 1 - dve poškodené ružicové spony (variant A3); dĺ. 34,6 cm (inv. č. II 10.421);
- 2 - poškodená ružicová spona (variant A3), dĺ. 28,6 cm (inv. č. II 10.422);
- 3 - tri špirálové ružice, nepatriace k žiadnej sponke, z masívnejšieho drôtu štvorhranného prierezu; pr. 4,8 a 5,3 cm (inv. č. II 10.422);
- 4 - špirálová ružica, nepatriaca k žiadnej sponke, z masívnejšieho drôtu okrúhleho prierezu, pr. 4,1 cm (inv. č. II 10.420).

Datovanie: HA1-HB1.

Uloženie nálezov: Museum für Vor- und Frühgeschichte, Berlin.

Literatúra: Heimann 1997, 148; Novotná 1970, 90.

BOBROVEC („Komjatná“, okr. Liptovský Mikuláš)

Nálezové okolnosti: Depot objavený v roku 1864, obsahujúci 36 väčšinou poškodených predmetov: tri meče, šesť sekier, desať kosákov, dva kryty náboja, dve závlačky v tvare vtáčika, dva fragmenty bronzových mís so zachovaným okrajom, štyri zlomky náramenice (1), sponu (2) a tri plechové pásy (3).

Opis nálezov:

- 1 - štyri väčšie zlomky plechovej špirálovej náramnice s pozdĺžnym rebrom v strede;
- 2 - ružicová spona s ôsmimi ružicami po stranách, z ktorých jedna chýba, a s jednou veľkou ukončujúcou ružicou (variant A3); dĺ. 38,7 cm;
- 3 - tri kusy plechových pásov, z každého vybieha malá drôtená ružica, pozdĺž okrajov a v strede zdobené perličkami.

Datovanie: HA1-HB1.

Uloženie nálezov: Magyar Nemzeti Múzeum v Budapešti.

Literatúra: Novotná 1970, 100, 101, tab. XXVIII-XXX.

BREZNO (okr. Brezno)

Nálezové okolnosti: V roku 1882 v jaskyni objavené dve bronzové šálky a šesťnásť náramkov (1).

Opis nálezov:

- 1 - šesťnásť bronzových masívnych otvorených tyčinkových náramkov s odseknutými koncami, zdobených rytou výzdobou; vonkajší pr. približne 9-11 cm.

Datovanie: HB.

Uloženie nálezov: Magyar Nemzeti Múzeum v Budapešti, Slovenské národné múzeum v Bratislave.

Literatúra: Budinský-Krička 1948, 44, 45; Novotná 1970, 91.

DOMANIŽA (okr. Považská Bystrica)

Nálezové okolnosti: Depot objavený náhodne pri jesenných poľných prácach v roku 1902, obsahujúci deväť bronzových predmetov: štyri spony (1-4), dve ozdoby (5), sekeru s tuľajkou a dva kosáky.

Opis nálezov:

- 1, 2 - dve približne rovnaké ružicové spony, zdobené po štyroch ružiciach na každej strane (variant A3); rozmery: 19,5 a 21 cm;
- 3 - ružicová spona rovnakej konštrukcie ako predchádzajúce, avšak podstatne väčšia (variant A3); dĺ. 34,3 cm;
- 4 - dvojdielna spona spindlersfeldského typu (typ Křenůvky-Domaniža); dĺ. 22,6 cm;
- 5 - dve okuliarovité ozdoby z bronzového drôtu, ružice sú od seba oddelené krátkou špirálovitou rúrkou.

Datovanie: HB.

Uloženie nálezov: Magyar Nemzeti Múzeum v Budapešti.

Literatúra: Novotná 1970, 93.

DVOREC (okr. Turčianske Teplice)

Nálezové okolnosti: V roku 1860 objavených 38 ihlíc (1).

Opis nálezov:

- 1 - ?

Datovanie: ?

Uloženie nálezov: 10 ks v Magyar Nemzeti Múzeu v Budapešti.

Literatúra: Novotná 1970, 94.

HORNÁ ŠTUBŇA (okr. Turčianske Teplice)

Nálezové okolnosti: Pri výstavbe železničnej trate sa natrafilo na bronzový depot obsahujúci 9 (resp. 10?) predmetov: dva náramky (1, 2), ružicu (3), tri hroty kopije, dve bojové sekery a predmet neznámeho významu (gombík helmy?).

Opis nálezov:

- 1 - masívny otvorený náramok zdobený zvislými a šikmými pásmi rýh;
- 2 - masívny otvorený náramok bez výzdoby;
- 3 - drôtená ružica vyklenutá, vybiehajúca do malej špirály (typ Pucov).

Datovanie: -

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Novotná 1970, 96.

HRADEC - CÍGEL (okr. Prievidza)

Nálezové okolnosti: Hromadný nález pozostávajúci z ôsmich dlhých ihlíc (1), troch kratších (2), zlomkov ihlice (3) a pravdepodobne ďalších troch ihlíc (4).

Opis nálezov:

- 1 - osem dlhých ihlíc s guľovitou hlavou a zdureným krčikom (typ Malá Vieska);
- 2 - tri ihlice s dvojkonickou hlavou zvlášť nasadenou na ihlu a s mierne zdureným krčikom (typ Hradec);
- 3 - zlomky ihlice;

4 - tri ihlice s dvojkonickou hlavicou, podobné predošlým (typ Hradec).

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (predtým Vlastivedné múzeum v Bojniciach).

Literatúra: Novotná 1980, 108 n., tab. 29: 635-642; 34: 687-689; 35: 691-693.

CHOCHOLNÁ - VELČICE (okr. Trenčín)

Nálezové okolnosti: Severozápadne od obce, pri ceste smerom na vrch Kykula, sa našla časť depotu, pôvodne uložená v hĺbke asi 1 m. V jeho obsahu boli nefunkčné bronzové predmety: náramenica (1), náramok (2), miniatúrny bronzový mlat (3) a krátka bronzová tyčinka, pravdepodobne z ramena miniatúrneho mlatu (4).

Opis nálezov:

- 1 - trubicová špirálová náramenica zo sedemnástich závitov, pôvodne ukončená ružicami, zámerne odlomenými, závitov z úzkeho plechového pásika s výrazným stredovým rebierkom v strede;
- 2 - bronzový zdeformovaný náramok kruhového prierezu, ukončený terčovými špirálovými ružicami zo siedmich závitov; pr. ružíc 44 mm.

Datovanie: BD-HA.

Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum v Trenčíne.

Literatúra: Nešporová 2004, 96-98, obr. 6, 7.

IVANOVCE, poloha Skala (okr. Trenčín)

Nálezové okolnosti: Na východnom okraji náleziska v sektore C rezu II boli v hĺbke 60-80 cm objavené dve bronzové šálky vložené do seba, tvoriace schránku pre 2 väčšie (1, 2) a dve menšie okuliarovité spony (3, 4).

Opis nálezov:

- 1, 2 - dve jednodielne okuliarovité spony so špirálovými ružicami, ktoré majú 9 a 10 vinutí; dl. 11,5 a 11,4 cm; pr. ružice 5,8 a 5,6 cm.
- 3, 4 - dve jednodielne okuliarovité spony, špirálové ružice jednej s 9 a 10 vinutiami, druhej s 8 a 9 vinutiami; dl. 7,1 a 7 cm.

Datovanie: BD-HA1.

Uloženie nálezov: Archeologický ústav SAV v Nitre.

Literatúra: Veliačik/Němejcová-Pavůková 1987, 56 n., obr. 6: 3-6.

KRÁLOVA LEHOTA (okr. Liptovský Mikuláš)

Nálezové okolnosti: Údajne depot pozostávajúci z meča a náplecného kruhu (1).

Opis nálezov:

- 1 - šalgotarjanský kruh, v strede špirálového terča trňový disk.

Datovanie: BD.

Uloženie nálezu: ?

Literatúra: Novotná 1970, 102.

LIPTOVSKÁ MARA (okr. Liptovský Mikuláš)

Nálezové okolnosti: Depot objavený pri kopaní základov domu v hĺbke asi 20 cm, zložený z 366 bronzových pukličiek (1), štyroch prsteňov (2, 3), ozdoby (4), zlomku bronzovej nádoby a niekoľkých črepov hlinenej nádoby.

Opis nálezov:

- 1 - vypuklé bronzové pukličky (366 kusov); pr. 2-11 cm;
- 2 - tri špirálovité prstene;
- 3 - zlomok prsteňa;
- 4 - ozdoba.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Liptovské múzeum v Ružomberku.

Literatúra: Houdek 1927, 117.

LIPTOVSKÉ SLIAČE, časť Vyšný Sliach (okr. Ružomberok)

Nálezové okolnosti: Dňa 30. apríla 1928 vykopal robotníci v bani na travertín, zvanej Do skália, neďaleko minerálneho prameňa Čertovica, spráchnivené kosti a bronzové predmety: 2 diadémy (1), nákrčník (2), náramenicu (3), závesky (4, 5) a gombík (6), ako aj jeden zub a niekoľko črepov. Hrob bol údajne prikrytý dvoma ploskými kameňmi. Pravdepodobne však ide skôr o depot.

Opis nálezov:

- 1 - dva drôtené diadémy so štyrmi postrannými ružicami (inv. č. 19.990, 19.991);
- 2 - bronzový nákrčník z tenkej tyčinky kosoštvorcového prierezu, v strede kruhu zmena smeru otáčania, konce zlomené (tzv. wendelring); hr. 4 mm (inv. č. 19.988);

- 3 - bronzová náramenica z 15 závitov plechového pásu na vnútornej strane plochého a na vonkajšej strane poloblúkového, poškodená a robotníkmi roztiahnutá; súčasná dĺ. 25 cm, š. pásu 4-8 mm (inv. č. 19.988);
4 - okuliarovitý závesok; hr. drôtu 3 mm, š. závesku 127 mm, v. 77 mm, pr. špirály 57 mm (inv. č. 19.989);
5 - menší okuliarovitý závesok; hr. drôtu 2 mm, š. závesku 89 mm, v. 45 mm, pr. špirály 43 mm (inv. č. 20.049);
6 - bronzový plochý gombík s uškom; pr. 47 mm (inv. č. 19.992).

Datovanie: HB1.

Uloženie nálezov: Liptovské múzeum v Ružomberku.

Literatúra: Kürti 1929, 33-35.

LIPTOVSKÝ JÁN (okr. Liptovský Mikuláš)

Nálezové okolnosti: Neuvedené.

Opis nálezov:

- 1 - tri prstene;
- 2 - malá ľudská figúrka z bronzu.

Datovanie: -

Uloženie nálezov: Magyar Nemzeti Múzeum v Budapešti.

Literatúra: Novotná 1970, 103

LUBIETOVÁ (okr. Banská Bystrica)

Nálezové okolnosti: Pri zemných prácach v štrkovitej pôde v hĺbke približne 1,5 m sa objavilo 12 poškodených dvojramenných gombíkov (Doppelarmknäufe), sekera, závesok (1), dva zlomky ihlice (2), náramok (3) a zlomky ďalších predmetov.

Opis nálezov:

- 1 - lievikovitý závesok;
- 2 - dve ihly ihlice;
- 3 - náramok.

Datovanie: BD-HA1.

Uloženie nálezov: ?

Literatúra: Novotná 1970, 103.

MALÁ VIESKA (dnes Turčianske Teplice; okr. Turčianske Teplice)

Nálezové okolnosti: V roku 1925 na močaristej lúke objavených desať ihlíc (1) uložených tesne pri sebe v hĺbke 1 m pod povrchom.

Opis nálezov:

- 1 - desať dlhých bronzových ihlíc s guľovitou hlavicou a zdureným krčikom.

Datovanie: BD.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine (8 ks), Slovenské národné múzeum v Bratislave (2 ks).

Literatúra: Budaváry 1937, 21 n.; Eisner 1933, 80 n., tab. XXXVII: 10.

MARTIN? (okr. Martin)

Nálezové okolnosti: V lete 2003 našiel majiteľ pozemku pri kopaní septiku súbor bronzových predmetov uložených v „akejsi skrinke“ z bližšie neurčeného materiálu.

Opis nálezov:

- 1 - bronzová ihlica s klinovitou hlavicou, krčik zdobený viacnásobnou horizontálnou rytou líniou; pr. hlavice 23 mm, zach. dĺ. ihlice 119 mm (obr. 111: 1);
- 2 - otvorený bronzový náramok s nepravidelným prierezom v tvare písmena D, na jednom konci čiastočne zachovaná rytá výzdoba; pr. 70 x 82 mm, hr. 7 mm (obr. 111: 3);
- 3 - bronzová jednodielna štítová spona, zachovaná približne polovica štítiku a časti slučky, štítok zdobený rytou výzdobou; max. š. štítiku 14 mm, zach. dĺ. štítiku 32 mm, hr. štítiku 1,5 mm (obr. 111: 2).

Datovanie: HA2.

Uloženie nálezov: Súkromná zbierka.

Literatúra: Vangľová/Zajacová 2007, 195, 196, obr. 111: 1-3.

MARTIN - PRIEKOPA, poloha Hradisko (okr. Martin)

Nálezové okolnosti: Hromadný nález piatich ihlíc, prvá ihlica (1) objavená v roku 1967, zvyšné štyri v roku 1973 (2-5).

Opis nálezov:

- 1 - ihlica s guľovitou, mierne kónickou hlavicou a zdureným, priečne vrúbkovaným krčikom (typ Malá Vieska);
- 2 - ihlica s veľkou, mierne zahrotenu guľovitou hlavicou zdobenou rytou výzdobou a zdureným, priečne

- vrúbkovaným krčikom (typ Malá Vieska); dĺ. 67,8 cm;
 3 - ihlica s guľovitou, mierne kónickou hlavickou a zdureným krčikom, hlavica a krčik zdobené ryhami (typ Malá Vieska); dĺ. 67 cm;
 4 - ihlica s guľovitou, mierne zahrotenou hlavickou zdobenou ryhami a zdureným, priečne ryhovaným krčikom (typ Malá Vieska); dĺ. 59,5 cm;
 5 - ihlica s dvojkónickou nezdobenou hlavickou a zdureným, vodorovne ryhovaným krčikom (typ Hradec); dĺ. 30,5 cm.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: L. Hamza, Martin-Priekopa (1 ks), Slovenské národné múzeum v Martine (4 ks).

Literatúra: Demeterová 1977, 452, obr. 1: 1, 3, 4, 6; Novotná 1970, 107 n.

MEDVEDZIE (dnes Tvrdosín; okr. Tvrdosín)

Nálezové okolnosti: V roku 1845 vykopal robotníci pri kopaní štrku na rozhraní chotárov Medvedzie a Krásna Hôrka sponu (1), diadém (2) a dve ružice (3, 4).

Opis nálezov:

- 1 - ružicová spona zakončená veľkou ružicou a so štyrmi menšími ružicami po stranách, v strede päť článkov so štylizáciou vtákov stojacich v rade, pod nimi listovité závesy zavesené po troch kusoch (spolu 15 kusov) na retiazkových ohnivkách (typ B); dĺ. 34 cm;
- 2 - bronzový drôtený diadém so štyrmi postrannými ružicami a dvomi perlami oproti zapínacej slučke; podľa M. Kubínyiho tu mali byť objavené dva diadémy;
- 3, 4 - dve kupolovité špirálové ružice, zakončené malou špirálkou (typ Pucov).

Datovanie: HB1.

Uloženie nálezov: Magyar Nemzeti Múzeum v Budapešti.

Literatúra: Čaplovič 1959b, 70, 71.

NECPALY (okr. Martin)

Nálezové okolnosti: Nálezové okolnosti nejasné. Hromadný nález: dva náramky (1, 2) a tri kúsky rúrky (3).

Opis nálezov:

- 1 - náramok z tyčinky kosoštvorcového prierezu;
- 2 - tordovaný náramok;
- 3 - tri zlaté rúrky.

Datovanie: ?

Uloženie nálezov: Magyar Nemzeti Múzeum v Budapešti?

Literatúra: Novotná 1970, 107.

NITRIANSKA BLATNICA, poloha Koží chrbát (okr. Topoľčany)

Nálezové okolnosti: Hromadný nález bronzov objavili v roku 1999 lesní robotníci v lesnom poraste pod koreňmi vyvráteného duba; jednotlivé bronzové boli poukladané cez seba na malej ploche: deväť nákrčníkov (1, 2), dva kosáky, dve sekery a tri náramky (3, 4).

Opis nálezov:

- 1 - osem otvorených nákrčníkov rôznej veľkosti, s nepravým tordovaním a so stočenými očkami na koncoch;
- 2 - otvorený nákrčník s nepravým tordovaním a so zašpicatými koncami;
- 3 - dva tyčinkové špirálovité náramky s geometrickou rytou výzdobou;
- 4 - plechový špirálovitý náramok bez výzdoby.

Datovanie: HB.

Uloženie nálezov: Súkromná zbierka.

Literatúra: Ožd'áni 2006, 156, obr. 84: 1-4.

NIŽNÁ, poloha Lazy (okr. Tvrdosín)

Nálezové okolnosti: Na jar roku 1937 vyoral Jozef Žufa-Kunčo z Nižnej bronzové predmety uložené v hlinenom hrnci: dve kopije, prsteň (1), osem ružíc (2), šesť zlomkov špirálových rúrok (3), 19 kusov bronzových zlomkov (z nich jeden miniatúrna sekerka), tri zlomky kincov, osem korálikov (4), tri náramky (5-7), päť prsteňov (8-12), špirálová ružica (13), miniatúrna sekerka a osemnásť bronzových korálikov (14).

Opis nálezov:

- 1 - špirálovitý prsteň z drôtu oválneho prierezu, konce ukončené špirálovou ružicou; dĺ. 8,8 cm;
- 2 - osem kusov špirálových ružíc patriacich k prsteňom podobným ako predošlý;
- 3 - šesť fragmentov špirálových rúrok;
- 4 - osem bronzových korálikov valcového tvaru a rôznej veľkosti;
- 5 - tordovaný nespájaný náramok so zoslabenými, vedľa seba pretiahnutými koncami dookola zdobenými ryhami; jedna strana náramku má tordované hrany prihladené užívaním; pr. 92 x 93 mm, max. hr. 9,5 mm;
- 6 - tyčinkový náramok z okrúhleho bronzového stočeného do kruhu, zoslabené konce zvierajú proti sebe

milimetrovú medzeru, vonkajšia strana je úplne hladká, vnútorná má drsnú, neporušenú patinu; pr. 74 x 70 mm, hr. 7,5 mm;

7 - malý náramok z tyčkového bronz, čiastočne poprehýbaný, konce zoslabené, pretiahnuté vedľa seba, vnútorná strana je plošne upravená alebo nosením vyhladená; pr. 48 mm, hr. 5 mm;

8 - bronzový prsteň z troch závitov, s koncami stočenými do vypuklých špirál, zo štvorhranného drôtu so zoslabenými koncami, vo vnútri prsteňa sú zrezané hrany, z vonkajšej strany sú drobné vrúbky ako výzdoba, jednotlivé ružice majú po osem závitov; dl. prsteňa s ružicami 110 mm, pr. prsteňa 22 mm, pr. ružíc 42-44 mm, max. hr. drôtu 4 mm;

9 - prsteň z okrúhleho drôtu, pôvodne tri závit s dvoma plošnými ružicami, zachovaná len jedna s vylomeným stredom; pr. 22 mm, pr. špirály 22 mm, hr. drôtu 2 mm;

10 - fragment prsteňa s tromi závitmi z okrúhleho bronzového drôtu; pr. 23 mm, hr. drôtu 2 mm;

11 - pásový prsteň s tromi vinutiami, stopy po obnosení; pr. 24 mm, š. vinutia 17 mm, š. pásika 4 mm;

12 - fragment pásovitého prsteňa, zachované dve vinutia, s pozdĺžnym rebrom; pr. 24 mm, š. vinutia 17 mm, š. pásika 8,5 mm;

13 - špirálová ružica, na jednu stranu badateľne vydatá, pôvodne súčasť podobného prsteňa ako predošlý, stopy vrúbkovej výzdoby; pr. 34 mm, hr. drôtu 2 mm;

14 - osemnásť bronzových korálikov súdkovitého tvaru; hr. 11-12 mm, dl. 9-15 mm.

Datovanie: BD-HA.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine, Oravské múzeum v Oravskom Podzámku.

Literatúra: Čaplovič 1957a, 775, 776; Kavuljak 1940, 76-78; Novotná 1970, 108, 109, tab. XVII.

NOLČOVO (okr. Martin)

Nálezové okolnosti: Hromadný nález údajne 36 bronzových ihlíc (1); nálezové okolnosti nepresné.

Opis nálezov:

1 - dlhé bronzové ihlice (36 kusov) s guľovitou hlavickou a zdureným krčikom (typ Malá Vieska).

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Magyar Nemzeti Múzeum v Budapešti (4 ks), Naturhistorisches Museum vo Viedni (2 ks), súkromná zbierka (1 ks), uloženie ostatných ihlíc neznáme.

Literatúra: Eisner 1933, 80; Novotná 1980, 107 n., tab. 26: 613, 615.

NOVÁ LEHOTA (okr. Prievidza)

Nálezové okolnosti: Počas prác v kameňolome nájdený depot 11 ihlíc (1).

Opis nálezov:

1 - jedenásť bronzových ihlíc s guľovitou alebo mierne dvojkónickou hlavickou a zdureným krčikom (typ Malá Vieska); dl. 56-82 cm.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Magyar Nemzeti Múzeum v Budapešti.

Literatúra: Eisner 1933, 81; Novotná 1980, 108, tab. 27: 627; 29: 635-642; 33: 663-666.

OČOVÁ (okr. Zvolen)

Nálezové okolnosti: Hromadný nález bronzových predmetov: spona (1), dva závesky (2, 3) a jeden zlomok podobného závesku (4), dva zlomky špirálových ružíc (5, 6), náramok (7), tri krúžky (8-10) a pravdepodobne tiež nákrčník (11). Nálezové okolnosti neznáme.

Opis nálezov:

1 - jednodielna okuliarovitá spona v strede s osmičkovitou slučkou; dl. 11,3 cm, pr. ružíc 5,4 a 5,7 cm;

2 - okuliarovitý závesok; dl. 9,6 cm; pr. ružíc 4 cm;

3 - väčší okuliarovitý závesok, sekundárne čiastočne deformovaný; dl. 12,8 cm, pr. ružíc 5,3 a 5,2 cm;

4 - zlomok okuliarovitého závesku s dvanástimi závitmi; pr. 4,9 cm;

5 - špirálová ružica s deviatimi závitmi; pr. 2,9 cm;

6 - zlomky špirálovej ružice so štyrmi závitmi; pr. 3,3 cm;

7 - masívny náramok hranatého prierezu, konce zúžené a cez seba preložené; pr. 4,2 cm;

8, 9 - dva krúžky lichobežníkového prierezu; pr. 3,7 a 3,6 cm;

10 - podobný krúžok; pr. 3,6 cm;

11 - tordovaný nákrčník s rovno zrezanými koncami od seba; pr. 10,2 cm.

Datovanie: HB.

Uloženie nálezov: Archeologické oddelenie Slovenského národného múzea v Bratislave.

Literatúra: Paulík 1982, 19 n., obr. 1: 1-10; 2: 1.

OSÁDKA (okr. Dolný Kubín)

Nálezové okolnosti: Na jeseň 1938 objavený depot na svahu „Ostroňa“, údajne pôvodne v hlinenej nádobe tesne pod povrchom zeme, obsahujúci: 13 záveskov (1), 9 zlomkov podobných záveskov (2) štyri pukličky (3), päť

nárameníc a zlomkov z nich (4), ďalšie dva závesky (5, 6). Pri preskúmaní miesta dňa 29. 4. 1941 objavené okrem črepov nádoby, v ktorej bol depot uložený, aj tri zlomky plechu (7). V tom istom roku dodatočne získané ďalšie nálezy z tohto hromadného nálezu: torzo a zlomok náramenice (8, 9), dva celé a dve polovice závesku (10, 11) a zlomok iného závesku (12).

Opis nálezov:

- 1 - jedenásť zachovalých a dva zlomené okuliarovité závesky z drôtu oválneho prierezu; dl. najmenšieho 5,9 cm, dl. najväčšieho 7,3 cm (inv. č. 471-483);
- 2 - deväť zlomkov okuliarovitých záveskov (inv. č. 484-492);
- 3 - štyri poškodené bronzové pukličky, mierne vyklenuté, s dvomi protiľahlými dierkami na okraji; pr. najlepšie zachovaného 5,4 cm (inv. č. 493-496);
- 4 - päť nárameníc nekompletné zachovaných a malé fragmenty z nich, vyrobené z plechového pásu s pozdĺžnym rebrom; max. š. pásu 8-10 mm (inv. č. 487-503);
- 5 - zlomok listovitého závesku (inv. č. 504);
- 6 - drobný bronzový závesok ukončený na oboch stranách slučkami; dl. 26 mm (inv. č. 506);
- 7 - tri zlomky tenkého plechu, pravdepodobne zlomky pásikových prsteňov, na čelnej elipsovite rozšírenej strane riadok vybíjaných perličiek (inv. č. 508-510);
- 8 - torzo náramenice z plechového pásu ku koncu zdobeného zárezmi; š. pásu 10 mm (inv. č. 512);
- 9 - zlomok náramenice patriaci k náramenici č. 498 (inv. č. 516);
- 10 - okuliarovitý závesok; dl. 71 mm (inv. č. 511);
- 11 - dve polovice okuliarovitého závesku, obe ľavé časti, patriace k č. 489 a 491 (inv. č. 513, 514);
- 12 - zlomok listovitého závesku (inv. č. 515).

Datovanie: HA.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Budinský-Krička 1946, 36-43.

OVČIARSKO, poloha Háj (okr. Žilina)

Nálezové okolnosti: V roku 1958 sa našli na temene svahu v hĺbke 20 cm, neďaleko valu hradiska, spolu zviazané bronzové ihlice. Z pôvodného počtu 25 až 30 ihlíc sa zachránilo 13 kusov.

Opis nálezov:

- 1 - trinásť bronzových ihlíc, priemerná dĺžka 70-75 cm, vrúbkovaný alebo ryhovaný zdurený krčik (12 ks), hlavica mierne zahrotená až kužeľovitá, výzdoba na hlavičkách v podobe geometrického ornamentu alebo zvislého ryhovania, na jednotlivých hlavičkách sa neopakuje, štyri z nich majú hlavice silne skorodované.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Považské múzeum v Žiline.

Literatúra: Hutytová 1962, 133, obr. 1-12.

POČŮVADLO (okr. Banská Štiavnica)

Nálezové okolnosti: V roku 1944 pri stavbe lesnej cesty na južnom svahu Sitna objavený bronzový poklad v hĺbke približne 50 cm pod povrchom, uložený pod väčším plochým kameňom. Obsahoval: 6 sekier, 13 nákrčníkov (1), náhrdelník (2), sponu (3), zlomky ďalších dvoch spôn (4), ihlu spony (5), dva náramky (6), štyri náramenice (7), zlomok ozdoby (8), terč (9), zlomky dvoch puklíc (10), zlomky plechového vedierka a fragment tordovaného držadla, zlomky troch plechových šálok a dva kusy cínu.

Opis nálezov:

- 1 - trinásť veľkých otvorených masívnych tordovaných nákrčníkov, z nich zachovaných len deväť;
- 2 - náhrdelník zložený z troch otvorených kruhov zdobených rytým ornamentom;
- 3 - zlomok zdobenej sedlovitej spony;
- 4 - zlomky troch jednodielnych okuliarovitých spôn s osmičkovou slučkou; zach. dl. 4,0, 4,1 a 5,4 cm;
- 5 - ihla spony;
- 6 - dva pásikové náramky;
- 7 - štyri špirálové trubicové náramenice;
- 8 - zlomok okuliarovitej ozdoby;
- 9 - hladký masívny kotúč;
- 10 - zlomky dvoch veľkých miskovitých puklíc s uškom.

Datovanie: HB3.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Bratislave, Múzeum v Banskej Štiavnici.

Literatúra: Budinský-Krička 1948-1949, 272.

PRIEVIDZA - HRADEC (okr. Prievidza)

Nálezové okolnosti: Depot údajne neúplný, pozostávajúci z ihlice (1), náramku (2), spony (3) a siedmich sekier s tuľajkou.

Opis nálezov:

- 1 - ihlica s dvojkónickou hlavicou; zach. dĺ. 37,1 cm;
- 2 - otvorený náramok z hranatej tyčinky, zdobený rovnobežnými ryhami; pr. 12,4 cm;
- 3 - jednodielna štítová spona (typ Röschitz); dĺ. 10,5 cm.

Datovanie: HA1.

Uloženie nálezov: Hornonitrianske múzeum v Prievidzi (sekery), Slovenské národné múzeum v Martine (ostatné nálezy).

Literatúra: Budaváry 1930, 96, obr. 2; 1937, 29, obr. V: 1, 2; Novotná 1970, 97.

PUCOV (okr. Dolný Kubín)

Nálezové okolnosti: V roku 1875 objavený hromadný nález deviatich ružíc (1), z ktorých tri kusy sú stratené.

Opis nálezov:

- 1 - deväť vyklenutých špirálových ružíc z drôtu, ktorý vybieha do prstencovitej slučky a napokon do malého plochého špirálového terča; pr. veľkej ružice 10-11 cm, pr. malej ružice 2,2-2,8 cm, v. veľkej ružice 5-7 cm.

Datovanie: HA-HB.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine (4 ks), Považské múzeum v Žiline (2 ks).

Literatúra: Novotná 1970, 113.

PÚCHOV, poloha Skalka (okr. Púchov)

Nálezové okolnosti: Nálezové okolnosti nejasné. Pravdepodobne hromadný nález obsahujúci 3 kosáky, sekeru, miniatúrnu bojovú sekerku, hroty šípu, dva nákrčníky (1, 2), náramenicu (3), 6 spôn (4-9), ihlicu (10), 5 záveskov (11-15) a tri náramky (16-18).

Opis nálezov:

- 1 - nákrčník z nerovnomerne hrubého okrúhleho drôtu, jedna polovica tenšia ako druhá, zdobený jemným puncovaním;
- 2 - nezdobený nákrčník so zahrotenými ohnutými koncami;
- 3 - náramenica;
- 4, 5 - dve bronzové ružicové spony (variant A3); dĺ. 35,5 a 37,5 cm;
- 6 - jednodielna okuliarovitá spona bez osmičkovitej slučky, ihla a zachycovač zlomený; dĺ. 13,3 cm;
- 7 - špirálová ružica asi z ďalšej okuliarovitej spony; pr. 4,8 cm;
- 8, 9 - dve jednodielne okuliarovité spony bez osmičkovitej slučky; dĺ. 12,7 a 11,5 cm;
- 10 - dlhá bronzová ihlica s guľovitou hlavicou a zdureným kľčíkom (typ Malá Vieska);
- 11 - okuliarovitý závesok (variant Hurbanovo);
- 12 - okuliarovitý závesok (variant Osádka);
- 13-15 - kruhový závesok ozdobený dvoma listovitými záveskami;
- 16 - tordovaný náramok s preloženými koncami;
- 17, 18 - jeden otvorený a jeden uzatvorený náramok.

Datovanie: HB2-HB3.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine (nákrčníky a náramenica), Naturhistorisches Museum vo Viedni (ostatné nálezy).

Literatúra: Furmánek 1980, 8 n.; Halaša 1903, 4 n.; Novotná 1970, 113; 1980, 108; 2001, 40 n..

ROSINA (okr. Žilina)

Nálezové okolnosti: Depot uložený v štrkovom podloží tesne pri sebe v hĺbke 180 cm, bez keramiky či úprav náleziska, pozostávajúci z poškodených bronzových predmetov: 2 sekier, oštep, 2 kosákov, nožíka, 4 náramkov (1-4) a malého bronzového zliatku.

Opis nálezov:

- 1 - bronzový náramok oválneho prierezu, konce rovno zrezané; pr. 11,2 cm, hr. 1,0 cm (evid. č. 1676);
- 2 - bronzový náramok kruhového prierezu, konce stenčené a prekrývajúce sa, zdobený jemnými zväzkami rýh; pr. 8,5 cm, hr. 0,7 cm (evid. č. 1677);
- 3 - bronzový náramok elipsovitého prierezu, konce stenčené, jeden odlomený, zdobený jemným tordovaním; pr. 9,5 cm, hr. 0,7 cm (evid. č. 1678);
- 4 - bronzový náramok takmer štvorcového prierezu, konce zaoblené, stenčené a prekrývajúce sa, zdobený málo výraznými jemnými ryhami; pr. 8,1 cm, hr. 0,7 cm (evid. č. 1679).

Datovanie: HA1-HA/HB.

Uloženie nálezov: Považské múzeum v Žiline.

Literatúra: Moravčík 1980a, 26-29, tab. IV: 1, 2, 4, 5.

STARÁ TURÁ, poloha Pod Lazom (okr. Nové Mesto nad Váhom)

Nálezové okolnosti: Tri bronzové náramky (1-3) nájdené pri zakladaní chmeľnice na zemine vyhodenej z výkopu hlbokého 1,5-1,6 m. Z tejto polohy tiež ďalší náramok (4) a dve ružicové špirály (5).

Opis nálezov:

- 1 - tyčinkový náramok kruhového prierezu, konce rovno zrezané a presahujúce cez seba, zdobený šikmými a vetvičkovite usporiadanými ryhami; pr. 6 cm, pr. tyčinky 0,8 cm;
- 2 - tyčinkový náramok kruhového prierezu, konce rovno zrezané a presahujúce cez seba, zdobený priečnym ryhovaním; pr. 5,5 cm, pr. tyčinky 0,6 cm;
- 3 - náramok z tyčinky splošteného hranatého prierezu, konce zahrotené a presahujúce cez seba; pr. 6,8 x 5,7 cm, pr. tyčinky 0,5 x 0,4 cm;
- 4 - náramok z tyčinky kruhového prierezu, zdobený šikmými zväzkami rýh; pr. 6,8 cm;
- 5 - dve spojené ružicové špirály s jednostranným vinutím, tyčinka hranatého prierezu, na spojnici prechádza do kruhového prierezu, podľa rozmeru a tvaru pravdepodobne z ružicovej spony; pr. ružice 5 cm.

Datovanie: HA1-HA2.

Uloženie nálezov: Trenčianske múzeum v Trenčíne.

Literatúra: Nešporová 1986, 164-165; 1988, 97.

TRENČIANSKE BOHUSLAVICE (obr. Nové Mesto nad Váhom)

Nálezové okolnosti: Na svahu pod vrchom zvaným Turecko sa v roku 1904 našlo v hlinenej nádobe 95 zlomkov bronzových predmetov, spolu vážiacich 4,88 kg. Depot obsahoval: 7 zlomkov meča, 5 hrotov kopije, 4 zlomky nožov, kladivo, 2 dláta, 2 sekery, 6 zlomkov sekier, 7 zlomkov kosákov, veko náboja, pinzetu, sponu (1), nákrčník (2), ihlicu (3), tri závesky (4-6), ružicu (7) a zlomky ďalších predmetov.

Opis nálezov:

- 1 - fragment ružicovej spony (typ A); zach. dl. 7,8 cm;
- 2 - fragment tordovaného nákrčníka s koncami zvinutými do očka;
- 3 - ihlica s kyjovitou hlavicou; zach. dl. 14,4 cm;
- 4, 5 - dva fragmentárne zachované okuliarovité závesky (variant Osádka);
- 6 - fragment srdcovitého závesku;
- 7 - kupolovitá ružica (typ Pucov).

Datovanie: HA2.

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine.

Literatúra: Novotná 1970, 120 n.; Petrikovich 1904, 112 n.

ZEMIANSKE PODHRADIE (okr. Nové Mesto nad Váhom)

Nálezové okolnosti: Depot údajne obsahujúci kosák, roľníčku, sekeru, hrot kopije, náramok (1), krúžok (2) a hrot šípu.

Opis nálezov:

- 1 - masívny náramok;
- 2 - krúžok (prsteň?).

Datovanie: ?

Uloženie nálezov: Slovenské národné múzeum v Martine?

Literatúra: Novotná 1970, 124.

ZVOLEN, poloha Krivá Púť - Balkán (okr. Zvolen)

Nálezové okolnosti: Na jeseň roku 2005 pri kopaní ryhy pre teplovod robotníci objavili depot bronzových predmetov. Bližšie nálezové okolnosti, ako aj počet bronzových predmetov zostáva nejasný. Známych je sedem predmetov - dve sekery a päť nákrčníkov (1-5).

Opis nálezov:

- 1 - deformovaný zlomok bronzového nákrčníka s tordovaným telom z tyčinky okrúhleho prierezu, zužujúci sa smerom ku koncu, pôvodne zlomený približne v strede oblúka a na hladkom konci; pr. tyčinky 2,5-5,5 mm; hmotnosť 30 g;
- 2 - bronzový tyčinkový nákrčník s koncami ukončenými hákovitou záponou, smerom ku koncom sa zužujúci, zdobený skupinami vertikálnych paralelných rýh, 125 x 121 mm, pr. tyčinky 3,5-6 mm, hmotnosť 50 g;
- 3 - nákrčník tvarovo podobný predchádzajúcemu, zdobený skupinami vertikálnych paralelných rýh a rytým vetvičkovým ornamentom; 131 x 130 mm; max. pr. tyčinky 7 mm, hmotnosť 65 g;
- 4 - deformovaný bronzový tyčinkový nákrčník, jeden koniec recentne odlomený, druhý zúžený, zaoblený a hákovite von vyhnutý, pôvodne zrejme ukončený hákovitou záponou, zdobený skupinami vertikálnych paralelných rýh a rytým vetvičkovým ornamentom; pr. tyčinky 4,5-7,5 mm, hmotnosť 60 g;
- 5 - mierne deformovaný bronzový tyčinkový nákrčník s odlomenými koncami, pôvodne pravdepodobne ukončené hákovitou záponou, zdobený skupinami vertikálnych rýh; 116 x 113 mm, pr. tyčinky 4-7,5 mm, hmotnosť 60 g.

Datovanie: HB1.

Uloženie nálezov: Marián Mudrák, Zvolenská Slatina.

Literatúra: Ožd'áni/Ušiak/Zachar 2007, 167 nn.

ZVOLEN, poloha Pustý hrad (okr. Zvolen)

Nálezové okolnosti: V auguste 1946 sa našiel na severozápadnom svahu Pustého hradu, pod skalou v hĺbke 35-100 cm, v zemi medzi úlomkami kameňov depot bronzových predmetov: 15 celých a 4 torzá kosákov, 2 dvojramenné mlaty, torzo sekery, kladivko (sekera), torzo štvorhrannej tyčinky, 2 závesky (2), pinzeta, 28 celých a 9 poškodených puklíc, ďalšie 2 puklice, 2 gombíky (3, 4), 3 prstene (5), náramenica (6), 4 špirálové rúrky (7), zlomok ihlice (8), dva zliatky bronz. Asi v strede nález, v hĺbke 105 cm, sa objavili zlomky hlinenej misky.

Opis nálezov:

- 1 - šalgotarjanský kruh z masívnej štvorhrannej tyčinky, zdobený zväzkami jemne rytých čiar, v strede špirálového kotúča pohyblivý terčovitý gombík na spodku s háčikom v tvare obráteného písmena T; dĺ. 25,6 cm;
- 2 - dva polmesiacovité závesky (chrániče hrotu ihlice) so zvislou dierkou uprostred; max. pr. 4,5 a 4,8 cm;
- 3 - mierne vypuklý masívny gombík s uškom; pr. 5,3 cm;
- 4 - mierne vypuklý veľký gombík, pozdĺž okraja zdobený plytkými žliabkami a dvoma ryhami na ušku; pr. 8,7 cm;
- 5 - tri špirálovité prstene z trojhranného a štvorhranného drôtu a z drôtu v tvare písmena D; dĺ. 2 cm, 2,1 cm a 2,45 cm;
- 6 - náramenica špirálovite skrútená z bronzového pásu s pozdĺžnym rebrom, na jednej strane ukončená malou plochou ružicou, pravdepodobne z druhého konca pochádza ulomená väčšia plochá ružica; zach. dĺ. 34 cm;
- 7 - štyri dlhé špirálové rúrky;
- 8 - zlomok ihlice; zach. dĺ. 16,8 cm.

Datovanie: BD-zač. HA1.

Uloženie nálezov: Vlastivedné múzeum vo Zvolene.

Literatúra: Balaša 1946, 90-95.

ŽILINA, Hviezdoslavova ulica (okr. Žilina)

Nálezové okolnosti: Hromadný nález zavalený kameňom (alebo kameňmi), obsahujúci tri diadémy - náhrdelníky (1), päť špirál (2) a jeden prsteň (3). Náramky a prsteň boli navlečené na kruhoch.

Opis nálezov:

- 1 - tri štvornásobné náhrdelníky z nepravo tordovaných bronzových tyčínok, pospájaných svorkami;
- 2 - päť malých špirálovite stočených náramkov;
- 3 - špirálovitý prsteň na oboch koncoch ukončený špirálovou ružicou.

Datovanie: HB1.

Uloženie nálezov: Považské múzeum v Žiline.

Literatúra: Novotná 1968, 32 n., obr. 3; tab. XV; XVI.

LITERATÚRA

- Abłamowicz* 1994 R. Abłamowicz: Cmentarzysko kultury łużyckiej w Orzechu, gm. Świerklaniec, woj. Katowice. Śląskie Prace Prahist. 3, 1994, 27-98.
- Bača/Krupa* 1998 R. Bača/V. Krupa: Záchranný výskum žiarového pohrebiska lužickej kultúry v obci Banke, okres Piešťany. Balneol. Sprav. 36, 1998, 85-105.
- Balaša* 1946 G. Balaša: Nález bronzového pokladu na Pustom hrade vo Zvolene. Čas. MSS 36/37, 1946, 90-95.
- Balaša* 1964 G. Balaša: Zvolen v období lužickej kultúry. Banská Bystrica 1964.
- Barta* 2000 P. Barta: Nové nálezisko lužickej kultúry v Dolných Vestenicích. AVANS 1998, 2000, 22-24.
- Bátora* 1978 J. Bátora: Pohrebisko lužickej kultúry v Medovarciach. Arch. Rozhledy 30, 1978, 241-249.
- Bátora* 1979 J. Bátora: Žiarové pohrebiská lužickej kultúry v oblasti Zvolena. Slov. Arch. 27, 1979, 57-86.
- Bátora* 2000 J. Bátora: Das Gräberfeld von Jelšovce/ Slowakei. Ein Beitrag zur Frühbronzezeit im nordwestlichen Karpatenbecken. Teil 2. Kiel 2000.
- Bátora* 2006 J. Bátora: Nálezy z neskorej doby bronzovej v Rybníku. AVANS 2004, 2006, 29, 30.
- Belanová* 2002 T. Belanová: Doklady produkcie textilu vo východoalpskej halštatskej oblasti. Možnosti využitia exaktných analytických metód v archeológii. Diplomová práca (Filozofická fakulta UK, Bratislava). Bratislava 2002. Nepublikované.
- Belanová* 2003 T. Belanová: Výpovedné možnosti dokladov textilnej produkcie - od paleolitu po dobu laténsku. Medea 7, 2003, 6-20.
- Benkovská-Pivovarová* 1972 Z. Benkovská-Pivovarová: Die Anfänge der Lausitzer Kultur in der Slowakei im Lichte der Grabfunde aus Martin. Slov. Arch. 20, 1972, 253-312.
- Benkovská-Pivovarová* 1975 Z. Benkovská-Pivovarová: Výskum pohrebiska lužickej kultúry v Partizánskom roku 1958. Slov. Arch. 23, 1975, 35-54.
- Benkovská-Pivovarová* 1983 Z. Benkovská-Pivovarová: Další hrob z pohrebiska lužickej kultúry v Dlžíně. Štud. Zvesti AÚ SAV 20, 1983, 99-103.
- Betzler* 1974 P. Betzler: Die Fibeln in Süddeutschland, Österreich und der Schweiz I (Urnfelderzeitliche Typen). PBF XIV/3. München 1974.
- Blajer* 1996 W. Blajer: Prinzessinnen und Schmiede. Einige Bemerkungen zur regionalen Differenzierung des Ringschmucks in der frühen Phase der Lausitzer Kultur. In: Problemy epoki brązu i wczesnej epoki żelaza w Europie Środkowej. Kraków 1996, 83-110.
- Błaszczyk* 1965 W. Błaszczyk: Cmentarzysko kultury łużyckiej w Częstochowie - Rakowie. Rocznik Muz. Częstochowa 1, 1965, 25-224.
- Blumbers* 1982 Z. Blumbers: Bronzebuckelchen als Trachtzier. Zu den Kontakten Gotlands mit dem Kontinent in der Älteren Römischen Eisenzeit. Theses and papers in north-european Archaeology 12. Stockholm 1982.
- Brunn* 1968 V. A. v. Brunn: Mitteldeutsche Hortfunde der Jüngereren Brinzezeit. Berlin 1968.
- Budaváry* 1929a V. Budaváry: Hroby z mladšej doby bronzovej v Košeci. Sbor. MSS 23, 1929, 125-130.
- Budaváry* 1929b V. Budaváry: Novšie praveké pamiatky z Liborče. Čas. MSS 21, 1929, 77-85.
- Budaváry* 1930 V. Budaváry: Bronzová sponka z Hradca (okr. Prievidza). Čas. MSS 22, 1930, 96.
- Budaváry* 1932 V. Budaváry: Nález žiarových hrobov v Ladcoch (okr. Ilava). Čas. MSS 24, 1932, 59.
- Budaváry* 1933 V. Budaváry: Nález bronzových ihlíc a lužicko - sliezskych žiarových hrobov z mladšej doby bronzovej v Košeci (okres Ilava). Čas. MSS 25, 1933, 19-22.
- Budaváry* 1937 V. Budaváry: Prehľad prírastkov prehistorického oddelenia Slovenského národného múzea v Turčianskom Sv. Martine, nadobudnutých v r. 1921-1930. Čas. MSS 27/28, 1937, 17-32.
- Budaváry* 1939 V. Budaváry: Prehľad prírastkov archeologického oddelenia Slovenského národného múzea v Turčianskom Sv. Martine, nadobudnutých v r. 1931-1933. Čas. MSS 30, 1939, 11-21.
- Budinský-Krička* 1946 V. Budinský-Krička: Poklad bronzových okrás zo sklonku doby bronzovej z Osádky (okr. Dolný Kubín). Čas. MSS 36-37, 1946, 36-43.
- Budinský-Krička* 1948 V. Budinský-Krička: Niekoľko príspevkov k súpisu pamiatok z doby bronzovej zo stredného a horného Pohronia. Čas. MSS 39, 1948, 11-18, 44-47, 57-61.
- Budinský-Krička* 1948 - 1949 V. Budinský-Krička: Výskumy štátneho archeologického ústavu v Turčianskom sv. Martine r. 1946 a 1947. Hist. Slovaca 6-7, 1948-1949, 269-279.
- Budinský-Krička* 1962 V. Budinský-Krička: Príspevok k štúdiu kultúry popolnicových polí nad hornou Nitrou. Štud. Zvesti AÚ SAV 9, 1962, 123-130.

- Budinský-Krička/Veliačik* 1986
Bujna et al. 1996
Čaplovič 1957a
Čaplovič 1957b
Čaplovič 1959a
Čaplovič 1959b
Čaplovič 1971
Čaplovič 1977
Čaplovič 1987
Dąbrowski 1993
Demeterová 1977
Dobrzańska-Szydłowska/
Đurišová 1991
Dušek 1966
Eibner 1986
Eibner 2001
Eisner 1933
Eisner 1933-1934
Essen 1991
Furmánek 1970
Furmánek 1980
Furmánek 1982
Furmánek 2004
Furmánek/Pieta 1985
Furmánek/Veliačik/Vladár 1991
Furmánek/Vladár 2003
Gedl 1975
Gedl 1984
Gedl 1991
Gedl 1992
Gedl 1996
Halaša 1903
Harding 2000
Heimann 1997
Helgert 1995
- V. Budinský-Krička/L. Veliačik: Krásna Ves. Gräberfeld der Lausitzer Kultur. Nitra 1986.
J. Bujna/J. Bátora/Z. Čilinská/K. Kuzmová/M. Rejholcová/P. Žebrák: Šperk a súčasť odevu. Terminológia archeologickej hmotnej kultúry na Slovensku. III. Nitra 1996.
P. Čaplovič: Hromadný nález z Nižnej. Arch. Rozhledy 9, 1957, 775-777.
P. Čaplovič: Lužické žiarové hroby pod Skalkou vo Vyšnom Kubíne. Slov. Arch. 5, 1957, 339-346.
P. Čaplovič: Lužické žiarové pohrebisko na Hradách v Dolnom Kubíne. Slov. Arch. 7, 1959, 301-316.
P. Čaplovič: Z praveku Oravy. Vlast. Sbor. Žilin. Kraja 2, 1959, 65-75.
P. Čaplovič: Žiarové hroby lužickej kultúry v Jasenovej. Slov. Arch. 19, 1, 1971, 13-26.
P. Čaplovič: Dolný Kubín II. Halštatské popolnicové pohrebisko. Martin 1977.
P. Čaplovič: Orava v praveku, vo včasnej dobe dejinnej a na začiatku stredoveku. Martin 1987.
J. Dąbrowski: O wieloczęściowych diademach łużyckiego zespołu kultur. Przegląd Arch. 41, 1993, 5-16.
S. Demeterová: Nové nálezy ihlic s guľovitou alebo dvojkónickou hlavicou a zosilneným krčikom zo Slovenska. Slov. Arch. 25, 1977, 449-462.
E. Dobrzańska-Szydłowska/M. Gedl: Cmentarzysko kultury łużyckiej w Łąbędach - Przyszówce, pow. Gliwice. Museum Górnosląskie w Bytomiu. Rocznik Archeologia 1. Bytom 1962.
M. Đurišová: Záchranný výskum v Kysuckom Novom Meste-Radoli. AVANS 1989, 1991, 31-32.
M. Dušek: Thrakisches Gräberfeld der Hallstattzeit in Chotin. Bratislava 1966.
A. Eibner: Die Frau mit der Spinder. Zum Aussagewert einer archäologischen Quelle. In: Hallstatt Kolloquium Veszprém 1984. Mitt. Arch. Inst. Ungar. Akad. 3, 1986, 39-48.
A. Eibner: Die Stellung der Frau in der Hallstattkultur anhand der bildlichen Zeugnisse. Mitt. Anthr. Ges. Wien 130/131, 2000/2001, 2001, 107-136.
J. Eisner: Slovensko v pravěku. Bratislava 1933.
J. Eisner: Prehistorický výskum na Slovensku a v Podkarpatské Rusi roku 1932 a 1933. Sbor. MSS 27-28, 1933-1934, 166-189.
R. Essen: Próba ustalenia zväzku między typem popielnicy a wiekiem i płcią zmarłego w oparciu o materiał z wczesnołużyckiej części cmentarzyska w Kietrzu. In: Archaeologia Interregionalis 13. Die Anfänge der Urnenfelderulturen in Europa. Warszawa 1991, 103-108.
V. Furmánek: Lužické žiarové pohřebiště v Beluši. Slov. Arch. 18, 1970, 433-450.
V. Furmánek: Die Anhänger in der Slowakei. PBF XI/3. München 1980.
V. Furmánek: Bronzové závěsky doby bronzové ze Slovenska. Slov. Arch. 30, 1982, 315-344.
V. Furmánek: Zlatý vek v Karpatoch. Keramika a kov doby bronzovej na Slovensku (2300-800 pred n. l.). Nitra 2004.
V. Furmánek/K. Pieta: Počiatky odievania na Slovensku. Bratislava 1985.
V. Furmánek/L. Veliačik/J. Vladár: Slovensko v doby bronzovej. Bratislava 1991.
V. Furmánek/J. Vladár: Náboženské predstavy ľudstva doby bronzovej na Slovensku. Stud. Hist. Nitriensia 11, 2003, 63-81.
M. Gedl: Kultura łużycka. Kraków 1975.
M. Gedl: Wczesnołużyckie groby z konstrukcjami drewnianymi. Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk - Łódź 1984.
M. Gedl: Wczesnołużyckie cmentarzysko w Kietrzu. I. Kraków 1991.
M. Gedl: Wczesnołużyckie cmentarzysko w Kietrzu. II. Kraków 1992.
M. Gedl: Wczesnołużyckie cmentarzysko w Kietrzu. III. Kraków 1996.
A. Halaša: Púchovské starožitnosti. Sbor. MSS 8, 1903, 3-23.
A. F. Harding: European societies in the Bronze Age. Cambridge 2000.
F. Heimann: Kis-Bobrocz, Kom. Liptau, Ungarn (Bobrovček, Kr. Liptovský Mikuláš, Slowakei). Katalog der Horte. In: A. Hänsel/B. Hänsel (Ed.): Gaben an die Götter. Schätze der Bronzezeit Europas. Berlin 1997, 148, 149.
H. Helgert: Grabfunde der Čaka-Kultur (Bz D/Ha A1 - Übergangsperiode) aus Zurndorf, p. B. Neusiedl am See, Burgenland. Ein Beitrag zur weibliche Totentracht. Arch. Austriaca 79, 1995, 197-248.

- Homéros*
Hornák 2005
Houdek 1927
Hrubec/Kujovský 1994
Hrubý 1969
Hutyrová 1962
Hutyrová 1964
Cheben 1998
Cheben 2003
Cheben 2004
Chochorowski 1985
Jockenhövel 1971
Jakab 1991
Jankovits 1992
Jażdżewski 1932
Katkinová 2001
Kavuljak 1940
Klčo/Krupa 1997
Kowalczyk 2005
Kraskovská 1962
Krupa/Klčo 1996
Kujovský 1981
Kujovský 1982
Kujovský 2002
Kujovský 2005
Kujovský 2006
Kürti 1929
Kürti 1930
Mácelová 2000
Malček 2003
Miroššayová 1976
Mitáš 2007
Młodkowska-Przepiórowska 1998
- Ílias VI/490-494 (prel. M. Okál). Bratislava 1962.
M. Hornák: Pohrebisko lužickej kultúry v Sklabinskom Podzámku. Slov. Arch. 53, 2005, 203-218.
I. Houdek: Bronzový nálež vo Svätej Mare. Sbor. MSS 21, 1927, 117.
I. Hrubec/R. Kujovský: Pohrebisko lužickej kultúry v Háji (okres Martin). Slov. Arch. 42, 1994, 5-36.
V. Hrubý: Nález tkaniny z mladší doby bronzové ve Starém Městě. Čas. Moravského Muz. Brno 53/54, 1968-1969, 1969, 51-58.
L. Hutyrová: Poklad ihlic z Ovčarska. Vlast. Zbor. Považia 5, 1962, 133-136.
L. Hutyrová: Výskum lužického pohrebiska v Sedmerovci, okr. Pov. Bystrica. Vlast. Zbor. Považia 6, 1964, 246-258.
I. Cheben: Hradisko lužickej a púchovskej kultúry v Hornom Srní. AVANS 1996, 1998, 79-81.
I. Cheben: Hrobové a sídliskové nálezy z Trenčína - Biskupíc. AVANS 2002, 2003, 65-67.
I. Cheben: Výskum žiarového pohrebiska lužickej kultúry v Trenčíne. AVANS 2003, 2004, 80-82.
J. Chochorowski: Die Vekezug - Kultur. Charakteristik der Funde. Warszawa - Kraków 1985.
A. Jockenhövel: Die Rasiermesser in Mitteleuropa (Süddeutschland, Tschechoslowakei, Österreich, Schweiz). PBF VIII/1. München 1971.
J. Jakab: Antropologická analýza žiarových hrobov z mladšej doby bronzovej v Radoli. AVANS 1989, 1991, 45, 46.
K. Jankovits: Spätbronzezeitliche Hügelgräber von Bakonyjákó. Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae 44, 1992, 261-343.
K. Jażdżewski: Dwa cmentarzyska łużyckie w Boronowie i Piasku, w pow. Lublinieckim, na Górnym Śląsku. Wiadomości Arch. 11, 1932, 61-115.
J. Katkinová: Nové nálezy lužickej kultúry na hornej Nitre. Pravěk (N. Ř.) 10, 2000, 2001, 395-409.
A. Kavuljak: Bronzový nálež z Nižnej nad Oravou. Čas. MSS 31, 1940, 76-78.
M. Klčo/V. Krupa: Žiarový hrob lužickej kultúry z Krakovian. AVANS 1995, 1997, 113, 114.
P. B. Kowalczyk: Rekonstrukcja stroju ludności grupy górnośląsko-małopolskiej kultury łużyckiej z końca epoki brązu i z wczesnej epoki żelaza. Diplomová práca. (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie). Kraków 2005.
L. Kraskovská: Lužické popolnicové hroby v Dražovciach. Štud. Zvesti AÚ SAV 10, 1962, 77-84.
V. Krupa/M. Klčo: Nález žiarového hrobu lužickej kultúry z Krakovian. Balneol. Sprav. 34, 1996, 123-127.
R. Kujovský: Lužické pohrebisko v Zlatých Moravciach. AVANS 1980, 1981, 150, 151.
R. Kujovský: Lužické pohrebisko v Zlatých Moravciach - Kňaziciach. AVANS 1981, 1982, 169-171.
R. Kujovský: Ďalší hrob lužickej kultúry z Partizánskeho. Štud. Zvesti AÚ SAV 35, 2002, 13-18.
R. Kujovský: Výbava žiarových hrobov v mladšej a neskorej dobe bronzovej. Štud. Zvesti AÚ SAV 37, 2005, 27, 28.
R. Kujovský: Poznámky k úprave hrobov lužickej kultúry na Slovensku. Štud. Zvesti AÚ SAV 39, 2006, 63-65.
J. Kürti: Bronzový nálež pri Vyšnom Sliači v Liptove. Sbor. MSS 23, 1929, 33-35.
J. Kürti: Archeologické nálezy z Bešeňovej (Liptov). Sbor. MSS 24, 1930, 179-188.
M. Mácelová: Žiarový hrob lužickej kultúry zo Zvolena-Balkánu. AVANS 1999, 2000, 86, 87.
R. Malček: Siedma sezóna výskumu výšinného sídliska Lieskovec-Hrádok. AVANS 2002, 2003, 80, 81.
E. Miroššayová: Lužické žiarové hroby zo Šváboviec. Nové Obzory 18, 1976, 155-167.
V. Mitáš: Pohrebný rítus západnej enklávy juhovýchodných popolnicových polí vo svetle pohrebiska v Radzovciach. Dizertačná práca. Nitra 2007. Nepublikované.
I. Młodkowska-Przepiórowska: Sprawozdanie z badań ratowniczych na cmentarzysku kultury łużyckiej w Pawelkach, województwo częstochowskie. In: Badania archeologiczne na Górnym Śląsku i ziemiach pogranicznych w 1995 roku. Katowice 1998, 28-32.

- Moravčík 1980a* J. Moravčík: Archeologické nálezy a Považskom múzeu v rokoch 1971-1975. Vlast. Zbor. Považia 14, 1980, 15-63.
- Moravčík 1980b* J. Moravčík: Nové archeologické nálezy v Považskom múzeu v Žiline. AVANS 1978, 1980, 175-180.
- Moravčík 1991* J. Moravčík: Archeologické nálezy v Považskom múzeu v rokoch 1981-1985. Vlast. Zbor. Považia 16, 1991, 5-42.
- Mozsolics 1967* A. Mozsolics: Bronzefunde des Karpatenbeckens. Depotfundhorizonte von Hajdúsámson und Kosziderpadlás. Budapest 1967.
- Nekvasil 1975* J. Nekvasil: Záchranný výzkum na pohřebišti lužické kultury v Rájci, okr. Šumperk. Pam. Arch. 66, 2, 1975, 305-340.
- Nekvasil 1982* J. Nekvasil: Pohřebiště lužické kultury v Moravičanech. Katalog nálezů. Brno 1982.
- Nešporová 1983* T. Nešporová: Nález žiarových hrobov v Chocholnej-Velčiciach. AVANS 1982, 1983, 172, 173.
- Nešporová 1985* T. Nešporová: Záchranný výskum v Chocholnej-Velčiciach. AVANS 1984, 1985, 169-171.
- Nešporová 1986* T. Nešporová: Prírastky archeologických nálezov v Trenčianskom múzeu. AVANS 1985, 1986, 163-167.
- Nešporová 1988* T. Nešporová: Prírastky nálezov z regiónu Trenčianskeho múzea. AVANS 1987, 1988, 96, 97.
- Nešporová 2003* T. Nešporová: Prieskum vo Veľkej Hradnej. AVANS 2002, 2003, 100, 101.
- Nešporová 2004* T. Nešporová: Novšie nálezy z obdobia popolnicových polí a doby halštatskej na strednom Považí. Štud. Zvesti AÚ SAV 36, 2004, 93-104.
- Nosáľová 1983* V. Nosáľová: Slovenský ľudový odev. Martin 1983.
- Nosáľová/Paličková 1988* V. Nosáľová/J. Paličková: Naše kroje. Bratislava 1988.
- Nosek 1946* S. Nosek: Wyniki badań prowadzonych na cmentarzysku kultury łużyckiej w Opatowie, powiat częstochowski. Rocznik Univ. Marii Skłodowskiej-Curie. 1. Dział F. Lublin 1946, 229-332.
- Novotná 1967* M. Novotná: Die Bronzediademe der Slowakei. Musaica 7, 1967, 47-68.
- Novotná 1968* M. Novotná: Zwei Bronzediademfunde in der Slowakei. Musaica 8, 1968, 29-36.
- Novotná 1970* M. Novotná: Die Bronzehortfunde in der Slowakei. Spätbronzezeit. Bratislava 1970.
- Novotná 1978* M. Novotná: Horizont bronzov typu Dreveník I. Hist. Carpatica 9, 1978, 331-343.
- Novotná 1980* M. Novotná: Die Nadeln in der Slowakei. PBF XIII/6. München 1980.
- Novotná 1981* M. Novotná: Ein Depotfund aus Liptovská Mara. In: H. v. Lorenz (Ed.): Studien zur Bronzezeit. Festschrift für Wilhelm Albert v. Brunn. Mainz 1981, 309-315.
- Novotná 1982* M. Novotná: K niektorým typom bronzovej industrie lužickej kultúry na Slovensku. In: Południowa strefa kultury łużyckiej i powiązania tej kultury z południem. Kraków - Przemyśl 1982, 97-106.
- Novotná 1984* M. Novotná: Halsringe und Diademe in der Slowakei. PBF XI/4. München 1984.
- Novotná 1986* M. Novotná: Príspevok ku kroju doby bronzovej. Musaica 19, 1986, 149-159.
- Novotná 1987* M. Novotná: Der karpatich-donauländische Typ der Brillenfibel. Musaica 20, 1987, 121-130.
- Novotná 1997* M. Novotná: Bemerkungen zu den Interpretationsmöglichkeiten der Bronzehortfunde in der Slowakei. In: Beiträge zur Deutung der bronzezeitlichen Hort- und Grabfunde in Mitteleuropa. Kraków 1997, 143-152.
- Novotná 2000* M. Novotná: K depotom horizontu Gyermely v Karpatskej kotline. Pravěk (N. Ř.) 10, 2000, 365-377.
- Novotná 2001* M. Novotná: Die Fibeln in der Slowakei. PBF XIV/11. Stuttgart 2001.
- Novotný a kol. 1986* B. Novotný a kol.: Encyklopédia archeológie. Bratislava 1986.
- Ožďáni 2006* O. Ožďáni: Depot bronzových predmetov z neskorej doby bronzovej z Nitrianskej Blatnice. AVANS 2004, 2006, 156, 157.
- Ožďáni/Ušiak/Zachar 2007* O. Ožďáni/P. Ušiak/T. Zachar: Další depot bronzových predmetov zo Zvolena. In: Doba popolnicových polí a doba halštatská. Příspěvky z IX. konference, Bučovice 3.-6. 10. 2006. Brno 2007, 167-176.
- Parma 2004* D. Parma: Sídlištní pohřby z Ivanovic na Hané. In: Popelnicová pole a doba halštatská. Příspěvky z VIII. Konference, České Budějovice 22.-24. 9. 2004. Arch. Výzkumy Jižné Čechy. Suppl. 1. České Budějovice 2004, 429-450.
- Paulík 1959* J. Paulík: Ružicové spony zo Slovenska. Slov. Arch. 7, 1959, 328-362.
- Paulík 1965* J. Paulík: Nález štítových puklíc z mladšej doby bronzovej vo Zvolene. Štud. Zvesti AÚ SAV 15, 1965, 17-32.

- Paulík 1982* J. Paulík: Hromadný nález bronzov sitniarskeho typu z Očovej, okr. Zvolen. Zbor. SNM 76. Hist. 22, 1982, 19-29.
- Paulík 1986* J. Paulík: Čačianska mohyla v Dedinke, okres Nové Zámky. Zbor. SNM 80. Hist. 26, 1986, 69-112.
- Paulík/Chropovský 1971* J. Paulík/B. Chropovský: Spindlersfeldské spony na Slovensku. Zbor. SNM 65. Hist. 11, 1971, 25-47.
- Petrikovich 1904* J. Petrikovich: Bronzový nález v Bohuslaviciach. Sbor. MSS 9, 1904, 112-120.
- Pfützenreiter 1938* F. Pfützenreiter: Kopfschmuck aus dem früheisenzeitlichen Gräberfeld von Laband-Waldenau, Kr. Gleiwitz. Altschlesien 7, 1937-1938, 1938, 232-242.
- Pichlerová 1966* I. Pichlerová: Bohatý lužický hrob v Skalskej Novej Vsi, okr. Trenčín. Arch. Rozhľady 18, 1966, 340-342.
- Pivovarová 1959a* Z. Pivovarová: Výsledky výskumu na popolnicovom pohrebisku v Handlovej, okres Prievidza. Arch. Rozhľady 11, 1959, 787-793.
- Pivovarová 1959b* Z. Pivovarová: Žiarové pohrebisko v Diviakoch. Slov. Arch. 5, 1959, 317-327.
- Pivovarová 1965* Z. Pivovarová: K problematike mohýl v lužickej kultúre na Slovensku. Slov. Arch. 13, 1965, 107-162.
- Pivovarová 1966* Z. Pivovarová: Dvojčepeľové britvy lužickej kultúry na Slovensku. Slov. Arch. 14, 1966, 337-356.
- Plachá/Paulík 2000* V. Plachá/J. Paulík: Praveký odev vo svetle nálezov na devínskom hradisku. Múzeum (Bratislava) 46, 3, 2000, 1-6.
- Podborský 2006* V. Podborský: Náboženství pravěkých Evropanů. Brno 2006.
- Porubský 1955* J. Porubský: Výskum na žiarovom pohrebišti zo starej doby železnej vo Veľkých Hostiach. Slov. Arch. 3, 1955, 122-134.
- Porubský 1958* J. Porubský: Lužické popolnicové pole v Partizánskom. Slov. Arch. 6, 1958, 82-98.
- Porubský 1959* J. Porubský: Lužické popolnicové pole a laténske sídlisko v Malých Kršteňanoch. Štud. Zvesti AU SAV 3, 1959, 55-70.
- Rakovszky 1888* F. Rakovszky: Nyitramegyei ásatásaim eredménye. Arch. Ért. 8, 1888, 327-330.
- Rakovszky 1889* F. Rakovszky: Nyitramegyei ásatásaim eredménye. Arch. Ért. 9, 1889, 385-390.
- Remiašová 1999* M. Remiašová: Záchranný výskum v obci Chrenovec-Brusno. AVANS 1997, 1999, 140.
- Reyman 1929* T. Reyman: Cmentarzysko późnobrązowe i halsztackie w Piasku, w pow. Liblińskim na Górnym Śląsku. Przegląd Arch. 4, 1929, 47-64.
- Rolle 1980* R. Rolle: Die Welt der Skythen. Lucern - Frankfurt 1980.
- Romsauer 1993* P. Romsauer: K osídlení Nitry v období popolnicových polí a v dobe halštatskej. In: Nitra. Príspevky k najstarším dejinám mesta. Nitra 1993, 43-63.
- Rosen-Przeworska 1949* J. Rosen-Przeworska: Społeczna funkcja odzieży. Światowit 20, 1949, 297-310.
- Ruttkey 2006* M. Ruttkey: Polykultúrna lokalita v Nitre na Svätoplukovom námestí. AVANS 2004, 2006, 167-169.
- Ruttkey/Ruttkeyová 2006* M. Ruttkey/J. Ruttkeyová: Záchranný archeologický výskum v Nitre-Šindolke. AVANS 2004, 2006, 174, 175.
- Ruttkey/Ruttkeyová/Varsik 1988* M. Ruttkey/J. Ruttkeyová/V. Varsik: Žiarové hroby v Nedanovciach. AVANS 1987, 1988, 118, 119.
- Ružičková/Bednár 1992* J. Ružičková/P. Bednár: Prieskum v Lapáši. AVANS 1990, 1992, 94.
- Říhovský 1972* J. Říhovský: Die Messer in Mähren und dem Ostalpengebiet. PBF VII/1. München 1972.
- Říhovský 1979* J. Říhovský: Die Nadeln in Mähren und dem Ostalpengebiet. PBF XIII/5. München 1979.
- Salaš 2005* M. Salaš: Bronzové depoty střední až pozdní doby bronzové na Moravě a ve Slezsku. Brno 2005.
- Schlabow 1962* K. Schlabow: Gewebe und Gewand zur Bronzezeit. Neumünster 1962.
- Schmidtová/Baxa/Paulík 2002* J. Schmidtová/P. Baxa/J. Paulík: Der Bronzehortfund aus Bratislava - Rusovce. Anodos 2 [in Honour of Mária Novotná]. Trnava 2002, 277-294.
- Schumacher-Matthäus 1985* G. Schumacher-Matthäus: Studien zu bronzezeitlichen Schmucktrachten im Karpatenbecken. Ein Beitrag zur Deutung der Hortfunde im Karpatenbecken. Mainz am Rhein 1985.
- Slaná 2003* A. Slaná: Rekonštrukcia ženského kroja strednej doby bronzovej. Diplomová práca. Bratislava 2003. Nepublikované.
- Slovník slovenského jazyka I* Slovník slovenského jazyka. I (a-k), ved. red. Š. Peciar. Bratislava 1959.
- Stegmann-Rajtár 2000* S. Stegmann-Rajtár: Kultúrne vzťahy halštatského hradiska Molpír pri Smoleniciach na príklade hlinených predmetov kultového charakteru. Pravěk (N. Ř.) 10, 2000, 457-471.
- Stegmann-Rajtár 2005* S. Stegmann-Rajtár: Vplyvy juhovýchodných centier na vývoj halštatskej kultúry v stredodunajskej oblasti. In: Južné vplyvy a ich odraz v kultúrnom vývoji

- mladšieho praveku na strednom Dunaji. Zborník referátov z konferencie z 9. novembra 2004 v Bratislave. Bratislava 2005, 60-72.
- Stloukal 1975* M. Stloukal: Antropologický rozbor pohrbů z Rájce. Pam. Arch. 66, 2, 341-343.
- Stloukal 1986* M. Stloukal: Anthropologische Analyse der Leichenbrandreste aus Krásna Ves. In: V. Budinský-Krička/L. Veliačik: Krásna Ves. Gräberfeld der Lausitzer Kultur. Nitra 1986, 123-136.
- Stloukal 1991* M. Stloukal: Diviaky nad Nitricou - antropologische Analyse der Brandbestattungen. Slov. Arch. 39/1-2, 1991, 215-220.
- Struhár/Fedor 1998* V. Struhár/ R. Fedor: Prieskum lužického urnového pohrebiska v Abraháme. AVANS 1996, 1998, 156.
- Studeníková 1980* E. Studeníková: Sídliiskové nálezy z Piešťan - Kocuríc. AVANS 1979, 1980, 197, 198.
- Studeníková/Paulík 1983* E. Studeníková/ J. Paulík: Osada z doby bronzovej v Pobedime. Bratislava 1983.
- Szydlowska 1963* E. Szydlowska: Diademy i zawieszki skroniowe grupy górnośląsko-małopolskiej kultury łużyckiej. Arch. Polski 8, 1963, 44-67.
- Szydlowska 1972* E. Szydlowska: Cmentarzysko kultury łużyckiej w Przecyzcach, pow. Zawiercie. Omówienie materiałów. Rocznik Muz. Górnośląskiego w Bytomiu 9. Bytom 1972.
- Šabatová 2007* K. Šabatová: K sociální struktuře lužické kultury časných a starších popelnicových polí se zvláštním zřetelom k pohřebišti v Přáslavicích na Olomoucku. In: E. Kazdová/V. Podborský (Ed.): Studium sociálních a duchovních struktur pravěku. Brno 2007, 269-284.
- Šabatová/Vitula 2002* K. Šabatová/P. Vitula: Přáslavice. Díly pod dědinou, Kousky a kukličky (II). Pohřebiště a sídliště z doby bronzové (katalog). Olomouc 2002.
- Šuhajíková-Pivovarová 1961a* Z. Šuhajíková-Pivovarová: Další nálezy z lužického pohrebiska v Diviakoch nad Nitricou. Štud. Zvesti AÚ SAV 6, 1961, 237-240.
- Šuhajíková-Pivovarová 1961b* Z. Šuhajíková-Pivovarová: Halštatské hroby z Malých Krštenian. Arch. Rozhledy 13, 1961, 796-807.
- Trgina 1983* G. Trgina: Pohrebisko lužickéj kultúry v Žiari nad Hronom. AVANS 1982, 1983, 251.
- Trgina 1985* G. Trgina: Tretia etapa výskumu pohrebiska lužickéj kultúry v Žiari nad Hronom. AVANS 1984, 1985, 240.
- Trgina 1986* G. Trgina: Výsledky poslednej sezóny výskumu pohrebiska lužickéj kultúry v Žiari nad Hronom. AVANS 1985, 1986, 229, 230.
- Vangľová/Zajacová 2007* T. Vangľová/B. Zajacová: Nové nálezy lužickéj kultúry z Martina. AVANS 2005, 2007, 195, 196.
- Veliačik 1975* L. Veliačik: Pohrebisko lužickéj kultúry v Liptovskom Mikuláši-Ondrašovej. Slov. Arch. 23, 1975, 11-34.
- Veliačik 1982* L. Veliačik: Príspevok k otázke vzniku a vnútorného členenia lužickéj kultúry na Slovensku. In: Południowa strefa kultury łużyckiej i powiązania tej kultury z południem. Kraków - Przemyśl 1982, 73-95.
- Veliačik 1983a* L. Veliačik: Die Lausitzer Kultur in der Slowakei. Nitra 1983.
- Veliačik 1983b* L. Veliačik: Hradiská lužickéj kultúry na Slovensku. Arch. Rozhledy 35, 1983, 14-23.
- Veliačik 1991* L. Veliačik: Beitrag des Gräberfeldes in Diviaky nad Nitricou zur Chronologie der Denkmäler der Lausitzer Kultur in der Slowakei. Slov. Arch. 39/1-2, 1991, 91-142.
- Veliačik/Němejcová-Pavúková 1987* L. Veliačik/V. Němejcová-Pavúková: Zwei Bronzehorte aus Ivanovce. Slov. Arch. 35, 1987, 47-64.
- Veliačik/Romsauer 1994* L. Veliačik/P. Romsauer: Vývoj a vzťah osídlenia lužických a stredodunajských popelnicových polí na západnom Slovensku. I. Katalóg. Nitra 1994.
- Vencl 2001* S. Vencl: Souvislosti chápání pojmu „nálezový celek“ v české archeologii. Arch. Rozhledy 53, 2001, 592-614.
- Vydra 1937* J. Vydra: Nauka o kroji. Praha 1937.
- Wiedermann 1985* E. Wiedermann: Archeologické pamiatky topoľčianskeho múzea. Nitra 1985.
- Živná 1976* Ž. Živná: Šaty dělají člověka. O módě a oblékání. Praha 1976.

Female Costume of the Slovak Branch of the Lusatian Culture in the Bronze Age An Attempt at the Reconstruction on the Ground of Grave and Hoard Findings

Erika Makarová

SUMMARY

Higher social differentiation of the community in the Urnfield Culture Period is possible to see also on the costume of the Lusatian culture that used to live in the area of today's Slovakia. The costume pointed out the social status of the person as well as cultural level of the society.

Common poverty of the graves with bronze artefacts refers to a single female costume for ordinary people. It was mostly completely without accessories or only with one or several ones.

Because from our area are not known any primary proofs of textiles, what surely relates with the soil conditions, we are thrown only upon secondary sources evidencing existence of textiles. Such things are objects used to their production, namely spindle whorls and clay weights.

All known evidences of this craftsman activity within the extension of the Lusatian culture are almost always from settlement structures. As far as we know the spindle whorl occurred just in two graves from the Final Bronze Age. Clay weights together with spindle whorls occur regularly in graves only since Hallstatt period, when they followed mainly the woman into the grave.

Also the next finding is interesting. In comparison with the Late and Final Bronze Age, when the textile production appeared at open settlements, at the end of Final Bronze Age and mainly in the Hallstatt period the textile production is concentrated in the fortified settlements. It chiefly relates to economic development, more advanced organization and probably also to progressive social differentiation, which was showed not only in a burial rite, but also in settling. A settlement in Pobeďim is the exception. This settlement had lowland, unfortified character, but it played important role in terms of economic organization as well as social life.

Major part of spindle whorls and clay weights comes from the Final Bronze Age, or more precisely from its end and from the Hallstatt period, which has been dated by Reinecke's stages HB3-HC1, therefore in the time, when the extraordinary bloom of the textile production was coming up in the whole Europe.

To reconstruct the female costume were used grave and hoard finds, which represent qualitatively the first-class sets, although in their basis different ones, what is reflected in their material content.

There were no diadems in the graves and only three pieces of diadems are known from two hoards until now. They are dated to the Final Bronze Age.

On the contrary, pins represent the most often occurred objects in the graves of the Lusatian culture, whilst they are only rare in the hoards. In the oldest period of Lusatian culture (BC-BC/BD) racket pins and spindle pins appear sporadically in the graves in north Slovakia. Eyelet-headed pins were the most common occurred pins. Just one pin of this kind was from hoard, all others were from the graves. They are common in the whole area of Lusatian culture in the Late and Final Bronze Age.

Spiral-headed pins and circular pins were used not very often, but for the long time. They were found only in graves. Biconical or globular pins are common mostly in graves, but some items come from hoards, too. The pins with swollen neck occur during the Late Bronze Age and they are typical for Lusatian burial mounds in Slovakia. The pins with plain neck occur more frequently and they are usual during the all period of existence of the Lusatian culture. Monumental biconical or globular pins with swollen neck (Malá Vieska type) always come from hoards. In the most of cases they represented monotype depots, that means they were the only article type in the hoard.

In the area of Slovak branch of Lusatian culture elaborately moulded head pins occur just in graves during stages BD and HA. Their occurrence is mostly concentrated in the middle river-basin of Váh and the upper Nitra. Relatively common pin types that occurred in graves are spiral-headed hoof shaped pins (only one item is from hoard) and club-headed pins (from a hoard are 2 items). Both of them are dated from the Late Bronze Age. Knurl-headed pins represent only sporadic pin type in Slovakia and they are known just from graves. Although bowl-headed pins come from all area of Lusatian culture, they occurred only in graves. They existed since the stage HA₁ until Final Bronze Age (HB).

Pin guards are found sporadically in graves (probably 8 items) as well as in hoards (2 items) during the stage BD until beginning of the stage HA₁.

Fibulas represent rare group of finds occurred in the graves. However, some kinds were found only in graves. (arch fibula, harp-shaped fibula and one-piece fibula of Unter-Radl and Čaka type). Whilst fibulas of Spindlersfeld type mainly come from graves (4 items are from graves and only one is from hoard), fibulas of Posamenterie type and double spiral fibulas, which are the most widespread fibula types, mostly come from hoards (from graves are mostly only fragments). From the area of Slovak branch of Lusatian culture are just three saddle-bow fibulas (from two graves and one hoard). Two one-piece leaf-shaped bow fibulas come from hoards.

The occurrence of neck-rings in Lusatian culture is considerably low in comparison with the rest. Most of them come from hoards. They are only rarely in graves and they are nearly always in fragments.

Pendants are rarely found in graves as well as in hoards during existence of Lusatian culture. Most frequent type is a double spiral pendant, which occurred mainly in hoards. Pendants of Pucov type are exclusively from hoards and they are dated in stages HA-HB.

Bronze rings (hair-rings or finger-rings) are the second most often occurred finds in the graves of Lusatian culture in Slovakia. They were less common in hoards.

Beads are typical finds from Slovak burial ground of Lusatian culture, especially in the first stage of the Late Bronze Age. Most of them are glass and bronze, but some of them are amber, bony and clay. Until now bronze beads are known only from one hoard.

Analogous to bronze beads also little spiral tubes are rare finds in hoards, but they are common finds from graves. Both of them were used during the whole existence of Lusatian culture.

Clay and bronze buttons are only from burial grounds. Little ornamental plates are sporadically found in graves from the end of Middle Bronze Age until Final Bronze Age, but most of them is from the Late Bronze Age. Similar in shape but substantially bigger are ornamental plates (omphalus) from hoards.

In milieu of Slovak Lusatian culture armlets are found mostly in depots. From graves (dated in stages from BD to HA1) are just small fragments, which were deformed by fire.

Bracelets represent finds of small importance from typological aspect in the Lusatian culture in Slovakia. Only few finds of this kind are from graves and most of them are preserved just in fragments. Major part of bracelets is from hoards. Bracelets of bigger size are often called as anklets. They are not frequent and they come from hoards which are dated in stage HA.

Firstly we tried to find out if there were differences between women and men in using urns. But we did not manage to find them, so it is impossible to assign the graves to the particular sex in the situation of present knowledge. For this reason we used grave equipment of the person to identify the sex of buried person. However, this method is not always exact, because a lot of object types is impossible to consider to be only womanlike or manlike.

It is possible to assign fibulas to be the component parts of female costume of the Slovak branch of the Lusatian culture. It is proved by fact, that in the graves examined by us fibula were not in any anthropologically determined grave as male grave, even not in the grave, which contained weapon or razor.

The pin is clothing fitting worn by men and by women, too. In the Slovak branch of the Lusatian culture it appeared mainly one pin in a grave, but sometimes were there two, even three or four pins in a grave.

Even though the pins pinned up female and also male clothes, some types were probably used only by specific sex. Most likely the elaborately moulded head pins were mainly worn by women. On the other hand the spiral-headed hoof shaped pins were probably worn mostly by men, as evidenced by inventory of many graves not only from the area of the Lusatian culture. Perhaps pins of Diviaky type and club-headed pins were more often worn by men, too. Eyelet-headed pins were in common use by both sex. They occurred in female, male and also in child's graves. Until now it stays uncertain, whether knurl-headed pins pinned up women's or men's clothes. Similar situation is with other pin types that occurred in the graves of the Slovak branch of the Lusatian culture, when it is impossible to determine the sex of their owner.

Armlets were personal ornaments which doubtlessly graced women. Bronze rings (finger-rings or hair-rings) were probably worn mostly by women, but sporadically they are found also in the graves, which may be regarded as men's graves. Neck-rings and brancelets are problematic as well as ornamental plates and small buttons with eyelet.

Pendants and necklaces consisting of little spiral tubes and beads may be considered objects which decorated men and women, and even it is impossible to assign particular beads to certain sex on the ground of raw material from which they were made.

According to measure of determination of grave membership to female it is possible to create three groups of female graves:

- 1st group contains graves which are surely burials of women. Because anthropological analyses of cremated burials are not always accurate, into this group are classified only graves determined as certainly female ones and also they do not contain any male attributes. There are also graves of women with one child at the age under one year in this group. In this case are all finds regarded as objects of buried woman (when a little child was buried with adult, urn in which child was buried was without any finds).

- 2nd group includes graves which are possible to regard in all probability as female ones. That means graves, which are according to anthropological analyses probably female graves. All graves which we can determine as woman's graves according to finds or their combinations contained in the graves belong to this group, too. Simultaneously we excluded all graves, which contained any object regarded as men's attribute - weapons, tools (except for the knives and awls) or razor, even in the case when the grave was rich in the personal ornaments and clothing fittings (these graves could be burials of men - warriors, eventually rich men's graves which are in Moravia).

- 3rd group includes graves without possibility to determine the sex, therefore such, which do not contain any object or their combination enabling to classify the grave as male or female. These graves comprise an overwhelming majority. Within the frame of philosophy that all graves when cannot be excluded they are woman's graves, are prospective woman's graves, were also the graves from this group used for evaluation of the female costume.

In the composition of particular hoards it is possible to see male or female sets, even to consider some hoards to be the depot of one or more persons. On the ground of artefacts regarded as female objects, it might assign whole hoards or just their parts to the women. „Female“ hoards as well as graves can be divided into three groups:

- 1th group represents so-called purely female hoards, therefore such, which contained only personal ornaments (besides the so-called Salgótarján rings and convex ornamental plates, which are unlikely female personal ornaments). For drawing reconstruction of particular ceremonial costume were used three hoards of these ones, which were from the Final Bronze Age (Medvedzie, Žilina and Očová). We can consider them to be a female costume on deposit. It is possible that complete costume had been put into the earth, from which only its metal parts were preserved.

- 2nd group includes so-called mixed hoards, that means hoards which contain both female and male attributes. Majority of hoards belongs to this group.

- 3rd group contains so-called monotype hoards of pins. There is impossible to determine if the „female“ or „male“ hoards are concerned, because it is impossible to find out whether this kind of pins (naturally guest-size) pinned up the male or female clothes.

We know very little about clothes design and material, because no direct textile evidence has been found in our area.

In contrast to the area of the Middle Danubian Urnfield culture, where it is possible to see south influences, area of the Lusatian Culture tended more to north and north-east part of the middle Europe. For this reason the finds from Denmark and north Germany could be passed for a model of female costume.

Costume of Lusatian women probably consisted of a blouse and a pleated skirt likely mid-calf or ankle deep, on the waist fixed by belt. It is impossible to exclude that female costume represents simple, one-piece dress pinned up with pins, which were belted also by belt or pinefore. Upper part of the costume was represented by cloak (pelerine), most frequently pinned up with pin.

According to season could be worn a blouse or a dress with long or short sleeves, but also more layers together. In the winter time could be worn cloak made of leather or fur.

Rather than colouring fabrics (a sealing-stick found in Čachtice is the only indirect evidence for it), they probably used natural colour of wool (from white, through brown and black colour), thereby colourful textiles, even different figures could be made weaving.

The pin was the most common thing in the graves which were identified as female graves (55,4 % of the graves). Most of the female graves (76,6%) contained just one pin. Two pins were only in 16,4 % of the female graves. Therefore the rule of pinning up the female clothes by two pins has not been confirmed. Frequent presence of pins in graves can possibly be explained by their practical function (they were used for pinning up the clothes).

Little rings made from bronze wire (31,6 % of the graves) belonged to frequent accessories. They were used like a head ornaments. Component parts of necklace - beads (12,6 % of the graves) and little spiral tubes (19 % of the graves) were relatively often, too.

Other things (bracelet, pendant, ornamental plate, button, pin guard) appeared only rarely.

Probably there were not any rules for combination of wearing personal ornaments and clothing fittings. However, this conclusion can be in a great measure misleading due to cremation. Till 19,5% of the probably female graves contained not only determinable things, but also indeterminable fragments and polytypes.

On the ground of graves of women with higher social status but mostly due to the hoards, it is possible to recognize three kinds of the costume: a costume worn on ordinary days, a ceremonial costume worn on the special occasion and a cultish costume. However, it is necessary to realise that differences between them were often just very tiny.

Costume of rich women seems not to be changed a lot during the existence of Lusatian culture. In Late and Final Bronze Age it was supplemented by different types of pendants and ornamental plates. A cloak was pinned up by the fibula. In some cases the pins were on the cloak too, but they had only decorative function. Probably on ordinary days Lusatian women had one or two bracelets on their wrists. During ceremonies the number of bracelets could be higher or women wore armrings. They had a necklace that consisted of little spiral tubes, bronze and glass beads on their necks. In Final Bronze Age on special occasions a neck-ring or other bronze necklace was worn. Also bronze diadems started occur at that time. A very little occurrence of them bears witness not only to their rareness but also to rareness of its occupier.

Especially hoards of long pins but also large Posamenterie type of fibules could be functional-decorative components of cultish costume, which was used during different ceremonies. They were worn by important persons, who were maybe representatives of gods on the Earth or even they belonged straightly to gods. They could be applied on statues of gods or put as a present for gods.

However, to prove this idea of the Lusatian female costume the further researches and especially anthropological analyses are necessary.

Chart 1. Percentage of the pin number in female graves.

Chart 2. Number of female graves containing particular personal ornaments and clothing fittings.

Chart 3. Percentage of the number of female graves containing particular personal ornaments and clothing fittings.

Fig. 1. Evidences of textile production from the settlement in Pobedim. 1-12 - culture layer; 13-14 - site No. 2/69. Scales: a - 1-13; b - 14, 15. After *Studeníková/Paulík 1983*.

Fig. 2. Pins. 1 - Martin, grave 73; 2 - Martin, grave 120; 3 - Martin, grave 17/A; 4 - Luborča, without specific finding situation; 5 - Diviaky nad Nitricou, grave 3/1940; 6 - Trenčianske Teplice, burial mound 32; 7 - Košeca, without specific finding situation; 8 - Martin, grave 89; 9 - Vyšný Kubín, without specific finding situation;

- 10 - Mikušovce, location Nivky, burial mound 46; 11 - Mikušovce, location Nivky, burial mound 60; 12 - Veľká Lehota, without specific finding situation; 13 - Luborča, without specific finding situation; 14 - Ilava, grave 69/1929; 15 - Ilava, grave 79; 16, 17 - Ilava, grave 94/1932; 18 - Diviaky nad Nitricou, grave 9/1957. After *Novotná 1980*.
- Fig. 3. Pins. 1 - Dlžín, grave 5/1941; 2 - Kočeca, grave 2/1931; 3 - Mikušovce, location Nivky, burial mound 93; 4 - Trenčianska Teplá, grave 1/1936; 5, 6 - Čachtice, grave 1; 7 - Partizánske, grave 15/1970; 8 - Luborča, without specific finding situation; 9 - Dolný Kubín, without specific finding situation; 10 - Dolný Kubín, grave 19/1848; 11 - Partizánske, grave 15/1950; 12 - Diviaky nad Nitricou, grave 4/1940. After *Novotná 1980*.
- Fig. 4. Fibulas. 1 - Martin, grave 143; 2 - Luborča, destroyed grave; 3 - Horné Opatovce (nowadays Žiar nad Hronom), destroyed grave; 4 - Mikušovce, location Nivky, burial mound 174; 5 - Žiar nad Hronom, burial mound IV/1982; 6 - Skalská Nová Ves, grave 1; 7 - Domaníky, grave from the year 1889; 8 - Nedanovce, destroyed grave; 9 - Nové Mesto nad Váhom, destroyed grave. After *Novotná 2001*.
- Fig. 5. Pendants. 1 - Luborča, destroyed grave; 2 - Vyšný Kubín, without specific finding situation; 3-5 - Martin, grave 89; 6 - Liptovský Michal, destroyed grave; 7 - Púchov, grave 60/1969; 8, 9 - Martin, grave 80; 10 - Partizánske, grave 3/1949; 11 - Diviaky nad Nitricou, grave 30/1974. 1-10 after *Veliačik 1983a*; 11 - after *Veliačik 1991*.
- Fig. 6. Little ornaments. 1-4 - Mikušovce, location Nivky, burial mound 46; 5, 6 - Martin, grave 73; 7 - Martin, grave 80; 8, 9 - Martin, grave 89; 10-12 - Beluša, grave 19; 13, 14 - Liptovská Mara (nowadays Liptovská Sielnica), hoard; 15-19 - Zvolen-Pustý hrad, hoard. After *Veliačik 1983a*.
- Fig. 7. Bracelets and anklets. 1 - Martin, grave 73; 2 - Liptovský Mikuláš-Ondrašová, finding from the burial ground; 3, 4 - Horná Štubňa, hoard; 5-8 - Stará Turá, hoard; 9 - Chocholná-Velčice, hoard; 10, 11 - Nitrianska Blatnica, hoard; 12-13 - Rosina, hoard; 14 - Prievidza-Hradec, hoard. 1-4, 12-14 - after *Veliačik 1983a*; 5-9 - after *Nešporová 2004*; 10, 11 - after *Ožďáni 2006*.
- Fig. 8. Diadems from the Vyšný Sliač hoard. After *Novotná 1984*.
- Fig. 9. Pins from the Malá Vieska hoard (nowadays Turčianske Teplice). After *Novotná 2001*.
- Fig. 10. Pins from hoards. 1-3 - Banka; 4 - Trenčianske Bohuslavice; 5-8 - Bešeňová; 9 - Hradec; 10, 11 - Hradec-Cígel. After *Novotná 1980*.
- Fig. 11. Fibulas from hoards. 1 - Prievidza-Hradec; 2 - Domaniža; 3 - Počúvadlo; 4 - Očová; 5, 6 - Ivanovce; 7 - Domaniža. After *Novotná 2001*.
- Fig. 12. Neck-rings from hoards. 1, 2, 5 - Počúvadlo; 3 - Vyšný Sliač; 4 - Žilina. After *Novotná 1984*.
- Fig. 13. Pendants from hoards. 1 - Púchov; 2 - Pucov; 3-5 - Osádka; 6 - Vyšný Sliač; 7 - Zvolen-Pustý hrad. 1 - after *Furmánek 1982*; 2 - after *Furmánek 1980*, 3-7 - after *Veliačik 1983a*.
- Fig. 14. Armlets. 1 - Blatnica II; 2 - Vyšný Sliač; 3 - Chocholná-Velčice; 4 - Komjatná-Bobrovec; 5-7 - Osádka; 8, 9 - Zvolen-Pustý hrad; 10 - Nitrianska Blatnica. 1-2, 4-9 - after *Veliačik 1983a*; 3 - after *Nešporová 2004*; 10 - after *Ožďáni 2006*.
- Fig. 15. Schema of pinnig up the pelerine. 1, 2 - with one pin; 3, 4 - with two pins. Drawing E. Makarová.
- Fig. 16. Bracelet. Nováky, grave 2/1889. After *Rakovszky 1889*.
- Fig. 17. Mikušovce, location Nivky, burial mound 174. Not to scale. After *Pivovarová 1965*.
- Fig. 18. Schematic reconstruction of the woman costume with higher social status from tumulus 174 in Mikušovce (location Nivky). Drawing E. Makarová.
- Fig. 19. Diviaky nad Nitricou, grave 17/1974. Scales: a - 2, 4, 5; b - 1, 3; c - 6. After *Veliačik 1991*.
- Fig. 20. Medvedzie, hoard. 1 - after *Novotná 1984*; 2, 3 - after *Furmánek 1980*, 4 - after *Novotná 2001*.
- Fig. 21. Schematic reconstruction of the female ceremonial costume on the ground of findings from the Medvedzie hoard. a - front side, b - back side. Drawing E. Makarová.
- Fig. 22. Žilina, hoard. After *Novotná 1968*.
- Fig. 23. Schematic reconstruction of the ceremonial costume of young woman on the ground of findings from the Žilina hoard. Drawing E. Makarová.
- Fig. 24. Očová, hoard. After *Paulík 1982*.
- Fig. 25. Schematic reconstruction of the female ceremonial costume on the ground of findings from the Očová hoard. a - with pelerine, b - without pelerine. Drawing E. Makarová.

Table 1. Incidence of particular personal ornaments and clothing fittings on burial grounds and in hoards.

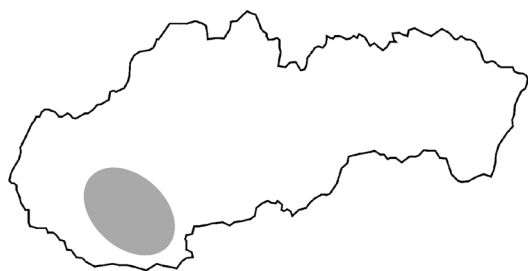
Table 2. Urn types of adults from antropologically determined graves.

Table 3. List of graves identified as female graves.

Mgr. Erika Makarová
Západoslovenské múzeum v Trnave
Múzejné nám. 3
SK-918 09 Trnava
erika.makarova@gmail.com

NEPUBLIKOVANÉ HROBOVÉ NÁLEZY BADENSKEJ KULTÚRY Z JUHOZÁPADNÉHO SLOVENSKA *

Gabriel Nevizánsky

Juhozápadné Slovensko, eneolit, badenská kultúra, kostrový hrob

Southwest Slovakia, Aeneolithic, Baden culture, skeleton grave

Unpublished Baden-Culture Grave Finds from Southwest Slovakia

Remarkable disproportion of documented settlements and standard burial grounds on the whole territory of the Baden culture occurrence is typical for the culture bearers. The number of skeletons in conventional or unusual positions mostly with no charities at settlement pits found during large-scale excavations of Baden culture settlements, however, is increasing. Finding circumstances of graves at Komjatice, Nitra and Sládkovičovo unambiguously proved existence of more-less contemporary settlements in their vicinity, and so we can classify them to the category of burials in settlement pits. Find units from Hul, Kmeťovo, Marcelová or Bešeňová, on the contrary, we can consider standard isolated graves, as they included a complete vessel working as a grave addition - charity. We assume the studied way of burying had been preferred much frequently by the Baden culture bearers than in other Aeneolithic populations. At the same time it can help us partially answering the reason of remarkable deficit of graves in comparison with settlement finds of the culture under study.

Prednedávnom sme uverejnili príspevok s podobným obsahom aj rozsahom, kde bol publikovaný okrem iných uzavretých nálezových celkov z obdobia neolitu a eneolitu aj hrob badenskej kultúry zo Šurian (Nevizánsky 1999) Na tomto mieste uvádzame ďalších sedem lokalít, kde bolo možné kompletizovať topografické poznatky, nálezový fond, resp. doplniť poznatky o nálezových okolnostiach. Vo všetkých prípadoch ide o hrobové celky z obdobia badenskej kultúry z územia juhozápadného Slovenska (mapa 1).

1. BEŠEŇOV, okr. Nové Zámky, intravilán, dom L. Recsku, č. d. 163

Parcela s domom sa nachádza na juhovýchodnom okraji obce (obr. 4: 4). Majiteľ stavebného pozemku v roku 1970 na dvore pri kopaní jamy pre vápno našiel v hĺbke cca 100 cm celý nepoškodený džbán(1). Pri nádobe sa nezistili žiadne ľudské či zvieracie kosti, hoci ich prítomnosť nemožno úplne vylúčiť. V máji 1971 uskutočnila V. Němejcová-Pavúková (1974, 317, obr. 65) v blízkosti uvedeného nálezu a v záhrade pri dome krátkodobý zisťovací výskum, počas ktorého odkryla štyri sídliskové jamy badenskej kultúry. Datovala ich do horizontu Červený Hrádok. Existenciu samostatného pohrebiska výkopové práce nepotvrdili, ale ak bol skutočne nájdený hrobový celok, patrí do kategórie hrobov na sídlisku.

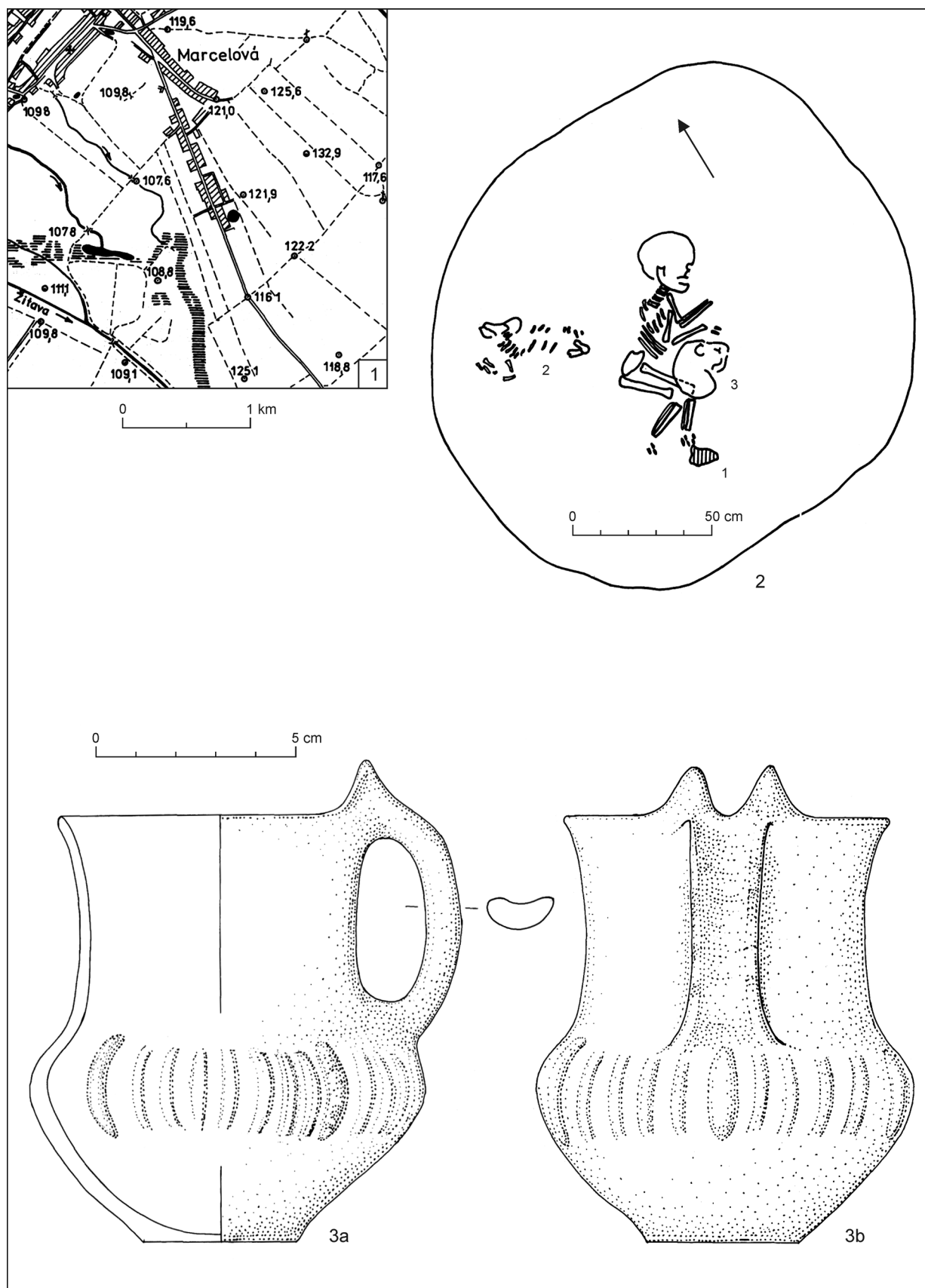
Opis nádoby:

1. Džbánik čiernej farby, v dolnej časti pod vydutinou s čiernohnedým fľakom. Valcovité hrdlo nádoby je vyhladené, polguľovité telo aj leštené. Tyčinkové uško kruhového prierezu je ukončené hrotitým výčnelkom, ktorý výčnieva nad okraj. Telo zdobia nevýrazné zvislé a plytké kanelúry, dno je zaoblené. Rozmery: v. 7,25 cm, s hrotitým výčnelkom 9,5 cm; pr. ústia 6 cm; pr. dna 2,5 cm; pr. vydutiny 7,7 cm; pr. tyčinkového ucha 0,95 cm (obr. 4: 5a, 5b).

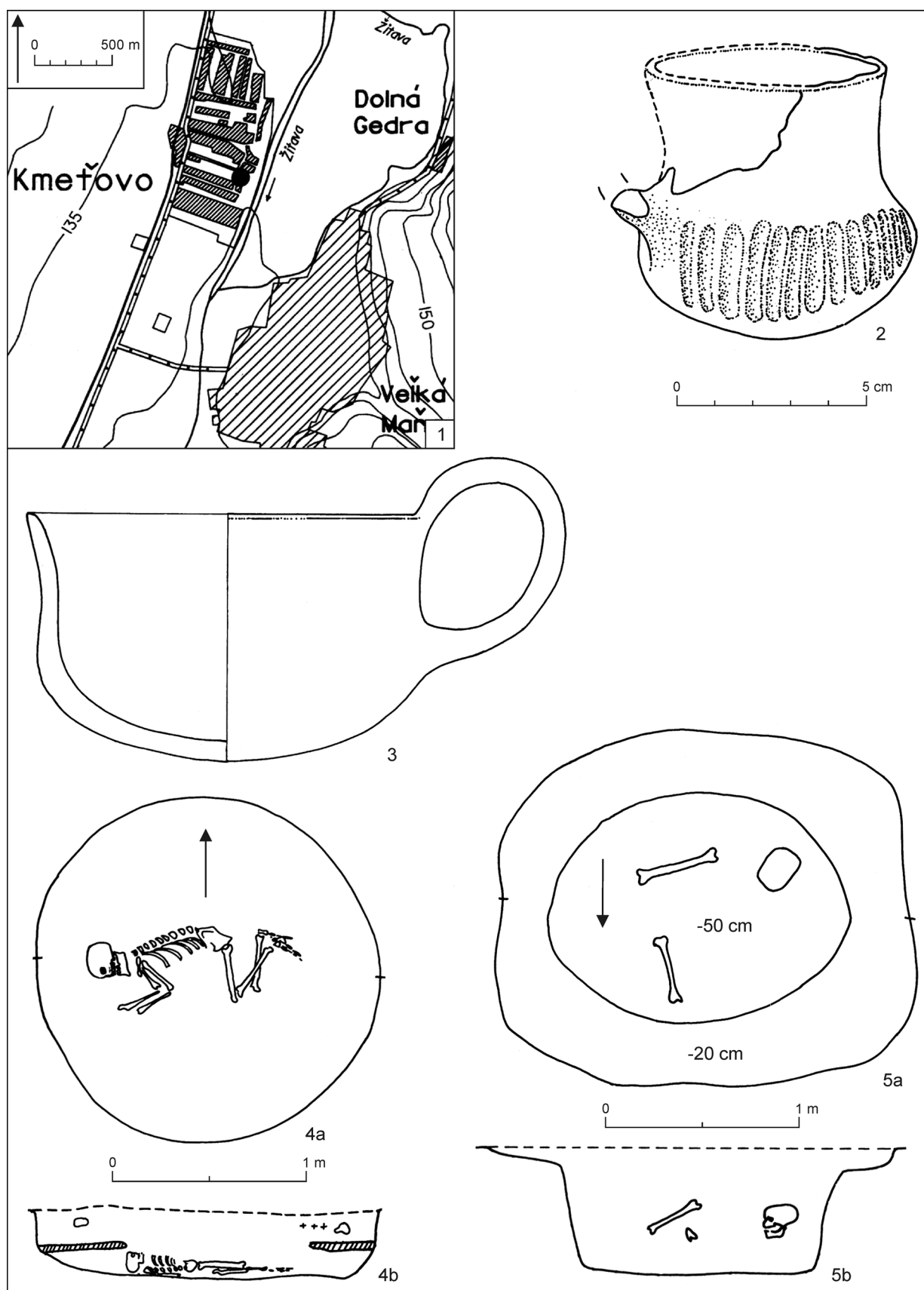
2. HUL, okr. Nové Zámky, poloha Štrkáreň pri Mlynčeku

Približne 1 km východne, resp. juhovýchodne od obce, vedľa poľnej cesty vedúcej ku kostolíku, na ľavobrežnej terase potoka Liska, na jar v roku 1955 miestni obyvatelia odkryli v hĺbke 50 cm kosť vo

* Práca vznikla v rámci projektu 2/7017/27 Vedeckej grantovej agentúry VEGA.

Obr. 1. Marcelová, okr. Komárno: 1 - situačný plán polohy hrobu; 3a, 3b - hrobová príloha. Nitra, Priemyselná ulica: 2 - hrob 11.

Obr. 2. Kmeňovo, okr. Nové Zámky: 1 - situačný plán polohy hrobu; 2, 3 - hrobové prílohy. Komjatice, poloha Legionárske, okr. Nové Zámky: 4a, 4b - objekt 7; 5a, 5b - objekt 29.

vystretej polohe s rukami pozdĺž tela, ktorá bola hlavou orientovaná na západ, nohami na východ (obr. 4: 1). Pri kostre sa našla amfora s torzovitým hrdlom (1), ktorú vyobrazil B. Novotný (1958, tab. L: 6), a hlinená lyžica. O druhom predmete, žiaľ, nie sú k dispozícii ďalšie informácie (Nález. správa 544/55, AÚ SAV - A. Točík).

Opis nádoby:

1. Neúplná amfora s odlomeným hrdlom a rovným dnom, sivočiernej farby, miestami so sivohnedými flakmi bola vyhotovená z plaveného materiálu. Na rozhraní hrdla a tela sa nachádzajú dva vodorovné široké žľaby. Na vydutine sú oproti sebe umiestnené tunelové uchá široké cca 5,4 a 5,3 cm (obr. 4: 2). Hlboká rytá výzdoba centrálnej plochy tela pozostáva zo štyroch vertikálne ohraničených polí, ktoré sú vyplnené nepravidelným zvislým vetvičkovým ornamentom. Rozmery amfory: zach. v. 17,1 cm, pr. vydutiny 18,6 cm, pr. dna 8,5-8,6 cm; rozmery polí s výzdobou: 4,0 x 5,6 cm; 4,9 x 6,1 cm; 4,9 x 6,7 cm a 5,7 x 6,0 cm (obr. 4: 3).

V katastrálnom území Hulu zatiaľ evidujeme sídlisko badenskej kultúry na terase Žitavy južne od intravilánu, medzi obcou a Dolným Ohajom (Janšák 1931, 38, obr. 1; Samuel 1995, 117). Sídlisko bolo situované cca 1,5 km západne od sledovaného náleziska. Súdobé črepy, pochádzajúce pravdepodobne z uvedenej polohy, daroval J. Krajner v roku 1934 bývalému Vlastivednému múzeu v Bratislave (teraz Slovenské národné múzeum; Eisner 1934, 432).

3. KMEŤOVO (predtým Ďorok), okr. Nové Zámky, poloha Dolné Kratiny

Pri rozširovaní poľnej cesty na juhovýchodnom okraji obce bol v roku 1953 na parcele 183 (obr. 2: 1) zničený kostrový hrob, z ktorého sa zachránili dve menšie nádoby - šálka (1) a džbán (2). Pri stavebných úpravách materskej školy, neďaleko uvedeného náleziska, bol v hĺbke asi 50 cm zničený ďalší kostrový hrob s nádobami, z ktorých sa zachovali iba črepy. Z kostry sa zachránila len lebka (Nález. správa 169/54, AÚ SAV - B. Benadik).

Opis nádob:

1. Hnedosivá šálka s lievikovite roztvoreným hrdlom a polguľovitým zaobleným dnom. Pásikové ucho široké 2,8 cm, pôvodne zrejme pozdĺžne žliabkované, vyčnieva nad okraj. Rozmery: v. 6,1 cm; pr. ústia 10,2-10,7 cm; pr. max. vydutiny 9 cm (obr. 2: 3).

2. Tmavosivý džbán s poškodeným lievikovite nasadeným hrdlom, s odlomeným, pôvodne pásikovým uchom, polguľovitým telom a zaobleným dnom. Telo je zdobené plytkými zvislými, na niektorých miestach dosť nevýraznými kanelúrami. Rozmery: v. 7 cm; pr. ústia 6,3 cm; pr. max. vydutiny 7,2 cm; š. ucha pri dolnom koreni 2 cm (obr. 2: 2).

V blízkosti náleziska hrobov sa už od roku 1925 eviduje rozsiahlejšie sídlisko s bohatým keramickým fondom, ktorý sa dostal do zbierok SNM v Martine a v Bratislave zásluhou bývalého riaditeľa školy L. Bárčiho. Ide o lokalitu na nízkej terase starej Žitavy v polohe označovanej aj ako Gedra, ktorú možno rámcovo datovať do staršieho klasického stupňa badenskej kultúry, označovanom Baden II (Budaváry 1936-1937, 17, obr. III; Eisner 1933, 31; Novotný 1958, tab. XLV: 2; Nález. správa 7557/76, AÚ SAV - A. Točík).

4. KOMJATICE, okr. Nové Zámky, poloha Legionárske, sektor CA

Lokalita sa nachádza cca 1000 m juhovýchodne od okraja obce na poloblúkovej terase starého koryta Nitry. Záchranný výskum realizoval za sťažných poveternostných podmienok v novembri a v decembri 1977 A. Točík (1978). Na odhumusovanej ploche cca 100 x 50 m (označenej ako sektor CA) sa rysovalo okolo 100 objektov, z ktorých po začistení bolo 30 úplne alebo čiastočne odkrytých. Z preskúmaných objektov patrila prevažná časť badenskej kultúry, ktoré autor výskumu datoval do jej staršieho úseku (Baden III). Bolerázsky stupeň reprezentoval iba objekt 18.

- Objekt 7- jama kruhového pôdorysu (pr. 180 cm, hl. 35 cm) s mierne kónickými stenami a rovným dnom. Na dne sa odkryla kostra mladého jedinca uloženého v skrčenej polohe, s hornými končatinami výrazne ohnutými v laktoch a smerujúcimi nahor; orientácia zomrelého v smere Z-V, tvárovou časťou na juh. V zásype boli zistené vrstvičky spraše, malé flaky popola a uhlíkov, ako aj veľké množstvo keramických fragmentov, ktoré možno datovať do mladšieho úseku klasickej badenskej kultúry (obr. 2: 4a, 4b).

- Objekt 10 - pozostával v skutočnosti z dvoch jám s kruhovým pôdorysom, pričom väčšia jama (pr. 220 cm) mala mierne kónicky sa rozširujúce steny a rovné dno. Zásyp tejto jamy pochádzal z planírovania,

charakterizuje ho vrstva popola premiešaná s uhlíkmi, resp. spráše s pomerne hojným výskytom prepálenej omietky. Pomerne bohato boli zastúpené aj keramické fragmenty. Na severnej strane bola zapustená menšia kruhová jama (pr. 160 cm, hl. 35 cm). V južnej polovici tejto jamy bola kostra skrčenca, ležiaca na ľavom boku, tvárovou časťou na juh, s hornými končatinami výrazne ohnutými v lakťoch. Medzi dolnými končatinami sa našli dve rozmermi približne rovnaké (5,7 cm vysoké) šálky s odlomenými uchami a neďaleko lebky dve zvieracie kosti. Nesporne išlo o superpozíciu, pričom nebolo možné určiť, ktoré nálezy patria k hlbšej jame a ktoré k jame s kostrou (obr. 3: 5a, 5b; 6, 7).

- Objekt 29 - jama nepravidelného elipsovitého pôdorysu, ktorej plytký okraj stupňovito prechádzal do jamy s kolmými stenami a rovným dnom. Tmavohnedý zásyp obsahoval fragment lebky a dve dlhé kosti končatín. Objekt orientovaný dlhšou osou v smere V-Z, dl. 220 cm, pri dne 160 cm, š. 180, resp. 118 cm (obr. 2 : 5a, 5b).

5. MARCELOVÁ, okr. Komárno, intravilán

Na juhovýchodnom okraji obce, v záhrade rodinného domu B. Domonkosa, bola pri kopaní jamy objavená kostra (obr. 1: 1), pri ktorej sa našiel džbánik. Nádobu zachránil externý spolupracovník Archeologického ústavu D. Gál v decembri 1966. Ďalšie informácie o náleze nie sú k dispozícii (Nález. správa 3830/67, AÚ SAV - E. Rejholec). V miestach nálezu kostry realizovala V. Němejcová-Pavúková v dňoch 22. až 28. 4. 1971 krátkodobý zisťovací výskum s negatívnym výsledkom (Nález. správa 6772/73, AÚ SAV - V. Němejcová-Pavúková).

Opis nádoby:

Sivočierny džbánik, miestami so sivohnedými flakmi, s vyhladeným a niekde aj lešteným povrchom. Vydutina džbánka je zdobená piatimi zvislými symetricky rozmiestnenými, cca 2,6 cm dlhými plastickými rebrami, medzi ktorými je plocha vyplnená zvislým žliabkovaním. Dno je rovné, mierne odsadené. V strede džbánka je pozdĺžne žlabovité 1,7 cm široké pásikové ucho modelované v hornej časti ako *ansa lunata*, prečnievajúce 1,8 cm nad okraj nádoby. Rozmery: v. 10,2-10,5 cm, pr. ústia 7,8 cm, pr. dna 3,9-4 cm; pr. vydutiny 10 cm (obr. 1: 3a, 3b). Lakonickú informáciu o náleze zverejnila V. Němejcová-Pavúková (1974, 257), ktorá ho datovala do postbolerázskeho stupňa.

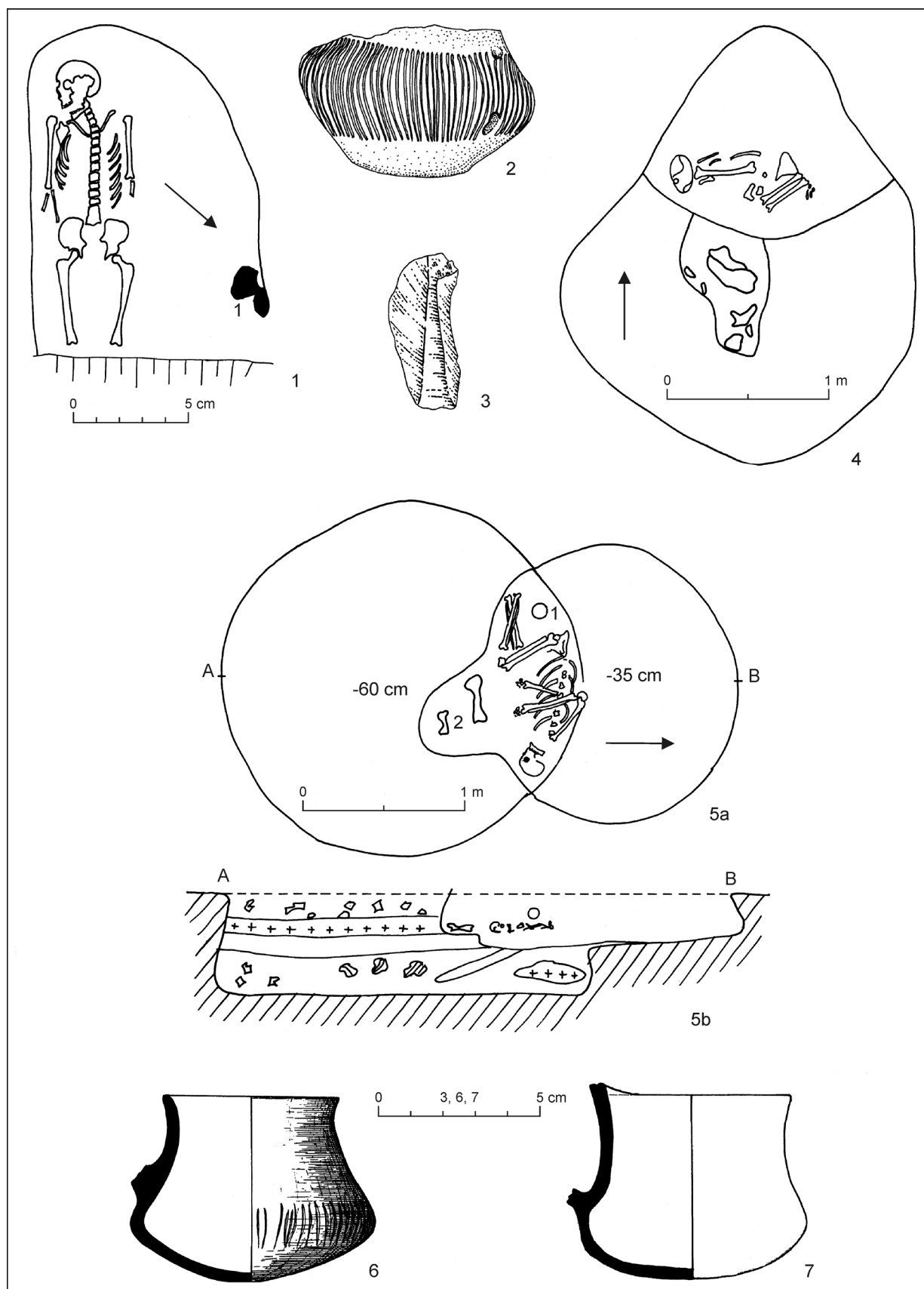
V katastri obce Marcelová sa v priebehu výskumu staromaďarského pohrebiska v roku 1960 našli sídliskové nálezy badenskej kultúry v intraviláne, na stavebnom pozemku J. Balogha. Zachránili sa vtedy tri sídliskové jamy, ktoré obsahovali keramický materiál datovaný do mladšieho úseku klasickej badenskej kultúry. Sledovaná lokalita sa nachádza v južnej časti obce na miernej vyvýšenine, asi dva kilometre severne od rieky Žitavy (Liptáková 1964, 238; Nález správa 5511/71, AÚ SAV - A. Rajnič). Vzdušná vzdialenosť medzi sídliskom a nájdeným kostrovým hrobom sa pohybuje okolo 1000 m. Druhé badenské sídlisko v Marcelovej sa eviduje v južnej, resp. juhozápadnej časti obce, v blízkosti terajšieho rybníka, kde sa počas skrývky humusu pre novootvorené štrkovisko JRD v roku 1966 zistili zvyšky sídliskových objektov (Nález správa 5511/71, AÚ SAV - M. Rejholcová).

6. NITRA, Priemyselná ulica, okr. Nitra

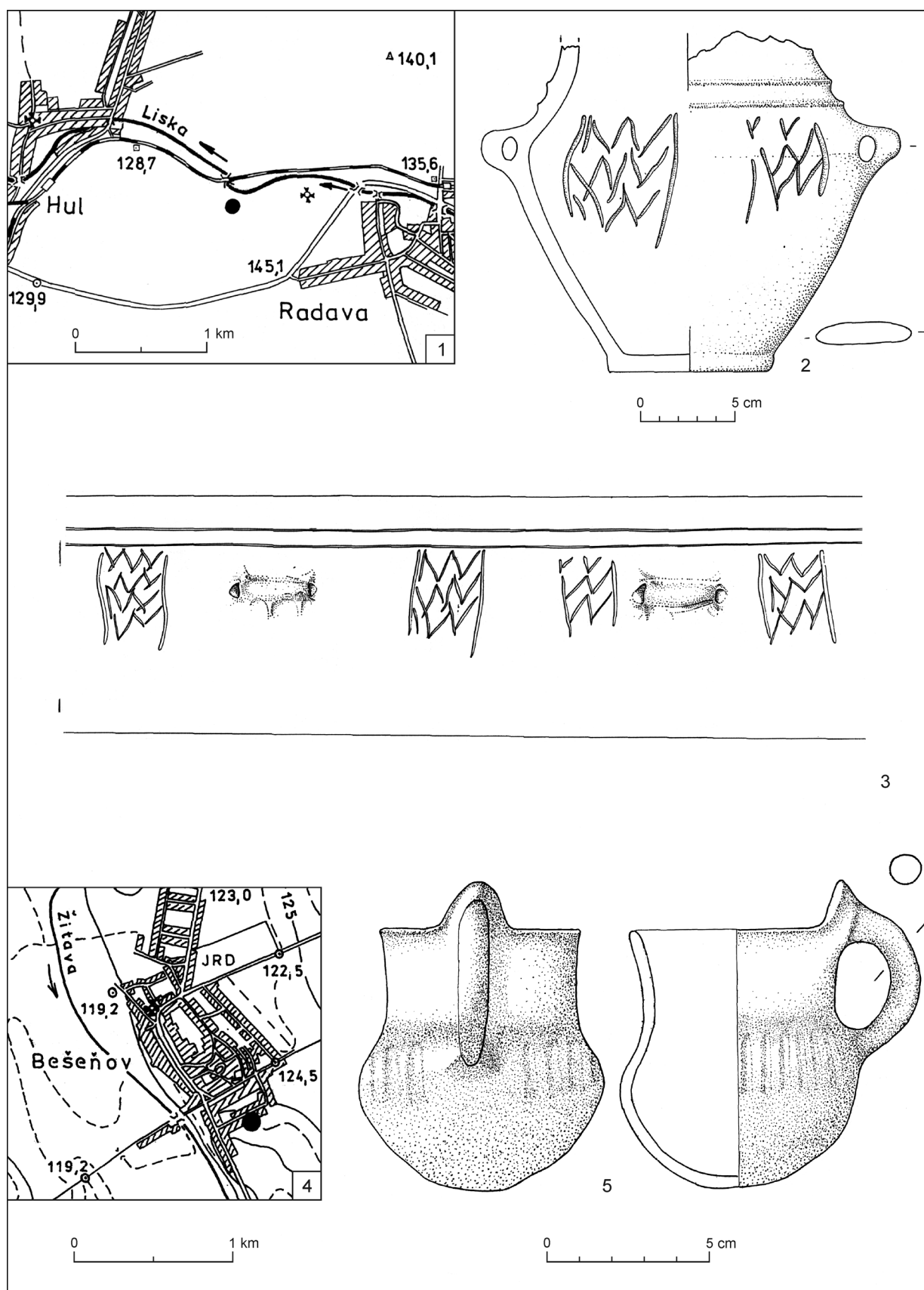
Počas výskumu neolitického pohrebiska na hranici katastrov Nitry a niekdajších Horných Krškán sa odkryla v tmavo sfarbenej jame oválneho tvaru (pr. 170-190 cm) kostra dieťaťa vo veku 8-9 rokov (hrob 11), orientovaná v smere SZ-JV. V priestore za chrbtom kostry sa našla celá kostra prasťa, orientovaná v smere ZJZ-VJV, pri panve dieťaťa bola samostatná ľudská lebka, bez ostatných častí kostry, tvárovou časťou otočená na SSV (obr. 1: 2). V zásype sledovaného objektu, ktorý pripomínal odpadovú jamu, sa nachádzali črepy lineárnej keramiky, ale žiadna celá nádoba. Pod kostrou dieťaťa, pri chodidle pravej nohy, sa však našiel jeden typický črep badenskej kultúry, ktorý zrejme datuje aj celý objekt (Pavúk 1972, 8; Nález správa 5542/71, AÚ SAV - J. Pavúk). Súdobé sídlisko, zistené na Priemyselnej ulici, sa ťahalo v dĺžke 250 m, ale s pomerne riedkou zástavbou (Pavúk 1993, 21).

7. SLÁDKOVIČOVO, poloha Nové diely (Za viaduktom), okr. Galanta

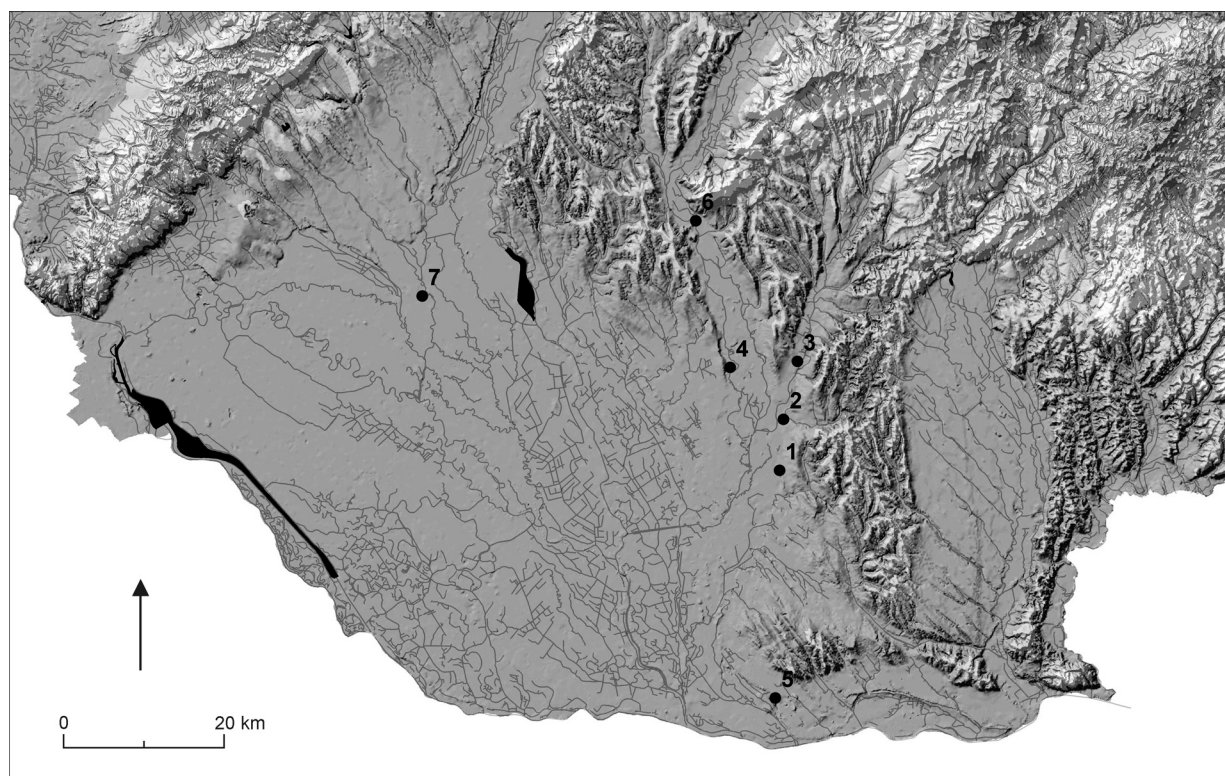
Severozápadne od obce pri stavbe cesty Senec - Bratislava bolo v rokoch 1965-1966 zničené rozsiahle pohrebisko zo staršej doby bronzovej. V priebehu záchranného výskumu, ktorý realizoval A. Rajnič

Obr. 3. Sládkovičovo, poloha Nové Diely, okr. Galanta: 1 - plán hrobu 25/B; 2, 3 - nálezy z hrobovej jamy. Komjatice, poloha Legionárske, okr. Nové Zámky: 5a, 5b - plán objektu 10; 6, 7 - nálezy z blízkosti kostry z objektu 10.

Obr. 4. Hul, okr. Nové Zámky: 1 - situačný plán polohy hrobu; 2 - hrobová príloha - amfora; 4 - rozvinutý ornament výzdoby amfory. Bešeňov, okr. Nové Zámky: 4 - situačný plán; 5 - nádoba.

Mapa 1. Nepublikované hrobové nálezy badenskej kultúry z juhozápadného Slovenska. 1 - Bešeňov; 2 - Hul; 3 - Kmeťovo; 4 - Komjatice; 5 - Marcelová; 6 - Nitra; 7 - Sládkovičovo.

s pomocou J. Balogha, sa okrem iných zachránil aj kostrový hrob 25/66-B, ktorý je datovaný do obdobia badenskej kultúry. Kostra dospelého jedinca vo vystretej polohe, ležiaca na chrbte, orientovaná v smere SZ-JV, sa našla po odhumusovaní plochy v hĺbke 20 cm. Kosti dolných končatín od kolien nadol chýbali v dôsledku porušenia hrobu mladším hrobom 26/66-B (obr. 3: 1). V zásype hrobovej jamy nepravidelného tvaru sa v blízkosti severnej steny našiel väčší fragment pravdepodobne džbána so subkutánnym uchom, ktorý bol na vydutine zdobený hustými zvislými kanelúrami (obr. 3: 2). Zo zásypu pochádza aj jedna čepieľka z rohovca (obr. 3: 3) a väčší okrúhly kameň (*Točík* 1979, 180; *Nález správa* 1235/72, AÚ SAV - J. Rajček). Na lokalite sa okrem sídliskových objektov badenskej kultúry objavili aj nálezy kultúry Makó/Kosihy-Čaka (*Vladár* 1966, 259),

Vyhodnotenie

Charakteristickým kultúrnym prejavom ľudu badenskej kultúry na celom území rozšírenia je výrazný nepomer medzi počtom evidovaných sídlisk a štandardných pohrebísk. V zatiaľ nepublikovanom súpise lokalít z územia Slovenska sú informácie minimálne o 437 sídliskách. Do kategórie samostatných pohrebísk možno začleniť iba minimálny počet nálezísk, napríklad Gemer, Malá nad Hronom a Včelince, prípadne Šarovce, polohu Makóczadomb. Aj v uvedených prípadoch však ide len o malé skupinky hrobov (3 až 7), iba v katastri obce Gemer sa zachránilo viac ako 20 hrobov. Stále narastajúci počet ľudských kostier však nachádzame v rámci veľkoplošných výskumov badenských sídlisk, kde zomrellí jedinci obvykle ležali v sídliskových jamách v tradičnej alebo neobvyklej polohe, zväčša bez milodarov. Ako modelový príklad možno uviesť nedávno skúmanú lokalitu Balatonőszöd (župa Somogy) v zadunajskej časti Maďarska (*Horváth* 2004a; 2004b). Na ploche približne 76 000 m² sa preskúmalo okrem iných aj okolo 1400 sídliskových objektov badenskej kultúry. Na sledovanej ploche bolo zistených dovedna 49 ľudských pohrebov. Ani v jednom prípade neboli kostry nájdené v jamách špeciálne pripravených na hrobové účely, ale vždy v rôznych zahĺbených objektoch, ktoré už stratili svoju pôvodnú funkciu. Jamy s kostrami sa nekoncentrovali na ohraničenom mieste určenom na pochovávanie, ale boli voľne roztrúsené po celom areáli súdobého sídliska. Mŕtvi boli uložení alebo pohodení v jamách patriacich k osade, ktoré

mohli mať aj istú rituálnu funkciu (viacvrstvové jamy často aj s nálezmi zvieracích skeletov). Sú však aj prípady, keď mŕtvych dali do odpadovej jamy, resp. do objektov s nedefinovanou funkciou. Zomrelí boli uložení jednak v skrčenej polohe na pravom alebo ľavom boku, jednak naznak s pokrčenými končatinami, ale aj na bruchu a v tzv. žabej polohe. Naopak, pohodené kostry boli zväčša viac-menej vystreté. Rôzne rituály konané pri pohrebných obradoch nám dokumentujú obhorené skelety, resp. tie, ktoré sa našli v popolovej vrstve. Do sledovanej kategórie patria aj jamy s pohrebmi, pri ktorých sa zistili kolové jamy. Boli však odkryté aj jamy, v ktorých sa našli samostatné ľudské lebky, resp. ich časti. Na sledovanej lokalite sa v niektorých jamách našlo viac, maximálne však päť kostier. Pomer hrobov detí včítane novorodencov a hrobov dospelých bol 21 : 23 (z toho päť bezpečne patrilo mužom). O existencii milodarov v Balatonőszöde možno ťažko uvažovať. V jamách sa obvykle našli rôzne črepy, zriedkavo aj menšie poškodené nádoby. V niektorých prípadoch časť kostry zakrývali črepy. Prítomnosť parciálnych či celých zvieracích skeletov, prípadne ojedinelých zvieracích kostí v jame s ľudskou kostrou sotva možno interpretovať ako rituálnu stravu pre zomrelého (napr. Nitra, Priemyselná ulica).

Nálezové okolnosti hrobov z Komjatic, Nitry a Sládkovičova jednoznačne potvrdili v ich blízkosti existenciu viac-menej súdobého sídliska, preto ich možno zaradiť do kategórie pohrebov v sídliskových jamách. Naopak, nálezové celky z Hulu, Kmeťova, Marcelovej, prípadne Bešeňova, nakoľko obsahovali celú nádobu nepochybne vo funkcii hrovej prílohy (milodaru), považujeme za štandardné solitérne hroby. Nazdávame sa, že uvedený spôsob pochovávaní u ľudu badenskej kultúry bol omnoho častejšie preferovaný ako u iných eneolitických populácií. Zároveň nám pomôže dať čiastočne aj odpoveď na príčinu výrazného deficitu hrobov oproti sídliskovým nálezom sledovanej kultúry.

V dvoch prípadoch (Hul a Sládkovičovo) sa kostry našli vo vystretej polohe na chrbte. Uvedený spôsob uloženia nehožtíka v sledovanom období je síce málo frekventovaný, ale nie výnimočný. Hroby s vystretou kostrou evidujeme aj na štandardných pohrebiskách, napríklad v Alsónémedi, hrob 56 (Korek 1951, 41), v Balatonmogyoróde (Bondár 1987, 47, obr. 2), v Balatonőszöde, cca 22 prípadov (Horváth 2004b, 72), v Budakalászi, hrob 39 (Banner 1956, 117, tab. XCVI: 6), v Mezőcsáte, hrob 14 (Kalicz 1999, 67), v Szentesi v polohe Nagyhegy, hrob 4D (Banner 1956, 90). Kostry pohodené vo vystretej polohe v sídliskových jamách tiež nemožno považovať za vzácnosť, sú známe napríklad z Leobersdorfu, hrob 1 (Wilvonseder 1937, 15, obr. 1), z Nitrianskeho Hrádku-Zámečku, jama 98 (nepublikovaný výskum A. Točíka) a zo Šaroviec I (Novotný 1958, 45).

LITERATÚRA

<i>Banner 1956</i>	J. Banner: Die Pécelér Kultur. Budapest 1956.
<i>Bondár 1987</i>	M. Bondár: Újabb adatok a badeni kultúra temetkezéséhez. Zalai Múz. 1, 1987, 47-58.
<i>Budaváry 1936-1937</i>	V. Budaváry: Prehľad prírastkov prehistorického oddelenia Slovenského národného múzea v Turčianskom Sv. Martine, nadobudnutých v r. 1921-1930. Čas. MSS 27-28, 1936-1937, 17-32.
<i>Eisner 1933</i>	J. Eisner: Slovensko v pravěku. Bratislava 1933.
<i>Eisner 1934</i>	J. Eisner: Archeologický výzkum, podniknutý Vlastivědným Museem Slovenským v Bratislavě v roce 1934. Bratislava. Čas. USŠ 8, 1934, 431-435.
<i>Horváth 2004a</i>	T. Horváth: Late Copper Age Settlement in Balatonőszöd, Hungary. Acta Arch. Carpathica 39, 2004, 59-85.
<i>Horváth 2004b</i>	T. Horváth: Emberi vázakat tartalmazó objektumok Balatonőszöd - Temetői dúlő badeni településéről. Somogyi Múz. Közl. 16, 2004, 71-109.
<i>Janšák 1931</i>	Š. Janšák: Staré osídlenie Slovenska. Sbor. MSS 25, 1931, 7-65.
<i>Kalicz 1999</i>	N. Kalicz: A késő rézkori badeni kultúra temetője Mezőcsát- Hörösögösön és Tiszavasvári- Gyepároson. Miskolci Herman Ottó Múz. Közl. 37, 1999, 57-101.
<i>Korek 1951</i>	J. Korek: Ein Gräberfeld der Badener Kultur bei Alsónémedi. Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae 1, 1951, 35-54.
<i>Liptáková 1964</i>	Z. Liptáková: Dve pohrebiská z X. storočia na juhozápadnom Slovensku. Štud. Zvesti AU SAV 14, 1964, 237-258.
<i>Němejcová-Pavůvková 1974</i>	V. Němejcová-Pavůvková: Beitrag zum Kennen der Postboleráz-Entwicklung der Badener Kultur. Slov. Arch. 22, 1974, 237-360.
<i>Nevizánsky 1999</i>	G. Nevizánsky: Nepublikované hrobové nálezy z obdobia neolitu a eneolitu z juhozápadného Slovenska zachránené v rokoch 1932-1997. In: Otázky neolitu a eneolitu našich krajín. Nitra 1999, 159-170.
<i>Novotný 1958</i>	B. Novotný: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava 1958.

- Pavúk 1972* J. Pavúk: Neolithisches Gräberfeld in Nitra. *Slov. Arch.* 20, 1972, 5-105.
Pavúk 1993 J. Pavúk: Osídlenie Nitry v mladšej a neskorej dobe kamennej. In: *Nitra. Príspevky k najstarším dejinám mesta*. Nitra 1993, 15-25.
Samuel 1995 M. Samuel: Praveké a stredoveké nálezy z Huhu. *AVANS* 1993, 1995, 117, 118.
Točík 1978 A. Točík: Záchranný výskum v Komjaticiach. *AVANS* 1987, 1978, 246-272.
Točík 1979 A. Točík: Výčapy-Opatovce und weitere altbronzezeitliche Gräberfelder in der Südwestslowakei. *Nitra* 1979.
Vladár 1966 J. Vladár: Zur Problematik der Kosihy-Čaka- Gruppe in der Slowakei. *Slov. Arch.* 14, 1966, 245-336.
Wilvonseder 1937 K. Wilvonseder: Zwei Grabfunde der Badener Kultur mit Metallbeigaben aus Niederösterreich. *Wiener Prähist. Zeitschr.* 24, 1937, 15-28.

Unveröffentlichte Grabfunde der Badener Kultur aus der Südwestslowakei

G a b r i e l N e v i z á n s k y

ZUSAMMENFASSUNG

Vor kurzer Zeit wurde ein Beitrag mit einem ähnlichen Inhalt und Ausmaß veröffentlicht, in dem außer anderen geschlossenen Grabverbänden aus dem Neolithikum und Äneolithikum auch das Grab der Badener Kultur aus Šurany veröffentlicht wurde (*Nevizánsky 1999*). In dem vorgelegten Beitrag möchten wir weitere sieben Lokalitäten veröffentlichen, bei denen typographische Erkenntnisse, Fundbestände bzw. Erkenntnisse über die Fundumstände vervollständigt werden konnten (Karte 1). In allen Fällen geht es um Grabverbände aus der Zeit der Badener Kultur, aus dem Gebiet der Südwestslowakei, z. B. Bešeňov (Abb. 4: 5a, 5b), Hul (Abb. 4: 1-3), Kmeňovo (Abb. 2: 1-3), Komjatice (Abb. 2: 4a, 4b, 5a, 5b; 3: 4-7), Marcelová (Abb. 1: 3a, 3b), Nitra (Abb. 1: 1, 2) und Sládkovičovo (Abb. 3: 1-3).

Zur charakteristischen kulturellen Erscheinung der Träger der Badener Kultur auf dem ganzen Verbreitungsgebiet gehört ein großes Missverhältnis zwischen der Anzahl von erfassten Siedlungen und Standardgräberfeldern. Auf dem Gebiet der Slowakei (in der bisher nicht veröffentlichten Liste der Lokalitäten) haben wir Informationen über mindestens 437 Siedlungen, zur Kategorie der selbständigen Gräberfelder kann nur eine minimale Anzahl von Fundstellen zugeordnet werden, z. B. Gemer, Malá nad Hronom und Včelince, beziehungsweise Šarovce, Lage Makóczadomb. Auch in den angeführten Fällen geht es jedoch nur um kleine Gruppen von Gräbern in einer Anzahl von 3 bis 7, nur im Kataster der Gemeinde Gemer wurden mehr als 20 Gräber gerettet. Eine ständig ansteigende Anzahl von Skeletten registrieren wir auch auf großflächigen Ausgrabungen der Badener Siedlungen, wo sie normalerweise in den Siedlungsgruben in traditioneller oder ungewöhnlicher Lage liegen, meistens ohne Beigaben.

Durch die Fundumstände der Gräber aus Komjatice, Nitra und Sládkovičovo wurde in ihrer Nähe die Existenz von mehr oder weniger gleichzeitigen Siedlungen eindeutig bestätigt, deswegen können sie zur Kategorie der Bestattungen in Siedlungsgruben zugeordnet werden. Umgekehrt ist die Situation bei den Grabverbänden aus Hul, Kmeňovo, Marcelová bzw. Bešeňov. Da sie ein ganzes Gefäß enthielten, das ohne Zweifel die Funktion der Grabbeigabe erfüllte, werden sie für solitäre Standardgräber gehalten. Wir nehmen an, dass die verfolgte Bestattungsweise bei den Trägern der Badener Kultur viel öfter bevorzugt wurde als bei den anderen äneolithischen Bevölkerungen. Gleichzeitig bekommen wir vielleicht teilweise die Antwort auf die Frage, warum so ein großer Mangel an Gräbern im Vergleich zu den Siedlungsfunden der verfolgten Kultur besteht.

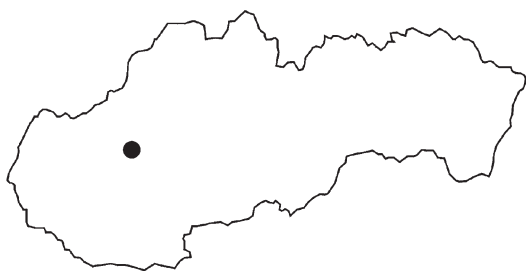
Karte 1. Unveröffentlichte Grabfunde der Badener Kultur aus der Südwestslowakei. 1 - Bešeňov; 2 - Hul; 3 - Kmeňovo; 4 - Komjatice; 5 - Marcelová; 6 - Nitra; 7 - Sládkovičovo.

- Abb. 1. Marcelová, Bez. Komárno: 1 - Situationsplan der Grablage; 3a, 3b - Grabbeigabe. Nitra, Priemyselná ulica: 2 - Grab 11.
 Abb. 2. Kmeňovo, Bez. Nové Zámky: 1 - Situationsplan der Grablage; 2, 3 - Grabbeigaben. Komjatice, Lage Legionárske, Bez. Nové Zámky: 4a, 4b - Objekt 7; 5a, 5b - Objekt 29.
 Abb. 3. Sládkovičovo, Lage Nové Diely, Bez. Galanta: 1 - Plan des Grabes 25/B; 2, 3 - Funde aus der Grabgrube. Komjatice, Lage Legionárske, Bez. Nové Zámky: 5a, 5b - Plan der Objekt 10; 6, 7 - Funde von der Nähe des Skeletts aus dem Objekt 10.
 Abb. 4. Hul, Bez. Nové Zámky: 1 - Situationsplan der Grablage; 2 - Grabbeigabe - Amphora; 3 - erweitertes Ornament der Verzierung auf der Amphora. Bešeňov, Bez. Nové Zámky: 4 - Situationsplan; 5 - Gefäß.

PhDr. Gabriel Nevizánsky, CSc.
 Archeologický ústav SAV
 Akademická 2
 SK-949 21 Nitra
 nraunevi@savba.sk

OSÍDLLENIE SEVERNEJ ČASTI NITRIANSKEJ PAHORKATINY A PRÍLAHLÝCH SVAHOV POVAŽSKÉHO INOVCA A TRIBEČA V DOBE ŽELEZNEJ

Terézia Vangľová

Doba halštatská, doba laténska, súpis lokalít, Nitrianska pahorkatina, Považský Inovec, Tribeč

Hallstatt period, La Tène period, register of sites, Nitrianska pahorkatina hills, Považský Inovec hills, Tribeč hills

Settlement of Northern Regions of Nitrianska pahorkatina Hills and Adjacent Slopes of Považský Inovec and Tribeč Hills in the Iron Age

One hundred and thirty-seven sites dated to the Iron Age have been registered in northern regions of Nitrianska pahorkatina hills and adjacent slopes of Považský Inovec and Tribeč hills. Sixty-eight of them (nine hillforts, four positions with grave units and fifty-five settlements) were dated to the Early Iron Age. The settlement was concentrated on the Nitra river stream; the most intensive one was documented within the area among Topoľčany, Nedanovce and Veľký Klíž. According to the recent knowledge, the Nitra river right bank seems to be unsettled (with the exception of upper Hlavinka brook area). Majority of sites are representing a background of eight hillforts (Map 1). Sixty-nine sites (four hillforts, one grave unit and sixty-four settlements) were dated to the Late Iron Age. In this period the settlement was concentrated on both the Nitra river stream and its right bank – the Radošinka and Perkovský brooks. The space among Topoľčany, Nedanovce and Veľký Klíž was settled only sparsely in that period (Map 2). The role of hillforts in the La Tène period was quite different from that in the Hallstatt period. While in the Early Iron Age hillforts had worked as defence and protection points for population, in the Late Iron Age they became trading centres.

ÚVOD

Výskum komplexu viacerých opevnených polôh v katastri obce Bojná, predovšetkým včasnostredovekého hradiska na polohe Valy (Bojná I), upriamil pozornosť na osídlenie oblasti Považského Inovca nielen vo včasnom stredoveku, ale i v predchádzajúcich obdobiach.

Tento príspevok vychádza z materiálov zhromaždených pre poster s názvom „Osídlenie v dobe železnej na východnej strane pohoria Považský Inovec“ (Jakubčínová/Vangľová 2008). Nami skúmaný región predstavujú východné svahy pohoria Považský Inovec, rozšírené o západné svahy Tribečského pohoria a severnú časť Nitrianskej pahorkatiny medzi nimi. Severnú hranicu predstavujú mestá Partizánske a Bánovce nad Bebravou, južnú hranicu tvorí potok Blatina a sútok Radošinky s Nitrou. Sledované je osídlenie v období staršej a mladšej doby železnej.

Priestor východnej strany Považského Inovca zohral v minulosti významnú úlohu ako komunikačná línia medzi Ponitím a Považím, čo dokladajú aj staršie archeologické nálezy. Význam tejto oblasti zvýšil aj výskyt železnej rudy a zlata. Železná ruda sa nachádza predovšetkým v južnej časti Považského Inovca, v okolí Marháta (Nitrianska Blatnica-Jurko, Vozokany) a Bojnej III-Žihľavníka (Ruttikay 2007, 195, 196). Zlatonosné rozsypy sa koncentrujú na severovýchodnom okraji Považského Inovca, v okolí obcí Zlatníky, Dubodiel a Cimenná, kde bola zistená prehistorická ťažba (Grežd'ová/Kvasnicová a kol. 2006, 8).

Nitrianska pahorkatina sa tiahne od Bánoviec nad Bebravou až po oblasť Nových Zámkov, kde plynulo prechádza do Podunajskej roviny. Naša pozornosť je sústredená na jej severnú časť (približne po mesto Nitra). V Nitrianskej pahorkatine je najrozšírenejším pôdnym druhom hnedozem, ktorá v spojení s priaznivou klímou umožnila osídlenie tohto regiónu už v najstarších dobách. Černozem nachádzame v povodí Radošinky, resp. jej degradované ostrovy v blízkosti nivy Nitry nad jej sútokom s Radošinkou (Hraško/Linkeš/Šurina 1978, 70). Černozem a hnedozem tvoria najbonitnejšie jednotky na sledovanom

území. Z hľadiska významu pre praveké poľnohospodárstvo sú dôležité aj nívne pôdy nachádzajúce sa v nivách Nitry a Bebravy, resp. menšie plochy na nivách ich prítokov. Je to pôdny typ s takmer univerzálnym využitím (Wiedermann 2001, 13).

Pohorie Tribeč patrí medzi okrajové pohoria Vnútrotných Západných Karpát. Okolité nížiny prevyšuje o takmer 600 metrov. Člení sa na dva geomorfologické podcelky - masív Zobora a masív Jelenca. Tieto masívy sú od seba oddelené širokou priečnou zníženinou medzi Podhoranmi a Žiranmi (Lacika 2003, 7).

Lokality boli zhromaždené z nálezových správ, z publikovaných príspevkov, ako aj z článkov venovaných podobnej problematike (Březinová 2006b, 9-50). Získali sme celkom 137 polôh datovaných do staršej alebo mladšej doby železnej. Okrem sídlisk sa v databáze vyskytuje trinásť hradísk a päť hrobových nálezov. Do staršej doby železnej bolo datovaných 68 polôh (z toho deväť hradísk a štyri hrobové nálezy), do mladšej doby železnej 69 polôh (z toho štyri hradiská a jeden hrobový nález). Archeologické výskumy boli realizované iba na 27 polohách (13 halštatských, 14 laténskych), ostatné lokality boli zistené len zbierami, prípadne ide o náhodné nálezy.

Staršia doba železná (halštatská)

Do staršej doby železnej bolo datovaných 68 polôh - štyri polohy s hrobovými nálezmi, deväť hradísk a 55 sídliskových polôh. Len na trinástich polohách (štyri hradiská) boli realizované zisťovacie alebo záchranné výskumy menšieho rozsahu.

Pohrebiská

V oblasti nášho záujmu boli dosiaľ realizované takmer výlučne povrchové zbory a prieskumy, preto sú známe len štyri polohy s hrobovými nálezmi. Vo všetkých prípadoch ide o náhodné nálezy.

V katastri obce Chrabrany, na kopci pretínajúcom cestu z Chrabrian do Topoľčian, sa náhodne našiel mladohalštatský hrob. Hrob tvoria fragmenty dvoch nádob a pozostatky nedopálených kostičiek (Kudláček 1952, 530).

Významné sú dva hroby vekerzugskej kultúry v Merašiciach a Dolnom Trhovišti, pričom hrob v Merašiciach predstavuje doteraz najsevernejšie nálezisko tejto kultúry. V katastri obce Dolné Trhovište (poloha Klince) sa našiel žiarový hrob, ktorý obsahoval železný nôž a fragment bronzovej ihlice (Ožďáni 2006, 20). V Merašiciach bol zistený kostrový, pravdepodobne ženský hrob, v ktorom sa našla bronzová postriebrená hadovitá záušnica (Bialeková 1985, 53). S týmito hrobmi pravdepodobne súvisí sídlisko vekerzugskej kultúry v Pastuchove (Fusek/Hunka/Fačkovec 1996, 8).

Otázny je nález z Preselian (poloha Tábor). Na základe informácie o kostrových nálezoch tu bola vykopaná zisťovacia sonda. Získaný bol len črepový materiál (Wiedermann 1985, 51).

Hradiská

V súčasnosti je v danom regióne známych deväť hradísk. Na základe zberových nálezov sa zdá, že hradisko na Marháte, využívané už v neskorej dobe bronzovej, bolo v staršej dobe železnej intenzívne osídlené (Jakubčinová, v tlači). Zisťovacia sonda Balneologického múzea v Piešťanoch ukázala kamennú deštrukciu vo vale (Klčo 1995, 136). Medzi významné nálezy doby halštatskej patrí fragment loďkovitej spony typu Šmarjeta, niekoľko tzv. skýtskych streliek a železný sekeromlat s krátkym tylom (Jakubčinová, v tlači).

Ďalším hradiskom v Považskom Inovci je aj hradný kopec v Podhradí, ktorého halštatské osídlenie je zatiaľ doložené len zberovými nálezmi (Wiedermann 1985, 60).

V jeho tesnej blízkosti sa nachádza hradisko na polohe Úhrad. Jeho opevnenie pozostávalo z jednoduchého kamennno-hlinitého valu bez konštrukčných zvláštností, prerušeného dvomi bránami. Početné fragmenty keramiky poukazujú na existenciu nadzemných objektov. V blízkosti brány boli preskúmané dva sídliskové objekty. Hradisko malo zrejme aj refugiálnu funkciu (Dušek 1975, 46).

Otázne je hradisko Tábor v katastri obce Veľké Chlievany, so zvláštnou polohou. Ide o vyvýšeninu porušenú intenzívnym obrábaním pôdy (Nešporová 2002, 44; Ruttkay/Rejholec 1982b, 258).

Na horskom ostrohu Tribečských vrchov nad obcou Krnáč (poloha Tábor) bolo zistené hradisko, ktoré bolo veľmi rozdelené na akropolu a predhradie. Podľa nájdeného materiálu zrejme vzniklo už v staršej dobe halštatskej (Benadik 1967, 612).

Neďaleko tohto hradiska sa nachádza ďalšia výšinná poloha - Šiance, v katastri obce Klátová Nová Ves. Pri porušení valu a časti akropoly výstavbou cesty bol nájdený črepový materiál (Wiedermann 1985, 55, 56).

Na polohe Hradište pod Šípkom, v katastri obce Malé Uherce, bolo zistené opevnenie valom a čiastočne priekopou. Areál hradiska bol zrejme vnútorne členený. Nálezy keramiky datujú hradisko do doby halštatskej (NS - Porubský 1957).

Hradiskom na hrebeni Tribečských vrchov je Veľký Tribeč (kataster obce Kovarce). Rozkladá sa na temene vrchu, kde je dodnes viditeľný val z nasýpaného lomového kameňa, vysoký 1-2 m, prerušený kliešťovitou bránou. Podľa zberového materiálu vzniklo hradisko už v mladej dobe bronzovej a jeho osídlenie pokračuje i na začiatku doby halštatskej (Katkinová/Katkin 2002, 83, 84).

Do systému lužických hradísk v Tribečských vrchoch, ktorých osídlenie pokračuje aj v dobe halštatskej, patrí Žibrica (kataster obce Štitáre). O jeho využívaní v danom období svedčia nálezy keramiky, ako aj bronzové hroty šípov, tzv. skýtske strelky (Stegmann-Rajtár 2002, 45, 49), či železná sekera s otvorenou tuľajkou kruhového prierezu, ktorá nachádza paralely v neskorohalštatskom období (Stegmann-Rajtár 2004, 183, 184).

Žiadne zo spomenutých hradísk nebolo podrobne skúmané. Zisťovacie sondáže sa konali len na Marháte, na polohe Úhrad v Podhradí, na polohe Tábor v Krnči a na Žibrici.

Sídliská

V skúmanom regióne sa predpokladá 55 sídlisk doby halštatskej, no menšie výskumy boli realizované len na ôsmich lokalitách. Ostatné sídliská boli zistené povrchovým zberom. V katastroch niektorých obcí sa podarilo zistiť osídlenie na viacerých polohách.

Pri pohľade na zmapovanie lokalít z doby halštatskej (mapa 1) je zjavné, že osídlenie sa koncentrovalo na tok rieky Nitry, no mnoho sídlisk sa viaže na hradiská. Neosídlený priestor na pravobreží rieky Nitry zrejme treba pripísať súčasnému stavu poznania, keďže na úpätí a svahoch Považského Inovca je známych viacero polôh. Intenzívne bola zrejme osídlená oblasť medzi Topoľčanmi, Nedanovcami a obcou Veľký Klíž, kde bolo v katastri obcí zistených niekoľko sídliskových polôh (Nedanovce, Klátová Nová Ves, Veľký Klíž). Tieto sídliskové nálezy pravdepodobne súvisia s hradiskom na polohe Šiance (v katastri obce Klátová Nová Ves). Zázemie hradiska v Krnči bolo pravdepodobne tvorené sídliskami v Bošanoch, Solčanoch, Práznovciach a snáď aj v Topoľčanoch. Hustejšie osídlenie sa zistilo aj v blízkosti hradísk na polohách Hrad a Úhrad v katastri obce Podhradie, ku ktorým sa zrejme viažu sídliskové nálezy zo Závady, Prašíc a Tvrdomestíc. K predpokladanému hradisku na Marháte patrí sídlisko zistené na polohe Pod púšťou a sídliská z horného toku Hlavinky (kataster Nitrianskej Blatnice, Lipovníka, Vozokán a Krtovec). Dosiaľ bolo zistené jedno sídlisko vekerzugskej kultúry v Pastuchove.

Vďaka sondážam v okolí kaštieľa v obci Bošany bola nepriamo doložená existencia halštatského sídliska na tejto polohe, ktorú podporujú zberové nálezy z ďalších troch polôh v katastri Bošian (Wiedermann 1985, 62).

Záchranné práce na stavenisku pri potoku v katastri obce Lipovník zachytili niekoľko kultúrnych jám datovaných nálezovým materiálom do staršej doby železnej (NS - Vondryška 1956).

Počas výskumu uskutočneného J. Porubským v Ludaniciach (poloha Lúšteky) boli odkryté sídliskové jamy. Tomuto výskumu predchádzali početné prieskumy a povrchové zbery (Wiedermann 1985, 47).

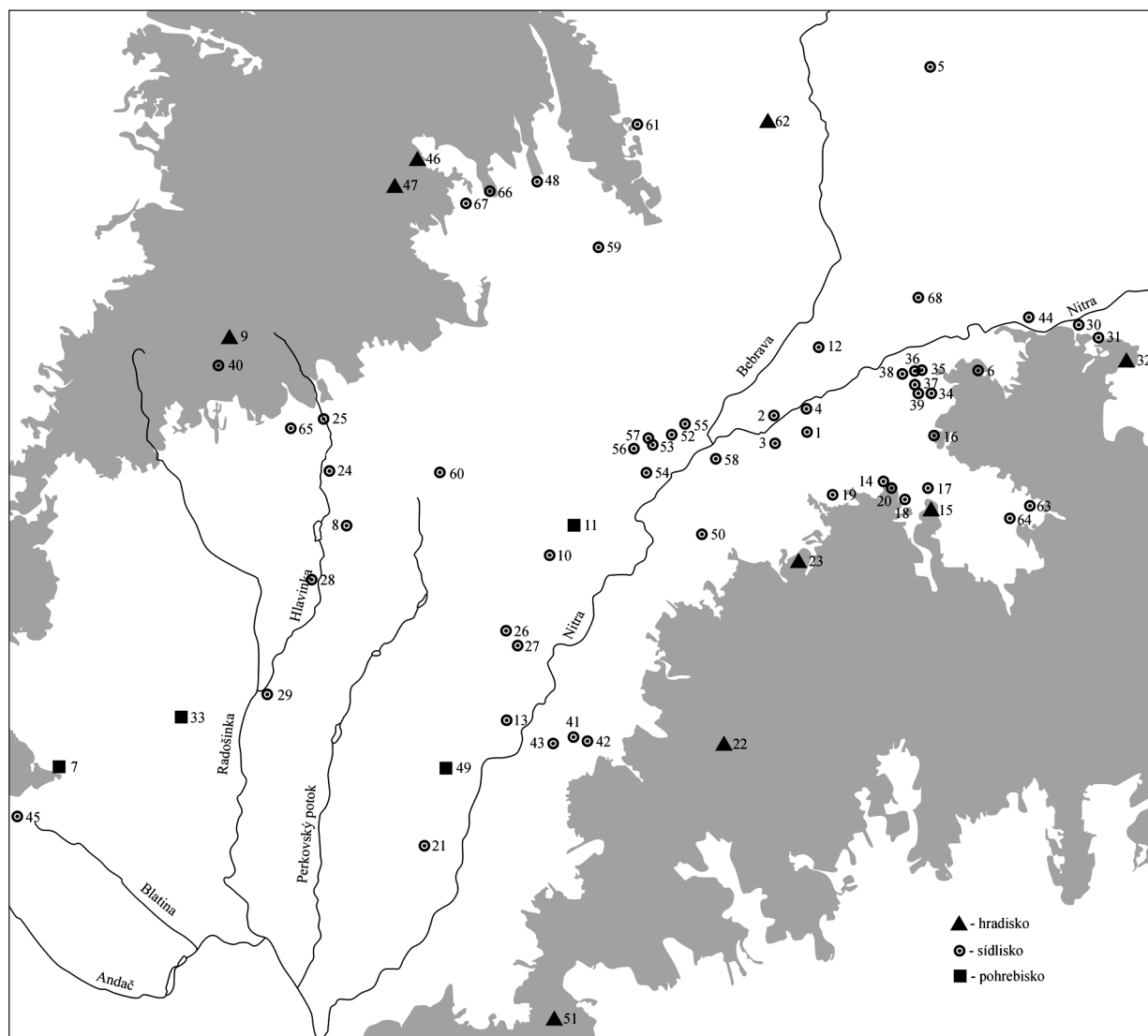
V obci Nedanovce, v polohe Luhy, sa v roku 1962 uskutočnili záchranné práce, v priebehu ktorých sa získali málo typické keramické fragmenty (Wiedermann 1985, 48).

V rámci výskumu včasnostredovekej lokality v Nitrianskej Blatnici (poloha Jurko) bola preskúmaná aj poloha Pod púšťou. Pričným rezom boli zistené tri horizonty osídlenia v dobe halštatskej. Významný je nález zahĺbeného príbytku v rohu s pecou obloženou kameňmi. Na zatiaľ neidentifikovanú výrobnú činnosť poukazuje umelá koncentrácia vodných zdrojov do jedného toku, spevnenie podmokreného terénu a prepálené vrstvy na západnom svahu pri potoku (Ruttkay 1978, 213).

Na Krušovskej ceste v Topoľčanoch bol začiatkom päťdesiatych rokov realizovaný záchranný výskum (Budinský-Krička 1952, 34), v priebehu ktorého sa odkrylo 31 sídliskových objektov zo staršej doby železnej. Preskúmané boli prevažne rôzne sídliskové jamy, no našli sa i časti zahĺbených obydlí (Romsauer 1997, 69).

Na východnom okraji mesta Topoľčany sa uskutočnil záchranno-zisťovací výskum, počas ktorého bola odkrytá sídlisková jama lužickej kultúry, datovaná do staršej doby železnej (Wiedermann 1995, 137).

V priestore tehelne v obci Žabokreky nad Nitrou bola preskúmaná časť halštatskej chaty (NS - Vendtová 1963).

Mapa 1. Osídlenie severnej časti Nitrianskej pahorkatiny a priľahlých svahov Považského Inovca a Tribeča v staršej dobe železnej (halštatskej).

Mladšia doba železná (laténska)

Do tohto obdobia bolo datovaných 69 polôh, z toho štyri hradiská a jeden hrobový nález. Väčšina týchto lokalít bola (podobne ako halštatské) zistená povrchovými zbermi a prieskumami. Zisťovacie alebo záchranné výskumy menšieho rozsahu sa uskutočnili na štrnástich polohách.

Pohrebiská

Z doby laténskej je v skúmanom regióne známy zatiaľ len jeden hrobový celok. Ide o náhodný nález z intravilánu obce Dolné Trhovište. Podľa nálezcov sa v hrobe nachádzali dve kostry, spodná kostra mala dva štvorpuklicové náramky a sklený náramok. V hrobe sa údajne nachádzali aj dve nádoby a tordované železné tyče (Novák 1987, 77).

Hradiská

Doklady osídlenia v dobe laténskej sa dosiaľ zistili na štyroch hradiskách, pričom na všetkých bolo možné zachytiť aj predošlé, halštatské osídlenie.

Osídlenie na Marháte pokračuje menej intenzívne než v dobe halštatskej. O jeho skorom osídlení však svedčí včasnotaténska spona, ako aj niekoľko fragmentov spôn so stredolaténskou konštrukciou, ktoré boli získané zberom (*Jakubčinová, v tlači*).

Na Úhrade, v katastri obce Podhradie, sú dodnes viditeľné zvyšky drevo-hlinitého valu. Priamo na kopci sa našiel depot zlatých a strieborných mincí. Významný je nález bójskych strieborných mincí typu Roseldorf a striebornej východonorickej mince, ktoré sú dokladom o obchodných stykoch vtedajších obyvateľov hradiska (*Kamhalová/Kolníková 1998, 218*). Na úpätí kopca boli zberom získané zlomky zo zásobnice a ďalších menších nádob. S týmto hradiskom pravdepodobne súvisí sídlisko zistené juhovýchodne od Úhradu, na polohe Mníchova roľa. Na tomto sídlisku sa pozbieralo väčšie množstvo kovových predmetov, z ktorých najvýznamnejšie sú fragmenty železného reťazového opaska z dvojnásobne stočených článkov a fragment zoomorfného bočného háčika opaska (*Vangľová, v tlači*).

Pri výskume hradiska Tábor, v katastri obce Krnča, bolo popri halštatskom doložené aj laténske osídlenie. Ide o dva hlboko zapustené objekty bez kolových jám. Laténska sídlisková vrstva bola výrazne porušená stredovekým osídlením. Našla sa tu aj železná spona spojenej konštrukcie, ako aj zlomky maľovanej keramiky (*Benadik 1967, 613*) a sklený náramok (*Březinová 2004, 139*).

Na hradisku Žibrica, v katastri obce Štitáre, bolo sondážami zistené porušenie neskorobronzových a halštatských vrstiev laténsym osídlením. Do mladšej doby železnej by bolo možné datovať sklený korálik s tromi tmavomodrými očkami v bielom poli na modrom pozadí. Takéto koráliky sa vyskytujú od neskorej doby halštatskej až po strednú dobu laténsku (*Stegmann-Rajtár 2004, 183, 184*).

Sídliská

Výskumné práce sa uskutočnili na jedenástich laténskych sídliskách (zo 64 uvedených polôh). Na základe zmapovania sídlisk možno konštatovať, že laténske sídliská boli zakladané na úrodných pôdach, blízko vodných tokov. Podobne ako v staršom období, sídliská sa nachádzajú na toku rieky Nitry, pričom pravostranné prítoky Nitry sú v danom období osídľované intenzívnejšie. Ide predovšetkým o povodie Radošinky a Perkovského potoka. Kým v predošlom období bol priestor medzi Topoľčanmi, Nedanovcami a Veľkým Klížom osídlený husto, doba laténska je doložená len na hradisku v Krnči a na sídlisku v Klátovej Novej Vsi. Je zaujímavé, že s výnimkou sídliska na polohe Mníchova roľa sa nepodarilo zistiť žiadne sídliská v priamej spojitosti s hradiskami.

Možno konštatovať mierny posun osídlenia smerom do vyššej vrchoviny a vyššej nadmorskej výšky, zároveň však aj určitú ustálenosť osídlenia v nížine, ktorá sa prejavila pomerne tesnou väzbou nálezísk na nitriansku nivu. Zakladanie sídlisk v blízkosti černoze (dolná Radošinka), resp. jej priame využívanie, naznačuje, že v tom období už bola pôda schopná poľnohospodárskej produkcie (*Wiedermann 2001, 37*).

V katastri obce Hajná Nová Ves (poloha Lúky) sa počas viacerých sezón uskutočňoval záchranný výskum laténskeho sídliska. Bolo tu odkrytých niekoľko chat datovaných do LTC (*Wiedermann 1990, 174*).

V Horných Obdokovciach bola pri stavebných prácach vo vtedajšom JRD odkrytá laténska pec s roštom (NS - Hrmová 1959).

Záchranný výskum J. Kudláčka v Jelšovciach (1952) poskytol prvé doklady laténskeho osídlenia. Našli sa črepy z vytáčaných nádob a bronzová spona s osmičkovitým vinutím (*Kudláček 1958, 54*). V areáli JRD v Jelšovciach bol niekoľko sezón realizovaný záchranný výskum, ktorý odkryl viacero laténskych chat (*Bátora 1983b, 41; 1987, 33*). K významnejším nálezom patrí železná spona (NS - Bátora 1982).

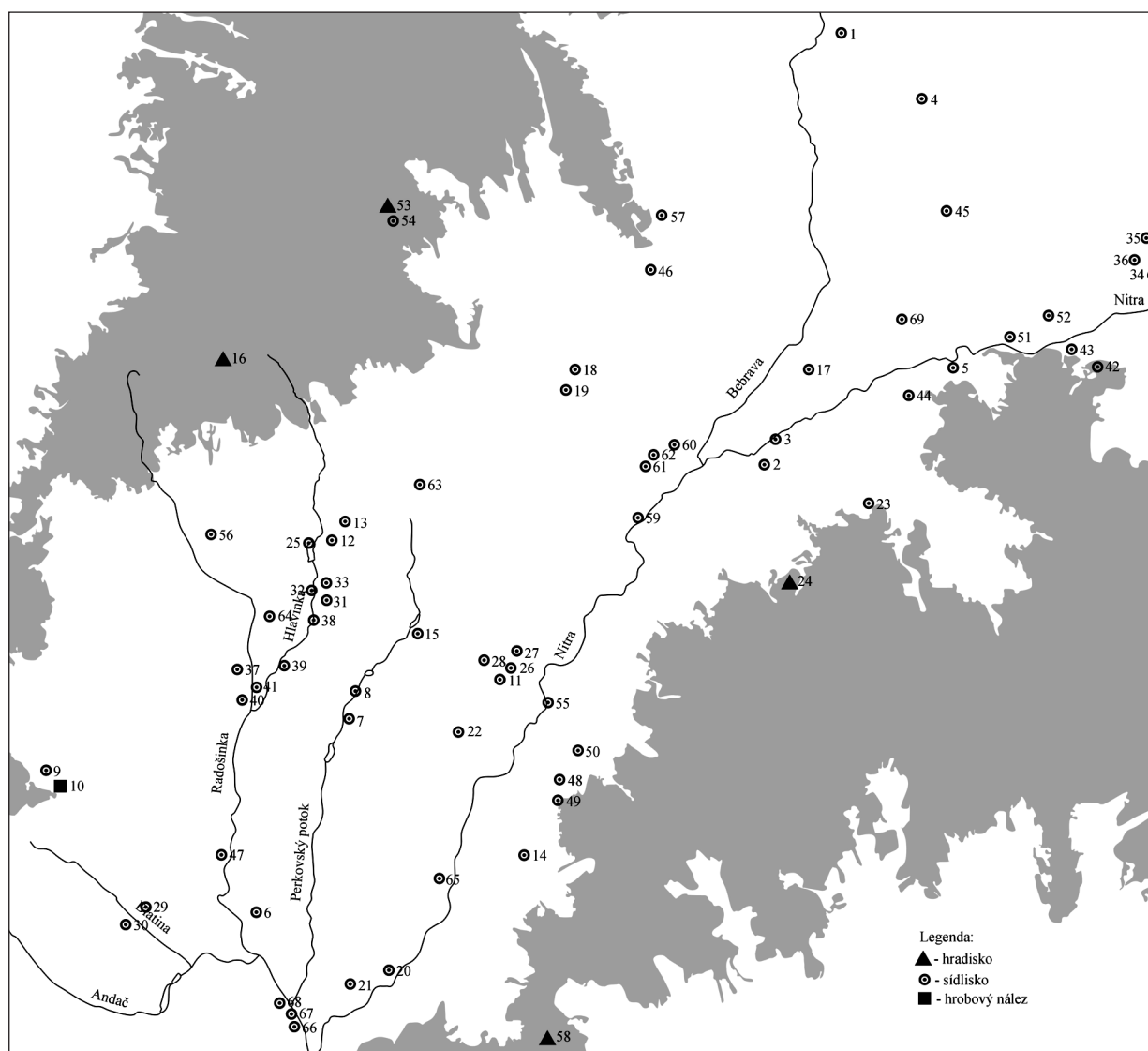
Výskumom v Ludaniciach (časť Mýtina Nová Ves) sa na polohe Mřtvice odkryli dve chaty (*Bátora/Schultz 2004, 29*).

V katastri obce Malé Kršteňany boli záchranné výskumy realizované na troch polohách. Na polohe Pod hradiskom bolo zachytené laténske sídlisko, preskúmané boli dve porušené chaty (*Porubský 1959, 61*). V materiáli sa okrem typickej laténskej keramiky objavili hrubšie črepy zdobené jamkami vtlačenými nechťou a kužeľovitými výčnelkami, ktoré svedčia o dáckom vplyve (*Porubský 1959, tab. VII; Ruttkay 1966, 19*). Počas záchranného výskumu na polohe Zámčisko boli odkryté kultúrne jamy z doby laténskej (*Wiedermann 1985, 47*), ďalšie na polohe kameňolomu (*Wiedermann 1985, 31*).

V Nových Sadoch (poloha Dolné lúky) bol záchranným výskumom zachytený laténsky objekt (*Mitáš 2002, 133*).

Pri záchranných prácach na trase plynovodu v Topoľčanoch, poloha Sihof, bola preskúmaná časť chaty (*Wiedermann 1985, 21*).

Na severnom okraji extravilánu Topoľčian, na polohe Hrad, sa v priebehu záchranného výskumu odkryla dvojkolová chata (*Wiedermann 1992, 128*).

Mapa 2. Osídlenie severnej časti Nitrianskej pahorkatiny a priľahlých svahov Považského Inovca a Tribeča v mladšej dobe železnej (laténskej).

V rámci výskumu na severnom okraji obce Výčapy-Opatovce (hliník pri židovskom cintoríne) sa odkrylo sídlisko zo záveru stupňa LTC1 a stupňa LTC2 (Březinová 2006a, 309, 313).

Chronologické stupne

Len trinásť polôh bolo na základe nálezov presnejšie datovaných. Prevažne ide o datovanie do strednej až mladšej doby laténskej (LTC). Dosiaľ jediným nálezom zo včasnej doby laténskej je včasno-laténska spona, pochádzajúca zo zberu na hradisku Marhát (Jakubčinová, v tlači). Doklady osídlenia sledovanej oblasti v staršej dobe laténskej v súčasnosti nie sú známe, osídlenie sa v tom období koncentrovalo do oblasti ohybu Dunaja a do povodia dolných tokov Ipľa, Hrona a Nitry (Bujna 1994, 9).

Do strednej doby laténskej bola fragmentmi reťazového opaska a zoomorfného závesného háčika datovaná poloha Mníchova roľa v katastri obce Podhradie. Do strednej až mladšej doby laténskej bol zaradený zberový materiál z Bánoviec nad Bebravou, poloha Za učilištom Tatra, a nálezy zo štyroch sídliskových výskumov v Hajnej Novej Vsi, Jelšovciach, Krnči a v Partizánskom. Do stupňa LTC bola datovaná aj pec s roštom, preskúmaná v Horných Obdokovciach. Nálezy z Marhátu svedčia o jeho osídlení i v uvedenom období.

V strednej dobe laténskej sídliská sledujú poľnohospodársky vhodné pôdy. Väčšinou sú zakladané na sprašových návršiach blízko vodných tokov. V mladšej dobe laténskej sa pre ekonomické a ideologické premeny začala meniť sídlisková štruktúra keltského obyvateľstva. Vznikajú veľké opevnené sídliská správneho a výrobného-obchodného charakteru. Zároveň sú na strategicky významných miestach zakladané nové opevnené výšinné sídliská, ako napríklad Krnča (Bujna 1994, 11).

Zberový materiál z Bošian (z polohy Lúžok a železný most) je rámcovo datovaný do stupňov LTC až LTD.

Do stupňa LTD sú datované dve sídliská a jedno hradisko. Ide o neskorolátenské sídlisko v Malých Kršteňanoch, poloha Pod hradiskom, ktoré predstavuje zásah púchovskej a dáckej kultúry (Ruttkay 1966, 19) a o bližšie nelokalizované sídlisko v Partizánskom (Wiedermann 1985, 31). Fragmenty púchovskej keramiky pochádzajú zo zberu na polohe Hradište v katastri obce Malé Uherce (NS - Šiška 1957). Osady so zmiešaným keltsko-dáckym charakterom sa objavujú v Ponitří, Pohroní a Poiplí (Bujna 1994, 12). Neskorolátenské osídlenie dokladá nález depotu mincí na Úhrade, kataster obce Podhradie.

ZÁVER

Cieľom tohto príspevku bolo zhromaždiť lokality doby železnej z priestoru východných svahov pohoria Považský Inovec, severnej časti Nitrianskej pahorkatiny a západných svahov pohoria Tribeč. Celý skúmaný priestor bol v minulosti mapovaný prostredníctvom povrchových zberov a prieskumov, ktoré poskytli nepriame doklady o relatívne hustom osídlení v sledovaných obdobiach. Podarilo sa získať informácie o 137 polohách datovaných do doby železnej.

Staršiu dobu železnú tvorí databáza 68 polôh, mladšiu dobu železnú 69 polôh. Popri prevahe povrchových zberov a prieskumov sa v sledovanom priestore uskutočnilo 27 záchranných či zisťovacích výskumov.

Pohrebiská

Hrobové celky sú známe z piatich polôh - štyri sú halštatské a jeden laténsky. Významné sú dva hroby vekerzugskej kultúry. V Dolnom Trhovišti sa našiel žiarový hrob (Ožďáni 2006, 20) a v Merašiciach kostrový, zrejme ženský hrob (Bialeková 1985, 53). V Chrabranoch bol náhodne objavený porušený žiarový hrob (Kudláček 1952, 530). Podľa nálezcov sa v Preseľanoch našli skrčené kostry, zisťovacia sonda však odkryla len črepový materiál (Wiedermann 1985, 51). Zatiaľ jediným hrobovým nálezom z doby laténskej je náhodný nález dvoch kostier, pri ktorých sa nachádzali dva štvorpuklicové náramky a jeden sklený náramok (Novák 1987, 77).

Hradiská

Výrazný je rozdiel medzi halštatskými a laténskymi hradiskami. Kým halštatských hradísk bolo zistených deväť, laténske poznáme len štyri. Hoci laténske hradiská vznikali na polohách osídlených už v staršej dobe železnej, zrejme plnili inú úlohu. Halštatské hradiská mali predovšetkým obrannú funkciu. Často sa na nich nachádzajú militáriu (strelky), ako napríklad na Žibrici či na Marháte. Hradisko na Úhrade zrejme plnilo aj refugiálnu funkciu (Dušek 1975, 46).

Naproti tomu z laténskych hradísk v rámci sledovaného priestoru nie sú dosiaľ známe militáriu. Tieto hradiská predstavovali pravdepodobne obchodné centrá regiónov, prípadne ich úlohou bola kontrola obchodných ciest. Diaľkový obchod dokladá nález depotu mincí na Úhrade, v ktorom sa nachádzali aj strieborné bójske a východonorické mince (Kamhalová/Kolníková 1998, 218).

Sídliská

Do staršej doby železnej bolo zaradených 55 sídliskových nálezov. Ako už bolo spomenuté, ide prevažne o nálezy získané povrchovými zbermi. Menšie výskumy alebo záchranné práce boli realizované na ôsmich sídliskách (Bošany, Lipovník, Ludanice, Nedanovce, Nitrianska Blatnica, dve polohy v Topoľčanoch a Žabokreky nad Nitrou). Dôležité sú doklady bližšie nešpecifikovanej výrobnéj činnosti na sídlisku v Nitrianskej Blatnici (poloha Pod púšťou).

Mladšiu dobu železnú predstavuje 64 sídliskových nálezov. Archeologický výskum sa uskutočnil na dvanástich polohách (Hajná Nová Ves, Horné Obdokove, Jelšovce, Ludanice, tri polohy v katastri obce Malé Kršteňany, Nové Sady, Partizánske, dve polohy v Topoľčanoch a Výčapy-Opatovce). Väčšinu preskúmaných sídlisk možno rámcovo datovať do strednej až mladšej doby laténskej, na sídlisku v Malých Kršteňanoch, poloha Pod hradiskom, je doložený dácky zásah (Ruttkay 1966, 19).

Sídliská sa v oboch obdobiach koncentrujú predovšetkým na úrodné pôdy blízko vodných tokov. V dobe halštatskej bolo najhustejšie osídlenie v priestore medzi Topoľčanmi, Nedanovcami a Veľkým Klížom. Zdá sa, že v danom období boli pravostranné prítoky rieky Nitry osídlené slabšie, než je tomu v nasledujúcom období. Sídliská boli zrejme úzko viazané na hradiská, ktoré im mali v pohnutých časoch poskytovať ochranu.

Laténske sídliská boli koncentrované skôr v oblasti pravostranných prítokov rieky Nitry (Hlavinka). Takmer neosídlený ostal priestor medzi Topoľčanmi a Veľkým Klížom. V dobe laténskej sa úzke prepojenie medzi sídliskami a hradiskami stráca.

V oboch obdobiach sa pri zmapovaní známych lokalít objavili takmer neosídlené priestory. Vzhľadom na spôsob získania poznatkov o osídlení (povrchové zbery a prieskumy) je pravdepodobné, že intenzívnejšie skúmanie regiónu by prinieslo nové a podrobnejšie údaje o jeho osídlení nielen v dobe železnej.

SÚPIS LOKALÍT

(číslovanie zodpovedá číslam na mapových prílohách)

Lokality zo staršej doby železnej

1. Bošany, Za humnami (okr. Partizánske), O. Krupica - zber, staršia doba železná (Wiedermann 1985, 39).
2. Bošany, Zadné zhony (okr. Partizánske), O. Krupica - zber, staršia doba železná (Wiedermann 1985, 42).
3. Bošany, Lúžok (okr. Partizánske), O. Krupica - zber, staršia doba železná (Wiedermann 1985, 42, 43).
4. Bošany, kaštieľ (okr. Partizánske), O. Krupica - zisťovací výskum, staršia doba železná (Wiedermann 1985, 62).
5. Brezolupy, nelokalizované (okr. Bánovce nad Bebravou), J. Ďurmek - zber, staršia doba železná (Wiedermann 1985, 75).
6. Brodzany, Kamenec (okr. Partizánske), O. Krupica - zber, staršia doba železná (Wiedermann 1985, 67).
7. Dolné Trhovište, Klinec (okr. Hlohovec), náhodný hrobový nález, vekerzugská kultúra (Ožďani 2006, 20 n.).
8. Hajná Nová Ves, chmeľnica (okr. Topoľčany), E. Opluštil - zber, staršia doba železná (Wiedermann 1985, 66).
9. Hubina, Marhát (okr. Piešťany), zber, staršia doba železná (Jakubčinová, v tlači).
10. Chrabrany, kravín JRD (okr. Topoľčany), J. Porubský - zber, staršia doba železná (NS - Porubský 1958).
11. Chrabrany, asi 1 km severne od obce (okr. Topoľčany), J. Kudláček - náhodný hrobový nález, staršia doba železná (Kudláček 1952, 530).
12. Chynorany, Široké (okr. Partizánske), O. Krupica - zber, staršia doba železná (Wiedermann 1985, 46).
13. Kamanová, spraš. vlna medzi cintorínom a riekou Nitra (okr. Topoľčany), O. Krupica - zber, staršia doba železná (NS - Krupica 1972b).
14. Klátova Nová Ves, Zadná kostolná (okr. Topoľčany), náhodný nález (Wiedermann 1985, 50).
15. Klátova Nová Ves, časť Janova Ves, Šiance (okr. Topoľčany), hradisko, O. Krupica (1976), G. Bahelková a J. Gergel (1978) - zber, staršia doba železná (Wiedermann 1985, 55, 69, 71).
16. Klátova Nová Ves, časť Turčianky, Rakytová (okr. Topoľčany), O. Krupica - zber, staršia doba železná (Wiedermann 1985, 57).
17. Klátova Nová Ves, časť Janova Ves, Dielec (okr. Topoľčany), O. Krupica - zber, staršia doba železná (Wiedermann 1985, 58).
18. Klátova Nová Ves, Hrádok (okr. Topoľčany), O. Krupica - zber, staršia doba železná (Wiedermann 1985, 62).
19. Klátova Nová Ves, sádocké močidlá (okr. Topoľčany), O. Krupica - zber, staršia doba železná (Wiedermann 1985, 67).
20. Klátova Nová Ves, cintorín (okr. Topoľčany), O. Krupica - zber, staršia doba železná (Wiedermann 1985, 69).
21. Koniarovce, Hôrka (okr. Topoľčany), L. Bánesz - zber, staršia doba železná (NS - Bánesz 1958b).

22. Kovarce, Veľký Tribeč (okr. Topoľčany), J. Katkinová, S. Katkin - prieskum, staršia doba železná (*Katkinová/Katkin 2002*, 83, 84).
23. Krnča, Tábor (okr. Topoľčany), B. Benadik - zisťovací výskum, staršia doba železná (*Benadik 1967*, 612-618).
24. Krtovce, na roliach (okr. Topoľčany), O. Krupica - zber, staršia doba železná (NS - Krupica 1972a).
25. Lipovník, pri potoku (okr. Topoľčany), J. Vondryška - záchranné práce, staršia doba železná (NS - Vondryška 1956).
26. Ludanice, Lúšteky (okr. Topoľčany), J. Porubský - výskum, staršia doba železná (*Wiedermann 1985*, 47).
27. Ludanice, škola (okr. Topoľčany), E. Opluštil - zber, trávka kultúra (*Wiedermann 1985*, 31).
28. Lužany, Panské lány nad lúkami (okr. Topoľčany), A. Rizman - zber, staršia doba železná (NS - Pivovarová 1964).
29. Malé Ripňany, medzi obcou a Biskupovou (okr. Topoľčany), K. Pieta - zber, staršia doba železná (NS - Kolník 1958).
30. Malé Uherce, pod tehelnou (okr. Partizánske), O. Krupica - zber, staršia doba železná (*Wiedermann 1985*, 46).
31. Malé Uherce, pri kostole (okr. Partizánske), O. Krupica, zber, staršia doba železná (*Wiedermann 1985*, 62).
32. Malé Uherce, Hradište pod Šípkom (okr. Partizánske), zber, staršia doba železná (NS - Porubský 1957).
33. Merašice, intravilán (okr. Hlohovec), hrob - náhodný nález, vekerzugská kultúra (*Bialeková 1985*, 53, 54).
34. Nedanovce, časť Krásno, Briežky (okr. Partizánske), O. Krupica - zber, staršia doba železná (*Wiedermann 1985*, 42).
35. Nedanovce, časť Krásno, Luhy (okr. Partizánske), O. Krupica - záchranný výskum, staršia doba železná (*Wiedermann 1985*, 48).
36. Nedanovce, časť Krásno, ihrisko v Luhoch (okr. Partizánske), O. Krupica - zber, staršia doba železná (*Wiedermann 1985*, 57).
37. Nedanovce, časť Krásno, intravilán (okr. Partizánske), O. Krupica - zber, staršia doba železná (*Wiedermann 1985*, 58).
38. Nedanovce, časť Krásno, Kamenec (okr. Partizánske), O. Krupica - zber, staršia doba železná (*Wiedermann 1985*, 59).
39. Nedanovce, časť Krásno, Barónkina záhrada (okr. Partizánske), zber, staršia doba železná (*Wiedermann 1985*, 60).
40. Nitrianska Blatnica, Pod púšťou (okr. Topoľčany), A. Ruttkay - výskum, staršia doba železná (*Ruttkay 1978*, 213).
41. Oponice, extravilán (okr. Topoľčany), E. Opluštil - zber, staršia doba železná (*Wiedermann 1985*, 53).
42. Oponice, extravilán (okr. Topoľčany), E. Opluštil - zber, staršia doba železná (*Wiedermann 1985*, 64).
43. Oponice, Za depom (okr. Topoľčany), E. Wiedermann - zber, staršia doba železná (*Wiedermann 1985*, 79).
44. Partizánske, pod tehelnou (okr. Partizánske), O. Krupica - prieskum, staršia doba železná (*Wiedermann 1985*, 46).
45. Pastuchov, južne od prameňa v polohe Dielce (okr. Hlohovec), prieskum, vekerzugská kultúra (*Fusek/Hunka/Fačkovec 1996*, 8).
46. Podhradie, Hrad (okr. Topoľčany), zber, staršia doba železná (*Wiedermann 1985*, 60).
47. Podhradie, Úhrad (okr. Topoľčany), O. Krupica - zber, staršia doba železná (*Wiedermann 1985*, 60).
48. Prašice, Bukovina (okr. Topoľčany), ojedinelý nález železného čakana, staršia doba železná (NS - Wiedermann 1989b).
49. Preseľany, Tábor (okr. Topoľčany), E. Opluštil - zisťovacia sonda, staršia doba železná (*Wiedermann 1985*, 51).
50. Solčany, starý mlyn (okr. Topoľčany), T. Kolník - prieskum, staršia doba železná (*Wiedermann 1985*, 38).
51. Štitáre, Žibrica (okr. Nitra), S. Stegmann-Rajtár - zisťovací výskum, staršia doba železná (*Stegmann-Rajtár 2002*, 45-52).
52. Topoľčany, Krušovská cesta (okr. Topoľčany), V. Budinský-Krička - výskum sídliska, staršia doba železná (*Romsauer 1997*, 137).
53. Topoľčany, Škvorákova tehelná (okr. Topoľčany), E. Opluštil - zber, staršia doba železná (*Wiedermann 1985*, 33, 49).
54. Topoľčany, východný okraj mestského jadra (okr. Topoľčany), E. Wiedermann - výskum sídliska, staršia doba železná (*Wiedermann 1995*, 137).
55. Topoľčany, Hrad (okr. Topoľčany), E. Opluštil - zber, staršia doba železná (*Wiedermann 1985*, 15).
56. Topoľčany, pivovar (okr. Topoľčany), E. Opluštil - zber, staršia doba železná (*Wiedermann 1985*, 32).

57. Topoľčany, Škvoráková tehelňa (okr. Topoľčany), J. Porubský - záchranné práce, staršia doba železná (Wiedermann 1985, 37).
58. Topoľčany, časť Práznovce (okr. Topoľčany), O. Krupica - zber, staršia doba železná (Wiedermann 1985, 57).
59. Tvrdomestice, Dolné vinohrádky (okr. Topoľčany), O. Krupica - zber, staršia doba železná (Wiedermann 1985, 75).
60. Veľké Dvorany, Nový vinohrad (okr. Topoľčany), E. Opluštil - zber, staršia doba železná (Wiedermann 1985, 14).
61. Veľké Hoste, Chrastice (okr. Bánovce nad Bebravou), E. Opluštil - zber, staršia doba železná (Wiedermann 1985, 64).
62. Veľké Chlievany, Tábor (okr. Bánovce nad Bebravou), A. Ruttkay/ Rejholec - prieskum, staršia doba železná (Ruttkay/Rejholec 1982b, 258; Nešporová 2002, 43).
63. Veľký Klíž, Podlužtek (okr. Partizánske), O. Krupica - zber, staršia doba železná (Wiedermann 1985, 63).
64. Veľký Klíž, Krtince (okr. Partizánske), O. Krupica - zber, staršia doba železná (Wiedermann 1985, 68).
65. Vozokany, Podstocký mlyn (okr. Topoľčany), A. Ruttkay, E. Rejholec - prieskum, staršia doba železná (NS - Ruttkay/Rejholec 1981).
66. Závaďa, Chríb (okr. Topoľčany), O. Krupica - zber, staršia doba železná (Wiedermann 1985, 58).
67. Závaďa, Bukovce (okr. Topoľčany), E. Wiedermann - zber, staršia doba železná (NS - Wiedermann 1983).
68. Žabokreky nad Nitrou, tehelňa (okr. Topoľčany), V. Vendtová - záchranný výskum, staršia doba železná, sídlisko (Wiedermann 1985, 49).

Lokality z mladšej doby železnej

1. Bánovce nad Bebravou, za učilišťom Tatra (okr. Bánovce nad Bebravou), J. Ďurmek - zber, mladšia doba železná LTC (Březinová 1980, 38).
2. Bošany, Lúžok (okr. Partizánske), O. Krupica - zber, mladšia doba železná LTC-LTD (Wiedermann 1985, 42, 43).
3. Bošany, železný most (okr. Partizánske), O. Krupica - zber, mladšia doba železná LTC-LTD (Wiedermann 1985, 39).
4. Brezolupy, Hlaviny (okr. Partizánske), V. Budaváry - zber, mladšia doba železná (Březinová 2006b, 31).
5. Brodzany, Šujanov vinohrad (okr. Partizánske), O. Krupica - záchranné práce z porušených objektov, mladšia doba železná (Wiedermann 1985, 48).
6. Čab, Pasianky (okr. Nitra), P. Milo - zber, mladšia doba železná (Milo 2003, 95).
7. Čermany, Sekera ? (okr. Topoľčany), O. Krupica - zber, mladšia doba železná (Wiedermann 1985, 55).
8. Čermany, východne od cesty z Čermian do Horných Obdokoviec (okr. Topoľčany), J. Bátora - zber, mladšia doba železná (Bátora 1983a, 36).
9. Dolné Trhovište, Zlatárky (okr. Hlohovec), P. Novák - zber, mladšia doba železná (Ožďáni 2006, 21).
10. Dolné Trhovište, intravilán (okr. Hlohovec), hrob - náhodný nález, mladšia doba železná (Novák 1987, 77).
11. Dvorany nad Nitrou, intravilán (okr. Topoľčany), J. Porubský - zber, mladšia doba železná (NS - Budinský-Krička 1951).
12. Hajná Nová Ves, Lúky (okr. Topoľčany), E. Wiedermann - výskum sídliska, mladšia doba železná LTC (Wiedermann 1990, 174).
13. Hajná Nová Ves, Sádok (okr. Topoľčany), E. Wiedermann - zber, mladšia doba železná (NS - Wiedermann 1988).
14. Horné Lefantovce, Lápa nad stokama (okr. Nitra), A. Rizman - zber, mladšia doba železná (NS - Bánesz 1958a).
15. Horné Obdokovce, JRD-kravín (okr. Topoľčany), M. Hrmová - záchranný výskum, mladšia doba železná LTC, pec s roštom (NS - Hrmová 1959).
16. Hubina, Marhát (okr. Piešťany), zber, mladšia doba železná (Jakubčinová, v tlači).
17. Chynorany, Široké (okr. Partizánske), O. Krupica - zber, mladšia doba železná (Wiedermann 1985, 46).
18. Jacovce, pri močiarí (okr. Topoľčany), E. Opluštil - zber, mladšia doba železná (NS - Opluštil 1973).
19. Jacovce, intravilán (okr. Topoľčany), E. Wiedermann - zber, mladšia doba železná (Wiedermann 1985, 14).
20. Jelšovce, areál JRD (okr. Nitra), J. Bátora - výskum, mladšia doba železná LTC (Bátora 1983b, 41; 1985, 46, 47).

21. Jelšovce, medzi cestami, extravilán (okr. Nitra), M. Hanuliak - zber, mladšia doba železná (NS - Hanuliak 1998; *Hanuliak* 1999, 50).
22. Kamanová, Sihof (okr. Topoľčany), A. Ruttkay, E. Rejholec - zber, mladšia doba železná (*Ruttkay/Rejholec* 1982a, 257).
23. Klátova Nová Ves, Zadná kostolná (okr. Partizánske), O. Krupica - zber, mladšia doba železná (*Wiedermann* 1985, 67).
24. Krnča, Tábor (okr. Topoľčany), B. Benadik - zisťovací výskum, mladšia doba železná (*Benadik* 1967, 613).
25. Krtovce, hrádza (okr. Topoľčany), J. Gergel, E. Wiedermann - zber, mladšia doba železná (*Wiedermann* 1985, 81).
26. Ludanice, časť Mýtna Nová Ves, Mrtvice (okr. Topoľčany), J. Bátora - výskum, mladšia doba železná (*Bátora/Schultz* 2004, 29).
27. Ludanice, cintorín (okr. Topoľčany), V. Budinský-Krička - zber, latén (NS - Budinský-Krička 1951).
28. Ludanice, Lúšteky ? (okr. Topoľčany), E. Opluštil - zber, mladšia doba železná (*Wiedermann* 1985, 47).
29. Lukáčovce, Farské (okr. Nitra), G. Fusek - zber, mladšia doba železná (*Fusek* 1997, 54).
30. Lukáčovce, Jutrá (okr. Nitra), G. Fusek - zber, mladšia doba železná (*Fusek* 1996, 58-60).
31. Lužany, pieskovisko JRD (okr. Topoľčany), E. Opluštil - obhliadka, mladšia doba železná (*Wiedermann* 1985, 16).
32. Lužany, Za čiernym mostom (okr. Topoľčany), E. Opluštil - zber, mladšia doba železná (NS - Rajček 1963).
33. Lužany, Nižehradská (okr. Topoľčany), J. Bátora - zber, mladšia doba železná (*Bátora* 1983a, 36-37).
34. Malé Kršteňany, Pod hradiskom (okr. Partizánske), J. Porubský - záchranný výskum, mladšia doba železná LTD (*Porubský* 1959, 60).
35. Malé Kršteňany, kameňolom (okr. Partizánske), J. Porubský - záchranný výskum, mladšia doba železná (*Wiedermann* 1985, 31).
36. Malé Kršteňany, Zámčisko (okr. Partizánske), J. Porubský - záchranný výskum, mladšia doba železná (*Wiedermann* 1985, 47).
37. Malé Ripňany, Od obsoľovského (okr. Topoľčany), E. Wiedermann - zber, mladšia doba železná (NS - Wiedermann 1990).
38. Malé Ripňany, dolné povodie potoka Hlavinka (okr. Topoľčany), M. Kopčeková, A. Parobková, M. Kožuchová, I. Farárik - zber, mladšia doba železná (*Kopčeková et al.* 2007, 108-111).
39. Malé Ripňany, povodie potoka Hlavinka (okr. Topoľčany), E. Wiedermann - zber, mladšia doba železná (*Wiedermann* 1991, 108).
40. Malé Ripňany, Vráta (okr. Topoľčany), G. Březinová - zber, mladšia doba železná (*Březinová* 1990, 41).
41. Malé Ripňany, dom č. 66/Bahelkova roľa (okr. Topoľčany), G. Bahelková - zber, mladšia doba železná (*Wiedermann* 1985, 71).
42. Malé Uherce, Hradisko (okr. Partizánske), O. Krupica, S. Šiška - zber, mladšia doba železná (NS - Sedlák 1970; NS - Šiška 1957).
43. Malé Uherce, pod tehelňou (okr. Partizánske), O. Krupica - zber, mladšia doba železná (*Wiedermann* 1985, 46).
44. Nedanovce, časť Krásno, Luhy (okr. Partizánske), O. Krupica - zber, mladšia doba železná (*Wiedermann* 1985, 48).
45. Nedašovce, Pasienky-baňa (okr. Topoľčany), E. Opluštil - zber, mladšia doba železná (*Wiedermann* 1985, 65).
46. Norovce, Horné lúky (okr. Topoľčany), M. Vlínka - zber, mladšia doba železná (NS - Ruttkay 1966).
47. Nové Sady, Dolné Lúky (okr. Nitra), V. Mitáš - záchranný výskum sídliska, mladšia doba železná (*Mitáš* 2002, 133 n.).
48. Oponice, Od hradskej (okr. Topoľčany), P. Bisták a R. Daňo - zber, mladšia doba železná (NS - Bisták/Daňo 2005).
49. Oponice, pod hradom (okr. Topoľčany), J. Gergel a J. Kamacho - zber, mladšia doba železná (NS - Wiedermann 1989a).
50. Oponice, Štátne majetky (okr. Topoľčany), J. Bujna - prieskum, mladšia doba železná, kultúrne jamy (NS - Bujna 1974).
51. Partizánske, nelokalizované (okr. Partizánske), J. Porubský - záchranný výskum, mladšia doba železná LTD (*Wiedermann* 1985, 31).
52. Partizánske, Šimonovany-Diery (okr. Partizánske), L. Veliačik - obhliadka, mladšia doba železná (*Veliačik* 1988, 139).
53. Podhradie, Mníchova roľa (okr. Topoľčany), K. Pieta - zber, mladšia doba železná (*Vangľová, v tlači*).

54. Podhradie, Úhrad (okr. Topoľčany), Z. Packa - zber, mladšia doba železná (*Vangľová, v tlači*).
55. Podlužany, vodovodná ryha pri osade Zlobina (okr. Topoľčany), J. Bátora - zber, mladšia doba železná (*Bátora 1983a, 37*).
56. Radošina, trnený mlyn (okr. Topoľčany), J. Gergel a E. Wiedermann - zber, mladšia doba železná (NS - Wiedermann 1986).
57. Šišov, okolie kostola (okr. Bánovce nad Bebravou), mladšia doba železná (*Nešporová 2002, 44*).
58. Štitáre, Žibrica (okr. Nitra), S. Stegmann-Rajtár - výskum, mladšia doba železná (*Stegmann-Rajtár 2004, 183, 184*).
59. Topoľčany, Sihof (okr. Topoľčany), E. Opluštil, J. Vondryška - záchranné práce na trase plynovodu, mladšia doba železná (*Wiedermann 1985, 21*).
60. Topoľčany, hrad (okr. Topoľčany), E. Opluštil - obhliadka, mladšia doba železná (*Wiedermann 1985, 19*).
61. Topoľčany, hrad (okr. Topoľčany), E. Wiedermann - záchranný výskum sídliska, mladšia doba železná (*Wiedermann 1992, 128, 129*).
62. Topoľčany, Škvorákova tehelňa (okr. Topoľčany), J. Porubský - zber, mladšia doba železná (*Wiedermann 1985, 34, 36*).
63. Veľké Dvorany, Nový vinohrad (okr. Topoľčany), E. Opluštil - zber, mladšia doba železná (*Wiedermann 1985, 14*).
64. Veľké Ripňany, Dlhé nízke (okr. Topoľčany), E. Wiedermann - zber, mladšia doba železná (*Wiedermann 1991, 108*).
65. Výčapy-Opatovce, hliník (okr. Nitra), J. Porubský - výskum, mladšia doba železná LTC (*Točík 1959, 841*).
66. Zbehy, Dolu brehmi (okr. Nitra), P. Milo - zber, mladšia doba železná (*Milo 2003, 95, 96*).
67. Zbehy, Kapustnice (okr. Nitra), P. Milo - zber, mladšia doba železná (*Milo 2003, 95, 96*).
68. Zbehy, Celé (okr. Nitra), P. Milo - zber, mladšia doba železná (*Milo 2003, 95, 96*).
69. Žabokreky nad Nitrou, tehelňa (okr. Topoľčany), V. Vendtová - výskum, mladšia doba železná (NS - Vendtová 1963).

Citované nálezové správy (NS)

(Výskumné nálezové správy. Nepublikované. Archív Archeologického ústavu SAV v Nitre.)

- Bánesz 1958a - L. Bánesz: Horné Lefantovce. NS 152/58.
 Bánesz 1958b - L. Bánesz: Koniarovce. NS 166/58.
 Bátora 1982 - J. Bátora: Jelšovce. NS 10 080/82.
 Bisták/Daňo 2005 - P. Bisták/R. Daňo: Oponice. NS 15 664/05.
 Budinský-Krička 1951 - V. Budinský-Krička: Ludanice, Dvorany nad Nitrou. NS 75/51.
 Bujna 1974 - J. Bujna: Oponice, Štátne majetky. NS 6906/74.
 Hanuliak 1998 - M. Hanuliak: Jelšovce. NS 13 866/98.
 Hrmová 1959 - M. Hrmová: Horné Obdokovce. NS 97/59.
 Kolník 1958 - T. Kolník: Malé Ripňany. NS 75/58.
 Krupica 1972a - O. Krupica: Prieskum povodia Hlavinky. NS 6092/72.
 Krupica 1972b - O. Krupica: Kamanová. NS 6096/72.
 Opluštil 1973 - E. Opluštil: Jacovce. NS 6692/73.
 Pivovarová 1964 - Z. Pivovarová: Lužany. NS 1980/64.
 Porubský 1957 - J. Porubský: Malé Uherce. NS 324/57.
 Porubský 1958 - J. Porubský: Chrabrany. NS 247/58.
 Rajček 1963 - J. Rajček: Lužany. NS 1556/63.
 Ruttkay 1966 - A. Ruttkay: Norovce. NS 1334/66.
 Ruttkay/Rejholec 1981 - A. Ruttkay/ E. Rejholec: Vozokany. NS 9419/81.
 Sedlák 1970 - K. Sedlák: Malé Uherce, poloha Hradište. NS 5200/70.
 Šiška 1957 - S. Šiška: Malé Uherce. NS 610/57.
 Vendtová 1963 - V. Vendtová: Žabokreky nad Nitrou. NS 1578/63.
 Vondryška 1956 - J. Vondryška: Lipovník. NS 607/56.
 Wiedermann 1983 - E. Wiedermann: Závada. NS 10 367/83.
 Wiedermann 1986 - E. Wiedermann: Radošina. NS 679/86.
 Wiedermann 1988 - E. Wiedermann: Hajná Nová Ves. NS 12 112/88.
 Wiedermann 1989a - E. Wiedermann: Oponice. NS 12 392/89.
 Wiedermann 1989b - E. Wiedermann: Prašice. NS 12 393/89.
 Wiedermann 1990 - E. Wiedermann: Malé Ripňany. NS 12 614/90.

LITERATÚRA

- Bátora 1983a* J. Bátora: Nové archeologické lokality a nálezy z Ponitria, Požitavia a Pohronia. AVANS 1982, 1983, 36, 37.
- Bátora 1983b* J. Bátora: Záchranný výskum v Jelšovciach. AVANS 1982, 1983, 40-42.
- Bátora 1985* J. Bátora: Tretia sezóna záchranného výskumu v Jelšovciach. AVANS 1984, 1985, 46.
- Bátora 1987* J. Bátora: Piata sezóna záchranného výskumu v Jelšovciach. AVANS 1986, 1987, 32.
- Bátora/Schultz 2004* J. Bátora/M. Schultz: Výskum pohrebiska zo staršej doby bronzovej v Ludaniciach. AVANS 2003, 2004, 29.
- Benadik 1967* B. Benadik: Neskorolátenske opevnené sídlisko v Krnči. Arch. Rozhledy 19, 1967, 612-618, 622.
- Bialeková 1985* D. Bialeková: Kostrový hrob skupiny Vekerzug z Merašíc. AVANS 1984, 1985, 53, 54.
- Březinová 1980* G. Březinová: Ojedinelé nálezy z okresu Topoľčany. AVANS 1979, 1980, 38-39.
- Březinová 1990* G. Březinová: Prieskum v katastri obcí Malé a Veľké Ripňany. AVANS 1988, 1990, 41.
- Březinová 2004* G. Březinová: Keltské sklo v severnej časti Karpatskej kotliny. Územie Slovenska. In: Okres lateński a rzymski w Karpatach polskich. Materiały z konferencji. Krosno 2004, 137-151.
- Březinová 2006a* G. Březinová: Laténske sídlisko vo Výčapoch-Opatovciach. Pravěk (N. Ř.) 16, 2006, 309-324.
- Březinová 2006b* G. Březinová: Sídliská a sídliskové nálezy z laténskej doby na juhozápadnom Slovensku. Štud. Zvesti AÚ SAV 40, 2006, 9-50.
- Budinský-Krička 1952* V. Budinský-Krička: Nové nálezy v Topoľčanoch. Arch. Rozhledy 4, 1952, 33-35.
- Bujna 1994* J. Bujna: Mladšia doba železná - laténska na Slovensku (prehľad stavu bádania za posledné dve desaťročia). In: Stud. Hist. Nitriensia 2. Nitra 1994, 7-40.
- Dušek 1975* M. Dušek: Hradisko z doby halštatskej v Podhradí. AVANS 1974, 1975, 46, 47.
- Fusek 1996* G. Fusek: Začiatok systematického prieskumu povodia Blatiny. AVANS 1994, 1996, 58-60.
- Fusek 1997* G. Fusek: Prieskumy v obciach Lukáčovce a Pastuchov. AVANS 1995, 1997, 54-56.
- Fusek/Hunka/Fačkovec 1996* G. Fusek/J. Hunka/E. Fačkovec: Pastuchov 1276-1996. Pastuchov 1996.
- Greždová/Kvasnicová a kol. 2006* H. Greždová/O. Kvasnicová a kol.: Zlatníky - prírodopis-história-súčasnosť. Bratislava 2006.
- Hanuliak 1999* M. Hanuliak: Zberové nálezy z Jelšoviec. AVANS 1997, 1999, 50.
- Hraško/Linkeš/Šurina 1978* J. Hraško/V. Linkeš/B. Šurina: Pôdne typy. In: Atlas SSR 6, 1. Bratislava 1978.
- Jakubčinová/Vangľová 2008* M. Jakubčinová/T. Vangľová: Osídlenie v dobe železnej na východnej strane pohoria Považský Inovec (poster). Konferencia „Keltové 2008“. 13.-16. mája 2008, Roztoky u Křivoklátu. Nepublikované.
- Jakubčinová, v tlači* M. Jakubčinová: Ojedinelé nálezy z vrchu Marhát. V tlači.
- Kamhalová/Kolníková 1998* M. Kamhalová/E. Kolníková: Keltské mince z polohy Úhrad v Podhradí. Slov. Num. 15, 1998, 217-220.
- Katkinová/Katkin 2002* J. Katkinová/S. Katkin: Prieskum na hradisku Veľký Tribeč. AVANS 2001, 2002, 83, 84.
- Klčo 1995* M. Klčo: Zisťovací archeologický prieskum v polohe Marhát v Moravanoch nad Váhom. Balneol. Sprav. 23, 1995, 135-145.
- Kopčeková et al. 2007* M. Kopčeková/A. Parobková/M. Kozuchová/I. Farárik: Povrchový prieskum dolného povodia Hlavinky. AVANS 2005, 2007, 108-111.
- Kudláček 1952* J. Kudláček: Mladohalštatský hrob z Chrabrian. Arch. Rozhledy 4, 1952, 530, 531.
- Kudláček 1958* J. Kudláček: Záchranný výskum v Jelšovciach (okr. Nitra) r. 1952. Slov. Arch. 6, 1958, 50-65.
- Lacika 2003* J. Lacika: Nitra a okolie. Bratislava 2003.
- Milo 2003* P. Milo: Prieskum povodia Radošiny. AVANS 2002, 2003, 95, 96.
- Mitáš 2002* V. Mitáš: Nálezy zo záchranného výskumu v Nových Sadoch. AVANS 2001, 2002, 133, 134.
- Nešporová 2002* T. Nešporová: Bánovce v dávnej minulosti. In: Bánovce nad Bebravou 1232-2002. Martin 2002, 36-51.
- Novák 1987* P. Novák: Laténsky nález z obce Dolné Trhovište. AVANS 1986, 1987, 77.
- Ožďáni 2006* O. Ožďáni: Dejiny obce Dolné Trhovište vo svetle archeologických nálezov. In: Kolektív autorov: Obec Dolné Trhovište, 1156-2006. Nitra 2006, 12-25.
- Porubský 1959* J. Porubský: Lužické popolnicové pole a laténske sídlisko v Malých Kršteňanoch. Štud. Zvesti AÚ SAV 3, 1959, 55-70.
- Romsauer 1997* P. Romsauer: Kovolejáři a kováři doby železnej. In: E. Wiedermann (Ed.): Topoľčany vo vrstvách vekov. Dejiny mesta do polovice 20. storočia. Bratislava 1997, 69, 70.
- Ruttikay 1966* A. Ruttikay: Osídlenie hornej Nitry na zlome letopočtu. Horná Nitra 3, 1966, 7-22.
- Ruttikay 1978* A. Ruttikay: Výsledky ďalšej etapy výskumu v Nitrianskej Blatnici. AVANS 1977, 1978, 211-215.

- Rutt kay* 2007 A. Rutt kay: Významné archeologické lokality z včasného stredoveku v oblasti Po-
važského Inovca. In: K. Pieta/A. Rutt kay/M. Rutt kay (Ed.): Bojná. Hospodárske
a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva. Nitra 2007, 191-201.
- Rutt kay/Rejholec* 1982a A. Rutt kay/E. Rejholec: Prieskum v Kamanovej. AVANS 1981, 1982, 257.
- Rutt kay/Rejholec* 1982b A. Rutt kay/E. Rejholec: Výsledky prieskumu v povodí Bebravy a v Ponitří. AVANS
1981, 1982, 258, 259.
- Stegmann-Rajtár* 2002 S. Stegmann-Rajtár: Bronzové hroty šípov z doby halštatskej z hradiska Žibrica.
Štud. Zvesti AU SAV 35, 2002, 45-52.
- Stegmann-Rajtár* 2004 S. Stegmann-Rajtár: Pokračovanie sondážneho výskumu na Žibrici. AVANS 2003,
2004, 183, 184.
- Točík* 1959 A. Točík: K otázke osídlenia juhozápadného Slovenska na zlome letopočtu. Arch.
Rozhľedy 11, 1959, 841-874.
- Vangľová, v tlači* T. Vangľová: Laténske nálezy z Podhradia. V tlači.
- Veliačik* 1988 L. Veliačik: Polykultúrne sídlisko v Partizánskom. AVANS 1987, 1988, 139.
- Wiedermann* 1985 E. Wiedermann: Archeologické pamiatky Topoľčianskeho múzea. Mat. Arch. Slo-
vaca 7. Nitra 1985.
- Wiedermann* 1990 E. Wiedermann: Výskum pravekých sídlisk v Hajnej Novej Vsi. AVANS 1988, 1990, 174.
- Wiedermann* 1991 E. Wiedermann: Prieskum osídlenia povodia Hlavinky. AVANS 1989, 1991, 108.
- Wiedermann* 1992 E. Wiedermann: Záchraný výskum v Topoľčanoch. AVANS 1991, 1992, 128-129.
- Wiedermann* 1995 E. Wiedermann: Záchranno-zisťovací výskum historickej architektúry v Topoľča-
noch. AVANS 1993, 1995, 137.
- Wiedermann* 2001 E. Wiedermann: Paleoekológia Ponitria v archeologických prameňoch. Stud. Hist.
Nitriansia 9, 2001, 11-56.

Besiedlung des nördlichen Teils des Hügellandes Nitrianska pahorkatina und der anliegenden Hänge der Gebirge Považský Inovec und Tribeč in der Eisenzeit

Terézia Vangľová

ZUSAMMENFASSUNG

Im Beitrag widmen wir uns der Problematik der Besiedlung des nördlichen Teils des Hügellandes Nitrianska pahorkatina und der anliegenden Hänge der Gebirge Považský Inovec und Tribeč in der Eisenzeit. Erfasst wurden 137 Lagen (68 aus der Hallstattzeit, 69 aus der Latènezeit). Die Mehrheit der Funde wurde bei den Begehungen und Oberflächenbesichtigungen gewonnen, Grabungen kleineren Ausmaßes wurden in 27 Lagen durchgeführt.

In die ältere Eisenzeit werden vier Lagen mit Grabfunden datiert. Alle Gräber wurden zufällig gefunden. Ganz bedeutend ist der Fund von Gräbern der Vekezug-Kultur in Dolné Trhovište und Merašice. Ein junghallstattzeitliches Grab wurde im Kataster der Gemeinde Chrabrany freigelegt. Problematisch ist der Fund aus Preseľany. Auf Grund der Meldung über Skelette wurde ein Feststellungsschnitt angelegt, aus dem nur Scherbenmaterial gewonnen wurde. Heutzutage sind neun hallstattzeitliche Burgwälle bekannt. Feststellungsschnitte wurden auf vier Burgwällen angelegt (Marhát, Úhrad v Podhradí, Tábor v Krnčí, Žibrica). Mit Ausnahme des angenommenen Burgwalls in der Lage Tábor in Veľké Chlievany wurde in allen Lagen eine Befestigung erfasst. Vor allem bei der Oberflächenbesichtigung und Begehung wurden 55 Siedlungsflächen aus der älteren Eisenzeit festgestellt. Die Grabungen wurden in acht Lagen durchgeführt. Bedeutend ist die Besiedlung der Lage Pod púsfou (Kataster der Gemeinde Nitrianska Blatnica), wo eine bis jetzt nicht näher definierbare Produktionstätigkeit belegt wurde. Der Blick auf die Karte (Karte 1) zeigt, dass sich die Besiedlung in der Nähe des Flusses Nitra konzentriert hat. Der unbesiedelte Raum am rechten Ufer des Flusses Nitra muss wahrscheinlich dem gegenwärtigen Erkenntnisstand zugeschrieben werden, da am Fuße und auf den Hängen des Gebirges Považský Inovec mehrere Lagen bekannt sind. Intensiv war der Raum zwischen den Gemeinden Topoľčany, Nedanovce und Veľký Klíž besiedelt, diese Siedlungen sind wahrscheinlich mit dem nahen Burgwall Šiance (Kataster der Gemeinde Klátova Nová Ves) eng verknüpft. Die Mehrheit der Siedlungen scheint mit den Burgwällen zusammenzuhängen.

Aus der untersuchten Region ist heutzutage ein einziger Grabverband aus der jüngeren Eisenzeit bekannt. Im Gemeindegebiet von Dolné Trhovište wurden ganz zufällig zwei Skelette entdeckt. Das untere Skelett hatte zwei vierbuckelige Armringe und einen Glasarmring. Die latènezeitlichen Funde wurden auf vier Burgwällen erfasst. Der Berg Marhát wurde wahrscheinlich sehr früh besiedelt, aus diesem Berg wurde bei der Begehung eine frühlatènezeitliche Fibel gefunden. Auf dem Burgwall Tábor in Krnča wurden zwei Objekte untersucht, die latènezeitliche Siedlungsschicht war durch die mittelalterliche Besiedlung gestört. Die Geschäftskontakte lassen sich auch durch den Depotfund von silbernen und goldenen Münzen aus der Lage Úhrad belegen, in dem sich auch Bojer Münzen und ostnorische Münzen befanden. Die Ausnutzung des Burgwalls auf dem Berg Žibrica setzte auch in der jüngeren Eisenzeit fort, was sich durch Fund einer

Glasperle belegen lässt. Obwohl latènezeitliche Burgwälle in den Lagen entstehen, die schon in der älteren Eisenzeit besiedelt waren, erfüllen sie wahrscheinlich eine andere Aufgabe. Hallstattzeitliche Burgwälle erfüllen vor allem die Schutzfunktion, es sind dort oft Militaria zu finden (Pfeilspitzen) - z. B. auf dem Berg Žibrica oder Marhát. Auf den Burgwällen aus der jüngeren Eisenzeit wurden bis jetzt keine Militaria gefunden, aber der Depotfund von Münzen belegt eher ihre Aufgabe in den Geschäftskontakten. Es wurden 65 Lagen mit Siedlungsfunden erfasst (Karte 2), die Grabungen wurden in elf Lagen durchgeführt (z. B. Hajná Nová Ves, Ludanice, Výčapy-Opatovce). Auch in diesem Zeitabschnitt konzentriert sich die Besiedlung in der Nähe des Flusses Nitra, aber im Unterschied zum vorherigen Zeitabschnitt erfasst die Besiedlung auch das rechte Ufer (besonders das Wassereinzugsgebiet des Flusses Radošinka und des Baches Perkovský potok). Fast unbesiedelt blieb der Raum zwischen den Gemeinden Topoľčany, Nedanovce und Veľký Klíž.

In beiden Zeitabschnitten wurden bei der Kartierung von bekannten Lokalitäten fast unbesiedelte Gebiete erfasst. Angesichts der Gewinnung von Erkenntnissen über die Besiedlung (Lesefunde und Begehungen) ist wahrscheinlich, dass eine intensive Erforschung der Region neue und detaillierte Angaben über ihre Besiedlung nicht nur in der Eisenzeit bringen würde.

Karte 1. Besiedlung des nördlichen Teils des Hügellandes Nitrianska pahorkatina und der anliegenden Hänge der Gebirge Považský Inovec und Tribeč in der älteren Eisenzeit (Hallstattzeit).

Karte 2. Besiedlung des nördlichen Teils des Hügellandes Nitrianska pahorkatina und der anliegenden Hänge der Gebirge Považský Inovec und Tribeč in der jüngeren Eisenzeit (Latènezeit).

Mgr. Terézia Vangľová
Archeologický ústav SAV
Akademická 2
SK-949 21 Nitra
t.vanglova@gmail.com

SKRATKY

Skratky časopisov, periodík a edícií sú uvádzané podľa pravidiel skracovania v slovenskom jazyku a v zmysle Pokynov na úpravu rukopisov (Archeologický ústav SAV, Nitra 1999), resp. podľa Abkürzungsverzeichnis für Zeitschriften. Ausgabe 1993 (Ber. RGK 73, 1992, 477-540).

- Acta Arch. Acad. Scien. Hungaricae = Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest
 Acta Arch. Carpathica = Acta Archaeologica Carpathica. Kraków
 Altschlesien = Altschlesien. Mitteilungen des Schlesischen Altertumsvereins. Breslau
 Alt-Thüringen = Alt-Thüringen. Jahresschrift des Museums für Ur- und Frühgeschichte Thüringens. Thüringen
 Anodos = Anodos. Studies of Ancient World. Trnava
 Arch. Austriaca = Archaeologia Austriaca. Beiträge zur Paläoanthropologie, Ur- und Frühgeschichte Österreichs. Wien
 Arch. Ért. = Archaeologiai Értesítő. A Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat Tudományos Folyóirata. Budapest
 Arch. Polski = Archeologia Polski. Warszawa - Wrocław
 Arch. Regionalis Fontes = Archaeological Regionalis Fontes. Olomouc
 Arch. Rozhledy = Archeologické rozhledy. Praha
 Arch. Výzkumy Jižné Čechy = Archeologické výzkumy v jižních Čechách. České Budějovice
 Archeolohija (Kyjiv) = Archeolohija. Kyjiv
 AVANS = AVANS. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku. Nitra
 Balneol. Sprav. = Balneologický spravodajca. Balneological bulletine. Balneohistorica Slovaca. Piešťany
 BAR. Internat. Ser. Oxford = British Archaeological Reports. International Series. Oxford
 Bratislava. Čas. USS = Bratislava. Časopis Učené spoločnosti Šafaříkovy. Bratislava
 Commun. Arch. Hungariae = Communicationes Archaeologicae Hungariae. Budapest
 Čas. Moravského Muz. Brno = Časopis Moravského muzea v Brně. Brno
 Čas. MSS = Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Martin
 Čas. Národ. Muz. Praha = Časopis Národního muzea. Praha
 Hist. Carpathica = Historica Carpathica. Zborník Východoslovenského múzea v Košiciach. Košice
 Hist. Slovaca = Historica Slovaca. Sborník Historického ústavu Slovenskej akadémie vied a umení. Bratislava
 Horná Nitra = Horná Nitra. Vlastivedný zborník. Martin
 Jahresschr. Mitteldt. Vorgesch. = Jahresschrift für Mitteldeutsche Vorgeschichte. Halle/Saale - Berlin
 Mannus-Bibl. Leipzig = Mannus-Bibliothek. Leipzig
 Mat. Arch. Slovaca = Materialia Archaeologica Slovaca Instituti Archaeologici Nitriensis Academiae Scientiarum Slovaca. Nitra
 Medea = Studia Mediaevalia et antiqua. Študentský odborný časopis o starovekých a stredovekých dejinách
 Miskolci Herman Ottó Múz. Közl. = A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei. Miskolc
 Mitt. Anthr. Ges. Wien = Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. Wien
 Mitt. Arch. Inst. Ungar. Akad. = Mitteilungen des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften. Budapest
 Musaica = Zborník Filozofickej a Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského. Musaica. Bratislava
 Múzeum (Bratislava) = Múzeum. Metodický, študijný a informačný časopis pre pracovníkov múzeí a galérií. Bratislava
 Nové Obzory = Nové obzory. Spoločenskovedný zborník východného Slovenska. Košice
 Pam. Arch. = Památky archeologické. Praha
 PBF = Prähistorische Bronzefunde. München - Stuttgart
 Pravěk (N. Ř.) = Pravěk. Nová Řada. Sborník příspěvků moravských a slezských archeologů. Brno
 Przegląd Arch. = Przegląd Archeologiczny. Poznań - Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk
 Přehled Výzkumů = Přehled výzkumů Archeologického ústavu AV ČR v Brně. Brno
 Rocznik Muz. Częstochowa = Rocznik Muzeum w Częstochowie. Częstochowa
 Rocznik Muz. Górnośląskiego w Bytomiu = Rocznik Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu. Bytom
 Sbor. MSS = Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti. Martin
 Sbor. Prací Fil. Fak. Brno = Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské university. Brno
 Śląskie Prace Prahist. = Śląskie Prace Prahiostoryczne. Katowice
 Slov. Arch. = Slovenská archeológia. Časopis Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied v Nitre. Nitra
 Slov. Num. = Slovenská numizmatika. Nitra
 Somogyi Múz. Közl. = Somogyi Múzeumok Közleményei. Kaposvár
 Stud. Geographica = Studia Geographica. Praha
 Stud. Hist. Nitriensia = Studia Historica Nitriensia. Nitra

- Światowit = Światowit. Rocznik Katedry Archeologii Pradziejowej i Wczesnośredniowiecznej Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa
- Štud. Zvesti AÚ SAV = Študijné zvesti Archeologického ústavu Slovenskej Akadémie vied. Nitra
- Ve Službách Arch. = Ve službách archeologie. Brno
- Vlast. Sbor. Žilin. Kraja = Vlastivedný sborník Žilinského kraja. Martin
- Vlast. Zbor. Považia = Vlastivedný zborník Považia. Martin
- Wiadomości Arch. = Wiadomości Archeologiczne. Organ Muzealnictwa i Konserwatorstwa Archeologicznego. Warszawa
- Wiener Prähist. Zeitschr. = Wiener Prähistorische Zeitschrift. Wien
- Zalai Múz. = Zalai Múzeum. Zalaegerszeg
- Zbor. SNM. Arch. = Zborník Slovenského národného múzea. Archeológia. Bratislava
- Zbor. SNM. Hist. = Zborník Slovenského národného múzea. História. Bratislava
- Zprávy Čsl. Spol. Arch. = Zprávy Československé společnosti archeologické při ČSAV. Praha

EDÍCIE VYDÁVANÉ ARCHEOLOGICKÝM ÚSTAVOM SAV V NITRE

ARCHAEOLOGICA SLOVACA MONOGRAPHIAE

FONTES

I. Benadík, B. - Vlček, E. - Ambros, C.: Keltské pohrebiská na juhozápadnom Slovensku. Bratislava 1957.	-----
II. Budinský-Krička, V.: Slovanské mohyly v Skalici. Bratislava 1959.	-----
III. Chropovský, B. - Dušek, M. - Polla, B.: Pohrebiská zo staršej doby bronzovej na Slovensku. Bratislava 1960.	-----
IV. Polla, B.: Stredoveká zaniknutá osada na Spiši (Zalužany). Bratislava 1962.	-----
V. Točík, A.: Opevnená osada z doby bronzovej vo Veselom. Bratislava 1964.	€ 4.-
VI. Dušek, M.: Thrakisches Gräberfeld der Hallsattzeit in Chotín. Bratislava 1966.	€ 5.-
VII. Čilinská, Z.: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Nové Zámky. Bratislava 1966.	€ 5.-
VIII. Bánesz, L.: Barca bei Košice - paläolithische Fundstelle. Bratislava 1968.	-----
IX. Novotná, M.: Die Bronzehortfunde in der Slowakei (Spätbronzezeit). Bratislava 1970.	-----
X. Polla, B.: Kežmarok (Ergebnisse der historisch-archäologischen Forschung). Bratislava 1971.	-----
XI. Svoboda, B.: Neuerworbene römische Metallgefäße aus Stráže bei Piešťany. Bratislava 1972.	-----
XII. Vladár, J.: Pohrebiská zo staršej doby bronzovej v Branči. Bratislava 1974.	-----
XIII. Ambros, C. - Müller, H.-H.: Frühgeschichtliche Pferdeskelettfunde aus dem Gebiet der Tschechoslowakei. Bratislava 1980.	€ 3.-
XIV. Kolník, T.: Römerzeitliche Gräberfelder in der Slowakei. Bratislava 1980.	-----
XV. Rejholcová, M.: Pohrebisko v Čakajovciach (9.-12. storočie). Nitra 1995. Analyse. ISBN 80-88709-23-7	€ 10.-
Rejholcová, M.: Pohrebisko v Čakajovciach (9.-12. storočie). Nitra 1995. Analýza. ISBN 80-88709-13-X	€ 8.-
Rejholcová, M.: Pohrebisko v Čakajovciach (9.-12. storočie). Nitra 1995. Katalóg. ISBN 80-88709-22-9	€ 15.-
XVI. Kuzmová, K.: Terra sigillata im Vorfeld des nordpannonischen Limes (Südwestslowakei). Nitra 1997. ISBN 80-88709-32-6	€ 23.-
XVII. Kaminská, L.: Hôrka-Ondrej. Nitra 2000. ISBN 80-88709-47-4	€ 23.-

CATALOGI

I. Točík, A.: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Holiare. Bratislava 1968.	€ 6.-
II. Točík, A.: Slawisch-awarisches Gräberfeld in Štúrovo. Bratislava 1968.	€ 4.-
III. Točík, A.: Altmagyarische Gräberfelder in Südwestslowakei. Bratislava 1968.	€ 4.-
IV. Dušek, M.: Bronzezeitliche Gräberfelder in der Südwestslowakei. Bratislava 1969.	€ 5.-
V. Čilinská, Z.: Frühmittelalterliches Gräberfeld in Želovce. Bratislava 1973.	-----
VI. Veliačik, L. - Romsauer, P.: Vývoj a vzťah osídlenia lužických a stredodunajských popolnicových polí na západnom Slovensku I. Katalóg. Nitra 1994. ISBN 80-88709-15-6	€ 18.-
VII. Bujna, J.: Malé Kosihy. Latènezeitliches Gräberfeld. Katalog. Nitra 1995. ISBN 80-88709-18-0	€ 20.-
VIII. Březinová, G.: Nitra-Šindolka. Siedlung aus der Latènezeit. Katalog. Bratislava 2000. ISBN 80-224-0649-X	€ 25.-
IX. Březinová, G. a kol.: Nitra-Chrenová. Archeologické výskumy na plochách stavenísk Shell a Baumax. Katalóg. Nitra 2003. ISBN 80-88709-62-2	€ 20.-
X. Kolník, T. - Varsik, V. - Vladár, J.: Branč Germánska osada z 2. až 4. storočia. ISBN 978-80-88709-98-5	€ 45.-

STUDIA

I. Pieta, K.: Die Púchov-Kultur. Nitra 1982.	-----
II. Veliečik, L.: Die Lausitzer Kultur in der Slowakei. Nitra 1983.	-----
III. Fusek, G.: Slovensko vo včasnოსlovenskom období. Nitra 1994. ISBN 80-88709-17-2	-----
IV. Pavúk, J.: Štúrovo. Ein Siedlungsplatz der Kultur mit Linearkeramik und der Želiezovce-Gruppe. Nitra 1994. ISBN 80-88709-19-9	€ 18.-
V. Pavúk, J. - Bátora, J.: Siedlung und Gräberfeld der Ludanice-Gruppe in Jelšovce. Nitra 1995. ISBN 80-88709-24-5	-----
VI. Šalkovský, P.: Häuser in der frühmittelalterlichen slawischen Welt. Nitra 2001. ISBN 80-88709-52-0	€ 17.-
VII. Ruttkay, A. - Ruttkay, M. - Šalkovský, P. (Ed.): Slovensko vo včasnოს sredoveku. Nitra 2002. ISBN 80-88709-60-1	€ 20.-
VIII. Hanuliak, M.: Veľkomoravské pohrebiská. Pochovávanie v 9.-10. storočí na území Slovenska. Nitra 2004. ISBN 80-88709-72-5	€ 32.-
IX. Pieta, K. - Ruttkay, A. - Ruttkay, M. (Ed.): Bojná. Hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva. Nitra 2006. ISBN 978-80-88709-91-1	€ 40.-
X. Soják, M.: Osídlenie spišských jaskýň od praveku po novovek. ISBN 978-80-89315-01-7	€ 28.-
XI. Pieta, K.: Keltské osídlenie Slovenska. Mladšia doba laténska. Nitra 2008. ISBN 978-80-89315-05-5; ISBN 978-80-224-1027-4	€ 36.-

COMMUNICATIONES

I. Batora, J. - Peška, J. (Hrsg.): Aktuelle Probleme der Erforschung der Frühbronzezeit in Böhmen und Mähren und in der Slowakei. Nitra 1999. ISBN 80-88709-40-7	€ 28.-
II. Kuzma, I. (Ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín - 1998. Nitra 1999. ISBN 80-88709-41-5	€ 25.-
III. Friesinger, H. - Pieta, K. - Rajtár, J. (Hrsg.): Metallgewinnung und- Verarbeitung in der Antike. Nitra 2000. ISBN 80-88709-48-2	€ 28.-
IV. Cheben, I. - Kuzma, I. (Ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín - 2001. Nitra 2002. ISBN 80-88709-57-1	€ 45.-
V. Kuzmová, K. - Pieta, K. - Rajtár, J. (Hrsg.): Zwischen Rom und dem Barbaricum. Festschrift für Titus Kolník zum 70. Geburtstag. Nitra 2002. ISBN 80-88709-61-X	€ 55.-
VI. Batora, J. - Furmánek, V. - Veliačik, L. (Hrsg.): Einflüsse und Kontakte alteuropäischer Kulturen. Festschrift für Jozef Vladár zum 70. Geburtstag. Nitra 2004. ISBN 80-88709-70-9	€ 35.-
VII. Fusek, G. (Ed.): Zborník na počesť Dariny Bialekovej. Nitra 2004. ISBN 80-88709-71-7	€ 60.-
VIII. Cheben, I. - Kuzma, I. (Ed.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín - 2004. Nitra 2005. ISBN 80-88709-83-0	€ 60.-

ARCHEOLOGICKÉ PAMÄTNÍKY SLOVENSKA

I. Furmánek, V.: Radzovce - osada ľudu popolnicových polí. Bratislava 1990. ISBN 80-224-0094-7	€ 3.-
II. Lamiová, M.: Zemlín - obec s bohatou minulosťou. Košice 1993. ISBN 80-900444-2-5	€ 7.-
III. Čilinská, Z.: Slovania a avarský kaganát. Bratislava 1993. ISBN 80-7127-059-8	-----
IV. Šiška, S.: Dokument o spoločnosti mladšej doby kamennej. Bratislava 1995. ISBN 80-224-0198-6	-----
V. Pieta, K.: Liptovská Mara. Bratislava 1996. ISBN 80-967366-7-1	€ 13.-
VI. Hromada, J.: Moravany nad Váhom. Bratislava 2000. ISBN 80-88709-45-8	€ 13.-
VII. Olexa, L.: Nižná Myšľa. Osada a pohrebisko z doby bronzovej. Košice 2003. ISBN 80-88709-66-0	€ 15.-
VIII. Kaminská, L.: Hôrka-Ondrej. Osídlenie spišských travertínov v staršej dobe kamennej. Košice 2005. ISBN 80-88-709-74-1	€ 15.-

ACTA INTERDISCIPLINARIA ARCHAEOLOGICA

Aktuálne otázky výskumu slovanských populácií na území Československa v 6.-13. storočí. Nitra 1979.	-----
Furmánek, V. - Stloukal, M.: Antropologický rozbor žarových hrobov piliňské a kyjatické kultúry. Nitra 1982.	-----
Acta Interdisciplinaria Archaeologica. Tom. III. Nitra 1984.	€ 9.-
Acta Interdisciplinaria Archaeologica. Tom. IV. Nitra 1986.	€ 9.-
Archeológia-Geofyzika-Archeometria. Nitra 1987.	€ 7.-
Súčasný poznatky z archeobotaniky na Slovensku. Nitra 1989.	€ 6.-
Palaeoethnobotany and Archaeology, International Work-Group for Paleoethnobotany. 8 th Symposium Nitra - Nové Vozokany 1989. Nitra 1991.	€ 16.-
Hajnalová, E.: Obilie v archeobotanických nálezoch na Slovensku. Nitra 1993. ISBN 80-88709-02-4	€ 9.-
Vondráková, M.: Malé Kosihy II. Nitra 1994. ISBN 80-88709-14-8	€ 13.-
Hajnalová, E.: Ovocie a ovocinárstvo v archeobotanických nálezoch na Slovensku. Nitra 2001. ISBN 80-88-709-38-5	€ 13.-

MATERIALIA ARCHAEOLOGICA SLOVACA (edícia ukončená)

I. Točík, A.: Výčapy-Opatovce a ďalšie pohrebiská zo staršej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku. Nitra 1980.	-----
II. Budinský-Krička, V.: Kráľovský Chlmec. Nitra 1980.	-----
III. Točík, A.: Nitriansky Hrádok-Zámeček. I, II. Tabuľky. Nitra 1981.	-----
IV. Točík, A.: Malé Kosihy - osada zo staršej doby bronzovej. Nitra 1981.	-----
V. Benadik, B.: Maňa. Keltisches Gräberfeld - Fundkatalog. Nitra 1983.	€ 8.-
VI. Dušek, M. - Dušková, S.: Smolenice-Molpír I. Befestigter Fürstensitz der Hallstattzeit. Nitra 1985.	-----
VII. Wiederman, E.: Archeologické pamiatky topolčianskeho okresu. Nitra 1985.	-----
VIII. Budinský-Krička, V. - Veliačik, L.: Krásna Ves. Gräberfeld der Lausitzer Kultur. Nitra 1986.	-----
IX. Kuzmová, K. - Roth, P.: Terra sigillata v Barbariku. Nitra 1988.	-----
X. Hanuliak, M. - Kuzma, I. - Šalkovský, P.: Mužla-Čenkov I. Osídlenie z 9.-12. storočia. Nitra 1993. ISBN 80-88709-07-5	€ 20.-
XI. Šalkovský, P.: Hradisko v Detve. Nitra 1994. ISBN 80-88709-10-5	€ 10.-
XII. Hanuliak, M.: Malé Kosihy I. Nitra 1994. ISBN 80-88709-12-1	€ 13.-
XIII. Dušek, M. - Dušková, S.: Smolenice - Molpír II. Nitra 1995. ISBN 80-88709-20-2	€ 15.-

ZOZNAM PUBLIKÁCIÍ ZARADENÝCH VO VÝMENNOM FONDE ARCHEOLOGICKÉHO ÚSTAVU SAV

Actes du XII Congrès U. I. S. P. P. 1. zv.	€ 20.-	Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1997 a 1998.	
Actes du XII Congrès U. I. S. P. P. 2. zv.	€ 20.-	Jasečková, M.	€ 4.-
Actes du XII Congrès U. I. S. P. P. 3. zv.	€ 18.-	Colloque International l'Aurignacien et le	
Actes du XII Congrès U. I. S. P. P. 4. zv.	€ 15.-	Gravettien (perigordien) dans leur	
Archaeologia Historica 10/1985.	€ 8.-	Cadre Ecologique.	€ 13.-
Archaeologia Historica 13/1988.	€ 9.-	Complex of upper palaeolithic sites near	
Archaeologia Historica 22/1997.	€ 25.-	Moravany. Vol. II.	€ 13.-
Archaeologia Historica 24/1999.	€ 28.-	Complex of upper palaeolithic sites near	
Archeológia a ropa. Záchrané archeologické		Moravany. Vol. III.	€ 15.-
výskumy na trase výstavby preložky ropovodu.	€ 11.-	Der sonderbare Baron. Dvořák, P.	€ 13.-
Archeológia - História - Geografia (Archeológia).	€ 3.-	Die Ergebnisse der arch. Ausgrab. beim Aufbau	
Archeológia - História - Geografia (Geografia).	€ 3.-	des Kraftwerksystems Gabčíkovo-Nagymaros.	€ 7.-
Archeológia - História - Geografia (História).	€ 3.-	Die Slowakei in der jüngeren Steinzeit. Novotný, B.	€ 1.-
Archeologická topografia Bratislavy.	€ 13.-	Európa okolo roku 1000.	€ 25.-
Archeologická topografia Košíc.	€ 13.-	Europas mitte 1000.	€ 67.-
Archeologické nálezy v zbierkach Mestského múzea		Frühmittelalterlicher Burgenbau in Mittel-	
v Zlatých Moravciach. Ruttkayová, J. - Ruttkay, M.	€ 6.-	und Osteuropa.	€ 65.-
Archeologické pamiatky a súčasnosť.	€ 3.-	Gerulata I.	€ 20.-
Archeologičeskije vesti.	€ 6.-	Graphische Auswertung osteometrischer Werte in der	
AVANS v roku 1975.	€ 4.-	historischen Osteologie. Sep. SZ 12/1964. Rajtová, V.	€ 3.-
AVANS v roku 1976.	€ 5.-	Hallstatt a Býčí skála. Průvodce výstavou.	€ 2.-
AVANS v roku 1977.	€ 5.-	História skla 2001. Zborník referátov.	€ 10.-
AVANS v roku 1978.	€ 3.-	Importants Sites Slaves en Slovaquie.	€ 3.-
AVANS v roku 1979.	€ 3.-	IX. meždunarodnyj sjezd slavistov. Kijev 7. 9.-13. 9. 1983.	€ 1.-
AVANS v roku 1988.	€ 10.-	Kelemantia Brigetio. (ang.).	€ 10.-
AVANS v roku 1989.	€ 10.-	Kelemantia Brigetio. (nem.).	€ 10.-
AVANS v roku 1990.	€ 10.-	Liptovská Mara. Ein frühgeschichtliches Zentrum	
AVANS v roku 1991.	€ 13.-	der Nordslowakei. Pieta, K.	€ 13.-
AVANS v roku 1992.	€ 12.-	Liptovská Mara. Včasnohistorické centrum severného	
AVANS v roku 1993.	€ 13.-	Slovenska. Pieta, K.	€ 13.-
AVANS v roku 1994.	€ 14.-	Najstaršie roľnícke osady na Slovensku. Novotný, B.	€ 1.-
AVANS v roku 1995.	€ 15.-	Numizmatika v Československu.	€ 3.-
AVANS v roku 1996.	€ 15.-	Pohrebisko v Čakajovciach (9.-12. storočie).	
AVANS v roku 1997.	€ 18.-	Vyhodnotenie. Hanuliak, M.-Rejholcová, M.	€ 23.-
AVANS v roku 1998.	€ 18.-	Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca	
AVANS v roku 1999.	€ 19.-	5. až 13. stor. II. časť. Stredoslovenský kraj.	€ 10.-
AVANS v roku 2000.	€ 20.-	Rapports du III ^e Congrès International	
AVANS v roku 2001.	€ 32.-	d'Archeologie Slave 1. sept. 1975.	€ 8.-
AVANS v roku 2002.	€ 22.-	Rapports du III ^e Congrès International	
AVANS v roku 2003.	€ 25.-	d'Archeologie Slave 2. sept. 1975.	€ 3.-
AVANS - register za roky 1984-1993.	€ 25.-	Referáty o pracovných výsledkoch čs. archeologie	
AVANS v roku 2004.	€ 27.-	za rok 1958, časť II.	€ 1.-
AVANS v roku 2005.	€ 27.-	Slovacchia. Crocevia delle civiltà' Europee 2005.	€ 25.-
Bajč-Vlkanovo. Sep. SZ 12/1964. Točík, A.	€ 1.-	Slovacchia. Katalóg výstavy.	€ 25.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1980.		Slovenská archeológia 1962/1.	€ 7.-
Melicher, J.	€ 2.-	Slovenská archeológia 1962/2.	€ 7.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1981.		Slovenská archeológia 1968/2.	€ 7.-
Melicher, J.	€ 2.-	Slovenská archeológia 1972/1.	€ 9.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1986.		Slovenská archeológia 1984/1.	€ 9.-
Melicher, J.	€ 2.-	Slovenská archeológia 1984/2.	€ 9.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1987.		Slovenská archeológia 1985/2.	€ 9.-
Melicher, J.	€ 1.-	Slovenská archeológia 1986/1.	€ 9.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1988.		Slovenská archeológia 1986/2.	€ 9.-
Melicher, J. - Mačalová, H.	€ 2.-	Slovenská archeológia 1987/1.	€ 9.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1989 a 1990.		Slovenská archeológia 1987/2.	€ 9.-
Mačalová, H.	€ 3.-	Slovenská archeológia 1988/1.	€ 10.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1991 a 1992.		Slovenská archeológia 1988/2.	€ 10.-
Jasečková, M.	€ 4.-	Slovenská archeológia 1989/1.	€ 10.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1993 a 1994.		Slovenská archeológia 1989/2.	€ 10.-
Jasečková, M.	€ 4.-	Slovenská archeológia 1990/1.	€ 10.-
Bibliografia slovenskej archeológie za rok 1995 a 1996		Slovenská archeológia 1990/2.	€ 10.-
Jasečková, M.	€ 4.-	Slovenská archeológia 1992/1.	€ 15.-

Slovenská archeológia 1992/2.	€ 15.-	Študijné zvesti 8/1962.	€ 3.-
Slovenská archeológia 1993/1.	€ 15.-	Študijné zvesti 10/1962.	€ 3.-
Slovenská archeológia 1993/2.	€ 15.-	Študijné zvesti 12/1964.	€ 3.-
Slovenská archeológia 1994/1.	€ 15.-	Študijné zvesti 13/1964.	€ 2.-
Slovenská archeológia 1994/2.	€ 15.-	Študijné zvesti 14/1964.	€ 2.-
Slovenská archeológia 1995/1.	€ 16.-	Študijné zvesti 15/1965.	€ 3.-
Slovenská archeológia 1995/2.	€ 16.-	Študijné zvesti 16/1968.	€ 5.-
Slovenská archeológia 1996/1.	€ 17.-	Študijné zvesti 17/1969.	€ 5.-
Slovenská archeológia 1996/2.	€ 17.-	Študijné zvesti 18/1970.	€ 9.-
Slovenská archeológia 1996/2 (nezviazaná).	€ 12.-	Študijné zvesti 19/1981.	€ 7.-
Slovenská archeológia 1997/1.	€ 18.-	Študijné zvesti 21/1985.	€ 8.-
Slovenská archeológia 1997/2.	€ 18.-	Študijné zvesti 23/1987.	€ 9.-
Slovenská archeológia 1998/1.	€ 20.-	Študijné zvesti 24/1988.	€ 6.-
Slovenská archeológia 1998/2.	€ 20.-	Študijné zvesti 25/1988.	€ 5.-
Slovenská archeológia 1999/1.	€ 20.-	Študijné zvesti 26/1990.	€ 18.-
Slovenská archeológia 1999/2.	€ 20.-	Študijné zvesti 27/1991.	€ 15.-
Slovenská archeológia 2000/1.	€ 22.-	Študijné zvesti 28/1992.	€ 20.-
Slovenská archeológia 2000/2.	€ 22.-	Študijné zvesti 29/1993.	€ 18.-
Slovenská archeológia 2001/1-2.	€ 44.-	Študijné zvesti 30/1994.	€ 15.-
Slovenská archeológia 2002/1.	€ 22.-	Študijné zvesti 31/1995.	€ 20.-
Slovenská archeológia 2002/2.	€ 22.-	Študijné zvesti 32/1996.	€ 21.-
Slovenská archeológia 2003/1.	€ 22.-	Študijné zvesti 33/1999.	€ 20.-
Slovenská archeológia 2003/2.	€ 22.-	Študijné zvesti 34/2002.	€ 23.-
Slovenská archeológia 2004/1.	€ 22.-	Študijné zvesti 35/2002.	€ 25.-
Slovenská archeológia 2004/2.	€ 22.-	Študijné zvesti 36/2004.	€ 30.-
Slovenská archeológia 2005/1.	€ 22.-	Študijné zvesti 37/2005.	€ 20.-
Slovenská archeológia 2005/2.	€ 22.-	Študijné zvesti 38/2005.	€ 20.-
Slovenská archeológia 2006/1.	€ 22.-	Študijné zvesti 39/2006.	€ 20.-
Slovenská archeológia 2006/2.	€ 22.-	Študijné zvesti 40/2006.	€ 35.-
Slovenská archeológia 2007/1.	€ 22.-	Študijné zvesti 41/2007.	€ 40.-
Slovenská archeológia 2007/2.	€ 22.-	Študijné zvesti 42/2007.	€ 35.-
Slovenská archeológia 2008/1.	€ 22.-	Študijné zvesti 43/2008.	€ 35.-
Slovenská archeológia 2008/2.	€ 22.-	Terra sigillata in Mähren. Droberjar, E.	€ 13.-
Slovenská numizmatika VII.	€ 3.-	Točík Anton 1918-1994. Biografia, bibliografia.	€ 5.-
Slovenská numizmatika VIII.	€ 3.-	Urzeitliche und frühhistorische Besiedlung der Ost-	
Slovenská numizmatika X.	€ 3.-	slowakei in Bezug zu den Nachbargebieten.	€ 10.-
Slovenská numizmatika XI.	€ 5.-	Ve službách archeologie IV.	€ 25.-
Slovenská numizmatika XV.	€ 8.-	Ve službách archeologie V.	€ 25.-
Slovenská numizmatika XVI.	€ 8.-	Velikaja Moravia. Sokrovišča prošlogo	
Slovenská numizmatika XVII.	€ 8.-	Čechov i Slovakov. Katalog - Kiev.	€ 1.-
Slovenská numizmatika XVIII.	€ 8.-	Východoslovenský pravek - Special Issue.	€ 28.-
Stredné Slovensko 2. Šoka, M.	€ 2.-	Východoslovenský pravek I.	€ 7.-
Studia Archaeologica Slovaca Mediaevalia III-IV.	€ 18.-	Východoslovenský pravek II.	€ 7.-
Studia Historica Slovaca XVI.	€ 3.-	Východoslovenský pravek IV.	€ 12.-
Studia Historica Slovaca XVII.	€ 4.-	Východoslovenský pravek V.	€ 13.-
Studie muzea Kroměřížska 88.	€ 5.-	Východoslovenský pravek VI.	€ 20.-
Šebastovce I. Gräberfeld aus der Zeit des awarischen		Východoslovenský pravek VII.	€ 20.-
Reiches. Katalog. Budinský-Krička, V. - Točík, A.	€ 13.-	Východoslovenský pravek VIII.	€ 20.-
Študijné zvesti 7/1961.	€ 3.-	Zlatý vek v Karpatoch. Keramika a kov doby bronzovej	
		na Slovensku (2300-800). Furmánek, V.	€ 19.-

OBSAH - INHALT

Vladimír Hašek - Jaroslav Peška - Josef Unger
The contribution of nondestructive prospecting methods to the archaeological excavation of burial grounds
in Moravia 5
Podíl nedestruktivních prospekčních metod při archeologickém výzkumu pohřebiště na Moravě 47

Miriám Jakubčinová
Ojedinelé nálezy z vrchu Marhát 51
Vereinzelte Funde aus dem Berg Marhát 62

Erika Makarová
Ženský kroj lužické kultúry v dobe bronzovej na Slovensku (Pokus o rekonštrukciu
na základe hrobových nálezov a depotov) 65
Female Costume of the Slovak Branch of the Lusatian Culture in the Bronze Age (An Attempt
at the Reconstruction on the Ground of Grave and Hoard Findings) 188

Gabriel Nevizánsky
Nepublikované hrobové nálezy badenskej kultúry z juhozápadného Slovenska 193
Unveröffentlichte Grabfunde der Badener Kultur aus der Südwestslowakei 202

Terézia Vangľová
Osídlenie severnej časti Nitrianskej pahorkatiny a priľahlých svahov Považského Inovca a Tribeča
v dobe železnej 203
Besiedlung des nördlichen Teils des Hügellandes Nitrianska pahorkatina und der anliegenden Hänge
der Gebirge Považský Inovec und Tribeč in der Eisenzeit 216

Skratky 219

ISSN 0560-2793
ISBN 978-80-89315-11-6

